ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΤΗΣ

ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ

ΥΠΟ

ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΕΩΣ

Διακόνου ἔτι ὄντος, καὶ ἐνιαχοῦ σχολαρχοῦντος τοῖς αὐτοῦ Ἀκροωμένοις πρώην ἀναπτυσσόμενα·

Νῦν δὲ παρὰ τῶν

ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ ΑΥΤΑΔΕΛΦΩΝ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ΝΙΚΟΛΑΟΥ, ΖΩΗ, ΚΑΙ ΜΙΧΑΗΛ

Τοῖς

Ὁμογενέσι Φιλολόγοις φιλοτίμῳ δαπάνῃ ἐπὶ τῷ διανεμηθῆναι δωρεὰν τύποις ἐκδοθέντα.

Ἐπιστασίᾳ Σπυρίδωνος Βλαντῆ.

ΤΜΗΜΑ Γ'.

Ὅπερ ἐστὶν

Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ.

Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων

1805.

ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΝ Γʹ.

ΟΠΕΡ ΕΣΤΙΝ

Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ.

---

§. χξέ. Περὶ τὴν ἔνυλον φύσιν, κατάγε τοὺς ἀρχοειδεστέρους τε, καὶ γενικωτέρους τῶν ἐν αὐτῇ λόγων, καὶ τὰς ἁπασῶν τῆς μεταφυσικῆς σκέψεως ἐξημμένας, ὅσον ἀπόχρη τὸν νοῦν γυμνασθέντας, ἐπ' αὐτὰς δὴ τὰς φύσεις, ὧν νοῦς ἡ Κορυφαιοτάτη τῶν περιουσῶν δυνάμεων, ξεναγεῖ ἡ ὑπόσχεσις. (§. α. καὶ β'.) Εὖ δ' ἂν ἔχοι καὶ τάδε τοῖς ἐπιφανεστάτοις ἐν Φιλοσοφίᾳ τῆς διδασκαλίας ἡ τάξις, οἰκείως οἰκονομηθεῖσα καὶ προσφόρως τοῖς πράγμασιν. Ἀπὸ γὰρ τοῦ κατὰ τὴν μονάδα ἑνοειδοῦς, διὰ τὸ καθόλου, ὄντος, ἐπὶ τὸ κατὰ τὴν ὑλικὴν δυάδα προβᾶσα, σωματοειδὲς σύνταγμα, καὶ μικρὸν, οἷα εἰκὸς τῇ ὕλῃ συνυπτιάσασα, τοῖς χωριστοῖς εἴδεσι καὶ ἀϋλοτέροις, ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας Τρίτῳ Βιβλίῳ τριαδικῶς συνεξαίρεται, καὶ τῶν καθ' ὕπαρξιν ἐνδεχομένων (§. σγ'.) τὴν θεωρίαν προβάλλεται, τῶν μάλιστα τιμιωτάτων. Αὗται δὲ εἰσὶν αἱ τὰ λογικὰ ζῶα διακοσμοῦσαι ψυχαί, καὶ εἴτινα ἄλλα (ὧν ὁ λόγος ἐκ παρόδου δείξει.) παρ' αὐτὰς, ὑπὸ τῆς πρωτίστης Αἰτίας (περὶ ἧς ἐν τῷ μετὰ τοῦτο) οὐσιωθέντα ὑπέστη πνεύματα, ἐν ἀμείνω οὐσιώσει τὸ εἶναι ἔχοντα.

§. χξϛ'. Τοῦ γοῦν ἐπιστητοῦ τῆς πρώτης Φιλοσοφίας, ἔξορον εἴτις τὴν περὶ ψυχῆς, καὶ τῶν ἄλλων πνευμάτων θεωρίαν ὑποπτεύσειεν, αὐτόθεν ἄγνοιαν ἑαυτοῦ καταγνοίη. καὶ

τοῦ ἕκτου καὶ τῆς ἕξεως. Ἑκατέρου, παρὰ τὴν θατέρου ἔλλει-
ψιν τῆς σχέσεως διεκπίπτοντος. Εἰ μὴ γὰρ ὁ περὶ τῶν ἀ-
σωμάτων, καὶ ἀΰλων λόγος ταύτηγε καθοσιωθείη (§. δ'.)
σχολῇ γ' ἂν περί τε ἡ Μεταφυσικὴ ἐνδικώτατα πραγμα-
τεύοιτο, οὐδ' αὖτις ἀπολειφθείη σκέψις ὅλως περὶ τὰ κάλ-
λιστα τῶν ὄντων καὶ τιμιώτατα. Ὅτι μὲν γὰρ τῆς ὕλης ὑπε-
ριδρυμένη τυγχάνει ψυχῆς ἡ φύσις, πολλοῖς μὲν ἐδείχθη,
εἰ δέ τισι καὶ ἠπόρηται, τό γε μὴν εἰς ἀπορίαν ἐλθεῖν, εἰ
μηδὲν ἄλλο, τὴν ἐξιδιοποιουμένην τῶν ἀϋλοτέρων τὴν γνῶσιν,
εἰς ἱδρῦναι τὴν ἑαυτὴν αὐτῆς ἐπισπάσεται. Οὐ γὰρ περὶ
τῆς φυσικῆς μάλιστα ὧδε πρόκειται λόγος, οὐδὲ περὶ τῆς
ἁπλῶς αἰσθητικῆς, καὶ κτηνώδους (ὅτι μὴ δι' ἐκείνην), ὡς
ἐντεῦθεν τινὰ ὑπονοῆσαι τῆς φυσικῆς εἶναι μοίρας τὸ σπου-
δαζόμενον, ἀλλ' ἐκείνης προηγουμένως, ἧς ἐπεὶ νοῦς ἡ οὐσία
ἔξω κιγκλίδων τῶν τῆς Φυσιολογίας ἡ διάσκεψις ἵσταται.
„ Οὐδὲ γὰρ περὶ πάσης ψυχῆς διαλεκτέον τῷ φυσικῷ (ὡς
„ Ἀριστοτέλης (1) φησίν.) οὐδὲ γὰρ πᾶσα ψυχὴ φύσις,
„ ἀλλ' ὅση μὴ ἄνευ ὕλης. Περὶ δὲ τοῦ θεωρητικοῦ νοῦ (2)
ἕτερος λόγος· τοῦ γὰρ Θεολόγου (3) ἂν εἴη τὸ περὶ τῶν χω-
ριστῶν εἰδῶν διαλέγεσθαι· ὡς ὀρθῶς ἔχειν καὶ τὸ τοῦ Σιμ-
„ πλικίου, (4) οὐδὲ φυσικὴν ἁπλῶς, οὐδὲ μεταφυσικὴν
„ τὴν περὶ ψυχῆς θεωρίαν ἀποφαινομένου, ἀλλ' ἀμφοῖν ἐ-
„ χομένην. Ἐοικέναι τε ἐν πλάτει τὸν Ἀριστοτέλην καὶ τὴν
„ φυσιολογίαν, καὶ τὴν μετὰ τὰ φυσικὰ τιθέμενον φιλοσο-
„ φίαν, ἑκατέραν μέχρι ψυχῆς. τὴν μὲν ἀνάγειν, τὴν
„ δὲ προάγειν.

§. χξζ'. Ἐπεὶ τοίνυν οἰκείως τε, καὶ προσφυῶς ἔχων
τῇ προκειμένῃ πραγματείᾳ, ὁ περὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς ἀ-
νωμολόγηται λόγος, φέρε δὴ τὸ καθαῖρον μὲν τὰ πνεύμα-
τα, φωταγωγοῦν δὲ εἰς γνῶσιν αὐτὰ (τρεῖς δὲ ἤδη τάδε
πό-

---

(1) Μεταφ. Ε.

(2) Ἐν Β'. περὶ ψυχῆς.

(3) Φιλόπον. ἐν Β'. περὶ ψυχ. Ὑπομν. Καὶ ὁ Θεῖος Δαμασκ. περὶ γνώσεως Κεφ. γ'., καὶ ξζ'.

(4) Ἐν Προοιμ. τοῦ Ὑπομν. εἰς τὸ περὶ ψυχῆς.

πότνια φωνῶ.) Πνεῦμα συνεργὸν ἐπικαλεσάμενοι, καὶ τὸ ὑλοειδὲς τῶν παθῶν νέφος, ἔτι μᾶλλον διὰ προσοχῆς τε καὶ βίου ὁσιότητος ὑπερκύψαντες, τῆς τῶν πνευμάτων θεωρίας ἀρξώμεθα, τὰ παλαιὰ καὶ περὶ τούτων, ὡς ἔθος, τοῖς νεωτέροις συγκαταμαστεύοντες, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐκ παντὸς χρόνου, ὅς κἂν ἴχνος αὐτῆς ἀμυδρὸν ὑποδεῖξαι ἰσχύσειεν, ἐπιμελῶς συμποριζόμενοι· τὰ γὰρ δυσθήρατα ὄντα καὶ δυσπερίβλεπτα τῶν θεωρημάτων, οἷον δήπου πᾶς τις τὸ περὶ ψυχῆς εἶναι φύσει, οὐδὲ βραχεῖς τινες, οὐδ᾽ ἐν βραχεῖ τῷ χρόνῳ τολμήσαντες ἂν ὤνησαν· πολλοῦ γε καὶ δεῖ, εἴγε καὶ συχνοί, καὶ ἐν συχνῷ ἐπιχειρήσαντες, μόλις ἐξήρκεσαν. Ὥστε ἐπαινεῖν εἰκὸς κἂν τούτοις Ἀριστοτέλην, τὸν τοιᾷδε μεθόδῳ περὶ ψυχῆς ξυγγράφειν, αὐτόν τε προηρημένον, καὶ τοῖς ἄλλοις ὑποθέμενον. „ Ἐπισκοποῦντας γάρ φησι (1) περὶ „ ψυχῆς, ἀναγκαῖον ἅμα διαποροῦντας περὶ ὧν εὐπορεῖν „ δεῖ, προελθόντας τὰς τῶν προτέρων δόξας, συμπαραλαμ„ βάνειν ὅσοι τι περὶ αὐτῆς ἀπεφήναντο· ὅπως τὰ μὲν εἰ„ ρημένα καλῶς λάβωμεν, εἰδὲ μήτι καλῶς τοῦτ᾽ εὐλαβη„ θῶμεν. Διὸ δὴ καὶ τῶν πολλῶν ἓν ὧν περὶ ψυχῆς ζητεῖν πρόκειται, τό γε τῆς Ἀθανασίας, ἐξ Ἑλλήνων ἅμα τε καὶ βαρβάρων μανθάνειν δεῖν ὁ Σωκράτης παραινεῖ τῷ Κέβητι· „ Πολλὴ μὲν ἡ Ἑλλὰς ὦ Κέβης, εἰπὼν (2) ἐν ᾗ ἔ„ νεισί που ἀγαθοὶ ἄνδρες, πολλὰ δὲ καὶ τὰ τῶν βαρβάρων „ γένη, οὓς πάντας χρὴ διερευνᾶσθαι, ζητοῦντας τοιοῦτον ἐπῳδόν, ὅς ἂν δείξωσιν ἡμῖν δηλονότι τὸν θάνατον, ὥσπερ τὰ μορμολύκια, ἑκάστης ἡμέρας ἐπᾴδη, ἕως ἂν ἐξιάσηται. Καίτοι καὶ τοῦ σκοπουμένου οὐκ ἔξω ἡμῶν ἑκάστου κειμένου, ἐν ἡμῖν δὲ αὐτοῖς ὄντος, καὶ τῶν ἐν ἡμῖν ἐνδοτάτου καὶ κυριωτάτου, καὶ τοῦτο ὡς ἔπος εἰπεῖν, οἷον μάλιστα αὐτὸς ἕκαστος, πρὸς δὴ τοῖς ἄλλοις, καὶ ἑαυτοῖς καθηγεμόσιν ἐν τούτῳ χρηστέον. Αὕτη γὰρ ἀτεχνῶς ἐπιστήμη τις ἂν εἴη, ἣν τὸ πολὺ μέρος αὐτοδιδάκτοις εἶναι οὐδαμῶς ἀπείρηται. Καὶ

„ ἐπὶ

(1) Ἀριστ. ἐν Α΄. περὶ Ψυχῆς.
(2) Πλάτων ἐν Φαίδωνι.

„ ἐπὶ τὸ γνῶθι σεαυτὸν, τὸ σκόπει σεαυτὸν, καὶ τὸ πρόσε-
„ χε σεαυτῷ, οὐδὲν ἧπου μεῖον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, ἢ τὰ ἐν
Δελφοῖς γεγραμμένα (1) ἐνάξει. Τοῦτο δὴ ὅτις τῶν Νεωτέ-
ρων παρῄνεσε, (2) καὶ πρὸ ἐκείνου, πρὸς Σιμίαν τε καὶ Κέ-
βητα λέγων Σωκράτης (3) πολύγε πρότερον· „ ζητεῖν δὲ
„ χρὴ καὶ αὐτοὺς μετ᾽ ἀλλήλων· ἴσως γὰρ ἂν οὐδὲ ῥᾳδίως εὕ-
„ ροιτε μᾶλλον ὑμῶν δυναμένους τοῦτο ποιεῖν. Καὶ Ἡρακλεί-
„ τος, ἐδιζησάμην ἐμεωυτὸν, φήσας, ὡς οὐ μέγα τι καὶ σε-
μνὸν ὅπως ἀλλὰ καὶ πάνυ συντελὲς διαπεπραγμένος. (4)
Ταύτητοι καὶ αὐτὸς ἐμμελετῶν κατ᾽ ἐμὲ, τῷ ἐν ἐμοὶ ἀνθρώ-
πῳ, τῆς διδασκαλίας ταυτησὶ ἅψομαι. Ὧν τε αὖ ἐν ἀκρι-
βεῖ καὶ πλείᾳ πληροφορίᾳ ἐμαυτῷ συναισθοίμην διερευνώ-
μενος γινομένων, ἐν μοίρᾳ ὑποθέσεων προτάξας, ἐξ αὐτῶν
περὶ ἑκάστου τῶν ζητουμένων, τὸ δοκοῦν ἐπιψηφιῶ. Σκοπεῖτε
δὲ καὶ αὐτοὶ μάλ᾽ ἀκριβῶς, εἰ τὰς αὐτὰς ἔμοιγε συνειδοίητε
διαθέσεις, καὶ σφίσιν αὐτοῖς συμβαινούσας, ὡς ἂν ἔπειτα καὶ
τοῖς ὑποσυναχθησομένοις ἐντεῦθεν, κατὰ λόγον συνεπι-
ψηφίσητε· ἐν γὰρ τοῖς περὶ ψυχῆς λόγοις, ἧς ἡ οὐσία ἐν
ἀφανεῖ καὶ ἀπόπτῳ ἐστὶ κειμένη. τὸ ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν τὴν
ἀρχὴν ποιεῖσθαι τῆς θεωρίας δεῖν, τῷ Ἀριστοτέλει (5) δο-
κεῖ, καὶ κοινῇ πᾶσι τοῖς φιλοσοφοῦσιν ἐγκέκριται (6) καὶ τοῖς
„ θνητὴν εἶναι τὴν ψυχὴν ὑπολαβοῦσι, καὶ τοῖς ἀθά-
„ νατον.

ΚΕ-

---

(1) Ὅρα Πλούταρχ. περὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς ΕΙ.
(2) Γενουήνσ. ἐν προοιμ. τῆς ψυχοσοφίας.
(3) Πλάτων ἐν Φαιδ.
(4) Παρὰ Πλουτάρχ. πρὸς Κολώτην.
(5) Περὶ ψυχ. ἐν Προοιμ.
(6) Φιλόπον. εἰς τὸ προοίμ. αὐτ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ ὧν σφίσιν ἑαυτοῖς προσέχοντες συνίσμεν ἐνεργειῶν, καὶ δυνάμεων.

Ὑποθέσεις.

§. χξη΄. Α΄. Ἐνεῖναι μέν μοι τῇ φύσει δύναμίν τινα συνορᾷν, δι᾽ ἧς ἐμοί τε αὐτοῦ, καὶ τισι τῶν ἐν ἐμοί, καὶ περὶ ἐμέ, καὶ ἐκτὸς ἐμοῦ συμβαινόντων, ἐπιβάλλων προσέχω. Καί μοι δοκῶ, νῦν μὲν τῇ περὶ τὸ αὐτὸ προσοχῇ ἐπὶ ποσὸν ἐμμένειν, νῦν δὲ ἀφ᾽ ἑτέρου ἐφ᾽ ἕτερον τῇ αὐτῇ δυνάμει μεθίστασθαι, τῶν ἐπιβολῶν ἐμοὶ τούτων ἀμειβομένων, καὶ ἄλλας ἄλλων διαδεχομένων. Καλεῖν δὲ φιλῶ τὴν μὲν οὕτως ἔχουσαν ἐν ἐμοὶ δύναμιν, γνωστικήν, τὰς δ᾽ ἐξ αὐτῆς προϊούσας ἐνεργείας, γνώσεις. Καὶ τούτων ἃς μὲν ἕτερον ὅ,τι τύχοι, ἢ αὐτὸ θεωρῶ, οἷον ἥλιον, γνώσεις κατ᾽ εὐθυωρίαν πως περαινομένας, ἃς δ᾽ ἂν αὐτοῦ ἐπισταίην τῷ ἐνεργήματι, τῆς αὐτῆς ἐνεργείας τε ὑπούσης, καὶ ὅρου περὶ ὃν ἡ ἐνέργεια, οἷον ὅτι τῇ ἐμῇ γνώσει προσέχω, καὶ τὴν ἐξ ἧς πρόεισιν αὐτὴ δύναμιν, ἥτις τε οὖσα ἐστί, καὶ ὅπως ἔχουσα τυγχάνει, περισκοπῶ, γνώσεις ἐπιστροφικάς τε, καὶ κατ᾽ ἐπανάκαμψιν. Ἑκατέρῳ δὲ τῷ εἴδει παρὰ πόδας συνίημι, καί τινα προσεπισυμβαίνουσαν ἐμοὶ συνείδησιν, καθ᾽ ἣν ἀμέλει ἀγνοεῖν μὴ δυνάμενος, ὡς ἤδη τι γιγνώσκων εἰμί, σύνοιδά τε ἐμαυτῷ εἰδότι τί, καὶ ἐννοῶν συνεπινοῶ ἅμα, ἣν φέρω κατὰ νοῦν τοῦ νοητοῦ νόησιν.

§. χξθ΄. Β΄. Ἐντετοπίσθαι δέ μοι τῇ κεφαλῇ τὴν γνωστικὴν ταύτην δύναμιν, καὶ ὡς ἀπὸ κέντρου ἐπὶ τὰ ἐκτὸς ἀποτείνεσθαι, ἐν ταῖς κατ᾽ εὐθυωρίαν ἐπιβολαῖς, οὐδὲ χρόνων, οὐδὲ διαστημάτων ὅλως τὴν ἀπότασιν παραποδιζόντων, ἐμφιλοχωρεῖν δέ πως αὐτὴν ἑαυτῇ ἐν ταῖς ἀδιαστάτοις, καὶ ἀνεκτάτως μέν πη, ὡσανεὶ δὲ κυκλικῶς ἐπανιέναι κατ᾽ ἐπιστροφήν τινα, καὶ ἀνάκαμψιν, ἀρχῆς τε ἅμα τῆς αὐτῆς καὶ πέρατος γινομένης, συμπροϊέναι δὲ καὶ συμπαρομαρτεῖν τὰς συ-

συνειδήσεις ταῖς εἰδήσεσιν ἅμα, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἀλλ' ἐπάγομαι φρονεῖν, ἐμαυτοῦ προσέχων τε καὶ συνεπιστάμενος.

§. χο'. Γ'. Ἐμβατεύειν δέ μοι κατ' ἐπικουρίαν τῇ περί τι προσοχῇ τῶν δυσχερεστέρων (οὐδὲ γὰρ περὶ ἅπαντα ἂν ἐπανατεινοίμην, ἐπίσης εὐεπιβόλως ἔχω· ἀλλὰ τῶν μὲν ἔχομαι δὴ τῇ δυνάμει ἐγκρατῶς τε καὶ ἐῤῥωμένως, τῶν δὲ ῥᾳδίως ἀπολισθαίνω καὶ διαπίπτω, τῶν δὲ οὐδ' ἀρχὴν γοῦν οἷός εἰμι περιδράξασθαι, ὅπου καὶ τούτων αὐτὸς ἐμαυτῷ συνῄσθημαι.) ὑποθερμαίνεσθαί μοι δοκεῖ ἡ τῆς γνωστικῆς δυνάμεως χώρα, καὶ οἷον παθαίνεσθαι ἐκβιαζομένη αὕτη ἡ δύναμις.

§. χοα'. Δ'. Διασκοπούμενος δέ, ὡς εἰκός, ὅθεν ἄρα ἡ ἀρχή, τοῦ νῦν μὲν ταδί, νῦν δὲ ταδὶ ἢ τὰ ἕτερα γνωστικῶς με προσέχειν, ἐπιεικῶς ἄλλοτε μὲν οἴκοθεν δοκεῖ, καί πως ἀπ' ἐμαυτοῦ διοριζόμενον, ἄλλοτε δ' ἔξωθεν, καὶ ὑπὸ ἄλλων πως ἐναγόμενος.

§. χοβ'. Ε'. Εἰδέναι δ' ὑπείληφα ὡς ἐνάγει με τὰ ἔξωθεν ἐπιόντα, προσέχειν τε καὶ ἐπιβάλλειν αὐτοῖς γνωστικῶς, διὰ κινήσεως τῆς ἐντὸς τῶν ἐν ἐμοὶ αἰσθητηρίων ἐμποιουμένης. Κινεῖ δέ ποτε καί τις ἐνδόθεν σφοδρότερον, οὐκ οἶδ' ὅθεν οὐδ' ὅπως ἐπεγερθεῖσά μοι κίνησις, εἰς τὸ συνιέναι κατ' αἴσθησιν ἐνδομυχοῦσαν ὅπως διάκειμαι. Καί ποτε καὶ τῶν Αἰσθητηρίων ἔμοιγε ἠρεμούντων, ὡς ἐν ὕπνοις, κινήσεις παντοῖαι, ὡς ἔγ' ᾦμαι, προσπίπτουσαι, παραπλησίων ἐπιβολῶν, ταῖς ὧν ἄλλοτε προσηθόμην ἐμοὶ παραίτιοι γίνονται. Εἶναι δὲ τῶν καθ' ὕπαρ τὰς ὄναρ μᾶλλον ὑπείληφα, καὶ οἷον ἐμφάσεις τινάς, ἐξ ἀνακλάσεως, ἀμυδροτέρας, ἐμαυτῷ ἔοικα συνεπισταμένῳ, φύσει γὰρ λαμπροτέρα ἡ αἴσθησις ἐμοὶ γίνεται τῆς φαντασίας. Ταύτας δὲ λέγω, ἡ μὲν δυνάμεις ἔξω αἴσθησιν, ἔσω αἴσθησιν, καὶ φαντασίαν· ἡ δ' ἐνεργείας αἰσθήματα τὰ μὲν ἔξω, τὰ δ' ἔσω, καὶ φαντάσματα.

§. χογ'. ς'. Γίνεται δέ μοι συνεχῶς λίαν, ἐπεὶ δυοῖν, ἢ πλειόνων τινῶν κατὰ τὸ αὐτό, καὶ τούτων οὐσιῶν, ἢ διαφερόντων, ἐνίοτε δὲ καὶ ὁπωσοῦν ὑπεναντιουμένων ἐφεξῆς ποτε ᾔσθημαι, ἢ πεφάντασμαι, ἢ ἄλλως πως ἔγνων, ἢ τούτων τὸ μὲν κατ' αἴσθησιν, τὸ δὲ κατ' ἄλλην τινὰ προσείληφα δύ-

ναμιν, θατέρου μὲν χρόνον ὑποβαλλομένου, καὶ θατέρου, ἢ τῶν ἄλλων τὴν γνῶσιν ἀναπεμπάζεσθαι, καὶ οἷον συμπαραλαμβάνειν, οἷς συνέπεβαλον. Οὕτω δέ τοι, ὡς ποτὲ μὲν, οἷα καὶ πρὶν ἅμα, οἱονεὶ αὐτόματα τῇ γνωστικῇ δυνάμει ῥαδίως συνυποδέχειν, μὴ συνειδότι ὅτι καὶ πρὶν αὐτὰ συνεπέδραμε, μηδὲ τούτου ὅλως φροντίζοντι, ποτὲ δὲ καὶ καλῶς ἐπιγινώσκοντι. Καὶ ποτὲ μὲν ὡρισμένως τε καὶ σαφῶς οὐχὶ, τοσοῦτο δὲ μόνον, ὡς ἀορίστως τοῖς ἤδη γινωσκομένοις, συνεπεγνώσθη καὶ ἄλλα τινὰ ἄλλοτε πρότερον, ὑποφαίνεται· ποτὲ δὲ καὶ μόλις ἀνακαλούμενα ὑπεισέρχεται· ποτὲ δὲ οὐδὲ μόλις. Τὸ μὲν οὖν, ἔργον τῆς κοινῆς εἶναι φασὶν αἰσθήσεως, τὸ δὲ δὴ μνήμης ἁπλῶς, τὸ δὲ μνήμης ἀμυδροτέρας, τὸ δὲ λήθης παντελοῦς, τὸ δ᾽ ἀναμνήσεως.

§. χοδ΄. Ζ΄. Ἐφ᾽ ὧν δὲ αὐτοδιεξίστως τε, καὶ αὐτοκινήτως ἦκω τοῦ γνωστικοῦ χρώμενος, ἐπὶ τούτων οὐ παντὶ συμπλεῖν μοι ἐπειγομένῳ, τὰς θύραθεν ἐπιούσας κινήσεις συνίημι, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη αἰσθέσθαι τινὸς προειλόμενον, οἷον ἰδεῖν, ἢ ἅψασθαι, ἢ ἀκοῦσαι. Ἢν δὲ φαντασθῆναι δέοι, καὶ τὴν ὁποιανοῦν ἐντόσθειον κίνησιν, ἐξ ἧς τὸ φάντασμα, ὅλην ἀπ᾽ ἐμαυτοῦ ἠρτημένην οἶδα τὴν τηνικαῦτα, πρὸς ἣν τὰς ἀπὸ τῶν ἐκτὸς, τοσούτου δεῖ ῥοπὴν ἔχειν τινὰ, ὥστε γε καὶ εἰς ἀνακοπὴν, καὶ ἀναίρεσιν ἐκείνῃ αὗται προΐστανται. Ἢν δὲ καὶ ὑπὲρ τὴν φαντασίαν ᾖ τὸ σκοπούμενον, καὶ αὐτῶν δὴ τῶν ἐνδοσθίων κινήσεων τὴν τυχοῦσαν, οὐχ ὅπως οὐδὲν συνεισφέρειν ἡγοῦμαι εἰς τὸ τὴν σκέψιν προάγειν, ἀλλὰ δὴ καὶ τῷ γνωστικῷ παρενοχλεῖν, καὶ τοῦ προκειμένου ἀπάγουσαν, ἐφ᾽ ἕτερον βίᾳ ἀντιμετάγειν, καὶ ἀνθεφέλκεσθαι.

§. χοε΄. Η΄. Οὕτω δὲ οἴκοθεν πρὸς τὸ, ἤτοι αἰσθέσθαι τινὸς, εἴτ᾽ οὖν καὶ φαντασθῆναι ἐναγόμενος, τὰς ἐν ἐμοὶ ταύτας ῥοπὰς τῶν πρὸς ὁπότερον τύχοι ἀπαιτουμένων κινημάτων διαστέλλειν πως ἀναγκάζομαι. καὶ τὰς μὲν προτέρας ἡγεῖσθαι, τὰ δ᾽ ὕστερα, εἴγε δι᾽ ἐκείνας ταῦτα. Καὶ δὴ καὶ κινήσεις αὐτὰς ἀποφαίνεσθαι δυνάμεώς τινος αὐθορμήτου καὶ αὐτορρέπους (οἵαν τὴν βούλησιν λέγειν εἰώθαμεν) αἱ τῶν κατὰ τὰ σώματα μακρῷ εἰσι διαφέρουσαι· ταῖς μὲν γὰρ, ἐξ

ἄλλης ἀεὶ αἰτίας (§. χιή.) τό, τε ἐπὶ τὴν φορὰν ἐνδόσιμον, καὶ ὁ κατ' αὐτὴν διορισμός· ταῖς δὲ αὐτόθεν ἥτε ἕξις, καὶ ἡ τῆς ἕξεως μεταβολή, καὶ ἡ πρόοδος, καὶ ἡ κατάπαυσις.

§. χοϛʹ. Θʹ. Καὶ ταῦτα δὲ ἐμοὶ αὐτῷ συνειδέναι ἔχω πάνυ καλῶς, διὰ προσοχῆς ἐμβατεύων, ὅτι πολλάκις ἀνακεκραμένα τῇ ὕλῃ, καὶ ταῖς κατ' αὐτὴν περιπαθείαις, οἷον μεγέθεσι, σχήμασι, κινήσεσι, καὶ τοῖς τοιούτοις ἀνατυπούμενος, καὶ πολλοῖς οὐδὲν ἧττον ἐπιβάλλω τοῖς τούτων ἀπάντων ἀπηλλαγμένοις, οἷς τισι, καὶ λίαν ἐκβιαζόμενος ἴχνος τι παχύτητος περιελεῖν, οὐχ οἷός εἰμι συνιδεῖν οὐδέν· ἢ οὐχὶ τοιουτοτὶ συνορῶ, ἐν ᾧ τὸ γινώσκειν ὅ, τί ποτε ἐστὶ περισκέπτομαι, ἐν ᾧ τὸ βούλεσθαι, ἐν ᾧ τὸ εἶναι, ἐν ᾧ τ' ἀληθές, ἐν ᾧ δύναμιν, καὶ τὰ παραπλήσια; τῶν γὰρ τοιούτων ἐπιεικῶς οὐδενί, κἂν ὅτι πολὺ βουληθείην, σωματικὸν πάθος, ὧν οἶδα, οὐδὲ τὸ τυχὸν προσάψαι δυνήσομαι· ἢ πρότερον ἂν τοῦ προκειμένου ἐκπέσοιμι. Καλείσθω γοῦν εἰ δοκεῖ, τί γὰρ τὸ κωλῦον; τοῦτο τὸ εἶδος καθαρὰ νόησις, οἷα δή τις γνῶσις, ἡ πάσης ἐνύλου περιστάσεως καθαρεύουσα· ἡ δέ τοι δύναμις νοῦς.

§. χοζʹ. Ιʹ. Κατὰ δὴ τάσδε τὰς ὁποιασοῦν τοῦ ἐν ἐμοὶ γνωστικοῦ ἐνεργείας, μηδεμιᾶς τῶν οἷς ἂν προσέχοιμι παραθέσεως πρὸς ἄλληλα γινομένης, οὐδὲ λόγου τινὸς κατ' οἰκειότητα τὴν μεταξὺ τούτων, ἢ διαφορὰν θεωρουμένου, αἱ γνώσεις καθ' ἁπλοῦν προσοχὴν ὀρθῶς ἐμοὶ δοκοῦσι καὶ εἶναι, καὶ ὀνομάζεσθαι. Καὶ τούτων, αἱ μὲν τῆς ὕλης πάντη καθαρεύουσαι νοήσεις, ἐπιβολαὶ ἁπλαῖ, αἱ δὲ μή, καὶ αὗται, διά γε τὸ ἀπαράθετον τῶν κατ' αὐτὰς γινωσκομένων, ἁπλαῖ ὡσαύτως, ἰδίᾳ δέ, τὰ μὲν φαντάσματα ἰνδάλματα, τὰ δ' αἰσθήματα ἀντιλήψεις. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐπιβολὴν ἐπιβολῇ οἷός εἰμι παραβάλλειν, καὶ ἴνδαλμα ἰνδάλματι, καὶ αἴσθημα αἰσθήματι, καὶ ἐπιβολὴν δὲ ἰνδάλματι καὶ αἰσθήματι, καὶ ταῦτα ἀλλήλοις, τούτων τε τοὺς λόγους θατέρου πρὸς θάτερον πέφυκα ἀναθεωρεῖν, καὶ ποτὲ μέν, ἡ συμβαίνοντα ὑφ' ἓν ἄγειν, ποτὲ δὲ ὡς ἀλλοτρίως ἔχοντα ἀπάγειν τε ἀλλήλων καὶ διϊστᾶν, ἔνθεν ἐπάναγκες εἶναι κρίνω, τὴν εἰς τοῦτο περιοῦσαν ἐμοὶ δεξιότητα, ἧς ἐν τῷ ἁπλῶς προσέχειν τοῖς πα-

πα

παρεισαμένοις, καὶ πράγματι καὶ ὀνόματι διαστέλλειν· καὶ τὴν μὲν κατ' αὐτὴν δύναμιν Κριτικὴν ἀποκαλεῖν, τὴν δὲ ἐνέργειαν, Κρίσιν.

§. χοή. ΙΑ'. Ἐν ᾧ δέ τι κατὰ Κρίσιν γινώσκω τοῦτο ἐμαυτῷ σύνοιδα, ὅτι ἐνεργείᾳ μιᾷ ἁπλουστάτῃ τοῦ γνωστικοῦ, οὐχ ἑνί τινι καὶ μόνῳ, πλείοσι δὲ ἅμα, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἐν ἀκαρεῖ τυγχάνω προσέχων. Συννοῶν μὲν γάρ, οἷς ἐνοῦσαν τινὰ ἐνορῶ οἰκειότητα, ἅμα τε αὐτοῖς ἐπιβάλλω, καὶ ὅτι συμβατά ἐστιν· οἷον ἐν ᾧ τὰ τῷ αὐτῷ ἴσα, καὶ ἀλλήλοις ἀποφαίνομαι εἶναι, τῆς τε πρώτης ἰσότητος ἔχομαι γνωστικῶς, ἑκατέρων τῆς πρὸς τὸ τρίτον, καὶ τῆς δευτέρας, τῆς αὐτῶν τούτων πρὸς ἄλληλα. Καὶ τρίτης δέ, τῆς τῶν ἰσοτήτων αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας. Οὐδὲ γὰρ ἂν δυναίμην ποτέ, ἤτοι τῆς πρώτης ἐπιληθεὶς συνάψαι τὴν δευτέραν, ἢ τῆς δευτέρας ἀλογήσας, τὴν πρώτην· τὸ γὰρ ἓν ἀσύναπτον. Ἀπούσης δὲ καὶ τῆς τρίτης, ἥπερ συναπτικὴ γίνεται τῶν ἄκρων, παραπλησίως οὐ συσταθήσεται ἡ αὐτῶν ἐκείνων συνάφεια. Καὶ ἀνανεύων δέ, ἐπὶ τῶν διαφερόντων, κἂν σφόδρα ἐναντιώτατα ταῦτα ᾖ, ἅμα καὶ αὐτῶν, καὶ ἧς ἔχουσι μάχης στοχάζομαι. Οἷον ὅτι ἢ ἔστιν, ἢ οὐκ ἔστι κρίνων, τοῦ τε εἶναι, καὶ τοῦ μή, καὶ τοῦ ἀσύμβατα εἶναι ταῦτα ἀλλήλοις μιᾷ ῥοπῇ γνώσεως ἐπιβάλλω. Εἰ γὰρ διΐστημι αὐτὰ γνωστικῶς τε καὶ ἀποφαντικῶς, δῆλον ὅτι καὶ τὰ διεστάμενα, καὶ τὴν τούτων διαμάχην ἅμα συνεπισκοπῶ. Ἐκπεσὼν γὰρ τῆς θατέρου ἐννοίας, τίνος ποτὲ θάτερον ὃ περινοῶ διαστήσομαι; ἢ οὐ πρὶν φθάσας ἐνόησα; ἀλλὰ πλειόνων ὄντων τίνος ποτέ; ἢ τοῦ ἀμέσως; οὐκοῦν νοήσω κατ' αὐτὸ τὸ ἀμέσως τῶν λοιπῶν διαστείλας. Ὡσαύτως δὲ καὶ εἰ τοῖς μὲν διεσταμένοις, τῇ δὲ διαστάσει μηδαμῶς ἐπιβάλλω, πῶς ἔπειτ' αὐτὰ διαστάσεως μηδεμιᾶς νοουμένης, ἢ ἀλλήλων διεστάμενα λογισθήσεται; ὥστε ἐν ἑνὶ ἀμερεῖ τε καὶ ἀκαρεῖ νεύματι, ἢ ἀνανεύματι, πλειόνων ἅμα διαφερόντων, εὖ οἶδ' ὅτι ἡ κατὰ τὴν Κρίσιν ἐνέργεια περιέχεται.

§. χοθ'. ΙΒ'. Καὶ τῶν Κρίσεων δέ, ἔστι μὲν πρὸς ἃς ὡρισμένως ἔχω, ἔστι δὲ πρὸς ἃς δυσδιορίστως καί πως ἠρέμα ἐπροκλινῶς οὔπω φάναι, μετά τινος ὑποτρεχούσης ἐμοὶ ὑπονοίας πρὸς τοὐναντίον· ἔστι δὲ πρὸς ἃς καὶ πάντῃ ἀορίστως·

ςως. Τετάχθωσαν οὖν ἐν τρίταις, ἐφ' ὧν οὐδόλως συνορᾷν ἔχω, τὸν ἐγχωροῦντα ταῖς ἁπλαῖς ἐπιβολαῖς λόγον, πότερον κατ' οἰκείωσιν ὢν τυγχάνει, ἢ ἀλλοτρίωσιν· οἷον περιττοὶ τὸν ἀριθμὸν οἱ ἀστέρες; Ἀλλ' ἄρτιοι; Καὶ αἱ παραπλήσιαι. Ἀριθμείσθωσαν δὲ ἐν δευτέραις, ὅσαις ὑπαυγάζει, οὐμὴν οὐκ ἄνευ ἐνδοιασμοῦ τινος, ὁ λόγος τῆς σχέσεως· οἷον ἄνισοι τὰ μεγέθη ἀλλήλοις οἱ ἀστέρες, ἴσοι δὲ τὰς ἀφ' ἡμῶν ἀποστάσεις, εἴτις Πτολεμαΐσειε· καὶ αἱ τοιαῦται. Λογιζέσθωσαν δὲ ἐν ταῖς πρώταις, αἱ τὴν σχέσιν τῶν νοουμένων προδηλοτάτην ἐμφαίνουσαι· ὧν εἴδη δύο. Αἱ μὲν γὰρ ἐξ ἀντιλήψεων, ἢ ἰνδαλμάτων εἰσὶ συνιστάμεναι, καὶ κρίσεις αὗται περὶ τὰ κατὰ μέρος ἐπιφερόμεναι, εἰς ὧν δὴ τὴν γνῶσιν αἴσθησίς ἐστιν ἡ ἐνάγουσα· οἷον λαμπρὸς ὁ ἥλιος, σφαιροειδὴς ἡ σελήνη, θερμὸν τουτὶ τὸ σῶμα, λευκὸν ἐκεῖνο. Αἱ δὲ ἐκ νοερῶν ἐπιβολῶν, εἰσὶ δὲ καὶ αὗται διτταὶ, ἤτοι γὰρ πρώτως αὐτόθεν ἐμοὶ δῆλαι εἰσὶ τὸ ἐναργὲς κεκτημέναι, οἷον ὅτι τὸ ὅλον ἴσον αὐτοῦ τοῖς μέρεσι, καὶ τὰ τρίτῳ ὄντα ἴσα, καὶ ἀλλήλοις. Ἢ γοῦν δευτέρως, καὶ ἐξ ἄλλων ἡγησαμένων, οἷον ὅτι εἴπερ ἴσοι τὰ μεγέθη οἱ ἀστέρες, καὶ τὰς ἀποστάσεις πάντως ἀνίσους ἔχοντες διατελοῦσιν. Εἰ δὲ ταύτας ἴσας, ἐκεῖνα ἄνισοι. Δοκοῦσι δέ μοι καὶ οἱ Παλαιοὶ, (1) αἷς συνήδεσαν ἑαυτοῖς γνώσεσι προσέχοντες, τὴν πεντάδα τῶν ἐν ἡμῖν γνωστικῶν ὑποθέσθαι δυνάμεων. Καὶ παρὰ τὴν αἴσθησιν, καὶ τὴν φαντασίαν τὰς τῶν κατὰ μέρος οὔσας ἀντιληπτικὰς, δόξαν μὲν εἰρηκέναι τὴν περὶ τὰ δοξαστὰ, διάνοιαν δὲ τὴν περὶ τὰ ἐπιστητὰ, καὶ διανοητὰ, νοῦν δὲ τὸν περὶ τὰ νοητὰ ἐνασχολούμενον. Καὶ τῆς μὲν δόξης σύμβολον λαβεῖν τὴν τριάδα, τὴν δὲ δυάδα τῆς διανοίας, τῷ δὲ νῷ τὴν μονάδα· ὅτι ἐπεὶ μὲν τῶν κοινῶν ἐννοιῶν, περὶ ἃς ἡ κατὰ τὸν Νοῦν πλειστάκις ἕξις ἐνασχολεῖται, στερρόντως ἵσταται τὸ γνωστικὸν, ὡς ἐφ' ἑνὸς βεβηκὸς, καὶ μηδοπωσοῦν ἐξιστάμενον. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐπιστητῶν

ἀξ

(1) Ὅρα τὸν Φιλόπον. ἐν Προοιμ. τῶν εἰς τὰ περὶ ψυχ. τοῦ Ἀριστ. Ὑπομ. Καὶ τὸν αὐτὸν, καὶ Σιμπλίκ. ἐν τοῖς περὶ ψυχ. τοῦ αὐτοῦ Κεφ. Α΄.

ἀφ' ἑτέρας ἐφ' ἑτέραν γνῶσιν μεταβαίνουσα καὶ μεθίσταται, καὶ (ἵνα τοῖς ἐκείνων χρησάμενος εἴπω ῥήμασιν) ὅθεν ποι πρόεισι, διαδικῶς ὁριζόμενον· ἐπὶ δὲ τῶν δοξαστῶν, ἀφ' ἑνὸς ἐπὶ δύω χωρεῖ, ὧν ἑκάτερον ἐνδεχόμενον πρὸς ἀλήθειαν οἶδε, μεριζόμενόν πως, καὶ διχιζόμενον. Αὕτη δὲ ἡ τριὰς ἥνπερ ὑπεδήλου, καὶ τὸ ἀδόμενον.

„ Ἐν τριόδῳ ἕστηκα, δύ' εἰσὶ δὲ πρόσθεν ὁδοί μοι, φροντίζω
„ τούτων, ἥν τιν' ἴω προτέραν.

§. χπ'. ΙΓ. Ὁ μὲν οὖν Νοῦς, οὕτως ἔχεται καρτερῶς, ὧν ἂν ἔχηται. Ἡ δὲ δόξα οὕτως εὐόλισθος. Ἡ δὲ διάνοια ἀσφαλὴς μὲν καὶ αὐτὴ, μεταβατικῶς γε μὴν περαινομένη, ἐν κινήσει τὸ ἀκίνητον ἔχουσα, καὶ τῷ καὶ δόξῃ παρ' ἑκάτερον μεσιτεύουσα· λαβοῦσα γὰρ παρ' ἐκείνου τὸ ἑδραῖον εἰς ἐπιστήμην, οὐκ ἔξω κεῖται, κατὰ ταύτην, κινήσεως. Ἀλλὰ γὰρ τὸ κινεῖσθαι ἐνταῦθα τοῦ ἐπὶ τῶν σωμάτων, οὐκ οἶδ' ὅπως ἀλλοτριώτατον ἀναδείκνυται, ὡς ἐφ' οὗ οἵ τε ὅροι, καὶ τὰ μεταξὺ, ἐμφιλοχωροῦντά πως ἀλλήλοις, εἰς ταὐτὸ συνεισέρχεται· πολλοῖς τε ἅμα καὶ διαφορωτάτοις προσέχοντες, (πλέον ἢ κατὰ τὰς κρίσεις συμβαίνειν ἀνωτέρω ἐλέγετο) (§. χοη.) τοὺς κατὰ διάνοιαν, ἢ δόξαν γινώσκοντες. Ἐγὼ γοῦν οὕτω συμβάλλειν ἔχω κατ' ἐμαυτὸν λογιζόμενος, ὡς ὁσάκις ἀπὸ κρίσεων ἃς φθάσας ἀπεφηνάμην, κρίσιν ἑτέραν διανοούμενος (τοῦτο γὰρ διανοίας ἔργον εἶναι ἀνωμολόγηται.) ἐπιφέρω, πλείστοις ὅσοις τῶν ἐν ἐμοὶ γνωστικῶν κατὰ τὸ αὐτὸ ἐπιβάλλω, τούτοις τε ἁπλῶς ἑκάστῳ, καὶ αἷς ἔχουσι πρὸς ἄλληλα σχέσεσι, καὶ πρὸς ἔτι καὶ ταῖς σχέσεσιν αὐταῖς ταῖς τῶν σχέσεων ἀπνῶς προσέχων· ὧν κἂν ἑνὸς τοῦ τυχόντος ἀπολειφθείην, τῆς διανοίας εὖ οἶδ' ὅτι αὐτῆς παραυτὰ ἐκπεπτωκὼς ἔσομαι. Ἐν ᾧ γὰρ ἐκ τῆς τῶν ἀποστάσεων, φέρ' εἰπεῖν, τῶν ἀφ' ἡμῶν διαφορᾶς τοῦ τε φαέθοντος καὶ τοῦ πυρόεντος, τὴν διαφορὰν εἰσβάλλω τῶν μεγεθῶν, ἅμα μὲν τῶν σωμάτων ἐνθυμοῦμαι ἑκάτερον, ἅμα δὲ καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς θέσιν, ἀφ' ὧν ἐκεῖνα ἐστὶν ἀπέχοντα, ἅμα δὲ καὶ τῶν ἀποστάσεων ἑκατέρας, ἅμα δὲ καὶ τούτων τὸ ἄνισον. Ἅμα δὲ καὶ καθόλου ὅτι τῶν ἰσομεγεθῶν φαινομένων τὸ μὲν ἀπωτέρω καὶ μεῖζον, τὸ δ' ἐγγυτέρω καὶ ἔλαττον ἐπάναγκες εἶναι τὸ μέγεθος. Καὶ τούτων δὲ ἕκαστον τῶν εἰρημένων

τι

τί δήποτε δύναται, καὶ ὅπως ἔχει πρὸς ἄλληλα. Ἅμα δὲ καὶ ὅτι μείζων μὲν ὁ φαέθων, ἐλάσσων δὲ ὁ πυρόεις. Εἰ μὴ γὰρ αὗται αἱ τοσαῦται, καὶ οὕτως ἀπ' ἀλλήλων μεμερισμέναι γνώσεις, ἀμερίστως εἰς ἓν συνέλθοιεν, σχολῇ γ' ἂν διάνοια εἴη τὸ περαινόμενον. Ἔνθεντοι καὶ δεῖξιν ἐμοὶ πολλάκις ἑνός τινος τῶν κατὰ τὴν Γεωμετρίαν θεωρημάτων λαμβάνοντι, καὶ ἀρχὴν μὲν, ἵν' οὕτως εἴπω εὐπλοοῦντι, εἶτ' ἀπερρυηκείας ἐννοίας τινὸς τῶν εἰς αὐτήν γε τὴν δεῖξιν συμβαλλομένων, οἷον ἐχενήιδι προσπεσούσης μοι τῷ τῆς διανοίας σκάφει. αἴφνης συσχεθέντι τε καὶ ἀκινητήσαντι, παλινδρομῆσαι ἔδοξε, καὶ ὡς τὴν γνῶσιν ἑλεῖν, ἢ συνεξέστη συναπιοῦσα καὶ ἡ διάνοια. „ Λήθη γὰρ ἐπιστήμης ἔξοδος ὡς ἀλη„ θῶς εἴρηται. (1) Οἶδε μὲν οὖν (Πλωτῖνος φησὶν, περὶ τοῦ νοῦ λέγων.) ὅστις ἐνήργησεν. Ἀλλ' οἶδεν οἶμαι, οὐδ' ἐκεῖνον, οὐδὲ τῶν τοιούτων νοεῖ ὅπως ἔχουσι φύσεως, ὅστις ἐνήργησε μὲν, οὐ προσέχει δὲ, ὅσον ἀπόχρη, τοῖς ἰδίοις ἑαυτοῦ ἐνεργήμασι.

§. χπα. ΙΔ'. Καὶ ἄλλην δέ τινα ἐνοῦσαν ἐμαυτῷ δύναμιν, περὶ τὰς εἰρημένας προσέχων διευρίσκω, καθ' ἣν ὁρμήν οἷον τινα πρὸς πολλὰ ἔχων, πολλῶν αὖ πάλιν τοὐναντίον, οὐκ οἶδ' ὅπως ἀφέλκομαι παραιτούμενος: Καὶ ἅττα μὲν καθ' ἡδονὴν ἂν ᾖ μοι περισκεπτομένῳ, ἑτοίμως ἔχω τοῦ διώκειν αὐτὰ, καὶ εἰς θήραν τὴν τούτων ἐπείγειν, ὅσα δὲ ἀηδίαν τινὰ μηνύεται, καὶ δυσχέρειαν ἔχει, ἐκκλίνειν πέφυκα, ὡς ἂν οἷός τε ὦ, καὶ φεύγειν. φαίην ἂν, ὡς ἐν τύπῳ δοῦναι ἄλλοις εἰκάσαι, ἐπὶ μὲν ἐκεῖνα βάρος ἔχειν οἷον, καὶ ὁρμὴν, ἀπὸ δὲ τούτων διάθεσιν τὴν ἐναντιωτάτην. Ἡγεῖσθαι δ' ἐν ἐμοὶ τῶν τοιούτων ῥοπῶν τε καὶ ἀποστροφῶν, τὴν γνῶσιν τῶν ἐφ' ἃ καὶ ἀφ' ὧν αὗται, ὡς ἀεὶ ᾔσθημαι, καὶ τῶν προδηλοτάτων ἡγοῦμαι· μᾶλλον δὲ καὶ συνδιαμένειν, καὶ συνδιασώζεσθαι, συμπροϊούσας τε καὶ συνακμαζούσας, καὶ ὑπ' ἀλλήλων πως συνεχομένας καὶ ῥωννυμένας, ὡς συναύξειν μὲν ταῖς γνωστικαῖς ἀντιλήψεσι τὰς πρός τινα κλίσεις, συνεπι-

πι-

---

(1) Πλάτων ἐν Συμποσίῳ.

πιτείνεσθαι δὲ καὶ συνεπιδιδόναι ταῖς κλίσεσι τὰς ἀντιλήψεις· τοὐναντίον δὲ ἀμοιβαδὸν συναπομαραινομένας ἐκλείπειν, καὶ πλέον συνεξαφανίζεσθαι· ταύτῃ τοι καὶ οὐδὲ μέτρον οἶδα τῶν τοιούτων ἐμοὶ διαθέσεων ἀεὶ τὸ αὐτό. Ἀλλὰ τούτων τὰς μὲν βιαιοτέρας οὔσας συνίημι, καὶ συντονωτέρας, τὰς δὲ μετριωτέρας τε καὶ ἀσθενεστέρας. Καὶ ταῦτα οὐδὲ τὰς πρὸς ἕτερα μόνον, καὶ πολλὴν ἔχοντα τὴν ἀπ᾽ ἀλλήλων διαφοράν, ἀλλ᾽ ὅ τις ἂν εἰκότως θαυμάσειε, ταύτην δὴ τὴν ἐπίτασίν τε καὶ ὕφεσιν ἐπιδέχεσθαι οἶδα, καὶ τὰς πρὸς τὸ αὐτὸ οὐκ ὀλίγας.

§. χπβ΄. ΙΕ΄. Ἀλλὰ καὶ δυοῖν πολλάκις ἀντικειμένων, ἑκάτερόν με πρὸς βίαν οἷον καθ᾽ ἑαυτὸ ἐφελκόμενον ἐπισύρεται, οὐδετεροκλινῆ ἐπὶ τοσοῦτον, καὶ ἀρρεπῆ πάμπαν ὄντα, καί πως τὴν γνώμην ἀπῃωρημένον. Κἂν θάτερόν με λάβῃ κρατῆσαν, ἐφίσταται δὴ ἐπιθέλγον καὶ θάτερον, καὶ πρὸς ἑαυτὸ ἀντιπεριάγον· ὡς καὶ τὸ πλέον οὔπω τῆς ἀπολαύσεως ἐμοὶ ὑπομένεσθαι ἐκ τῆς διαμάχης, καὶ τὴν θατέρου ὑποπαραίτησιν, τῇ πρὸς θάτερον σπουδῇ, εἰς ἡδονῆς ὕφεσιν συνανακεράννυσθαι. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ὡς ὁρμῆς ὁρμῇ ἔμοιγε ἀντιβαινούσης, καὶ νόμου νόμῳ παλαίοντος, ἓν δὴ τοῦτο ἀναμφισβητήτως οἶδα, ὅτι πρὸς ὅπερ ἂν βουληθείην τῶν προκειμένων, ἐλευθέρως τε καὶ αὐτοδιορίστως ῥέπω φερόμενος. Καὶ οὔτε δὲ πρὸ τῆς αἱρέσεως ἀπῆν ἐμοῦ ἡ τοῦ μὴ τοῦθ᾽ ἑλέσθαι δύναμις, ὅπερ εἱλόμην, οὐδὲ μὲν οὖν καίτοι προελόμενος ἀδυνάτως ἔχω μεταβουλεύσασθαι, καὶ ἀποσχέσθαι οὗπερ φθάσας προῄρημαι. Τοῦτό τοι τὸ τῆς ἐλευθερίας καλόν, ὅπερ ἀπειπεῖν ἐλευθερίας ἥκιστα ἔτυχον.

§. χπγ΄. Ιϛ΄. Τῇ τοίνυν προαιρετικῇ ταύτῃ δυνάμει τὸν νοῦν ἐπιστήσας, αὐτὴν ἑαυτῇ παραίτιον τῶν ἐνεργημάτων κατείληφα. Ἀκούων γάρ τοι πολλῶν, δι᾽ αἰτίας ἀεί ποτε οὔσης, οἱονεὶ βάρους ἐπιθήκης τὸ ἀντίρροπον ἀναιροῦντος, τὸ βουλητικὸν διορίζεσθαι εἰσηγουμένους, σκοπήσας τε ἀκριβῶς εὖ μάλα ᾗπερ οἷόν τε ἦν, οὐδὲν βουλητὸν ἐμοὶ πώποτε γεγονὸς κατεφώρασα, ἢ ὡς ἀγαθὸν ἐμοὶ καὶ προσῆκον, ἤτοι ὄν, ἢ φαινόμενον. Οὐδὲν δ᾽ ἀβούλητον, ἢ ὡς ἐναντίως ἔχον. Οὕτω δ᾽ αὖ ἢ ἐκείνως, ἕκαστον ἐμοὶ παρασταίη, ἢ γνωστόν. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ προσέχειν μὴ ἐθελήσας

οἷος

δῖος εἰμὶ, ἐπὶ τὸ ἀλλ' ἐξ ἄλλων γινώσκειν, ἀπ' ἐμαυτῦ ἐναγόμενος. (§. χοα΄. χοδ΄.) ἐφ' ἃ δὲ ὑπὸ τῶν ἐκτὸς περισκοπεῖν διεγείρομαι, τύπων καί τοι ἀντιλαμβανόμενος, διεκφυγεῖν τε καὶ ὑπεκκλῖναι τὴν θήραν, ὐδὲν ἧττον δυναμένω ἐμαυτῷ συνεπίσαμαι. (§. χπβ΄.) Κἂν εἰ γὰρ τὰ ἔξωθεν ἐπάγοι πρὸς τὴν τύπων διάσκεψιν, ἀλλ' αὐτὸς ἐμαυτὸν ἀπάγειν ἔχω τῦ περὶ αὐτῶν ἐννοεῖν, καὶ διενθυμεῖσθαι ἀφεὶς, τῦ ἐπιθυμεῖν ἀποστήσομαι. Ὅτι γὰρ ὐδὲ ἡ νοητὰ ταύτη παραίτια τῇ βυλήσει γίγνεται τῆς αἱρέσεως, τεκμήριον ἐμοὶ ἱκανώτατον τυτὶ κρίνεται, ὡς ὅταν
„ δυοῖν ἴσον δυναμένων, καὶ ὁμοίως ἐχόντων, θάτερον ἦ
„ λαβεῖν ἀνάγκη, μηδεμιᾶς αἰτίας ἐπὶ θάτερον ἀγύσης,
„ τῷ μηδὲν τῦ ἑτέρυ διαφέρειν, θατέρυ τὴν λῆψιν οἴκο-
„ θεν αἱρῦμαι διοριζόμενος. Ἐπὶ γὺν τύτων, κἂν εἰ τὸ αὐτοκίνητον τῆς ἐν ἡμῖν δυνάμεως ἐπελευστικὴν τινὲς ὀνομάζειν χαίρυσι δύναμιν, καὶ τῷ ἡγεμονικῷ τῆς ψυχῆς
„ ἐγκαθιδρυῦσιν, ἐπίκλισιν ἐξ αὐτῆς (ἤ φασὶ) λαμβα-
„ νύσης, καὶ τὴν ἀπορίαν διακοπτύσης, ὐδὲν ἀντιλέγω. Οὐδὲ γάρ μοι περὶ ὀνομάτων ἔπεισι ζητεῖν ἐνταῦθα, καὶ διαφέρεσθαι. Ὁ δὲ Χρύσιππος ἐπιεικῶς κἀνταῦθα ψυχρὸς
„ ἐστὶν, ὃς παρατιθεὶς τὸν ἀστράγαλον καὶ τὸν ζυγὸν, καὶ
„ πολλὰ τῶν μὴ δυναμένων ἄλλοτε ἄλλας λαμβάνειν
„ πτώσεις καὶ ῥοπὰς ἄνευ τινὸς αἰτίας καὶ διαφορᾶς, ἢ περὶ
„ αὐτὰ πάντως, ἢ περὶ τὰ ἔξωθεν γινομένης, κἂν ταῖς
„ λεγομέναις ταύταις ἐπελεύσεσιν, αἰτίας ἀδήλυς ὑποβέ-
„ χειν, φησὶ, καὶ λανθάνειν ἡμᾶς ἐπὶ θάτερα τὴν ὁρμὴν
„ ἀγύσης. Αὐτὸς γὰρ ὗτος ὁ Χρύσιππος ἐν τῷ περὶ τῦ δικάζειν, δυοῖν δρομέων κατ' ἰσὸν τάχος συνεκπεσόντων, ἐξεῖναι, φησὶ, τῷ βραβευτῇ κατὰ τὴν ἐπίκλισιν, ὁπότερῳ
„ βύλεται ἀποδῦναι τὸν φοίνικα, κοινὸν καί τοι ἀμφοτέρων
„ γενόμενον. Ἐν δὲ τῷ ς΄. περὶ καθήκοντος, εἶναί τινα φήσας πράγματα μὴ πάνυ πολλῆς ἄξια ὄντα πραγμα-
„ τείας, μηδὲ προσοχῆς, ἀφιέναι περὶ ταῦτα τῇ ὡς ἔτυ-
„ χεν ἐπικλίσει τῆς διανοίας οἴεται δεῖν, τὴν αἵρεσιν ἀ-
„ ποκληρώσαντας. Εἰ δὲ καὶ μὴ ὕτως ἐν ἄλλοις ὑπεναντίως ἑαυτῷ λέγων, ἅπερ αὐτὸς εἰρήκει ἐξέπτυχεν, εἴη ἂν ἔργον οὐδὲν τῶν ἐπαχθέντων ἀνωτέρω ἀπελέγξαι τὸ

κῦφον

κοῦφον τε καὶ ἀσύστατον. Πολλὴ γὰρ δὴ ἀστραγάλου τε καὶ ζυγοῦ ἡ διαφορὰ ἑτεροκινήτων ὄντων πρὸς δύναμιν αὐτοκίνητον· ὅτι δ' αὐτοκίνητος ἡ προαιρετικὴ δύναμις, δι' ὧν ἀνασκεδάσαι ἐπειράσατο, αὐτὸς φθάσας ἐκράτυνε. Εἰ γὰρ ἄγουσι τὴν ὁρμὴν, ὅσα δήποτε ἄγειν ὁπωσοῦν πεφύκασιν, ἢ νοητὰ (ὃ τοῖς πᾶσι μὲν ἀνωμολόγηται, ἑκάστῳ δὲ αὐτοῦ προσμαρτυρεῖ ἡ ἐνδοτάτω συναίσθησις.) τὰ δὲ δὴ ἄδηλα καὶ λανθάνοντα, ταύτῃ γε οὐδὲ νοητὰ, οὐδ' ἄγειν ἄρα οἷά τε εἶναι τὴν βούλησιν κομιδῇ μὴ νοούμενα.

§. χπδ΄. ΙΖ΄. Ἐλευθέρως τοίνυν καὶ αὐθορμήτως ῥέπειν ἐπὶ πολλὰ πεφυκὼς, ἔστι μὲν ἐφ' ὧν ἄχει ψιλῆς προαιρέσεως ἥκω, ἔστι δ' ἐφ' ὧν καὶ εἰς θύραν ἀμείβω τὸν τόπον, τῶν ἐν ἐμοὶ δυνάμεων ὁπόσαι δὴ τῇ βουλητικῇ ὑπείκειν ἐτάχθησαν, ὑπηρέτιδας οἷον τινὰς εἰς ἐνέργειαν διεγείρων· ὥστε μοι καὶ διακρίνειν ἔπεισι τὰς ῥοπὰς ταύτας ἀλλήλων, καὶ τὰς μὲν ἀδρανεστέρας ἐκείνας, ὡς ὑποθετικὰς ἀνασκοπεῖν, ταύτας δὲ τὰς δραστηρίους οὔσας, καὶ τῶν ἄλλων δυνάμεων ἐπιτακτικὰς γιγνομένας ἀπολύτους ἀποκαλεῖν. Καὶ καταφανεῖς μὲν ἐμοὶ δοκοῦσιν ἐκεῖναι, περί γε τὰ μὴ ῥᾳδίως ἀνυστὰ, καὶ ἐφ' ὧν πολλάκις ὁ πρὸς τ' ἀναντία πόθος ἐπικρατέστερος· οἷον βουλοίμην ἂν τῷ ἀνδρὶ ἀπελθὼν συντυχεῖν, ἀλλ' ὄκνος μ' ἔχει, καὶ τὸ μῆκος τῆς πορείας ἀντιπίπτον, καὶ τ' ἄλλα ὅσα τοιαῦτα προσίσταται. Καὶ ἀρετῆς αὖ ἐπιμεληθείην ὡς ἥδιστα, ἀλλὰ τοῖς βιωτικοῖς δὴ τούτοις σχετλίως προσέστηκα. Κατάδηλοι δέ μοι γίγνονται καὶ αἱ δεύτεραι ἐπὶ πάνυ πολλῶν. Καὶ γὰρ ἐθελήσας τῷ ὄντι, πάσῃ μὲν ἐχρησάμην αὖ τῇ δυνάμει, πᾶν δὲ τὸ ἐμποδὼν ἱστάμενον ἐκ μέσου ἐποίησα. Καὶ εἰ μηδὲν ἤνυσα, τῶν γε μὴν εἰς ἐμὲ ἡκόντων οὐδενὸς ἀπολειφθεὶς, αὐτόθεν αὖ τῆς ὁρμῆς ἐπίδηλον ἔστησα τὸ δραστήριον.

§. χπε΄. ΙΗ΄. Ἐπιτάσσει δὲ ἄρα πολλαῖς τῶν ἐν ἐμοὶ δυνάμεων ἡ κατὰ τὴν βούλησιν, οὐ μήν γε πάσαις, οὐδ' ἐπὶ πάντων. Καὶ δὴ τῇ γνωστικῇ πάντως. Καὶ γὰρ βουληθεὶς τοῦτο μὲν τὴν γνῶσιν ᾕρημαι, παρῄρημαι δὲ τὴν ἐκείνου. Καὶ περὶ τοῦδε δὲ τὴν φαντασίαν διέτριψα, ἢ ὑπείξας ταύτης, ἑτέρου τινὸς ἀνετυπωσάμην τὸ ἴνδαλμα. Καί γε ἐθελουσίως ἐπί τινος ἐπανέδραμον τὴν ἀνάμνησιν. Καὶ τὰς

αἰσθη-

αἰσθητικὰς δὲ τῶν δυνάμεων πρὸς τὸ τοῦδε, ἢ τοῦδε ἀντιλαβέσθαι ἐκίνησα, ἐπιστρέψας ἐπὶ τὰ αἰσθητά. Καὶ πολλὰς δὲ τῶν σωματικῶν κινήσεων, οἷον κεφαλῆς, γλώσσης, καὶ χειρῶν, καὶ ποδῶν, καὶ τῶν ἄλλων μελῶν, παρ' ἐμοὶ οἶδα κειμένας. Ἀλλὰ γὰρ οὐ πάσας πάντῃ, ὅπερ ἔφην, οὐδ' ἐπὶ πάντων· οὐ γὰρ οὐδ' ἐπὶ τῶν νοερῶν ἐπιβολῶν ταῖς φαντασίαις, κἂν πάνυ πολὺ ἐθελήσαιμι, οὐκ ἔχω μὴ συναινεῖν, οὐδ' ὧν διὰ χρόνου μῆκος, ἢ δι' ἄλλο τι τῶν συμπιπτόντων, τὰ ἴχνη ἐξήλειπται, καίτοι ἐπειγόμενος, φαντασθεῖσαν αὖ εὐμαρῶς τῶν τοιούτων, ἢ ἐπιμνησθεῖσαν. Καὶ πληγεὶς ἀκοήν, ἢ ὅρασιν, ἢ τινα τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, ἐκφυγεῖν οὐχ οἷός εἰμι τὴν τῇ προσβολῇ παροπηδοῦσαν ἀντίληψιν. Καὶ οὐδὲ τὴν αὐξητικήν, οὐδὲ τὴν ἀποκριτικήν, οὐδ' ὅσας ἄλλας ἐνδομύχως ἐμοὶ τελουμένας οἶδα ἀναγκαίως κινήσεις, οὔτε προάγειν, οὔτε διακόπτειν δυνήσομαι· τὴν δὲ δὴ ὑπὸ τῶν ἀλόγων ὀρέξεων ἔμοιγε ἐμποιουμένην, (ὅπερ οὖν μοι αἰσθάνεσθαι συνεχῶς συμβαίνει.) τῶν πνευμάτων καὶ τοῦ αἵματος θύελλαν, εἰ μὴ ἐξ ἐπιταγῆς αὐτίκα ἱκανῶς ἔχω καταστέλλειν καὶ κατευνάζειν, ἀλλ' οὖν γε τοῦτο ἐκ πείρας εὖ μάλα κατέχω, ὡς τὴν κινοῦσάν τε, καὶ διεγείρουσαν, καὶ δὴ καὶ ῥωννύουσαν ἐν ἐμοὶ τάδε τὰ πάθη προσοχήν, τρέψας ἐφ' ἕτερα, ἐντεῦθεν οὕτω τὸν τάραχον κατεστόρεσα· ὥστε μοι οὐδὲν ὧν ἔχω κατ' ἐμαυτὸν εἰδέναι, τούτου μοι προδηλότερον, ἢ ὅτι, καίτοι πολλῶν ἐμοὶ τοῦ βουλητικοῦ ὑπεξῃρημένων κράτους, πλεῖστα γε μὴν ὅσα αὐτῷ πειθαρχεῖ, καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν ἄγεται.

§. χπϛʹ. ΙΘʹ. Διαφέρουσι δέ μοι καλῶς σκοποῦντι, αἵ τε πρὸς τὰ θυμήρη κλίσεις, καὶ αἱ τῶν ἀπὸ θυμοῦ ἐμοὶ ὄντων ἀποφυγαί· τὸ δέ, οὐ νύξιν ἤδη παρέχον τινὰ (§. αὐτ.) ὅτι αἱ μὲν μετὰ σφοδροτέρων τινῶν ἐπισυμβαίνουσι κινημάτων, ἅττα κατ' ἐμαυτὸν αὐτὸς τελούμενα οἶδα, καὶ ἅμα, καὶ πρὸς τὰ ἔξω ἐκκύψαντά ποτε, μὴ καθεστῶτα τ' ἔνδον τῆς ψυχῆς ἔχειν, καὶ τοῖς ἄλλοις ποιεῖ ἐπίδηλον· τοιαίδε δὴ αἱ τῶν ἀκρατῶς λαγνευομένων, καὶ ἐμμανῶς ὀργιζομένων, καὶ μεθ' ὑπερβολῆς γαννυμένων, καὶ χαιρόντων, ἢ ἀλυόντων καὶ δυσφορούντων ὁρμαί. Αἱ δὲ ἠρέμα πως, καὶ μετὰ νηνεμίας οὕτω φάναι, ἐμποιοῦνται τῇ ψυχῇ, σωφρονοῦντος τρόπου διαθέ-

θέσεις, ἐν ἀπαραχώτῳ καὶ ἀκύμονι τῷ σώματι, οὐδὲν ἧττον γενναίως προῃρημένης, καὶ τὸ προσήκειν οἱ δοκοῦντος, καὶ συμπλεῖν, δυσαποσπάστως ἀντεχομένη. Τοιοῦτος ὁ τῶν σπουδῆς ἀξίων, ἐγγινόμενος τοῖς ἀγαθοῖς ἵμερος.

§. χπζ'. Κ'. Αἱ μὲν οὖν κατ' ἐκείνας δὴ τὰς πρώτας πρώτιστα προσβολαὶ, δυσκάθεκτοί πως εἰσὶ καὶ δυσκαταγώνιστοι. Ἐφ' ὧν μοι καὶ χρόνου δεῖν ἔγνωσται ποσοῦτινος, ἕως οὗ λωφήσαν τοῦ σωματικοῦ σάλου τὸ δύσμαχον, ἐν εὐδίᾳ ἀπανταπλεῖ, καὶ αἰθρίᾳ καθαρωτάτῃ γενομένην, τῆς ἐπιπελασάσης ἀχλύος τὸ ἡγεμονικὸν ὑπερκύψῃ. Εἰ γὰρ ὑπ' ἐκείνων πολύ τι τὸ ἐνδόσιμον εἰς αἵρεσιν τῇ βουλήσει αὐτίκα ἐμποιεῖσθαι φιλεῖ, ἀλλ' ἔμοιγε ἐκ πείρας συνιδεῖν ἐξεγένετο, ὅτι καὶ μάλα τοῦ ἐπιτακτικοῦ τῆς βουλήσεως χρησαμένης, ταῖς ὑπηρέτισι τῶν δυνάμεων ἀργεῖν κελεῦσαι, ὥστε ἐκλειπούσης κατὰ βραχὺ τῆς φορᾶς, καὶ ἀρχὴν μὲν οἱονεὶ ἀπομαρανθείσης, πως δὲ καὶ πάντῃ ἀποσβεσθείσης, ἐλευθέραν οὕτω τὴν ψυχὴν μεῖναι. καὶ οἵαν αὐτοκινήτως ἐθελήσασαν ἀκολουθῆσαι τῷ ὑγιεστέρῳ φρονήματι. Πάντως δὲ, εἰ μὴ πάσαις· (§. χπέ.) ἀλλά γε ταῖς ἐπὶ τὸ πράττειν ὑπουργούσαις δυνάμεσιν, ἐφίστασθαι τὴν βούλησιν ἐπιτάττουσαν, τῶν προδηλοτάτων ἡγούμεθα.

§. χπη'. ΚΑ'. Θαυμάζειν ἐμοὶ τοίνυν ἔπεισι διανοουμένῳ, καὶ τὸν ἐν ἡμῖν ἔσω, καὶ ἔξω ἄνθρωπον (καλῶ δὲ, ἔσω μὲν, τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐν ἡμῖν διαγνωστικοῦ, καὶ προαιρετικοῦ, ὁποία τις ἂν εἴη, ἔξω δὲ, αὐτὸ τὸ σῶμα, καὶ τὰς ἐν αὐτῷ ἐπιθεωρουμένας σωματικὰς δυνάμεις) ὅπως ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους. Τὰ μὲν γὰρ, ἧττον συνορῶ τὸν ἕτερον τοῦ ἑτέρου συνηρτημένον, καὶ συνημμένον, ὥστε καὶ ὑφορᾶσθαι ἐπάγομαι, μήπου τὸ ἐξ αὐτῶν συγκροτούμενον, μία τις καὶ ἡ αὐτὴ τῷ πράγματι ᾖ οὐσία, ἐν ἀμείψει πάντῃ τῇ φύσει, πλουτοῦσα τὰς πρὸς ἑκάτερον δεξιότητας. Καὶ γὰρ, καί τις ὡς τὰ πολλὰ τῶν ὑπὸ τοῦ ἔσω λεγομένου ἐνθύμησις, κίνησίν τινα ἐκ τοῦ [illegible] ἐπιγενομένη τῷ ἔξω δὴ τούτῳ ἐνήγειρε, καὶ ἀνάπαλιν ἡ τούτου πάθος, καὶ ὁπωσοῦν ἐπεισπεσοῦσα προσβολὴ, ἐνθυμηθῆναί τι ἐκεῖνον πάντως ἐποίησε· τὰ δὲ οὕτως ἀλλήλων κατείληφα διαφέροντας, ὥστε πρὸς τοὐναντίον κρίνειν ἀνθέλκομαι, οὐσίας παντάπασι διττὰς οὔσας. χωρι-

στὰς ἀλλήλων ἡγούμενος, ἃς θεσμός μέν τις κρατίσας εἰς ἓν συνῆψε καὶ συνέδησε, τὸ δὲ τῆς φύσεως ἑτεροῖον, διεῖλεν, καὶ διέκρινεν· ἐν πολλοῖς γάρ μοι οὐδὲν ἡ ἑτέρα τῆς ἑτέρας πρὸς ἐνέργειαν ἐπιδεὴς οὖσα, τὴν καθ' ἑαυτὴν ἀναδείκνυται· ἐν πολλοῖς δὲ καὶ ἡ ἑτέρα πρὸς τὴν ἑτέραν πολὺ πάνυ τὸ δυσπειθὲς ἀντιπαρεξίστησι, καὶ δυσήνιον· τὸ μὲν γὰρ ταύτῃ πρὸς ἡδονὴν ὄν, ἐκείνην ἠνίασεν, ὃ δὲ τὴν ἑτέραν ἐπιρρῶσαν ἐτόνωσε, τοῦτο τὴν ἄλλην κολοῦσαν ἐξέλυσε. Καὶ μέντοι καὶ πρὸς τὰ διαφορώτατα, καὶ ἐναντιώτατα ἀναστρέφονται. Ἡ μὲν γὰρ περὶ τὴν ὕλην εἱλεῖται, καὶ περὶ τὰ καθ' ἕκαστα ἀεὶ ἀποτείνεται, καὶ τοῖς παροῦσι μόνοις προσέπηξεν. Ἡ δὲ τῶν ἐξῃρημένων τῆς ὕλης ἀντέχεται, καὶ πρὸς τοὺς καθόλου λόγους τῶν ὄντων πτεροῦται, κἀπὶ τὰ πορρωτάτω καὶ τόποις, καὶ χρόνοις ἀπέχοντα ῥᾳδίως ἐφίπταται. Δίδωμι οὐδὲν ἧττον ταῖς ἐνθεωρουμέναις ἀμφοῖν τοῖς μέρεσι διαφοραῖς, ἢ τῇ κοινωνίᾳ τῇ τούτων προσέχοντι, θαυμάζειν ἔπεισι τῶν περὶ τοῦ τῆς συναφείας μόνου θεσμοῦ εἰρηκότων, μηδένα δὲ οὐδὲ τὸν τυχόντα λόγον ποιῆσαι, περὶ τοῦ τῆς ἑτερότητος ᾐρημένων. Συνεῖδον γὰρ ἂν εἰ ἀκριβῶς προσέχειν σφίσιν αὐτοῖς βουληθεῖεν, ὡς οὐ τοῦτο μόνον, ἀκόλουθα συμβαίνει τοῖς τοῦ σώματος ψυχικά ἄττα παθήματα, καὶ τούτοις ἐκεῖνα ἀνάπαλιν. Ἀλλὰ κἀκεῖνο οὐχ ἥκιστα, ὡς πολλὰ τῶν ἐν τῷ σώματι πολλοῖς τῶν κατὰ τὴν ψυχήν, καὶ ἀνάπαλιν, οὐχ ὅπως οὐ πειθαρχεῖ, ἀλλὰ καὶ λαμπρῶς διαμάχεται· ὡς εἶναι ἐπανάγκες τῷ συνδέοντι νόμῳ, νόμον ἀνθυπενεγκεῖν ἕτερον τὸν διαστέλλοντα τὰ συνημμένα, καὶ οὐσιωδῶς διακρίνοντα.

§. χπθ'. ΚΒ'. Καὶ τοῦτο δὲ πάντων ἔσχατον ἤδη τοῖς εἰρημένοις προσθήσω τὸ πρώτιστον, ὅτι ἔρως με, οὐκ οἶδ' ὅστις τοῦ Ἀθανάτου δεινὸς κατέχει, καὶ ἐλπὶς ὕπεισιν οὐ σμικρά, ὡς ἄρα ἔτι καὶ μετὰ τὴν ἀνάλυσιν αὐτὴν περιεσομένῳ· οὕτω δέ τοι διακείμενον, εὔθυμον μὲν ἀναδείκνυσι, καὶ εἰς ἀρετὴν ὑποθήγει, τὰ μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῖς εὖ βεβιωκόσιν ἀποκείμενα γέρα, δειμαίνει δὲ τοὐναντίον καὶ θράττει τὰ ἐκεῖσε δικαιωτήρια. Ὡς ἤν γε ταύτας τις φαίη ἐγγίνεσθαί μοι τὰς ὑπονοίας, ἐκ φρούδης προλήψεως πεπεισμένῳ, τὸ γοῦν καὶ εἰσέπειτα εἰμήτι κλέος καταθέσθαι πα-

ρὰ

ρα τοῖς ἄλλοις φροντίζειν. ἀλλὰ μηδὲ κακῶς καὶ ἀπελθόντα ποτὲ ἀκούσειν, ἤδη ἀνέχεσθαι, καίτοι μηδὲν τῷ μηκέτι ὄντι, οὐδὲ τὴν εὐδοξίαν συμπλεῦσαν, οὐδὲ τὴν ἀδοξίαν προσλυμαινομένην σαφῶς ἐπισταμένῳ, σαφὲς εἶναί μοι δοκεῖ μαρτύριον, καὶ προαναφώνησις, ἄλλης τινὸς λήξεως ἐσομένης, ἥτις ἐνθένδε ἀπαλλαττομένους τοὺς ἀνθρώπους ἐκδέχεται. Ὁ μὲν οὖν φιλόσοφος Συνέσιος τὸν ἐκ τοῦ ναυαγίου κίνδυνον ὑπερχόμενος, παρακαθήμενος, τὸ παλαμ-
„ ναῖον φησὶ βαλάντιον, τὴν παρακαταθήκην τοῦ ξένου,
„ ἔκλαιεν οὐκ εἰ τεθνήξοιτο, ἀλλ' εἰ ὁ Θρᾷξ ἀποστερήσοιτο
„ τῶν χρημάτων οὕνεκεν, ὃν καὶ ἀποθανεῖν ἂν ἠξίωτο. Ἔν-
„ θα καὶ τὸ ἐξαπολωλέναι κέρδος ἐκεῖνος ἡγεῖτο, καὶ συ-
„ ναπολωλέναι, καὶ συναποδρᾶναι τὴν αἴσθησιν. Ἡ δὲ σοφωτάτη Διοτίμα πρὸς Σωκράτην διαλεγομένη „ ὡς δει-
„ νῶς, φησί, διάκεινται ἄνθρωποι τὸ ὀνομαστοὶ γενέσθαι,
„ καὶ κλέος εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον ἀθάνατον καταθέσθαι, καὶ ὑ-
„ πὲρ τούτου κινδύνους τε κινδυνεύειν ἕτοιμοί εἰσι πάντες
„ μᾶλλον, καὶ χρήματα ἀναλίσκειν, καὶ πόνους πονεῖν οὑστι-
„ νασοῦν, καὶ ὑπεραποθνήσκειν. Εἶτα τῆς Ἀλκήστιδος μνησθεῖσα, τῆς ὑπὲρ Ἀδμήτου ἀποθανούσης, καὶ Ἀχιλλέως τῷ Πατρόκλῳ ἐπαποθανόντος, καὶ μέντοι καὶ Κόδρου τοῦ Ἀθηναίου τῶν παίδων προαποθανόντος „ οἶμαι, ἐπιφέρει, ὑπὲρ
„ ἀρετῆς ἀθανάτου, καὶ τοιαύτης δόξης εὐκλεοῦς πάντες πάν-
„ τα ποιοῦσιν, ὅσῳ ἂν ἀμείνους ὦσι, τοσούτῳ μᾶλλον· τοῦ
„ γὰρ Ἀθανάτου ἐρῶσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β′.

Εἰ αἱ κατὰ τὰς προτεθείσας δυνάμεις ἐνέργειαι τῇ ἁπλῶς σωματικῇ καὶ ἐνύλῳ φύσει προσήκουσι. Καὶ εἰ τὰ τοῦ σώματος πάθη, καὶ ἡ ἐν ἀνθρώπῳ ψυχὴ προσοικείωται.

Λῆμμα Α′.

§. χυ′. „ Οὐδεμίαν δύναμιν, οὐδ' ἐνέργειαν, οὐδ' ὁτιοῦν „ ὅλως πάθος πραγματιῶδες, ὅπερ ἂν τῇ σωματικῇ οὐ„σίᾳ προσείη, ἐν ἀδιαιρέτῳ αὐτῆς προσεῖναι δυνήσεται, „ οὔθ' ὡς οὐσιῶδές τι, οὔθ' ὡς ἐπουσιῶδες.

Προσέστω γὰρ οὕτως εἰ δυνατὸν τῇ σωματικῇ οὐσίᾳ δύναμις, ἢ ἐνέργεια, ἢ πάθημα ὁτιοῦν, καὶ δῆθεν ὡς οὐσιῶδες. Ἐπεὶ οὖν ἐν ἀδιαιρέτῳ πρόσεστιν, (ἐξ ὑποθ.) ἡ δὲ τοῦ σώματος οὐσία ἐν ἐκτάσει, (§. φια′. φιη′.) τῆς ἄρα οὐσίας (καίτοι οὐσιῶδες ὂν αὐτῇ) τὸ τοιοῦτον ἐξῴκισται· ἤτοι οὐσία τὸ ἑαυτῇ οὐσιῶδες ἀφῄρηται. Ἀδύνατον δέ. (§. σκη′. καὶ σλγ′.) Ἄρα τὸ Α′.

Ἀλλὰ γὰρ συνυπαρχέτω, εἰ τοῦτο δόξει, τὸ πάθος ἐπουσιωδῶς τι, καὶ κατὰ συμβεβηκὸς τῇ οὐσίᾳ τοῦ σώματος, πλὴν ἐν ἀδιαιρέτῳ. Καὶ ὑποβεβήσεται ἄρα, ἐκ τοῦ ἀκολούθου, τούτῳ τὸ σῶμα, ᾗ σῶμα, ὡς ὑποκείμενον· (ἐξ ὑποθ.) ἐν ἀδιαιρέτῳ δὲ τὸ σῶμα οὐκ ἔστιν (§. φια′. φιη′.), ᾗ σῶμα. Ἅμα τοιγαροῦν τὸ σῶμα ὑποκείσεται τῷ αὐτῷ, καὶ οὐχ ὑποκείσεται. Ἀδύνατον δέ. (§. ρξδ′.) Ἄρα καὶ τὸ Β′.

Πόρισμα.

§. χυα′. Καὶ πάντα ἄρα ὅσα σωματικὰ παθήματα ἐστί τε καὶ λέγεται, μετέχει τινὸς ἐκτάσεως, καὶ δεκτικὰ ὄντα ἐστὶν ὁπωσοῦν διαιρέσεως, τὰ μὲν καθ' αὑτά, τὰ δὲ καὶ

διὰ

διὰ τὸ σῶμα. Καὶ καθ' αὑτὰ μὲν αἱ τῆς σωματικῆς οὐσίας ἀναφαίρετοι διαστάσεις, καὶ σχῆμα, καὶ τόπος διὰ τὰς αὐτάς. Κατὰ δὲ συμβεβηκός, καὶ διὰ τὸ σῶμα, χρῶμα, καὶ θερμότης, καὶ βάρος, καὶ κίνησις, καὶ ἠρεμία, καὶ εἴτι ἄλλο· τούτων γὰρ ἕκαστον εἰ καὶ καθ' ἑαυτὸ ποσοῦ καὶ τομῆς ἀνεπίδεκτον, ἐπειγομένου τοῦ σώματος εἰσὶν αὐτά, καὶ περὶ τὸ σῶμα, οὐκ ἐν σημείῳ τὸ εἶναι ἔχοντα οὐδὲν, οὐδ' ἐν ἀκαρεῖ, ὡς οὐδ' ἂν εἶεν αὐτοῦ πάθη (διὰ τὸ Λῆμμα) ὅλως τοῦ σώματος.

Λῆμμα Β'.

§. χυβ'. „ Οὐσία τῇ σωματικῇ καὶ ἐνύλῳ, πλείους
„ κατὰ τὸ αὐτὸ τῷ αὐτῷ προσεῖναι κινήσεις, διαφέρουσαι καὶ
„ ὑπεναντίωσιν πρὸς ἀλλήλας ἐχούσας, μηδαμῶς δ' ὑπ' ἀλ-
„ λήλων ἀναιρουμένας (πολλοὶ γὰρ ὡς δέοι συνεισαγομέ-
„ νας.) ἀδύνατον.

Φανερὸν γὰρ ὅτι οὐδὲ τἀναντία ἅμα ὑπάρχειν ἐνδέχεται τῷ αὐτῷ (§. λδ'.).

Ἄλλως τε οὐδὲ οἱ τῶν Κινήσεων, ὡς ἴσμεν, νόμοι τοῦτο ὑφίστανται (§. χιε'.).

Σχόλιον.

§. χυγ'. Οὔκουν δὲ ἐντεῦθεν ἀναιρεῖσθαι ὑπολαμβανόμεθα, τὴν ἐπὶ τοῖς σώμασι συμβαινουσῶν κινήσεων τὸ σύνθετον. Ἐκ γὰρ ἐκείνων κρατύνεται μᾶλλον, ἢ κλονεῖται τὸ Λῆμμα. Ἐκ φορῶν γὰρ ἀντιθέτων, ἴσων μὲν ἠρέμησις, ἀνίσων δέ, συμμίξεως τῇ ἀμβλυτέρᾳ τῆς ὀξυτέρας ἐποχή τε καὶ ἐπιβράδυνσις, τὸ πλεῖστον· ἐκ δὲ τῶν κατὰ πλευρὰς γωνιῶν, κινήσεις αἱ διαγώνιοι· ἐκ δὲ τῆς ἀποκέντρου ἅμα, καὶ ἐπικέντρου, ἡ καμπύλη· ἐκ δὲ τῆς κατ' εὐθεῖαν καὶ κύκλον, ἡ κατὰ σπεῖραν. Καὶ ἁπλῶς, ὅτι ἐστὶν ἀεὶ περὶ τὰς στοιχειώσεις, ἡ ἐξ αὐτῶν ἀναφυομένη, ἢ βραδυτέρα, ἢ ὡς τὸ μηκέτ' εἶναι ἀπολήγουσα.

Λῆμμα Γ'.

§. χϟδ'. „ Κίνησις ἡ αὐτὴ, ἐν ὑποκειμένῳ τῷ αὐτῷ
„ ἀποτελέσει πάντως τὸ αὐτό.

Μὴ γὰρ, ἀλλ' ἕτερον· ἐπεὶ δὲ ἤτοι οὐδεὶς ἐστὶ τῆς ἑτεροιώσεως ὁ λόγος, ἤτις πάντως· (τὸ γὰρ ἀλόγως οἱ κατὰ λόγον φιλοσοφεῖν ἐπαγγελλόμενοι παραιτήσονται) (§. λθ'.) ποῖποτε ἄρα τὸν περιμάχητον τουτονὶ λόγον, φέροντες θήσουσι; τῇ κινήσει; Ἀλλ' οὐκ ἔσται ἡ αὐτή. Ἀλλὰ τῷ ὑποκειμένῳ; ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἐμπῆς τὸ αὐτὸ οὕτως ἔσται, ὅπερ ἦν πρότερον. Ὅ,τίποτ' ἂν οὖν καὶ φαῖεν, λαμπρῶς αὐτοῖς περιπίπτει, εἰς τὴν τοῦ ὑποτεθέντος ἀναίρεσιν. Ἄρα κτ.

Λῆμμα Δ'.

§. χϟέ. „ Αἱ κατὰ τὰς ἔξω κινήσεων προσβολὰς συμ-
„ βαίνουσαι ἀντιδράσεις, ταῖς κινήσεσιν αὐταῖς συνάρχον-
„ ται, συνδιαμένουσι, συναπίασιν, ἁπλῶς συμπαρεκτεί-
„ νουσι.

Γίνεται γὰρ δήτις κατὰ τὰς ἀντιδράσεις ἀλληλενέργεια, ἢ ἀλληλοπάθεια· (§. χιη'.) καθ' ἣν τις σχέσις θεωρεῖται πραγματιώδης, τοῦ ἐνεργοῦντος, καὶ τοῦ καθ' οὗ πρὸς ἄλληλα· σχέσιν δὲ ἄνευ τοῦ ἀντισχετικοῦ τοιαύτην συστῆναι οὐ δυνατόν. Ἄρα κτ.

Θεώρημα Α'.

§. χϟς'. „ Ὁ οὐσίας εἶναι σωματικῆς δυνάμεις τὰς ἐν
„ ἡμῖν γνωστικάς τε, καὶ βουλητικὰς ἀποφαινόμενος, ἐν κινή-
„ σει τινὶ, (εἰ μέλλοι σύμφωνα ἀποφαίνεσθαι) σωματι-
„ κῇ καὶ ταύτῃ, τὰς κατ' ἐκείνας θέσθαι ἐνεργείας κατα-
„ ναγκάζεται.

Ἄς γὰρ δὴ στοιχειώδεις οἱονεὶ ἀρχὰς ἴσμεν, ἀφ' ὧν κατὰ τὸ ἁπλῶς ἢ πῶς ἔχειν, πᾶσα σωματικὴ ἐνέργεια ἤρτηται,

ται, αὗται εἰσί· τοῦτο κατὰ τὴν ἔκτασιν μέγεθος, καὶ σχῆμα, καὶ κίνησις, καὶ θέσις, καὶ ἠρεμία (1). Καὶ ἡ μὲν κατὰ τὴν κίνησιν δύναμις ἐνεργητικὴ μόνη πέφυκε καὶ δραστήριος, αἱ δὲ λοιπαὶ παθητικαί πως, καὶ τῆς κινήσεως αὐτῆς κατὰ τὸ μεταβάλλεσθαι ἠρτημέναι. Ἡ μὲν γὰρ ἠρέμησις στάσις τις οὖσα ἐστὶ τοῦ σώματος, κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον, καὶ ψιλὴ στέρησις. (§. φοϛ´. φοζ´.) Εἰ δέ τισι, καὶ θετικὸν εἶναι τὶ κατὰ νοῦν ἐπῆλθέ ποτε αὐτὴν ὑποθέσθαι, (§. αὐτ.) ἡμῶν ἀλλ᾽ οὐχὶ παρὰ τοῦτο καὶ ἐνεργὸν εἰπεῖν ἐτόλμησαν, καὶ δραστήριον· τὸ δὲ κατὰ τὴν ἔκτασιν μέγεθος, ὅπερ ἐστὶ τὸ ποσὸν, παθητικὸν τῆς ὕλης τυγχάνειν παρακολούθημα, καὶ τοῖς πάλαι διώρισται, καὶ τοῖς ὕστερον. (2) τὸ δέ τι σχῆμα ὅρος τε καὶ πέρας ἐστὶ τῆς ἐκτάσεως· θέσις δὲ ἡ τῶν μερῶν, κατὰ τόπον, ἐν συναφείᾳ πρὸς ἄλληλα σχέσις. Καὶ μεταβάλλει μὲν μεταβάλλουσα, μεθισταμένων τῶν μερῶν, ἡ θέσις διὰ κινήσεως· μεταβάλλει δὲ ἡ ἔκτασις καὶ τὸ σχῆμα κατὰ τομὴν, ἢ μετάθεσιν, ἢ ἀφαίρεσιν, ἢ προσθήκην, ἃ οὐκ ἔστιν ἄνευ κινήσεως. Ὅς οὖν ἄρα σωματικῆς οὐσίας δυνάμεις εἶναι, τὰς ἐν ἡμῖν γνωστικάς τε, καὶ βουλητικὰς διατείνοιτο, ἐν κινήσεσι σωματικαῖς (εἰ μέλλοι λέγειν τὰ συμβαίνοντα.) τὰς κατ᾽ ἐκείνας ἐνεργείας τελεῖσθαι λέγειν καταναγκάζεται.

Σχόλιον.

§. χϟζ´. „ Ἀμέλει τοι ἐκ τῆς φορᾶς, καὶ κινήσεως, καὶ κρά-
„ σεως πρὸς ἄλληλα γίγνεται πάντα, ἃ δὴ φαμὲν εἶναι.
„ οὐκ ὀρθῶς προσαγορεύοντες. (ταῦτα δὲ τὰ σωματικά ἐστι περὶ ὧν ὁ Πλάτων φησὶν (3) ὧν διὰ τὸ τροπαῖς ὑποκεῖσθαι παντοίαις καὶ ἀλλοιώσεσιν, οὐδὲν ὅπερ αὐτῷ δοκεῖ, οὐδέ ποτ᾽ οὐδέν.) „ Καὶ περὶ τούτου πάντες ἑξῆς οἱ Σοφοὶ
„ πλὴν

(1) Ὅρα Λογικ. ἐν Κατηγ. ταῖς κατὰ τοὺς Νεωτέρους.
(2) Ὅρα Λογικ. Περὶ Ποσοῦ.
(3) Πλάτων ἐν Θεαιτήτῳ.

„ πλὴν Παρμενίδου ξυμφέρονται (φησὶ) Πρωταγόρας τε, καὶ
„ Ἡράκλειτος, καὶ Ἐμπεδοκλῆς, καὶ τῶν Ποιητῶν οἱ ἄκροι
„ τῆς Ποιήσεως ἑκατέρας, κωμῳδίας μὲν Ἐπίχαρμος, τρα-
„ γῳδίας δὲ Ὅμηρος, εἰπών·

Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα Τηθύν·

„ Πάντα εἴρηκεν ἔκγονα ῥοῆς τε καὶ κινήσεως.

Οἷς δὴ ὁ Σωκράτης, σημεῖα καὶ τάδε ἱκανὰ παρέθηκεν „ ὅτι τὸ μὲν εἶναι δοκοῦν, καὶ τὸ γίγνεσθαι, κίνησις παρέχει, τὸ δὲ μὴ εἶναι, καὶ ἀπόλλυσθαι ἡσυχία· τὸ γὰρ θερμόν τε καὶ πῦρ, ὃ δὴ καὶ τἆλλα γεννᾷ, καὶ ἐπιτροπεύει, αὐτὸ γεννᾶται ἐκ φορᾶς, καὶ τρίψεως· τοῦτο δὲ κίνησις· Καὶ τὸ ζώων γένος ἐκ τῶν αὐτῶν τούτων φύεται. τί δαί, ἡ τῶν σωμάτων ἕξις, οὐχ ὑπὸ ἡσυχίας μέν, καὶ ἀργίας διόλλυται, ὑπὸ γυμνασίων δέ, καὶ κινήσεων, ὡς ἐπὶ πολὺ σώζεται; Ἡ δ᾽ ἐν τῇ ψυχῇ ἕξις οὐχ ὑπὸ μαθήσεως μὲν καὶ μελέτης, κινήσεων ὄντων, κτᾶται τὰ μαθήματα, καὶ σώζεται, καὶ γίγνεται βελτίων, ὑπὸ δ᾽ ἡσυχίας, ἀμελετησίας τε, καὶ ἀμαθίας οὔσης, οὔτε τι μανθάνει, ἅ τε ἂν μάθοι ἐπιλανθάνεται; τὸ μὲν ἄρα ἀγαθὸν κίνησις κατά τε ψυχήν, καὶ κατὰ σῶμα, τὸ δέ, τοὐναντίον. Ἔτι οὖν σοι λέγω νηνεμίας τε καὶ γαλήνας, καὶ ὅσα τοιαῦτα. ὅτι αἱ μὲν ἡσυχίαι σήπουσι καὶ ἀπολλύουσι, τὰ δ᾽ ἕτερα σώζει. Καὶ ἐπὶ τούτοις τὸν κολοφῶνα ἀναγκάζω, προσβιβάζων τὴν χρυσῆν σειράν, ὡς οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸν ἥλιον Ὅμηρος λέγει, καὶ δηλοῖ, ὅτι ἕως μὲν ἂν ἡ περιφορὰ ᾖ κινουμένη, καὶ ὁ ἥλιος, πάντα ἐστι, καὶ σώζεται τὰ ἐν θεοῖς τε, καὶ ἀνθρώποις. Εἰ δὲ σταίη τοῦτο, ὥσπερ δεθέν, πάντα χρήματ᾽ ἂν διαφθαρείη, καὶ γένοιτ᾽ ἂν τὸ λεγόμενον ἄνω κάτω πάντα. Καὶ ὅπως ἂν ὁ Πλάτων ἡμῖν τὸ πᾶν κινήσας ἐκόσμησε, καὶ διέσωσε. Ἀριστοτέλης δὲ οὐκ ἐν τούτοις ἧττον τὸν καθηγεμόνα λακτίσας φαίνεται, πᾶσαν μὲν γένεσιν, πᾶσαν δὲ φθοράν, καὶ μείωσιν, καὶ αὔξησιν, καὶ ἁπλῶς τὴν τινα οὖν ἀλλοίωσιν εἶδος εἶναι τι κινήσεως θέμενος, καὶ ταύτην ὄργανον οἷον εἶναι τῶν γινομένων τὸ κυριώτατον ὑπειληφώς. Ἐκείνου γάρ ἐστι καὶ τὸ εἰρημένον (1) „ ὅτι ἀναγκαῖον ἀγνοουμένης τῆς κινή-
„ σεως,

(1) Φυσικ. Βιβλ. Γ'. Κεφ. Α'.

„ σεως, ἀγνοεῖσθαι καὶ τὴν φύσιν, ὡς μηδὲν οὖσαν σχεδὸν „ ταύτην, ἢ κίνησιν, καὶ διὰ κινήσεως ἕκαστα περαίνουσαν. Τί δὲ Δημόκριτος, καὶ Ἐπίκουρος, καὶ ὅσοι ἐν τοῖς Παλαιοῖς τοῦ τῶν ἀτομολόγων ἐγένοντο κόμματος, οὐχὶ καὶ ἔμφυτον ὁρμὴν ἐπὶ τὸ κινεῖσθαι ταῖς ἀτόμοις φύσεσιν ἐνετίθεσαν; καθ' ἣν ὁ μὲν Δημόκριτος „ ἐς ἀεὶ πλαγίως αὐτὰς φέρεσθαι „ ᾤετο, ὁ δὲ Ἐπίκουρος καὶ βάρος προσθεὶς, τὰς μὲν κατὰ στά„θμην, τὰς δὲ κατὰ παρέγκλισιν, τὰς δὲ κινουμένας αὖ κατὰ „ πληγὴν, καὶ κατὰ παλμὸν κινεῖσθαι ἐτόπαζεν (1). Ἀλλὰ μὴν καὶ παρὰ τοῖς Νεωτέροις κοινῇ τὸ δόγμα ἐκράτησε. Καὶ γὰρ καὶ Καρτέσιος ἐκεῖνος, διὰ κινήσεως ἡμῖν ἅπαντα ὤφθη δραματουργῶν (§. χξβ'.) τὰ ἐν σώμασι. Καὶ Νεύτων, τὴν ὀξύτητι κινήσεως διαφέρουσαν, ὡς τελεσιουργὸν τῶν ἐν τῷ παντὶ γινομένων, ἁπάσῃ τῇ σωματικῇ φύσει ἐνέχεεν. (§. χξγ'.) Καὶ Λεϊβνίτιος ἑκάστῃ τῶν κατ' αὐτὸν μονάδων, ὁρμὴν ἐνῆκεν (§. φοθ'.) εἰς κίνησιν. Καὶ ὅσους ποτὲ Φιλοσοφίας μετὰ σπουδῆς ἐπιμεληθέντας ὁ πάλαι καὶ ὕστερον ἤνεγκε χρόνος (ἢν ἕνα τυχὸν, ἢ ἕτερον ἐξέλῃς, οἷς παιδιά τις ἄντικρυς τὸ φιλοσοφεῖν ἔδοξε, τοῦτο μέγα αὐτοῖς εἰς κλέος ἔσεσθαι ἠλπικόσιν, εἴτι τῶν προδηλοτάτων ἱκανοὶ ἐλέγξαι αὐτοὶ ὀφθεῖεν.) ἅπαντες ψήφῳ μιᾷ, ἁπάσας ὅσαι τοῖς σώμασιν ἐπισυμβαίνουσαι τροπαί τε καὶ ἀλλοιώσεις, τῇ σωματικῇ κινήσει ὀφειλομένας ἀνέθεντο. Εἰ δὲ δὴ ταῦτα, τίς ἂν (τὸ γάρ τοι Πλάτωνος (2) ἐν καιρῷ ἂν εἰρῆσθαί μοι δόξειεν.) „ τίς ἂν ἔτι πρός γε το„σοῦτον στρατόπεδον, καὶ στρατηγὸν Ὅμηρον, δύναιτο ἀμφισ„βητήσας μὴ καταγέλαστος γίνεσθαι; Πῶς δ' οὐκ ἂν καταγέλαστος εἴη ὁ σωματικῆς μὲν οὐσίας δυνάμεις εἶναι, τὰς ἐν ἡμῖν γνωστικάς τε, καὶ βουλητικὰς διισχυριζόμενος, μὴ προβάλλειν δὲ διὰ κινήσεως σωματικῆς τὰς κατ' αὐτὰς ἐνεργήσεις διατεινόμενος; Ἔστι γὰρ δήπου οὕτως ἐναργὲς τὸ λεγόμενον, ὡς καὶ Ἔνεικον ἐν Νεωτέροις τὸν Μόρον (3) παρὰ

τὸ

(1) Πλούταρχ. Α. Ἀρεσκ. Κεφ. Β'.
(2) Πλάτων ἐν Θεαιτήτῳ.
(3) Βιβλ. Β'. περὶ Ἀθαν. Ψυχ. Κεφ. Α'.

τοῦ Νεαπολίτη Γενουησίου, ἀξίωμα ἀντικρυς ὑπειληφότα τὸ προτεθὲν „ ἐμβρόντητον, οἷα εἰκὸς ἀποκαλέσαι (mente captum) καὶ πάνυ εὐήθη, ὃς ἂν φέρε ῥόμβον μολίβδινον, καὶ χρυσῆν γλωττίδα, νοήσεως ἀνεπιδεκτα „ εἶναι, ἄνευ τινὸς προσβολῆς τε καὶ συγκρούσεως, ἥτις πρὸς „ ὄγκον αὐτοῖς, καὶ στερρότητα, ἀνάλογον εἴη, μὴ δέξαιτο. Ἀλλὰ γὰρ πλειόνων τί δεῖ; Καὶ ὅσοι δήποτε σωματικὴν εἶναι τὴν ψυχὴν ὑπειλήφασιν, ἐν κινήσει πάντως σωματικῇ, καὶ γνῶσιν πᾶσαν καὶ βούλησιν, τίθεσθαι παρέδωκαν, εἴτε περὶ Δημόκριτον, καὶ Ἐπίκουρον τὸ πάλαι, καὶ οἱ νεώτεροι Ἐπικούρειοι, οἷοι οἱ περὶ τὸν Ὠβέσιον γενόμενοι ὕστερον· ὥστε καὶ ἣν αὐτοὶ ἐν ὑποθέσεως λόγῳ διωρισάμεθα, ὡς θέσιν ἐκείνους διαπρεσβεύειν. Μόνους ἂν εὕροις ἀντιφερομένους τοῖς προτεθεῖσι τοὺς περὶ Λώκιον (1) ὧν ἡ δόξα τὴν αὐτὴν ὕλην, ἀδιαφορεῖν οἵαν εἶναι φύσει πρὸς κίνησίν τε, καὶ νόησιν· μηδὲ γὰρ οὕτως ἀντιπάσχειν ταῦτα ἀλλήλοις, ὥστε εἶναι ἀσύμβατα, ἐξεῖναι δὲ καὶ μάλα, οἷάπερ βαρύτης, καὶ ὁλκή, καὶ ὁπόσαι ἄλλαι δυνάμεις ἐνεργοὶ καὶ δραστήριοι, ὡς ἐν ὑποκειμένῳ τῇ ὕλῃ ἑδράζονται, οὕτω τοι καὶ τὴν διαγνωστικὴν, καὶ τὴν βουλητικὴν τὰς δυνάμεις, τῇ αὐτῇ ὡς ὑποκειμένῳ προσεῖναι ὕλῃ, κἂν μὴ ἐν κινήσεσι σωματικαῖς, τὰς κατ' αὐτὰς ἐνεργείας ὦσι περαίνουσαι.

Πρὸς μὲν οὖν Λώκιον ἤδη τοῦ ἀγῶνος ἡμῖν ἱσαμένου, Α'. ἀπαιτήσομεν μηδὲ βαρύτητα ὅλως, μηδὲ ὁλκὴν, οὐδ' ὁποιανοῦν δύναμιν ἄλλην, ἥτις μὴ ἐν κινήσει ἔχοι τὸ εἶναι, ἐνορᾶσθαι τοῖς σώμασι· βαρύτητα γὰρ τὴν ἐπὶ τὸ κέντρον φορὰν εἶναι φαμὲν, καὶ τὴν ὁλκὴν, ἐν τῇ πρὸς ἄλληλα ἀμοιβαίᾳ τῶν σωμάτων ὁρμῇ εἶναι κειμένην. Ἡ δὲ φορὰ καὶ ὁρμὴ κινήσεις αὐτόχρημα, οὐκ ἄνευ κινητικοῦ πάντως, κἂν ᾖ ἡμῖν τυχὸν ἀγνοούμενον, οὐδ' ἄνευ τοῦ κινουμένου. Κινήσεις δὲ, ἤτοι ἐνεργείᾳ γινόμεναι, ἢ γοῦν ὑπὸ τοῦ ἀντιπίπτοντος, εἴγε ἐπικρατέστερον τύχοι ὂν διειργόμεναι. Β'. δὲ συνεωσθῶ, εἰ δυνατὸν, (ᾗ τῷ Λωκίῳ δοκεῖ) εἰς ταὐτὸ

ἥτε

(1) Περὶ Νοῦ ἀνθρώπου Βιβλ. Δ'. Κεφ. γ'. §. 5.

ἥτε κινητικὴ δύναμις, καὶ τὸ γνωστικὸν, ὡς ἐν ὑποκειμένῳ τῷ σώματι. Καὶ ἤτοι πάντως τῆς κινήσεως ἀπηρτημένη ἔσται ἡ νόησις, ἢ οὐχί. Εἰ μὲν οὖν, ἔχομεν ἤδη τὸ προτεθέν. (§. χψζ'.) Ἀλλὰ μηδαμῶς ἀπηρτήσθω, στήτω δὲ καθ' ἑαυτὴν ἡ αὐτὴ, εἴτε τῆς κινητικῆς δυνάμεως ἐπενεργούσης τῷ σώματι, εἴτε καὶ μή· στήσεται δὲ πάντως οὐκ ἐν ἀδιαιρέτῳ· (§. χψ. χψα.) ἐν μέρει δὲ τοῦ σώματος ἔχοντι ἔκτασιν. Ἀλλ' ἔστω δὴ τουτὶ τὸ μέρος, ὡς ἐν τύπῳ φάναι, δακτυλιαῖον, ὃ νοῦν προσέξει τῷ νοητῷ, δὸς εἰπεῖν τῷ ὄντι, τῷ κύκλῳ, ἢ τινὶ τῶν παραπλησίων· ἐπεὶ γοῦν καὶ τὸ ἡμιδακτυλιαῖον οὐδὲν ἧττον νοεῖν ὑποτίθεται, προσέξει δὴ τῷ αὐτῷ νοητῷ ἅμα κἀκεῖνο. Ἤδη μὲν οὖν διχοτομηθέντος τοῦ κειμένου νοητικοῦ σώματος, καὶ τῶν ἡμιτόμων διαστάντων (ὅπερ οὐκ ἂν ἄνευ κινήσεως γένοιτο.) ἤτοι μένει τὸ τῆς νοήσεως. ἢ ἀπιὸν ᾤχετο. Ἀλλ' εἰ τοῦτο, οὐκ ἄρα στήσεται, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν. ἐπιγινομένης κινήσεως ἡ προτέρα νόησις, μεταβάλλουσα δὲ, ἐξῆπται πως τῆς κινήσεως, κατὰ τὸ Θεώρημα. (§. χψϛ'.) Εἰ δ' ἐκεῖνο. ἤτοι ἐπ' ἀμφοῖν τοῖς ἡμιτόμοις, ἢ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου. Ἀλλ' εἰ τὸ Β. τί μὴ καὶ θατέρῳ; ἢ τίς ὁ λόγος; Εἰ δὲ τὸ Α'. πότερον ποτε, ἐφ' ἑκατέρῳ τῶν ἡμιτόμων ἡ αὐτὴ ἔννοια παρέσται, ἢ τοῦ κύκλου, ἢ τοῦ ὄντος, κτ. ἢ γοῦν ἡ ἡμικυκλίου ἐφ' ἑκατέρῳ, ἢ ἡμιόντος, κτ. Εἰ μὲν γὰρ ἐκεῖνο δισσαὶ παρέσονται ἔννοιαι, καὶ τούτων ἔσται ἡ ἑτέρα ἤτοι οὐκ οὐδενὸς, ὅπερ οὐ θέμις λέγειν. (§. νε.) ἢ ἀπὸ κινήσεως, ὅπερ ἀναιρεῖ τὴν ὑπόθεσιν. Εἰ δὲ τοῦτο, ἄλλη τις ἔσται ἔννοια ἡ τοῦ ἡμικυκλίου παρὰ τὴν πρώτην, ἧς αὖθις παραίτιος εἰσήχθη ἡ κίνησις (κατὰ τῆς ὑποθ.). Ἐῶ γὰρ λέγειν ὅτι ἐννοίαν ἡμιόντος ὑποθέσθαι γελοῖον. Ὅποι ποτ' ἂν ἄρα καὶ τράποιτο ὁ θαυμαστὸς ἡμῖν Λώκιος, τοῖς ἀδυνάτοις ἀπαντήσει, δυνατὴν εἶναι τὴν ἐν σωματικῇ φύσει τοῦ γνωστικοῦ ὑπόστασιν ἀποφαινόμενος.

Θεώρημα Β'.

§. χψη'. „ Σωματικῶν τεθεισῶν κινήσεων τῶν τῆς γνω-

,, στικῆς δυνάμεως ἐνεργειῶν, ἔσται μέν τι τὸ τούτων πρα-
,, κτικὸν, ἕτερον παρ' αὐτὸ ὂν τὸ κινούμενον, ἔσται δέ τις, καὶ
,, ἐπ' αὐτῶν ὅρος ἀφ' οὗ, ἔσται δέ τις καὶ πρὸς ὃν, διαστάσει
,, ἀλλήλων διακρινόμενοι.

Τὸ Α'. ὁ τῆς ἀδρανείας νόμος ἐν σώμασι (§. χιή.) σαφῶς ἀποδείκνυσι.

Τὸ Β'. δὲ καὶ τὸ Γ'. αὐτὴ δαψιλῶς κατασκευάζει, ἣν οἱ ταύτης ἔχομεν τῆς κινήσεως ἔννοιαν (§. φοβ'.).

Ἄλλως τε καὶ εἶχεν ἂν ἐν ἀδιαιρέτῳ τῷ χρόνῳ τελεῖσθαι ἡ κίνησις, εἰ μὴ ἀλλήλων οἱ ὅροι ἐπ' αὐτῆς διεκρίνοντο· ἐκεῖνο δὲ τῶν ἀδυνάτων εἶναι ἐδείκνυτο (§. φπ'.).

Θεώρημα Γ'.

§. χϟθ'. ,, Αἱ καὶ τὰς ἁπλᾶς προσοχὰς ἐνέργειαι τοῦ
,, γνωστικοῦ, καθ' αὑτὰς κινήσεις οὐκ εἰσὶ τῶν σωματικῶν.

Εἴη γὰρ ἂν εἴπερ ἀεὶ παρ' αὐτὸ τὸ κινούμενον (§. χϟη'.) ἤτοι παρ' αὐτὸ τὸ γνωστικὸν, τὸ τούτων παραίτιον. Ἀλλὰ μὴν πολλάκις οἴκοθεν καὶ ἀφ' ἑαυτῶν κινηθέντες προσέχομεν τοῖς νοητοῖς. (§. χοά. χοδ'. χοέ.) Ἄρα κτ.

Ἄλλως. Σωματικῶν οὐσῶν κινήσεων, εἶεν ἂν αὐτῶν καὶ ὅροι, ὁ μὲν ἀφ' οὗ, ὁ δὲ πρὸς ὅν. (§. χϟη'.) Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀδιαστάτων εἰρημένων γνώσεων, ἃς ἐν ἑαυτοῖς πληρουμένας ἴσμεν, ἡ αὐτὴ ἐνέργειά τε ἐστὶ, καὶ ὅρος πρὸς ὃν ἡ ἐνέργεια. (§. χξή. χξθ'.) Ἄρα κτ.

Θεώρημα Δ'.

§. ψ'. ,, Καὶ εἴ τινες ἐνεγειρόμεναι τὰ πολλὰ τῷ σώ-
,, ματι προσβολαὶ, τὸ γνωστικὸν τῆς ψυχῆς διεγείρουσιν,
,, οὐμὴν ἀλλ' αἱ κατ' αὐτὸ ἐνέργειαι, οὐδὲ πᾶσαι προοδο-
,, ποιουσῶν τῶν σωματικῶν κινήσεων τελούμεναι εἰσὶν, οὐδ' ὅ-
,, σαι εἰσὶν, αὐτόχρημα κινήσεις εἰσίν.

Πολλοῖς γὰρ ἐπιβάλλω παντὸς ἴχνους ἀπηλλαγμένοις παχύτητος. (§. χος'.) ἐπεὶ δὲ ταῦτα ὑπὲρ τὴν φαντασίαν

εἶναι

εἶναι φαμεν, οὐχ ὅπως ἐδεν ἐςὶ πρὸς τὴν τύπων σκέψιν ἡ κατὰ τὸ σῶμα κίνησις συνεισφέρεσα, ἀλλὰ καὶ τῷ γνωστικῷ, εἴτις καὶ γένοιτο, παρενοχλῆσα, τῇ προκειμένῃ ἀπάγει αὐτὸ, καὶ ἀφέλκεται. (χοδ'.) Ἄρα τὸ Λ'.

Εἰ δὲ καί τινες ἀπό τινων σωματικῶν προσβολῶν εἰσὶν, ἐπειγομένων καὶ τύπων αἱ τῷ γνωστικῷ ῥοπαὶ πολλάκις ἠγῦνται, καὶ ταῖς μὲν ἐξ ἄλλης ἀεὶ αἰτίας τὸ πρὸς κίνησιν ἐνδόσιμον· (§. χψη'.) ταῖς δὲ οἴκοθεν, καὶ ἡ τῆς ἕξεως μεταβολὴ, καὶ ἡ πρόοδος, καὶ ἡ κατάπαυσις. (§. χοθ'.) Ἃ ταῖς σωματικαῖς κινήσεσιν ἐδαμῶς συμβαίνει. (§. χιη'.) φανερὸν ἐντεῦθεν ὅτι ἐδ' αἱ τοιαῦται αὐτόχρημα κινήσεις εἰσίν. Ο. Η. τὸ Β'.

Θεώρημα Ε'.

§. ψα'. „ Οὔτε αἱ ἀναμνήσεις πάντη πάντως σωματι„ καὶ κινήσεις εἰσίν.

Συμβαίνει γὰρ ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων ἐννοιαν ὑπὸ ἐννοίας, καὶ ταύτης διαφερέσης, καί ποτε καὶ ὑπεναντίωσιν ἐχέσης, κατὰ τὸ αὐτὸ εἰσάγεσθαι. (§. χογ'.) Οὐσία δὲ τῇ σωματικῇ καὶ ἐνύλῳ πλείες κατὰ τὸ αὐτὸ τῇ αὐτῇ προσεῖναι κινήσεις, διαφοραῖς τε καὶ ὑπεναντίωσιν πρὸς ἀλλήλας ἐχούσας, μηδαμῶς ὑπ' ἀλλήλων ἀναιρεπομένας, (πολλῷ γὰρ ἂν δέοι συνεισαγομένας) ἀδύνατον. (§. χψβ'. χψγ'.) Ἄρα κτ.

Εἶτα αἱ κατὰ τὰς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν κινήσεις διασυμβαίνεσαι τῷ ἐγκεφάλῳ ἀντιδράσεις, παυομέναις ταῖς προσβολαῖς συναποπαύονται. (§. χψι'.) Αἱ δὲ μνῆμαι καὶ τῶν κινήσεων ἀποσβεσθεισῶν, τὰς ἐννοίας διασώζεσι, καὶ ἀποκειμένας ἐν δέοντι ἐκφέρεσιν. Ἄρα κτ.

Θεώρημα ς'.

§. ψβ'. „ Οὐδὲ ἡ λεγομένη συναίσθησις, καθ' ἣν συνίσμεν σφίσιν αὐτοῖς νοῦντες ὅτι νοῦμεν, σωματική τις κί„ νησις ἐςίν.

Ἤτοι

Ἤτοι γὰρ μία ἐστὶ, καὶ ἡ αὐτὴ τῷ ἀριθμῷ κίνησις, ἐπί τε τῆς συνειδήσεως, καὶ τῆς νοήσεως, ἢ γοῦν τῷ ἀριθμῷ μὲν ἑτέρα, εἴδει δὲ ἡ αὐτὴ, ἢ πῶς καὶ τῷ εἴδει ἑτέρα. Ἀλλ' εἰ μὲν ἡ αὐτὴ τῷ ἀριθμῷ, διοίσει πάντως τὸ ὄνομα μόνον, τὸ δὲ πρᾶγμα οὔ· οἷον εἴτις φαίη τὸ αὐτὸ λώπιον καὶ ἱμάτιον. Ἄτοπον δὲ τοῦτο λέγειν. Διὰ μὲν γὰρ νοήσεως τῷ νοητῷ ἐπιβάλλομεν, οἷον τῷ ἡλίῳ, διὰ δὲ τῆς συνειδήσεως, αὐτῇ τῇ γινομένῃ εἰδήσει προσέχομεν. (§. χξη΄. χξθ΄.) Διακρινομένων δὲ τῶν ἀντικειμένων, ἀνάγκη καὶ τὰς περὶ αὐτὰ ἐνεργείας διακρίνεσθαι. Εἰ δ' αὖ τῷ μὲν ἀριθμῷ ἑτέρα, εἴδει δὲ ἡ αὐτὴ κίνησις ἐστὶν, ἥτε κατὰ τὴν νόησιν, καὶ ἡ κατὰ τὴν συνείδησιν τελουμένη, ἐπεὶ κίνησις ἡ αὐτὴ ἐν ὑποκειμένῳ τῷ αὐτῷ, ἐπιτελέσει πάντως τὸ αὐτὸ, (§. χυδ΄.) οὐδ' οὕτως ἡ νόησις τῆς συνειδήσεως ὅλως τῷ εἴδει διακριθήσεται· ἔσται δέ τις ἐπανειλημμένη νόησις τοῦ αὐτοῦ ἡ συνείδησις, ὅπερ οὐκ ἔστιν. (§. χξη΄. χξθ΄.) Εἰ δέ γε πλέον τι καὶ τῷ εἴδει διαφορὰν ἔχειν πιθῶσιν αἱ κινήσεις, ἤτοι κατὰ τὸ αὐτὸ ἄμφω καὶ τόπου καὶ χρόνου γενήσονται, ἢ ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ τόπῳ, ἢ ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ χρόνῳ. Ἀλλ' εἰ τὸ Α. ὑπ' ἀλλήλων ἄρα (§. χυβ΄.) ἀνατραπήσονται. Εἰ δὲ τὸ Β΄. ἐπεὶ ἡ τοῦ ἡλίου φέρ' εἰπεῖν νόησις, κίνησίς τις τυγχάνει, ἡ ἔστιν ὅπου τοῦ ἐγκεφάλου συμβαίνουσα, ἡ δὲ κατ' αὐτὴν συνείδησις, οὐκ ἐν τῷ αὐτῷ, ἄλλοθί που δὲ τελεῖται περαινομένη, φανερὸν ὡς οὐδὲ τῆς νοήσεως ἡ συνείδησις ἐφάψεται, καὶ οὐδὲ συνείδησις ἔσται. (§. χξη΄.) Εἰ δὲ τὸ Γ΄. ἐν ᾧ δ' ἂν ἡ κατὰ συνείδησιν τελῆται κίνησις, ἡ κατὰ τὴν νόησιν ἤδη πέπαυται, οὐκ ἄρα συνυπάρχουσιν, οὐδὲ συνείδησις ἀληθῶς ἐστὶν, ὅπερ λέγεται. (§. χξη΄. χξθ΄.) Ἃ δὴ πάντα ἐπίσης ἀναιρεῖ τὰ ὑποτιθέμενα. Ἄρα κτ.

Θεώρημα Ζ΄.

§. ψγ΄. „ Καὶ αἱ κατὰ τὰς κρίσεις δὲ τοῦ γνωστικοῦ ἐνέρ-
„ γειαι, πᾶν ὁτιοῦν μᾶλλον, ἢ κινήσεις εἰσὶν ἐν σώματι.

Ἐπ' αὐτῶν γὰρ ἥτε τῶν ἄκρων ἅμα τελεῖται πρόσληψις,

καὶ

καὶ ἡ κατὰ παράθεσιν τῶν τόπων, ἧς ἔχουσιν οἰκειότητος, ἢ διαφορᾶς ἐνθύμησις. (§. χοζ΄. χοη΄.) Ἐπειδὴ δὲ κἀκεῖνά πως ἕτερα, κἀκείνων αὗται, φανερὸν ὡς εἰ κινήσεις ἐτύγχανον, συνέβαλλον ἂν κατὰ τὸ αὐτὸ κινήσεις πλείους, διαφοράν τε καὶ ὑπεναντίωσιν ἔχουσαι, ἅμα τε (ἐν ἀκαρεῖ τῆς καταινέσεως, ἢ ἀνανεύσεως τελουμένης) (§. αὐτ.) καὶ ὁμοῦ, (τῆς παραθέσεως κατ᾽ ἐφαρμογήν τινα, καὶ συμπαρουσίαν τῶν παραβαλλομένων συνισταμένης.) εἰ μὴ γάρ, πολλαὶ ἂν ἦσαν ἐφεξῆς πολλῶν τινων ἀντιλήψεις, ἀπόφανσις δὲ οὐδεμία. Ἀλλὰ γὰρ ἅμα τε καὶ ὁμοῦ πλείους κινήσεις ὑπεναντίωσίν τε καὶ διαφορὰν ἐχούσας, τῇ ἐνύλῳ φύσει συμβαίνειν ἀδύνατον. (§. χϟβ΄. χϟγ΄.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ψδ΄. Ἐν ᾧ γὰρ τὸ εἶναι καὶ μὴ εἶναι τὸ αὐτὸ ἀποφαινόμεθα ταὐτῷ εἶναι ἀδύνατον, οὐ θατέρῳ δήπου προσέχοντες ἀλογιστοῦμεν τὸ ἕτερον· οὐδὲ γὰρ ἀδύνατον τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου χωρίς· οὐδὲ μὲν οὖν κατὰ διαστολὴν θιγγανόμενοι τῇδε μὲν τοῦδε, τοῦδε δὲ τῇδε· τοῦτο γὰρ ἂν εἴη ἀμφοῖν ἁπλοῦς ἐνθύμησις. Ἀλλ᾽ ὑφ᾽ ἓν ἐννοοῦντες, οὕτω συνορῶμεν τῆς συναφείας αὐτῶν τὸ ἀδύνατον. Ἤδη μὲν οὖν ἡμῖν παρούσῃ τῇ Ὠβεσίου, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν τῆς ἐκείνου συμμορίας, φρενί, τῇ ἁπλῶς σωματικῇ καὶ ἐνύλῳ ἐμβολή τις γινέσθω πόθεν ποῖ ἀφοριζομένη, ἢ τοῦ ὄντος ἀντιληπτική· ἅμα δὲ καὶ ἀντεμβολή τις ἐναντιωτάτη ἀντεμβαλλέτω τῇ πρώτῃ, ἢ τοῦ μὴ ὄντος. Καίτοι πολλῷ σφοδροτέρα ἡ τῶν ἐννοιῶν, ἢ ἡ τῶν κινήσεων αὐτῶν διαμάχη. Κἂν γὰρ ἀντικέοιτο τῇ κινήσει ἡ κίνησις, τούγε μὴν ἐν χρόνῳ τελεῖσθαι, καὶ τόπῳ, καὶ ὅθεν, καὶ ὅποι, καὶ δι᾽ ὧν, καὶ περὶ σῶμα εἶναι, καὶ ὅλως κινήσεις, καὶ ὄντα, κοινὰ ἑκατέραις· τοῦ δὲ εἶναι καὶ μή, ἡ ἀντίθεσις ἀκροτάτη. Καὶ τῆς γε κινήσεως ἐκεῖνο παριστώσης, ἔδει δήπου τόδε δι᾽ ἠρεμίας ἐμφαίνεσθαι, ἢ ἄλλου τινός, ὃ καὶ τῆς ἠρεμίας αὐτῆς πρὸς τὴν κίνησιν εἴη ἐναντιώτερον. Ἀλλ᾽ οὖν πως ἀντεμβαλλέτωσαν ἀλλήλαις, καὶ κινήσεις αἱ ἐναντιώταται, οὐκ ἄρ᾽ οὖν, πρὸς Θεοῦ, ἀφανιεῖ τούτων ἡ ἑτέρα, ὅπερ ἡ ἑτέρα συνι-

συνίςησιν. Ἀλλ' οἶμαι μὲν δή· θᾶττον γὰρ ἂν διαπαθείη ὁ τοῦ σωματοψύχου ἐγκέφαλος, ἢ εἰς ἐν ἀλλήλοις συμβαίη τὰ οὕτω σφοδρῶς ἀντιβαίνοντα.

Θεώρημα Η΄.

§. ϡι΄. „ Καὶ τὰς κατὰ διάνοιαν δὲ μεταβάσεις ἀπὸ κρί- „ σεων εἰς κρίσιν, ἐν κινήσεσι σωματικαῖς πλεῖσθαι ἀ- „ δύνατον.

Ἐπειδὴ γὰρ αἱ κρίσεις ἐξ ὧν αὗται, καὶ εἰς ἅς, ὁτιοῦν μᾶλλον, ἢ σωματικαὶ κινήσεις εἰσίν, (§. ϡγ΄. ϡδ΄.) καὶ ταύτας ἄρα ἐν κινήσεσι ταῖς προσηκούσαις τοῖς σώμασι τελεῖσθαι, μᾶλλον, ἢ ἐκείνας ἀδύνατον.

Ἄλλως. Καὶ εἰ κινήσεις εἰσὶν αὗται σωματικαὶ, ἔςαι δὴ καὶ ἐπ' αὐτῶν ὅρος ὁ μὲν ἀφ' οὗ, ὁ δὲ πρὸς ὅν, ἀλλήλων διακρινόμενοι. (§. χγη΄.) Ἀλλὰ μὴν ἐπὶ τῶν κατὰ διάνοιαν τούτων γνώσεων, τὸ κινεῖσθαι τοῦ ἐπὶ τῶν σωμάτων ἀλλοτριώτατον ἀναδείκνυται ὄν, ὡς ἐφ' οὗ οὔτε ὅροι, καὶ τὰ μεταξὺ ἐμφιλοχωροῦντά πως ἀλλήλοις, εἰς ταυτὸ συνεισέρχεται. (§. χπ΄.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ϡϛ΄. Γενναῖα δὲ ὄντι, καὶ λόγου τοῦ παντὸς ἄξια, καὶ ἅττα ὧδε τῷ Νεωτέρῳ Γενουηνσίῳ (1) ἐκ μέσης αὐτῆς τῆς Μεταφυσικῆς, Αὐγουςῖνος ἱερὸς ἀνὴρ καὶ σεπτὸς προχειριζόμενος, ἀλλοτριωτάτας οὔσας τῶν κατὰ τὰ σώματα, τὰς κατὰ τὴν ψυχὴν κινήσεις ἀποδείκνυσιν.

Α΄. γὰρ αἴσθησις, φησὶ, καὶ φαντασία ἐπιεικῶς ἀπατῶσιν, ἐν ὧ ῥάβδῳ ἡμιβαφῆ ἐν ὕδασι κεκλασμένην οἵαν ἡμῖν παριςάνουσιν. Ὁ δὲ λόγος σαφῶς καταφωρᾷ τὴν ἀπά-

---

(1) Ψυχολογ. Προτ. ι΄. Σχολ.

πατίων, καὶ τῶν αἰσθημάτων αὐτῶν καὶ φαντασμάτων, ἔτι παρῶσί τε διηνεκῶς τοῖς ἰνδάλμασιν, ἀντιβαίνει καὶ διαμάχεται. Ἀλλ' εἰ μηδὲν ἦν παρὰ τὴν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον διεγειρομένην κίνησιν, ὁ ἐν ἡμῖν λόγος, ἤτοι πάντως τῇ εἰκόνι συνδιεκλᾶτο καὶ οὗτος, τὸ εὐθέος συνεξισάμενος, ἢ τοὐναντίον αὖ τὴν ἐν αὐτῷ συνερρύθμιζέ τε καὶ συναπίθυνεν. Ἀλλὰ σὺ (φησὶν ἐπὶ τούτοις τὸν Ὠβέσιον ὁ Γενουήνσιος (1) προσκαλέμενος) ἀκουσαίμεθα τί πρὸς ταῦτα; πότερον αὐτὸ ἑαυτὸ ἐπανορθοῦται τὸ φάντασμα, ἢ ὑπὸ ἄλλου τε εὐθύνεται μεταδιδασκόμενον. Πόθεν δὲ καὶ τουτὶ τὸ ἕτερον; Πῶς δὲ καὶ θάτερον θατέρου συνίησι; Συνιὸν δὲ τὴν ἀντικειμένην παρέθετο; Παραθέμενον δὲ μεταπέπεικε; Μεταπεῖσαν δὲ εἰς ὀρθότητα οὐκ ἐπανήγαγεν; „ Ἀλλ' ἔμπης ὑ-
„ ποσημαίνει μετὰ τοῦ ἱεροῦ ἀνδρὸς, ἄλλο μὲν ἡμεῖς, ἄλλο
„ δὲ ἡ αἴσθησις ἡ ἐν ἡμῖν. Διὸ καὶ ταύτης ἐξαπατωμένης,
„ κρείττονες αὐτοὶ τῆς ἀπάτης γιγνόμεθα. (2)„.

Β'. Αἱ περὶ τὰ οἱασοῦν ὕλης ἠρτημένα, κρίσεις, καὶ διάνοιαι, πῶς ἂν, φησὶν, ὅλως κινήσεις καὶ αὗται σωματικαὶ εἶεν; Τὰ μὲν γὰρ τοῦ τριγώνου, καὶ τετραγώνου, καὶ ὀρθογωνίου, καὶ γραμμῆς, καὶ τῶν τοιούτων φαντάσματα, ταῖς κατὰ τὸν ἐγκέφαλον συμβολαῖς ὁπωσοῦν παρίστασθαι διατεινόμενος, οἱονεί τινας ἐπὶ πίνακος, φωτὸς ἐπαυγάζοντος ἐμφάσεις καὶ ἀπεικάσματα, τάχα καὶ πείσαις. Τὸ δὲ δὴ, καὶ ἣν αἱ τρεῖς ἐπὶ παντὸς τριγώνου γωνίαι πρὸς ὀρθὰς δυοῖν ἰσότητα ἔλαχον, καὶ ἣν ὀρθογώνια πρὸς τετράγωνα, ἢ ὁποιανοῦν εὐθύγραμμα παραβαλλόμενα ἰσότητα. ἢ διαφορὰν, σχημάτων τε πάθη παντοῖα, καὶ ἀριθμῶν ἴδια, ἃ μόλις, καὶ ἐν μακραῖς συλλογισμῶν ἀκολουθίαις ληπτὰ γίνεται, καὶ ταῦτα δὴ ταῖς θαυμασίαις ἐκείναις συμβολαῖς, τοῦ ἐγκεφάλου προσεγκολάπτεσθαι, τίς ἂν πεισθείη ἀκούσας, εἰ μὴ αὐτὸν εἴη ἐξεπτυχὼς τὸν ἐγκέφαλον. Σὺ οὖν (3) Γεωμέτρης ὢν

τὴν

(1) Ψυχοσοφ. Πρτ. ε. Σχόλ.
(2) Βιβλ. Β'. τῶν Μονολογ. Κεφ. γ'.
(3) Γενουήν. Ψυχοσ. ἔνθα ἀνωτ.

τὴν ἐπαγγελίαν, φησί, Γεωμέτραις ἂν ὑποβάλῃς, τὰς περὶ τῶν τοιούτων ἀκριβεῖς τε καὶ διεξοδικὰς δείξεις, προδήλως χοινοπινεῖς εἶναι τινὰς κινημάτων, ἄλλο δ᾽ οὐδέν. Οὐά! Ἀλλ᾽ ὑποσυναπτέον αὖθις σὺν Λόγκσίνῳ (1) „ ὡς εἰ τὰ „ σωματικά, ὀφθαλμοῖς τοῖς σωματικοῖς δι᾽ οἰκειότητα, „ ὁρατὰ καθίσταται, ἀνάγκη πᾶσα καὶ τὴν ψυχὴν κα„ θ᾽ ἣν τὰ ἀσώματα θεωροῦμεν, εἶναι ἀσώματον.

Γ'. Καὶ ὄνομα δέ τινος, οἷον τοῦ παιδὸς Ἀλεξάνδρου (2) ἀπερρυηκὸς μὲν τῆς μνήμης, ἀνακαλούμενος, καὶ δὴ καί τινος ὑπομνῆσαι πειρωμένου, καὶ Περδίκαν, Λυσίμαχον, Σέλευκον, Ἀντίοχον, ἄλλον ἐξ ἄλλου ὑποβάλλοντες, ἐπὶ μηδενὶ τῶν καταλεχθέντων, τὸν ἄνδρα ἐπιγινώσκοντι, παριόντες ὑπέθετό που; τὸν Φίλιππον, καὶ οὗτος ἐκεῖνος αὐτίκα ἐβόησα. Τίς οὖν ὁ τὰ μὲν τῶν εἰρημένων δοκιμάσας, τὰ δὲ μή; πόθεν δέ, ἡ τοῦ ἀληθοῦς ἐν τούτοις, καὶ μὴ τοιούτου συνείδησις; Μῶν ἀλλήλαις προσῳδῶς τε καὶ ἡδέως αἱ συμβολαὶ ἀπαντήσασαι, τὴν ἐξ αὐτῶν γνησίαν κοινῇ τῇ ψυχῇ ἐπεγνώσαντό τε καὶ ἐδοκίμασαν; Ἀλλὰ μὴ καὶ καταγέλαστον, τὰς ἐν ἡμῖν μνήμας τε, καὶ ἀναμνήσεις διὰ τῶν σωματικῶν πειρᾶσθαι διερμηνεύειν κινήσεων; (3).

Δ'. Καλείσθω μέν, φησὶ (4) τὸ κυνάριον Βλίτυρι. Ἐκφωνείτω δέ τις τοῦτο τὸ τοῖς ἄλλοις ἀσήμαντον. Ἐμοὶ γὰρ αὐτίκα διὰ τῆς φωνῆς, ἡ τοῦ ζῳδίου ὑπεισέρχεται ἔννοια. τοῖς δὲ λοιποῖς τοιοῦτον οὐδέν. Τίς οὖν ὁ διακρίνων; Τί δὲ ἐκ κινήσεως τῆς αὐτῆς, τοῖς μὲν τοῦ κυνός, τοῖς δὲ τοῦ μηδενὸς ἐνθυμήσεις προβάλλονται, αἱ πλείστην ὅσην τὴν διαφορὰν ἔχουσαι; (5)

Ταῦτα γοῦν τοιαῦτα ἐστίν, οἷα οὕτω πορρωτάτω τῆς σωματικῆς ἄπεισι φύσεως, καὶ δυνάμεως, ὅσῳ οὐρανός, φασίν,

---

(1) Βιβλ. Β'. τῶν Μεταλογ. Κεφ. ιθ'. Καὶ περὶ παλαιότ. ψυχ. ἀπὸ τοῦ δ'. μέχρι τοῦ ιγ'. Κεφαλαίου.

(2) Γενουήσ. ἔνθα ἀνωτ.

(3) Μέρος περὶ Ἀθαν. ψυχ. Βιβλ. Β'. Κεφ. ι'.

(4) Γενουήσ. ἐν οἷς ἀνωτ.

(5) Λόγκσ. περὶ πισότ. ψυχ. Κεφ. κβ'.

σιν, ἄπιστι γαίης, εἰμὲν καὶ πλέον. Διὸ καὶ ὁ Ῥωμαῖος Λυκρέτιος, καίτοι ἄλλως τῷ Ἐπικέρῳ λήρων ὅμοιος ὢν θιασώτης, ἐπεὶ συνιείδεν ὅλως ἀμηχανεῖν εἶναι διὰ τῶν ἡμῖν συνεγνωσμένων σωμάτων, τὰς γνωστικὰς δὴ ταύτας τῆς ψυχῆς ἐνεργείας ἑρμηνεύεσθαι, ἑτέραν τινὰ παρὰ τὰς ὁμολογουμένας δεῖν ἔχειν παρασκευάζειν σώματος φύσιν, ἥνπερ οὐδὲ κλῆσιν ὅλως ἐπιθεῖναι τετόλμηκε, αἰδούμενος καὶ ὀνομάζειν, ᾧ τὸ εἶναι αὐτῆς πλάττων ἐτύγχανε. (1)

Ea est omnino nominis expers.

Καὶ τούτου τῷ Καθηγεμόνι παρακολουθηκὼς Ἐπικέρῳ, „ τὴν τῶν ψυχὴν ἐκ σπέρματος τινὸς ἀκατονομάστου, ὃ δὴ „ αὐτὴν αἰσθητικὴν ὑποτίθεμεν. (2) Τί δαί; οἱ καὶ Ἀθέσεις αὐτὸς ὁ Νεώτερος Ἐπικέρειος, ὁ τὰς ἐν ἡμῖν νοήσεις, διὰ κινήσεων σωματικῶν τινῶν πλέεσθαι ἐγχειροῦμενος, παλινῳδίαν εἰς ἐκεῖνο ἆσαι, αὐτὸς τὰς αὐτὰς μὴ πάνυ πολὺ ἀρεσκόμενος; „ τίς γὰρ ποτε, φησὶν (3) ὅλως ἀναπει-„ θήσεται, τὸ τῆς Ὀυρανοῦ ἔλαττον πρεσβεύειν, οὐχ ὅ-„ πως κίνησιν παρεμποιεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ἀντίληψιν ἐννοη-„ τικὴν ἡμῖν ἐνεργεῖσθαι;

Τὸν μὲν ὅλον βύθισε κάτω χθονὸς ἐπὶ βέρεθρον.

Ὁ γὰρ τι ποτε καὶ πεπεισμένος, πῶς αὐτὸς πείθειν ἄλλους ἐπιχειρήσεις;

Θεώρημα Θ'.

§. ψζ'. „ Ἐπεὶ ἁπλῶς ἡ κίνησις αἰτία τῆς Ἀπὸ τῶ δυ-„ νάμει εἰσὶ τὴν ἐνέργειαν μεταβολῆς ἐκλήφθη, ἀπαιτεῖ εἶ-„ ναι φύσεως τὴν ψυχήν, ἢ ὑφ' ἑαυτῆς ἢ ὑφ' ἑτέρου, εἰς „ τὸ κινεῖσθαι.

Μεταβάλλει γὰρ ἡ ψυχὴ ὑπὸ τῆς ἁπλῶς πῶς πράγμασι προ-

(1) Lib. Γ'. Γ[illegible] 239.

(2) Παρὰ Πλουτάρχῳ περὶ τῶν Ἀρεσκ. Βιβλ. Δ'. Κεφ. γ'.

(3) [illegible] Λευκάδας. [illegible]

προσέχειν, ἀφ' ἑτέρου ἐφ' ἕτερον γνωστικῶς μεθισταμένη, τῶν ἐπιβολῶν αὐτῇ ἀμειβομένων, καὶ ἄλλας ἄλλων διαδεχομένων. (§. χξή.) καὶ τῷ ἄλλα ἐξ ἄλλων ἐπιφέρειν, διὰ τῆς κατὰ τὰς διανοίας, καὶ τὰς δόξας μεταβάσεων, ἀπὸ τοῦ ἡγουμένου ἐπὶ τὸ ἑπόμενον. (§. χπ'.) Καὶ τῷ ἄλλα πρὸ ἄλλων προαιρεῖσθαι, τὰ μὲν θηρωμένην, τὰ δὲ ἐκκλίνουσαν (§. χπά. χπβ'.). Μεταβάλλει δὲ καὶ καθ' ἕξιν, ἐξ ἀγνοίας γνῶσιν πορίζομένη, καὶ ἐκ μοχθηρίας εἰς ἀρετὴν μεθισταμένη, καὶ μεταρρυθμιζομένη. Ἐπὶ τούτων δὲ πάντων τὸ δυνάμει ἀεὶ ἔχουσα, εἰς τὸ ἐνεργείᾳ γίγνεται. Προϋποτίθεται γὰρ ἀεὶ τῷ εἶναι, ἢ ὡδί πως εἶναι, τὸ δύνασθαι. (§. ρκβ'.) Ἔστιν ἄρα ἡ κίνησις αὐτῇ τῆς ἀπὸ τοῦ δυνάμει ἐπὶ τὸ ἐνεργείᾳ μεταβολῆς, κτ. Ο. Η. τὸ Α'.

Ἀλλ' ἐπὶ τὸ γιγνώσκειν, νῦν μὲν οἴκοθεν εἰς τὸ μεταβάλλειν ἐπείγεται, νῦν δὲ θύραθεν ὑπὸ τῶν ἐμποιουμένων τῷ σώματι προσβολῶν ἐνάγεται· (§. χοά.) καὶ ἐπὶ τῶν προαιρέσεων δὲ ὡσαύτως· (§. χπά. χπβ'.) διὸ καὶ οἱ μὲν αὐτοδίδακτοί πως εἰσὶν, οἱ δὲ ὑφ' ἑτέρων. Καὶ οἱ μὲν αὐθαιρέτως ἐπιχειροῦντες, οἷς ἂν ἐπιχειροῖεν, οἱ δὲ διὰ προτροπῆς τῆς παρὰ τῶν ἄλλων κινούμενοι διεπράξαντο. Ἄρα καὶ ὑφ' ἑαυτῆς, καὶ ὑφ' ἑτέρου. Ὅπερ ἦν τὸ Β'., καὶ τὸ Γ'. Τὸ δ' ὑφ' ἑτέρου ἐνάγοντος διὰ σωματικῆς τινος κινήσεως, ὡς ἐξ ἀφορμῆς ἐκληπτέον. Τὸ γὰρ σῶμα κυρίως ἐστὶ τὸ κινούμενον, κινεῖται δὲ ἡ ψυχὴ, ἡ τὴν ἐν τῷ σώματι κίνησιν γνωστικῶς προσλαμβάνουσα, καὶ ὅτι καὶ τῷ ἐν κινουμένῳ εἶναι κατὰ συμβεβηκὸς, αὐτῷ πως συμμεθισταμένη τῷ σώματι. Ἄρα κτ. Ο. Η. τὸ Β'.

Σχόλιον.

§. ψή. Ὅτι δὲ πᾶσα μεταβολὴ ἐν φύσει κίνησίς τις λέγεται εἶναι, οἷα καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ ἐπιθεωρεῖσθαι, καὶ ἐν ἄλλοις (§. φοά. φοβ'.) φθάσας ἡμῖν ὁ λόγος ἐδίδαξε. Ἔοικε δὲ πρὸς τὴν τοιαύτην κίνησιν καὶ τὸν Πλάτωνα ἀπιδόντα „ἐν μὲν τῷ Φαίδρῳ αὐτοκίνητον ὁρίσασθαι τὴν

„ ψυ-

„ ψυχήν. Ἐν δὲ τῷ Ι΄. τῶν Νόμων, δυναμένην ἑαυτὴν
„ κινεῖν. Ἀλλὰ καὶ Ἀριστοτέλην αὐτόν, καίτοι σφοδρῶς ἀ-
γωνιζόμενον (1), τὸ καθ' ἑαυτὴν κινεῖσθαι τὴν ψυχὴν ἀ-
ποδεῖξαι οὔτι εἶναι τῶν ἀδυνάτων, καὶ τῷ Πλάτωνι δοκοῦν-
τα ἀντιφέρεσθαι, (ᾗ φασὶ Σιμπλίκιος, καὶ Φιλόπονος (2),
εἴτις ταύτης ἀποστερεῖν οἴοιτο τῆς κινήσεως τὴν ψυχήν, ἔ-
ξω πολὺ τῆς τοῦ Φιλοσόφου ἐννοίας, μᾶλλον δὲ τοῦ παντὸς
διαμαρτάνειν. Ἀποδοὺς γὰρ ἐκεῖνος (3) ἐν τοῖς Φυσικοῖς,
ὅτι κίνησις ἁπλῶς ἐστίν, ἡ τοῦ δυνάμει ὄντος ἐντελέχεια ᾗ
τοιοῦτον, καὶ ὁδὸν οἷον τινὰ ἀπὸ τῆς δυνάμεως ἐπὶ τὴν ἐ-
νέργειαν, ἀποφηνάμενος τὸ κινεῖσθαι, ἐν ἄλλοις που (4) ὁ
αὐτὸς εἰσηγεῖται „ ὡς ἡ ψυχὴ δυνάμει τυγχάνει νοῦς.
„ Καὶ ὅτι γίνεταί ποτε νοῦς ἐνεργείᾳ. Καὶ εὖ γε, φησίν,
„ οἱ λέγοντες τὴν ψυχὴν τόπον εἰδῶν. Πλὴν ὅτι οὐ πᾶ-
„ σα, ἀλλ' ἡ νοητική. Καὶ οὐκ ἐντελέχεια, ἀλλὰ τὰ εἴδη
„ δυνάμει. Καὶ πάλιν, φησίν, ὅτι γραμματείῳ ἔοικεν
„ ἀγράφῳ. Ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν (ὡς ἀναπτύσσει ὁ Φιλό-
„ πονος) δυνάμει γραμματεῖον, ὃ γίνεταί ποτε ἐνερ-
„ γείᾳ γεγραμμένον. Καὶ μὴν εἰσὶν οἷς ἀπὸ τοῦ Περιπά-
του ταῦτα οὐ δοκεῖ. Φασὶ γὰρ ὅτι ἐν τῷ Γ΄. Βιβλ. τῶν
Φυσικῶν, ὁλοσχερέστερον περὶ κινήσεως εἰπών, μεταβολὴν
αὐτὴν ἐξωνόμασεν. Ἐν δὲ τῷ Ε΄. Βιβλ. διορισάμενος ἀ-
κριβέστερον, φησὶ τὴν μεταβολὴν ἐπιπλέον εἶναι τῆς κι-
νήσεως, ὡς ἐκείνης κατὰ τὰς τέσσαρας κατηγορίας γινομέ-
νης, τὰς μὲν ἐν ταῖς τρισὶ μόναις ποσῷ, καὶ ποιῷ, καὶ ποῦ
κινήσεις εἶναι, τὴν δὲ κατ' οὐσίαν οὐδαμῶς. Δεῖ γὰρ τὸ κι-
νούμενον μένειν ἵνα καὶ κινῆται· τὸ δὲ γινόμενον, καὶ φθει-
ρόμενον, οὐ μένει. Διὸ καὶ τὴν κίνησιν ἄλλως ὁρίζεται ἐν
ἐκείνοις· „ φησὶ γὰρ κίνησιν εἶναι τὴν ἐξ εἰδοπεποιημένου,
„ εἰς εἰδοπεποιημένον μεταβολήν. Ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν τὴν
„ ἐξ

(1) Βιβλ. Α΄. Περὶ ψυχ.
(2) Αὐτ. ἐν Ὑπομνήμασι.
(3) Βιβλ. Γ΄. Φυσικ. Ἀκροασ.
(4) Ἐν τῷ Α΄. τῶν περὶ ψυχ.

„ ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον· ἡ δὲ γένεσις καὶ φθορά,
„ ἡ μὲν ἐξ ἀνειδέου εἰς εἶδος μεταβάλλει, ἡ δὲ ἐξ εἰδο-
„ πεποιημένου εἰς ἀνείδεον. Πρὸς ταῦτα μέντοι οὐκ ἀγεν-
νῶς ὁ Φιλόπονος (1) ἀπαντήσας φαίνεται, εὐθυπορῶν.

Α΄. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ τῆς μεταβολῆς ὁρισμός, καὶ ἐπ' αὐτῆς
τῆς ψυχῆς ἁρμόζει, ἤτοι μεταβάλλειν ῥητέον τὴν ψυχὴν,
κατὰ μίαν τῶν τριῶν κατηγοριῶν, καὶ οὕτω κινηθήσεται· ἡ γὰρ
ἐν αὐταῖς μεταβολὴ, ἡ κἀκείνοις δοκεῖ, κυριώτατα κίνη-
σις. Ἢ, εἰ μὴ τοῦτο βούλονται, ἐπὶ τὴν κατ' οὐσίαν μετα-
βολὴν καταφευκτέον. „ Τοῦτο δὲ ἐστὶ γένεσις, καὶ φθορά·
„ ὥστε ὁπηνίκα μὲν μανθάνῃ γίνεσθαι μὲν αὐτὴν ἐροῦμεν,
„ ὅταν δὲ ἀγνοῇ φθείρεσθαι. Ἀλλὰ τοῦτο καταγέλαστον·
„ ἦν γὰρ ἡ ψυχὴ ψυχὴ καὶ πρὶν μάθῃ. Εἰ τοίνυν μὴ κα-
„ τ' οὐσίαν μεταβάλλει, ἀνάγκη κατ' ἄλλην τινὰ τῶν κατη-
„ γοριῶν τὴν μεταβολὴν αὐτῆς εἶναι. Αἱ δὲ κατ' ἐκείνας
„ μεταβολαὶ κινήσεις εἰσίν· κινεῖται ἄρα καὶ ἡ ψυχή. Εἰ
„ δὲ φαίνεται καὶ ὁ Ἀριστοτέλης τὴν ἐκ τοῦ δυνάμει εἰς τὸ
„ ἐνεργείᾳ μεταβολὴν τῆς ψυχῆς γένεσιν μᾶλλον λέγων
„ εἶναι, οὐκ ἀλλοίωσιν· (φαμὲν γὰρ ὡς ὁ τοιοῦτος ἐπιστήμων
ἐγένετο) ἀλλ' ἡ γένεσις ἐνταῦθα τῆς τελειότητος ἐστὶ, φη-
„ σὶν, ἡ τῆς οὐσίας· ὥστε τὶς γένεσις τὸ τοιοῦτον, οὐχ ἁ-
„ πλῶς γένεσις.

Β΄. Καὶ ἄλλως ἡ κακία καὶ ἡ ἀρετὴ ἐναντίαι εἰσίν.
„ Εἰ γὰρ καὶ λέγεται στέρησις εἶναι ἡ κακία ὡς ἀόριστον καὶ
„ ἀνείδεον, ἀλλ' οὖν διὰ τὸ μεταβάλλειν εἰς ἀρετὴν, ἐναν-
„ τίον ἐστὶ, καὶ ἡ στέρησις· μεταβάλλει δὲ τὸ ἐναντίον εἰς
„ τὸ ἐναντίον, ὡς τὸ μέλαν εἰς τὸ λευκὸν· οὐκοῦν ἡ ψυχὴ
„ ἐκ κακίας εἰς ἀρετὴν μεταβάλλει. Καὶ ἔμπαλιν· ταῦ-
„ τα δὲ ἐναντία. Ἡ γὰρ εἰς τὰ ἐναντία μεταβολὴ κίνησις
„ ἐστίν· ὑπὸ γὰρ τὴν ποιότητα ἀνάγονται. Κινεῖται ἄρα ἡ
„ ψυχή.

Γ΄. Καὶ ἄλλως, αὐτὸς φησὶν ὁ Ἀριστοτέλης, ταύτῃ διαφέ-
„ ρειν κίνησιν ἐνεργείας, τῷ τὴν μὲν κίνησιν ἀτελῆ ἐνέρ-
„ γειαν,

(1) Ἐν Ὑπομνήμ.

„ γείαν, τὴν δ' ἐνέργειαν ἀθρόαν εἶναι. Διὸ καὶ τὰ θεῖα
„ ἄνευ δυνάμεως ἐνεργείᾳ εἶναι ἔφη· ὅθεν ἐζήτησεν ἐν
„ τῇ φυσικῇ Ἀκροάσει, πότερον δύο εἰσὶν αἱ κινήσεις ἐν
„ τῷ κινοῦντι, καὶ τῷ κινουμένῳ, ἢ μία; Καὶ ἔδειξεν ὅτι
„ μία. Εἶτα πάλιν ἐζήτησε τίνος ἂν εἴη ἡ κίνησις, τοῦ
„ κινοῦντος, ἢ τοῦ κινουμένου; καὶ ἔδειξεν ὅτι τοῦ κινουμένου. Ἐ-
„ κεῖνος γὰρ ἐστὶν ὁ ἐκ τοῦ ἀπλοῦς εἰς τὸ τέλειον προβαίνων,
„ οὐχ ὁ κινῶν, ὡς ἐπὶ τοῦ μαθητοῦ ἔχει, καὶ τοῦ Διδασκά-
„ λου. Μία γὰρ ἡ κίνησις ἐπ' ἀμφοῖν, ἀρχομένη μὲν ἀπὸ
„ τοῦ Διδασκάλου, τελευτῶσα δὲ εἰς τὸν μαθητήν. Κινεῖ-
„ ται γὰρ οὐχ ὁ Διδάσκαλος, ἀλλ' ὁ μαθητής· ὁ μὲν γὰρ
„ ἔχει τὴν ἕξιν, φησί, τελείαν καὶ ἀθρόαν· ὁ δὲ εἰς ταύ-
„ την ἄγεται κατὰ μέρος. Εἰ τοίνυν κατ' αὐτὸν κίνησις μέν
„ ἐστὶν ἡ ἀτελής, ἡ δὲ ἐνέργεια ἀθρόα ἐστὶν, ἐρωτήσομεν
„ αὐτὸν ἐπὶ ψυχῆς πῶς ἔχει; κινεῖται, ἢ οὔ; Εἰ μὲν οὐ
„ κινεῖται οὐ προκόπτει ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦς ἐπὶ τὸ τέλειον, οὐ
„ κινεῖται ἀπὸ ἀγνωσίας εἰς γνῶσιν, οὐδὲ ἀπὸ προτάσεων
„ ἐπὶ συμπεράσματα. Εἰ δὲ ταῦτα ἐπὶ ψυχῆς ὁρῶνται,
„ καὶ ἀθρόαν οὐκ ἔχει τὴν ἐνέργειαν, οὐδὲ ἐστὶν ἄνευ δυνά-
„ μεως ἐνέργεια, κινεῖται ἄρα· τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸς ὡρίσατο
„ κίνησιν εἶναι, τὴν ὁδὸν τὴν ἐκ τοῦ ἀπλοῦς ἐπὶ τὸ τέ-
„ λειον.

Δ'. Καὶ ἄλλως, αὐτός φησιν, ὅτι ἐν οἷς τὸ πρότερον καὶ
„ τὸ ὕστερον, ἐν τούτοις πάντως καὶ χρόνος· ἐκ τοῦ χρόνου γὰρ
„ ἐφήκει τὸ πρότερον καὶ τὸ ὕστερον, οἷς ἂν ἐφήκοι· ἐν οἷς
„ δὲ χρόνος, ἐν τούτοις πάντως καὶ κίνησις. Καὶ γὰρ ἐπαλ-
„ λάττουσι ταῦτα· ἔστι δ' ἐν ψυχῇ τὸ πρότερον καὶ τὸ ὕστε-
„ ρον. Καὶ κίνησις ἄρα· ὅτι δὲ ἐστὶν ἐν ψυχῇ τὸ πρότε-
„ ρον καὶ τὸ ὕστερον προφανές· μέτεισι γοῦν ἀπὸ προτάσεως
„ εἰς συμπέρασμα, καὶ οὐ πάντα ἅμα γινώσκει, ἀλλὰ ἄλ-
„ λο πρὸ ἄλλου· οὐδὲ πάντων ἅμα ἂν οἶδε τὴν προχείρη-
„ σιν ποιεῖται, ἀλλὰ τοῦ μὲν πρότερον, τοῦ δὲ ὕστερον. Καὶ
„ καθόλου μέτεισιν ἀπὸ ἀρετῆς εἰς κακίαν, καὶ ἀπὸ ἀ-
„ γνωσίας εἰς γνῶσιν.

Ὑποσημαντέον τοίνυν μετὰ τοῦ Φιλοπόνου, ὅτι εὐγνώμονι
„ διαιτητῇ τῶν λόγων τούτων, οὐδεμία εὑρεθήσεται μάχη ἐν
„ αὐτοῖς· (Ἀριστοτέλει καὶ Πλάτωνι.) πλὴν ἐν μόναις

„ ταῖς φωναῖς· ὥσπερ γὰρ πολλαχοῦ εἴωθε ποιεῖν, τὸ φαι-
„ νόμενον ἐλέγχειν, οὕτω κἀνταῦθα· ἐπειδὴ γὰρ αἱ ὄντως
„ κινήσεις, αἱ καὶ συνεγνωσμέναι ἡμῖν εἰσὶ, μόναι αἱ φυ-
„ σικαὶ, τούτων δὲ οὐδεμίαν ἡ ψυχὴ κινεῖται. Οὔτε γὰρ αὔ-
„ ξεται, ἢ μειοῦται, ἢ κατὰ ποιότητα, ἢ κατὰ τόπον μετα-
„ βάλλει, ἵνα μή τις τοῦ Πλάτωνος ἀεικίνητον λέγοντος τὴν
„ ψυχὴν, νομίσειεν αὐτὸν μίαν τῶν φυσικῶν, καὶ συνε-
„ γνωσμένων ἡμῖν κινήσεων λέγειν αὐτὸν κινεῖσθαι, διὰ τοῦτο
„ δείκνυσιν αὐτὴν παντελῶς ἀκίνητον οὖσαν ταύτας τὰς κι-
„ νήσεις, καὶ ἔστιν ἀληθὴς ὁ λόγος, καὶ Πλάτωνι δοκῶν, εἴ-
„ γε ἀσώματον αὐτὴν καὶ ὁ Πλάτων οἴεται εἶναι. Κινεῖται
„ δ᾽ οὖν ἡ κατὰ Πλάτωνα; ἀλλὰ τινὰς κινήσεις τὰς νοητικὰς,
„ καὶ μάλιστα τὰς ζωτικάς· καθ᾽ ἃς καὶ μάλιστα ἀεικίνητον
„ αὐτὴν φησὶν εἶναι ὁ Πλάτων· ζωοποιεῖ γὰρ ἀεὶ, καὶ ἐν
„ κάροις ὄντος τοῦ ζώου, καὶ ὑπνοῦντος, ὅτε κατανοητικῶς οὐκ
„ ἐνεργεῖ. Τοῦ οὖν Πλάτωνος πᾶσαν ἁπλῶς ἐνέργειαν κίνη-
„ σιν εἶναι λέγοντος, τοῦ δὲ Ἀριστοτέλους μόνας τὰς φυσι-
„ κὰς κινήσεις εἶναι λέγοντος, ἀληθὴς καὶ ὁ λόγος ὁ κινεῖ-
„ σθαι λέγων τὴν ψυχὴν κατὰ Πλάτωνα, καὶ ὁ μὴ κινεῖσθαι
„ κατὰ Ἀριστοτέλην. Καὶ ἐν μόνοις ῥήμασιν ἡ διαφωνία εὑ-
„ ρίσκεται.

Θεώρημα Ι΄.

§. ψθ΄. „ Τὴν ψυχὴν ἐκ μερῶν, ἐκτὸς ἀλλήλων συγ-
„ κεκροτῆσθαι ἀδύνατον.

Ἤτοι γὰρ κατ᾽ οὐδὲν τῶν ἐν αὐτῇ μερῶν νοήσει, καὶ προαι-ρεῖται, ἢ καθ᾽ ἕν τι τούτων, ἢ κατὰ πλείω, ἢ κατὰ πάντα.

Ἀλλ᾽ εἰ κατ᾽ οὐδὲν, οὐδὲ νοήσει ἄρα, οὐδὲ προαιρεῖται.

Εἰ δὲ καθ᾽ ἕν, τοῦτο ἄρα ἡ ψυχή· τὰ δὲ λοιπὰ περιττά· τὸ δὲ ἓν, ἤτοι ἀδιαίρετόν ἐστι, καὶ ἐκτάσεως εἰασοῦν ἄμοιρον, καὶ οὕτως ἔσται ἡμῖν ὁμόλογον τὸ πρόθεν· ἄλλως τε καὶ οὐδὲ κυρίως εἰπεῖν μέρος. Ἢ γὰρ ἔκτασιν ἔχον εἰς πλείονα τυγχάνει διαιρετὸν, διὸ οὐδὲ καθ᾽ ἓν ἡ ψυχὴ νοήσει, καὶ προαιρεῖται (κατὰ τὴς ὑποθ.) κατὰ δὲ πλείονα, ἢ πάντα.

Εἰ

Εἰ δὲ καὶ πλείονα, τοῦτο ἐπιεικῶς ἀποκληρωτικόν· τί γὰρ τὰ μὲν, τὰ δ᾽ οὔ; τίς δ᾽ ὁ ἀριθμὸς, καὶ τίς ὁ λόγος; Καὶ πρὸς δὴ τούτοις περιττὰ ὡσαύτως τὰ ἄλλα. Καὶ οὐδ᾽ ἐν αὐταῖς ἡ νοητικὴ καὶ προαιρετικὴ φύσις, εἴπερ τὴν ψυχὴν εἶναι πάντες ἐδέξαντο.

Εἰ δὲ καὶ πάντα, ἤτοι χωρὶς ἓν ἕκαστον αὐτῶν νοεῖν ἐστὶ καὶ προαιρούμενον ἅπαντα, ἢ πάντα ἅμα τὸ νοητὸν ἕκαστον, ἢ τόδε μὲν τόδε, τόδε δὲ τόδε. Ἀλλ᾽ εἰ μὲν ἕκαστον ἅπαντα, πολλαὶ ἄρα αἱ νοήσεις καὶ αἱρέσεις τοῦ αὐτοῦ, ὅσα τὰ μέρη. Καὶ ἤτοι ἄπειροι ἐὰν ἄπειρα, κἀντεῦθεν ἐπεὶ τὸ ἄπειρον ἀδιεξίτητον, οὐδὲ νοήσεις, οὐδὲ αἱρέσεις· ἢ πεπεράσθαι ἐὰν ἔχῃ πέρας. Ἀποχωρούσης δὲ τῆς μιᾶς, καὶ οὕτως αὖθις αἱ λοιπαὶ περιτταί. Ἐῶ γὰρ λέγειν, ὡς τοῦτο παρὰ τὴν κοινήν ἐστι λεγομένην ἔννοιαν, μοναδικὰς γὰρ ἑκάστων ἡμᾶς ἔχειν τὰς ἀντιλήψεις, καὶ τὰς αἱρέσεις, εἰ μὴ δόξειεν ἐπαναλαμβάνειν ἐπ᾽ αὐτοῖς, σφίσιν αὐτοῖς ἅπαντες σύνισμεν. Ἢ πάντα εἰς ταὐτὸ συνιόντα τὰ μέρη, τῷ νοητῷ ἑκάστῳ προσέχει. τί οὖν προσέχοντα ποιεῖ; πότερον ἀντιλαμβάνεται τοῦ νοητοῦ, καὶ τούτου ἐφίεται προαιρετικῶς, ἕκαστον, ἢ οὔ; εἰ γὰρ τοῦτο, οὐδὲ πάντα· εἰ δ᾽ ἐκεῖνο, ἢ ὅλου ἕκαστον, ἢ μέρους. Ἀλλ᾽ εἰ μὲν ὅλου ἕκαστον, προσκρουσόμεθα ἄρα καὶ δεύτερον πρὸς τὸ ἀνώτερον· εἰ δὲ δὴ μέρος, οὐκ ἄρα ἀντιληπτὰ, οὐδ᾽ αἱρετὰ τὰ ἁπλᾶ καὶ ἀμερῆ· εἰ δὲ μὴ ἐκεῖνα, δῆλος μὴ οὐδὲ τὰ σύνθετα, καὶ ἐξ ἐκείνων. Καὶ οὐδὲν ὅλως. Ἀλλὰ τὰ ἁπλᾶ πάντως οὐχί· ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, ὡς οὐκ ἔστι νοητὰ τὰ μάλιστα νοητά· ὅμοιον γὰρ τοῦτο, ὡς εἰ καὶ πολλαὶ χεῖρες ἐπὶ ὤσει συνέλθωσι, τὸ βάρος οἷον συμμερισάμεναι. Ἢ τόδε μὲν πως προσέχει τῷδε, τόδε δὲ τῷδε· τοῦτο δὲ, ἢ ὅτι πρὸς τὰ λοιπὰ ἀποπεφυκός ἐστιν ἕκαστον, ἢ οὐχὶ, ἀλλὰ διαιρούμενον· ὥσπερ οἱ ἐκ διαδοχῆς συνεργαζόμενοι, καὶ συμπονοῦντες. Ἀλλ᾽ εἰ μὲν τοῦτο, τίς ὁ ἀποκληρώσας; Καὶ παρὰ τοῦτο, περιττὰ τὰ ἄλλα. Εἰ δ᾽ ἐκεῖνο, καὶ οὐσιωδῶς διοίσει, ὥσπερ τὰ νοητά. Τίς δὲ ἡ οὐσιώδης διαφορὰ, οὐδ᾽ ἂν πλάττειν βουλομένοις ἔστιν εἰπεῖν. Ἄλλως τε δὲ, καὶ οὐδὲ ἀπόφανσις ὅλως ἔσται, τοῦ μὲν τὸ ὑποκείμενον νοοῦντος, τοῦ δὲ τὸ κατηγορούμενον. Καὶ οὐδὲ σημεῖα τῶν μὲν τὰ ἄκρα, τοῦ δὲ τὸ μέσον. Καὶ τῶν μὲν

τὰ;

τὰς προκειμένας, τὸ δὲ τὸ συμπέρασμα. Δεῖ γὰρ δὴ τὸν ἀποφαινόμενον, καὶ συλλογιστικῶς συνάγοντα ἐκ κειμένων, ἐκεῖνα πάντα τὸν αὐτὸν εἰδέναι περὶ ὧν ἀποφαίνεται, καὶ συμπεραίνει. (§. χοθ. χπ'.) Νῦν δὲ εἰ τὸ μὲν τόδε, τὸ δὲ τόδε ᾔσθετο, οὐδεὶς ἔσται συλλογισμός, ἀπόφανσις οὐδεμία· ὡς οὐδ' ἄνθρωποι δύο κατὰ μέρος ἁπλῶς ἑκάτερος, κρίνειεν ἄν ποτε, ἢ συλλογίσαιτο περὶ ὧν ἐν μέρει ἐνεθυμήθη ἑκάτερος. Ἀλλ' οὐδὲ προαιρέσεις ἔσται· ἔτι γὰρ αὐτὸ αἱρετίζεταί πως ὅδε πρὸ τοῦδε. (§. χπε. χπβ. κζ.) Καὶ πῶς ἂν προέλοιτο ὁ μὲν τοδί, ἢ ὁ μὲν τοδί;

Ἄρα τὴν ψυχὴν ἐκ μερῶν ἐκτὸς ἀλλήλων συγκεῖσθαι ἀδύνατον. Ο. Ε. Δ.

Πορίσματα.

§. ψι'. Α'. Ἐκ δὲ τούτου φανερὸν τὴν ψυχήν, εἰκότως ὑπερρριμμένην εἶναι μεγεθικῆς ἐκτάσεως, ὅπερ Ἀριστοτέλης κατὰ τοῦ Τιμαίου, πολλοῖς τε ἅμα καὶ καρτερικωτάτοις λόγοις ἀποδείκνυσι (1).

Β. Δεῖ ἐκ τούτου αὖ τις συνιδεῖν, ὡς καταχρηστικώτατα ἡ ψυχὴ τῷ ἀριθμῷ σχηματικῷ ἐξεικάζεται, καὶ τόπος εἰδῶν προσείρηται· ταῦτα γὰρ κυρίως ἔκτασιν τὴν ἐκ μερῶν ἀπαιτεῖ· εἴρηται δὲ καὶ ἄλλως, ἢ ὅπως ἂν δόξειεν, ἀνάγκη μὲν αὐτὴν ἔχειν τινὰς τὰ νοήματα, ἢ κατ' αὐτὰ ἐμβάλλειν· ὃν δή που ἔφασαν, καὶ ὁ ὅλος τῷ Πλάτωνι (2) τόπος ὠνόμασε, (§. φλα.) τῶν εἰδῶν, ὡς χώρα τε καὶ δεξαμενὴ εἶναι λέγεται.

Γ'. Ἐκ δὲ τῆς τοῦ Θεωρήματος κατασκευῆς, ὅτι σαφές, ὡς οὐδὲ κατὰ συμβεβηκὸς ἡ ψυχὴ μέτεστι τῆς κατὰ τὸ σῶμα ἐκτάσεως· κατ' οὐσίαν τὴν ἑαυτῆς, τῶν κατ' αὐτὴν ἐξεταστικῶν τε, καὶ βελτικῶν ἐνεργειῶν, μὴ ἐν μέρει τὸ πλεῖστον ἐνδεχομένων, ὡς δέδεικται, ἀλλ' ἐν ἀμερεῖ. (§. ψζ.)

Σχό-

(1) Α'. Περὶ Ψυχ.
(2) Παρὰ Πλάτωνι. Ἀριστ. Βιβ. Δ'. Κεφ. α'.

Σχόλιον Α΄.

§. ψια΄. Πρῶτον μὲν οὖν φησὶν Ἀριστοτέλης (1) οὐ καλῶς τὸ λέγειν τὴν ψυχὴν μέγεθος εἶναι· τὴν γὰρ τοῦ παντὸς (ψυχὴν) δηλονότι τοιαύτην εἶναι βούλονται (οἱ περὶ τὸν Τίμαιον.) οἷόν ποτ' ἐστὶν ὁ καλούμενος νοῦς· οὐ γὰρ δὴ οἷόν γε ἡ αἰσθητική, οὐδ' οἷον ἡ ἐπιθυμητική· τούτων γὰρ ἡ κίνησις οὐ κυκλοφορία. Περὶ γοῦν τῆς λογικῆς ψυχῆς ἐν τούτοις μάλιστα ἐπανατείνεται λέγων, ἀντιδιαιρῶν αὐτὴν „ (2) πρὸς τὴν αἰσθητικὴν, καὶ ἐπιθυμητικὴν, ἥτις „ οὐδὲ κατὰ τοὺς Πυθαγορείους ἐστὶ κύκλος, ὡς μὴ πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέφουσα, ὅπερ τῶν λογικῶν ψυχῶν ἐστὶν ἴδιον.

Α΄. Οὖν ἐντεῦθεν εἰσβάλλει τὴν δεῖξιν, εἰς τοὐναντίον περιάγων, καὶ μᾶλλον εἶναί τι διωρισμένον τὸν νοῦν ἐοικέναι λέγων, ὡς ὁ ἀριθμὸς, ἢ συνεχῆ, ὡς τὸ μέγεθος. „ Ὁ „ γὰρ νοῦς εἷς, φησὶ, καὶ συνεχὴς ὥσπερ ἡ νόησις. Ἡ δὲ „ νόησις τὰ νοήματα· ταῦτα δὲ τῷ ἐφεξῆς ἓν, ὡς ὁ ἀριθμὸς, ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ μέγεθος· διόπερ οὐδὲ νοῦς οὕτω συνεχής. Ἐφεξῆς δὲ ἔμοιγε νοεῖ, οὐ μηδενὸς μεταξὺ συγγενοῦς παρεμπίπτει, οἷον μονὰς, δυὰς, τριὰς, κτλ. Ὅτι δὲ οὕτω πολλάκις αἱ νοήσεις ἀλλήλων ἐχόμεναι προΐασιν, ἑτέρα μετὰ τὴν ἑτέραν, ἐπὶ τῶν συνεισαγωγῶν, καὶ συναναιρέσεων, καὶ ἁπλῶς ἐπὶ τῶν κατὰ τοὺς συλλογισμοὺς ἐπιφορῶν, δῆλον. Ἀεὶ δ' οὐκ ἂν εἴποιμι, οὐδ' ἐπὶ πάνυ πολλῶν. Καίτοι εἰκός γε ἦν ἐπὶ τῶν πλειόνων· ὁ γάρ τοι νοῦς, ὡς αἱ νοήσεις. Αἱ δὲ, ὡς τὰ εἴδη· τὰ δὲ, ὡς τὰ ὄντα· ἐπεὶ δὲ τῶν ὄντων τάξις. οὐκοῦν καὶ ἐπὶ εἰδῶν, καὶ τῶν νοήσεων, καὶ τοῦ νοῦ. Συμβαίνει γε μὴν ῥαδίως τὸν νοῦν ἐκπίπτειν τῆς τάξεως, ὅτε καὶ ὡς ἀριθμὸς εἷς ἐστί. Πλὴν εἴποτε καὶ τὸ ἓν εἶναι ἔχει, ἕξει δὴ ὡς ὡρισμένον τι, ὡς δὲ μέγεθος οὐδέποτε· ὥστε ἐπιφέρει ἐκ τούτων. „ Ἀλλ' ἤτοι ἀμερὴς, ἢ οὐχ „ ὡς μέγεθός τι συνεχής.

Β΄. Ἀδύ-

---

(1) Α΄. Περὶ Ψυχ.
(2) Σιμπλίκιος Ὑπόμνημ.

Β΄. Ἀδύνατον εἶναι δείκνυσι τὸν νοῦν αὐτὸν μέγεθος ἔχοντα. „ Πῶς γὰρ δὴ καὶ νοήσει (φησὶ) μέγεθος ὤν; „ πότερον καθ' ὅλου (τοῦ μεγέθους) ἢ ἐν ὁτῳοῦν τῶν μο„ ρίων τῶν αὐτοῦ; Μορίων δὲ, ἤτοι κατὰ μέγεθος, ἢ κατὰ „ στιγμήν· εἰ δεῖ καὶ τοῦτο μόριον εἰπεῖν. Τὰ γὰρ ἐστὶ οὐδὲ μόρια τὰ ἀδιαίρετα σημεῖα τῶν τοῦ σώματος, ἐπεὶ οὐδὲ ἐξ αὐτῶν τὸ ὅλον, οὐδὲ γὰρ ἐξ ἀνεκτάτων τὸ ἔχον ἔκτασιν, οὐδ' εἰς αὐτά. (§. φιδ΄. φιε΄. φις΄.) „ Εἰ μὲν οὖν κατὰ „ στιγμὴν, αὗται δὲ ἄπειροι, δῆλον ὡς οὐδέποτε διέξεισιν „ (ἀδιεξίτητον γὰρ τὸ ἄπειρον.) Εἰ δὲ κατὰ μέγεθος, πολ„ λάκις, ἢ ἀπειράκις νοήσει τὸ αὐτό (πολλάκις μὲν εἴγε εἰς ὡρισμένα διαιρεθείη, ἀπειράκις δὲ εἰ εἰς ἄπειρα. (1)) „ Φαίνεται δὲ καὶ ἅπαξ ἐνδεχόμενον. (ἢ οὐκ ἐνδέχεται ἅπαξ ποτὲ τὸν νοῦν προσέχοντα τινὶ τῶν νοητῶν, μηκέτι [illegible] πω αὐτὸ ὅλως νοῆσαι;) ὁρᾷς οὖν ἐντεῦθεν ὡς λαμπρὰ παρέπεται ἡ ἀντίφασις; νοήσει γὰρ ἄρα ἐν ὁτῳοῦν τῶν μορίων νοῶν ὁ νοῦς καὶ πολλάκις, μᾶλλον δὲ ἀπειράκις, καὶ ἅπαξ. „ Εἰ δὲ ἱκανὸν (τουτέστιν ἀρκοῦν εἰς νόησιν) θι„ γεῖν ὁτῳοῦν τῶν μορίων, τί δεῖ κινεῖσθαι; (θίγων γὰρ ὁ κύκλος, καὶ ἰσομήκης, οὐδὲν ἧττον ἀντιλήψεται.) ἢ καὶ ὅλως μέγεθος ἔχειν; (ἐπεὶ γὰρ ἐξ ἑνὸς τούτου ἐστὶ, περιττὰ τὰ ἄλλα). „ Εἰ δ' ἀναγκαῖον νοῆσαι τῷ ὅλῳ κύκλῳ θιγόν„ τα, τίς ἐστιν ἡ τοῖς μορίοις θίξις; (ἤτοι γὰρ νοοῦσι πάντως, ἢ οὐχί. Ἀλλ' εἰ μὲν, ἐνόντος ἄρα θίξις τῶν μορίων. Εἰ δ' οὐχὶ, οὐδ' ἂν ἄρα ὁ ὅλος κύκλος ἐκπεριέλθοι, νοήσει· φεῖ γὰρ τῶν μορίων ἡ τούτων θίξις πληροῦται.

Γ΄. Ἔπειτις ὑπολαβὼν ἂν εἴποι, ὅτι οὐ τὸ καθόλου, ἀλλ' ἐν ὁτῳοῦν μέρει νοεῖ. Ἀλλὰ μέχρι μὲν ἑαυτοῦ, μέρος τοῦ νοητοῦ, καθ' ὅλου δὲ ὅλον, ἀπαιτεῖ λίαν ἐξόχως ὑπεραντάπτων. „ Ἔτι δὲ πῶς νοήσει τὸ μεριστὸν ἀμερεῖ, ἢ τὸ „ ἀμερὲς μεριστῷ; Ἤτοι γὰρ μεριστὸν τὸ νοητὸν, ἐν ταῖς κατὰ τὰ σημεῖα θίξεσιν, οὐδόλως αὐτὸ ἐφάψεται. Ἢ γοῦν ἀμέριστον, καὶ τῷ ὅλῳ κύκλῳ θίγειν οὐ δυνηθήσεται. Ἀλλὰ ταῦ-

τα

(1) Φιλόπ. Ἐν Ὑπομν. Αὐτ.

τὰ μὲν Ἀριστοκλῆς, τὸ μέγεθος· εἶτα εἰκός, τῆς λογικῆς ὑποσκιάζων ψυχῆς. Ἀπορῆσαι δ' ἂν εἴη ἄξιον, πῶς Πλάτων ὁ θαυμάσιος, ὡς ἐκ τοῦ Τιμαίου τοιαῦτα περὶ ψυχῆς διαλέξαιτο, εἶτα καὶ εἴ τις πάμπαν τῆς παιδείας ἀπόρος εἴη, καὶ εἰ ἀπαίδευτοι, λέγειν ὅλως, καὶ ἀκούειν ἀνάσχοιτο; Πρὸς τοῦτο οὖν εἶμι ἤδη τοῦ ἐφεξῆς Σχολίου ἀπαντήσων.

Σχόλιον Β'.

§. ριβ'. Τὸν Πυθαγόραν ὁ Πλάτων μιμούμενος, ὑπὸ συμβόλοις εἰώθει κρύπτειν τὰ ἐν Φιλοσοφίᾳ δογμάτων τὰ ὑψηλότερα, ἄλλο μέν τι [illegible] λέγειν, ἄλλο δέ τι τῷ ὄντι νοεῖν, καὶ διὰ τοῦ ἀναλόγου οὕτως εἰς ζήτησιν τῆς κεκρυμμένης ἀληθείας εἰσάγων. Ταύτῃ δέ τοι καὶ τὴν κατὰ τὸ δοκοῦν οἱ ψυχογονίαν, διὰ τοῦ Τιμαίου, ἀνδρὸς εἰς ἄκρον τῆς Γεωμετρίας, καὶ Ἀριθμητικῆς, καὶ Ἁρμονίας, καὶ τῶν ἄλλων μαθημάτων ἐληλακότος, ὑποτιθέμενος, συμβολικῶς οὕτω τὰ κατ' αὐτὴν διεξέρχεται.

„ Ἐκ τῆς ἀμερίστου, φησί, καὶ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ἐχούσης „ οὐσίας, καὶ τῆς αὖ περὶ τὰ σώματα γιγνομένης μεριστῆς, „ τρίτον ἐξ ἀμφοῖν ἐν μέσῳ συνεκεράσατο ὁ Θεὸς οὐσίας „ εἶδος, καὶ ταυτότητα, καὶ ἑτερότητα συνεπιμίξας. (1) Ταύτην δὲ τὴν εἰς κρᾶσιν ἐκ τῆς εἰρημένης μεταξὺ οὐσίας, καὶ ταυτοῦ, καὶ θατέρου εἰς μῆκος ἐκτείνας, εὐθεῖαν ἐποίησεν. εἶτα τὴν εὐθεῖαν ταύτην κατέτεμεν εἰς ἀριθμοὺς ἁρμονικούς, 1. 2. 3. 4. 8. 9. 27. Οὕτω δὲ κατατείνας τε καὶ κατατεμὼν ἔσχισεν εἰς δύο εὐθείας· „ συνάψας δὲ τὰς δύο „ χιαστὶ ἀλλήλαις, ἀνέκλασεν τε, καὶ ἐποίησε δύο κύκλους „ τὸν μὲν μείζονα, τὸν δὲ ἐλάττονα, τὸν μὲν ἔξωθεν, τὸν „ δ' ἔσωθεν συνεπτυγμένους ἀλλήλοις κατὰ δύο σημεῖα, καὶ „ ἐποίησε τὸν μὲν ἔξω κύκλον ἐπὶ δεξιά, τὸν δὲ ἔσω ἐπ' „ ἀριστερά· καὶ ἐπωνόμασε τὸν μὲν ἔξω κύκλον ταυτοῦ,

„ τὸν

(1) Πλάτων ἐν Τιμαίῳ.

„ τὸν δὲ ἔσωθεν θατέρου. Καὶ τὸν μὲν ἔξω κύκλον ἕνα
„ εἴασε καὶ ἄσχιστον, τὸν δὲ ἐντὸς σχίσας ἑξαχῆ, ἐποίησεν
„ ἑπτὰ κύκλους ἀνίσους, διπλασίονι, καὶ τριπλασίονι λόγῳ
„ ὑπερέχοντας ἀλλήλων. Καὶ τοὺς μὲν τρεῖς ἴσους τῷ τά-
„ χει τῆς κινήσεως ἐποίησε, τοὺς δὲ λοιποὺς τέσσαρας ἀνί-
„ σους τῇ κινήσει, καὶ ἀλλήλοις καὶ τοῖς τρισί. Καὶ τοῦτο,
„ φησίν, ἐστὶν ἡ ψυχὴ τοῦ Παντός. Εἶτα φησὶ μετὰ τοῦτο, τὸ
„ σωματοειδὲς τοῦ Κόσμου πᾶν ἐναπέκλεισε, καὶ συναρμό-
„ σας τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ μέσου διέπλεξε, μέχρι καὶ τοῦ ἐ-
„ σχάτου οὐρανοῦ. Καὶ κύκλῳ αὐτὸν ἔξωθεν πάντα περιεκά-
„ λυψεν. Καὶ ταῦτα ἡμῖν ὁ παρὰ τῷ Πλάτωνι Τίμαιος.
Ἃ κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον εἴτις ἐκλάβοι, οὐδὲν φήσει εἰρῆσθαι ἐν Φιλοσοφίᾳ ποτὲ μυθωδέστερον. Εἰ δὲ εἰς τὸν ἐγκρυπτόμενον νοῦν ὑποδὺς εἰσίοι βαθύτερον, ὄψεται δήπου ὑπὸ τῷ πέπλῳ τὴν παρθένον λανθάνουσαν. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν κατ' αὐτὴν γνωστικῶν τῶν νοητῶν ἁπάντων ἀντιληπτικὴν οὖσαν τὴν ψυχῆς οὐσίαν ᾔδει ἐκεῖνος, ἐκ τῶν στοιχείων ἐξ ὧν τὰ πάντα, οἷα εἰκός, συνεμόρφου. ὅπως ἂν ἔχοι καὶ γνωρίζειν αὐτὰ τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον. Ἔστι δὲ τῶν ὄντων τὰ μὲν οὐσίαι, τὰ δὲ συμβεβηκότα. Καὶ τῶν οὐσιῶν αἱ μὲν πάντῃ τῆς ὕλης ἀπηλλαγμέναι, καὶ καθαρεύουσαι, οἷα τὰ χωριστὰ εἴδη, αἱ δὲ τῇ ἐνύλῳ τε καὶ σωματοειδεῖ φύσει, συμμεμιγμέναι πως, καὶ συνυφιστάμεναι, οἷα τὰ τῶν αἰσθητῶν εἴδη, ἐν αὐτῇ τῇ ὕλῃ. Καὶ πάλιν τῶν συμβεβηκότων κατ' ἀντίθεσιν αἱ συστοιχεῖαι. Καὶ τὰ μὲν τῆς κρείττονος οἱονεὶ μοίρας ἐστί, τὰ ἐν συμφωνίᾳ τινί, τὰ δὲ τῆς χείρονος τὰ ἐν διαφωνίᾳ τὸ εἶναι ἔχοντα. Ἔστι γὰρ καὶ ἴσον καὶ ἄνισον, καὶ ὅμοιον καὶ ἀνόμοιον. Καὶ ἀρετὴ καὶ κακία, καὶ δεξιὸν καὶ ἀριστερόν, καὶ ἄνω καὶ κάτω. καὶ τραχὺ καὶ λεῖον, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως. Εἶθ᾽ ὅτι καὶ ἐξ οὐσίας τῆς μεταξὺ τῆς ἀμερίστου, καὶ τῆς περὶ τὰ σώματα μεριστῆς, καὶ ἐκ τῶν συμβεβηκότων ταὐτοῦ καὶ θατέρου. Ταὐτὸν εἰπεῖν ἐξ ἁπάντων τῶν στοιχείων τῶν ὄντων, ὡς ἁπάντων οὖσαν ἀντιληπτικήν, τοὺς λόγους ἁπάντων συμπεριειληφέναι, τὴν ψυχὴν συνίστη καὶ συνεκρότει· τὸ δὲ δὴ κρᾶμα τοῦτο τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν οὐσίας, ὡς εὐθεῖαν ὁ Δημιουργὸς προβάλλεται, ῥύσει οἱονείτινι τῆς ἐξ αὐτοῦ ἐκστάσεως, ὑποστῆναι αὐτὴν

ἐν-

ἐνδεικνυμένης τοῦ λόγου, ὡς ἂν ἀπὸ πέρατος εἰς πέρας τοῦ κατ' αὐτὴν εἶναι μετάβασιν. Κατέπειτα δὲ εἰς ἀριθμοὺς δύναμιν ἔχοντας, αὐτὴν τε πολλαῖς καὶ καλαῖς πληρώσας δυνάμεσι, καὶ τοῖς λόγοις τῶν ὄντων ἁπάντων καταπυκάσας. Οἱ δὲ δὴ ἀριθμοὶ μονὰς 1. καὶ οἱ πρῶτοι ἐπίπεδοι, 2. καὶ 3. Καὶ οἱ ἀπὸ τούτων πρῶτοι τετράγωνοι, 4 καὶ 9. Καὶ οἱ ἐκ τῶν αὐτῶν πρῶτοι στερεοὶ 8. καὶ 27. Τούτων δὲ οἱ μὲν ἄρτιοι ἐφεξῆς 2. καὶ 4. καὶ 8. Καὶ οἱ περιττοὶ ὡσαύτως 3. καὶ 9. καὶ 27. Γεωμετρικὴν περιέχουσιν ἀναλογίαν. Οἱ δὲ ἀπὸ μονάδος ἄχρι τετράδος 1. 2. 3. 4. Ἀριθμητικήν. Συντιθέμενοι δὲ τὴν δεκάδα οἱ αὐτοὶ πληροῦσιν· ὥσπερ δὴ καὶ οἱ ἓξ ὅροι 1. 2. 3. 4. 9. 8. προσαθροιζόμενοι τῷ ἑβδόμῳ 27 συνίστανται. Ὃς δὴ 27 καὶ περιοδικός ἐστι Σελήνης. Ὡς εἴγε τετρακτύς τις ἐκ τῶνδε τῶν ὅρων συστῇ, καὶ τεθῇ μὲν καθ' ἑαυτὴν ἡ μονάς, κοινὴ οὖσα ἀρχὴ ἀρτίων τε καὶ περιττῶν, κατὰ συστοιχίαν δὲ τούτων οἱ ἄρτιοι, καὶ ὑπὸ τοὺς ἀρτίους οἱ περιττοί,

1. 2. 4. 8.
1. 3. 9. 27.

Ἔσονται μὲν αἱ συζυγίαι τῶν ὁμοίων, ἡ μὲν Α΄. τῶν πρώτων ἐπιπέδων, ἡ δὲ Β΄. τῶν πρώτων τετραγώνων, ἡ δὲ Γ΄. τῶν πρώτων κύβων. Κἀκ τούτων συνθέσει τε καὶ πολλαπλασιασμῷ ἀριθμοὶ ἀναφυήσονται ἐπιφανέστατοι. Οἷον συνθέσει μὲν ἐκ τῆς Α΄. ὁ 5 ὁ Πυθαγορικὸς λεγόμενος φθόγγος. Ἐκ δὲ τῆς Β΄. ὁ 13. τὸ λεῖμμα καλούμενον διὰ τὸ ἀπολείπεσθαι μονάδι τοῦ ἡμίσεως τοῦ τόνου, οἷον καλοῦσι τὸν 27. Ἐκ δὲ τῆς Γ΄. 35 ἡ ἁρμονία· ἡ ἐκ δυοῖν τῶν πρώτων κύβων ἀπ' ἀρτίου καὶ περιττοῦ συνισταμένη τοῦ μὲν 8, τοῦ δὲ 27. καὶ ἀριθμοὺς περιέχουσα τέσσαρας 6, 8, 9, 12, ἐν οἷς ἀριθμητική τε, καὶ ἁρμονικὴ ἀναλογία ἐστίν. Ἀριθμητικὴ μὲν, ἐπὶ 6, 9, 12. Ἁρμονικὴ δὲ ἐπὶ 6, 8, 12. Οἱ δὲ λόγοι τῶν ἐκκειμένων ἀριθμῶν ἁρμονικώτατοι. Ἐπεὶ ὁ μὲν 8 πρὸς 6 λόγον ἔχει τὸν ἐπίτριτον, καθ' ὃν ἡ διὰ τεσσάρων. Ὁ δὲ 9 καὶ 6 τὸν ἡμιόλιον, καθ' ὃν ἡ διὰ πέντε. Ὁ δὲ 12 καὶ 6 τὸν διπλάσιον, καθ' ὃν ἡ διὰ πασῶν. Ἔνεστι δὲ καὶ ὁ ἐπόγδοος τοῦ 9 πρὸς 8. διὸ καὶ τὸν ἐκ τούτων ἀριθμὸν, ἤτοι τὸν 35 ἁρμονίαν προσεῖπον. Ὁ δὲ καὶ διὰ τοῦ

τῶν

τῶν ἐν αὐτῷ Α'., τοῦ 6 πολλαπλασιαζόμενος, τὰ 210 παράγει, „ἐν ὅσαις λέγεται ἡμέραις τὰ ἑπταμηνιαῖα τῶν βρεφῶν τελεογονεῖσθαι." (1) Καὶ ταῦτα μὲν συνθέσει. Πολλαπλασιασμῷ δὲ ἐκ μὲν τῆς Α'. συζυγίας, ὁ 6 ὁ γάμος ἀκούων, διὰ τὴν τοῦ πρώτου ἀρτίου, καὶ περιττοῦ σύμμιξιν, καὶ τέλειος λεγόμενος διά τε τὸ τοῖς ἑαυτοῦ συνίστασθαι μέρεσι, καὶ ἐκ τῆς ἀρχῆς, καὶ τῶν πρώτων ἀρτίου καὶ περιττοῦ συναθροίζεσθαι. Ἐκ δὲ τῆς δευτέρας ὁ 36, ὁ πρῶτος τετράγωνος ἅμα καὶ τρίγωνος, τὸ μὲν ἀπὸ τῆς ἑξάδος, τὸ δὲ ἀπὸ τῆς ὀγδοάδος, καὶ ἐκ τῶν δύω πρώτων τετραγώνων περιεχόμενος, καὶ ἐκ τριῶν κύβων 1, 8, 27 συντιθέμενος. Καὶ ἀπὸ δυεῖν πλευρῶν 3 ἐπὶ 12, ἢ 4 ἐπὶ 9 ἑτερομήκης συνιστάμενος. Ἐν αἷς δὴ πλευραῖς τοῦ τετραγώνου τε καὶ τριγώνου, καὶ τῶν ὀρθογωνίων τῇ ἑτέρᾳ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου, οἱ ἁρμονικοὶ λόγοι, ὡς ἀνωτέρω ἐλέγετο, ἐνθεωροῦνται περιεχόμενοι. Ἀλλὰ γὰρ πλείω τούτων ζητήσας εὑρήσεις παρὰ Πλουτάρχῳ, καὶ Πρόκλῳ, καὶ Ἀλεξάνδρῳ τῷ Ἀφροδισεῖ, τοῖς ἀκριβῶς τὴν κατὰ τὸν Τίμαιον ψυχογονίαν ἐκθέσθαι προθεμένοις. Ἡμῖν δὲ ἑξῆς, καὶ ἐπὶ τὴν τῶν λοιπῶν συμβόλων ἀνάπτυξιν ἰτέον. Σχίζει δῆτα τὴν εὐθεῖαν εἰς δύο ὁ δημιουργὸς, ὅτι μονάς τις ἐστὶν ἡ ψυχὴ, εἰς μὲν δυάδα χωροῦσα, εἰς δὲ τὸ πλῆθος οὐδαμῶς διεκπίπτουσα· ἡ μὲν γὰρ οὐσία νοερὰ πρὸς τὸ ἐν ὅ ἐστι καὶ ταυτὸ, ἀεὶ ὡσαύτως ἔχουσα· ἡ δὲ τὴν ὕλην εἰδοποιεῖν τέτακται, καὶ περὶ αὐτὴν σκεδάζεται, ὕλη μηδαμῶς οὖσα, πρὸ δυάδος μὲν εἶναι λέγεται, ἀριθμὸς δ' οὐκ ἔστι, καίτοι εἰς τοὺς εἰρημένους ἀριθμοὺς τετμημένη, καὶ τοὺς λόγους τῶν ὄντων ἐν ἑαυτῇ περιέχουσα. Σχιθείσας δὲ καὶ συναφθείσας χιοειδῶς εἰς δύω κύκλους ἀνακάμπτει. Καὶ σημαίνει μὲν τὸ τοῦ Κύκλου Σχῆμα τὸ ἐπιστρεπτικὸν τῆς ψυχῆς, παλινδρομούσης εἰς ἑαυτὴν διὰ τῆς νοητικῆς δυνάμεως, σημαίνει δὲ ἡ εὐθεῖα τὴν κατ' εὐθυωρίαν κίνησιν τῆς αὐτῆς διὰ τῆς ζωτικῆς δυνάμεως, καθ' ἣν ζωοῦται τὸ ζωούμενον. Εἰς κύκλους δὲ διαταχῇ συνημ-

μένους,

(1) Πλουτάρχ. Περὶ τῆς κατὰ τὸν Τίμαιον ψυχογονίας.

μένους, τὸν μὲν ἔξωθεν, καὶ ἐπὶ δεξιὰ κινούμενον, τὸν μείζονα, τὸν δὲ ἔσωθεν ἐπὶ ἀριστερὰ τὸν ἐλάσσονα· αἰνιττόμενος διὰ μὲν τοῦ πρώτου τὸν ἰσημερινὸν, οὗ κίνησις ἀπὸ ἀνατολῶν, ἃ ἐστὶ τοῦ Κόσμου τὰ δεξιά· (1) διὰ δὲ τοῦ δευτέρου τὸν ζωδιακὸν, καθ' ὃν ἡ κίνησις ἀπὸ δυσμῶν, ἃ ἐστὶ τὰ ἀριστερά, τοὺς κατὰ τὰ σημεῖα τῶν ἰσημεριῶν, τὸν κριὸν δηλονότι καὶ τὸν ζυγὸν συνημμένους, καὶ χιοειδῶς καθ' ἑαυτούς τε καὶ τοὺς ἄξονας τοὺς αὐτῶν συνεζευγμένους· τούτων δὲ ὁ μὲν ἔξω καὶ ἐπὶ τὰ δεξιά, τῆς ἀναγωγοῦ δυνάμεως τῆς ψυχῆς, καὶ ἐπὶ τὰ θεῖα ἀνατατικῆς κεῖται σύμβολον, ὁ δὲ ἔσωθεν καὶ ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ τῆς πρὸς τὰ ὑποβεβηκότα ἐπιστρεφούσης, καὶ δημιουργοῦ. Κἀκεῖνος μὲν πρὸς τὸ ἐνὶ ἀεὶ ὤν, καὶ ταυτοῦ κύκλος προσείρηται, οὗτος δὲ θατέρου, ἐν διαφοραῖς ἀεὶ καὶ ἑτερότησιν ἀναστρεφόμενος. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἀδιαίρετον ἐάσας ἐκεῖνον, ἑξαχῇ τοῦτον ἔσχισεν, καὶ τὴν τῶν πλανητῶν ἐντεῦθεν ἑπταδικὴν χορείαν συνέστησεν, ἐξ ὧν, τῶν ἐν τοῖς ὑπὸ Σελήνην μεταβολῶν τὸ πολύτροπον. Ἔσχισε δὲ ἄρα τὸν ἐντὸς εἰς κύκλους οὐκ ἴσους τοὺς πάντας ἀλλήλοις, ἀνίσους δὲ τοὺς τέσσαρας τοῖς λοιποῖς, ἤτοι τοὺς τῶν ὑπερκειμένων πλανητῶν, τοῖς τῶν ὑποκειμένων, καὶ ἀλλήλοις, ταῖς περιοδικαῖς κινήσεσι, καὶ τοῖς ἀποστήμασιν, ἔτι τε μὴν καὶ τοῖς μεγέθεσι κατὰ λόγους τοὺς μὲν ὑπερέχοντας, τοὺς δὲ ὑπερεχομένους, ὡς οἱ περὶ τὴν Ἀστρονομίαν ἐνασχολούμενοι ἀποδεικνύουσι. Περὶ γὰρ τούτων οὐκ ἀκριβῆ ἐνστήσασθαι τὴν διάσκεψιν ὁ τοῦ προκειμένου σκοπὸς ἀπαιτεῖ, αὐτὸ μόνον τῆς τοῦ Πλάτωνος δόξης, τὸ ἀπὸ τῶν συμβόλων ἐνταῦθα περιελεῖν ᾑρημένους προκάλυμμα. Τελευταῖον οὖν ἐναποκλείει τοῖς κύκλοις τούτοις τὸ σωματοειδὲς ἅπαν σύνταγμα, ἀπὸ μέσων εἰς ἄκρα τοῦ παντὸς τῆς ψυχῆς διηκούσης, καὶ σύμπαντα. ἡ αὐτῷ δοκεῖ, ἐμψυχούσης, ζωούσης, κινούσης. Διαπλοκῇ δὲ, καὶ οὐκ ἐπαφῇ, οὐδὲ κράσει τὴν ψυχὴν τῇ ὕλῃ συνήρμοσε, καὶ συνέδησεν· ἡ γὰρ ἐπαφὴ οὐ τέλειον συνάπτει τὰ ἐφαπτόμενα, ἡ δὲ κρᾶσις, ταῦτα πως συμφύρει συγ-

(1) Πλούταρχ. Ἀρεσκόντων Β'. Κεφ. ι.

συγχέουσα τὰ σύμφυα, μόνης δὲ τῆς κατὰ διαπλοκὴν συναφείας δεῖ, τὸ δὲ ὅλου συναρμόζειν πρῶσαι τὰ συνηρμοσμένα κρείττω συγχύσεως. Καὶ ἐπὶ πᾶσι καὶ κύκλῳ ἔξωθεν περικαλύπτει τὸν οὐρανὸν ἅπαντα, μηδὲν ἔξω τοῦ παντὸς εἶναι κρίνων, μηδὲ τῆς ψυχῆς ἔρημον ἀπολειπόμενον. (1) Τῷ ὄντι δέ, εἰ μὴ ἕτερα παρὰ τὰ δοκοῦντα ὁ Πλάτων ἐβούλετο, ταῦτα δὲ ὡς ἔχει νοεῖν προὐβάλλετο, οὐδενὸς ἂν εἰς ἀπαιδευσίαν σχοίη τὰ δευτερεῖα. Πῶς γὰρ ἂν ἐξ οὐσιῶν εὐθεῖα ὑποσταίη ποτέ; πῶς δ᾽ ἂν ἀπλατὴς οὖσα σχισθείη εὐθεῖά τις, ἢ καὶ καμπύλη; πῶς δὲ μετὰ τὰς κατατομὰς ὡς μία ἂν αὖθις κέοιτο; πῶς δ᾽ ἂν εἰς κύκλον ἡ εὐθεῖα ἀνακαμφθείη; πῶς δὲ καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς εὐθείας σχισθείσης, ἡ μὲν εὑρεθείη μείζων εἰς τὴν τοῦ μείζονος κύκλου, ἡ δὲ ἐλάσσων εἰς τὴν συνάρτυσιν τοῦ ἐλάσσονος; Καὶ ἐκ τοῦ ἑνὸς δὲ κύκλου σχισθέντες οἱ αὐτοῦ, τίνα δὴ λόγον ἔχει, τοὺς μὲν μείζονας κύκλους συστῆναι, τοὺς δὲ ἐλάσσονας; Πῶς δὲ καὶ κύκλοι τῷ σωματοειδεῖ ἂν συνδιαπλακεῖεν συντάγματι; ἢ τοῦτο πανταχόθεν περικαλύψειαν; Ἐῶ τὰ ἄλλα. Οὐδὲ γὰρ σοφιστῇ κραιπαλῶντι, πόθεν γε δὴ Πλάτωνι τοιαύτην αὖτις ἀναθείη περὶ οὓς ἐσπουδάκει μάλιστα τῶν λόγων ταραχήν, καὶ ἀνωμαλίαν. Ἄλλως τε δὲ κἂν ἐκ τῶν συμβόλων τῶνδε εἰσβαλεῖν ῥᾴδιον εἴη, ὡς ὁ Πλάτων τὴν ψυχὴν ἐτίθετο πάντη ἀσώματον. Εἰ γὰρ ἐκ τῆς ἀμερίστου αὕτη οὐσίας, καὶ τῆς περὶ τὰ σώματα μεριζομένης, καὶ εἰ τῷ σωματοειδεῖ συνδιαπλέκεται, πῶς ἔσται σῶμα, ἢ ὅλως μέγεθος ἕξει; ἢ συγκινηθήσεται τῷ παντί, οἷον καὶ ὁ μῦθος τὸν Ἰξίονα, τῷ ᾧ προσδέδεται τροχῷ συγκινούμενον, καὶ συμπεριαγόμενον διαγράφει; Ἀλλ᾽ ἧπου ὁ Ἀριστοτέλης κἀνταῦθα, ὡς ἐπὶ πολλῶν καὶ ἄλλων, τῆς διανοίας τοῦ ἀνδρὸς ἀμελήσας, πρὸς τὸ φαινόμενον, (ὃ τοῖς ὑπομνηματισταῖς σεσημείωται (2)) μόνον ἀποτείνεται.

Θεω-

(1) Ὅρα Σιμπλίκ. καὶ Φιλόπον. ἐν τοῖς Ὑπομνήμασι εἰς τὸ Α΄. περὶ Ψυχ. Καὶ Πλουτάρχου εἰς τὴν τοῦ Πλάτ. ψυχογον. Καὶ Πρόκλ. εἰς τὸν Τίμ. Καὶ Ἀλέξανδρ. τὸν Ἀφροδισιέα.

(2) Σιμπλίκ. καὶ Φιλόπον. ἐν Ὑπομν.

Θεώρημα ΙΑ'.

§. ψιγ'. Ἡ ψυχὴ ἐν τόπῳ οὐκ ἔστι κατὰ τὰ σώματα. Τὸ γὰρ σῶμα ὅλον ἐν ὅλῳ τῷ τόπῳ ἐστὶ, καὶ μέρος ἐν μέρει, ἕκαστον ἐν ἑκάστῳ. (§. φλς'.) ἡ δὲ ψυχὴ ἐκ μερῶν ἐκτὸς ἀλλήλων κειμένων οὐ συγκροτεῖται. (§. ψθ'.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ψιδ'. Καὶ μὴν τὸ γνωστικὸν τῆς ψυχῆς κατὰ τὸν ἐγκέφαλόν που ἐντετοπισμένον ὂν ὑπετέθη. (§. χξθ'.) Ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν τῶν σωμάτων φύσιν ὡς ὅλον ἐν ὅλῳ, καὶ μέρος ἐν μέρει ἐντοπιζόμενον, ὡς δ' αὐτὸ κεῖται διὰ τῶν ἐνεργειῶν ἐπὶ τὰ ἔξω ἀποτεινόμενον. Οὐκοῦν δὲ οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ κεφαλῇ τῆς ψυχῆς ὁριζομένης, ἀλλὰ καὶ ὅλης δι' ὅλου τοῦ σώματος, καὶ ἑκάστου τῶν μελῶν προϊούσης, καὶ αὐτὸ κινούσης, εἰδοποιούσης, ζωούσης, καὶ ἁπλῶς ἅττα ἂν ἑκάστῳ μέρει προσήκοντα ᾖ, ἢ δὲ ἑκάστου τοῦ ὅλου πρόσφορα ἐπενεργούσης. Καὶ τί τοῦτο φήσεις, ἕτερον εἶναι, ἢ ἔκτασιν; Εἰ δ' ἐκτάσεως μετείη ψυχῇ, καὶ μέρη πάντως αὐτῇ προσέσαι ἐκτὸς ἀλλήλων, καὶ μέγεθος, καὶ ὁ τόπος ὁ σωματικὸς παρὰ πόδας· τούτων γε μὴν αὐτοὶ τῇ ψυχῇ οὐδὲν ὅλως μετὸν εἶναι συγχωρήσομεν. Οὐδὲ γὰρ εἴ τις τὴν κατὰ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν, ὡσανεὶ ἔκχυσιν τῆς ψυχῆς δι' ὅλου τοῦ εἰδοποιουμένου ὑπ' αὐτῆς σώματος προΐσχοιτο, αὐτόθεν ἂν καὶ ἔκτασιν περιάψειε τῇ ἀσωμάτῳ οὐσίᾳ, οἵαν τὴν ἐν τοῖς σώμασιν, ἢ τὴν ἐν τοῖς σωματικοῖς ἄλλοις παθήμασιν. Τὰ γὰρ περὶ ἃ ἐνεργεῖ, ἐκεῖνα μόνα, καὶ τὴν ἔκτασιν ἔχοντά ἐστι. Ἡμῖν δὲ καὶ ἔστιν οὐ (§. φκα'.) ἄδηλον εἶναι ἐλέγετο, εἰ τῇ νοερᾷ φύσει ἔκτασίς τις εἴη προσήκουσα, (§. φκα'.) εἰ δὲ καὶ προσήκουσα, ἀπερινόητος ὁ τρόπος ἐδείκνυτο τῆς τοιαύτης ἐκτάσεως (§. αὐτ.), καὶ τῆς τῶν σωμάτων, καὶ τῶν σωματικῶν παθῶν ἀλλοτριώτατος. Μικρὸν δὲ ἀνωτέρω καὶ ἀδύνατον εἶναι τῇ ψυχῇ ἐκ μερῶν ἐκτὸς ἀλλήλων κειμέ-

των συγκεκροτῆσθαι, ἢ κατ' ἔκτασιν ὁποιανῦν ἐν μέλεσι τὰς κατ' αὐτὴν διανοητικάς τε καὶ βουλητικὰς ἐνεργείας ἀποτελεῖν· γραμμικαῖς σχεδὸν ἀνάγκαις πεπίστωται. (§. ψθ'. ψι'. ψια'.)

Θεώρημα ΙΒ'.

§. ψιε'. „ Καθ' ἑαυτὴν μὲν ἡ ψυχὴ οὐδαμῶς κινεῖται „ τὴν κατὰ τόπον φορὰν, ὡς τὰ σώματα. κατὰ συμβεβηκὸς „ δὲ καὶ μάλα, καὶ ὑφ' ἑαυτῆς, καὶ ὑφ' ἑτέρου.

Καθ' αὑτὰ γὰρ κινεῖσθαι λέγομεν τὴν κατὰ τόπον φορὰν ὡς τὰ σώματα, τὸ κατὰ τὴν αὐτοῦ οὐσίαν ἐξιστάμενον μὲν οὗ κατειλήφει τόπου, μεταχωροῦν δὲ εἰς τόπον ἕτερον. (§.φοε.) Ἀλλ' ἡ ψυχὴ οὐκ ἔστιν ἐν τόπῳ κατὰ τὰ σώματα. (§.ψιγ'. ψιδ'.) Ἄρα κτ. Ο. Η. τὸ Α.

Κατὰ συμβεβηκὸς δὲ οὕτω κινεῖσθαι φαμὲν τὸ ἐν κινουμένῳ εἶναι. (§. φοε.) Ἀλλ' ἔστιν ἡ ψυχὴ ἐν σώματι τῷ κινουμένῳ, νῦν μὲν ὑπ' αὐτῆς ἐπιστατούσης τὰς ἑκουσίας καλουμένας τῶν κινήσεων (§. χπε.), νῦν δὲ ὑπ' ἄλλου τοῦ βίᾳ ἀπαγομένῳ, καὶ τὴν καθ' ἕτερον κίνησιν (§. φοε.) καὶ αὐτῷ κινουμένῳ, ὡς δῆλον. Ἄρα τὸ Β'., καὶ τὸ Γ'.

Θεώρημα ΙΓ'.

§. ψις'. „ Ἀνεπίδεκτος δὲ καὶ τῶν κατὰ τὸ ποσὸν κινή-„ σεων ψυχῆς ἡ φύσις, αὐξήσεως δηλονότι, καὶ φθίσεως.

Τούτων καὶ γὰρ ἡ μὲν κίνησις ὁδὸν εἰς τὸ τέλειον μέγεθος, ἡ αὔξησις· ἡ δὲ ἐκ τούτου ἡ φθίσις. (§. φογ'.) μεγέθους δὲ ἡ ψυχὴ ὑπεξῄρηται. (§. ψι'. ψια'.) Ἄρα κτ.

Ἄλλως τε καὶ ταύτας εἶναι τῆς κατὰ τόπον αὐτὰς φορᾶς, τὰς κινήσεις οὐκ ἐνδέχεται. (§. φογ'.) Κινήσεως δὲ τῆς κατὰ τόπον ἡ ψυχὴ καθ' ἑαυτὴν ἀνεπίδεκτος. (§. ψιε.) Ἄρα κτ.

Θεώ-

Θεώρημα ΙΔ'.

§. ψιζ'. „Οὐδὲ μὴν ἣν τὰς κατὰ τὰς σωματικὰς ἀλ-
„λοιώσεις κινήσεις, ἡ ψυχὴ ὑποδέχεται.

Ἡ γὰρ ἀλλοίωσις τῶν ἐν τῷ ὅλῳ μερῶν ἐστὶ, κατὰ σχῆμα, καὶ θέσιν, καὶ κίνησιν, ἢ ἠρεμίαν μεταβολή. (§. φογ'.) ἥτις οὐκ ἄνευ φορᾶς ἐστίν. (§. Αὐτόθι.) Ἡ δὲ ψυχὴ οὔτε ἐκ μερῶν συγκεκρότηται (§. ψθ'.), καὶ τὴν κατὰ τόπον φορὰν οὐδαμῶς κινεῖται. (§. ψιε'.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ψιη'. Τὴν κατ' ἀλλοίωσιν κίνησιν τῆς ψυχῆς καὶ αὐτὸς Ἀριστοτέλης ἀποσκευάζει· (1) „ὅτι καὶ αὐτή φησι κατὰ
„τὰς λοιπὰς ἐν τόπῳ. Τὴν δὲ ψυχὴν, ὡς οὐδ' ἡμεῖς, οὐδ' ἐκεῖνος ἐν τόπῳ λέγειν ἀνέχεται. (§. ψιγ'.) Ἔνθα δὴ διαπορήσας ὁ Φιλόπονος, ἐπὶ τὴν λύσιν οὕτω κεχώρηκεν. „Ὅτι ἔκ τε, καὶ εἴς τι μεταβάλλει, φησί, (2) μετα-
„βάλλον τὸ ἀλλοιούμενον. Καὶ οὔτε ἐξ οὗ μεταβάλλει ἐν
„ἐκείνῳ ὅλον ἐστὶν, οὔπω γὰρ ἂν μεταβάλλοι. οὔτε εἰς ὃ
„μεταβάλλει ἐν ἐκείνῳ ὅλον ἐστίν. ἤδη γὰρ μεταβεβληκὸς
„ἂν εἴη. Ἀνάγκη ἄρα κατὰ μέν τι ἑαυτοῦ εἶναι ἐξ οὗ,
„κατὰ δέ τι ἐν τούτῳ εἰς ὃ ἡ μεταβολὴ γίγνεται. Ἀλλὰ γὰρ τοῦτο, εἴ τι συνορᾶν ἔχω, τὴν ἐμποιουμένην διὰ τῆς ἀλλοιώσεως διάθεσιν, οἱονεὶ τόπον οὖσαν τινὰ παρίστησιν, ὃν κατὰ μέρη καταλαμβάνει τὸ ἀλλοιούμενον. Ἔοικε δὲ μὴ οὕτως ἔχειν· τοὐναντίον γὰρ μᾶλλον ἐν τούτῳ ἐκείνη ὁπωσοῦν, ἢ ἀνάπαλιν. Διὸ καὶ ἄμεινόν μοι δοκεῖ ἐπιβαλεῖν ὁ ἐξ Ἀφροδισιάδος Ἀλέξανδρος (3), κατὰ τὰς παθητικὰς τῶν ποιο-

(1) Ἐν Α'. Περὶ Ψυχῆς.
(2) Φιλόπον. Ἐν Ὑπομν. εἰς τὸ Α'. Περὶ Ψυχ.
(3) Ἀφροδισ. Ἐν Ὑπομν. Αὐτ.

ποιοτήτων τὴν κυρίως οὖσαν ἀλλοίωσιν συμβαίνειν εἰπεῖν, ἃς δὴ πάσας αἰσθητὰς οὔσας μόνου εἶναι τοῦ σώματος. Οὕτω γάρ τοι, καὶ τῷ ὅπερ διαπορήματι, τῷ περὶ γνώσεως καὶ ἀγνοίας, καὶ ἀρετῆς καὶ κακίας προσφυέστερον ἀπαντᾶν δυνησόμεθα. Αὗται γὰρ καταχρηστικώτερόν πως, ἢ μεταβολήν τινα, τὴν ἐκ τοῦ δυνάμει ἐπὶ τὸ ἐνεργείᾳ ἐμφαίνουσαι, κυρίως δὲ εἰπεῖν ἀλλοιώσεις οὐκ εἰσίν. Ἐπεὶ μηδὲ αἱ ἕξεις καὶ στερήσεις αὗται αἱ τῇ ψυχῇ ἐπιγιγνόμεναι, τοῦ τῶν παθητικῶν ποιοτήτων εἴδους εἰσίν. Ἔνθεν τοι καὶ τῶν κατὰ ταύτας καταχρηστικωτέρων κινήσεων ἡ ψυχὴ δεκτικὴ τυγχάνουσα (§. ριζ΄. ριη΄.) τῆς κατ' ἐκείνας τὰς σωματικὰς κυρίως οὔσης κινήσεως, πάμπαν ἐστὶν ἀνεπίδεκτος. (§. ριζ΄.)

Θεώρημα ΙΕ΄.

§. ριθ΄. „ Οὐδὲ πως τὴν κατ' οὐσίαν, ταυτὸν εἰπεῖν „ τὴν κατὰ γένεσιν καὶ φθορὰν κίνησιν, (εἰ δήπερ κίνησιν „ καὶ αὐτὴν λέγειν χρὴ) ἡ ψυχὴ ἐστὶ κινητή.

Προσδοποιεῖ γὰρ τὴν εἰς αὐτὴν ἡ κατ' ἀλλοίωσιν κίνησις, ὡς Ἀριστοτέλης τε αὐτὸς (1) ἀπέδειξε, καὶ πάντες ὁμολογοῦσιν. Ἡ δὲ ψυχὴ οὐκ ἐκείνην κινεῖται. (§. ριζ΄. ριη΄.) Οὐδ' ἄρα ταύτην.

Σχόλιον.

§. ρκ΄. Προστάτης ἡμῖν κἀνταῦθα τοῦ λόγου Ἀριστοτέλης ἐστὶν (2), ὃς ἐκ προθέσεως τὴν τοῦ νοῦ οὐσίαν οἵαςοῦν ἀπηλλαγμένην κινήσεως φυσικῆς διατείνεται.

Α΄. γὰρ ἀναιρεῖ τὸν οἷον θεμελιώδη λόγον, τῶν ἀποτεμόντων τῇ ψυχῇ τὸ κινεῖσθαι, διὰ τὸ ὑπ' αὐτῆς εἶναι τὴν „ τοῦ

(1) Περὶ Γεν. καὶ Φθορᾶς.

(2) Περὶ Ψυχ. Βιβλ. Α΄.

„ τοῦ σώματος κίνησιν. Ὅτι μὲν γὰρ οὐκ ἀναγκαῖον τὸ κι-
„ νοῦν καὶ αὐτὸ κινεῖσθαι, πρότερον εἴρηται. (1) Εἴη γὰρ ἂν
οὕτω καὶ τὸ αὖξον δηλονότι αὐξόμενον, ὅπερ ἕτερον αὔξει, καὶ
τὸ ἀλλοιοῦν ἀλλοιούμενον, ὅπερ ἀλλοιοῖ, καὶ τὸ κινοῦν ἀεὶ κι-
νούμενον, ὃ κινεῖ. Καὶ οὐδὲν ἀκινήτως κινοῦν. Ἔνθεν τοι οὐδὲ
πρῶτον, οὐδ᾽ ἔσχατον ἐκ τοῦ ἀκολούθου, ὅπερ ἂν μετάσχοι κι-
νήσεως. Καὶ ὁ διδάσκων διδασκόμενος, ὃ διδάσκει. Καὶ ὁ
γεννῶν γεννώμενος. Ταῦτα δὲ μὴ οὕτως ἔχειν δῆλον παντί.
Οὐδὲν γὰρ πρὸς ἔπος ὁ Νεμέσιος (2) φαίνεται ἀνθυπενε-
„ γκών, ἐν οἷς φησιν, ὡς εἰ καὶ τὸ κάλλος ἀκίνητον ὂν κι-
„ νεῖ, ἀλλὰ τὸ φύσιν ἔχον κινεῖσθαι κινεῖ, καὶ οὐχὶ τὸ ἀ-
„ κίνητον. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ τελικῶς κινοῦντος, ἀνάγκη δή-
που ἐν αὐτῷ τῷ κινουμένῳ φύσει προσεῖναι τὴν ἀρχὴν
ποιητικῶς τῆς κινήσεως, ὃν δήπου τρόπον ἀδύνατον εἶναι,
καὶ αὐτοὶ συνομολογήσομεν „ τὸ ἀκίνητον ὑπὸ ἀκινήτου κι-
„ νεῖσθαι. Ἐπὶ δὲ τοῦ ποιητικῶς κινεῖν δύναμιν ἔχοντος,
οὐχ οὕτω. Τοὐναντίον γὰρ οὖν τὸ καθ᾽ ἑαυτὸ μὲν κινητόν, ἀ-
φ᾽ ἑαυτοῦ δὲ ἀκίνητον, τοῦ ἐνόντος αὐτῷ τὴν ὁρμὴν ἀεὶ ἐν-
δεῶς ἔχον, ἐπί τι πρῶτον ἡμᾶς προσβιβάζει τῷ λόγῳ ὅ-
περ ὑπὸ μηδενὸς ἀγόμενον, καὶ τῆς τοῦ κινεῖσθαι ἀνάγκης ἀ-
πήλλακται.

Β΄. δὲ (3) διαιρεῖ τὸ κινούμενον, καὶ ἢ καθ᾽ ἕτερον φησίν,
„ ἢ καθ᾽ αὑτό. Καθ᾽ ἕτερα δὲ λέγομεν ὅσα κινεῖται τῷ ἐν
„ κινουμένῳ εἶναι, οἷον πλωτῆρες, οὐ γὰρ ὁμοίως κινοῦνται
„ τῷ πλοίῳ. Τὸ μὲν γὰρ καθ᾽ αὑτὸ κινεῖται, οἱ δὲ τῷ
„ ἐν κινουμένῳ εἶναι· δῆλον δὲ ἐπὶ τῶν μορίων. Οἰκεία
„ μὲν γὰρ ἐστὶ κίνησις ποδῶν βάδισις. Αὕτη δὲ καὶ ἀν-
„ θρώπου· οὐχ ὑπάρχει δὲ τοῖς πλωτῆρσι τοῦτο. Διχῶς δὲ
„ λεγομένου τοῦ κινεῖσθαι νῦν ἐπισκοποῦμεν περὶ τῆς ψυ-
„ χῆς, εἰ καθ᾽ αὑτὴν κινεῖται, καὶ μετέχει κινήσεως. Ἀ-
μέλει τοι τὸ καθ᾽ ἕτερον κινεῖσθαι τῇ ψυχῇ προσνέμων, ἅτε
δὴ

(1) Ἀριστοτέλης ἐν Α΄. Περὶ Ψυχῆς.
(2) Νεμέσ. Περὶ ἀνθρώπου. Κεφ. Β΄. Περὶ Ψυχῆς.
(3) Ἀρισ. ἐν Α΄. Περὶ Ψυχῆς.

δὴ συμμεθισαμένη τι, καὶ συμπεριφερομένη τῷ σώματι (§. ψιε.) τὸ καθ' αὐτὴν κ) αὐτῆς ταύτης ἀποσοβεῖ, ὡς ἀλλότριον.

Γ'. Ἐκτίθησι δὲ ἐφεξῆς (1) τὰ τῆς κινήσεως εἴδη, καὶ τὴν μὲν κατ' ὐσίαν μεταβολὴν, ὡς μηδὲ κυρίως κίνησιν ὖσαν, οἷον τὴν γένεσιν κ) φθορὰν παρείσας, τὴν δὲ κατὰ τὸ ποσὸν, ὡς ἐν γένει ἀκαπνόμαστον, εἰς τὰ εἴδη αὐτῆς, τὴν αὔξησίν τε φημὶ κ) τὴν μείωσιν, διχάσας. Καὶ τοῖς δυσὶ τύτοις εἴδεσι τὴν κατὰ τὸ πῦ ἐν γένει φορὰν, κ) τὴν κατὰ τὸ ποιὸν ἐν γένει ἀλλοίωσιν προθεὶς, καὶ παρα-„ ρὼν (εἰπὼν) κινήσεων ὐσῶν φορᾶς, ἀλλοιώσεως, φθί-„ σεως, αὐξήσεως, ἢ μίαν τύτων κινοῖτ' ἂν, ἢ πλείυς, ἢ „ πάσας. Ἀλλὰ γὰρ ἁπάσας τῆς ψυχῆς ἀποσκευάζει. Εἰ „ γὰρ κινεῖται μὴ κατὰ συμβεβηκὸς, φύσει ἂν ὑπάρχοι κίνη-„ σις αὐτῇ· εἰδὲ τῦτο, κ) τόπος. Κατασκευάζει δὲ τὴν ἀκολυθίαν τῦ λόγυ ὡδί. Πᾶσαι γὰρ αἱ λεχθεῖσαι κινήσεις, „ ἐν τόπῳ. Εἰ δ' ἐστὶν ἡ ὐσία τῆς ψυχῆς τὸ κινεῖν ἑαυ-„ τὴν, ὐ κατὰ συμβεβηκὸς τὸ κινεῖσθαι αὐτῇ ὑπάρξει, ὥσπερ τῷ λευκῷ ἢ τῷ τριπήχει. (νοήσεις δέ μοι ἐνταῦθα τὰ συγκεκριμένα κεῖσθαι ἀντὶ τῶν ἀφῃρημένων.) κινεῖ-„ ται γὰρ κ) ταῦτα, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός· ᾧ γὰρ ὑπάρ-„ χυσιν, ἐκεῖνο κινεῖται τὸ σῶμα. Διὸ ὐκ ἔστι τόπος αὐ-„ τῶν· τῆς δὲ ψυχῆς ἔσαι, εἴπερ φύσει κινήσεως μετέ-„ χει. Ἀλλὰ γὰρ ἡ ψυχὴ ὐκ ἐν τόπῳ (§. ψιγ'.). Ἄρα κτ.

Δ'. Κρατυνει δὲ τῆς ψυχῆς τὸ ἀκίνητον, κ) ἐκ τῦ μηδεμίαν ὅλως βίαν, ταύτην ὑφίσασθαι ἐν τοῖς κατ' αὐτὴν ἐνεργήμασιν ἑκυσίως ἔχυσαν. „ Ἔτι γὰρ φησὶν εἰ φύσει „ κινεῖται, κἂν βίᾳ κινηθείη· κἂν εἰ βίᾳ, καὶ φύσει. „ Ἀλλ' εἰ μὲν βίᾳ ὅτι κ) φύσει, τῦτο φανερόν· ἡ γὰρ βία παρεκβοπητις ὖσα τῦ κατὰ φύσιν, τῦτο προυποτίθησί τε κ) συνεισάγει· ὅτι δὲ καὶ εἰ φύσει καὶ βίᾳ ὐ καλῶς ἔοικεν ἠξιῶσθαι. Ὁ γὰρ κόσμος (ὅπερ ὁ Νεμέσιος ἀπάγει

„ (1)

(1) Ἀριστοτ. ἐν Α'. Περὶ ψυχῆς.

„ (1) φύσει κινούμενος βίᾳ οὐ κινεῖται. Καὶ τῶν οὐρανίων ἕκαστον κύκλῳ φύσει φερόμενον, βίαν οὐκ ἂν πάθοι ποτὲ οὐδεμίαν οὐδέποτε. „ Ἢ οὐ φύσει κινεῖται (ὡς ὁ ἐξ Ἀφροδισιάδος ἅπαντα (2), ἀλλ' ὑπὸ κρείττονος δυνάμεως τῆς ἐν αὐτοῖς λέγω ψυχῆς. Διατί γὰρ κινεῖται; ὅτι κατ' Ἀ-
„ ριστοτέλην νοῦν μιμεῖται (3)· ὥσπερ γὰρ τὸ θεῖον πανταχοῦ ἐστιν, οὕτω καὶ ὁ οὐρανὸς μιμούμενος τὸ πρῶτον, ἐπεὶ ἅμα πανταχοῦ εἶναι οὐ δύναται, κατὰ μέρος πανταχοῦ γίνεται. Οὕτω δὲ καὶ τὰ ζῶα κινεῖται μὲν ὑπὸ τῆς ἐν αὐτοῖς ψυχῆς, τὰς ζωτικὰς τῶν κινήσεων, κινεῖται δὲ καὶ φύσει τὴν κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν γεῶδες ἔχοντα βάρυνσιν. Καὶ κατὰ ταύτην ἂν ἄρα, καὶ βίᾳ κινηθεῖεν, κατ' ἐκείνην δ' οὔ· ὥστε καὶ ὁ οὐρανὸς ἐπεὶ μὴ φύσει κινεῖται, οὐδὲ βίᾳ. ἢ (ὡς ὁ Φιλόπονος (4)) τῇ κατ' εὐθυωρίαν κινήσει συμβαίη ἂν καὶ βίαν παθεῖν, ὡς τὸ ἐναντίον ἐχούσῃ· οἱ δὲ τὴν κίνησιν τῇ ψυχῇ προσνέμοντες, τὴν κατ' εὐθυωρίαν προσάπτουσιν. Καὶ Σιμπλίκιος δὲ διερμηνεύων φησὶν (5) ὡς οὐ καθόλου ἠξίωται, ὅτι πᾶν φύσει κινούμενον, καὶ βίᾳ κινεῖται, ἀλλ' ἰδίως περὶ τῆς ψυχῆς εἴρηται, ἥτις τὰς τοιαύτας κινεῖ κινήσεις καθ' ὅλον τὸ ζῶον, αἷς τὸ βίαιον παρυφίσταται. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὅτι τοῦ φύσει εἰπεῖν, τὸ δοκοῦν οἱ ὁ Φιλόσοφος σαφῶς ὑπῃνίξατο, ὅτι περὶ τῶν φυσικῶν κινήσεων ὁ λόγος αὐτοῦ, αἷς τὸ ἐναντίον τὰ πολλὰ ἀντιπαρίσταται, τὸ τὴν βίαν ἀπεργαζόμενον. Δῆλον δὲ καθίστησι τὸ ἐφεξῆς προστεθὲν περὶ ἠρεμίας. Εἰς ὃ γὰρ φησὶ κινεῖται
„ φύσει καὶ ἠρεμεῖ ἐν τούτῳ φύσει. (6) ὁμοίως δὲ καὶ εἰς ὃ
„ κινεῖται βίᾳ, καὶ ἠρεμεῖ ἐν τούτῳ βίᾳ. Ἀλλ' αἱ ἠρεμίαι, τὰς σωματικάς τε καὶ φυσικὰς τῶν ὑπὸ Σελήνην κινήσεις διαδεχόμεναι εἰσὶν, ὥστε καὶ περὶ τούτων τοῦ Φιλοσόφου ἐνταῦ-

(1) Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. Β'. Περὶ ψυχ.
(2) Ἐν Ὑπομνήμ. Αὐτ.
(3) Ὅρα Φιλόπον. ἐν Ὑπομν. Αὐτ.
(4) Ἐν Ὑπομν. Αὐτ.
(5) Ἐν Ὑπομν. Αὐτ.
(6) Ἀριστ. Αὐτ.

ταῦθα ὁ λόγος. Ἄλλως τε καὶ τῶν οὐρανίων φύσει λεγομένων
κινεῖσθαι, οὐδὲν ἂν εἴη τὸ ἐκείνων ὑπερθεν ὂν, κρειττόνων
ὄντων, καὶ τὴν βίαν ἐπαγαγεῖν δυνάμενον. Διό μοι δοκεῖ,
μηδὲ ἀποφαντικῶς εἰπεῖν τὸν Φιλόσοφον, ὅτι τὸ φύσει κι-
„ νούμενον καὶ βίᾳ κινεῖται, ὅτι δὲ κἂν βίᾳ κινηθείη, ἐν
ὑποθέσει δηλαδὴ εἰ παρείη ἐν τῇ φύσει τὶ κρεῖττον, τῇ
κατ' ἐκεῖνο κινήσει ἀντιπροσισάμενον. Ψυχῆς δ' ἐν τῷ παν-
τὶ πολλῶν ὁμολογουμένων κρειττόνων, εἰ φύσει κινοῖτο, οὐ-
θ' ἡ κατὰ βίαν κίνησις εἴη ἀπᾴδουσα. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕ-
τω. Τί δὲ τὸ ἐκ τούτων; ὅτι ὡς ἡ ψυχὴ ὅλως ἀπαραβίασ-
τον, οὕτω καὶ ταύτῃ ἂν εἴη ἀκίνητον. Ἐπεὶ ποῖαι βίαιοι
„ τῆς ψυχῆς ἔσονται κινήσεις, καὶ ἠρεμίαι; οὐδὲ πλάττειν,
„ φησὶ, βουλομένοις ῥᾴδιον ἀποδοῦναι. (1) Οὐ γὰρ ἀμέλει
οὐδ' αἱ κατὰ τὸν νοῦν, ἢ τὴν ἐπιστήμην λογικαὶ δυνάμεις τοῦ
κριτικοῦ μοῖραν καὶ ἔμφρονος. Οὐδ' ἡ κατὰ τὴν βούλησιν τοῦ ὀ-
ρεκτικοῦ λογικὴν καὶ ταύτην τυγχάνουσαν. Οὐδὲ μὲν οὖν τοῦ
μὲν ἡ αἴσθησις, τοῦ δὲ θυμὸς καὶ ἐπιθυμία, αἷς καί τις ἀ-
λογία συνῆπται, βίας ἧστινοσοῦν ἂν γένοιντο ἥσσονες.
Ταύτας γάρ τοι προσηκούσας ἑαυτῇ ἔχει ἡ ψυχὴ, καὶ τούτων
ταῖς ἐσχάταις (περὶ ὧν αὖτις τάχα καὶ ἐνδοιάσειε) συμ-
φερόντως εἰς σωτηρίαν τοῦ ζώου ἐχρήσατο. Κἂν δεθῇ τὸ σῶ-
μα, κἂν βίᾳ ὠθείη, ἢ ἀπαχθείη, οὐδὲ κατ' αὐτὰ βίαν ἡ
ψυχὴ πείσεται ὅλως, ἐπεὶ καὶ ἀφ' ἑαυτῆς εἰς τὰ αὐτὰ πολ-
λάκις τὸ σῶμα καθίστησιν (2). „Οὐδὲν οὖν βίαιον ἡ ψυχὴ
„ πάσχει ποτέ· ὅλη γὰρ αὐτοπροαίρετος ἡ λογικὴ ζωὴ,
„ τῷ δὲ προαιρετῷ ἐναντίον τὸ βίαιον. Διὸ καὶ ἐν ταῖς τυ-
„ ραννικαῖς ἀνάγκαις διαφαίνεται τὸ τῆς ψυχῆς ἑκούσιον, ἢ
„ ἀντεχούσης, ἢ οὔ. Καί πως ἑκουσίως πρὸς τὴν ἀνάγκην
„ ἐνδιδούσης. (3)

Ε΄. Καὶ ἐκ τῶν κατ' εἶδος δὲ φορῶν, τῆς τε ἐπὶ τὰ ἄνω
φημὶ, καὶ κάτω, τὴν ψυχὴν κινήσεως ἐπιχειρεῖ ἀποφῆναι
κρείτ-

---

(1) Ἀριστοτέλης. Αὐτ.
(2) Ὅρα τὸν Φιλόπον. ἐν Ὑπομν. Αὐτόθι.
(3) Σιμπλίκ. ἐν Ὑπομν. Αὐτ.

κρείττονα. Ἔτι γὰρ φησὶν (1) „ εἰ μὲν ἄνω κινήσεται πῦρ „ ἔσαι· εἰ δὲ κάτω, γῆ· τούτων γὰρ τῶν σωμάτων αἱ κι„νήσεις αὗται. Ὁ δ᾽ αὐτὸς λόγος, καὶ περὶ τῶν μεταξύ. (ἀέρος δηλαδὴ καὶ ὕδατος.) Οὕτω δὲ δὴ εἰσβάλλει ταῖς τοιαῖς δε φύσεσι, τὰς τοιάς δε κινήσεις ἰδιαίτατα προσήκειν ἡγούμενος.

ς΄. Καὶ τούτοις δὲ τοῖς ἀνωτέρω προσυνάπτει λόγοι, συνωθεῖν δοκῶν εἰς ἀδύνατα, τοὺς τὸ κινεῖσθαι τῇ ψυχῇ περιάπτοντας. Ἔπειτα δ᾽ εἰ φαίνεται, φησὶ (2) κινοῦσα τὸ „ σῶμα, ταύτας εὔλογον κινεῖν τὰς κινήσεις, ἃς καὶ αὐτὴ „ κινεῖται. Εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ἀντιςρέψασιν εἰπεῖν ἀληθὲς, „ ὅτι κατὰ γένος, καὶ κατὰ εἶδος, ἣν τὸ σῶμα κινεῖται. Τὸ „ δὲ σῶμα κινεῖται φορᾷ, ὥςε καὶ ἡ ψυχὴ μεταβάλλοι ἂν „ κατὰ τὸ σῶμα ταύτην καὶ αὐτὴ, ἢ ὅλη, ἢ κατὰ μόρια με„θιςαμένη. Τοῦ δὲ λόγου ὁ τόνος πρὸς τοὺς μοχλεία τι„νι, ᾗ φησὶν ὁ Φιλόπονος (3) κινεῖσθαι τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς ψυχῆς οἰομένους. Ἐπὶ γὰρ τῆς φορᾶς, πάντως τὸ φέρον σῶμα, καὶ φέρεται τὴν αὐτὴν (εἰ μὴ εἴδει, ἀλλὰ γένει γοῦν.) ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων κινήσεων οὐκ ἔςιν ἐπάναγκες, μηδὲ τὸ ἀλλοιοῦν ἀλλοιοῦσθαι, μηδὲ τὸ αὖξον αὔξεσθαι, καθὰ προείρηται. (ἐν Ἀριθμῷ Α΄.) Τί οὖν καὶ τὸ ἐντεῦθεν „ ἄτοπον; ὅτι, φησὶν, εἰ τοῦτο ἐνδέχεται (φορᾷ κινεῖσθαι) „ καὶ ἐξελθοῦσαν εἰσιέναι πάλιν ἐνδέχοιτ᾽ ἄν. Τούτῳ δ᾽ ἕ„ποιτ᾽ ἂν τὸ ἀνίςασθαι τὰ τεθνεῶτα τῶν ζώων.

Ζ΄. Τὴν κατὰ συμβεβηκὸς κίνησιν, καὶ ὑφ᾽ ἑτέρου ἐνδέχεσθαι „ τῇ ψυχῇ οὕς συμβαίνειν, ὠθείη γὰρ ἄν, φησὶ, βίᾳ „ τὸ ζῶον, οὕτως ἐντεῦθεν συλλογίζεται, ᾧ οὐ δεῖ γὰρ τὸ ὑφ᾽ ἑαυτοῦ κινεῖσθαι ἐν τῇ οὐσίᾳ. τουτέςι καθ᾽ αὑτὸ, τοῦτο ὑπ᾽ ἄλλου κινεῖσθαι. πλὴν εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκός. (τὸ γὰρ μὴ καθ᾽ αὑτὸ, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ ὑφ᾽ ἑαυτοῦ κινούμενον, κἂν ὑφ᾽ ἑτέρου κινοῖτο.) κατασκευάζει δὲ ἐφεξῆς τόδε ὧδε.

„ ὥσπερ

---

(1) Ἀριστοτέλης ἔνθα ἀνωτ.
(2) Ἀρις. Αὐτ.
(3) Ἐν Ὑπομν. Αὐτ.

„ ὥσπερ οὐδὲ τὸ καθ᾽ αὑτὸ ἀγαθὸν, ἢ δι᾽ αὑτὸ, τὸ μὲν δι᾽
„ ἄλλο εἶναι, τὸ δὲ ἑτέρου ἕνεκα, (δεῖ). Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ποιητικῶν ἀντίκειται τῷ καθ᾽ ἑαυτὸ τὸ δι᾽ ἄλλο. Ἐπὶ δὲ τῶν τελικῶν τῷ δι᾽ αὑτὸ, τὸ ἑτέρου ἕνεκα. Καὶ τὸ μὲν καθ᾽ αὑτὸ σημαίνει τὸ φύσει, καὶ κυρίως ποιητικὸν, τὸ δὲ δι᾽ ἄλλο, τὸ ὀργανικὸν, καὶ μέσον. Καὶ καθ᾽ αὑτὸ μὲν ἡ δύναμις τῆς ὁράσεως, δι᾽ ἄλλο δὲ τὰ διοπτήρια. Πάλιν τὸ μὲν δι᾽ αὑτὸ σημαίνει τὸ κυριώτατον τέλος, ὃ αὐτοῦ ἕνεκα θηράσιμον γίνεται, τὸ δὲ ἑτέρου ἕνεκα, τὸ πρὸς ἄλλο τέλος ἀναφερόμενον· οἷον δι᾽ αὑτὸ τὴν ἀρετὴν διωκτέον, τὸ δὲ βιβλίον διὰ τὴν μελέτην. Καὶ εἴτι μὲν δι᾽ αὑτὸ, τοῦτο ἐπεὶ οὐκ ἔξωθεν, ἐστὶ τῷ ἔχοντι καθ᾽ αὑτό· οἷον ἐπεὶ δι᾽ αὑτὸ αἱρετὸν, ἡ ἀρετὴ, καὶ καθ᾽ αὑτὸ ἔσται τῇ ψυχῇ δύναμιν ἐχούσῃ τοῦ κατορθοῦν. Οὐκ εἴτι δὲ καὶ καθ᾽ αὑτὸ, τοῦτο ἤδη καὶ δι᾽ αὑτό. Πολλάκις γὰρ ἑτέρου ἕνεκεν. Καθ᾽ αὑτὸ γὰρ ἡ ὅρασις τῷ ζώῳ, πλὴν ἑτέρου ἕνεκεν. Καὶ εἴτι δὲ δι᾽ ἄλλο, τοῦτο ἑτέρου ἕνεκεν. Ἐπεὶ γὰρ ὀργανικόν τι καὶ μέσον εἶναι ὑπετέθη τὸ τοιοῦτο, μὴ καθ᾽ αὑτὸ, καὶ ἐξ οἰκείας φύσεως τεῖνον, ἐφ᾽ ἣν παραλαμβάνεται ἐνέργειαν, ὑπουργοῦν δὲ ἄλλῳ τινὶ, πάντως καὶ ἑτέρου ἕνεκα τὸ τοιοῦτον· οἷον τὰ εἰρημένα διοπτήρια· οὐμὴν καὶ ἀνάπαλιν εἴτι ἑτέρου ἕνεκα, τοῦτο ἤδη καὶ δι᾽ ἄλλο. Ἡ γὰρ ὅρασις ἑτέρου ἕνεκεν, οὐ μὴν δι᾽ ἄλλο τῷ ζώῳ. Σαφέστερον δὲ εἰπεῖν καθ᾽ αὑτὸ μὲν τὸ οὐσιῶδες, δι᾽ ἄλλο δὲ τὸ κατὰ συμβεβηκὸς, ταῦτα δὲ ἐστὶν ἀλλήλοις μαχόμενα, καὶ δι᾽ αὑτὸ μὲν τὸ τέλος, ἑτέρου δὲ ἕνεκα, τὸ πρὸς τὸ τέλος ἀφορῶν. Καὶ ταῦτα πάλιν ἀντιβαίνοντα. Καὶ ἐὰν ᾖ τέλος, ἔσται καὶ οὐσιῶδες τῷ ἔχοντι, οὐδὲν γὰρ μάτην, ὥστε τὸ δι᾽ αὑτὸ, καὶ καθ᾽ αὑτό. Οὐχὶ δὲ ἀνάπαλιν. Οὐ γὰρ ἠρεμεῖ ἐφ᾽ ἅπασιν ἡ φύσις, οἷς ἔχει. Χρῆται δ᾽ αὐτοῖς τὰ πολλὰ καὶ πρὸς ἄλλα. Καὶ πάλιν τὸ κατὰ συμβεβηκὸς, καὶ πρός τι τέλος παραλαμβάνεται. Ἀνάπαλιν δ᾽ οὔ. Οὐ γὰρ ἀνάγκη εἴτι καὶ πρὸς τέλος ἀφορᾷ περαιτέρω, τοῦτο καὶ συμβεβηκέναι τῷ ἔχοντι· γένοιτο γὰρ ἂν καὶ φυσικὸν, καὶ οὐσιῶδες. Ἐπεὶ τοίνυν τὸ καθ᾽ αὑτὸ, καὶ δι᾽ ἄλλο εἰσὶν ἀντικείμενα. Καθ᾽ αὑτὸ δὲ κινητὴ ὑποτίθεται ὑπὸ τῶν αὐτοκίνητον αὐτὴν λεγόντων ἡ ψυχὴ, οὐκ ἔσται κινητὴ δι᾽ ἄλλο, ἤτοι ὑπὸ ἄλλου. Ἀλλ᾽ ἔστι τοῦτο. Κινεῖται γὰρ

ὑπὸ

ὑπὸ τῶν αἰσθητικῶν (Καὶ αὕτη δὴ ἡ τοῦ κατ' Ἀριστοτέλην
Συλλογισμοῦ ἐλάσσων.) ,, τὴν δὲ ψυχὴν μάλιστα φαίη
,, τις ἂν ὑπὸ τῶν αἰσθητικῶν κινεῖσθαι, εἴπερ κινεῖται.)
οὐκ ἄρα ἐκεῖνο, ἤτοι οὐ καθ' αὑτὴν κινεῖται. Καὶ τοῦτ' ἂν εἴη τῆς δείξεως οἶμαι τὸ κεφάλαιον. Οὐδὲν αὐτοκίνητον ἑτεροκίνητον. Ἀλλὰ μὴν ἡ ψυχὴ ἑτεροκίνητος, οὐκ ἄρα αὐτοκίνητος.

Η'. Ἀλλὰ μὴν. καὶ εἰ κινεῖ γε (φησὶν) αὐτὴ ἑαυτὴν, καὶ
,, αὐτὴ κινοῖτ' ἄν· ὥστε εἰ πᾶσα κίνησις ἐστὶ, τοῦ κινουμέ-
,, νου, ᾗ κινεῖται, καὶ ἡ ψυχὴ ἐξίσταιτο ἂν ἐκ τῆς οὐσίας,
,, εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκὸς αὑτὴν κινεῖ, ἀλλ' ἐστιν ἡ κίνησις
,, τῆς οὐσίας αὐτῆς καθ' αὑτήν. Ὅ,τι γὰρ δήποτε κινεῖται, καθ' ὃ κινεῖται, τούτου πάντως ἐξίσταται, καὶ οὐκέτι μένει κινηθὲν, οὐδ' ὅ, οὐδ' οἷον, οὐδ' ὅσον, οὐδ' ὅπου πρότερον ἦν, κατὰ τὸ εἶδος δηλονότι τῆς κινήσεως, ἧσπερ ἔτυχεν· ὥστε καὶ ἡ ψυχὴ, εἴγε καθὸ ψυχὴ κινεῖται, καὶ τοῦ εἶναι ψυχὴ ἐκστήσεται. Τοιοῦτον ἕπεται τὸ ἄτοπον, εἰ μή τις εἴποι, ὅτι κατὰ συμβεβηκὸς κινεῖται, (ᾗ κινεῖ τὸ ἐν ᾧ ἐστὶ σῶμα) καὶ οὐχὶ κατ' οὐσίαν τὴν ἑαυτῆς. Ἀλλὰ τὸ κατὰ συμβεβηκὸς κινεῖσθαι τὴν ψυχὴν δώσομεν. Ἄλλως. ,, εἰ μὴ κατὰ
,, συμβεβηκὸς αὑτὴν κινεῖ, τουτέστι κατὰ ποσὸν, ἢ ποιὸν, ἢ ποῦ, ἀλλ' οὕτως ἔσται σῶμα.

Θ'. Μετὰ ταῦτα εἰκότως τὴν τοῦ Δημοκρίτου διακωμῳδεῖ
,, δόξαν περὶ ψυχῆς, παραπλησίως λέγων ἐκεῖνον ποιεῖν
,, Φιλίππῳ τῷ κωμῳδιοδιδασκάλῳ· φησὶ γὰρ τὸν Δαίδα-
,, λον κινουμένην ποιῆσαι τὴν ξυλίνην Ἀφροδίτην, ἐγχέαν-
,, τα ἄργυρον χυτόν. Ὁμοίως γὰρ καὶ Δημόκριτος κινουμέ-
,, νας φησὶ, τὰς ἀδιαιρέτους σφαίρας, διὰ τὸ πεφυκέναι μη-
,, δέποτε μένειν, συνεφέλκειν καὶ κινεῖν τὸ σῶμα πᾶν. Οἷς
καὶ πάνυ γοργὸν, καὶ συντονόν τι ἐρώτημα προστίθησιν. Ἡ-
,, μεῖς δ' ἐρωτήσομεν, εἰ καὶ ἠρέμησιν ποιεῖ τοῦτ' αὐτό; Πῶς
,, δὲ ποιήσει; Χαλεπὸν, ἢ καὶ ἀδύνατον εἰπεῖν. Ἀλλ' εἰπάτω εἴτι ἔχει πρὸς ταῦτα αὐτὸς Δημόκριτος.

Ι'. Ὑποσυνάπτει τέως τὸν καθ' ὃν ἡ ψυχὴ, τὸ σῶμα
,, δύναιτο ἂν κινῆσαι τρόπον, ὅλως (λέγων) οὐχ οὕτω φαί-
,, νεται κινεῖν ἡ ψυχὴ τὸ ζῶον, ἀλλὰ διὰ προαιρέσεώς τι-
,, νος, καὶ νοήσεως. Ὑπερφυῶς μὲν οὖν, καὶ τῷ ὄντι φιλοσό-
,, φως.

,, φως. Φαίνεται γὰρ τοῖς σφίσιν αὐτοῖς προσέχειν ἐθέλουσι, πλέον ὅσον, ἡ περὶ τῶν ζωτικῶν κινήσεων τὸ λεγόμενον ἐκληπτέον, ἀλλὰ περὶ τῶν ἤτοι κατὰ μέλη τινά, ἢ καθ' ὅλον μεταστατικῶν, καὶ ἃς ἑκουσίως κινούμεθα. (§. χ' πέ.) Ἀλλὰ περὶ τούτων ἰδίᾳ ἐν ἄλλοις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Τίς ἡ τῆς λογικῆς ψυχῆς Οὐσία;

§. ψκά. Ὀφθάσας ἡμῖν εἰς τοῦτο περὶ ψυχῆς λόγος, ὅτι περὶ τῆς διακοσμούσης τὸν ἄνθρωπον ἐστίν, σαφῶς οἶμαι δι' ὧν ἐπήγαγε, τὴν πρόθεσιν αὐτὸς τὴν αὐτοῦ παρέστησε. Προσεπιτυχὼς γὰρ ἐν μοίρᾳ ὑποθέσεων, ὧν παύτῃ ἄνθρωποι δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν σφίσιν ἑαυτοῖς συνῄσθημεν (§. χξή. Κεφ. Α'.) προσέχοντες, καὶ λαβὼν τῶν τῇ σωματικῇ φύσει προσιδιαζόντων τινά, (§. χύ. χυα. χυβ'. χυγ. χυδ'. χυέ.) ἑκάτερόν τε τῶν παθῶν τὸ εἶδος πρὸς ἑκατέραν τῶν οὐσιῶν, τήν τε σωματικήν, καὶ τὴν ἐν ἡμῖν ἐναλλὰξ λογικὴν προσεξετάσας, καὶ μηδαμῶς οἰκειουμένας κατειληφώς (§. χυζ'. χυή. χυθ'. ψ'. ψα. ψβ'. ψγ'. ψδ'. κ.ξ.) πάνυ πολὺ ἐν αὐτοῖς κατεφώρασε τὸ ἑτεροπαθές, καὶ ἀσύμφυλον. Καὶ ἑξῆς οὖν ἐπὶ τὸ πέρας χωρῶν τῆς προθέσεως, περὶ τῆς αὐτῆς ἐρεῖν ψυχῆς, ἥτις ἐστὶ τὴν οὐσίαν τὴν ἑαυτῆς ἐπαγγέλλεται, τῆς μὲν ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις αἰσθητικῆς, ὁποία τις ἂν καὶ εἴη, τόγε νῦν ἤδη παραμελῶν, καὶ τὸ ἐν τοῖς φυτοῖς ψυχῆς οἷον εἴδωλον, τὸ τῆς φυτικῆς φημὶ δυνάμεως ὑπερτιθέμενος, αὐτὴν δὲ μόνην τὴν ἐν ἡμῖν, καὶ νοήσεων, καὶ αἰσθήσεων, καὶ δὴ καὶ ἀντικρὺς τῶν ἄλλων ζωτικῶν ἐνεργειῶν οὖσαν πηγὴν καὶ παραίτιον, περισκεπτόμενος. Ἄλλοι μὲν οὖν τὸν περὶ ψυχῆς λόγον εἰς ἓν συμφύραν, τῆς τε καθ' ἡμᾶς, καὶ τῆς κατὰ πᾶν εἶδος ἐμψυχίας, ὑπὸ μιᾷ σκέψει τὴν θεωρίαν συγκαταμίξαντες. Εἰκὸς δὲ ἦν ἄρα οὕτω μετελθεῖν, τοὺς ἤτοι ἀσωμάτους, ἢ σωματικὰς τὰς ψυχὰς ἁπάσας ἡγησαμένους. Ἀριστοτέλης

δὲ

δὲ ἣν οἶμαι, τῇ τὴν μὲν χωριστὴν, καὶ μηδὲν πλέον, ὑπονοησαμένῳ τῆς ὕλης, τὰς δ' ἀχωρίστως διατεινομένην, ἂν μέρει τούτων ἐπιχειρῆσαι καὶ τὴν διάσκεψιν. Εἰ μὴ καὶ τοῦτό τις ἐκείνου ἀποδοίη τῇ ὑπολήψει, τὸ μὴ τῶν λόγων ἐθελῆσαι διαστεῖλαι, ὧν τὸ πῶς ἔχειν πρός γε τὴν πρὸς τὸ σῶμα ἀναφορὰν, ἔδοξε παραπλησιώτατον. Ὅτι γὰρ ὡς εἶδός τι τοῦ ἐμψύχου, καὶ τὴν λογικὴν ἐκεῖνος, κατὰ τὰς ἄλλας, φυσικώτερον διεσκόπει. αὐτὸς ἐκ τῆς αὐτοῦ συγγραφῆς δῆλον καθίστησιν. Ἡμῖν δὲ τὴν ἐν ἀνθρώπῳ ψυχὴν μεταφυσικώτερον, ὡς οὐσίαν τινὰ ὕλης πάντη καθαρεύουσαν, ᾗ δοκεῖ. καθ' ἑαυτὴν ἐπιθεωροῦσι, καὶ τὸ εἰδοποιεῖν τὸ σῶμα ἐν δευτέρῳ λόγῳ τιθεμένοις, ὡς εἰ μηδὲ ἦσαν ὅλως αἱ ἐν τοῖς ἄλλοις, οὕτω περὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν ῥητέον. Κἂν εἴποι δέ τις. καὶ περὶ τῶν ἐν ἐκείναις παθημάτων, ὡς ἐξ ἡμῶν, ἢ τινὸς τῶν φιλοσοφησάντων παρεμπέσοι λόγος, τοῦτον ὡς ἐν ἔργῳ πάρεργον ἐκδεκτέον. εἰμὴ καθ' ὅσον τῆς προὔργου οὔσης Θεωρίας, οὐκ ἀπροσφυὴς, οὐδ' ἀλλότριος.

§. ψκβ'. Διέλοι δ' αὖτις τὰς τῶν περὶ ψυχῆς (οὐδεὶς δὲ τούτων τοῦ λόγου τὴν ἀνθρωπίνην ἐξῄρηκεν) εἰπόντων δόξας, εἰς τρία οἱονεὶ κόμματα. Οἱ μὲν γὰρ οὐσίαν σώματος χωριστὴν, ταὐτὸν εἰπεῖν ἀσώματον, καὶ νῦν αὐτόχρημα, ταύτην ὑπέθεντο, οἱ δὲ πάντη σωματικὴν, καὶ οὐδὲν ὅ,τι μὴ σῶμα. Οἱ δὲ σῶμα μὲν οὔ, τοῦ δὲ σώματος οὕτως ἐξηρτημένην, ὡς αὐτοῦ ἄνευ οὐδ' ἐνεργεῖν ὅλως οὐδ' ἁπλῶς εἶναι μὴ δύνασθαι. Ἀνούσιόν τι χρῆμα (φησὶν ὁ Νεμέσιος (1) καὶ μόναις ταῖς ἐνύλοις δυνάμεσί τε, καὶ διαθέσεσι συγκροτούμενον. Φαίνονται δὲ τῆς μὲν πρώτης αἱρέσεως γεγονότες, Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, ὃς καὶ πρῶτος τὴν ψυχὴν φύσει „ ἀεικίνητον, καὶ αὐτοκίνητον ἀπεφήνατο. (2) Περὶ οὗ καὶ Ἀριστοτέλης μαρτυρεῖ, ὡς ἔοικεν ἐξ ὧν ἀπομνημονεύουσιν (οὐδὲν γὰρ δηλονότι οὐδὲ κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου περιῆν τοῦ Θάλητος σύγγραμμα) „ κινητικόν τι τὴν ψυχὴν ὑπολαμ-

η βα-

(1) Περὶ ἀνθρώπου Κεφ. Β'. Περὶ Ψυχ.
(2) Πλούταρχ. Ἀρεσκ. Δ'. Κεφ. Β'. Καὶ Νεμέσ. ἔνθα ἀνωτ.

„ βαίνειν, εἴπερ τὸν λίθον ἔφη ψυχὴν ἔχειν, ὅτι τὸν σί-
„ δηρον κινεῖ. (1) Καὶ Πυθαγόρας, ὃς τὴν ψυχὴν ἀρι-
„ θμὸν κινοῦντα ἑαυτὸν ὡρίζετο (2), τὸν δὲ ἀριθμὸν ἀντὶ
τοῦ νοῦ παρελάμβανε. Τοὺς γάρ τοι Πυθαγορείους, ὡς ὁμο-
φρονοῦντας τῷ Δημοκρίτῳ „ ψυχὴν εἶναι τὰ ἐν τῷ ἀέρι
ξύσματα ὑπειληφέναι ἀκούομεν (3), εἰ μή που συμβολικῶς
(ὡς εἰώθεισαν) διὰ τῶν ξυσμάτων τούτων, τὴν τῆς ψυχῆς
κατὰ τὸ νοερὸν φῶς ἐμφάνειαν, ὑπαινίττεσθαι αὐτοὺς φαίημεν
(4) μακρὰν ἀπέχειν τοῦ καθηγεμόνος αὐτῶν ἡγούμεθα, ὥ-
σπερ οὖν καὶ τοὺς ἀπὸ Ἀναξαγόρου „ ἀεροειδῆ λέγοντας, καὶ
„ σῶμα τὴν ψυχὴν, (5) αὐτοῦ ἐκείνου. Οὗτος καὶ γὰρ ψυ-
„ χὴν εἶναι λέγει τὴν κινοῦσαν, καὶ εἴ τις ἄλλος εἴρηκεν,
„ ὡς τὸ πᾶν ἐκίνησε νοῦς. (6) Σωκράτης δὲ, καὶ Πλάτων,
„ οὐσίαν νοητὴν ἐξ ἑαυτῆς κινητὴν κατὰ ἀριθμὸν ἐναρ-
μόνιον, ἀπεδίδου (7)· καὶ Ξενοκράτης ὁ τὸν Πλάτωνα διαδε-
ξάμενος, οὗ καὶ τὸν ὁρισμὸν εἶναι φασὶν (8) ὅτι „ ψυχὴ ἀ-
„ ριθμός ἐστιν ἑαυτὸν κινῶν, τὸν κοινῇ εἰς Πυθαγόραν ἀ-
ναφερόμενον. Καὶ πάντες οἱ Πλατωνικοὶ Ἀμμώνιος, Πλω-
τῖνος, Ἰάμβλιχος, (σὺν οἷς ἀριθμείσθω καὶ Νουμήνιος ὁ
Πυθαγορικός.) Πλούταρχος, Πρόκλος, Ἀλκίνοος, καὶ οἱ
τὸν Ἀριστοτέλην διερμηνεῦσαι σπουδάσαντες, Θεμίστιος, Σιμ-
πλίκιος, Φιλόπονος. Μεθ᾽ ὧν καὶ οἱ τῶν Νεωτέρων ἐπισημό-
τατοι Καρτέσιος, Νεύτων, Λεϊβνίτιος, Οὐόλφιος, τοῦ ἀ-
σωμάτου τῆς ψυχῆς προστάται ὤφθησαν διαπρύσιοι.

§. ψκγ'. Τῶν δὲ δὴ σῶμα τὴν ψυχὴν ὑπειληφότων
φέρονται οἱ ἐφεξῆς. Δημόκριτος ὁ ἐκ τῶν σφαιροειδῶν ἀτό-
μων τό, τε πῦρ, καὶ τὴν ψυχὴν συγκρίνεσθαι δογματίσας
(1),

(1) Ἀριστ. ἐν Α'. Περὶ Ψυχ.
(2) Πλούταρχ. Καὶ Νεμέσ. ἔνθα ἀνωτ.
(3) Παρ᾽ Ἀριστ. ἐν οἷς ἀνωτ.
(4) Ὅρα Σιμπλίκ. καὶ Φιλόπον. ἐν Ὑπομν.
(5) Πλούταρχ. Αὐτ. Κεφ. Ι'.
(6) Ἀριστοτέλης Α'. Περὶ Ψυχ.
(7) Ἀριστ. καὶ Νεμέσ. Αὐτ.
(8) Σιμπλίκ. καὶ Φιλοπον. ἐν Γ' Ὑπομν.

(1), ὃς καὶ τὸν Ὅμηρον αὐτὸν ἕλκειν ἐπειρᾶτο ἐπὶ τὸ δόγμα, ὑπερχαίρων τῷ ἔπει „ ὡς Ἕκτωρ κεῖτο ἀλλοφρο„ νέων. Τοῦτο γὰρ εἶναι κατ' ἐκεῖνον, παραισθανόμενος. ὡς εἰ ταυτὸν εἴη τῷ λόγῳ ὅ,τε νοῦς ᾧ φρονοῦμεν, καὶ ἡ αἴσθησις δι' ἧς αἰσθανόμεθα. Καὶ Ἐπίκουρος ὁ οἷόν τι κρᾶμα ἐκ τεσσάρων τὴν ψυχὴν συγκεράσας „ ἐκ ποιοῦ πυρώδους, ἐκ „ ποιοῦ ἀερώδους, ἐκ ποιοῦ πνευματικοῦ, καὶ ἐκ τετάρτου τινὸς „ ἀκατονομάστου, ὃ ἦν αὐτῷ αἰσθητικὸν (2) ᾧ καὶ ὁ Ῥωμαῖος Ἐπίκουρος συμφρονήσας, τὸ quartum nominis expers συνδιελήρησεν. (3) „ Τοῦθ' ὅπερ αἰσχυνομένης ἐστὶν ἀγνοίας ἐξο„ μολόγησις, οὐκ ἔχειν ὀνομάσαι φασκόντων, ὃ μὴ δύναν„ ται καταλαβεῖν. (4) Καὶ Ἐμπεδοκλῆς δὲ ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων, καὶ τοῦ νείκους καὶ τῆς φιλίας, ψυχὴν συνέκρινέ τε, καὶ διέκρινε. (5) Ταῦτά τε, καὶ τούτων ἕκαστον ψυχὴν εἶναι λέγων. Οἱ δὲ Στωϊκοὶ πνεῦμα ἔνθερμον καὶ διάπυρον. (6) Καὶ Ἡράκλειτος μὲν ἀναθυμίασιν ἐκ τῶν ὑγρῶν, (7) ἢ πῦρ λεπτομερέστατον, (8) ἧς δὴ δόξης καὶ Ἵππασος γεγονέναι φέρεται. Διογένης δὲ ὁ Ἀπολλωνιάτης, καὶ Ἀναξιμένης ἀέρα· καὶ Ἵππων ὕδωρ, καὶ Κριτίας αἷμα. Καὶ ὅλως σὺν Ἀριστοτέλει (9) εἰπεῖν „ πάντα τὰ στοιχεῖα „ κριτὴν εἴληφε πλὴν τῆς γῆς. Ἀλλὰ καὶ Τερτυλλιανὸς (10) καίτοι χριστιανίσας, ἐκ σώματος καὶ αὐτὸς πάνυ λεπτοῦ τὴν ψυχὴν ἐδόξαζε τῷ παχυτέρῳ σαρκίῳ, ὡς ἐν κολεῷ τὸ ξίφος περιειλημμένην ἐναποκεῖσθαι. Ἐπὶ πᾶσι δὲ οἱ

Νεω-

---

(1) Ἀριστ. Α'. Περὶ Ψυχ. Πλούταρχ. Ἀρεσκ. Δ'. Κεφ. Γ'. Νεμέσιος. Περὶ ἀνθρώπου Κεφ. Β'.

(2) Πλούταρχ. ἔνθα ἀνωτ.

(3) Λουκρέτιος ἔπει 239 Βιβλ. Γ'.

(4) Παρὰ Πλουτάρχ. πρὸς Κολώτην.

(5) Ἀριστ. Α'. Περὶ Ψυχ.

(6) Πλούτ. καὶ Νεμέσ. Αὐτ.

(7) Αὐτ. Αὐτ.

(8) Φιλόπον. ἐν Ὑπομν.

(9) Αὐτ. ἔνθα ἀνωτ.

(10) Βιβλ. Περὶ Ψυχ. Κεφ. Ζ'.

Νεώτεροι Ἐπικούρειοι, οἱ περὶ Ὠβέσιον, καὶ ἄλλους, ὅλαις, ὅ φασι δυνάμεσι, σωματικήν τινα τὴν ψυχῆς ἀναδεῖξαι ἠγωνίσαντο φύσιν, τοιαύτης ἤπου καὶ μετέχειν ὀρθότητος ἄξιοι.

§. ψκδ'. Τὴν δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐντελέχειαν, καὶ τὴν Δικαιάρχου ἁρμονίαν τῶν τεσσάρων στοιχείων, ἣν Δεινάρχῳ μὲν παρὰ Νεμεσίῳ (1) ὄνομα, τοῖς δὲ Πυθαγορείοις παρ' ἄλλοις, προσαναγραφομένην εὑρεῖν ἐστι, καὶ τὴν κατὰ τὸν Ἰατρὸν Ἀσκληπιάδην συγγυμνασίαν τῶν αἰσθήσεων, ποῦ ποτε θήσομεν; Ἐοίκασι γὰρ οὗτοι, τῶν ἀσωμάτων μὲν (2) τὴν ψυχὴν ὑποτιθεμένων, ἀνούσιον δὲ (3) καθ' ἑαυτήν· ἅτε δὴ τοῦ σώματος πάμπαν ἀχώριστον. Ἀλλὰ περὶ μὲν Ἀριστοτέλους ἔχοι αὖτις καὶ ἀπορεῖν, αὐτὸς δὲ κἂν ἐγγείαν δοίην μὴ οὕτω περὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς ἐκεῖνον ὑπειληφέναι. Περὶ δὲ τοῦ Δικαιάρχου οὐκ ἐπιτρέπει ἐνδοιάζειν ὁ Ῥωμαῖος Κικέρων (4), ὃς τοσοῦτον τῆς ἐν τοῖς Δικαιάρχου λόγοις ἐπανθούσης ἀπήρτητο χάριτος, ὡς delicias suas, τρυφὴν ἑαυτοῦ τὸν ἄνδρα ἀποκαλεῖν. Οὗτος οὖν διαρρήδην περὶ ἐκείνου μαρτυρεῖ non separabilem esse (μηδαμῶς χωριστὴν εἶναι) τὴν ψυχὴν δοξάσαι τοῦ σώματος, τοῦ Ἀριστοτέλους δηλονότι, καθὰ φησὶν ὁ Πλατωνικὸς Ἀττικὸς (5) „ ἑπόμενον δόγματι, καὶ τὴν ὅλην τῆς ψυχῆς οὕτως ἀνῃρηκότα ὑπόστασιν. Εἰκὸς δέ γε καὶ τὸν Ἀσκληπιάδην τὴν εἰρημένην τῶν αἰσθήσεων συγγυμνασίαν, τὸ αὐτὸ βούλεσθαι, ὡς ἄρα καὶ ταύτην ταῖς συγγυμναζομέναις δυνάμεσι συνεκλειπούσαν, καὶ τῆς ὕλης κατ' ἐκείνας ἐχούσαν τὸ ἀχώριστον.

§. ψκε'. Ἔτι δὲ δὴ καὶ ἄλλη τις τῶν περὶ ψυχῆς εἰπόντων, καθ' ἕτερον λόγον, διαφορὰ φαίνεται (6). „ τῶν μὲν „ μίαν

(1) Περὶ Ἀνθρώπου. Κεφ. Β'. Περὶ Ψυχ.

(2) Πλουτάρχ. Ἐν Δ'. Ἀρεσκ. Κεφ. Γ'.

(3) Νεμέσ. ἔνθα ἀνωτ.

(4) Tusculan. Quæstion. Lib. 1.

(5) Ἐν Συγγράμμ. τοῦ πρὸς Ἀριστοτέλην παρ' Εὐσεβ. Εὐαγγελ. Προπαρασκ. Βιβλ. ιε'.

(6) Νεμέσιος περὶ Ἀνθρώπου. Κεφ. Β'. Περὶ Ψυχ.

„ μίαν εἶναι καὶ τὴν αὐτὴν τῶν πάντων ψυχὴν νενομικό-
„ των, κατακερματιζομένην εἰς τὰ καθ' ἕκαστα, καὶ πάλιν
„ εἰς ἑαυτὴν συνιοῦσαν, ὡς οἱ Μανιχαῖοι, καὶ ἄλλοι τινές.
„ Τῶν δὲ πολλὰς καὶ διαφόρους κατ' εἶδος, τῶν δὲ μίαν, καὶ
„ πολλάς. Ἀλλὰ γὰρ ἅλις τῆς τῶν περὶ ψυχῆς δοξασμά-
των Ἱστορίας· ἀρχὴ δὲ γινέσθω τῆς τούτων κρίσεως.

Θεώρημα Ις'.

§. ψκς'. „ Τὴν λογικὴν ψυχὴν οὐσίαν σωματικὴν, ἤ-
„ τοι σῶμα διατείνεσθαι εἶναι, ἄλογον.

Ἄλογον γὰρ δηλονότι ταυτίζειν ἐθέλειν τὰς οὐσίας, ὧν τὰ πάθη τὰ οὐσιώδη ἀλλοτριώτατα ὄντα, πάντῃ ἐστὶν ἀσύμβατα. Εἴγε ἡ τούτων εἰς ταυτὸ συνέλευσις ἐν ἑκάστῳ οὐσία (§. σκζ'. σκη'. σλγ'.)· οὕτω δὲ ἔχει τὰ τῇ λογικῇ ψυχῇ προσόντα, καὶ τὰ τῷ σώματι. Οὐ γὰρ αὖ οὐδὲ τὰ ἐκείνῃ προσιδιάζοντα, ἀναπτεθείη τῷ σώματι. (§. χυθ'. ψ'. ψα'. ψβ'. ψγ'. ψδ'. ψε'. ψς'.) οὐδὲ μὴν οὖν τὰ τούτῳ, ἐκείνῃ. (§. ψθ'. ψι'. ψια'. ψιγ'. ψιδ'. ψιε'. ψις'. ψιζ'. ψιη'. ψιθ'. ψκ'.) Ἄρα Ο. Ε. Δ.

Σχόλιον.

§. ψκζ'. Παραπλησία δὲ ἐστὶ καὶ ἡ Ἀττικοῦ τοῦ Πλατω-
„ νικοῦ κατασκευή. (1) Ταῦτα γὰρ ἅπας τις δοκεῖ συνιέ-
„ ναι τῆς ψυχῆς ὄντα, τὸ βουλεύεσθαι, καὶ σκοπεῖσθαι, καὶ
„ καθ' ὃν δήποτε τρόπον διανοεῖσθαι. (§. χξη'. κξ'.) ὅ-
„ ταν γὰρ ἴδωμεν τὸ σῶμα καὶ τὰς τούτου δυνάμεις, (§. χψ'.
„ χψα'. χψβ'. χψδ'. χψε'. χψς'. χψζ'. χψη'.) καὶ
„ ἐνθυμηθῶμεν δὲ τὰς τοιαύτας ἐνεργείας, ὡς οὐ σώματος
„ οὔσας

(1) Ἐν τῷ πρὸς Ἀριστοτέλην Συγγράμματι παρ' Εὐσεβ. Εὐαγγελ. Προπαρ. Βιβλ. ιε. Κεφ. θ'.

„ οὔσας (§. χυθʹ. ψʹ. κξʹ.) δίδομεν εἶναί τι ἐν ἡμῖν ἕ-
„ τερον τὸ βουλόμενον. (§. ψκϛʹ.) Τούτων μὲν οὖν ἑκά-
τερον, δι' ἀμφοτέρων τῶν ἀνωτέρω εἰς τόδε ἐπεραίνετο κεφα-
λαίων. Καὶ κεῖται ἄρα τὸ ἀκόλουθον λαμπρῶς δεδειγμένον
τῆς ψυχῆς τὸ ἀσώματον. Οὐκ ἄλλως δὲ οὐδ' ὁ Λογγῖνος
τὴν περὶ τοῦ προκειμένου δεῖξιν δεδιηκτικῶς φαίνεται. (1)
„ Τῶν γὰρ περὶ ψυχὴν (φησὶν) ἴχνος οὐδὲν οὐδὲ τεκμή-
„ ριον, ἐν τοῖς σώμασιν εὑρίσκεται. Κἂν εἰ φιλοτιμοῖτο
„ τις ὡς Ἐπίκουρος καὶ Χρύσιππος ἅπαντα λίθον κινεῖν,
„ καὶ πᾶσαν ἐρευνᾶν δύναμιν σώματος εἰς γένεσιν τῶν περὶ
„ ψυχῆς πράξεων. Τί γὰρ ἡ τοῦ πνεύματος ἡμῖν λεπτό-
„ της πρὸ ἔργου γένοιτ' ἄν, εἰς φαντασίας, καὶ λογισμούς;
„ τί δὲ τῶν ἀτόμων σχήματα τοσαύτην παρὰ τὰ ἄλλα ἔ-
„ χει δύναμιν, καὶ ῥοπήν, ὥστε φρόνησιν γεννᾶν, ὅταν εἰς
„ ἑτέρου πλάσιν ἐγκαταμιχθῇ σώματος· οἶμαι δ' οὖν, ὡς
„ οὐδ' εἰ τῶν Ἡφαίστου τις ἂν τύχοι τριπόδων, καὶ θεραπαι-
„ νῶν (ὧν φησὶν Ὅμηρος τοὺς μὲν αὐτομάτους εἰς τὸν ἀγῶ-
„ να χωρεῖν, τὰς δὲ συνεργάζεσθαι τῷ δεσπότῃ, καὶ μηδε-
„ νὸς οἵων οἱ ζῶντες ἔχουσι πλεονεκτημάτων ἀπολείπεσθαι,
„ μήτιγε δὴ τῶν ἐκ ταὐτομάτου ψηγμάτων.) Καὶ αὖ τοῖς
„ ἐπὶ τῶν αἰγιαλῶν προσέοικε λίθοις εἰς τὸ δύνασθαί τι
„ βελτιότερον ποιεῖν πρὸς αἴσθησιν. Ζήνωνι γὰρ καὶ Κλεάν-
„ θει νεμεσήσειέ τις ἂν εἰκότως, οὕτω σφόδρα ὑβριστικῶς
„ περὶ αὐτῆς διαλεχθεῖσι, καὶ ταὐτὸν ἀμφοῖν τοῦ στερεοῦ σώ-
„ ματος εἶναι τὴν ψυχὴν ἀναθυμίασιν, φήσασι. Τί γὰρ,
„ ὦ πρὸς Θεῶν! κοινὸν ὅλως ἀναθυμιάσει καὶ ψυχῇ; Πῶς
„ δ' ἐγχωρεῖ νομίσαντας τούτῳ προσεοικέναι τήν θ' ἡμετέ-
„ ραν, καὶ τὴν τῶν ἄλλων ζώων οὐσίαν, τοῦτο μὲν φαντα-
„ σίας καὶ μνήμας, οἵας τε εἶναι σώζειν διαρκεῖς, τοῦτο δὲ
„ ὁρμὰς καὶ βουλήσεις τῶν λυσιτελούντων εἰς σύνεσιν πραγ-
„ μάτων; ἦτ' ἄρα καὶ τοὺς Θεοὺς, καὶ τὸν διὰ πάντων παρή-
„ κοντα ὁμοίως ἐπιγείων τε καὶ οὐρανίων, εἰς ἀναθυμίασιν
„ καὶ καπνὸν, καὶ τοιαύτην φλυαρίαν καταθήσομεν; Καὶ
παυ-

(1) Λογγῖν. [illegible] τὴν τῶν Στωϊκ. Περὶ Ψυχ. δόξαν.

ταῦτα μὲν (ἣν τὰ περὶ τῶν ἄλλων ζώων λεγόμενα ἐξελῆς περὶ ὧν ὕστερον.) ὄντα σύμφωνα τοῖς παρ' ἡμῶν. Ἐπεὶ δὲ πολλοὶ καὶ ἄλλοι φέρονται τῶν περὶ τὸ αὐτὸ ἐσπουδακότων λόγοι, οἷς τὸ ἀσώματον τῆς ψυχῆς θαυμασίως κρατύνεται, οἱ μὲν τοῖς ἀνωτέρω ὑφ' ἡμῶν ἐπενεχθεῖσι προσεοικότες, οἱ δὲ καὶ ἐξ ἄλλων ἀρχῶν λαμβανόμενοι, πάρεργον ἂν οἶμαι γένοιτο παραθέσθαι καὶ τούτους, ὡς ἂν ἀσφαλέστερον κραταιωθῇ δόγμα τὸ πρὸ παντὸς ἄλλου ἡμῖν περισπουδαστότατον.

Λ'. Οὖν ἡγεμὼν οἷον τοῦ λόγου παρείτω ὁ Δαιμόνιος Πλάτων, παρ' ᾧ ἡ μὲν ψυχὴ ἀειδής, τὸ δὲ σῶμα ὁρατόν. (1) Καὶ ἡ μὲν προχρωμένη τῷ σώματι, τὸ δὲ ὡς ὀργάνῳ ὑπ' αὐτῆς κέχρηται. Καὶ ἡ μὲν ἡγεμονεύουσά τε καὶ κρατοῦσα, τὸ δὲ ἀρχόμενον, καὶ ὑπείκειν ταχθέν. Καὶ ἡ μὲν ὁ ἄρχων ὁ τῆς ἐν ἡμῖν ξυνωρίδος, θυμοῦ δηλ. καὶ ὀρέξεως, ἡνιοχῶν, τὸ δὲ τὸ ἡνιοχούμενον ἐστὶ, καὶ ἀγόμενον. Καὶ ἡ μὲν αὐτοκίνητος, καὶ κινοῦσα (2), τὸ δὲ κινούμενον, καὶ παῦλαν ἔχον κινήσεως. Διὰ γὰρ τούτων ἁπάντων οὐσιωδεστάτην οὖσαν τὴν μεταξὺ ψυχῆς τε καὶ σώματος διαφορὰν εἶναι σαφῶς ἀποδείκνυσιν. Οὐχ ἥκιστα δὲ φύσει τε καὶ οὐσίᾳ ἀλλοτριωτάτῳ ὄντε παρίστησι, καὶ ἐξ ἧς ἔχετον πρὸς ἄλληλα σφοδρᾶς διαμάχης. Οὐσίᾳ μὲν γὰρ τῇ αὐτῇ κατὰ τὸ αὐτὸ τἀναντία προσεῖναι (§. λδ'.) ἀδύνατον. Συμβαίνειν δ' ἐν σφίσιν αὐτοῖς ἐναντιώσεις τε καὶ διαμάχας, οἷον ἐξ ἀντιπαρατάξεως, συμβολῆς πάνυ καρτερᾶς συρρηγνυμένης, ψυχῆς μεταξὺ καὶ σώματος, παντί που προδηλότατον (§. χπϛ'. χπζ'.). Ἀλλ' ἀκουστέον τοῦ Πλατωνικοῦ Σωκράτους (3) πρὸς Σιμμίαν βραχύ τι δεῖγμα τῆς τοιαύτης συμβολῆς διαγράφοντος· „ τί
„ δαί; ἦ δ' ὅς (Σωκράτ.) ἐγὼ ἐν ἀνθρώπῳ πάντων ἔσθ' ὅ-
„ τι ἄλλο λέγεις ἄρχειν, ἢ ψυχήν, ἄλλως τε καὶ φρόνιμον;
„ οὐκ ἔγωγε. Πότερον συγχωροῦσαν τοῖς κατὰ τὸ σῶμα πά-
„ θε-

(1) Ἐν Φαίδωνι.
(2) Ἐν Φαίδρῳ.
(3) Πλάτ. ἐν Φαίδωνι.

,, θεσιν, ἢ καὶ ἐναντιουμένην τοῖς παθήμασι; λέγω δὲ τὸ
,, τοιόνδε· οἷον εἰ καύματος ἐνόντος καὶ δίψης, ἐπὶ τοὐναν-
,, τίον ἕλκειν, τὸ μὴ πίνειν, καὶ πείνης ἐνούσης ἐπὶ τὸ μὴ
,, ἐσθίειν, καὶ ἄλλα μυρία ὁρῶμεν ἐναντιουμένην τὴν ψυ-
,, χὴν, τοῖς κατὰ τὸ σῶμα, ἢ οὔ; Πάνυ μὲν οὖν..... Τί
,, οὖν οὐ πᾶν τοὐναντίον φαίνεται ἐργαζομένη, ἡγεμονεύου-
,, σά τε ἐκείνων πάντων, ἐξ ὧν φησίτις αὐτὴν εἶναι, καὶ
,, ἐναντιουμένη ὀλίγου πάντα διὰ παντὸς τοῦ βίου, καὶ δεσπό-
,, ζουσα πάντας τρόπους· τὰ μὲν χαλεπώτερον κολάζουσα,
,, καὶ μετ' ἀλγηδόνων, τά τε κατὰ τὴν γυμναστικὴν, καὶ τὴν
,, ἰατρικήν· τὰ δὲ πρᾳότερον. Καὶ τὰ μὲν ἀπειλοῦσα, τὰ
,, δὲ νουθετοῦσα, ταῖς ἐπιθυμίαις, καὶ ὀργαῖς, καὶ φόβοις,
,, ὡς ἄλλη οὖσα, ἄλλῳ πράγματι διαλεγομένη· οἷόν που καὶ
,, Ὅμηρος ἐν Ὀδυσσείᾳ πεποίηκεν, οὗ λέγει τὸν Ὀδυσσέα

,, Στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ,
,, Τέτλαθι δὴ κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.

,, Ἆρ' οἴει αὐτὸν ταῦτα ποιῆσαι, διανοούμενον ὡς ἁρμονίας
,, αὐτῆς οὔσης, καὶ οἵας ἄγεσθαι ὑπὸ τῶν τοῦ σώματος πα-
,, θημάτων, ἀλλ' οὐχὶ ἄγειν τε ταῦτα καὶ δεσπόζειν, καὶ οὔσης
,, αὐτῆς πολὺ θειοτέρου τινὸς πράγματος, ἢ καθ' ἁρμο-
,, νίαν; Κράτιστος ἐμοὶ δοκεῖν λόγος εἰς ἀντιδιαστολὴν ψυ-
χῆς τε καὶ σώματος οὗτος, καὶ οἷος Ἐπικούρους ἄγξαι πλεῖν ἢ
τριάκοντα.

Β'. Ξενοκράτης παρὰ Νεμεσίῳ (1) οὕτω συνῆγε τῆς ψυ-
χῆς τὸ ἀσώματον. ,, Ἡ ψυχὴ εἰ μὲν τρέφεται, ὑπὸ ἀσω-
,, μάτου τρέφεται· τὰ γὰρ μαθήματα τρέφει αὐτήν, οὐδὲν
,, δὲ σῶμα ὑπὸ ἀσωμάτου τρέφεται· οὐκ ἄρα σῶμα ἡ ψυ-
,, χή. Εἰ δὲ μὴ τρέφεται, πᾶν δὲ σῶμα ζώου τρέφεται,
,, οὐ σῶμα ἡ ψυχή. Τί δ' εἴτις εἴποι, ὑπὲρ τοῦ Δημοκρί-
του ἀπολογούμενος, ὅτι τρέφεται μὲν, οὐχ ὑπὸ ἀσωμάτου
,, δὲ, ὑπὸ δὲ τῶν θύραθεν ἐπεισιόντων ἀτόμων ἐν τῷ ἀ-
,, ναπνεῖν (2); Ἢ ὅτι ὀργανικὸν οὕτω σῶμα ὑπάρχουσα,
(οὐδὲ

(1) Περὶ Ἀνθρώπου. Κεφ. β'. Περὶ Ψυχῆς.
(2) Λευκ. Ἐν Α'. Περὶ Ψυχῆς.

(οὐδὲ γὰρ ἐν ἁπλῇ προσθέσει τὰ τῆς τροφῆς.) καὶ ἐμψυχόντι οὖσα, οὐδὲ ψυχὴ ἔσται.

Γ'. Ἀμμωνίου δὲ καὶ Νουμηνίου τοῦ Πυθαγορικοῦ λόγος, (1)
„ ὅτι τὰ σώματα τρεπτὰ καὶ σκεδαστὰ, καὶ τοῦ συνέχοντος
„ δεόμενα, καὶ συνάγοντος, καὶ ὥσπερ συσφίγγοντος, καὶ
„ συγκροτοῦντος αὐτά. ὅπερ ψυχὴν λέγομεν. Εἰ τοίνυν
„ σῶμα ἐστὶν ἡ ψυχὴ οἱονδήποτε εἰ καὶ λεπτομερέστατον, τί
„ πάλιν ἐστὶ τὸ συνέχον ἐκείνην; Καὶ οὕτως εἰς ἄπειρον,
„ ἕως ἂν καταντήσωμεν εἰς ἀσώματον. Τοῦτον ὡς ἐκ τοῦ Ἀκωνιάτου (2) προχειρισάμενος ὁ Νεώτερος Γενουήσιος (3) ἀκαταμάχητόν τινα ἐκεῖνον τὸν λόγον, καὶ argumentum illud, in primis egregium ἀποκαλέσαι, si quid sentit, εἴτι συνίησι (φησὶν) ἐδικαίωσεν. Ἐμοὶ δὲ (εἴτι συνορᾷν καὶ αὐτὸς ἔχω) εἰ καὶ τοῖς ἀμφὶ τὸν Πλάτωνα, πρὸς Ἐπικουρείους τε καὶ Στωϊκοὺς προβαλλόμενον, οὐ πάντῃ φαῦλον ἔοικεν ὄν, ἐν σώματί γε μὴν Περιπατητικοῦ τὴν αἵρεσιν ἀνδρὸς κατὰ τὸ ἀπὸ μόνης τῆς ψυχῆς αἴροντος τ' ἀσώματον, ἢ καὶ ἄλλως μὴ τὴν καθόλου ὕλην δογματίζοντος, ἐσὸν ἀσθενὲς δοκεῖ τουτὶ τοὐπιχειρημάτιον ὀκνῶ καὶ λέγειν· δοκεῖ γὰρ οὕτως εὐδιάλυτον, ὡς καὶ ἄψυχον ἂν αὐτὸ πάντῃ εἴποιμι οὐκ ἀπεικότως, εἴπερ ἀπουσία ψυχῆς κατ' αὐτὸ λύσεως αἴτιον. Τί γάρ; οὐκ ἐντεῦθεν πρὸς τῆς ἀληθείας αὐτῆς, σίδηρός τε, καὶ δρῦς, καὶ ὅσα τοιαῦτα, κρατιστέρας ἂν ἀμοιροίη ψυχῆς, ἤπερ ἄνθρωπος; Καὶ μὴν καὶ Ἀριστοτέλης αὐτὸς ἤρεσε, χρήσασθαι τῷ λόγῳ τούτῳ οὐκ ἀπηξίωσε. Πάνυ μὲν οὖν. Ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἐκ τῶν στοιχείων τὴν ψυχὴν συγκροτοῦντας, διαπορήσας τί δήποτε ἐστὶ τὸ ἑνοποιοῦν αὐτά· „ ὕλῃ γὰρ
„ φησὶν ἔοικε τάγε στοιχεῖα εἶναι. Κυριώτατον γὰρ ἐκεῖνο
„ τὸ συνέχον, ὅ,τίποτε ἐστί. (4) Ἐκ τούτου δὲ τί; ὅτι ἡ ψυχὴ κρείσσων εἰσβάλλει, τῶν συνεχομένων ὑπ' αὐτῆς στοιχείων, καὶ ἀρχοειδέστερον, καὶ οὐκ ἐξ αὐτῶν, ὡς Ἐμπεδοκλῆς ἐνό-

(1) Παρὰ Νεμεσίῳ ἐν τῷ περὶ ἀνθρώπου Κεφ. β'. Περὶ Ψυχῆς.
(2) Ἐν β'. κατὰ Ἐθνῶν Κεφ. ξ'.
(3) Ψυχολογ. Προτ. ιδ'. Σχολ. ιγ'.
(4) Ἀριστοτέλης ἐν Α'. Περὶ Ψυχῆς.

ἐνόμιζεν. οὐ μὴν δ' ἐντεῦθεν, καὶ τὴν ψυχὴν συνῆγεν εἶναι ἀσώματον· ὁ γάρ τοι λόγος κοινὸς καὶ ἐπὶ παντὸς εἴδους, καίτοι σωματικοῦ ὁμολογουμένου. „ Καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἐξ
„ ὕλης καὶ εἴδους τὸ ἀρχοειδέστερον καὶ τῇ φύσει πρότερον,
„ τὸ εἶδος ἐστίν. (1). Τὸ τέταρτον ἐπιχείρημα, τὸ ἐκ τῆς συμπήξεώς τε καὶ συγκρίσεως τῶν σωμάτων ληφθὲν εἴτις ἀκριβῶς σκοποίη, ἐν τοῦτο καταναγκάζει ὁμολογεῖν τῷ παντὶ ἐνυφίστασθαι οὐσίαν ἀσώματον, ἧς τῇ δυνάμει τὰ καθ' ἑαυτὰ σκεδαστὰ πεφυκότα σώματα, συσφίγγοιτο, καὶ συνέχοιτο. Ταύτῃ τοι καὶ Ἀριστοτέλει μὲν ἡ φύσις εἰσήγετο, ἡ ἐν ἑκάστῳ κινήσεώς τε καὶ ἠρεμίας ἀρχή. Πλάτωνι δὲ ἡ καθόλου ψυχή, καὶ ὑλαρχικόν τι πνεῦμα τοῖς περὶ Νεύθωνα, καὶ ἄλλοις ἄλλο τί ἐνοπιδὸν τῆς ὕλης γινόμενον, καὶ συνεκτικόν, εἰμὴ καθ' ἑαυτὸ τοιοῦτον, ὑπὸ γοῦν τοῦ πρωτίστου καὶ ὑπερτάτου τῶν ὄντων, αὐτό τε συνεχόμενον, καὶ τ' ἄλλα συνέχειν ἐνδυναμούμενον. Καὶ μόνος ἄγχεται ἄρα τῷ προτεθέντι λόγῳ ὁ σωματικὰ τὰ πάντα τιθέμενος, οὐχ' ὁ μόνην τὴν ψυχὴν σῶμα εἶναι ἀποφαινόμενος. Ὁ μὲν γὰρ κἂν ἐμμέσως, λόγον ἀποδοίη τινὰ τῆς τῶν σκεδαστῶν φύσει σωμάτων συστάσεως· ὁ δὲ ἔτι αὖ καὶ φαίη εἰς σῶμα πάλιν ἀποπλεύτων τὴν ἀπορίαν οὐ διαφεύξεται. „ Εἰ γὰρ λέγοι, (2)
„ καθάπερ οἱ Στωϊκοὶ τονικήν τινα εἶναι κίνησιν περὶ τὰ
„ σώματα, εἰς τὸ εἴσω ἅμα κινουμένην, καὶ εἰς τὸ ἔξω,
„ καὶ τὴν μὲν εἰς τὸ ἔξω μεγεθῶν, καὶ ποιοτήτων ἀποτε-
„ λεστικὴν εἶναι· τὴν δὲ εἰς τὸ εἴσω ἑνώσεως, καὶ οὐσίας.
„ Ἐρωτήσομεν αὐτούς, ἐπειδὴ πᾶσα κίνησις ἀπό τινος ἐστὶ
„ δυνάμεως, τίς ἡ δύναμις αὕτη, καὶ τίνι οὐσίωται; εἰ
„ μὲν οὖν, καὶ ἡ δύναμις αὕτη ὕλη τις ἐστὶ, τοῖς αὐτοῖς πά-
„ λιν χρησόμεθα λόγοις. Εἰ δὲ οὐχ ὕλη ἀλλὰ ἔνυλον, ἕ-
„ τερον δὲ ἐστὶ τὸ ἔνυλον παρὰ τὴν ὕλην (τὸ γὰρ μετέχον
„ ὕλης ἔνυλον λέγεται) τί ποτε ἄρα ἐστὶ τὸ μετέχον τῆς
„ ὕλης· πότερον ὕλη καὶ αὐτό, ἢ ἄϋλον; Εἰ μὲν οὖν ὕλη
„ πῶς

---

(1) Φιλόπον. Αὐτ.
(2) Περὶ Ἀνθρώπου ὁ Νεμέσ. Κεφ. β'. Περὶ Ψυχῆς.

„ πῶς ἔνυλον, καὶ οὐχ ὕλη; Εἰ δὲ οὐχ ὕλη, ἄϋλον ἄρα.
„ Εἰ δὲ ἄϋλον, οὐ σῶμα. Πᾶν γὰρ σῶμα ἔνυλον. Ἐξ ὧν
δὴ φανερὸν, ὡς ἡ ἑλκυστικὴ καὶ συνδετικὴ δύναμις, ἃς οἱ
μὲν περὶ Νεύτωνα, τῷ μὲν τῆς ὕλης ἐκείνῳ Διαπεταννῦντι
Πνεύματι· (§. χξγ'.) Καμπανέλλας δὲ τῷ καθόλου συ-
στήματι, φέροντες ἐναπέδωκαν, πρόσθες δὲ εἰ δοκεῖ, καὶ τὴν
ὁρμὴν ἣν Δημόκριτος ἐνετίθει ταῖς ἀτόμοις, καὶ τὴν ἣν
τοῖς στοιχείοις Ἐμπεδοκλῆς ἐνῆπτε φιλίαν, ἐξ ὧν τὰ σω-
ματικὰ πάντα συγκείνεται, δυνάμεις εἰσὶν οὐσίας πολλῷ
τῆς ὕλης τιμιωτέρας, καὶ κρείττονος.

Δ'. Ἐκ τῶν αὐτῶν (1) πᾶν σῶμα ἢ ἔξωθεν κινεῖται, ἢ
„ ἔνδοθεν. Ἀλλ' εἰ μὲν ἔξωθεν ἄψυχον ἔσται. Εἰ δὲ ἔν-
„ δοθεν, ἔμψυχον. Εἰ δὲ σῶμα ἡ ψυχὴ, εἰ μὲν ἔξωθεν
„ κινοῖτο, ἄψυχος ἐστίν· εἰ δὲ ἔνδοθεν, ἔμψυχος. Ἄτο-
„ πον δὲ καὶ τὸ ἔμψυχον, καὶ τὸ ἄψυχον λέγειν τὴν ψυ-
„ χὴν, οὐκ ἄρα σῶμα ἡ ψυχή· ὡς εἰ πρὸς τοῦτο τινὰς κα-
ταφυγόντες εἴποιεν, ὅτι οὐδέτερον, οὐδ' ἔμψυχον δηλονότι, οὔ-
δ' ἄψυχον, ἑαυτοῖς αὖθις προσαντισοῦνται, τῇ τῶν εἰδῶν ὑ-
πεξαιρέσει τοῦ κατὰ τὸ σῶμα γένους τὴν ψυχὴν ἀποκλείοντες,
καὶ τὸ κατ' αὐτοὺς σῶμα, ἀσώματον ἀποφαίνοντες.

Ε'. Οὐκ ἀγεννῆ δὲ οὐδὲ τὰ τοῦ Πλωτίνου. „ Ἐπεὶ γὰρ
„ ζωὴ (φησὶν) (2) ψυχῇ πάρεστιν ἐξ ἀνάγκης (εἰ διὰ
ταύτην, καὶ τῷ ἐμψύχῳ τοῦ ζῆν μέτεστιν) ἀνάγκη τοῦτο τὸ
„ σῶμα τὴν ψυχὴν, εἰ μὲν ἐκ δύο σωμάτων, ἢ πλειό-
„ νων εἴη, ἤτοι ἑκάτερον αὐτῶν, ἢ ἕκαστον, ζωὴν σύμφυτον
„ ἔχειν· ἢ τὸ μὲν ἔχειν, τὸ δὲ μή· ἢ μηδέτερον ἔχειν.
„ Εἰ μὲν δὴ ἐνὶ αὐτῶν προσείη τὸ ζῆν, αὐτὸ τοῦτο ἂν εἴη
„ ψυχή. Τί οὖν ἂν εἴη σῶμα ζωὴν παρ' αὐτοῦ ἔχον; Πῦρ
„ γὰρ, καὶ ἀὴρ, καὶ ὕδωρ, καὶ γῆ ἄψυχα παρ' αὐτῶν, καὶ ὅ-
„ τῳ παρέστι τούτων ψυχὴ, τοῦτο ἐπακτῷ κέχρηται τῇ ζωῇ·
„ ἄλλα δὲ παρὰ ταῦτα σώματα οὐκ ἔστι. Καὶ οἷς δὲ δοκεῖ
„ εἶναι στοιχεῖα τούτων ἕτερα σώματα, οὐ ψυχαὶ ἐλέχθη-
„ σαν

(1) Νεμέσ. Περὶ ἀνθρώπου Κεφ. β'. Περὶ Ψυχῆς.
(2) Πλωτῖν. Περὶ Ψυχ. παρ' Εὐσεβ.

,, σαν εἶναι, οὐδὲ ζωὴν ἔχοντι. Εἰ δὲ μηδενὸς αὐτῶν ζωὴν
,, ἔχοντος, ἡ σύνοδος πεποίηκε ζωὴν, ἄτοπον. Εἰ δὲ ἕ-
,, καστον ζωὴν ἔχει, καὶ ἓν ἀρκεῖ· μᾶλλον δὲ ἀδύνατον συμ-
,, φόρησιν σωμάτων ζωὴν ἐργάζεσθαι. Καὶ νοῦν γεννᾶν τὰ
,, ἀνόητα. Σαφὴς δὲ ἔσται ὁ τοῦ λόγου τόνος, τὴν ζωὴν, ἥ-
τις ἐστὶν ἐπισκεψαμένοις. Πάλαι μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος
,, ἅπασα ζωὴ, κίνησις ὑπάρχουσα δέδεικται. (1) Κίνησις
δὲ οὐκ ἐπακτὴ, ἐκ δὲ ἀρχῆς τινος ἐνδογενοῦς ἐνοῦσα δήπου
,, τῷ ἔχοντι· ζωὴν γὰρ λέγομεν (ὡς Ἀριστοτέλης (2) τὴν
,, δι᾽ αὐτοῦ τροφὴν, καὶ αὔξησιν, καὶ φθίσιν· ὥστε καὶ εἴτις
ἐστὶ τινὶ τῶν σωμάτων ζωὴ σύμφυτος, ἔσται πάντως σω-
ματική τις κίνησις ἡ αὐτὴ, ἐμφύτως ἐνοῦσα τῷ σώματι.
Οὐδὲν δὲ σῶμα τοιοῦτον ἐν τῷ παντὶ, ὃ κατὰ τὴν ἀδρανείαν
τῆς ὕλης νόμος (§. χιη.) εἰσάγειν ἐνδίδωσιν· οὐδὲν ἄ-
ρα ἂν εἴη σῶμα, τὸ παρ᾽ ἑαυτοῦ ζωὴν ἔχον. Εἰ δὲ τοῦτο,
οὐδὲ παρεκτικὸν ζωῆς δηλονότι τῶν σωμάτων οὐδὲν, ἧς αὐτὸ
φύσει ἠμοίρησεν.

ϛʹ. Ἔτι δὲ καὶ ἐκ τῶνδε (3) οὐχ ἧττον φαίνεται ἀδύνατον
,, ὂν τὴν ψυχὴν εἶναι σῶμα ὁτιοῦν. Ἢ γὰρ θερμόν ἐστιν,
,, ἢ ψυχρὸν, ἢ σκληρὸν, ἢ μαλακὸν, ὑγρόν τε, ἢ πεπη-
,, γὸς, μέλαν τε, ἢ λευκόν. Καὶ πάντα ὅσα ποιότητες σω-
,, μάτων ἄλλαι ἐν ἄλλοις. Καὶ εἰ μὲν θερμὸν, μόνον θερ-
,, μαίνει· ψυχρὸν δὲ μόνον ψύξει. Καὶ κοῦφα ποιήσει τὸ
,, κοῦφον προσγενόμενον, καὶ παρόν. Καὶ βαρυνεῖ τὸ βαρὺ,
,, καὶ μελανεῖ τὸ μέλαν, καὶ τὸ λευκὸν, λευκὸν ποιήσει. Οὐ
,, γὰρ πυρὸς τὸ ψύχειν, οὐδὲ τοῦ ψυχροῦ θερμὰ ποιεῖν. Ἀλ-
,, λ᾽ ἥγε ψυχὴ καὶ ἐν ἄλλοις ζώοις ἄλλα τε, καὶ ἄλλα, καὶ
,, ἐν τῷ αὐτῷ δὲ, τὰ ἐναντία, τὰ μὲν πηγνῦσα, τὰ δὲ
,, χέουσα, καὶ τὰ μὲν πυκνὰ, τὰ δὲ ἀραιὰ, μέλανα, λευ-
,, κὰ, κοῦφα, βαρέα ποιοῦσα. Καίτοι ἓν ἔδει ποιεῖν, κα-
,, τὰ τὴν τοῦ σώματος ποιότητά τε, καὶ χροίαν, νῦν δὲ πολ-
,, λά.

---

(1) Πρόκλ. εἰς τὴν Θεολογ. τοῦ Πλάτων. Βιβλ. βʹ. Κεφ. λε.
(2) Ἐν Βʹ. Περὶ Ψυχῆς.
(3) Πλωτῖν. Αὐτ.

„ λά. Ταῦτα γοῦν τὰ περὶ τῶν ποιοτήτων τῷ Πλωτίνῳ λεγόμενα, ὡς ἀρχαϊκά τινα, καὶ ἕωλα δοκοῦντα, οἱ τῷ νεαρῷ τῷδε τοῦ φιλοσοφεῖν εἴδει χαίροντες, ἴσως ὑπερφρονήσουσι, κακῶς ποιήσοντες. Ὅπως γὰρ αὖ, καὶ ἐξ ὧν τινων οὖν δυνάμεων, τὰς τοιαύτας ποιότητας τοῖς σώμασιν ἐγγίνεσθαι φαίημεν, ἐν τοῦτο πάντως τὴν καθ' ἐν, καὶ ταυτὸ σῶμα, τῶν ἐκ διαμέτρου ἀντικειμένων δυνάμεων, ἐν διαθέσεσι καὶ κινήσεσι σωματικαῖς ταῖς ἐναντιωτάταις τὰς ἑαυτῶν ἐνεργείας περαινουσῶν, συμφόρησιν ἀδύνατον (§. χϟβ'. χϟγ'.) ὁμολογῆσαι καταναγκαζόμεθα.

Ζ'. Ἔτι (1) εἰ ἡ ψυχὴ σῶμα οὖσα αὔξοι, ἀνάγκη καὶ
„ αὐτὴν αὔξεσθαι προσθήκῃ δηλονότι ὁμοίου σώματος, εἰ
„ μέλλοι εἰς ἴσον ἰέναι τῷ αὐξομένῳ ὑπ' αὐτῆς. Καὶ ἢ
„ ψυχὴ ἔσται τὸ προστιθέμενον, ἢ ἄψυχον σῶμα. Καὶ εἰ
„ μὲν ψυχή, πόθεν; καὶ πῶς εἰσιούσης; καὶ πῶς προστιθε-
„ μένης; εἰ δὲ ἄψυχον τὸ προστιθέμενον, πῶς τοῦτο ψυχώ-
„ σεται; καὶ τῷ πρόσθεν ὁμογνωμονήσει; καὶ ἓν ἔσται; καὶ
„ τῶν αὐτῶν δοξῶν τῇ πρώτῃ μεταλήψεται; Ἀλλ' οὐχ ὥ-
„ σπερ ξένη ψυχὴ αὕτη, ἐν ἀγνοίᾳ ἔσται, ὧν ἡ ἑτέρα οἶ-
„ δε; Καὶ ὥσπερ ὁ ἄλλος ὄγκος ἡμῶν, τὸ μὲν ἀπορρεύ-
„ σεται αὐτοῦ, τὸ δέ τι προσελεύσεται, οὐδὲν δὲ ἔσται τὸ
„ αὐτό· πῶς οὖν ἡμῖν αἱ μνῆμαι, πῶς δὲ ἡ γνῶσις οἰ-
„ κείων, οὐδέποτε τῇ αὐτῇ ψυχῇ χρωμένων; Ταῦτα δὴ μάλιστα δύναμιν ἔχει πρὸς τοὺς ἀμφὶ τὸν Δημόκριτον προτεινόμενα, καθ' οὓς (ἧπερ Ἀριστοτέλης (2) διέξεισιν) τὰ σφαιροειδῆ τῶν ἀτόμων ψυχὴν οἰομένους, ἐπεὶ πολλὰ τούτων παρὰ τὸ εἰς κίνησιν ἕτοιμον, καὶ τοῦ σχήματος τὸ εὐόλισθον, ἐκθλίβεται τοῦ ζώου, καὶ ἐκπυρηνίζεται, βοήθειαν
„ λέγεται γίνεσθαι θύραθεν ἐπεισιόντων ἄλλων τοιούτων
„ ἐν τῷ ἀναπνεῖν. Πῶς οὖν ἡ νέηλυς αὕτη ψυχή, εἰδέναι ἔχει, ἅττα ᾔδει, ἡ πρὶν ἐνοῦσα τῷ σώματι; Πῶς δὲ ἐν ἀκαρεῖ διδασκομένη ἐγκρατὴς γίγνεται, ἡ νεωτέρα καὶ πρόσφα-

(1) Πλωτῖν. Αὐτ.
(2) Ἐν Α'. Περὶ Ψυχῆς.

φατος, ἣν διὰ πολλοῦ χρόνου, καὶ καμάτου συχνοῦ, καὶ μόλις, ἡ πρεσβυτέρα τὴν γνῶσιν συνείλοχε; βαβαὶ τῆς ὀξυμαθείας!

Η΄. Ἔτι (1) τί δὲ φήσουσιν οἱ τὴν ψυχὴν σῶμα εἶναι
„ λέγοντες, ὑπὲρ ἑκάστου μέρους τῆς ψυχῆς, τῆς ἐν τῷ αὐ-
„ τῷ σώματι, πότερον ἕκαστον ψυχὴ οἵα ἐστὶ, καὶ ἡ ὅλη,
„ καὶ πάλιν τοῦ μέρους τὸ μέρος; οὐδὲν ἄρα τὸ μέγεθος συ-
„ νεβάλλετο τῇ οὐσίᾳ αὐτῆς. (καίτοι ἔδειγε ποσοῦ τινος
„ ὄντος.) Καὶ ὅλον πολλαχῆ, ὅπερ σώματι παρεῖναι ἀ-
„ δυνατον, ἐν πλείοσι τὸ αὐτὸ ὅλον εἶναι, καὶ τὸ μέρος,
„ ὅπερ τὸ ὅλον ὑπάρχειν. Εἰ δὲ ἕκαστον τῶν μερῶν οὐ ψυ-
„ χὴν φήσουσιν, ἐξ ἀψύχων ψυχὴ αὐτοῖς ὑπάρξει. Συ-
νελόντι γοῦν φάναι, ἐν μιᾷ τῷ ἀριθμῷ ψυχῇ, ἤτοι πο-
λυψυχίαν παραλόγως, ἢ κομιδῇ ἀψυχίαν εἰσάξουσιν ἀλό-
γως. Καὶ ἑκατέρωθεν οὕτως ἔνθεν μὲν ἐκ τοῦ παραλόγου,
ἔνθεν δὲ ἐκ τοῦ ἐλλείποντος εἰς ἄτοπα περιενεχθήσονται.

Θ΄. Εἴτι μέλλοι αἰσθάνεσθαί τινος (2) ἓν αὐτὸ δεῖ εἶναι,
„ καὶ τὸ αὐτὸ παντὸς ἀντιλαμβάνεσθαι..... οὐ γὰρ ἄλλο
„ μὲν ῥινὸς, ἄλλο δὲ ὀφθαλμοῦ, ἀλλὰ ταυτὸν ὁμοῦ πάν-
„ των. Καὶ εἰ τὸ μὲν δι' ὀμμάτων, τὸ δὲ δι' ἀκοῆς, ἕν τι
„ δεῖ εἶναι εἰς ὃ ἄμφω· ἢ πῶς ἂν εἴποι ὅτι ἕτερα ταῦ-
„ τα, μὴ εἰς τὸ αὐτὸ ὁμοῦ τῶν αἰσθημάτων ἐλθόντων; Δεῖ
„ τοίνυν τοῦτο ὥσπερ κέντρον εἶναι, γραμμὰς δὲ συμβαλλού-
„ σας ἐκ περιφερείας κύκλου, τὰς πανταχόθεν αἰσθήσεις
„ πρὸς τοῦτο περαίνειν, καὶ τοιοῦτο τὸ ἀντιλαμβανόμενον εἶναι
„ ἓν ὄντως...... Ἀλλ' εἰ μὴ ἓν μεριστὸν δὲ, ὅτι σῶμα,
„ καὶ ἕκαστον δὲ τῶν μερῶν ἐκείνων τῆς ψυχῆς, ἄρα καὶ τοῖς
„ μορίοις αὐτοῦ αἰσθήσεται, ἢ ἀναίσθητα τὰ μέρη τῶν με-
„ ρίων ἔσται. Ἀλλὰ ἀδύνατον. Εἰ δὲ ὁτιοῦν παντὸς αἰσθή-
„ σεται, εἰς ἄπειρα διαιρεῖσθαι τοῦ μεγέθους πεφυκότος, ἀ-
„ πείρους καὶ αἰσθήσεις καθ' ἕκαστον αἰσθητὸν συμβήσεται γί-
„ γνεσθαι ἑκάστῳ· οἷον τοῦ αὐτοῦ ἀπείρους ἐν τῷ ἡγεμονοῦντι
„ ἡμῶν εἰκόνας.

Ι΄. Ἔ-

(1) Πλωτῖν. ἔνθα αὐτ.
(2) Αὐτ. Αὐτ.

Ι'. Ἔτι (1) ὅταν δάκτυλον λέγηται ἀλγεῖν ἄνθρωπος, „ ἡ μὲν ὀδύνη περὶ τὸν δάκτυλον δήπουθεν, ἡ δὲ αἴσθησις „ τοῦ ἀλγεῖν, δῆλον ὅτι ὁμολογήσουσιν ὡς περὶ τὸ ἡγεμο„νοῦν γίγνεται. Ἄλλου δὲ ὄντος τοῦ πονοῦντος μέρους, τοῦ πο„νήματος τὸ ἡγεμονοῦν αἰσθάνεται. Καὶ ὅλη ψυχὴ τὸ αὐ„τὸ πάσχει. Πῶς οὖν τοῦτο συμβαίνει; Διαδόσει φήσουσι· „ παθόντος μὲν α. τοῦ περὶ τὸν δάκτυλον ψυχικοῦ πνεύ„ματος, μεταδόντος δὲ τῷ ἐφεξῆς, καὶ τούτου ἄλλῳ, ἕως οὗ „ πρὸς τὸ ἡγεμονοῦν ἀφίκοιτο. Ἀνάγκη τοίνυν, εἰ τὸ πρῶ„τον πονοῦν ᾔσθετο, ἄλλην τὴν αἴσθησιν τοῦ δευτέρου εἶναι, „ εἰ κατὰ διάδοσιν ἡ αἴσθησις, καὶ τοῦ τρίτου ἄλλην, καὶ πολ„λὰς αἰσθήσεις, καὶ ἀπείρους περὶ ἑνὸς ἀλγήματος γίνε„σθαι. Καὶ τούτων ἁπασῶν τὸ ὕστερον τὸ ἡγεμονοῦν αἰσθά„νεσθαι, καὶ τῆς ἑαυτοῦ παρὰ ταύτας· τὸ δὲ ἀληθὲς ἑκά„στην ἐκείνων μὴ τοῦ ἐν τῷ δακτύλῳ ἀλγήματος. Ἀλλὰ „ τὴν ἐφεξῆς τῷ δακτύλῳ, ὅτι ὁ ταρσὸς ἀλγεῖ· τὴν δὲ „ τρίτην ὅτι ἄλλο τὸ πρὸς τὸ ἄνωθεν. καὶ πολλὰς εἶναι „ ἀλγηδόνας· τό, τε ἡγεμονοῦν μὴ τοῦ πρὸς τῷ δακτύλῳ ἀλ„γήματος αἰσθάνεσθαι, ἀλλὰ τοῦ πρὸς αὐτῷ, καὶ τοῦτο γι„γνώσκειν μόνον, τὰ δ' ἄλλα χαίρειν ἐᾶν, μὴ ἐπιστάμε„νον, ὅτι ἀλγεῖ ὁ δάκτυλος. Ἐπεὶ τοίνυν ἄτοπα ταῦ„τα, τοιοῦτο δεῖ τίθεσθαι τὸ αἰσθανόμενον „ οἷον πανταχοῦ αὐ„τὸ ἑαυτῷ τὸ αὐτὸ εἶναι· τοῦτο δὲ ἄλλῳ τινὶ τῶν ὄντων, „ ἢ σώματι ποιεῖν προσήκει.

ΙΑ'. Ἔτι (2) οὐδὲ νοεῖν οἷόν τε εἰ σῶμα, ἡ ψυχὴ ὁτιοῦν „ εἴη. Εἰ γὰρ τὸ αἰσθάνεσθαι ἐστὶ τὸ σώματι προσχρωμένην „ τὴν ψυχὴν ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν αἰσθητῶν, οὐκ ἂν εἴη καὶ „ τὸ νοεῖν τὸ διὰ σώματος καταλαμβάνειν· ἢ ταυτὸν ἔσται „ τῷ αἰσθάνεσθαι. Εἰ οὖν τὸ νοεῖν ἐστὶ τὸ ἄνευ σώματος ἀν„τιλαμβάνεσθαι, πολὺ πρότερον δεῖ μὴ σῶμα αὐτὸ τὸ νοῆ„σον εἶναι· ἐπεὶ αἰσθητῶν μὲν ἡ αἴσθησις, νοητῶν δὲ ἡ „ νόησις. Εἰ δὲ μὴ βούλονται, ἀλλ' οὖν ἔσονταί γε καὶ νο„ τῶν

(1) Πλωτῖνος Αὐτ.
(2) Αὐτ. Αὐτ.

„ τῶν νοήσεις, καὶ ἀμεγέθων ἀντιλήψεις. Πῶς ἂν μέγεθος „ ὄν, τὸ μὴ μέγεθος νοήσει; καὶ τὸ μεριστὸν, τὸ μὴ μεριστὸν νοήσει; ἢ μέρει τινὶ ἀμερεῖ αὐτοῦ; Εἰ δὲ τοῦτο, οὐ „ σῶμα ἔσται τὸ νοῆσον· οὐ γὰρ δὴ τοῦ ὅλου χρεία πρὸς τὸ „ θίγειν. Ἀρκεῖ γὰρ, καὶ οὕτι. Εἰ μὲν οὖν συγχωρήσοιται „ τὰς πρώτας νοήσεις (ὅπερ ἀληθές ἐστιν·) εἶναι τῶν „ πάντη σώματος καθαρωτάτων, αὐτὸ ἕκαστον ἀνάγκη, καὶ „ τὸ νοοῦν σώματος καθαρὸν ὄν, ἢ γινόμενον γινώσκειν. „ Εἰ δὲ τῶν ἐν ὕλῃ εἰδῶν τὰς νοήσεις φήσουσιν εἶναι, ἀλλὰ χωριζομένων γε τῶν σωμάτων γίγνονται τοῦ νοῦ χωρίζοντος. Οὐ γὰρ δὴ μετὰ σαρκῶν, ἢ ὅλως ὕλης ὁ χωρισμὸς κύκλου, καὶ τριγώνου, καὶ γραμμῆς, καὶ σημείου. Δεῖ „ ἄρα καὶ ψυχὴν σώματος αὐτὴν ἐν τῷ τοιούτῳ χωρίσαι· „ δεῖ ἄρα μηδὲ αὐτὴν σῶμα εἶναι. Ἀμέγεθες δὲ οἶμαι „ καὶ τὸ καλὸν, καὶ τὸ δίκαιον. Καὶ ἡ τούτων ἄρα νόησις· „ ὥστε καὶ προσιόντα τῷ ἀμερεῖ αὐτῆς ὑποδέξεται. Καὶ ἐν „ αὐτῇ ἀμερεῖ κείσεται. Ὁ μὲν οὖν Πλωτῖνος, ἐν πολλοῖς ἄλλοις, οἷς παρίημι, ταῦτα.

ΙΒ΄. Ὁ δὲ δὴ Πρόκλος ὁ Διάδοχος δυναῖα τινὰ καὶ αὐτὸς, καὶ πάνυ νεανικὰ προχειρίζεται, καὶ κατ᾽ ἀκρίβειαν ἐπιστήμῃ πρέπουσαν συμπεραίνοντα. „ Πᾶν γὰρ φησὶ (1) πρὸς „ ἑαυτὸ ἐπιστρεπτικὸν ἀσώματόν ἐστιν· οὐδὲν γὰρ τῶν σωμάτων πρὸς ἑαυτὸ πέφυκεν ἐπιστρέφειν. Εἰ γὰρ τὸ ἐπιστρέφον „ πρός τι, συνάπτεται ἐκείνῳ, πρὸς ὃ ἐπιστρέφει, δῆλον „ δὴ ὅτι καὶ τὰ μέρη τοῦ σώματος πάντα πρὸς πάντα συνάψει, τοῦ πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστραφέντος· τοῦτο γὰρ ἦν τὸ πρὸς „ ἑαυτὸ ἐπιστρέψαι, ὅταν ἓν γένηται ἄμφω, τό, τε ἐπιστραφὲν, καὶ πρὸς ὃ ἐπέστραφη. Ἀδύνατον δὲ ἐπὶ σωμάτων „ τοῦτο, καὶ ὅλως τῶν μεριστῶν πάντων. Οὐ γὰρ ὅλον ὅλῳ „ συνάπτεται αὐτοῦ τὸ μεριστὸν, διὰ τὸν μερῶν χωρισμὸν „ ἄλλων ἀλλαχοῦ κειμένων, οὐδὲν ἄρα σῶμα πέφυκε πρὸς „ ἑαυτὸ ἐπιστρέφειν.

Ἐφεξῆς δὲ (2) καὶ τόδε κατασκευάζει. „ Ὅτι πᾶν τὸ „ πρὸς

(1) Ἐν Θεολογικαῖς Στοιχειώσ. Κεφ. ιε΄.
(2) Πρόκλ. Αὐτ. Κεφ. ις΄.

„ πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστρεπτικόν, χωριστὴν οὐσίαν ἔχει παντὸς
„ σώματος. Εἰ γὰρ ἀχώριστον εἴη σώματος ὁτουοῦν, οὐκ
„ ἕξει τινὰ ἐνέργειαν σώματος χωριστήν. Ἀδύνατον γὰρ
„ ἀχωρίστου τῆς οὐσίας σωμάτων οὔσης, τὴν ἀπὸ τῆς οὐσίας
„ ἐνέργειαν εἶναι χωριστήν· ἔσται γὰρ οὕτως ἡ ἐνέργεια τῆς
„ οὐσίας κρείττων· εἴπερ ἡ μὲν ἐπιδεὴς ἐστὶ σωμάτων, ἡ
„ δὲ αὐτάρκης ἑαυτῆς οὖσα, καὶ οὐ σωμάτων δεομένη. Εἰ οὖν
„ τι κατ' οὐσίαν ἐστὶν ἀχώριστον, καὶ κατ' ἐνέργειαν ὁμοίως,
„ ἢ καὶ ἔτι μᾶλλον ἀχώριστον. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἐπιστρέφει
„ πρὸς ἑαυτό· τὸ γὰρ πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστρέφον, ἄλλο ὂν σώ-
„ ματος, ἐνέργειαν ἔχει χωριζομένην σώματος, καὶ οὐ διὰ
„ σώματος, οὐδὲ μετὰ σώματος. Εἴπερ ἥτε ἐνέργεια, καὶ
„ πρὸς ὃ ἡ ἐνέργεια οὐδὲν δεῖται τοῦ σώματος· χωριστὸν
„ ἄρα πάντῃ σωμάτων ἐστὶ τὸ πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστρέφον.

Δείκνυσι δ' ὁ αὐτὸς ἐν ἄλλοις, (1) ὅτι πᾶν τὸ ἑαυτοῦ γνωστικόν, πρὸς ἑαυτὸ πάντῃ ἐπιστρεπτικόν ἐστιν. „ Ὅτι
„ μὲν γὰρ τῇ ἐνεργείᾳ πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστρέφει γινώσκον ἑαυ-
„ τό, δῆλον· ἓν γὰρ ἐστὶ τὸ γινῶσκον, καὶ γινωσκόμενον.
„ Καὶ ἡ γνῶσις ἑαυτοῦ πρὸς ἑαυτό, ὡς γνωστόν· ὡς μὲν
„ γινώσκοντος ἐνέργειά τις οὖσα, αὕτη δὲ πρὸς αὐτό, διό-
„ τι ἑαυτοῦ γνωστικόν ἐστι. Ἀλλὰ μὴν ὅτι καὶ τῇ οὐσίᾳ εἰ
„ τῇ ἐνεργείᾳ, δέδεικται (ἐν Κεφ. ιϛ'.)· πᾶν γὰρ ὅ,τι
„ τῷ ἐνεργεῖν πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστρεπτικόν, καὶ οὐσίαν ἔχει
„ πρὸς ἑαυτὴν συννεύουσαν, καὶ ἐν ἑαυτῇ οὖσαν.

Ἐκ τούτων οὖν οὕτω προαποδειχθέντων, ἐπὶ τὴν τοῦ προκειμένου δεῖξιν εἰσβάλλει. „ Πᾶσα ψυχὴ (λέγων (2) ἀσώ-
„ ματός ἐστιν οὐσία. Εἰ γὰρ γινώσκει ἑαυτήν, πᾶν δὲ
„ τὸ ἑαυτὸ γινῶσκον, πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστρέφεται. (Κεφ. πγ'.)
„ τὸ δὲ πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστρέφον, οὔτε σῶμά τί ἐστι (πᾶν γὰρ
„ σῶμα ἀνεπίστροφον πρὸς ἑαυτό.) (Κεφ. ιε.) οὔτε σώ-
„ ματος ἀχώριστον. (Κεφ. ιϛ.) Καὶ γὰρ τὸ σώματος ἀ-
„ χώριστον οὐ πέφυκε πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστρέφειν· χωρίζοιτο γὰρ

„ ἂν

(1) Πρόκλ. Αὐτ. Κεφ. πγ'.
(2) Αὐτ. Αὐτ. Κεφ. ρπ'.

,, αὖ ταύτῃ σώματος. Πᾶσα ἄρα ψυχὴ οὐκ σωματική ἐ-
,, στὶν οὐσία, οὐκ σώματος ἀχώριστος. Ἀλλὰ μὴν ὅτι γινώ-
,, σκει ἑαυτήν, φανερόν. Εἰ γὰρ καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτὴν γινώ-
,, σκει, καὶ ἑαυτὴν πέφυκε γινώσκειν, πολλῷ μᾶλλον ἀ-
,, π' αἰτίων τῶν πρὸ αὐτῆς γινώσκουσα ἑαυτήν.

ΙΓ'. Καὶ ἐκ τῆς αὐτοκινησίας δέ, ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς,
τὸ αὐτὸ κατασκευάζει. ,, Πᾶν τὸ ἑαυτὸ κινοῦν πρώτως (φη-
,, σί) (1) πρὸς ἑαυτὸ ἐστὶν ἐπιστρεπτικόν. Εἰ γὰρ κινεῖ ἑαυ-
,, τό, καὶ ἡ κινητικὴ ἐνέργεια αὐτοῦ πρὸς ἑαυτὸ ἐστί. Καὶ
,, ἓν ἅμα τὸ κινοῦν καὶ τὸ κινούμενον. Ἢ γὰρ μέρει μὲν κινεῖ,
,, μέρει δὲ κινεῖται· ἢ ὅλον κινεῖ, καὶ μέρος κινεῖται· ἢ
,, ἔμπαλιν. Ἀλλ' εἰ μέρος μὲν ἄλλο ἐστὶ τὸ κινοῦν, μέρος
,, δὲ ἄλλο τὸ κινούμενον, οὐκ ἔσται καθ' ἑαυτὸ αὐτοκίνητον,
,, ἐκ μὴ αὐτοκινήτων ὑφεστώς· ἀλλὰ δοκοῦν μὲν αὐτοκίνητον,
,, οὐκ ὂν δὲ κατ' οὐσίαν τοιοῦτον. Εἰ δὲ ὅλον κινεῖ, μέρος
,, δὲ κινεῖται, ἢ ἔμπαλιν, ἔσται τι μέρος ἐν ἀμφοτέροις,
,, καθ' ἓν ἅμα κινοῦν, καὶ κινούμενον. Καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ πρώ-
,, τως αὐτοκίνητον. Εἰ δὲ ἓν καὶ αὐτὸ κινεῖ, καὶ κινεῖται,
,, τὴν τοῦ κινεῖν ἐνέργειαν πρὸς ἑαυτὸ ἕξει, κινητικὸν ἑαυ-
,, τοῦ ὄν· πρὸς ὃ δὲ ἐνεργεῖ πρὸς τοῦτο ἐπέστραπται. Πᾶν
,, ἄρα τὸ ἑαυτὸ κινοῦν πρώτως, πρὸς ἑαυτὸ ἐστὶν ἐπιστρεπτι-
,, κόν. Ἀλλὰ μὴν πᾶν τὸ εἶναι χορηγοῦν ἄλλοις, αὐτὸ πρώ-
,, τως ἐστὶ τοῦτο, οὗ μεταδίδωσι τοῖς χορηγουμένοις. (2) Με-
,, ταδίδωσι δὲ τῆς αὐτοκινησίας ψυχὴ τῷ σώματι· πᾶν γὰρ
,, σῶμα κινητὸν ἐστὶν ὑφ' ἑτέρου· κινεῖν δὲ ἑαυτὸ οὐ πέφυ-
,, κεν, ἀλλὰ ψυχῆς μετουσίᾳ κινεῖται ἐξ αὐτοῦ· (3) καὶ ζῇ
,, διὰ ψυχήν. Καὶ παρούσης μὲν ψυχῆς αὐτοκίνητόν πως
,, ἐστίν, ἀπούσης δὲ ἑτεροκίνητον, ὡς ταύτην ἔχον, κατ' αὐ-
,, τήν, τὴν φύσιν, καὶ ὡς ψυχῆς αὐτοκίνητον οὐσίαν λαχού-
,, σης. Ἄρα πρὸς ἑαυτὸ ἐστὶν ἐπιστρεπτικὸν ἡ ψυχή. Εἰ
δὲ τοῦτο, οὐκ ἄρα σῶμα ἐστὶ (διὰ τὸ ἐκ τοῦ ιϛ'. Κεφ.)

οὐκ

---

(1) Πρόκλ. Αὐτ. Κεφ. ιζ'.
(2) Αὐτ. Αὐτ. Κεφ. ιη'.
(3) Αὐτ. Αὐτ. Κεφ. Κ'.

ὑπὸ σώματος ἀχώριστον (ὅρα τὸ ἐκ τοῦ ιζ΄. Κεφ.). Αὐτοκίνητον δὲ τὴν ψυχὴν εἶναι, ἐν τῷ νοεῖν αὐθορμήτως, καὶ προαιρεῖσθαι, καὶ αὐτοὶ φθάσαντες ἀπεδείξαμεν (§. χοα. χπα. χπβ. ψζ.). Ἀλλ᾽ ἐπὶ τὴν ὁπλοθήκην τῶν ὕστερον.

ΙΔ΄. Ὁ ἐν τοῖς Σχολαστικοῖς Λατίνοις πάνυ θαυμαζόμενος Ἀκυινάτης, πρῶτον τοῦτο αὐτὸς ἐκ τῆς αὐτοῦ πανοπλίας ὀρέγει ὅπλον, ὅπερ αὐτῷ δοκεῖ ἄρρηκτον· „τοσούτῳ γὰρ „φησὶ (1) μᾶλλον μὲν ἄρχει τῆς ὕλης, ἧττον δὲ αὐτῇ τὸ „εἶδος ἐνυποδέδυκεν, ὅσῳ καὶ τιμιώτερον· ἡ δὲ ἐν ἀνθρώ„πῳ ψυχὴ, εἰδῶν ἁπάντων τὸ τιμιώτατον· ὥστε οὕτω κατὰ „δύναμιν τὴν ἑαυτῆς ὑπὲρ τὴν σωματικὴν γίνεται ὕ„λην, ὡς κατὰ τὸν νοῦν ἐνεργοῦσα, οὐδ᾽ ὁπωσοῦν αὐτῇ τῆς „ὕλης μετεῖναι. Ἀλλὰ μὴ πλέον μαρμαρυγῆς τῆς ἀπὸ τοῦ εἴδους, ἢ τόνου τοῦ ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων τῷ ὅπλῳ ἔνεστιν; ἔοικε. τί γάρ; εἰ μηδενὸς ὑποτεθέντος ἀνθρώπου, ὑπὲρ τιμιότητος τὰ εἴδη ἀλλήλοις ἐρίσειεν, οὐχὶ τὸ τιμιώτατον τῶν ὄντων, ὅσον γε ἐκ τοῦ ἐπενεχθέντος λόγου, συνένειμε τὰ πρεσβεῖα, καὶ τὸ ἄυλον αὖ εἶναι οὐσίαν ἐντεῦθεν συνεπηνέγκατο; ἢ περὶ τοῦ ἀκροτάτου μόνου τῶν δυνατῶν εἰδῶν, ὁ λόγος; Ἀλλὰ τίς αὖ οὗτος, ὁ Θεοῦ ἡμῖν ὁρισθέντων, ἐν εἴδεσι τοῖς ἤδη κειμένοις, τὸ πανσθενές τε καὶ ἀπειρόσοφον; Εἶτα τὸ τῇ ὕλῃ ἐνυποδύειν, τί ἄρα σημαίνειν βούλεται; τὸ ἔνυλον εἶναι οὐσίαν, καὶ ἥκιστα χωριστὸν σώματος τὸ εἶδος; ἢ τὸ σώματι προσχρῆσθαι, ἐν ταῖς κατ᾽ αὐτὸ ἐνεργείαις; ἢ πῶς τὸ ἀπὸ τῆς ὕλης διακεῖσθαι καὶ χωρεῖν; Ἀλλ᾽ εἰ τὸ Α΄. κατάγει τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον (ἢ λέγεται) τῆς τιμιότητος, καὶ τοῖς ἐνύλοις τῶν εἰδῶν, ἢ ἔνυλα, τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον προσεψεται. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τῇ οὐσίᾳ τῇ ἑαυτῶν, εἴπερ οὐσία ἐκεῖνα τῆς ὕλης ἀχώριστα εἶναι τίθεται· τὸ δὲ μᾶλλον καὶ ἧττον τὴν οὐσίαν ἥκιστα προσίεσθαι, οὐδ᾽ αὐτοὶ οἱ ἄκρῳ δακτύλῳ γευσάμενοι τῆς Φιλοσοφίας, ἠγνόησαν. Εἰ δὲ τὸ Β΄., μὴ καὶ χώσαιτο ἐνδίκως νεμε-

(1) Θωμ. Ἀκυινάτ. ἐν Α΄. Μέρ. Ζητήμ. ος΄. Ἄρθρ. α΄.

νεμεσήσας ὁ δαιμόνιος Πλάτων, τὸ σώματι προσχρῆσθαι, ὃ μαρτύριον αὐτῷ ἐλήφθη τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν αὐλίας ἀριδηλότατον (1), εἰς λόγον μεταληφθὲν τὸν ἐναντίον ἀκούων, τὸ ἔνυλον κατασκευάζοντα; τὸ γάρ τοι χρώμενον, καὶ ᾧ χρῆται διέστηκε πράγματι. Καὶ εἰ μᾶλλον μὲν τῇ ὕλῃ προσχρῆται τὰ ἄλλα, ψυχὴ δὲ ἧττον, περιςαίη ἂν ἡμῖν οὕτως εἰς τοὐναντίον τὸ πρᾶγμα, τὰ τὴν μὲν ἧττον διιςᾶνει, τὰ δὲ μᾶλλον τῆς κατὰ σώματα συναφείας καὶ σχέσεως. Εἰ δὲ δὴ τελευταῖον, ἐκεῖνο νοεῖν ἐθέλοι τὸ τῇ ὕλῃ ἐγκαταδύεσθαι, τὸ διὰ τῆς ὕλης χωρεῖν, γένοιτ' ἂν ἔπειτα πρὸς Θεοῦ εἶδος τι τῶν ἁπάντων εὑρεῖν, ὅπερ αὖ τῆς λογικῆς οὐσίας εἰσίῃ τὴν ὕλην βαθύτερον, τῆς ὅλης δι' ὅλης, καὶ ἐν ἑκάςῳ μέρει, καὶ καθ' ὅλον χωρούσης; ἢ οὐχὶ πολλῷ ἧσσον τῆς τοῦ ἀΰλου εἰσόδου, ἡ τοῦ ἐνύλου, διὰ τοῦ σώματος διαχώρησις;

„ Ἀτρείδης δ' ἐρυσσάμενος ξίφος ἀργυρόηλον
„ Πλῆξεν ἀνασχόμενος κόρυθος φάλον, ἀμφὶ δ' ἄρ αὐτῷ,
„ Τριχθά τε καὶ τετραχθὰ διατρυφὲν ἔκπεσε χειρός.

Ἀλλ' ἕτερον ἡμῖν, εἴ τι τομώτερον.

ΙΕ'. Ἐπὶ τῶν σωματικῶν (φησὶ)(2) τὸ ἐντὸς ὂν, ἀπο-
„ σοβεῖ τὸ ἐπείσακτον. Καὶ δεῖ τοίνυν ἄχρουν μὲν εἶναι
„ τὸ ὀπτικὸν, εἰ μέλλοι τὰς χροιὰς εἰσδέξεσθαι. Καὶ τὴν
„ γεῦσιν ἄχυμον, εἰ τοὺς χυμοὺς, καὶ τὰ παραπλήσια. Ἀλ-
„ λ' ἡ ψυχὴ καὶ τὰ σώματα διασκέπτεται. Οὐκ ἂν ἄρα τοῦ-
το εἴγε σωματικὴ οὖσα, ἐπεὶ δὲ ἔχει, ἀσώματος. Ὁ μὲν οὖν λόγος παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει (3) Ἀναξαγόρου ἐστίν. „ Ἀ-
„ νάγκη γὰρ, ἐπεὶ πάντα (φησὶ) νοεῖ, ἀμιγῆ τὸν νοῦν
„ εἶναι, ὥσπερ φησὶν Ἀναξαγόρας, ἵνα κρατῇ· τοῦτο δ' ἐ-
„ στὶν, ἵνα γνωρίζῃ. Παρεμφαινόμενον γὰρ κωλύει τὸ ἀλλό-
„ τριον, καὶ ἀντιφράττει. Ἐμοιγεμὴν (εἰ χρὴ λέγειν τὸ παριστάμενον.) οὐ πιστὸς εἶναι δοκεῖ, ὡς αὐτῷ πάνυ καταθαρρῆσαι. Ἐφ' ᾧ γὰρ ἐᾶσαι, ὅτι καὶ νοῦς οὖσα, νῦν γνω-

ρί-

(1) Πλάτων ἐν Φαίδωνι.
(2) Α'. Μέρει. Ζητήμ. ις'. Ἄρθρ. Κ',
(3) Ἐν Γ'. Περὶ Ψυχ.

ρίζει, καὶ ἐπὶ τῶν σωματικῶν αὐτῶν, ἐν οἷς ὁ Ἀκυινάτης διέστειλε τὸ λεγόμενον, πῶς ἡ τῷ κινουμένῳ σώματι προσοῦσα κίνησις, τὴν ἔξωθεν ἐπακτὴν οὐκ ἀποσβεῖ; πῶς δὲ καὶ τὸ ἐμπλεχθὲν διαφανές, τῇ παρουσίᾳ δαψιλεστέρου φωτὸς καθίσταται διαυγέστερον; καὶ τὸ λευκὸν λευκότερον; καὶ τὸ θερμὸν νὴ δία θερμότερον; ἢ τοῦτο περὶ μόνων νοητέον τῶν αἰσθητικῶν ἀντιλήψεων; Ἀλλὰ καὶ θέρμην (ἐροῦσιν οἱ σωματόψυχοι) συλλαβοῦσα, θέρμης εὐτονωτέρας ἐπιγινομένης αἰσθήσεται ἡ ἁφή· καὶ ἀκοὴ δὲ ἤχου γεγονωτέρου, καὶ ὅρασις φωτὸς ἀφθονωτέρου κινήσαντος, καὶ γεῦσις χυμοῦ δριμυτέρου. Καὶ οὕτω καὶ ψυχὴ τυχόν, καὶ σωματικὴ οὖσα, σώματος κρατήσει τοῦ παχυτέρου, καὶ ἀκινητοῦσα κινουμένου. Εἶτα καὶ τῆς ἀντιφράξεως ταύτης ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων ὁμολογουμένης τί τὸ ἀναγκάζον καὶ τὸ γνωστικὸν αὐτὸ ὁμοιοπαθεῖν τοῖς κατὰ τὰς αἰσθήσεις μορίοις, ὧν εἴδει διενήνοχεν. Ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ πλέον τῆς χρείας κατασκευάζων, οὐδὲν ἀποδεικνύουσιν. Καὶ γὰρ καὶ αἱ ἁπλῶς αἰσθητικαὶ τῶν ψυχῶν, καί τοι ὕλης ἀμιγεῖς ἥκιστα οὖσαι (ὃ καὶ σοὶ δοκεῖ Ἀκυινάτα) οὐδὲν ἧττον κρατοῦσι, μηδενὸς τοῦ παρεμφαινομένου κωλύοντος τὸ ἀλλότριον, οὐδ' ἀντιφράττοντος.

ΙϚ. Ὁ δὲ καὶ τοῦτο προχειρίζεται πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἀνάλογον λέγων (1) „δεῖν εἶναι τοῖς ἀντικειμένοις περὶ ἃ ἐνεργεῖ πᾶσα δύναμις." Ἔνθεν τοι καὶ ἀσώματον εἶναι τὴν περὶ τὰ καθόλου, καὶ τὰ ἀσώματα. Καὶ ἥπου ἀληθὲς καθ' αὑτὸ τὸ συναγόμενον· τὴν γε μὴν ἀναλογίαν ὤφειλε δεῖξαι, ἐν τίνι ποτὲ θετέον· οὐ γὰρ ἁπλῶς οἶμαι τὸ ἀνάλογον ἀπαιτεῖ· ὅτι καὶ καθ' ἕκαστα οὖσα τῶν καθόλου αὐτὴ ἀντιλαμβάνεται. Καὶ οὐδὲν ἧττον, δι' ἀϋλωτέρων καί τοι εἰδῶν, ἤ φασι, τὰ σώματα νοεῖ καὶ ἀσώματος. Αὐτοὶ δὲ προσθήσομεν, ὡς οὐδὲ περὶ τὰ καθ' ἕκαστα, οὐδὲ περὶ τὰ σώματα αὐτά, οὐδόλως εἶχεν ἂν ἐνεργεῖν νοερῶς, σῶμα τυγχάνουσα. Ὃ καὶ λόγοις ἰδίοις, καὶ τοῖς παρὰ τῶν ἄλλων σαφῶς ἀνωτέρω (§. χϟζ'. χϟθ'. ψ'. κτ. Καὶ §. ψκζ'. Ἀριθμ. Θ'. Ι'. καὶ ΙΑ'.) διεπιστωσάμεθα.

ΙΖ'. Ἀ-

(1) Ἀκυινάτ. ἐν Α'. κατὰ Ἐθνικ. Κεφ. μθ'.

ΙΖʹ. Ἄξιον δ' ἂν εἴη καὶ τοῦ Καρτεσίου ἐνταῦθα ἀκοῦσαι, ὅς δὴ πρὸς δόγμα παλαιὸν νέαν ἐπιμετρεῖ βον. „ Ἐπειδὰν „ φησὶν ἐμαυτὸν, ὡς οὐσίαν διανοητικήν τινα ἐνθυμοῦμαι ὄν„ τα (1). οὐδὲν ὅλως ἐν ἐμοὶ μέρος τοῦ τοιουταντα δια„ κρίνειν ἔχω· ἓν δέ τι ἁπλοῦν καὶ ὁλόχηρες ἐμαυτὸν εἶναι „ κατείληφα. Εἰ δὲ καὶ ὅλος ὅλῳ τῷ σώματι ὁ νοῦς συ„ νῆφθαι δοκεῖ, κἂν ἑνός γέ τινος ἀλλ' οὖν τῶν μελῶν οἷον „ ποδὸς, ἢ βραχίονος, ἢ του ἄλλου ἀποτμηθέντος τοῦ σώμα„ τος, οὐδὲν οὐδ' οὕτως ἀπεσπάσθαι μοι τοῦ νοητικοῦ ἐπιγιγνώ„ σκω. Οὐδὲ γὰρ αἱ πεῦσται δυνάμεις τοῦ βούλεσθαι, τοῦ „ αἰσθάνεσθαι, τοῦ νοεῖν, κτ. μέρη ἂν ἐκείνου (τοῦ νοῦ δηλ.) „ ῥηθεῖεν. Εἷς γὰρ καὶ ὁ αὐτὸς ἐστὶ νοῦς, ὅς καὶ νοεῖ, καὶ βού„ λεται, καὶ αἰσθάνεται· τοὐναντίον δὲ οὐδὲν τῶν σωματικῶν, „ ἤτοι τῶν ἔκτασιν ἐχόντων, νοητὸν ἐστὶν ὅλως, τὸ μὴ ῥᾳ„ δίως, τῇ γοῦν ἐπινοίᾳ εἰς μέρη διαιρεμόμενον, καὶ ἢ διαι„ ρετὸν, ταύτῃ νοούμενον. Ἤρκεσεν οὖν ἔμοιγε (φησὶν) ἐν „ δὴ τοῦτο καὶ μόνον, εἰ μηδὲν ἄλλο εἰς τὸ δεῖξαι τὴν ψυ„ χὴν ἀλλοτριωτάτην εἶναι τοῦ σώματος. Εὖ οὖν ἔχει, ἀλλ' Ἐπικούρειός τις ἴσως, ἢ Στωϊκὸς ἐμπηδήσας ἂν φαίη, ὡς πολύ τι διαφέρει, τὸ κατ' ἐπίνοιαν οἴεσθαι τοῦ πράγματι εἶναι. Καὶ νοεῖς μὲν σαυτὸν αὐτὸς, ἢ τῆς τοῦ διανοεῖσθαι ἀμοιρήσας δυνάμεως ἔλαχες, μηδὲν τῶν ἐν σοὶ μερῶν προσλογιζόμενος. Αὐτὸς γενόμενος, οὐδ' ὅς, οὐδ' ὁ διανοούμενος διαπλεῖς, μερῶν πάντῃ ἠμοίρησας· μᾶλλον δὲ ἀμερὴς ὢν, οὐδ' ἂν τὴν ἀρχὴν, οὐδ' ἐνόησας, οὐδ' ἤσθα τὸ σύνολον. Εἰ γὰρ σωματικὸν τὸ νοεῖν, πῶς ἂν παρῇ νόησις, μὴ παρόντος καὶ σώματος; Πρὸς ταῦτα ἐκεῖνος· „ ἡνίκα φησὶν (2) ἐναρ„ γῶς τε καὶ εὐκρινῶς ἄλλο ἄλλου χωρὶς διενθυμοῦμαι, δεῖγ„ μα τοῦτό μοι σαφὲς ἐστὶ τῆς τῶν νοουμένων αὐτῶν ἑτερότη„ τος. Ἀλλὰ τῆς κατ' ἐπίνοιαν ὠγαθὲ ἀπαντήσει, οὐ τῆς πράγματι, καὶ τῆς δυνάμει, οὐ τῆς ἐνεργείᾳ. Τί γάρ; ἢ ὅτι ἐναργεστάτην φέρω τὴν ἐφ' ἓν διαστατὸν ἔκτασιν, καὶ αὐτὸ τοῦ δι-

(1) Μελέτη ϛʹ. Περὶ τῆς Αʹ. Φιλοσοφίας.
(2) Αὐτ. Αὐτ.

δίχῃ, καὶ τριχῇ, οὔπω ἄρα ταύτην ἐνεργείᾳ καθ' ἑαυτὴν ἔχειν ὑφίστασθαι, καὶ χωρὶς τοῦ σώματος. Τοῦτο γὰρ ἐπιεικῶς πάντῃ σφαλερὸν ἐστὶ τὸ οὕτως ὑπολαμβάνειν, ἐπί τε τῶν δυνάμεων, καὶ τῶν ἐν τοῖς οὖσιν ἄλλων παθῶν, ὧν τὰ πολλὰ μόναις ψιλαῖς ἐπινοίαις διϊσαμένων, τὸ αὐτὸ ὑπεστιν ὑποκείμενον ᾧπερ ἑδράζονται. Ὁ δὲ καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ νοεῖν ὡσαύτως, εἴδωλον οἱονεί τι στήσας οὐσίας καθ' ἑαυτό, τῆς ἐνύλου χωρὶς καθιδρύσας φύσεως. Καὶ ὁ μὲν Ἐπικούρειος ταῦτα ἂν ὑποτείνοι, εἰ δέ τις ἐπιστήσας τοῖς ἐν §. τβ. καὶ τγ. ἡμῖν εἰρημένοις, τὸ κατὰ Καρτέσιον unum absque altero clare intelligi, θάτερον θατέρου ἄνευ ἐναργῶς νοεῖσθαι, ὀρθῶς ἐκλάβοι, οὕτως ὡς οὐκ ἀλλήλων ἐσωτερικῶς ἐξηρτῆσθαι, οὐδὲ τρίτου τινὸς τοῦ αὐτοῦ τὰ νοούμενα, ἀναγκαίαν ἐν αὐτοῖς εὑρήσει, καὶ τὴν πραγματιώδη διαίρεσιν. Ὅτι δὲ αἱ κατὰ τὰς λογικὰς δυνάμεις ἐνέργειαι τῆς ψυχῆς, τῶν κατὰ τὰ σώματα κινήσεων, καὶ ἄλλων ὡντινωνοῦν διαθέσεων οὐκ ἐξήρτηνται, μᾶλλον δὲ ὅτι τὰ ἐν τῇ διανοητικῇ φύσει, τοῖς ἐν τῇ σωματικῇ πάντῃ πάντως ἀσυμπαθῆ ἐστὶ, καὶ ἀσύμβατα, ἐκ περιουσίας ἤδη ὁ φθάσας λόγος ἀπέδειξε.

ΙΗ'. Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις, καὶ τὸ τοῦ Λειβνιτίου τοῦ Γερμανοῦ (1) εἰς σύστασιν τοῦ προκειμένου οὐκ ἀπῳδόν. „ Τὰς „ γὰρ νοήσεις (φησὶ) καὶ τὰ ἐκ τούτων διὰ λόγων μηχανικῶν, „ τουτέστι διὰ σχημάτων τε καὶ κινήσεων ἀναπτύσσειν πει„ρᾶσθαι, τῶν ἀδυνάτων ἐστίν. Εἰ γὰρ μηχάνημά τι τοιοῦτο „ δοθείη, ὅπερ ἂν ἐξ ἧς ἔχει κατασκευῆς, νοεῖν, αἰσθάνε„σθαι, γνωστικῶς ἀντιλαμβάνεσθαι, οἷόν τε ᾖ, οὐδὲν ἂν ἐ„κώλυε, τῶν αὐτῶν σωζομένων ἀναλογιῶν, καὶ τὸν ὄγκον „ ἐπὶ τοσοῦτον μεγεθυνθῆναι, ὡς καὶ εἰσιτητὸν ἡμῖν εἶναι „ εἰς αὐτό, καθάπερ εἰς τοὺς μυλῶνας· τούτου δ' ἔμπης γε„νομένου, οὐδὲν εἰσιόντες ἐν αὐτῷ εὕροιμεν ἄν, ὅτι μὴ μέ„ρη ἄλληλα προωθοῦντα, ἄλλο δ' οὐδέν, δι' οὗ ἀναπτύσσοιτο „ ἡ κατὰ γνῶσιν ἀντίληψις· ὥστε τοῦτο ζητητέον ἂν εἴη ἐν

„ οὐ-

(1) Ἐν τοῖς περὶ τῶν Ἀρχ. τῆς Φιλοσοφίας ἐν τοῖς Πρακτ. τῶν κατὰ τὴν Λειψίαν Φιλοσόφων Τόμ. ζ'. τῶν Ἀναπληρωμάτων Τμήμ. ια'.

„ οὐσίᾳ τινὶ ἁπλῇ, ἥκιστα δὲ συνθέτῳ, οἷον ἐστὶ τὸ μη-
„ χάνημα. Τούτῳ ἀδελφόν ἐστι, καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Νεαπολίτου
Γενουενσίου προχειρισθέν. „ Τὰς γὰρ ἐν τῷ χιλιογωνίῳ γω-
„ νίας, φησὶν (1), ὀρθαῖς 1996 τὰς πάσας ἰσουμένας
„ νοοῦντι, παρὰ τὴν τοῦ χιλιογωνίου ἔννοιαν, παρίστασθαί μοι
„ νοεραῖς ἐπάναγκες, καὶ τὴν μεταξὺ τῶν 1000 γωνιῶν, καὶ
„ τῶν 1996 ὀρθῶν ἰσότητα. Τοῦτο δὲ εἰ τελεῖται διὰ κινή-
„ σεως, τοσαῦται ἡμῖν ἔσονται αἱ κινήσεις, ὅσαι αἱ τῶν
„ ἐπὶ τοῦ χιλιογωνίου γωνιῶν, πρὸς τὰς 1996, παραθέ-
„ σεις· ἢ ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ὅσαι αἵτε τοῦ χιλιογωνίου
„ γωνίαι, καὶ αἱ ὀρθαί, καὶ αἱ τούτων πρὸς ἐκείνας παρα-
„ θέσεις, ἅμα. Αἱ δὴ κινήσεις σχεδὸν εἰσὶν αἱ πᾶσαι
„ 4990, ἐν ἀκαρεῖ, ἢ τοὐλάχιστον ἐν βραχυτάτῳ τοῦ χρό-
„ νου, κατὰ τὸ αὐτὸ τοῦ ἐγκεφάλου, ἔνθα δηλ. ἡ τῶν ἰδεῶν
„ τελεῖται παράθεσις, περαινόμεναι· ὅπερ ἀδύνατον. Διὰ
τούτων γοῦν, καὶ τῶν ἡμῖν πολλαχῇ ἄχρι τούτου δειχθέντων,
ἐπεὶ μὴ εἰς ταὐτὸ ἥκει τὰ πάθη, οὐδ᾽ ἀλλήλων ἐσωπερι-
κῶς, ἐξῆπται, οὐδ᾽ ἀπὸ τρίτου τινὸς τοῦ αὐτοῦ ἤρτηται,
πᾶσα ἀνάγκη καὶ τὰς ὑποκειμένας τοῖς δὲ τοῖς πάθεσιν οὐ-
σίας ἀσυμβάτους εἶναι, καὶ ὅπερ ἀκόλουθόν ἐστιν, πλέον
ἢ οὐρανὸς ἄπεστι γαίης, τὴν ἐν ἡμῖν λογικὴν οὐσίαν τῆς
τῶν σωμάτων ἀπέχειν φύσεως.

Θεώρημα ΙΖ΄.

§. ψκή. „ Τῇ ὕλῃ, ὡς ἐν ὑποκειμένῳ, τὴν λογικὴν
„ ψυχὴν ἐνυφεστηκέναι, ἀχωρίστως ἔχουσαν ὑπολαμβάνειν,
„ ἄλογον.

Πάθος γὰρ ἂν οὔπως εἴη τῆς ὕλης ἡ λογικὴ ψυχή, ἤτοι οὐσιωδῶς προσὸν αὐτῇ, ἢ ἐπουσιωδῶς. (§. σκθ΄. σλ΄.) ὥστε οὐδὲ ἐν ἀδιαιρέτῳ τῆς ὕλης κείμενον. (§. χγ΄.) Ἀλλ᾽ ἐν μετοχῇ ἐκτάσεως πάντως. (§. χγα΄.) Καὶ δή,

καὶ

(1) Τέχ. γ. Λογικοκριτικ. Βιβλ. α΄. Κεφ. α΄. §. ς΄.

καὶ αἱ κατὰ τὴν ψυχὴν δυνάμεις, ἥτε γνωστικὴ, καὶ ἡ βουλητικὴ, ἐν κινήσεσι σωματικαῖς τὸ ἐνεργεῖν ἔχοιεν· (§. χξγ'. χξδ'.) ὥσπερ ὅσα σωματικὰ πάντα. Ἀλλὰ γὰρ ἡ λογικὴ ψυχὴ ἀμερής τε οὖσα ἐδείχθη (§. ψθ'.), καὶ πάντη ἀμιγέθης. (§. ψι. ψια. ψιδ'.) Καὶ οὐδὲ διὰ σωματικῶν κινήσεων τὰς κατ' αὐτὴν ἐνεργείας περαίνουσα. (§. χγθ'. ψ'. ψα'. ψβ'. ψγ'. ψδ'. ψε'. ψς'.) Ἆρα τῇ ὕλῃ κτ. Ο. Ε. Δ.

Πόρισμα.

§. ψκθ'. Οὔτ' ἄρα κρᾶσις ἡ λογικὴ ψυχὴ κατ' Ἐμπεδοκλέα, ἡ ἐκ τῶν τεττάρων στοιχείων, οὐδ' ἁρμονία τις κατὰ τὸν Δικαίαρχον, οὐδὲ συγγυμνασία τις αἰσθήσεων κατὰ τὸν ἰατρὸν Ἀσκληπιάδην, οὐδ' ἄλλως δύναμίς τις φύσεως σωματικῆς καὶ ἐνύλου, ὃ τοῖς νεωτέροις ἔδοξεν Ἐπικουρείοις, οὐδ' οὐδὲν τοιοῦτον, τῶν ὡς ἐν ὑποκειμένῳ πεφυκότων ἐνυφεστάναι τῷ σώματι.

Σχόλιον.

§. ψλ'. Νεανικῶς τοῦ ὄντι, καὶ συντόνως, καὶ κατὰ τῶν τιθεμένων τὴν ψυχὴν ἁρμονίαν εἶναι, ἠγωνίσατο ὁ Πλωτῖνος (1) ἀναρμοστίαν αὐτὴν καὶ αἶσχος ἄντικρυς ἀποδείξας.
„ Τοιοῦτο γάρ τι ἔσται, φησὶν, ἡ ψυχὴ, οἷον καὶ ἡ περὶ
„ χορδὰς ἁρμονία. Ὡς γὰρ ἐνταῦθα ἐντεταμένων τῶν χορ-
„ δῶν ἐπιγίνεταί τι οἷον πάθημα ἐπ' αὐταῖς, ὃ λέγεται
„ ἁρμονία, τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ τοῦ ἡμετέρου σώματος, ἐν
„ κράσει ἀνομοίων γινομένων, τὴν ποιὰν κρᾶσιν ζωήν τε
„ ἐργάζεσθαι, καὶ ψυχὴν οὖσαν τὸ ἐπὶ τῇ κράσει πάθη-
„ μα. Τὸν αὐτὸν γὰρ τρόπον καὶ Πλάτων τὸ σχῆμα τοῦ

τῆς

(1) Ἐν τῷ περὶ Ψυχ.

τῆς ἁρμονίας ἀπέδιδεν, (ἐκ τῶν Πυθαγορείων λαβών, πολυμιγέων εἶναι καὶ δίχα φρονιόντων εὔωσιν ταύτην.) „ σύνθετον εἶναι πρᾶγμα τὴν ἁρμονίαν. (1) τὴν γὰρ ψυ„ χὴν ἐκ τῶν κατὰ τὸ σῶμα ἐντεταμένων ξυγκεῖσθαι· ὡς μηδὲν ἄλλως ἢ κατὰ τὸ περὶ φθόγγους μὴ εἶναι, διαφέρειν, ταύτης τῆς τῶν Πυθαγορείων ἁρμονίας τὴν κατὰ Δικαίαρχον, ἢ Δείναρχον παρὰ Νεμεσίῳ „ (2) ἐν τῷ σώματι „ θερμῶν, καὶ ὑγρῶν, καὶ ψυχρῶν, καὶ ξηρῶν ἐναρμόνιον κρᾶ„ σιν, καὶ συμφωνίαν· ἧς καὶ ὁ ἐν τῷ Φαίδωνι Σιμμίας προϊστάμενος φέρεται, τὴν μὲν ψυχὴν ἁρμονίᾳ ἐοικέναι λέγων, τὸ δὲ σῶμα λύρᾳ. Παραπλησίαν τε εἶναι τὴν κατ' Ἐμπεδοκλέα τῶν στοιχείων κρᾶσιν, τὴν αὐτὴν δόξαν οὖσαν ὀνόματι παραλλάσσουσαν. Ἀλλὰ γάρ·

Α΄. „ Ἡ μὲν ψυχὴ (φησὶν ὁ Πλωτῖνος (3) πρότερον, ἡ „ δ' ἁρμονία ὕστερον· τὸ δὲ εἴληπται ἐκ τοῦ Πλάτωνος, καὶ τῆς τῶν ψυχῶν προϋπάρξεως ἀπόζει· σαφῶς γὰρ ὁ Σωκράτης τὸν Σιμμίαν (4) ὡς οὔτι τῶν ὁμολογουμένων αἰτήσας „ ὡς ἡ ψυχὴ εἴη πρὶν καὶ εἰς ἀνθρώπου εἶδός τε καὶ σῶ„ μα ἀφικέσθαι, οὐδὲν πιστὸν εἶναι τὴν ἁρμονίαν εἰσβάλλει. „ Ἀλλὰ πρότερον, φησί, καὶ ἡ λύρα, καὶ αἱ χορδαί, „ καὶ οἱ φθόγγοι, ἔτι ἀνάρμοστοι ὄντες γίνονται. Εἰ μὲν οὖν τινες ἐγένοντο τῶν Πυθαγορείων, οἱ ἁρμονίᾳ τὴν ψυχὴν ἀπεικάσαντες, καὶ τὴν προΰπαρξιν ἅμα τῶν ψυχῶν οἱ αὐτοὶ συγχωροῦντες· ἔχοι ἄντινα καὶ λόγον τὸ Σωκρατικὸν τοῦτο πρός γε τοὺς τοιούτους. Πρὸς δὲ Δικαίαρχον ἐκεῖνον, καὶ Ἐμπεδοκλέα οὐδένα. Πῶς γὰρ ἂν τὸ πρότερον εἶναι δοῖεν, οἱ τὸ μηδὲ χωριστὸν ὅλως ὑπολαμβάνοντες; Οὐ τοίνυν πρὸς τοὺς ἀνουσιόν τε καὶ ἀχώριστον τὴν ψυχὴν εἰσηγουμένους ὁ λόγος ἔρρωται· ὥσπερ οὖν οὐδὲ τοῖς τὴν προΰπαρξιν μὴ προσιεμένοις ἐν χρήσει γένοιτο. Νεμεσίῳ δὲ καὶ νεμεσήσειεν αὐτις εἰκότως, ὅτι τὴν προΰπαρξιν τῶν ψυχῶν δογματίζων, „ τὸ

(1) Ἐν Φαίδωνι.
(2) Περὶ ἀνθρώπου Κεφ. β΄. Περὶ Ψυχ.
(3) Περὶ Ψυχ.
(4) Ἐν Φαίδωνι.

„ τὸ τῆς ἀναμνήσεως ἀληθὲς ἐστὶ (1) φησὶ, κἀκείνου τεθέντος, ψεῦδος ἄρα τὸ τὴν ψυχὴν ἁρμονίαν εἶναι ὑποσημαίνει, ψαύει τὸ ψεῦδος ἀποσκευάζων, καὶ τὸ κακὸν, ᾗ λέγεται, τῷ κακῷ ἰάσασθαι ἐπιχειρῶν.

Β'. Προστίθησιν ὁ Πλωτῖνος (2) „ τὸ μὲν (ἡ ψυχὴ) ἄρχει καὶ ἐπιστατεῖ τῷ σώματι, καὶ μάχεται πολλαχῇ· ἁρμονία δὲ οὐκ ἂν οὖσα, ταῦτα ποιοῖ. Καὶ τοῦτο Πλατωνικὸν (3), καὶ ἐξ ἀληθοῦς τεθέντος ἀσφαλέστατα συμπεραινόν. „ Ἔδει γὰρ μηδέποτε ἁρμονίαν οὖσαν ἐναντία ᾄδειν οἷς ἐπιτείνοιτο, καὶ χαλῷτο, καὶ πάλλοιτο, καὶ ἄλλο ὁτιοῦν πάθος πάσχοι ἐκεῖνα, ἐξ ὧν τυγχάνει οὖσα, ἀλλ' ἕπεσθαι ἐκείνοις, καὶ οὔποτ' ἂν ἡγεμονεύειν.... τί οὖν νῦν, οὐ πᾶν τοὐναντίον φαίνεται ἐργαζομένη, ἡγεμονεύουσα ἐκείνων πάντων, ἐξ ὧν φησί τις αὐτὴν εἶναι; κτλ. Ὥστε ἐν τῷ αὐτῷ τοῖς Ἐπικουρείοις βρόχῳ (ὅρα §. ψκζ'. Ἀριθμ. Α'.) καὶ οὗτοι ἄγχονται οἱ ἁρμονικώτατοι.

„ Γ'. Τὸ μὲν οὐσία (4), ἡ δὲ ἁρμονία οὐκ οὐσία, φησίν. Κεῖται δὲ καὶ παρὰ Ἀριστοτέλει ἡ δεῖξις αὕτη. (5) Ἤπου δὲ ἔχει γε οὕτως· τίνι δὲ λόγῳ τοὺς ἁρμονίαν εἰπόντας, ὅτι οὐσία ἐστὶν αὐθύπαρκτος ἡ ψυχὴ ἀναπείσομεν, μὴ παρὰ τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι ἐοικότες σοφίζεσθαι; Οἶμαι γὰρ δὴ, ὡς οὐδὲν ὑγιὲς ἀποδοῦναι ἔχομεν, εἰ μὴ ἐπὶ τὴν ἀνωτέρω τεθεῖσαν (§. ψκη'.) ἀπόδειξιν ἀναδράμοιμεν. Εἰ γὰρ μὴ οὐσία πάθος ἄρα, καὶ δύναμις ἐνυφεστηκυῖα ὡς ἐν ὑποκειμένῳ τῇ ὕλῃ, ἔσται, ὅπερ ἐδείχθη (Αὐτ.) εἶναι ἀδύνατον. Ἢ γοῦν εἰ μὴ ἄλλως διανοηθῶμεν (6) „ ὅτι ἡ ψυχὴ „ τῷ ἐπιδέχεσθαι τὰ ἐναντία παρὰ μέρος, οὐσία ἐστὶ, καὶ „ ὑποκείμενον. Ἡ δὲ ἁρμονία ποιότης, καὶ ἐν ὑποκειμένῳ. „ Ἡ δὲ οὐσία ποιότητος ἕτερον. Καὶ ἡ ψυχὴ ἄρα ἁρμο„ νίας ἕτερον.

Δ'. „ Ἡ

(1) Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. β'. Περὶ Ψυχ.
(2) Περὶ Ψυχ. Αὐτ.
(3) Ἐν Φαίδωνι.
(4) Πλωτῖν. Αὐτ.
(5) Ἐν α'. Περὶ Ψυχ.
(6) Νεμέσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. β'. Περὶ Ψυχ.

„ Δ'. Ἡ κρᾶσις τῶν σωμάτων ἐξ ὧν συνέσαμεν, ἐν λό-
„ γῳ ὖσα, ὑγίεια ἂν εἴη· (1) τί γὰρ ἄλλο ὑγίεια, ἢ κρᾶσις τῶν σοιχείων συμφώνως ἔχουσα; τί δ' ἄλλο νόσος, ἢ δυσκρασία; ἐνθεντοι καὶ Ἀριστοτέλης συναποφαίνεται,
„ ἁρμόζει δὲ μᾶλλον φάσκων (2) καθ' ὑγιείας λέγειν ἀρ-
„ μονίαν, καὶ ὅλως τῶν σωματικῶν ἀρετῶν (νόσμοι ἰσχύος, κάλλους, καὶ τῶν παραπλησίων.) ἢ τῶν τῆς ψυχῆς.

„ Ε'. Καὶ καθ' ἕκασον, φησί, μέρος ἄλλως κραθὲν,
„ εἴη ἂν ψυχὴ ἑτέρα, ὥστε πολλὰς εἶναι. (3) Καὶ τοιοῦτό δέ τι καὶ Ἀριστοτέλης αὖθις ὑπέθετο· (4) τί δ' ἂν φαίεν; ἢ ὅτι καὶ ἐξ ἁρμονιῶν τῶν κατὰ μέρος ἡ ὅλη; Καὶ ὅτι ἐκ διαφερουσῶν δυνάμεων ἡ ψυχή; ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔμπης, ἐπεὶ καὶ τῶν κατὰ μέρος ἑκάστη, τὸν τῆς ὅλης λόγον οὐ παραιρεῖται „ ἁρμονία γὰρ καὶ λέγεται, καὶ ἔστι, πολυμιγέων τις,
„ καὶ δίχα φρονεόντων ἕνωσις. Οὐδὲ τῶν δυνάμεων ἑκάστη καθ' ἑαυτὴν, τοῦ κατὰ τὴν ψυχὴν ἐκπεσεῖται λόγου, εἴ περ ὄντι ἁρμονία τις ἡ ψυχή. Καὶ οὐδὲ οὕτω τῆς πολυψυχίας ἀποσησόμεθα.

„ ς'. Ἀνάγκη φησὶ (5) πρὸ τῆς ψυχῆς ταύτης, ἄλλην
„ ψυχὴν εἶναι τὴν ποιοῦσαν τὴν ἁρμονίαν. Νοητέον δὲ οὐχ οὕτω τὸν λόγον, ὡς ὑπολαμβάνειν ψυχὴν, εἰς ψυχῆς ἄλλης ἀναγκαίαν εἶναι τὴν γένεσιν. Ἀλλ' ὅτι ἁρμονία ἐν λόγῳ τὸ εἶναι ἔχουσα, νοῦ ἔργον. Οὕτω γάρ τοι, εἰ μηδὲν ἄλλο, προσβιβάζει ἡμᾶς ἡ δεῖξις ἐπὶ τὸν δημιουργὸν νοῦν, τὸν τὰς ψυχὰς ἁρμοσάμενον, ὡς τό γε τοῦ Ἀριστοτέλους ἐκεῖνο „ ὅτι ἡ φύσις ἄλογος οὖσα μετὰ λόγου ἐργάζεται, εἰ μὴ ἐπὶ τὸν κοσμήτορα ἀναφέροι τὸ ἔργον, ἀλογώτατα εἴρηται.

„ Ζ'. Ὅλως δὲ καὶ οὗτοι (6) ἐξ ἀψύχων ἔμψυχα ποιοῦ-
„ σιν. Οἷα κἀκεῖνοι δηλαδὴ, περὶ ὧν ἐλέγετο ἀνωτέρω.

(§. ψκζ'.

(1) Πλωτῖν. Αὐτ.
(2) Ἐν Α'. Περὶ Ψυχ.
(3) Πλωτῖν. Αὐτ.
(4) Ἀρις. Αὐτ.
(5) Πλωτῖνος Αὐτ.
(6) Αὐτ. Αὐτ.

(§. ψκζ'. Ἀριθμ. Ε'.) Οἷς δὴ σύμφωνον καὶ τὸ τοῦ Φιλοπόνου (1) „ ὅλως (λέγοντος) τὰ ἄνω κάτω ποιήσουσιν. „ Ἔσονται γὰρ τὰ ἄψυχα ψυχῶν αἴτια, τὰ ἄλογα λόγου, „ τὰ ἀναίσθητα αἰσθήσεως, ὅπερ ἄτοπον, τὰ χείρονα „ τῶν κρειττόνων λέγειν αἴτια εἶναι.

„ Η'. Καὶ ἐξ ἀτάκτων κατὰ συντυχίαν τὰ τεταγμένα. (2) Πλὴν ὅσον εἴπερ ἔκ τινος Νοῦ, κατὰ τὸ ς'. τῶν ἀνωτέρω, οὐ κατὰ συντυχίαν.

Θ'. Προσθετέον τὸ τοῦ Δαιμονίου Πλάτωνος· λαβὼν γὰρ ἐκεῖνος (3) τὴν μὲν ἀρετὴν, ψυχῆς εἶναι, οἱονεὶ καθ' ἁρμονίαν συντεταγμένης ἐνέργειαν, τὴν δὲ κακίαν τοὐναντίον κατ' ἀναρμοστίαν ἀτακτούσης· ἐντεῦθεν ἐπιφέρει, καὶ ψυχὴν ψυχῆς μᾶλλον εἶναι ψυχὴν, εἴπερ καὶ ἁρμονίας ἁρμονίαν· ὅπερ ἄτοπον. Ἁρμονίαν δὲ ἁρμονίας μᾶλλον καὶ ἧττον εἶ„ναι νοήσεις, τῷ χαλᾶσθαι, καὶ ἐπιτείνεσθαι, οὐ τῷ λόγῳ „ δὲ τῆς ἁρμονίας. (4) Ἀδύνατον γὰρ ἐστὶ λόγον τὸ μᾶλ„λον καὶ ἧττον ἔχειν. Ἀλλ' ἐν τῇ ἁρμογῇ· ἐὰν γὰρ κε„κραμμένος ὀξὺς φθόγγος, καὶ βαρὺς, ἔπειτα ἀνεθῶσι, „ τὸν λόγον μὲν τὸν αὐτὸν σώζουσιν ἐν τοῖς μεγέθεσι τῶν „ φθόγγων, παραλλαγὴν δὲ λαμβάνει ἡ ἁρμονία κατὰ τὴν „ ἁρμογὴν, μᾶλλον καὶ ἧττον ἐπιτεινομένη· ψυχὴ δὲ ψυ„χῆς οὐκ ἔστι μᾶλλον, καὶ ἧττον, οὐκ ἄρα ἁρμονία ἐστὶν ἡ „ ψυχή. Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις ἐκ τοῦ Πλατωνικοῦ λόγου, καὶ τάδε κατὰ τῆς ἁρμονίας συμπερανθήσεται, τὸ ἤτοι τὰς κακίᾳ κρατουμένας ψυχὰς, μηδὲ ψυχὰς εἶναι, ὡς οὐδὲ ἁρμονίας, εἴτε καὶ ἐπίσης ἀγαθὰς ἁπάσας, ὡς ἄρα καὶ ἁρμονίας, τὰ τῶν πρώτων πολλῷ ἀτοπώτερα.

Ι'. Τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους (5) τὸ κινεῖν οὐκ ἔστιν ἁρμονίας, „ ψυχῇ δὲ τοῦτο ἀπονέμουσι πάντες, μάλισθ' ὡς εἰπεῖν. (ὅρα τὸν Φιλόπονον εἰς ταῦτα.)

ΙΑ'. Προ-

---

(1) Ἐν Ὑπομν. εἰς τὸ Περὶ Ψυχῆς.
(2) Πλωτῖνος Αὐτ.
(3) Ἐν Φαίδωνι.
(4) Νεμέσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. β'. Περὶ Ψυχ.
(5) Ἐν Α'. Περὶ Ψυχ.

ΙΑʹ. Προσκείσθω δὲ καὶ τὰ κατὰ τὴν κρᾶσιν ἡγουμένων τὴν ψυχὴν, παρὰ Νεμεσίῳ (1) ἐφεξῆς, συντόμως. „ Πᾶν σῶ-
„ μα ἔμψυχόν τε, καὶ ἄψυχον ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων
„ κέκραται. Καὶ εἴπερ ἄρα ἡ κρᾶσίς ἐστιν ἡ ψυχὴ, πᾶν
„ σῶμα ψυχὴν ἔχει. Οὐδὲν γὰρ τὸ λέγειν, ὡς οὐχ ἁ-
πλῶς, ἡ δὲ τοιάδε κρᾶσις τὴν ψυχὴν ποιεῖ, ὡς γὰρ ὁ Γαληνὸς ἐν τοῖς ἁπλοῖς ἔδειξεν „ ἅπασαι αἱ κράσεις κατὰ
„ τὸ μᾶλλον, καὶ ἧττον κἀν τοῖς ἀψύχοις εἰσίν.

„ ΙΒʹ. Τῶν κράσεων ἐναλλαττομένων κατὰ τὰς ἡλικίας, καὶ
„ τὰς ὥρας, καὶ τὰς διαίτας, ἡ ψυχὴ ἐναλλάττεται. Εἰ
„ δ' ἐναλλάσσεται οὐ τὴν αὐτὴν ἕξομεν ψυχὴν, ἀλλὰ κατὰ
„ τὴν κρᾶσιν ποτὲ μὲν λέοντος, ποτὲ δὲ προβάτου, ποτὲ
„ δὲ ἄλλου τινός.

„ ΙΓʹ. Ἡ κρᾶσις (2) οὐκ ἐναντιοῦται ταῖς ἐπιθυμίαις τοῦ
„ σώματος, ἀλλὰ καὶ συνεργεῖ. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ κινοῦσα.
„ Ἡ ψυχὴ ἐναντιοῦται. (ὅρα §. χπβ. χπϛʹ. χπζʹ. χπηʹ. καὶ §. ψκζʹ. Ἀριθμ. Αʹ. Καὶ §. ψλʹ. Ἀριθμ. Βʹ.)

„ ΙΔʹ. Ἡ κρᾶσις (3) ἅτε δὴ ποιότης γίνεται, καὶ ἀπογί-
„ νεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς. Καὶ ἡ ψυχὴ
„ ἄρα χωρισθήσεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς. Οὐ
„ γὰρ ὅπερ τὸ ἕτερον τῶν ἀντικειμένων, φυσικῶς πρόσεστι
„ φύσει τοῦ ζώου, ὡς ἐπὶ τοῦ πυρὸς τὸ θερμόν· ἀμετάθε-
„ τον γὰρ τοῦτο· φαίνεται δὲ μετατιθεμένη ἡ κρᾶσις· μᾶλλον
„ δὲ, αὐτοί εἰσιν, οἱ διὰ τῆς ἰατρικῆς τέχνης τὰς κράσεις
„ μεταβάλλοντες. Ταῦτα δὲ προστίθησι, πρὸς Ἱπποκράτην, καὶ Γαληνὸν, καὶ τοὺς ἄλλους ἐκ τῆς ἰατρικῆς, ὅσοι ποτὲ κρᾶσιν τινα τὴν τῆς ψυχῆς φύσιν εἶναι ἐτόπασαν.

„ ΙΕʹ. Παντὸς σώματος (4) αἱ ποιότητες αἰσθηταί. Ἡ δὲ
„ ψυχὴ οὐκ αἰσθητὴ, ἀλλὰ νοητή.

„ Ιϛʹ. Ἡ τοῦ αἵματος, (5) καὶ πνεύματος μετὰ προσθέσεως
„ σαρκῶν, καὶ νεύρων, καὶ τῶν ἄλλων εὐκρασία ἰσχύς ἐστι.
„ Καὶ ἡ τῶν θερμῶν δὲ, καὶ ψυχρῶν, καὶ ξηρῶν, καὶ ὑγρῶν
„ εὐ-

(1) Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. Βʹ. Περὶ Ψυχ.
(2) Αὐτ. Αὐτ. (3) Αὐτ. (4) Αὐτ. (5) Αὐτ.

„ εὐκρασία, ὑγεία ἐςίν. Ἡ δὲ συμμετρία τῶν μελῶν,
„ μετὰ τῆς εὐχροίας τὸ κάλλος ποιεῖ τῦ σώματος. Εἰ τοί-
„ νυν ἡ ἁρμονία τῆς ὑγείας, καὶ τῆς ἰσχύος, καὶ τῦ κάλλυς,
„ ψυχή ἐςίν, ἀνάγκη ἦν τὸν ἄνθρωπον ζῶντα, μήτε νο-
„ σεῖν, μήτε ἀθενεῖν, μήτε ἄμορφον εἶναι. Συμβαίνει δὲ
„ πολλάκις, ἐ μίαν μόνlῳ, ἀλλ᾽ ὁμῦ τὰς τρεῖς ταύτας εὐ-
„ κρασίας ἀπολλυσθαι, καὶ ζῆν τὸν ἄνθρωπον. Συμβαίνει
„ γὰρ τὸν αὐτὸν ὁμῦ, καὶ ἄμορφον εἶναι, καὶ ἀθενεῖν, καὶ νο-
„ σεῖν. Οὐκ ἄρα ἡ εὐκρασία τῦ σώματος ἐςὶν ἡ ψυχή.
„ Πῶς ἂν φυσικαί τινες κακίαι, καὶ ἀρεταὶ τοῖς ἀνθρώποις
„ ἕπονται; τῦτο ἐκ τῆς τῦ σώματος ἀληθῶς κράσεως γί-
„ νεται. Ὡς γὰρ φυσικῶς οἱ ὑγιεινοὶ καὶ νοσώδεις εἰσὶν ἐκ
„ τῆς κράσεως, ὕτω τινὲς φυσικῶς πικρόχολοι ὄντες, ὀρ-
„ γίλοι εἰσίν, ἄλλοι δειλοί, ἄλλοι καταφερεῖς. Ἀλλ᾽ ἔνιοι
„ κρατῦσι, καὶ περιγίνονται· δῆλον δὲ ὅτι τῆς κράσεως
„ κρατῦσιν. Ἄλλο δέ ἐςὶ τὸ κρατῦν, καὶ ἄλλο τὸ κρατέμε-
„ νον, ἄλλο ἄρα κράσις, καὶ ἄλλο ψυχή.

Θεώρημα ΙΗ΄.

§. ψλα. „ Ἐντελέχειαν τῦ καθ᾽ ἡμᾶς ὀργανικῦ σώμα-
„ τος τὴν λογικὴν ψυχὴν λέγεσθαι δώσομεν.

Ἐντελέχειαν γὰρ τὸ εἶδος λέγεσθαι δώσομεν, ᾧπερ ἀλλήλων τὰ ὁμογενῆ διαφέρει. (1) Καὶ ἥτις ἐςὶ τῷ ἔχοντι πρώτη πρὸς τὴν δευτέραν ἐνέργεια. (§. ρλγ΄.) Ἀλλαμὴν διὰ τῆς λογικῆς ψυχῆς, τῶν ἀλόγων ζώων διακρίνεται ἄνθρωπος, καθ᾽ ἣν καὶ τῶν πολλῶν καὶ καλῶν ἐκείνων εὐμοιρεῖ δυνάμεων, (§. χξη. κτ. Δι᾽ ὅλυ τῦ Α΄. Κεφ.) αἷς γνωςικαῖς τε, καὶ ζωτικαῖς ἐνεργεῖ. Ἄρα κτ.

Σχό-

---

(1) Φιλόπ. ἐν Β΄. Περὶ Ψυχ. καὶ οἱ πάντες.

Σχόλιον.

§. ψλβ. Ἄτε δὴ καινοπρεπῆ τινα τῷ ὄντι, καὶ παρ' οὐδενὶ τῶν πρὸ Ἀριστοτέλους ἐν χρήσει γενομένην τὴν φωνὴν τῆς ἐντελεχείας, οἱ μὲν ὡς ἀσαφεστέραν κακίζουσιν, οἱ δὲ καὶ ὡς ἄτοπον διακωμῳδοῦσιν· ἐντελέχειαν, εἰσὶν οἳ (1) μετωνόμασαν ἐπὶ τὸ ἐνδελεχές τε καὶ ἀδιάλειπτον κατὰ τὴν ἀεικινησίαν τῆς ψυχῆς ἀπιδόντες. Οἱ δὲ (2) ἀπαραποίητον τὴν φωνὴν διετήρησαν εἰς ἡμᾶς παραπέμψαντες. Φέρεται δὲ καὶ Ἑρμόλαόν τινα, τηνικάδε βάρβαρον, οὕτως ὑπερσφαδάσαι πρὸς τὴν τοῦ λεξειδίου σύνεσιν, ὡς ἀπεγνωκότα πάσας τῶν ἀνθρώπων, ὑπὸ κακοδαίμονος (πρέπειτι ἑαυτῷ δηλονότι τῷ Καθηγεμόνι χρησάμενον) αἰτῆσαι τὴν διασάφησιν. Καὶ perfectihabiam μυηθέντα διερμηνεῦσαι. (3) Καὶ ὁ Ἄγγελος δὲ Βυρνέτιος (4) τὴν Entelechian vocem barbaram, et ambiguam, et immortalitatis dubiæ προσεῖπεν, φωνὴν βάρβαρον, καὶ ἀμφιβαλλομένην, καὶ τὸ τῆς Ἀθανασίας καθιστᾶσαν ἀμφισβητήσιμον. Ἔοικε δὲ μηδὲ τῷ Πλωτίνῳ πάνυ τι ἐγκεχειρῆσθαι τὸν ὅρον „Εἰ δεῖ τῷ ὀνόματι τούτῳ χρῆσθαι (5) „ [illegible]αφοντι. Ὁ γεμὴν Σκαλίγερος, εἰ καὶ μὴ Ἕλλην, ἀλλ' ἑλληνικόν τι ἔφρασε πάντως, παρὰ τὴν ἐν, καὶ τὸ τέλος, καὶ τὸ ἔχειν ἐτυμολογήσας τὴν λέξιν (6), ὧν τὸ μὲν φησι, τὸ ἐν σώματι ὡς μέρος ἀνθρώπου τὴν ψυχὴν εἶναι δηλοῖ. τοῦθ' ὃ τοῖς Πλατωνικοῖς ἡ ἐμψυχία σήμαινε ἐδήλου· (7) τὸ δ' ὅτι τελειωτικὴ τοῦ σώματος γίνεται, τὸ δ' ὅτι ἐπ' αὐτῆς τῷ σώματι καὶ τὸ δύνασθαι, μαθὼν ἴσως παρὰ Φι-

---

(1) Κικέρων Τυσκυλ. Ζητημ. Βιβλ. α'. Κεφ. ι'.
(2) Οἱ Υπομνημ. καὶ οἱ Σχόλας.
(3) Ὅρα ἐν Διαλέξει Φυσικοκελτικῇ περὶ τῆς Φυσικ. Μυχιμβρειχία Κεφ. β'. §. 29.
(4) Αὐτόθι.
(5) Ἐν τῷ περὶ Ἀθανασ. Ψυχῆς παρ' Εὐσεβ.
(6) Ἐν Γυμνάσμασι Τμῆμ. γ'.
(7) Παρὰ Πορφυρίῳ, καὶ ἄλλοις.

Φιλοπόνου (1) ὅτι παρὰ τὸ ἐν, καὶ τὸ τέλειον, καὶ τὸ συνέχειν. „ Καὶ γὰρ ἑνώσεως ἐστὶ τῇ ὕλῃ τὸ εἶδος αἴτιον, καὶ „ τελειώσεως· ἐπεὶ καὶ τελειότης ἐστὶ τοῦ ὑποκειμένου, καὶ συ- „ νέχει αὐτό· ἢ ἄλλως, τὸ ἐν τῷ τέλει εἶναι· ἐν ᾧ γὰρ ἕ- „ καστον ἔχει τὸ εἶναι, ἐν τούτῳ καὶ τὴν οἰκείαν τελειότητα. Καὶ ἡ μὲν δύναμις τῆς φωνῆς αὕτη. Οὐδεὶς δ' ἂν ἐπιμέμψαιτο δικαίως Ἀριστοτέλει τὸ καινοπρεπὲς τοῦ ὀνόματος, εἰ μὴ φθάσας ἀποδείξειε μὴ συνᾶδον τοῖς πράγμασιν. Ἐφεῖται γὰρ δήπου τοῖς σοφοῖς ὀνοματοθέταις εἶναι, ὡς Πλάτων ἐν Κρατύλῳ φησίν. Εἶναι δὲ καὶ πάνυ προσφυῶς ἔχον ἐμοὶ δοκεῖ, τὸ τῆς ἐντελεχείας ὄνομα, διά τε τὰ εἰρημένα, καὶ ὅτι δισσῶν τῶν τελειοτήτων οὐσῶν, τῶν μὲν πρώτων, οἷαι αἱ καθ' ἕξιν, τῶν δὲ δευτέρων, οἷαι αἱ κατ' ἐνέργειαν, καὶ τῶν μὲν αὖθις χωριστῶν, τῶν δὲ ἀχωρίστων, ὡς ἐν τοῖς ὑπομνηματισταῖς ἔστιν ἰδεῖν, ἅπαν εἶδος ψυχῆς, καὶ δύναμιν πᾶσαν, οὕτως ὑφ' ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ συμπεριλαβεῖν ὁ Σταγειρίτης ἔσχεν ὀνόματι. Κἂν γὰρ ἡ κατὰ τὴν ψυχὴν δύναμις, ἠρεμοῦσα ποτὲ εἴη ὡς ἐν ὕπνοις ἡ αἴσθησις, καί, ἅπερ αὐτῷ Ἀριστοτέλει κατά τινας δοκεῖ, καὶ ὁ νοῦς, κατὰ τὸ Β. δυνάμει, ᾗ φασί, καὶ ὁ Α'. ἐστὶν ἐνέργεια. Κἂν ἐν διηνεκεῖ τε καὶ ἀπαύστῳ κέοιτο ἐνεργείᾳ (ὃ περὶ τοῦ Νοῦ πολλοὶ ὑπειληφότες εἰσὶ τῶν ὕστερον) ὡς αἱ ζωτικαὶ δυνάμεις ἐπὶ τῶν αἰσθητικῶν, καὶ ἐπὶ τῶν φυτῶν ἰδίᾳ αἱ φυτικαί, ὃ καίτοι Β'.ον ἐνέργεια, τὸ γοῦν πρῶτον ἐξ ἀνάγκης προϋποτίθησιν, ἔξεσται πάντως πρώτην ἀποκαλεῖν ἐντελέχειαν τὴν ψυχήν· τοῖς μὲν ὅτι οὐ Β'., τοῖς δέ, ὅτι διὰ τὴν Α'. ἡ Β'. Ἄλλως τε ἐπεὶ τὸ Α'. καὶ Β'. ἐπὶ τοῦ εἴδους τοῦ οὐσιώδους λέγειν οὐκ εὔλογον τῷ ἐξ Ἀφροδισιάδος δοκεῖ, προσῆκε δὲ καὶ ταῖς δυνάμεσι, καὶ ταῖς ἐνεργείαις προσχρήσασθαι εἰς ἔκθεσιν τῆς ψυχῆς, παρεὶς τὸ πεφυκὸς σημαίνειν θάτερον, μετέλαβεν τὴν ἐντελέχειαν τὴν δυναμένην ἑκάτερον. Εἶτα καὶ τὸ συμβεβηκὸς (καθάπερ ὁ Φιλόπονος φησὶν) εἶδος ἂν κληθείη· οἷον προγάστορα τὸν Σωκράτην τὸ εἶδος φαίνεσθαι

(1) Ἐν Ὑπομνήμ. εἰς τὸ Περὶ Ψυχ.

θαι ἀκούομεν. Τὸ δὲ συμβεβηκὸς τελειότης οὐκ ἔστιν (οὐσιώδης δηλ.) ἡ δὲ ψυχὴ τελειότης, ἔδει ἄρα διὰ τῆς ἐντελεχείας, τὴν τελειωτικὴν κατ' οὐσίαν οὖσαν τοῦ ἐμψύχου ψυχὴν γνωρισθῆναι. Καὶ ἐπὶ τούτοις δέ, (ὃ καὶ μάλιστα σημειῶδες.) ἡ ἐντελέχεια, καὶ ἐπὶ τοῦ ἀχωρίστου τοῦ σώματος, καὶ ἐπὶ τοῦ χωριστοῦ ὁμοίως λέγεται εἴδους. „ἐστὶ γὰρ τελειότης (1) καὶ ὁ Κυβερνήτης τοῦ πλοίου, καὶ τὸ τῆς σαρκὸς εἶ-„δος, τοῦ τῆς σαρκὸς σώματος. Ἐπεὶ δὲ τὴν ψυχήν, οἱ μὲν ὡς οὕτως, οἱ δ' ὡς ἐκείνως ἔχειν ὑπειλήφασιν, αὐτῷ δὲ καὶ τῶν ψυχῶν, τὰς μὲν μὴ ἀχωρίστους εἶναι τοῦ σώματος ἐδόκει, τὰς δὲ οὐδὲν κωλύειν χωρίζεσθαι (2), ἐνθένδε τοι ὀνόματι τούτῳ πάνυ προσηκόντως ἐχρήσατο, οἷον ἂν ἀδιάφορον εἴη τῇ δυνάμει πρὸς τὴν ἑκατέρου ἐκδήλωσιν. Οὐχὶ τὸ ἄπορον τοῦ πράγματος τῷ ἀσαφεῖ τοῦ λόγου περιστέλλων ἐνταῦθα, οὐδ' ἐξιστάμενος τὸν ἔλεγχον, καὶ ὥσπερ αἱ σηπίαι τὸ δυσθήρατον, ὡς ἔφησέ τις, ἐκ τοῦ σκοτεινοῦ πορίζόμενος, πρᾶγμα δὲ πολύτροπον, οἷαν τὴν ψυχήν, πλατυτέρῳ περιαμπέχων ὀνόματι. Διὸ οὐδὲ ὧν Πλωτῖνος κατὰ τῆς ἐντελεχείας (3) πρὸς Ἀριστοτέλην ἐπιχειρεῖ πάντων ἀρέσκω οὐδέν, οἷον μὴ ἐγχωρεῖ τὴν ἐπίλυσιν ἐπιδέχεσθαι, οὐδὲ τοῦ Πορφυρίου ἀκούων (4) „πῶς οὐκ αἰσχρός, „λέγοντος, ὁ ἐντελέχειαν τὴν ψυχὴν τιθεὶς λόγος; (καίτοι οὐ δυσκινήτως μὰ δία πρὸς αἰσχύνην ἔχων αὐτὸς) οὐδὲ βραχὺ γοῦν αἰσχυντιῶν ὑπαισθάνομαι.

Θεώρημα ΙΘ΄.

§. ψλγ΄. „Ἐντελέχειαν τοῦ φυσικοῦ ὀργανικοῦ σώματος, „τὴν λογικὴν ψυχὴν ἀχώριστον εἶναι διισχυρίζεσθαι ἄ-„πορον.

Ἡ

(1) Φιλόπον. Ὑπομν. Εἰς Β΄. Περὶ Ψυχ.
(2) Ἀριστ. ἐν Λ. Μεταφυσ.
(3) Ἐν τῷ Περὶ Ἀθανασ. Ψυχ.
(4) Πορφύρ. πρὸς Βόηθον.

Ἡ γὰρ ἀχώριστος ἐντελέχεια ἐνυφέστηκεν ὡς ἐν ὑποκειμένῳ τῷ σώματι, καθ' ἑαυτὴν ὑποστῆναι μὴ ἔχουσα. (ἐξ ὑποθ.) Ἀδύνατον δὲ τῇ ἐνύλῳ οὐσίᾳ, τὴν ψυχὴν ὅπως ἐνυφεστηκέναι. (§. ψκη'.) Ἄρα κτ.

Πορίσματα.

§. ψλδ'. Πρῶτον τοιγαροῦν ἡ λογικὴ ψυχή, καθ' ἑαυτὴν ἔσται ὑφισαμένη, καὶ ἀναλυθεῖσα τοῦ σώματος. (§. σϙβ'.)

§. ψλε'. Β'. Κἀντεῦθεν, καὶ (§. ψϙϛ'. ψϙζ'.) καὶ §. σκζ'. καὶ ρπε'.) οὐσία πρώτως καὶ κυριώτατα.

Σχόλιον.

§. ψλϛ'. Ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἀδυνάτως ἔχει, τὸ καθ' αὑτὸ ὑφίστασθαι δυνάμενον, καὶ χωριστὸν εἶδος, συναφθὲν τῇ ὕλῃ, καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν σχέσιν ἀναδεξάμενον, εἰδικὸν συνθέτου γενέσθαι φύσεως, ἐν ἄλλοις που (§. ρμη'. ρμθ'.) δέδεικται. Ὡς δὲ ἡ λογικὴ ψυχὴ τοιαύτη ἐστίν, οὐκέτι οἶμαι ἀμφίβολον. Ἐπεὶ καὶ ἐν ὕλῃ αἴσθανει τὸ εἶναι μὴ ἔχουσα ἀχωρίστως· (§. ψκη'. ψκθ'. ψλ'.) καὶ ἐντελέχεια ἀνεδείχθη τὸ φυσικὸν ὀργανικὸν σῶμα κινοῦσα, καὶ πλάττουσα (§. ψλα'. ψλβ'.) οὐκοῦν ἀχώριστος οὖσα αὐτοῦ (§. ψλγ'.) καθ' ἑαυτὴν δὲ μάλα ὑφίστασθαι πεφυκεῖα (§. ψλδ'.) καὶ οὐσία κυριώτατα, καὶ πρώτως τυγχάνουσα. (§. ψλε'.) ῥᾴδιον δὲ συνιδεῖν ἔσται, ὅπως καὶ τὰ τοῦ εἴδους ἐν ἀνθρωπίνῳ πλάσσα σώματι, ἡμῖν ὅθεν τοῦτο καὶ τὰ ἀχώριστα τῶν εἰδῶν, οὕτω τῇ ὕλῃ ὑποβρύχιος γίγνεται, ὡς ταύτης ἄνευ ἰδίας ἀμοιρεῖν ὑποστάσεως, διασκεψαμένοις τὴν τῆς λογικῆς ψυχῆς πρὸς τὰ λοιπὰ εἴδη διαφοράν. Τὰ μὲν γάρ, εἰ καὶ οὐσιώδη καλεῖται, ὡς ἄρα συστατικὰ τῆς τοῦ συνθέτου οὐσίας γινόμενα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ οὐσίαι αὐθύπαρκτοι εἰσίν, (§. ρμδ'.), καὶ αὐτόχρημα ὄντα, τρόποι δέ τινες, καὶ διαθέσεις, καὶ δυνάμεις τὴν ὕλην χαρακτηρίζουσαι, καὶ διορίζουσαι. (§. χα'. χβ'.) Ἡ δὲ ὄντι ἐστί, καὶ οὐσία αὐθύπαρκτος (§. ψλδ'. ψλε'.)

ψλϛ'.) Καὶ τὰ μὲν τῷ κατ' αὐτὰ οὐσιώδει λόγῳ τὴν ὕλην εἰδοποιεῖ, καθ' αὐτὴν οὖσαν ἀνείδεον· ἡ δὲ σωματικὴν ἤδη μεμορφωμένην, οὐ τῇ οὐσίᾳ τῇ ἑαυτῆς, ταῖς δ' ἐνεργείαις, ἐπιγινομένη τελειοῖ, ζῶσάν τε αὐτὴν, καὶ αἰσθήσεως, καὶ νοῦ δεκτικὴν, ἐπακτῶν ἀποφαίνουσα. Ἄριστα τὸν λόγον τῆς διαφορᾶς ὁ Φιλόπονος ἡμῖν ὑποτίθησιν. Ἡ
„ γὰρ ἐντελέχεια, φησὶ, λέγεται, καὶ ἐπὶ τοῦ εἴδους τοῦ ἀ-
„ χωρίστου τοῦ σώματος, καὶ ἐπὶ τοῦ χωριστοῦ. Ἔστι γὰρ τε-
„ λειότης, καὶ ὁ Κυβερνήτης τοῦ πλοίου, καὶ τὸ τῆς σαρκὸς
„ εἶδος, τοῦ τῆς σαρκὸς σώματος. Ἀλλ' ὁ μὲν χωριστὸς ὢν
„ τοῦ πλοίου, μόνην τὴν ἑαυτοῦ ἐνέργειαν, τελειωτικὴν ἔ-
„ χει τοῦ πλοίου· τὸ δὲ τῆς σαρκὸς εἶδος, καὶ καθόλου τὰ
„ ἔνυλα εἴδη αὐτῇ τῇ οὐσίᾳ ἑαυτῶν (τῷ οὐσιώδει δηλ. λό-
„ γῳ) τελειωτικά ἐστι τῶν ὑποκειμένων. Οὕτως οὖν καὶ ἐπὶ
„ τῶν ψυχῶν, ἡ μὲν ἄλογος ψυχὴ, καὶ ἡ φυτικὴ ἀχώρι-
„ στον ἔχουσα τὴν οὐσίαν τοῦ ὑποκειμένου, καὶ μηδὲ ἐνεργῆ-
„ σαι χωρὶς τοῦ ὑποκειμένου δυναμένη, αὐτὴν τὴν οὐσίαν
„ ἔχει τελειωτικὴν αὐτοῦ· ἡ μέντοι λογικὴ ψυχὴ, οὐ τῇ
„ οὐσίᾳ, ἀλλὰ τῇ ἐνεργείᾳ μόνῃ τελειοῖ τὸ ζῶον· τῇ βου-
„ λήσει γὰρ ἑαυτῆς κινεῖ αὐτὸ ποιῶσδε, ἢ ποιῶσδε, ὡς ὀρ-
„ γάνῳ τῇ ἀλόγῳ ψυχῇ χρωμένη.

Θεώρημα Κ'.

§. ψλζ'. „ Τῶν τὰ Ἀριστοτέλους ἀκριβούντων, οἳ τοῖς ἰ-
„ δίοις αὐτῶν ὑπομνήμασι, πρόθεσιν ποιουμένων, οἱ τοῦτον
„ εἰς ἐντελέχειαν ἀχώριστον τὴν λογικὴν ψυχὴν ὑπειλη-
„ φότα διερμηνεύσαντες, ἢ ὅτι πορρωτάτω τῆς διανοίας τοῦ
„ ἀνδρὸς βάλλουσιν, ἢ ἐπίτηδες διαβάλλουσιν· ὧν τὸ μὲν
„ ἀληθείας, τὸ δὲ κακοηθείας ἐπίσημον τῆς ἐσχάτης.

Δείκνυται δὴ ἐξ αὐτῶν αὐτοῦ τῶν ῥημάτων ὧδε.

Α'. Ἐν τῷ Λ τῆς Μεταφυσικῆς, τὰ ἔνυλα τῶν εἰδῶν ἀχώριστα τῆς ὕλης εἶναι ἀποφαινόμενος, τὴν λογικὴν ψυχὴν σαφῶς τῶν ἄλλων ὑπεξαιρεῖ. Φησὶ γὰρ „ τὰ δ' ὡς ὁ λόγος,
„ (ἤτοι τὰ εἰδικά.) ἅμα· ὅτε γὰρ ὑγιαίνει ὁ ἄνθρω-
„ πος, τότε καὶ ἡ ὑγίεια ἐστί. Καὶ τὸ σχῆμα τῆς χαλκῆς

„ σφαί-

„ σφαίρας ἅμα, καὶ ἡ χαλκῆ σφαῖρα. Εἰ δὲ καὶ ὕστερόν τι
„ ὑπομένει σκεπτέον· ἐπ' ἐνίων γὰρ ὀυδὲν κωλύει, οἷον εἰ
„ ἡ ψυχὴ τοιοῦτον, μὴ πᾶσα, ἀλλ' ὁ νοῦς. Διὰ δὲ τοῦ νοῦ
τὴν ἐν ἀνθρώπῳ λογικὴν σημαίνειν ἀεὶ φιλεῖ, ὡς οἱ ἐ-
ξηγηταὶ κοινῇ ἐξειλήφασιν. Ἄλλως δὲ, καὶ τίνα νοῦν ἄλλον
ἐνταῦθα νοεῖν παρέχοιτο, ἢ τὸν ἐν ἡμῖν, ὃν ψυχῆς τι εἶ-
δος καὶ αὐτὸν βούλεται εἶναι „ ψυχὴ, λέγων, μὴ πᾶσα,
„ ἀλλ' ὁ νοῦς. καὶ περὶ οὗ, εἰ ὕστερον ὑπομένει, ὡς ὑπὸ ζη-
τήματι πίπτον, σκεπτέον εἶναι ἠξίωσεν;

Β'. Ἐν Α'. περὶ Ψυχῆς· „ ὁ δὲ νοῦς ἔοικεν ἐγγίνεσθαι,
„ φησὶν, οὐσία τις οὖσα, καὶ οὐ φθείρεσθαι· ὃ δὴ χωρίον ὁ
Σιμπλίκιος, οὕτως ἡρμήνευσε. „ Τὴν δὲ ἀνθρωπίνην ψυ-
„ χὴν, ἣν νοῦν καλεῖ, ἐγγίνεσθαι φησὶ τῷ σώματι, ἀλ-
„ λά ποτε, καὶ ὡς χωριστὴν· ὅπερ ἀλλαχοῦ φησιν ἐπει-
„ σιοῦσαν. Καὶ οὐσίαν τινὰ εἶναι ἀποφαίνεται, οὐχ ὅτι μὴ
„ οἱ ἄλλαι ψυχαὶ οὐσίαι (ἤτοι λόγοι οὐσιώδεις)· πᾶσα
„ γὰρ ζωὴ οὐσία, ἀλλ' ὡς ἄυλον ὑπάρχουσαν, καὶ καθ' αὑ-
„ τὴν ὑφεστῶσαν. Τὸ δὲ τὶς πρόσκειται, ἵνα τὴν πρὸς
„ τὰς ἄλλας μένουσας, ἐν ἑαυταῖς ὕφεσιν αὐτῆς δηλώσῃ. Οὔ-
„ τω γὰρ καθ' αὑτὴν ἀσώματος, καὶ ἄϋλος, ὡς ποτὲ, καὶ
„ σώματι ἐγγινομένη, καὶ εἰς ὕλην ῥέπουσα, οὐ φθείρεσθαι.
Οὕτως οὐν σαφὴς ἡ Ἀριστοτέλους ἐν τούτοις περὶ τῆς ψυχῆς
δόξα, ὡς καὶ τὸν Ἀλέξανδρον (ἥ φησιν ὁ Φιλόπονος) ἀν-
„ τιβλέψαι μὴ δυνάμενον πρὸς τὰ προφανῶς ὑπὸ Ἀριστο-
„ τέλους λεγόμενα, ὁμολογεῖν μὲν ἑκόντα καὶ ἄκοντα τὸν νοῦν
„ Ἀθάνατον εἶναι, ἐπεὶ μὴ εὗρεν ἄλλην ἐξήγησιν τοῦ ῥη-
„ τοῦ ἁρμόζουσαν, σύμφωνον τοῦ ἑαυτοῦ σκοπῷ.... ταύτην
δὲ μόνην παραμυθίαν εὑρηκέναι, τὴν ἐκ τοῦ ἑξῆς χωρίου,
ἔνθα Ἀριστοτέλης περὶ τοῦ αὐτοῦ Νοῦ λέγων „ ὁ δὲ νοῦς ἴ-
„ σως, φησὶν, θεῖόν τε καὶ ἀπαθές ἐστι, ταύτης δράξασθαι
ἀμφοῖν, ὡς αὐτοῦ τὸ θνητόψυχον κατασκευαζούσης, καὶ εἰ-
πεῖν ὅτι περὶ τοῦ Θείου Νοῦ, τουτέστι τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ, ὁ λόγος
ἐστίν. Ὅσῳ δὲ ψυχρὰ, καὶ ὅσῳ ἀπᾳδὰ, τοῦ τε Ἀριστοτέλους
αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀληθείας, ταῦτα τὰ τοῦ Ἀφροδισιέως ἐστὶν, οὐ
χαλεπὸν συνιδεῖν ἐντεῦθεν ἐπισκεψαμένοις. „ Α'. γὰρ εἰ
„ τὸν νοῦν Ἀριστοτέλης τοῦτον φησὶν ἐγγίνεσθαι, πῶς περὶ
Θεοῦ τις λέγειν ἐκεῖνον ὑποτοπήσειεν, τοῦ μὴ πεφυκότος ἐγ-

γίνεσθαι σώματι; Καὶ ἀεὶ μὲν ὄντος, ὅπερ ἐστὶ, μηδὲν δὲ μηδέ ποτε γινομένου; Β'. „ ἐπεὶ δὲ προσέθετο, ὅτι καὶ οὐσία „ τις, καὶ ὅτι οὐκ ἔοικε φθείρεσθαι. τίνα εἶχεν ἐννοίας λόγον τοῦ ὑφειμένως οὕτω περὶ τῆς θείας ὑπερουσιότητος εἰπεῖν, καὶ μεθ' ὑπενδοιασμοῦ περὶ τοῦ ἐν τῷ ἀκροτάτῳ, καὶ ἀπειροπλεῖῳ ἀφθάρτου διαλεχθῆναι; Γ. τί δὲ καὶ τὸ τοῦ Νοῦ ὄνομα εἰς τὸ τῆς ψυχῆς μετέλαβε μετὰ μικρὸν, προσθεὶς „ ὅτι τὸ γῆρας, οὐ τῷ τὴν ψυχὴν πεπονθέναι τι, κτ. ἢ οὐχὶ ἄντικρυς ἑρμηνεύων αὐτὸς τὰ αὐτοῦ, κατάδηλος γίνεται, ὡς περὶ τοῦ κατὰ τὴν λογικὴν ψυχὴν νοῦ, (ἤτοι τῆς κατ' αὐτὴν διανοητικῆς δυνάμεως) φιλοσοφεῖ, ἐκθειάζων τε αὐτὴν, καὶ πάθους παντὸς κρείττονα ἀποφαίνων, καὶ τῶν ἄλλων τῆς ψυχῆς εἰδῶν ἀντιδιαστέλλων, τῶν συμπασχόντων σαφῶς καὶ συνδιαπιπτόντων τοῖς σώμασιν; Δ'. κατασκευάζων δὲ ὁ Ἀριστοτέλης τὸ προτεθὲν αὐτῷ, τοῦτο δὲ ἦν, τὸν νοῦν μὴ φθείρεσθαι, καὶ τεκμήριον παραθέμενος τὸ „ μὴ φθοράν „ τινα πάσχειν αὐτὸν ἐκ τῆς κατὰ τὸ γῆρας ἀμαυρώσεως, πῶς οὐκ ἂν εὐήθης εἴη, καὶ τοῦ ὄντι παγγέλοιος, εἰ ἐσπούδασεν ἐντυπῶσαι τῷ ὑπερτάτῳ Θεῷ τὴν ἀφθαρσίαν νομίσειεν; Ἀλλὰ γὰρ σαφὲς οἶμαι (καθὰ καὶ ὁ Φιλόπονος φησὶν) „ ὅτι συκοφαντοῦσι τὸν Ἀριστοτέλην, ὅσοι θνητὴν „ λέγειν αὐτὸν τὴν ψυχὴν ὑπονοοῦσι.

Γ. „ Ὁ δὲ νοῦς ἴσως (φησὶ) θειότερόν τι, καὶ ἀπα„ θές ἐστιν. Ἔνθα ὁ Φιλόπονος „ οὐχ ὡς ἀμφισβητῶν τὸ „ ἴσως προσέθηκεν, ἀλλ' ὡς μήπως τελείως ἀποδείξας... „ μάταιοι ἄρα οἱ ὑπονοήσαντες αὐτὸν θνητὴν αὐτὴν δο„ ξάζειν. Ἐν οἷς ἔτι καὶ τόδε τις ἐπιτήσας εἴποι, ὡς πολλοῦ εὐλογώτερον, τὸ περὶ τῆς ψυχῆς φαίνεται ὑποδιστάζειν, εἰ ἀπαθὴς οὖσα ἐστὶν, ἢ περὶ τοῦ Θεοῦ, τὸ μὲν γὰρ ἦν τοῦ πᾶσαν ἄλλην ψυχὴν εἰδότος ὑπὸ πάθεσιν οὖσαν, καὶ πως εἰς φθορὰν ἀποκλίνουσαν· τὸ δὲ μόνου ἂν εἴη, τοῦ ἅμα ταῖς κοιναῖς ἐννοίαις συνεξεπτυχότος καὶ τὸν ἐγκέφαλον.

„ Δ'. Εὐλογώτατον γὰρ εἶναι τοῦτο, φησὶ, (περὶ τοῦ νοῦ „ λέγων.) πρεσβύτατον καὶ κύριον κατὰ φύσιν. Εἰ γοῦν πρεσβύτατον τοῦ σώματος καὶ ἀρχικὸν, πῶς οὐ χωριστὸν, καὶ μηδόλως ἐκείνου τὸ εἶναι ἐξηρτημένον; τὸ γὰρ ἀχώριστον, οὐδὲ

πρε-

πρότερον, οὐδ' ὕστερον, ἅμα δὲ, ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς Μεταφυσι-
κοῖς περὶ τῶν εἰδῶν σαφῶς ἀποφαίνεται. Ἔνθα μοι πάλιν
σκόπει, μηδένα λόγον γίνεσθαι περὶ τοῦ Θεοῦ οὐδ' ἐνταῦθα.
(ὡς αὖτις φαίη, τὸν τοῦ Φιλοσόφου νοῦν διαστρέφειν πειρώμε-
νος.) Τὸ γὰρ τῇ ὕλῃ τε καὶ τοῖς ἐνύλοις τῶν παθῶν προσ-
τιθέντα, τῆς πρεσβυγενείας ἀξιοῦν ἐθέλειν τὸ θεῖον, ὕ-
βρις ἄντικρυς οὖσα, κομιδῇ ἀθέου τε καὶ ἀλόγου ἂν εἴη φρο-
νήματος ἔλεγχος.

Ε'. Ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ἡ ψυχὴ χωριστὴ τοῦ σώματος,
„ ἢ μέρη τινὰ αὐτῆς, εἰ μεριστὴ πέφυκεν, οὐκ ἄδηλον.
Μέρη τοίνυν ψυχῆς ἐνταῦθα τίνα ποτὲ ἄλλα ἐκδεξόμε-
θα, ἢ ἃ μόρια ἐν ἄλλοις κατονομάζει; μόρια δὲ ψυχῆς,
ὡς ἐξ αὐτοῦ εἰσβάλλειν ἐστὶν, αἱ δυνάμεις. Αὗται δὲ εἰ-
σὶν ἡ θρεπτικὴ, ἡ αὐξητικὴ, ἡ αἰσθητικὴ, ἡ διανοητικὴ,
ἡ βουλητική. Τὸ γοῦν τινὰ τῶν μορίων μὴ εἶναι χωριστὰ,
οὐκ ἄδηλον ἔχει, ἀλλ' ὡς ἔοικε τῶν προδηλοτάτων. Τὸ ἄρα
τινὰ μὴ ἀχώριστα εἶναι, ἐξ ὧν ὑπολαμβάνειν δοκεῖ, ἀ-
δηλον. Λέγει γὰρ καὶ ἐχομένως· „ οὐ μὴν ἀλλ' ἔνιά γε χωρι-
„ στὰ εἶναι οὐδὲν κωλύει. Τίνα δ' ἂν εἴη ταῦτα; εἰ μὴ τὸ
μόριον τοῦ νοῦ φαίημεν, καὶ αὐτὴν τὴν λογικήν; Ὁ δ' αὐ-
τὸς, οὐ ἐπὶ παραδείγματος τὸ αὐτὸ ἐπαναλαβὼν φησὶν „ ἔ-
„ τι δὲ ἄδηλον λέγων, εἰ οὕτως ἐντελέχεια τοῦ σώματος ἡ
„ ψυχὴ, ὥσπερ πλωτὴρ πλοίου. Καὶ Ἀλέξανδρος μὲν αὖ-
θις κἀνταῦθα, ἁρπάσας τὸ ἄδηλον, προδήλως ἐφίετο
ψυχοκτονεῖν, ὑπενδοιάζειν λέγων τὸν Ἀριστοτέλην, καὶ μὴ
μετὰ πληροφορίας ἀποφαίνεσθαι. Ἀλλ' ἐπιστῆσαι ὤφειλεν, ὅτι
ἄδηλον εἶπεν, ὡς μήπω περὶ τῶν λογικῶν τῆς ψυχῆς δυ-
νάμεων καθ' αὐτὸ διειλεγμένος, ὡς μήπω κατασκευάσαι τὸ
προκείμενον φθάσας. Ἐπεὶ μικρὸν προελθὼν. καὶ περὶ τῶν
ταπεινοτέρων τῆς ψυχῆς μορίων πραγματευόμενος, καὶ τούτων
„ ἔνια κατασκευάσας ἀχώριστα ἀλλήλων εἶναι τῷ τόπῳ,
„ περὶ τοῦ νοῦ, καὶ τῆς θεωρητικῆς δυνάμεως; φησὶν, οὐδέ-
„ πω φανερόν. Τὸ δὲ πρὸ τῆς ἀκριβοῦς δείξεως, ἐνδοιάζον-
τι ἐοικέναι ἐπιεικῶς φιλόσοφον.

„ ς'. Ἀλλ' ἔοικε, φησὶ, ψυχῆς γένος ἕτερον εἶναι, καὶ
„ τοῦτο μόνον ἐνδέχεται χωρίζεσθαι, καθάπερ τὸ ἀΐδιον τοῦ
„ φθαρτοῦ. (τί τούτου ἐναργέστερον;) Τὰ δὲ λοιπὰ μόρια

„ τῆς ψυχῆς, φανερὸν ἐκ τούτων, ὅτι οὐκ ἔστι χωριστά, κα-
„ θάπερ φασί τινες.

„ Ζ'. Περὶ δὲ τοῦ θεωρητικοῦ νοῦ ἕτερος λόγος. Οὐδ' ἐν-
ταῦθα ὑγιές τι ὁ ἐξ Ἀφροδισιάδος φησί, αὐτὶ τοῦ θείου
νοῦ, τὸν θεωρητικὸν ἐκδεχόμενος· τὸν γὰρ θεωρητικὸν τοῦ
ἐν ἡμῖν πρακτικοῦ, τῷ μὲν ὑποκειμένῳ ὁ Φιλόσοφος ταυτί-
ζων, ταῖς δ' ἐνεργείαις διαστέλλων, ἐν ἡμῖν τε εἶναι αὐτόν,
καὶ ἡμέτερον ἀποδείκνυσιν. „ Ἕτερος δὲ φησὶ περὶ τούτου λό-
„ γος· ὡς γὰρ ὁ αὐτὸς ἐν τῷ Ε. τῆς Μεταφυσικῆς Φυσικοῦ
„ μὲν ἐστὶ τὸ διαλεχθῆναι περὶ ψυχῆς οὐ πάσης, ἀλλ' ὅ-
„ ση μὴ ἄνευ τῆς ὕλης, τοῦ γὰρ Θεολόγου τὸ περὶ τῶν χω-
„ ριστῶν εἰδῶν διαλέγεσθαι. Ἐξ ὧν συναγαγεῖν ἔνι ὀρθώ-
τατα, ὡς οὐ πᾶσα ψυχὴ τῶν οὐκ ἄνευ τῆς ὕλης ἐστίν, ἀλ-
λ' ἔστι καί τις, καθ' ἑαυτὴν ἀμιγής, ἧς ἰδιάζουσα τοῖς θεο-
λογοῦσιν ἡ σκέψις, ὧν ἐστὶ τὸ περὶ τῶν χωριστῶν εἰδῶν δια-
λέγεσθαι.

Η'. Ἐν τῷ Γ. τῶν περὶ ψυχῆς προθέμενος περὶ τούτου
ζητῆσαι μάλιστα, „ καὶ τὴν ἀπορίαν στήσας περὶ τοῦ μο-
„ ρίου τῆς ψυχῆς, ᾧ γινώσκει τε ἡ ψυχὴ καὶ φρονεῖ, πότε-
ρον χωριστὸν ὂν αὐτὸ τυγχάνει, εἴτε καὶ μή; ἐπιφέρει ὡς
ἐπανάγκης „ ἐπεὶ πάντα νοεῖ, ἀμιγῆ εἶναι· ὥσπερ φη-
„ σὶν Ἀναξαγόρας ἵνα κρατῇ, τοῦτο δ' ἐστὶν ἵνα γνωρίζῃ.
Φανερὸν δὲ ὅτι Ἀναξαγόρας χωριστὸν πάντη τὸν νοῦν τῆς
σωματοειδοῦς φύσεως ὑπετίθετο, οὐσία ἄυλον εἶναι τιθέ-
μενος. Ἄρα κτ. Προσεμπεδοῖ δὲ τὴν περὶ τούτου δόξαν ἣν
ἔχει Ἀριστοτέλης, καὶ κατωτέρω ἐπαγαγὼν περὶ τοῦ αὐτοῦ
„ νοῦ, ὡς οὐδὲ μεμῖχθαι αὐτὸν εὔλογον τῷ σώματι, ὅπερ
„ ἰσοδυνάμον ἐστὶ τῷ κατ' Ἀναξαγόραν, ἀμιγῆ εἶναι τοῦ
„ σώματος.

„ Θ'. Καὶ αὐτὸς ὁ νοῦς χωριστός, φησί, καὶ ἀμιγής. (ἢ
οὐχὶ τοῦτο σύμφωνον τῷ μικρὸν ἀνωτέρω, ὅτι οὐδὲ μεμῖχθαι
εὔλογον αὐτὸν τῷ σώματι;) „ Καὶ χωρισθεὶς δὲ ἐστὶ μό-
„ νον τοῦθ' ὅπερ ἐστί..... Καὶ τοῦτο μόνον ἀΐδιον καὶ ἀθά-
„ νατον.

Ι'. Τελευταῖον δέ, ὅτι τὸ τῆς Ἀθανασίας πρεσβεῖον τῇ
λογικῇ ψυχῇ Ἀριστοτέλης ἦν ἀπονέμων, αὐτὸς ἐξ ὧν ἐν Λ'.
τῶν Ἠθικ. Κεφ. ιβ'. λαμπρότατα μαρτυρεῖ· ζητῶν γὰρ ἐν

ἐκεί-

ἐκείνοις περὶ τῶν ἤδη ἀναλυσάντων, οἱ τῶν ἐπὶ γῆς φίλων μεμνημένοι εἰσὶ, καὶ τοῖς τούτων πράγμασιν, εὖ, ἢ ἄλλως πως ἔχουσιν, ἐφηδόμενοι, ἢ ἐπαχθόμενοι διαπλέουσιν, οὐδὲν οἶμαι τῷ λοιπῷ οὐδ᾽ ἴχνος ὑπονοίας ἐᾷ, τοῦ μὴ ὁμολογοῦντα καὶ ἀναμφήριστον ἐσχηκέναι τῆς ψυχῆς τὸ ἀσώματον, καὶ ἀθάνατον.

Θεώρημα ΚΑ΄.

§. ψλη΄. „ Η λογικὴ ψυχὴ τῶν οὐσιωδῶς ἐστὶν ἁπλῶν.

Τοιοῦτο γὰρ, οὗ γνώρισμα οὐσιῶδες ἡ ἀϋλία, τὸ νοερὸν, καὶ καθ᾽ αὑτὸ τῆς ὕλης ἀπηλλαγμένον. (§. υιζ΄.) Ἀλλὰ μὴν ἡ λογικὴ ψυχὴ τοιαύτη οὖσα διὰ πολλῶν ἐδείχθη. (§. ψκς΄. ψκζ΄. ψκη΄. ψκθ΄. ψλ΄. ψλγ΄. ψλζ΄.) Ἄρα κτ.

Θεώρημα ΚΒ΄.

§. ψλθ΄. „ Η λογικὴ ψυχὴ φυσικῇ γενέσει, φύσιν οὐκ „ ἔχει παράγεσθαι.

Οὐσία γὰρ ἐστὶν (§. ψλι΄.) ἀσώματος (§. ψκς΄.) καὶ οὐσιωδῶς τῆς ἁπλότητος εὐμοιροῦσα (§. ψλη΄.), ὥστε ἐκ προϋφεστῶτος, ὡς ἐξ ὑποκειμένου οὐκ ἂν σχοίη τὴν γένεσιν. (§. υκα΄. υκβ΄.) Τὸ δὲ φυσικῇ γενέσει παραγόμενον, ἐκ προϋφεστῶτος ἐστὶ, φύσει γὰρ μεταβάλλοντι (§. φπι΄.) δύο τινὲς ἐξ ἀνάγκης ἔνεισιν ἀρχαὶ (§. φπθ΄.) ἡ μὲν ὡς ὕλη προϋποκειμένη, ἡ δὲ ὡς εἶδος. (§. φϟ΄.) Ἡ ἄρα λογικὴ ψυχὴ, φυσικῇ γενέσει, κτ.

Θεώρημα ΚΓ΄.

§. ψμ΄. „ Η λογικὴ ψυχὴ φυσικῇ φθορᾷ οὐ διόλλυται.

Καὶ γὰρ καὶ ἡ κατὰ φύσιν φθορὰ μεταβολή τις ἐστὶ καὶ αὕτη φυσική. (§. φπι΄.) Παντὶ δὲ τῷ οὕτω μεταβάλλοντι

ἔνεστιν ὕλη καὶ εἶδος (§. φπθ΄. φγ΄.)· ψυχῆς δὲ τῆς λογικῆς οὐσιωδῶς ἁπλῆς οὔσης (§. ψλη΄.) γνώρισμα ἡ ἀϋλία. (§. υιζ΄.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ψμα΄. Τῶν κατὰ φύσιν γενέσεών τε καὶ φθορῶν, ἐπάναγκες τὴν λογικὴν ψυχὴν ὑπερτέραν εἶναι καὶ κρείττονα, οὔτε ἐκ μερῶν συγκροτουμένην, (§. ψθ΄.) οὔτε ἀλλοίωσιν οὐδεμίαν ὑφισαμένην, τῶν σωματικῶν. (§. ψιζ΄. ψιη΄.) οἵαν πρὸ τῶν ὁλοπλῶν ἐκείνων μεταβολῶν ἡγεῖσθαι, τῇ καθ᾽ ἡμέραν πείρᾳ καταμανθάνομεν. Ἄλλως τε καὶ εἰ φθοραῖς ὑπείκουσα ἦν καὶ αὐτή, καὶ διαλύσεσιν, εἴτε ἀφ᾽ ἑαυτῆς εἶχεν ἄν τι οὕτω μεταβάλλειν, ἢ τοῦτο πεφύκοι ἂν ὑπὸ τῶν περιεστοιχούντων αὐτὴν σωμάτων ἐπηρεαζομένη, καὶ πάσχουσα· ὑπὸ τίνος δ᾽ ἄν, ἢ τοῦ ᾧπερ ἐνδέδυκε, μᾶλλον εἰκός, μεθ᾽ οὗ καὶ τῆς ἀμέσου συναφείας ἔτυχεν; Ἀλλὰ γὰρ ἕκαστον ἑαυτοῦ σωστικόν, καὶ πρὸς διαμονὴν τὴν ἰδίαν ῥέπον ὅλαις δυνάμεσι· ψυχὴ δὲ ἀσώματος οὖσα, τίνα ποτ᾽ ἂν ὑπὸ τῶν σωματικῶν πάθοι ἐπήρειαν, τῶν κινήσεσί τε καὶ προσβολαῖς ἀντιδρώντων πρὸς ἄλληλα οἵων ὄντων, ταῖς πρὸς αὐτὰ περατουμέναις τὰ σώματα; ὑπὸ γὰρ τοῦ εἰδοποιουμένου αὐτῇ καὶ κινουμένου, οὐδὲν μᾶλλον παθεῖν δυνήσεται, ἢ ὑφ᾽ ἑαυτῆς πρὸς τὸν ἴδιον αὐτῆς ἐπείγεσθαι ὄλεθρον. Αὐτὸς οὖν τοῖς πράγμασιν αὐτοῖς τὸν νοῦν ἐνερείδων, καὶ λογισμοῖς ἀγόμενος τοῖς δικαιοτάτοις, οὕτω μοι δοκῶ ὅλος τοῦ δόγματος γίγνεσθαι, τοῦ τὴν ἀθανασίαν τῇ ψυχῇ πρυτανεύοντος, ὡς εἴγε μονονουχὶ φωνὴν ἀφιείσης ἀκούσαιμι, συνηγοροῦσαν ἑαυτῇ τὸ ἀνώλεθρον. Καί πως τοῖς ὑπὸ φθορὰν συγκαταπαίζειν πειρώμενος, εἰς σῶμα οἶδα αὐτὴν μεταποιῶν, καὶ ὧν ἔχει δυνάμεών τε καὶ ἐνεργειῶν ἀποφαίνων ἥττονα· τοὐναντίον δὲ μηδεμιᾶς, ὧν ἀμοιρεῖν αὐτὴν οἶδα, καὶ πέπεισμαι ἀποστερῶν, νοεράν δέ τινα φύσιν οὖσαν ἐπιγινώσκων, ἀσώματον, ἀμιγῆ, καὶ ἀπαθῆ ἐκ τοῦ ἀκολούθου, καὶ φθορᾶς οἱασοῦν ἀναγινώσκω κρείττονα· πᾶν γὰρ (ὡς καὶ Πρόκλος συνάγει

„ (1) τὸ

„ (1) τὸ ὁπωσοῦν διαλύεσθαι, καὶ ἀπόλλυσθαι δυνάμενον, ἢ σωματικόν ἐστι, καὶ σύνθετον, ἢ ἐν ὑποκειμένῳ τὴν ὑπόστασιν ἔλαχε. Καὶ τὸ μὲν, διαλυόμενον, ὡς ἐκ πολλῶν ὑπάρχον φθείρεται· τὸ δὲ ἐν ἑτέρῳ εἶναι πεφυκὸς, τοῦ ὑποκειμένου χωριζόμενον ἀφανίζεται εἰς τὸ μὴ ὄν. Ἀλλαμὴν ἡ ψυχὴ καὶ ἀσώματός ἐστι, καὶ ἔξω παντὸς ὑποκειμένου ἐν ἑαυτῇ οὖσα, καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέφουσα (§. ψκζ'. Ἀριθμ. ΙΒ'.), ἀνώλεθρός ἐστιν ἄρα, καὶ ἄφθαρτος. Εἰσὶ μὲν οὖν καὶ ἄλλοι παρὰ τὸν προτεθέντα λόγον, (ὃς καὶ κράτιστος εἶναί μοι δοκεῖ) οἷς ἄλλος ἄλλῃ τὴν ἀθανασίαν τῇ ψυχῇ, δεῖξαι προσοῦσαν πεφιλοτίμηται, ὡς ἥδιστα ἑκάστου τὸν παρ' ἑαυτοῦ οἷον ἔρανον συνεισενεγκόντος, ἅτε δὴ περὶ δόγματος λίαν αὐτοῖς διαφέροντος.

Καὶ γάρτοι Α'. καὶ ἐκ τῆς σωματικῆς ἄλλης φύσεως, τὰς πίστεις προβάλλονται, καὶ εἰ οὐδὲν φασίν, οὐδὲ τῶν σωμάτων αὐτῶν, ὧν ἐν διηνεκεῖ ῥοῇ καὶ ἀπορροῇ τὸ εἶναι, ἢ σῶμα εἰς τὸ μηδαμῇ μηδαμῶς εἶναι ἐξάπη οὐδέποτε, οὐδ' ἂν ἐξαπείη· οὐδενὸς γὰρ παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ γινομένου παντελῶς θνητοῦ (2) τῶν ἐν τῇ φύσει δυνάμεων, οὐδεμιᾶς, οὐδὲ τὸ τυχὸν εἰς τὸ μὴ ὄν, ὥσπερ οὖν οὐδ' ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἀγαγεῖν ἐξισχυούσης, πῶς τοῦτο συμβαίνειν ἔπειτα φήσομεν, οὐσίᾳ τῇ τῶν σωμάτων πολλῷ τιμιωτέρᾳ οὔσῃ, καὶ κρείττονι, ἢ τοσούτῳ τῶν φυσικῶν παθῶν ἀπήλλακται, ὅσῳ τῆς ἐνύλου φύσεως ὑπερίδρυται; τ' ἄλλα μὲν γὰρ, ἅτε δὴ φύσει σύνθετα, εἰ μὴ τὸ εἶναι, τό γε μὴν ποιῶς πως ἔχειν τῷ εἴδει, κἂν διαιρέσει καὶ ἀναλύσει μεταβάλλοι τρεπόμενα· ψυχὴ δὲ, αὐτὸ τοῦτο εἶδος οὖσα ἁπλούστατον, πῶς ἂν μὴ θᾶττον ἢ τοῦ εἴδους, αὐτῆς ἔξω γένοιτο τῆς τοῦ ἁπλῶς εἶναι ἕξεως; Οὔπω δέτοι ἔχουσα, τίνος οὐκ ἂν χεῖρον τῶν σωμάτων, ἐφ' ὧν καὶ τοῦ ὡδέ πως εἶναι κινουμένου, τὸ ἁπλῶς εἶναι ἀκίνητον; Ἄριστα τῷ λόγῳ τῷδε ὁ Σω-

(1) Ἐν Θεολογικῇ Στοιχειώσ. Κεφ. ρπς'.

(2) Ἀξίθεος ἐν Διαλόγῳ Αἰνέου Γαζαίου, ὃς ἐπιγράφεται Θεόφραστος.

ὁ Σωκράτης πρὸς Σέβητα, καὶ Σιμμίαν ἐχρήσατο. (1) „Ἆρ' οὐχὶ σώματι μὲν ταχὺ διαλύεσθαι προσήκει, ψυχῇ δὲ αὖ τὸ παράπαν ἀδιαλύτῳ εἶναι, ἢ ἐγγύς τι τούτου; πῶς γὰρ οὔ; ἐννοεῖς οὖν ἔφη ὅτι ὅταν ἐπειδὰν ἀποθάνῃ ὁ ἄνθρωπος, τὸ μὲν ὁρατὸν αὐτοῦ σῶμα, καὶ ἐν ὁρατῷ κείμενον, ὃ δὴ νεκρὸν καλοῦμεν, ᾧ προσήκει διαλύεσθαι, καὶ διαπίπτειν, καὶ διαπνεῖσθαι, οὐκ εὐθὺς τούτων οὐδὲν πέπονθεν, ἀλλ' ἐπιεικῶς συχνὸν ἐπιμένει χρόνον, ἐὰν μέν τις, καὶ χαριέντως ἔχων τὸ σῶμα τελευτήσῃ, καὶ ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ, καὶ πάνυ μάλα. Συμπεσὸν γὰρ τὸ σῶμα, καὶ ταριχευθέν, ὥσπερ οἱ ἐν Αἰγύπτῳ ταριχευθέντες, ὀλίγου ὅλον μένει ἀμήχανον ὅσον χρόνον. Ἔνια δὲ μέρη τοῦ σώματος, καὶ ἐὰν σαπῇ, ὀστᾶ, καὶ νεῦρα, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, ὅμως ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀθάνατα ἐστὶν, ἢ οὔ; ναί. Ἡ δὲ ψυχὴ ἄρα τὸ ἀειδές, τὸ εἰς τοιοῦτον τόπον ἕτερον οἰχόμενον, γενναῖον, καὶ καθαρὸν, καὶ ἀειδῆ, εἰς ᾅδου ὡς ἀληθῶς παρὰ τὸν ἀγαθὸν καὶ φρόνιμον Θεὸν, οἷ, ἂν Θεὸς ἐθέλῃ, αὐτίκα καὶ τῇ ἐμῇ ψυχῇ ἰτέον. Αὕτη δὲ δὴ ἡμῖν ἡ τοιαύτη, καὶ οὕτω πεφυκεῖα ἀπαλλαττομένη τοῦ σώματος εὐθὺς διαπεφύσηται, καὶ ἀπόλωλεν, ὡς φασὶν οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι; πολλοῦ γε δὴ ὦ φίλε Κέβης τε, καὶ Σιμμία.

Β'. Τὸ δὲ καὶ τὴν ψυχὴν τῷ σώματι μὴ συνεκλείπειν ἐκλείποντι, καὶ ταῖς ἡλικίαις μαραινομένῳ μηδαμῶς συμμαραίνεσθαι, πτυλὴν δέτινα οὔσαν ἐλευθεριάζειν, καὶ μᾶλλον ὅσῳπερ ὑπὸ γήρως ἐκεῖνο πιεζόμενον καταπίπτει, πολλοῖς τε ἄλλοις, καὶ τῷ Ἀριστοτέλει, τοῦ Ἀθάνατόν τι εἶναι καὶ θεῖον τὸν ἐν ἡμῖν νοῦν, ὡς οὐ φαῦλη τις ἐλήφθη ἀπόδειξις.

Γ'. Καὶ μὴν καὶ αἱ τῆς ψυχῆς ἐνέργειαι, περὶ τὰ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχοντα στρεφόμεναι, καὶ ἐξ ἀρχῶν ἀϊδίων, γνώσεις ἄλλας, καὶ ταύτας ἀσφαλεστάτας συνάγουσαι, καὶ οὐδὲ μόνα τὰ ἐν τῷ ἐνεστῶτι ὄντα, ἀλλὰ καὶ τὰ πάλαι ποτὲ γε-

(1) Πλάτ. ἐν Φαίδωνι.

γεγονότα, καὶ τὰ ἐσόμενα μετὰ πολὺ μετιοῦσαι, τάς τε ἐν αὐτῇ δυνάμεις, καὶ οὐσίαν ἐκ τοῦ ἀκολούθου τὴν κατ' αὐτὴν τεκμαίρεσθαι παρέχονται τοιαύτην, οἵαν τῶν τοῦ χρόνου μέτρων ὑπερλεπταμένην, ἐπέκεινα γίγνεσθαι· τὰ γὰρ ἄλλα, ὅσα τῆς τοῦ χρόνου φορᾶς ἐστὶ πρὸς τὸ παρὸν πέφυκε ὁρᾶν, καὶ οὐδ' ἐπὶ βραχὺ ὑπὲρ τὸ ἐνεστηκὸς ἅλλεσθαι.

Δ'. Καὶ μέντοι καὶ ἡ τῆς ἀθανασίας ἀνθρώποις ἐνοῦσα ἔφεσις, ἣν οὐδεὶς ἂν μὴ οὐχὶ ἑαυτῷ συνειδέναι ἔξαρνος γένοιτο, (§. χπθ'.) λαμπρόν τι ἔοικεν εἶναι τοῦ πράγματος μαρτύριον, τοῖς μὴ τὴν φύσιν μάτην, οὐδὲ εἰκῇ δρᾶν πεπιστευκόσιν, οὐδὲ τὸν Δημιουργὸν κακίζειν ἑτοίμως ἔχουσιν, ὡς ἵμερον ἐνιέντα τινὰ ἄλλως ἀγαθοῦ τοσούτου, τοῖς μηδέποτε καταλήψεσθαι μέλλουσιν. Ἤτοι γὰρ μὴ δυνάμενος, ἢ μὴ βουλόμενος ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ὀφθήσεται παίζων τὰ καθ' ἡμᾶς, ἐπὶ τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς ἀποφαίνων διακενῆς χαίνοντας.

Ε'. Ἢ οὐχὶ τοῦτο καὶ τοῖς λόγοις τῆς προνοίας ἐστὶ μάλιστα σύνῳδον, τὸ ἄλλην εἶναι ἀποκειμένην λῆξιν μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγήν, ἐν ᾗ τὸ κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ ἀποδοθέν, τὴν ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἀνωμαλίαν ἡ δίκη εἰς ἰσότητα καταστήσειεν;

ϛ'. Ἀλλὰ γάρ, καὶ ἡ τοσούτων Ἐθνῶν σύμφωνός τε καὶ εἰς ταυτὸ συμπνέουσα δόξα, τῶν ἐν μέρει Θρησκείας, τὰς εἰς ᾅδου ἀποκειμένας ἀϊδίας, ἀεὶ θεωμένων, ἃ δὴ πάντα μονονουχί, δαιμοσί τισι βασανισταῖς τὰς τῶν μὴ καλῶς βεβιωκότων ψυχάς, διατριβῇ δέ τινι μακαριωτάτῃ, τὰς τῶν ὁσίως ἐκδεδημηκότων, παρέδωκαν φέροντα, φωνὴ οἶμαι καὶ αὕτη τις ἐστὶν ἱερά, παρὰ δικασταῖς ἐχέφροσιν, ἢ μὴ τοῦτον ὅρον ζωῆς ἡμῖν περιγράφουσα, τὴν τοῦ συνθέτου ἀνάλυσιν.

Θεώρημα ΚΔ'.

§. ψμβ'. „Ἡ τῶν λογικῶν ψυχῶν προΰπαρξις, ὅτι „μὲν οὐκ ἀδυνάτως ἔχει δώσομεν· ὅτι δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο, „ἐνεργείᾳ ἐστὶ προΰπαρξις αὐτῶν, ὡς πλάσμα ἄντικρυς „διαπτύσομεν.

Τὸ ὑπάρχον, πρὶν ἢ ὑπάρξαι, δυνατὸν ἐστὶ τῆς ὑπάρξεως τυχεῖν. (§. ρϙβ'.) Ὑπάρχει δὲ ἡ ψυχὴ συνημμένη ἤδη τῷ σώματι, ἀλλ' οὐκ ἀχωρίστως. (§. ψλγ'. ψλδ'. ψλϛ'.) Δυνατὸν ἄρα τὴν αὐτὴν ὑπάρχειν, καὶ πρὶν, καὶ ἄνευ τοῦ σώματος· τὸ δὲ προΰπαρξις ἂν εἴη. Οὐκ ἄρα ἀδυνάτως ἔχει, κτ. Ο. Η. τὸ Α'.

Πλάσμα δ' ἂν εἴη, τὸ ἄνευ λόγου, ὅς ἂν ἀποχρήσειε πεῖσαι, ὡς οὕτως ἔχει, προτιθέμενον. (§. λζ'. λθ'.) Προσδεῖ γὰρ ἐπὶ παντὸς πρὸς τὸ δυνατὸν εἶναι, καὶ ἄλλων ἔτι λόγων, οἷς ἂν πιστωθείη, ἔχειν αὐτὸ ἤδη, καὶ τὸ ὑπάρχειν. (§. μζ'. μη'.) Λόγος δὲ φέρεται τῷ ὄντι οὐδεὶς ὁ κατασκευάζων τὰς ἐν ἀνθρώποις ψυχὰς προεῖναι, πρὶν ἂν ἐνοικισθῶσι τοῖς σώμασιν. Ἄρα καὶ τὸ Β'.

Σχόλιον.

§. ψμγ'. Τὰς ψυχὰς ἁπάσας ἀπ' οὐρανόθεν ὑπὸ Θεοῦ εἰς γῆν κατενεχθείσας, Πυθαγόρας μὲν ἐν Ἕλλησι πρῶτος, κἀκ τούτου οἱ περὶ Πλάτωνα, καὶ Ὠριγένης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ὕστερον (1) ὁ κακῶς πλατωνίσας, ἐπίστευσαν. Ὅρος δὲ αὐταῖς τῆς εἴτε ἀποικίας ταύτης, εἴτε καὶ ὑπερορίας χρὴ λέγειν, οὐχ ὁ βραχὺς οὗτος τοῦ ζῆν ἀνθρώπῳ ἑκάστῳ ἀφωρισμένος χρόνος, ἀλλ' ἢ δὲ ἄλλος, ὡς ἂν ἤτοι δι' ἀρετῆς καθαιρομέναις, ἢ μοχθηρίας περιουσίᾳ εἰς τὸ χεῖρον διατεθείσαις, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, τὰ τῶν περιόδων συμβαίνοι σφίσι παρατείνεσθαι πλαζομέναις. Ἔνθεν τοι τῇ προϋπάρξει, παρὰ πόδας τὸ μηδὲν ἧττον τῶν ἀτοπίων, εἰ μὴ καὶ χεῖρον δόγμα τῆς μετεμψυχώσεως προσετέθη. Καὶ αἱ ψυχαὶ τοῦ λοιποῦ ὡς ἐκεῖνοι, ἄλλο ἐξ ἄλλου σῶμα ἀμείβουσαι, καὶ ἀνδρὸς ἐκ γυναικὸς, καὶ ἀνάπαλιν, καὶ νὴ Δία ἐξ ἀνθρωπείου κτηνῶδες, καὶ τοὐναντίον, οὔποτε τῆς ἄλης ἀπολήγουσιν, ἕως οὐ καιροί, οὕτω φάναι, καθάρσεως αὐ-
ταῖς

(1) Ἱερωνύμ. Τόμ. ϛ'. Σελίδι 642.

ταῖς πληρωθῶσιν. Ἔστι δὲ οὐ πρώτου Πυθαγόρου τὸ ἐπινόημα, ἀρχαιότερον δὲ ἐκείνου, εἰς πολὺ πάνυ καὶ χρόνου μῆκος, καὶ χώρας εὖρος ἐκνικῆσάν τε καὶ διαδοθέν. Καὶ γὰρ καὶ παρ' Ἰνδοῖς Ξηκιάχην τινὰ, φιλοσοφεῖν ἐπαγγελλόμενον φέρουσιν, ἔτεσί που χιλιοστῷ πρὸ τῆς Οἰκονομίας γενόμενον, τῆς ἀτόπου καθηγήσασθαι δοξασίας. Καὶ τοῦτον παρὰ Σινοῖς τοῖς παρηκολουθηκόσι τῷ δόγματι, ὀκτάκις μὲν χιλιάκις γεννηθέντα, τοσάκις δὲ τὸ ζῆν ἐπὶ γῆς αὐτῆς μεταμείψαντα, εἰς ἐλέφαντα τὸ ἔσχατον, λευκὸν ἀκριβῶς τὴν χροιὰν ἀναβεβιωκέναι. (1) Ἐντεῦθεν οὖν καὶ Χαλδαίοις ἐπιπολάσαι τὸ δόγμα, καὶ Πέρσαις, καὶ Ἑβραίοις, καὶ Αἰγυπτίοις, καὶ Ἕλλησιν αὐτοῖς, καὶ παρὰ πολὺ κρατυνθὲν, τοῖς πλείστοις ἔστιγε καὶ καθ' ἡμᾶς, τῶν πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα τετραμμένων Ἐθνῶν, ἐν μέρει θρησκείας πρεσβεύεται. Καίτοι οὐδὲ βραχέος γοῦν, ὅσον εἰπεῖν ὑποφαίνοντος λόγου, οὐκ αἰσθήσεως μαρτυρούσης, οὐ συνειδήσεως πειθούσης, οὐκ εἰκασίας τινὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐναγούσης εἰς τοῦτο, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν ὀρθῶν λογισμῶν προσισταμένων. Α'. „ Γὰρ ἀργῆτις ἦν
„ πρὶν καταβῆναι, καὶ πλείστῳ χρόνον τοσοῦτον ἡ ψυχὴ, καὶ
„ οὐκ ἔδειξεν ἐνεργείᾳ τὴν δύναμιν· οὐδὲ ἔγνω ὅπερ εἶ-
„ χε· ταῦτα γὰρ κατιοῦσα κερδαίνει. Ἀργοτέρα δὲ μᾶλ-
„ λον ἡ ἀρίστη.... Εἰ δ' αὖ ἅ τις διωρισμένη αὐτῇ προσειρ-
„ γάζετο, ὕστερον ἐπειδὴ κατέβη, κενὴν, καὶ ἔρημον, καὶ ἐν
„ ἀργείᾳ τὴν ἑαυτῆς χώραν καταλέλοιπεν. Αἱ μὲν γὰρ
„ ἄλλαι δυνάμεις ἅμα τε προῆλθον, καὶ ἐπράχθησαν, οὐ δεῖ
„ ἑκάστην, καὶ ὅ,τι χρὴ λειτουργεῖν, καὶ διακονεῖν, καὶ ὑπηρε-
„ τεῖν, καὶ φυλάττειν, τὴν δὲ ἀνθρωπίνην ψυχὴν μακρόν-
„ τινα χρόνον ἐν ἀργίᾳ καθίσαντες, ὀψέποτε δεσμῶτιν,
„ εἰς σῆμα τὸ σῶμα πέμπουσιν· καίτοι τὴν γῆν αὐτῇ
„ διακοσμεῖν προστέτακται. Ἐπεὶ οὐδὲ ἀνθρώπου εἴη, κἂν
„ παύσῃ τὰ τοῦ Θεοῦ κηρύττειν ὄργια, ὡς μικρόνα τόπον
„ ἄθεον παρεωρᾶσθαι. (2) Β'. τίς δ' ἂν ἀναπείσειε λόγος ποτὲ,

(1) Ὅρα Αὐγουστ. Καλμέτ. ἐν Λεξ. τῆς Ἱερᾶς Γραφ. ἐν λέξει Μετεμψυχ.

(2) Αἰνείας Γαζαῖος ἐν Διαλέγ. ὁ ἐπιγ. Θεόφρ.

ποτὲ, φύσεις νοεράς τε καὶ λογικὰς οὔσας, τὰς κατὰ τὰς σφαίρας, ἢ ἄλλῃ πῃ γινομένας αὐταῖς διατριβῆς, οὐδὲν τὸ παράπαν, οὐδὲ τὸ τυχὸν αὐτὰς φέρειν ἴχνος, καὶ ἂν ἐκεῖσε περιοῦσαι ἕδρασαν, αὐτὸ ἐνενόησαν (εἰμήτις αὐτὰς τὸν πάντα ἐκεῖνον χρόνον ὑπὸ νυκτὸς ἀϊδνῆς, ἀεργηλοῖό θ' ὕπνου κατεχομένας, οὐδὲ ζῶν ὅλως θήσει, πολλῷ ὢν ἦπου κακοδαιμονεστέρας, ἢ κατὰ τὴν ἐνταῦθα ὑπερορίαν, ἐκεῖ γινομένας πάντη ἐπιλησθῆναι; Ἀλλ' ὃ περὶ μόνα τὰ μαθήματα συμβαίνει αὐταῖς, ἐκ μικρᾶς ἀφορμῆς, ἀναμιμνήσκεσθαι. μὴ τοῦτο καὶ περὶ τὴν διατριβὴν αὐτῶν, τὴν κατὰ τὸν νοερὸν κόσμον γίνεσθαι, ἀλλὰ περὶ ἐκείνην μόνην τέλεον ἀμνημονεῖν; Γ'. Κἂν ταῖς μετεμψυχώσεσιν, ἔτι ἀλογώτερον ἔοικε τὸ πάθος· „ τῶν γὰρ ἐκεῖσε, εἰ μηδὲν ἄλλο, τοῦ μέντοι δημιουργοῦ, καὶ τοῦ νοητοῦ κάλλους ἀναμιμνήσκεται, ὅθεν
„ μακρόν τινα χρόνον ἀπέστη· τοῦ δὲ προτέρου βίου, καὶ ἐπι-
„ τηδευμάτων, καὶ παθημάτων, καὶ πατρίδος, καὶ γονέων,
„ πῶς παντελῶς ἐπιλέλησται, ὅθεν χθὲς μετῳκίζετο; (1)
Δ'. τί δὲ καὶ ὁ Θεός, ὁ τὰ ἔσχατα, ταῖς ὑπερορίοις ταύταις ψυχαῖς ἐπιτίμια διορίζων, οὐκ ἐκδιδάσκει τοὺς πά-
„ σχοντας ἐφ' οἷς τὰ ἐπιτίμια, ἀλλ' ἀφαιρεῖται τῶν ἁμαρ-
„ τημάτων τὴν μνήμην, ἀκριβῆ τὴν αἴσθησιν τῆς τιμω-
„ ρίας ἐπάγων; τί οὖν ὠφέλησε τιμωρία, τὴν ἁμαρτίαν
„ ἀποκρύπτουσα; τοὐναντίον μὲν οὖν καὶ παροξυνεῖ, καὶ εἰς
„ ἀπόνοιαν ἐπαίρει· ῥᾳδίως δὲ καὶ δικαίως κακίζει τὸν δι-
„ καστὴν ἐκεῖνος, εἰ φαῦλον μηδὲν αὐτὸς αὐτῷ συνειδώς,
„ ὑπομένει τὴν τιμωρίαν. (2) Ε'. τίς δὲ καὶ ἡ τῶν ἐν ᾅδου δικαστηρίων ὄνησις αὐτοῖς, καὶ τίς ἡ χρῆσις, κατὰ τῶν ἐπὶ γῆς ἤδη ταῖς συχναῖς περιόδοις, καὶ τοῖς ἀλλεπαλλήλοις μεταγγισμοῖς, (ὡς ὁ ἱερὸς Ἐπιφάνιος τούτους ἀποκαλῶν) πάντα πως ῥύπον, καὶ πᾶσαν βδελυγμίαν ἀποθεμένων; ϛ'. πῶς δ' ἀνεκτὸν καὶ τὰ ἄλογα τῶν ζώων, καὶ ἀτελέστατα, ἐπίσης ἀνθρώπῳ λέγειν ζώῳ ἡγεμονικῷ καὶ ἀρχικωτάτῳ,
τῆς

---

(1) Αἰνείας Γαζ. ἐνθ. αὐτ.
(2) Αὐτ. Αὐτ.

τῆς ἰσοτίμου ψυχῆς ἀμοιρεῖν δυνάμεως καὶ οὐσίας; οὐ γὰρ αὖ τὸν λόγον εἴποις μετατίθεσθαι εἰς ἀλογίαν. „ Οὐ γὰρ „ τὸ λογικὸν τῇ ψυχῇ συμβεβηκός. ὡς μεταχωρεῖν, ἀλ- „ λ' οὐσίας διαφορὰ βεβαίως ἱδρυμένη· (1) Θαυμάζειν οὖν ἔπεισιν ὅτι Πυθαγόραι καὶ Πλάτωνες οὕτω τῶν Αἰγυπτίων λήρων ἐφθησαν ἥττονες, ὥστε καὶ ὡς ἐπὶ ἰδίοις ἐπινοήμασιν ἐπ' αὐτοῖς ἐγκομβώσασθαι. (2) Ἢ οὐχὶ λῆροι σαφεῖς, αἱ ἐξ ἀνθρώπων εἰς τὰ τῶν ὄνων γένη, καὶ λύκων, καὶ ἱεράκων, καὶ ἰκτίνων, καὶ μελιττῶν, καὶ σφηκῶν, καὶ μυρμήκων, κἀκ τούτων αὖ εἰς ἀνθρώπους τῶν ψυχῶν μετασκηνώσεις, καὶ παρενδύσεις (3). Καὶ αἱ μετὰ μακρὰς περιόδους ἐπανελεύσεις αὐτῶν, καὶ ἐπικληρώσεις, καὶ αἱρέσεις δευτέρων βίων (4). Καὶ ἡ μὲν Ὀρφέως ποτὲ γενομένη κύκνου βίον αἱρουμένη, ἡ δὲ Θαμύρου ἀηδόνος, λέοντος δὲ ἡ τοῦ Αἴαντος, ἀετοῦ δὲ ἡ τοῦ Ἀγαμέμνονος, πιθήκου δὲ ἡ τοῦ Θερσίτου (5), καὶ ὅσα ἄλλα Πλάτων αἰγυπτιάζων ἢ μωσαΐζων, καὶ παίζων ἢ φιλοσοφῶν τοῖς βιβλίοις αὐτοῦ παρενέσπειρεν; „ Οἷς καὶ πι- „ στεύειν ἡμᾶς παρακαλεῖ (6) ἄνευ τινὸς ἀποδείξεως. Καὶ ἅπερ (ᾗ φησιν Εὐσέβειος (7) „ οὐδὲ καιρὸς ἀπελέγχειν, „ ὅτι μηδὲ αὐτὸς δι' ἀποδείξεων ἐνεχείρισε τῷ προβλήμα- „ τι. Καὶ περὶ ἃ οὐδ' αὐτοὶ οἱ τοῦ Πλάτωνος μυσταγωγοὶ, ἔχουσί τι φάναι σαφὲς οὐδὲ σύμφωνον, τῶν μὲν (οἷοι Πλωτῖνος, καὶ Ἁρποκρατίων, καὶ Βοηθὸς, καὶ Νουμήνιος) τὸν λύκον λύκον, καὶ ὄνον τὸν ὄνον, ἐπὶ λέξεως παραλαβόντων, τῶν δὲ μετ' αὐτοὺς (οἷοι Πορφύριός τε καὶ Ἰάμβλιχος) τὸν μὲν ὄνον εἰς ὀνώδη τρόπον, καὶ τὸν λύκον εἰς τὸν λυκώδη, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως, μεταλαβόντων· τῶν δὲ πως (οἷοι Συριανός τε καὶ Πρόκλος) τὴν ἀνθρωπείαν ψυχὴν ἐπὶ τίσει

τῶν

(1) Αἰνείας Γαζ. Διαλόγ. Θεόφρ.
(2) Ἡρόδ. Βιβλίῳ Β'. Διόδωρ. Σικελιώτ. Βιβλ'. Ε.
(3) Ἐν Φαίδωνι.
(4) Ἐν Φαίδρῳ.
(5) Ἐν Πολιτ.
(6) Παρ' Εὐσεβ. Εὐαγγελ. Προπαρασκ. Βιβλ. ιγ'. Κεφ. ιϛ'.
(7) Αὐτ. Αὐτ.

τῶν πεπλημμελημένων, οἵτινι τῶν κτηνῶν συνδεδέσθαι καὶ περιφέρειν, τοῖς μὲν τετράποσιν εἰ τύχοι συμβαδίζουσαν, καὶ συννεμομένην, συνηχομένην δὲ τοῖς νηκτοῖς, συμπταμένην δὲ τοῖς πτηνοῖς, καὶ τῷ μὲν μύρμηκι συνοικοδομοῦσαν, συμβομβοῦσαν δὲ τῇ μελίσσῃ, ἢ τῇ σφηκί, τῷ δὲ βατράχῳ συμβρεκεκεκίζουσαν. Ἀλλὰ γὰρ πρὸς ταῦτα ἐγὼ τοῦτο ἐπειπὼν παύσομαι, ὡς παναληθέστατον εἰρῆσθαι δοκοῦν, ὅτι Πλάτων οὕτω περὶ ψυχῆς φιλοσοφεῖ ἀμέτρως τι- „ μῶντι αὐτήν, καὶ βλασφημῶν. (1) τὸ μὲν Θεῷ δηλονότι ἀποφαίνων ὁμοίαν, τὸ δὲ οὐκ ἔστιν ὅτου τῶν ἀτιμοτάτων ζώων μὴ περιτιθέμενος. Νεμεσίῳ δὲ αὖθις ἐκεῖνο αὐτὶς νεμεσήσειε κἀνταῦθα πάνυ εἰκότως, ὅτι καὶ Χριστιανὸς ὤν, καὶ τοῖς ἔσωθεν λογίοις, οὐδὲν ἧττον, ἢ τῇ θύραθεν παιδείᾳ ἐντεθραμμένος, οὕτω προθύμως μετ' Ὠριγένους τοῦ πλατωνικοῦ κρατῆρος ἐσπάσατο, τὴν τῶν ψυχῶν προΰπαρξιν ἀδὴν καταπιών, ὡς καὶ Εὐνομίῳ ἐπεγκαλεῖν „ οὐσίαν τὴν ψυχὴν „ ἀποδεδωκότι ἀσώματον ἐν σώματι κτιζομένην. (2) Ἀσύμβατα ἀμέλει ταῦτα εὑρίσκων, ὡς τὸ μὲν σύμφωνον ὂν τῷ πλατωνικῷ δόγματι, τὸ ἀσώματον, τὸ δὲ τῇ Ἀριστοτέλους δόξῃ, τοῦ ἐντελέχειαν ἀχώριστον τὴν ψυχὴν :(ἥπερ αὐτῷ δοκεῖ.) ὑπειληφότος, τὸ κτιζομένην ἐν σώματι. Α'. γὰρ ὃ συνάγει τὴν ἐν σώματι κτίσιν τῆς ψυχῆς, ἔλεγχον λέγων εἶναι τῆς γενέσεως τῆς κατὰ τὰ σώματα, οὐδὲν ὑγιές, τῶν κατὰ φύσιν γενέσεων τῆς ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργίας, καθ' ἣν εἰς τὸ εἶναι ἡ ψυχὴ ἀνακαλεῖσθαι λέγεται, πλέον ἢ ὅλοις παρασάγγαις φασίν, ἀπεχούσης. Β'. οὐδὲ τῷ Μωσέως αὐτῷ (ἥπερ ὑπείληφε) τὸ τῆς προϋπάρξεως δόγμα συνίστησιν, εἰ μὴ καὶ τέλεον περιτρέπει. Μετὰ γὰρ τὴν τοῦ σώματος διάπλασιν, οὐχ ἁπλῶς τὴν ψυχὴν ἐμβεβλῆσθαι γέγραπται, ὡς προοῦσαν μέν, τότε δὲ πρῶτον εἰσοικιζομένην, ἀλλ' ἐμπεφυσῆσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πνοὴν ζωῆς τῷ ἀνθρώπῳ. Θεοῦ δὲ ἐμφύσημα τί ἄλλο γένοι-

νοι·

(1) Χρυσοσ. Ὁμιλ. α'. εἰς Ἰωάννην.
(2) Ἐν τῷ Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. β'. Περὶ Ψυχ.

ποιτο ἂν, ἢ αὐτὴ δὴ ἡ τῆς ἀΰλου ψυχῆς, ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ κτίσις τε καὶ οὐσίωσις; Γ'. δὲ οὐδ᾽ ὃ προστίθησιν, ὡς οὔπως οὔπω πλήρης ὁ Κόσμος, ἀλλ᾽ ἡμιτελὴς ἔτι καὶ νῦν, προσθήκης ἀεὶ δεόμενος, πεντάκις μυρίων γοῦν τὸ ἐλάχιστον, καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν οὐσιῶν νοητῶν προσγινομένων αὐτῷ, καὶ (ὃ χαλεπώτατον αὐτοῦ δοκεῖ) παιδιὰ ἄντικρυς παίδων νηπίων ἐν ψάμμῳ, ὅτι ὅταν πληρωθῇ τότε μέλλει διαφθείρεσθαι τὸν Κόσμον, οὐδὲ ταῦτα λόγου τινὸς ἐχόμενά ἐστι. Κόσμου γὰρ πλήρωσις, ἡ ἐξ ἁπασῶν οὐσιῶν, ἐξ ὧν καλλιοῦσθαι καὶ κοσμεῖσθαι πέφυκε, συγκρότησις· οὐ γὰρ δὴ καὶ ἡ ἐξ ἁπάντων ἀτόμων, κατὰ τὸ αὐτὸ οὕτω φάναι συνύπαρξις. Κόσμου δὲ φθορὰ κυρίως εἰπεῖν οὐδεμία ἔσται, ὡς τῇ ἐν ψάμμῳ παιδιᾷ τῶν νηπίων, τὸ κατὰ τὴν συντέλειαν πρᾶγμα εἰκάσαι, ἀλλ᾽ ὅτι τὸ κρεῖττον εἶναι, τῶν ὄντων ἔσται μεταλλαγή· ἤδη γὰρ μάλιστα κρατεῖ ἡ φθορὰ, τόδε δὲ ἀντεισενεχθήσεται ἡ ἀφθαρσία. Καὶ νῦν μᾶλλον τὰ γινόμενα τοῖς ἐπὶ ψάμμου ἔοικε γραφομένοις, ἐν βραχεῖ χρόνῳ χειμαζόμενά τε καὶ συγχεόμενα· κατ᾽ ἐκεῖνο δὲ πῆξιν ἅπαντα ἕξει, καὶ στάσιν ἑδραίαν τε καὶ ἀκίνητον, καὶ αὐτῆς τῆς ἐπικήρου φύσεως εἰς ἀβεψίαν μεταστοιχειωθησομένης. (1)

Θεώρημα ΚΕ'.

§. ψμδ'. „Ἡ λογικὴ ψυχὴ οὐκ ἔστι τι αἰώνιον.

Τρεπτὸν γὰρ ἡ ψυχὴ ἡ ἀνθρώπου, ὡς δι᾽ ὅλου τοῦ Α'. Κεφαλαίου καταφανές. (§. ψζ'.) Καὶ οὐδὲ ἀπειροτέλειον, ἤπου δῆλον, καὶ τοῖς πᾶσιν ὁμόλογον. Τὸ δὲ αἰώνιον, ἅτε δὴ τῆς κατὰ φύσιν λεγομένης διαδοχῆς ὑπερδεδραμημένον, (§. φϙζ'. φϙή.)

---

(1) Τὸν γὰρ αἰσθητὸν ὅλον κόσμον ἐπὶ τὸ ἀθάνατον ὁ Δημιουργὸς „μεταλλάξει, ὥστε συνᾴδειν τῇ τῶν ἀνθρώπων ἀθανασίᾳ, καὶ πάλιν οἰ„κεῖον γενέσθαι τὸν τόπον τῇ τῶν οἰκούντων εὐδαιμονίᾳ. Ἔδει γὰρ θνη„τοῦ κόσμου θνητὸν ζῶον ἐνδιαιτᾶσθαι, ἀθανάτου δὲ τὸ ἀθάνατον. Αἰ„νείας Γαζαῖ. ἐν Διαλόγ. ὁ ἐπιγρ. Θεόφρ.

φυή.) οὐδὲ θνητὸν (§. σιζ'.) καὶ ἀπειροπλειον. (§. σιη. σιθ'.) Ἄρα ἡ λογικὴ ψυχὴ, κτ.

Πόρισμα.

§. ψμε'. Οὔκουν ἄρα οὐδὲ Θεὸς αὐτὸς ἡ ψυχὴ, οὐδὲ τῆς ὑπερουσίου οὐσίας, οὔθ' ὡς μέρος, οὔθ' ὡς πάθος. (§. σις'.)

Σχόλιον.

§. ψμς'. Ἐξ ἑνὸς τοῦδε τοῦ Θεωρήματος, πλεῖστα ὅσα κακῶς κατὰ Θεοῦ ἀνοιχθέντα ἐπιρραπίζεται στόματα. Στωϊκοί τε γὰρ κατασιγῶνται, καὶ οἱ συμμανέντες τῷ Μανιχαίῳ, καὶ τῷ Μαρκίωνι, καὶ ἡ τῶν Πρισκιλλιανιστῶν φάλαγξ (1) φιμοῦται, καὶ ψυχὴ ἡ πηγαία τοῦ παντὸς, σὺν αὐτῷ τῷ Πλατωνικῷ κράτει (2), οὐδὲν ὅ,τι μὴ φλυαρίαν, καὶ λέσχης ἀθύρματα νάουσα ἐξελέγχεται. (3) Καὶ ὅσοι ἄλλοι ἀπορρῶγας οἷον τινὰς ἀπὸ τῆς ἀκτίστου καὶ αἰωνίου ὑπερουσιότητος ἀποτετμημένας, καὶ εἰς αὐτὴν πάλιν ἐπανιούσας, τὰς ἐν ἡμῖν οὐχ ὅπως, ἀλλὰ καὶ τὰς ὅπῃ δήποτε ζωῆς ἀμυδρᾶς φαντασίαν ὑποφαινούσας ψυχὰς ὑπειλήφασιν, Ἀρχαῖοί τε καὶ Νεώτεροι, ἐν οἷς σημαιοφόρον οἷον τακτέον τὸν πολὺν τὴν ἀθεΐαν Σπινόζαν· (§. χκθ'.) (οὐδὲ γὰρ πάρεργον ἂν εἴη ἀνδρῶν λήρων ἐπὶ λεπτοῦ διεξιέναι κατάλογον, ἀπειροκάλου κενοσπουδείας, ἢ ὀνησίμου θεωρίας, ἐντετριβὴν εἰργομένης.) ἅπαντες οἷον σκηπτῷ κατενεχθέντι, κατὰ τοὺς ἐν τοῖς μύθοις Τιτᾶνας, τῷ Θεωρήματι καταπεπλήγαται, ἀδικίαν τοσαύτην εἰς τὸ ὕψος λαλήσαντες.

Θεώ-

---

(1) Ἱερώνυμ. Τόμ. Β'. Σελ. 642.
(2) Ἐν Τιμαίῳ.
(3) Ὅρα Θεοδωρ. Θεραπευτ. Ἑλλην. Παθημ. Λόγ. Ε'. Καὶ Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρ. Βιβλ. Ε'. τῶν Στρωμ.

Θεώρημα Κϛ'.

§. ψμζ'. „ Η λογικὴ ψυχὴ ἐκ τοῦ μηδενὸς ἐςὶ δημιουρ-
„ γητή.

Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ αἰώνιον (§. ψμδ'.) οὐδ' ἀναγκαῖον καθ' ὕπαρξιν (§. σβ'.) ἐνδεχόμενον δὲ (§. σγ'.) καὶ ἐξαιρετικῶς ἄλλου ἐξηρτημένον ἔςαι (§. αὐτ.), ὑφ' οὗ δηλονότι οὖ ὑπέςαίη. Ἀλλ᾽ ἀμέλει φύσει ἡ ψυχὴ φυσικῇ οὐκ οὖ λάβοι τὸ εἶναι, ὥσπερ τὰ ἐν τῇ φύσει γινόμενα. (§. ψλθ'.) Ἄρα ἐκ τοῦ μηδενὸς μὲν, ὑπὸ μηδενὸς δ' οὐχί. (§. σνθ'.) Αὕτη δ' ἐςὶν ἡ κατὰ δημιουργίαν παραγωγὴ, (§. σξ'.) ἣν μόνη τῇ τῆς ὑπερουσίου οὐσίας δυνάμει (§. ρξα. σξβ'.) ὁ λόγος φέρων ἀνέθετο. Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ψμη'. Ἐι δὲ δὴ τούτων καὶ ἡ Τερτυλλιανοῦ, et maximae partis occidentalium, καὶ ἡ τῶν πλειόνων ἐν δυτικοῖς (1), καὶ ἡ Ἀπολλιναρίου (2) καθαιρεῖται δόξα, τῶν ἐκ διαδοχῆς τε καὶ κοινωνίας τῆς ἐξ ἀλλήλων, τὰς ψυχὰς γίνεσθαι ἀγνοησαμένων. „ Εἰ γὰρ ἐξ ἀλληλογονίας, καὶ φθαρταὶ εἰσὶ „ καθάπερ τὰ ἄλλα τὰ ἐκ διαδοχῆς γενῶς γινόμενα. Εἰ „ δὲ ἐξ οὐκ ὄντων παράγεται κτίσις ἐςὶ τὸ γιγνόμενον. „ (3) Τὸν μὲν οὖν Αὐγουστῖνον, ἄνδρα ἄλλως καὶ πολὺν ἐν λόγοις, καὶ ἐπίσημον τὴν εὐσέβειαν, τοῦτό τι περὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς ὑπονενοηκέναι, (4) θαυμάζειν ἔπεισι. Τοῦτο γὰρ ἐπιεικῶς ἐξ αὐτῶν ῥιζῶν, τὸ ἐκείνης ἀσώματον, καὶ ἁπλοῦν, καὶ ἀμερὲς, ἀναιρεῖ τε καὶ ἀνατρέπει, ὡς παντὶ τῷ ἐπι-

(1) Γερόνυμ. ἔνθα αὐτ.
(2) Παρὰ Νεμεσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. Β'. Περὶ Ψυχῆς.
(3) Νεμέσ. Αὐτ.
(4) Αὐγυσ. Περὶ Ἀρχ. τῆς Ψυχ., καὶ περὶ Αὐξήσ.

ἐπιςήσαντι τὴν διάνοιαν, ἐπὶ τῆς εἰρημένης ἀλληλογονίας κατάδηλον γίγνεται. (ὅρα §. σνθ΄. σξ΄.)

Θεώρημα ΚΖ΄.

§. ψμθ΄. „ Τὴν λογικὴν ψυχὴν εἰς τὸ μὴ ὂν ἁπλῶς „ δυνατὸν ἐξαπτῶναι.

Εἰ γὰρ αἰώνιος οὐκ ἔςιν (§. ψμδ΄.) οὐδὲ τὴν ὕπαρξιν ἐξ ἀνάγκης ἔχουσα (§. σβ΄.) ἐνδεχομένην δὲ (§. σγ΄.) δυνατὴ αὐτῆς ἡ ἀνυπαρξία. (§. αὐτ.) Φθορὰ δὲ φυσικῇ τοῦτο οὐκ ἂν πάθοι. (§. ψμ΄. ψμα΄.) Εἰς τὸ μὴ ὂν ἄρα δυνήσεται ἐξαπτῶσαι. Ὅρα (§. σξγ΄. σξδ΄. σξε΄.)

Σχόλιον

§. ψν΄. Ἐντεῦθεν καὶ τὴν θρυλλουμένην ἀπορίαν ῥᾳδίως ἐπιλυσόμεθα. Ἣν γὰρ ἀθάνατον αὐτὴν ἀληθέσι λόγοις ἀνωτέρω (§. ψμ΄. ψμα΄.) ἐδείκνυμεν πολλοὶ τῶν παρ' ἡμῖν θεοφορήτων ἀνδρῶν, τὸ γέρας τῆς Ἀθανασίας ἀποστερεῖν ἔδοξαν· τί δὲ ἕνα ἕκαστον λέγειν χρή, ὅπου γε καὶ ὅλη Σύνοδος ἡ Γ΄. μὲν τῶν Κωνσταντινουπόλει, ς΄. δὲ τῶν Οἰκουμενικῶν, ἐν Πραξ. ια΄., οὐχ ὅσον τὴν λογικὴν ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἁπλῶς τὴν ἀσώματον καὶ νοερὰν δημιουργικὴν φύσιν, μηδαμῶς πλουτεῖν τὸ ἀθάνατον ἀπεφήνατο, τὴν περὶ τούτου ἀνενεχθεῖσαν Ἐπιςολὴν τοῦ Ἱεροσολύμων Σωφρονίου ἀποδεξάμενοί τε, καὶ δοκιμάσαντες, ὡς ἄρα τῷ ὑπὸ τοῦ Ἀποςόλου εἰρημένῳ (1) „ τὸν Θεὸν μόνον ἔχειν ἀθανα„σίαν, συνᾴδουσαν; ταῦτ' οὖν ῥᾳδίως, φημὶ, ἐπιδέχεται τὴν ἀπαίτησιν. Τὸ μὲν γὰρ φύσει ἀθάνατον, ὅπερ ἐςὶ τὴν οὐσιώδη τε καὶ ἀναγκαίαν (ὡς εἰπεῖν φιλοσοφικώτερον) τὴν ὕπαρξιν ἔχοντος, μόνῳ τῷ ὑπερουσίῳ καὶ ἀεὶ

ὄντι

(1) Α, Πρὸς Τιμόθ. Κεφ. ς΄.

ὄντι ἀναθετέον, παρ' ᾧ οὔτε παραλλαγή τις ἐστὶν, οὔτε τι τρο-
πῆς ἀποσκίασμα. Τὴν δὲ ψυχὴν εἰς τὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄν-
τος ἐπὶ τὸ εἶναι, (§. ψμζ΄.) καὶ ἀνάπαλιν οὖσαν, ἐπὶ
τὸ μηδαμῇ μηδαμῶς εἶναι μεταβαίνειν (§. ψμθ΄.) Θεοῦ
τοῦ πανσθενοῦς τῷ νεύματι προσηρτημένην ὑποληπτέον. Τὸ
δὲ δὴ μετουσίᾳ τε καὶ χάριτι ἀθάνατον, ὡς ἀπὸ τοῦ παραγα-
γόντος ἀσώματον αὐτὴν (§. ψκϛ΄. ψκζ΄. κξ΄.) καὶ ἁπλῆν
(§. ψλη΄.) καὶ ἐπὶ τὸ εἶναι συνέχοντος, καὶ αὐτῇ ταύτῃ,
οἷα δὴ καὶ πάσῃ νοητῇ φύσει ἀποδοτέον. Τὸ δὲ δόγμα τό-
δε τὸ τῆς παρ' ἡμῖν θεοσδότου Σοφίας, οὐδὲ ἡ ἔξω σοφία
ἠγνόησεν. Τὸ γὰρ πᾶν τὸ γινόμενον πάντως εἶναι θνητὸν,
καὶ φθείρεσθαι, καὶ διαλύεσθαι, καὶ Πλάτωνι δοκεῖ, παρ' ᾧ
ὁ ὑπέρτατος Θεὸς τοῖς ἐξ αὐτοῦ οὐσιωθεῖσιν οὕτως εἰσάγε-
ται δημηγορῶν. „ Θεοὶ Θεῶν, ὧν ἐγὼ Πατήρ τε καὶ Δη-
„ μιουργὸς, ἀθάνατοι μὲν πάμπαν οὐκ ἐστὲ, ἐπείπερ ἐγέ-
„ νεσθε· οὔτι γε μὴν λυθήσεσθαι, τῆς ἐμῆς βουλήσεως κρείτ-
„ τονος θανάτου λαχόντες. Ἐν τούτοις γὰρ πάνυ σαφῶς, τὰ
ἀντιπίπτειν δοκοῦντα, οὐ πάμπαν δὲ ἀσυμφώνως ἔχοντα,
„ ἀμφότερα ἅμα συνάγει καὶ πεποίηται, καὶ μὴ δια-
„ λύεσθαι, καὶ γίνεσθαι, καὶ τοῦ θανάτου κρείττους γίνεσθαι.
„ Τοιαύτη προῆλθε καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ, οὐσία λογι-
„ κὴ, αὐτοκίνητος, καὶ αὐτεξούσιος, ζωὴν ἐξ αὐτοῦ ἔχουσα
„ καὶ σώματι χορηγεῖν δυναμένη, ἃ θνητὸν οὐδὲν ἔλαχεν·
„ ἀλλὰ πάντα ταῦτα τῆς ἀθανασίας ἀτεχνῶς γνωρίσματα.

Θεώρημα ΚΗ΄.

§. ψνα΄. „ Η μὲν οὐσία τις ἀσώματος, καθ' ἑαυτὴν ἡ
„ ψυχὴ, καὶ ὑπόστασιν ἰδίαν κεκλήρωται· ἡ δὲ ψυχή τε, καὶ
„ εἶδος, καὶ ἐντελέχεια, οὐδαμῶς.

Τὸ Α΄. μέρος ἐκ τῶν §. §. ψλγ΄. ψλδ΄. ψλε΄. ψλϛ΄.
δείκνυται.

Τὸ Β΄. δὲ ἐκ τῶν §. §. ρμγ΄. ρμδ΄.

Σχόλιον.

§. ψνβ'. Ψυχὴ μὲν οὖν λέγεται, ἡ τὸ ὀργανικὸν ἐμψυ-
χοῦσα σῶμα, καὶ ζῆν ἀποφαίνουσα. Εἶδος δὲ, ἡ τοῦτο συ-
νιστῶσα, καὶ χαρακτηρίζουσα. Ἐντελέχεια δὲ ἡ τελειοῦσα τε
καὶ συνέχουσα. Καθ' αὑτὴν δ' ἂν ἔχοι τούτων οὐδὲν, εἴθ' ὅπερ
ἂν ἐμψυχώσειεν, οὐθ' ὃ συστήσειεν, οὐθ' ὃ τελειώσειεν· ὥ-
στε οὔθ' ἡ ψυχὴ, οὔθ' ἡ εἶδος, οὔθ' ἡ ἐντελέχεια ἰδιαζούσης
ἔλαχεν ἡ ψυχὴ ὑποστάσεως. Ταῦτα γὰρ ἐκ τῆς πρὸς τὸ
σῶμα ἐχούσα σχέσεως, τῇ μετ' αὐτοῦ συναφείᾳ συναποτί-
θεται. Διὰ τοῦτο οὖν δὴ καὶ οἱ Σχολαστικοὶ τὸ καθ' ὑπόστα-
σιν αὐτοτελὲς τῇ ψυχῇ τοῦ σώματος ἀναλυθείσῃ προσνέ-
μοντες, ἀφαιροῦντι συνθέσεως ἐκείνου. „ Ὅ,τε θεῖος Δαμα-
„ σκηνὸς, (1) οὔτε ἡ ψυχὴ μόνη λέγεται ὑπόστασις, ἔφη,
„ οὔτε τὸ σῶμα, ἀλλ' ἐνυπόστατα. τὸ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων
„ ἀποτελούμενον ὑπόστασις ἀμφοτέρων. ὑπόστασις γὰρ κυρίως
τὸ καθ' ἑαυτὸ ἰδιοσυστάτως ὑφιστάμενον. ψυχὴ δὲ πάντως
ἰδιοσυστάτως οὐκ ἂν ὑποσταίη τὸν λόγον τοῦ ψυχὴν εἶναι καὶ
καθ' ἑαυτὴν διασώζουσα. Ἐνθέντοι τρόπον τινὰ φησὶν ὁ
„ Φιλόπονος (2) καὶ τὴν λογικὴν ψυχὴν ἐντελέχειαν ἀ-
„ χώριστον εἶναι, ὁμολογητέον· ἀμέλει τοι καθ' ὃ τοῦτο αὐτὸ
„ ἐστὶν ἐντελέχεια. Τὰς γὰρ ἐνεργείας καθ' ἃς τελειοῖ τὸ
„ ζῶον κοσμοῦσα αὐτὸ ποιῶς, ἡ ποιάς. ἀχωρίστως ἔχει τοῦ
„ σώματος. Ἐξελθοῦσα γὰρ αὐτοῦ οὐκέτι ταύτας ἐνεργήσει·
„ ἔχει γὰρ αὐτὰς ἐκ τῆς σχέσεως τῆς πρὸς τὸ σῶμα· ὥ-
„ στε ταύτῃ καθὸ ἐντελέχειά ἐστι· λέγω δὴ κατὰ τάς δε τὰς
„ ἐνεργείας ἀχώριστος ἂν εἴη τοῦ σώματος· ὥσπερ καὶ τοῦ
„ κυβερνήτου ἕως κυβερνᾷ, αἱ ἐνέργειαι τοῦ πλοίου εἰσὶν ἀ-
„ χώριστοι. Καὶ χωρίζεται μὲν ὡς ἄνθρωπος, ὡς μέντοι
„ κυβερνήτης ὢν ἐνεργείᾳ, ἅμα κεχώρισται τῆς νεώς, καὶ
„ ἐφθαρμένας ἔχει τὰς τοιαύτας ἐνεργείας. Οὕτω τοι καὶ ἡ
„ λο-

(1) Περὶ τῶν Ἐνυποστάτων Κεφ. κδ'.
(2) Φιλόπον. ἐν Β'. Περὶ Ψυχ. Ἀριστοτέλ. Ὑπομν.

" λογικὴ ψυχὴ, ὡς μὲν χωριστὴν ἔχουσα οὐσίαν, οὐκ ἔστιν
" ἐντελέχεια σώματος· ὡς μέντοι τοιάδε σχέσιν ἀναλαμ-
" βάνουσα πρὸς τὸ σῶμα, καθ' ὃ καὶ τὸ ψυχὴ λέγεσθαι ἔ-
" χει (ἡ γὰρ ψυχὴ πρὸς τὸ σῶμα λέγεται·) ἐντελέ-
" χειά τε ἐστὶ τοῦ σώματος, καὶ ἀχώριστος αὐτοῦ· χωρισθεῖ-
" σα γὰρ αὐτοῦ ἀπολύει ταύτας τὰς ἐνεργείας, ἃς ἐκ τῆς
" πρὸς αὐτὸ σχέσεως ἀνειλήφει· οἷον τὸ ζωοποιεῖν, τὸ κοι-
" νωνεῖν αὐτῷ πάσας τὰς φυσικὰς κινήσεις, καὶ εἴτι τοιοῦ-
" τον ἄλλο. Τί γὰρ φυσικῶς κινήσει, ἢ ζωοποιήσει, παν-
" τὸς οὖσα ἔξω τοῦ σώματος;

Θεώρημα ΚΘ'.

§. ψνγ'. " Ψυχὴν λογικὴν τῷ ἀριθμῷ μίαν, διττὰ " σώματα ὀργανικὰ κατὰ τὸ αὐτὸ εἰδοποιεῖν ἀδύνατον.

Συνέστησαν γὰρ ἂν, εἴπερ δυνατὸν ἦν, ἄνθρωποι δύο αὐτόψυχοι· ἐπεὶ δὲ τούτων ἑκάτερος ἄνθρωπος εἶναι ὁμολογεῖται, νοῦ μετέχων, νοῆσαι ἂν κατὰ τὸ αὐτὸ ὁ μὲν θάτερον τῶν ἀντιφασκόντων, ὁ δὲ θάτερον ἀληθεύειν πειθόμενος· οἷον ὁ μὲν ὅτι ἥλιος φέρε κινεῖται, ὁ δὲ ὅτι οὔ. Καὶ νοῦς οὕτως ὁ αὐτὸς τῶν ἀντιφασκόντων ἀντιληφθείη ἅμα. Ὅπερ ἀδύνατον. (§. λδ'.) Εἰ δὲ ἅτερος μὴ δύναιτο θάτερον αὐτὸ τοῦτο οὐκ ἂν εἴη, ὅπερ ὑποτίθεται, ἄνθρωπος. Τὸ δὲ ἐπίσης τῶν ἀδυνάτων (§. λ'.). Ἀλλὰ μὴν καὶ ἤτοι ὅ,τι ἂν ὁ ἕτερος προέλοιτο, καὶ τῷ ἑτέρῳ κατὰ θυμὸν εἴη, καὶ ἡ αὐτὴ προαιρετικὴ δύναμις ἔχοι τ' ἂν τῶν ἀντιφασκόντων, πρὸς τὰ ὑπ' ἀλλήλων ἀναιρούμενα ἅμα ῥέπουσα, ἢ μὴ προελέσθαι αὐτὸ καὶ ὁ ἕτερος οὐκ ἂν ἔχοι, καὶ εἴη πάντως τὸ προαιρετικὸν, ἀπροαίρετον· βίαιον γὰρ, καὶ κατηναγκασμένον· ὃ τῆς ἴσης ἔχεται ἀτοπίας. (§.λ'.λδ'.) Ἄρα κτ.

Ἄλλως. Καὶ ἤτοι ὅλη ἐνείη ἑκατέρῳ, ἢ μέρος. Τὸ δέ τοι μέρος οὐκ ἔνι λέγειν· ἀμερὴς γὰρ ἡ λογικὴ ψυχή. (§. ψθ'.) Ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνο. Πότερον γὰρ ποτὲ, κἂν τοῖς μεταξύ; ἀλλ' ἔσται δήπως λογικά τινα φύσιν καὶ τὰ μεταξὺ,

καί τοι μὴ τούτῳ τυγχάνοντα. Εἰ δὲ μή, τὸ ἓν ἄρα δύο. (§. σϙβʹ.) Ἄρα κτ.

Πόρισμα.

§. τνδʹ. Πολλῷ δὲ μᾶλλον ἄρα τῶν ἀδυνάτων, τοὺς ἀνθρώπους μιᾷ χρῆσθαι κοινῇ ψυχῇ ἀπαξάπαντας.

Σχόλιον.

§. τνεʹ. Λαμπρῶς ἄρα μαινομένων ἀνδρῶν ἂν εἴη, καὶ τὸν ἐγκέφαλον αὐτὸν ἐξεπτυκότων τὸ τῶν Μανιχαίων δόγμα, τῶν ἐκ μιᾶς τοῦ ἀριθμῷ ψυχῆς ἅπαντας εἰδοποιεῖσθαι ἀνθρώπους, καὶ πάντα σώματα, εἰς ἅπαντα κατακερματιζομένης τε καὶ κατατεμνομένης ἔμψυχά τε καὶ ἄψυχα, τῶν μὲν πλείονος αὐτῆς μετεχόντων, τῶν δὲ ἐλάσσονος, πλείονος μὲν τῶν ἐμψύχων, ἐλάττονος δὲ τῶν ἀψύχων, πολλῷ δὲ πλείονος τῶν οὐρανίων· ὡς τῆς καθόλου ψυχῆς μέρη εἶναι τὰς καθόλου ψυχάς, ἢ παρὰ τῷ Νεμεσίῳ (1) μαθεῖν ἔξεστιν. Πρεσβεύουσι δὲ τὴν ἄτοπον δοξασίαν, καὶ πολλοὶ τῶν Ἀράβων, καὶ Ἀβερρόη. „Ἀλλ' εἰ μὲν ἀμερίστως μερίζεσθαι ταύτην ἔλεγον, ὡς τὴν φωνὴν ἐν τοῖς ἀκούουσι, μέτριον ἂν ἦν τὸ κακόν· νῦν δὲ τὴν οὐσίαν αὐτὴν τῆς ψυχῆς καταμερίζεσθαι λέγουσι, καὶ τὸ πάντων χαλεπώτατον, ὅτι κυρίως αὐτὴν ἐν τοῖς στοιχείοις εἶναι βούλονται, καὶ συμμερίζεσθαι τούτοις ἐν τῇ τῶν σωμάτων συνθέσει, καὶ πάλιν εἰς ταὐτὸ συνιέναι διαλυομένων τῶν σωμάτων, ὡς ὕδωρ μεριζόμενον, καὶ πάλιν συναγόμενον, καὶ μιγνύμενον· καὶ τὰς μὲν καθαρὰς ψυχὰς χωρεῖν εἰς τὸ φῶς, φῶς οὔσας, τὰς δὲ μεμολυσμένας ὑπὸ τῆς ὕλης χωρεῖν εἰς τὰ στοιχεῖα, καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν στοιχείων εἰς τὰ φυτὰ καὶ τὰ

„ ζῶα,

(1) Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. Βʹ. Περὶ Ψυχ.

„ ζῶα, καὶ οὕτω τὴν οὐσίαν αὐτῆς κατατέμνοντες, καὶ σωματικὴν ἀποφαίνοντες, καὶ πάθεσιν ὑποβάλλοντες ἀθάνατον „ εἶναι φασίν. (1) Αὐτοὶ μέντοι καὶ ἐν αὐτῷ μόνῳ τῷ ἀνθρώπου εἴδει (κἄν τις τὰ ἄλλα παρείη) τὴν μονοψυχίαν ταύτην διασκοποῦντες, οὐ μόνον ἐκ τοῦ ἀμερίστου τῆς ἀσωμάτου φύσεως, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν δυνάμεων, τῆς τε διανοητικῆς λέγω, καὶ τῆς βουλητικῆς, αἷς ἡ οὐσία ἡ τῆς ψυχῆς συγκεκρότηται, τῆς δόξης τὸ ἄλογον ἐλέγχομεν καὶ ἀδύνατον. Ὅσα γὰρ τὰ ὑπὸ μιᾷ ψυχῇ ὑπὸ τούτων συμφερόμενα ἄτοπα, τοσαῦτα μοι δοκεῖ τὰ τῇ κατ' αὐτοὺς ὑπολήψει ἑπόμενα ἄτοπα. Πάντες γὰρ ἂν οὕτω εἰς ταὐτὸ παιδείας, ἢ ἀπαιδευσίας ἥκοντες, καὶ πάντα, καὶ τὰ τῶν πάντων ᾔδεσαν. Καὶ ταῦτα ἅπασιν ἂν δόξειαν, καὶ ἀληθεύοντα καὶ μή, καὶ διωκτέα καὶ μή, κατάγει τὴν συνείδησιν τῆς ψυχῆς (ᾗ πέφυκεν) ἐφ' ἑαυτὴν ἐπιστρεφούσης τε καὶ ἐμφιλοχωρούσης, καὶ μυρίοις ὅσοις κατὰ τὸ αὐτὸ προσδιατριβούσης, μᾶλλον δὲ εἰς μυρία ὅσα καὶ γνωστικῶς καταμεριζομένης, καὶ διασχιδναμένης, καὶ μηδέποτε ἑαυτῇ ὁμολογούσης. Οὐδὲ γάρ, ὅπερ, ἐπὶ τοῦ ἐν πολλοῖς αὐλοῖς ἐμπνεομένου, συμβαίνει ἀέρος, τοῦ πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὴν διαφορὰν τῶν δεκτικῶν, τοὺς μὲν τῶν ἤχων ὀξυτέρους, τοὺς δὲ βαρυτέρους ἀποδιδόντος, οὐδ' ὅπερ ἐπὶ τῶν ὀργανικῶν ἄλλων σωμάτων ὁρῶμεν, διὰ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας, τοῖς ἑτεροίως ἔχουσι πρὸς ὑποδοχήν, συμποικιλλομένην τὴν πάθην, καὶ συμμεταβαλλοῦσαν, τοῦτο ἤδη εἰκὸς ἂν εἴη, καὶ ἐπὶ τῆς λογικῆς αὐτῆς ψυχῆς συμβαίνειν ἡγεῖσθαι. Ἐκεῖνα καὶ γὰρ τῶν μεριστῶν φύσει ὄντα, οὐδὲν ἀπεικὸς κατὰ τὰ δεκτικὰ καὶ ταῖς ἐνεργείαις μερίζεσθαι· ἡ δὲ δὴ λογικὴ ψυχή, ἁπλουστάτη οὖσα ἐδείχθη (§. ψλή.) καὶ πάντη ἀμέριστος, καὶ ἀδύνατον αὐτήν, τὸ μὲν τῇδε ἕπεσθαι, τὸ δὲ τῇδε. Καὶ τὰ μὲν σωματικὰ ὄντα πρὸς ἑαυτὰ τυγχάνει καὶ ἀνεπίστραφα (§. ψκζ'. Λεῖμμ. ΙΒ'.) οὐδέν τι δέος, μὴ τὸ ὀξεῖαν ὑπηχῆσαν τοῦ πνεύματος μέρος, ἐπ' αὐτὸ τὸ τὴν βαρεῖαν ἐπι-

(1) Αὐτ. Αὐτ.

πιστραφέντα καὶ ταυτωθέν, βαρεῖαν κατὰ τὸ αὐτό, τὴν αὐτὴν ὀξεῖαν ἠχήσειεν. Τῆς δὲ πρὸς ἑαυτὴν, ἅτε δὴ νοερᾶς οὐσίας, ἐπιστρέφειν πεφυκυίας (§. αὐτ.) ἅμα τε καὶ τὰς ἐπιστροφὰς μὴ συνειδέναι οὐκ ἐχούσης (§. χξη΄.) πολλὰ ἂν εἴη τῶν ἐνεργημάτων ἀντίφθογγα, μᾶλλον δὲ τὰ πάντα, καὶ σύμφωνον οὐδέν. Καὶ περιστραίη ἂν τὸ πρᾶγμα εἰς τοσαύτην ἀνωμαλίαν, ἀκριβῶς σκοπούμενον, ὥστε μηδὲ νοεῖν ὅλως τὴν ψυχὴν οὕτω δύνασθαι, καὶ πάντα νοεῖν· ὃ τίς ἄν, οὔπω μὲν φρενῶν φιλοσόφων, ἀνθρωπείων δὲ λόγων μετειληφώς, ἐννοήσειεν;

Θεώρημα Λ΄.

§. ψνς΄. „ Αἱ *λογικαὶ ψυχαὶ ἀριθμῷ μὲν ἀλλήλων „ ἕτεραι εἰσίν, εἴδει δέ, καὶ φύσει αἱ αὐταί.*

Ἀδύνατον γὰρ μίαν εἶναι τῷ ἀριθμῷ διάφορα σώματα κατὰ τὸ αὐτὸ εἰδοποιοῦσαν. (§. ψνγ΄.) Πολλῷ *δέ τοι καὶ μᾶλλον, τὴν αὐτὴν εἶναι ἐν ἅπασιν.* (§. ψνδ΄. ψνε΄.) *Ἀλλ᾽ ἐν μὲν ἑνότητι ἡ ταυτότης, ἐν διαιρέσει δὲ ἡ ἑτερότης κειμένη ἐτέθη.* (§. τιά.) Ἄρα τὸ Α΄.

Εἴδει δὲ ἕτερα, ὧν οἱ λόγοι τοῦ τί ἦν εἶναι πλείονες. (§. σπβ΄.) Ταὐτὸν *εἰπεῖν τὰ ἀθροίσματα τῶν οὐσιωδῶν γνωρισμάτων.* (§. ρλγ΄.) Ταῦτα *δὲ ἐπὶ τῶν λογικῶν ψυχῶν εἰσὶ τὰ αὐτά. Ἐπεὶ πάσαις καὶ τοῖς νοητοῖς προσέχειν ἔστι παραπλησίως, καὶ ἀποφαίνεσθαι, καὶ διανοεῖσθαι, καὶ προαιρεῖσθαι, κτ.* (Κεφ. Α΄.). Οὐδ᾽ *ἂν ἔχοιτις ἔντι μηδὲν ἐπαγαγεῖν, ὃ τῇδε μὲν κατ᾽ οὐσίαν προσῆκον ἂν ᾖ, τῆς δὲ δ᾽ ἀλλότριον· εἰ μέλλοι μὴ πάνυ ἐριστικὸν ἐπ᾽ ἀκαιρίμαν γλῶτταν ἔπος ἔλθῃ λέγειν, τὰ δὲ ὄντα ὁμολογεῖν.* Ἄρα καὶ τὸ Β΄.

Ἀλλὰ γὰρ ἀεὶ τὰ ἡγουμένως ταὐτὰ καὶ ἑπομένως. (§. τιβ΄.) Αἱ *αὐταὶ δὲ τῷ εἴδει* (διὰ τὸ Β΄.). Ἄρα *καὶ τῇ φύσει.*
Ο. Η. τὸ Γ΄.

Θεώ-

Θεώρημα ΛΑ'.

§. ψνζ'. „ Τῶν ἐν ὀργανικῷ σώματι λογικῶν ψυχῶν, „ ἄλλην ἄλλης μεταφυσικῶς εἶναι τελειοτέραν οὐ συγχωρήσομεν. Φυσικῶς δέ, καὶ ἠθικῶς, καὶ ἄλλην ἄλλης, καὶ τὴν „ αὐτὴν ἑαυτῆς, ἄλλοτε ἄλλως ἐχούσαν, καὶ μάλα.

Παντὸς γὰρ ἡ μεταφυσικῶς νοουμένη τελειότης ἐν τοῖς συστατικοῖς αὐτοῦ τῆς οὐσίας κεῖται γνωρίσμασι (§. υλγ'.) ταυτὸν εἰπεῖν ἐν αὐτῷ τῷ εἴδει. (§. ρλγ'.) Εἴδει δὲ αἱ λογικαὶ ψυχαὶ ἀλλήλων οὐ διαφέρουσιν (§. ψνς'.) οὐδ' ἄρα μεταφυσικῶς ἄλλη ἄλλης τελειοτέρα ἐστίν. Ο. Η. τὸ Α'.

Ἄλλως δέ, καὶ ἅπαν ὄν, καὶ μεταφυσικῶς ἐστὶ τέλειον ἐξ ἀνάγκης, τῶν πρὸς οὐσίαν τὴν ἑαυτοῦ τεινόντων εὐμοιροῦν. (§. υλέ.) Εἰ δὲ τῶν ψυχῶν οὕτως ἄλλη ἄλλης τελειοτέρα ἦν, εἶχον ἂν αἱ ὑποβαίνουσαι τὸ ἀτελὲς εἶναι, πρὸς τὰς ὑπερβεβηκυίας, κατὰ παράθεσιν. (υλδ'.) Καὶ ἦν ἂν ἄρα τι μεταφυσικῶς μὴ τέλειον, ὅπερ οὐκ ἔστιν. (§. υλε.) Ἄρα τὸ Α'.

Τὸ δὲ φυσικῶς τέλειον ἐστί, τὸ τὰς δυνάμεις ἐν ἀκροτάτῃ εὐεξίᾳ τε καὶ ἀκμῇ θάλλον. (§. υλγ'.) Ὑφίεσθαι δὲ τῆς ἀκμῆς, καὶ ὑποχαλᾶσθαι τὸν τοιόνδε τόνον συμβαίνει· (§. υλέ.) ἀφ' ὧν ἥκιστα ἀπαραπόδιστοι ὑπὸ τῶν ἀντιπιπτόντων προΐενται αἱ ἐνέργειαι. Αἱ γοῦν τῷ σώματι ἐγκαθειργμένων ψυχῶν δυνάμεις, πολύ τι τῆς κατὰ τὸ σῶμα ἕξεως ἤρτηνται, εἰς ἐπίτασίν τε καὶ ὕφεσιν, ὁτὲ μὲν τὴν πρὸς τὸ ἐνεργεῖν ἰσχὺν ἐκείναις τοῦ σώματος δίμαρίζοντος, ὁτὲ δὲ προσισταμένου τε καὶ κωλύοντος. (Κεφ. Α'.) ὅπως ποτ' ἂν ἔχοι δηλονότι συμμετρίας τε καὶ κράσεως, ὧν οὐ μικρὸν μὲν ἐν πολλοῖς, ἐπίδηλον δὲ παρὰ τὰς ἐπισυμβαινούσας ἀλλοιώσεις καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου, γίνεται τὸ διάφορον. Φυσικῶς ἄρα καὶ ἄλλην ἄλλης, καὶ τὴν αὐτὴν ἑαυτῆς ψυχήν, ἐνδέχεται πολλάκις τελειοτέραν εἶναι, καὶ κρείττονα. Ο. Η. τὸ Β'.

Ἡ δὲ ἠθικὴ τελειότης ἐπίκτητος οὖσα (§. ψλγ'.) ἐξ αὐτῆς τὴν ἀρχὴν ἔχει τῆς προαιρέσεως, τῆς διὰ πόνου πολλοῦ,

λῆ, καὶ μελέτης, καὶ ἀσκήσεως, ἐπ' αὐτὰς ἀπεκδύσῃς τὴν ἕξιν τὰς ἀκρότητας. Ἡ δὲ δὴ προαιρετικὴ δύναμις αὐτὴ ἐπ' ἄλλων ἄλλως, καὶ μὲν δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου, οὐκ ἀεὶ ὡσαύτως, οὐδ' ἐπὶ τὰ αὐτὰ νεύει, αὐτοδιάθετος οὖσα, καὶ αὐτοκίνητος. (Κεφ. Α'.) Ἄρα καὶ τὸ Γ'.

Σχόλιον.

§. ψνη. Ἰσοδύναμοι τοίνυν ἅπασαι, καὶ ὁμοούσιοι ἐν ἀνθρώποις αἱ ψυχαί, τὴν αὐτὴν δηλονότι οὐσιωδῶς διμοιρήσαι δυνάμεων, καὶ τελειοτήτων. Εἰ δέ τις ἐνορᾶται τοῖς ἀνθρώποις τρόπων τε καὶ ἠθῶν ἀνομοιότης, καὶ αἱρέσεων διαφορὰ, καὶ κλίσεων, καὶ τινὲς μὲν ἐπὶ τὸ ἐνεργεῖν, ἢ παθαίνεσθαι ὁπωσοῦν δεξιῶς ἔχουσι, καὶ εὐκινήτως, οἱ δὲ τοὐναντίον δυσπαθεῖς πως εἰσὶ, καὶ δυσκίνητοι, περὶ ἅττ' ἂν τύχοι· ταῦτα ἐπὶ μὲν τῶν φυσικῶν, τῇ κατὰ τὸ σῶμα κράσει τε καὶ συστάσει ἀποδοτέον· ἐπὶ δὲ τῶν ἠθικῶν τῇ βουλήσει μάλιστα, καθ' ἣν ἡ ψυχὴ αὐτοκίνητος οὖσα, ἐλευθέρως τε καὶ αὐτεξουσίως, τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω, ἢ χείρω τῶν ἐπιτηδευμάτων ῥοπὴν ἐπιδείκνυται· ἡ δὴ ἐθελήσασα καὶ αὐτὴς, ἐπὶ πάνυ πολλῶν τῆς κράσεως ἔχει περιγίνεσθαι τοῦ σώματος, ὥσπερ ἵππου, χαλινοῦσα τὸ δυσπειθὲς καὶ δυσήνιον, καὶ τὸ τῆς κράσεως ἐκμελὲς, ὥσπερ λύρας ἀπηχούσης χορδὰς, ῥυθμίζουσα καὶ ἁρμόζουσα. „ Καὶ γὰρ εἰσὶ μέν τινες (1)
„ φυσικαὶ οἷον κακίαι καὶ ἀρεταὶ, ἐκ τῆς τοῦ σώματος κρά-
„ σεως, τοῖς ἀνθρώποις ἑπόμεναι· ὡς γὰρ φυσικῶς οἱ
„ ὑγιεινοὶ καὶ νοσώδεις εἰσὶν ἐκ τῆς κράσεως, οὕτω τινὲς
„ φυσικῶς πικρόχολοι ὄντες ὀργίλοι εἰσὶν, ἄλλοι δειλοὶ,
„ ἄλλοι καταφερεῖς. Ἀλλ' οὗτοι κρατοῦσι καὶ περιγίνονται...
„ ὄργανον γὰρ τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς, ἐὰν μὲν ἐπιτηδείως
„ κατασκευασθῇ, συνεργεῖν τῇ ψυχῇ, καὶ αὐτὸ ἔχει ἐπιτη-
„ δείως· ἐὰν δὲ ἀνεπιτηδείως, ἐμποδίζει· καὶ τότε χρεία

„ τῇ

(1) Νεμέσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. Β'. Περὶ Ψυχῆς.

„ τῇ ψυχῇ πραγμάτων, ἀπομαχομένη πρὸς τὴν ἀνεπιτη-
„ δειότητα τοῦ ὀργάνου. Καὶ ἐὰν μὴ σφόδρα ἐνῇ, καὶ συν-
„ διαστρέφηται αὐτῷ, καθάπερ μουσικὸς συνεξαμαρτάνει
„ τῇ τῆς λύρας διαστροφῇ, ἐὰν μὴ πρότερον αὐτὴν κατα-
„ στήσῃ καλῶς. Διὸ καὶ χρεία τῇ ψυχῇ τῆς ἐπιμελείας τοῦ
„ σώματος. ἵνα καταστήσῃ αὐτὸ ὄργανον ἐπιτήδειον ἑαυτῇ.
„ Τοῦτο δὲ ποιεῖ διά τε τοῦ λόγου, καὶ τῶν ἠθῶν, ὡς ἐν ἁρ-
„ μονίᾳ τὰ μὲν χαλῶσα, τὰ δ᾽ ἐπιτείνουσα, ἵνα ἁρμόδιον
„ αὐτὸ ἑαυτῇ κατασκευάσῃ, καὶ χρήσηται ἐπιτηδείῳ ὀργά-
„ νῳ. Ἐὰν μὴ καὶ αὐτὴ συνδιαστραφῇ αὐτῷ· συμβαίνει γὰρ
„ καὶ τοῦτο.

Θεώρημα ΛΒ΄.

§. ψνθ΄. „ Η κατὰ τὴν γνῶσιν ἐνέργεια, ἀεὶ παροῦσα
„ ἐστὶ τῇ λογικῇ ψυχῇ, καὶ ἀνεκλείπτως.

Α΄. Περιοῦσα γὰρ ἡ ψυχὴ ζῇ· δι᾽ ἣν γὰρ τὸ ζῶν τοιοῦτον, ἐκείνη μᾶλλον· ζῶσα δὲ, ἐν διηνεκεῖ καὶ ἀπαύστῳ ἐνεργείᾳ ἐστί. Πᾶσα γὰρ ζωὴ, κίνησίς τις ἐστὶν (§. ψκζ΄. Ἀριθμ. Ε΄.) ψυχῆς δὲ κίνησις κυριωτάτη (§. ψζ΄. ψη΄.) καὶ ἐνέργεια (Κεφ. Α΄.) ἡ κατὰ γνῶσιν ἐστίν. Ἡ ἄρα κατὰ γνῶσιν ἐνέργεια, τῇ λογικῇ ψυχῇ ἀεὶ παροῦσα ἐστὶν ἀδιαλείπτως.

Β΄. Ἡ τοῦ γινώσκειν δύναμις ἐστὶ τῇ ψυχῇ οὐσιώδης, ἀσωμάτου δὲ δύναμις οὖσα, ἐστὶν ἀπαραβίαστος· (§. ψκ΄.)
„ ἐπεὶ ποῖαι βίαιοι τῆς ψυχῆς κινήσεις, οὐδὲ πλάττειν
„ βουλομένοις ῥᾴδιον ἀποδοῦναι, ὡς Ἀριστοτέλης φησίν (1).
Ἀλλὰ γὰρ πᾶσα δύναμις ἀπαραποδίστως ἔχουσα, ἐνεργὸς ἀεὶ ἐστὶ καὶ δραστήριος. (§. σξθ΄.) Ἄρα ἡ κατὰ τὴν γνωστικὴν δύναμιν ἐνέργεια, κτ.

Γ΄. Μὴ κατὰ γνῶσιν ἐνεργοῦσα ποτὲ ἡ λογικὴ ψυχὴ, ἔχοι ἂν οὕτως ἀργῶς τε καὶ ἀκινήτως, ἢ ὅτι οὐ δύναται κατ᾽ ἐκεῖνο νοεῖν, ἢ ὅτι οὐ βούλεται. Ἀλλ᾽ εἰ τὸ πρῶτον, τῆς

ἄρα

---

(1) Ἀρισ. Περὶ Ψυχ.

ἄρα νοητικῆς δυνάμεως ἀμοιροῦσα τόπου, οὐδ' ἂν ψυχὴ εἴη. Εἰ δὲ τὸ β'., καὶ μὴ βουλομένη γνώσεται. (Οὐ γὰρ ἡ βούλησις πέφυκεν εἶναι γνώσεως ἄνευ. (§. χπα'.) Καὶ προφανὴς ἡ ἀντίφασις. Ἄρα κτ.

Δ'. Ἐν ᾧ τὸ σῶμα εἰδοποιεῖ ἡ ψυχή, ἐπειδὴ αὐτοῦ ζωῆς παραίτιος γίνεται, ἐνεργεῖ δήπου περὶ αὐτό. Καὶ πάντως ἀδιαλείπτως, εἰμὴ ἐκ διαλειμμάτων τις τοῦ ζώου τὸ ζῆν εἶναι φήσειε. Εἰ δὲ τὰς ζωτικὰς ἐνεργείας, ὧν κατὰ τὴν πρὸς τὸ σῶμα ἔλαχε σχέσιν, ἀδιαλείπτως κεκλήρωται, αἳ καὶ ποτὲ μετὰ τὴν ἀνάλυσιν αὐτῇ ἐκλείψουσιν σὺν αὐταῖς ταῖς πρὸς αὐτὰς δυνάμεσι, πολλῷ δὴ μᾶλλον ἀεννάων εἰκὸς οὐ μοιρεῖν αὐτὴν τῶν γνωστικῶν, ὧν ἡ δύναμις οὐσιώδης αὐτῇ τυγχάνει καὶ ἀναφαίρετος.

Ε'. Ἤτοι αἱ καθ' ἃς κινεῖ ζωτικῶς τὸ σῶμα ἡ ψυχὴ ἐνέργειαι, τῆς κατ' αὐτὴν ζωῆς γνωρίσματα εἰσί, καὶ οἷον εἰπεῖν ζωτικοὶ χαρακτῆρες, καὶ τύπων μετὰ τὴν ἀνάλυσιν ἀμοιροῦσα (§. ψνα'. ψνβ'.) οὐδὲ ἐπιζήσεται ὅλως τοῦ σώματι· καὶ μάτην ἐπ' αὐτῆς ἄρα θρυλλεῖται τὸ ἀθάνατον. Ἢ γοῦν (ὃ καὶ ἀληθές.) ἄλλαι παρ' ἐκείνας (ἐκεῖναι γὰρ ἀπὸ τῆς τοῦ ζωοποιουμένου ζωῆς, οὐχὶ δὲ τῆς τοῦ ζωοποιοῦντος εἰσὶ συστατικαί. Ἐπεὶ εἴπερ αἱ αὐταὶ ἑκατέρου, τῆς ἴσης ἂν εἴη τυχόντα ζωῆς ἑκάτερον, τὸ ζωοποιοῦν ἀμέλει, καὶ τὸ ζωοποιούμενον) κινήσεις, ἃς ἔχει καθ' ἑαυτὴν ἡ ψυχή, καὶ ἀεὶ ἔχει, τὸ ζῆν αὐτῇ γνωρίζουσι καὶ συνιστῶσιν. Ἐνεργείας δὲ παρὰ τὰς κατὰ γνῶσιν, καθ' αὐτὸ τῇ ψυχῇ προσηκούσας ἄλλας, οὐδεὶς ἂν ἔχοι εἰπεῖν, κἂν φιλοτιμοῖτο ψεύδεσθαι. Ἄρα κατ' αὐτὰς ζῶσα, καὶ ἀεὶ ἔχει, μηδέ ποτε ἐκλειπούσας, ὡς ἂν μὴ ταύταις αὐτῇ καὶ τὸ ζῆν συνεκλίποι. Ἄρα κτ.

ς'. Ὁσάκις ἂν δι' ἐπιστρόφων ἐνεργειῶν αὐτῶν τῇ ψυχῇ ἐπιστήσωμεν, (§. χξη'.) ἀεί τι περί τι γνωστικῶς ἀναστρεφομένην ταύτην καταλαμβάνομεν· ὃ δὴ τεκμήριον ἐστὶν τὴν ψυχὴν ἀδιαλείπτως τοῖς νοητοῖς ἐνδιατρίβειν. Ἄρα κτ.

Σχό-

Σχόλιον.

§. ψξ΄. Τῆς τοίνυν δόξης καὶ οἱ περὶ Πλάτωνα προεστά-
ναι δοκοῦσι, τὴν ψυχὴν αὐτοκίνητον εἶναι διδάσκοντες, καὶ
τοῦτον αὐτῆς λόγον οὐσιώδη ἀποδιδόντες. „ Τὸ γὰρ ἑαυτὸ κινεῖν,
„ φὴς, λόγον ἔχειν τὴν αὐτὴν οὐσίαν (1) ἥνπερ τοὔνομα,
„ ὃ δὴ πάντες ψυχὴν προσαγορεύομεν; φημί γε. Κινήσεων
δὲ ψυχῆς εἴδη ἐκ τοῦ αὐτοῦ Πλάτωνος (2) τάδε· „ βούλεσθαι,
„ σκοπεῖσθαι, ἐπιμελεῖσθαι, βουλεύεσθαι, δοξάζειν ὀρθῶς,
„ ἐψευσμένως, χαίρουσαν, λυπουμένην, θαρροῦσαν, φοβου-
„ μένην, μισοῦσαν, στέργουσαν, καὶ ὅσαι τούτων ξυγγενεῖς, ἢ
„ πρωτουργοὶ κινήσεις; τὰς δευτερουργοὺς αὖ παραλαμβάνου-
„ σαι κινήσεις σωμάτων, ἄγουσι πάντα εἰς αὔξησιν, καὶ
„ φθίσιν, καὶ διάκρισιν, καὶ σύγκρισιν· καὶ τούτοις ἑπομένας
„ θερμότητας, ψύξεις, βαρύτητας, κουφότητας, σκληρὸν, καὶ
„ μαλακὸν. λευκὸν καὶ μέλαν, αὐστηρὸν, καὶ γλυκὺ, καὶ πι-
„ κρὸν, καὶ πᾶσιν οἷς ψυχὴ χρωμένη, νοῦν μὲν προσλαμ-
„ βάνουσα ἀεὶ Θεὸν, Θεὸς οὖσα, ὀρθὰ καὶ εὐδαίμονα παι-
„ δαγωγεῖ πάντα, ἀνοίᾳ δὲ ξυγγενομένη πάντα αὖ τούτοις
„ τἀναντία ἀπεργάζεται. Ἀλλὰ γὰρ, ὡς ὁ αὐτὸς φησὶ (3)·
„ Μῶν ἄρα ζωὴν αὐτὸ προσεροῦμεν, ὅταν αὐτὸ αὑτὸ κινῇ;
„ ναὶ ζωήν. Ἔξεστιν ἄρα οὕτως ἐκ τούτων κειμένων εἰσβα-
λεῖν, ὡς ἐπεὶ ἡ κινεῖ ἑαυτὴν ζῇ. Ἀεὶ δὲ ζῇ περιοῦσα.
ἀεὶ ἄρα κινεῖ ἑαυτήν. Οὐ μόνας τὰς ζωτικὰς ἐνεργείας,
κατὰ γὰρ ταύτας κινεῖ τὸ σῶμα, οὐχ ἑαυτήν· τὰς ἄρα γνω-
στικὰς ἀεὶ κινεῖται. Εἶτα καὶ τί δήποτε ἄρα τὸ αὐτοκίνητον
τῆς ψυχῆς, οἱ Πλατωνικοὶ ὑπειλήφασιν, ἢ τοῦτο αὐτὸ τὸ
μηδέποτε ἀτρεμεῖν, διηνεκεῖς καὶ ἀπαύστους τὰς κατ᾽ οὐσίαν
τὴν ἑαυτῆς, προβαλλομένην κινήσεις; Ὁ δὲ Πλατωνικὸς
Πρόκλος, καὶ σαφέστερον ἔτι „ ζωὴ φησὶν (4) ἐστὶν ἡ γνῶ-
„ σις,

(1) Ἐν Ι΄. τῶν Νόμ. Πλάτων.
(2) Αὐτ. Αὐτ.
(3) Αὐτ. Αὐτ.
(4) Ἐν Θεολογικ. Εἰσαγώγ. Κεφ. ρπζ΄.

„ σις, καὶ τὸ γνωστικὸν, ᾗ τοιοῦτο, ζῶν. Ἀλλ' ἀντειπεῖν τις ἂν ἔχοι πρὸς τοῦτο, ὅτι τὸ γνωστικὸν ἀεὶ πάρεστι τῇ ψυχῇ κατὰ Πρόκλον, τὸ δὲ, ὥσπερ αὖ αὐτὴ ᾖ, καὶ ἐνεργείᾳ γινώσκουσα, οὐκ ἀεί. Αὐτοὶ δ' ἀπαντήσομεν „ ὅτι καὶ ζωὴ, φη-
„ σὶν, ἡ γνῶσις. Καὶ ἡ μὲν δυνάμει, δυνάμει· ἡ δ' ἐνεργείᾳ, καὶ ἐνεργείᾳ· προσθήσομεν δὲ καὶ ὅτι οὐκ ἐν τῷ δυνάμει ἡ κίνησις· ἡ δὲ ζωὴ κίνησίς τις εἶναι ἐθέλει· ἐν ἄρα τῷ ἐνεργείᾳ. Ὁ δὲ Πλωτῖνος φανερός ἐστιν ἀπρὶξ τοῦ δόγματος τούτου ἐχόμενος. „ Καὶ ἀεὶ μὲν φησὶ (1) γινώσκει
„ ὁ νοῦς, εἰ δὲ καὶ μὴ αἰσθανόμεθα, ὅτι ἀεὶ γινώσκει,
„ τοῦτο διὰ τὸν τοῦ σώματος θόρυβον γίνεται. Ὁ γοῦν Φιλόπονος οὐ συναινεῖ τῷ ἀνδρὶ (2) ἐκ τῶν τοῦ Πλάτωνος ἐπιλέγων ἐξηπατῆσθαι αὐτὸν, τοῦ μὲν τὸ ἀεικίνητον, ἀντὶ τοῦ ἀείζωον ποιεῖν τὸ σῶμα λέγοντος, τοῦ δὲ, ἀντὶ τοῦ ἀεὶ γινώσκειν, ἐκλαβόντος. Καίτοι συνιδεῖν ὤφειλεν, ὅσον ἄτοπον ἐστὶ, τὸ μὲν σῶμα ἀείζωον ὑπὸ τῆς ψυχῆς ἀποδείκνυσθαι, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ ἀείζωον εἶναι, καὶ τῶν παρεχομένων τὸ ζῆν τῷ σώματι ἀδιαλείπτων οὐσῶν κινήσεων, τὰς αὐτὴν ζῶσαν ἀποφαινούσας ἐκλείπειν, καὶ ἀπονεκροῦσθαι. Ἐφ' οἷς, καὶ εἰ αἱ δευτερουργοὶ, κατὰ Πλάτωνα, ἐνέργειαι τῆς ψυχῆς, ἀεννάως ἐξ αὐτῆς εἰσὶ προβλυστάνουσαι, πολλῷ τοι μᾶλλον εἰκὸς, ἐκείνης τὰς πρωτουργοὺς ἀπαύστους εἶναι ὑπολαμβάνειν, καὶ δίκαιον. Τῆς αὐτῆς οὖν περὶ τούτου δόξης γεγονέναι μοι δοκοῦσι καὶ οἱ παρὰ τῷ Χαιρωνεῖ Πλουτάρχῳ (3)
„ Φιλόσοφοι, οἱ τὴν ψυχὴν, φῶς εἶναι τῇ οὐσίᾳ ἐνόμιζον, (ὅθεν ἴσως καὶ οἱ Παλαιοὶ τὸν ἄνθρωπον φῶτα, καὶ
„ φῶτα ἐκάλεσαν) ἄλλοις τε χρώμενοι τεκμηρίοις, καὶ ὅτι
„ τῶν ὄντων μάλιστα τὴν ἄγνοιαν ἡ ψυχὴ δυσανασχετεῖ. Πρόσεστι γὰρ ἐνδελεχῶς ἐξ αὐτῆς τιόντι ἀειρροά τινα ἀπαυγάσματα, ὧν ῥᾳδίως ἀποσβεσθέντων, ὑπὸ νυκτὸς αἰδνῆς, ἀεργηλοῖο θ' ὕπνου καταχυθεῖσα, χαλεπὸν καὶ νοῆσαι,

ὅθεν

(1) Παρὰ Φιλοπόν. Ἐν Γ'. τῶν Περὶ Ψυχ.
(2) Φιλόπον. Αὐτ.
(3) Πλούταρχ. Ἐν τῷ εἰ καλῶς εἴρηται τὸ λάθε βιώσας.

ὅθεν αὖ αὖθις τύχοι ἐναύσματος. Ὁ μέντοι Ῥωμαῖος Κικέρων οὐ παρέργως Φιλοσοφίας ἠμμένος, οὐδ' ἐνδοιάζειν ὅλως φαίνεται περὶ τούτου, οὐδέ ποτε φάσκων ἐννοίας ἡ ψυχὴ, οὐδὲ κινήσεως ἀμοιρεῖν πέφυκε. Numquam animus cogitatione, et motu vacuus esse potest. Καὶ Αὐγουστῖνος δὲ ὁ τὰ τοῦ Πλάτωνος ἀκριβῶς ἐκμυηθεὶς (1) ad quid menti præceptum est, ut se ipsam cognoscat, nisi ut semper vivat, et semper sit in actu? Τί γὰρ καὶ τῇ ψυχῇ τὸ ἑαυτὴν γιγνώσκειν νενομοθέτηται, ἢ ἐπὶ τῷ ἀεὶ ζῆν, καὶ ἀεὶ ἐνεργεῖν; Ἀλλὰ καὶ ὁ Καρτέσιος ἐν Νεωτέροις πολλὰ τῶν Πλατωνικῶν εἰσποιησάμενος, ἐντεῦθεν οὖν τόδε ἠρύσατο. Καὶ εἰ μὴ τῇ κατὰ τὸν νοῦν ἐνεργείᾳ προσεδέσμει ἐκεῖνος τὴν ψυχῆς οὐσίαν, ὥσπερ καὶ τῇ ἐκτάσει τὴν τῆς σωματικῆς φύσεως (§. φιζ'. φιη.), ἄμεινον ἂν περὶ τῶν αὐτοῦ ἐβουλεύσατο, δόγμα κράτιστον μὴ λόγῳ ῥᾳδίως σαλευομένῳ ἑδράσας. Παρίημι δὴ τοὺς ἄλλους τῶν Νεωτέρων, καὶ τοὺς παρὰ τοῖς Γερμανοῖς πρὸ πάντων ἀκλεεστάτους, παρ' οἷς ἡ κατ' ἀκαρὲς τοῦ νοητικοῦ παῦλα τῆς ψυχῆς αὐτῆς ἄντικρυς ἐστὶν ἀπονέκρωσις. Τί δὲ ὁ Ἀριστοτέλης; ἐμοὶ δὴ δοκεῖ, ὡς οὐδ' αὐτὸς τῷ δόγματι ἀπαρέσκεται, μᾶλλον δὲ καὶ σαφῶς ἡμῖν συνεπιψηφίζεται. „ Τὸ γὰρ ἀθάνατον, καὶ „ ἄπαυστον τοῦ κινεῖσθαι, οἷον ζωήν τινα οὖσαν τοῖς φύσει οἷον κἀκεῖνος. „ (2) Καὶ τὸ κινεῖσθαι δὲ τὰ θεῖα ἅπαντα „ συνεχῶς ἀεὶ οὐκ ἂν ἀπαυλίσαιτο. Θεῖον δέ τι τῆς ψυ„χῆς εἶναι τὸ μόριον, ᾧ γινώσκει τε καὶ φρονεῖ ἡδέως ὁ„μολογεῖ. Κίνησιν δὲ τὴν κατὰ τόπον, ἢ ἄλλην σωματικὴν αὐτῷ προσεῖναι οὐ δίδωσιν. Οὐκοῦν τίνα δήποτε τρόπον ἄλλον, συνεχῶς ἀεὶ κινεῖσθαι φαίη τις τὸ θεῖον, τὸ ἐν ἡμῖν, ἢ συνεχῶς ἀεὶ, ἀπὸ τοῦ δυνάμει ἐπὶ τὸ ἐνεργείᾳ νοεῖν μεταβάλλον, ὅπερ εἶδος ἐστὶ κινήσεως, ἧς αὖ μόνης (§. ψζ'. ψη.) ἡ λογικὴ ψυχὴ ἀμοιρήσειε; Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ἐνταῦθα τις εἰκότως συνώσεται, τὸ συνε-

χὲς

(1) Βιβλίῳ Γ'. Περὶ Τριάδ. Κεφ. Ε'.
(2) Θ. Φυσικ. Κεφ. Α'.

χὲς καὶ ἄπαυστον τῆς τοῦ ὀργανικοῦ σώματος εἰδοποιήσεως ἡμῖν ἀντικαταστήσας, οὐδὲ τὸ γέρας τῆς κατὰ τὸν Νοῦν θειότητος ἐν τούτῳ στήσει, ὃ πᾶσι τοῖς εἴδεσι κατ᾽ Ἀριστοτέλην κοινότατόν ἐστιν· ἅπαντα γὰρ εἰδοποιεῖ συνεχῶς, ἐφ᾽ ὅσον ἔνεισι τῇ ὕλῃ, συνιστῶντα τὸ σύνθετον· τὰ δὲ αἰσθητικά, καὶ κινήσεσι ζωτικαῖς πάντῃ ἀδιαλείπτοις. Εἰ δὲ τὸν Νοῦν ὑπὲρ τὰ λοιπὰ αὐτῷ ὁ λόγος ἐξαίρει, καὶ τῆς ὕλης ἀμιγῆ τίθησιν, (§. ψλζ΄.) ἀνάγκη τοῖς πρεσβείοις τῆς ἀμιξίας, συναποκληροῦν τῷ Νῷ, καὶ ἐνέργειαν ἰδίαν, καθ᾽ ἣν συνεχῶς τε καὶ ἀεὶ προσοῦσαν αὐτῷ, θεῖόν τι ἀτεχνῶς, καὶ ἀΐδιον, καὶ ἀθάνατον εἶναι χρῆμα κλεΐζοιτο. Ὁ δ᾽ αὐτὸς
„ διωρίσθαι λέγων τὸ ἔμψυχον τοῦ ἀψύχου τῷ ζῆν (1), καὶ
„ πλεοναχῶς τὸ ζῆν λέγεσθαι ἐκδιδάσκων, καθ᾽ ὅ,τι τούτων
„ ὑπάρχῃ μόνον φησὶ, ζῆν λέγομεν αὐτό, οἷον νοῦς κίνη-
„ σις, κτ. Ἀλλὰ γὰρ ἡ αἴσθησις οὐκ ἂν τὸ ὅλον κατὰ τὸ ὑποκείμενον αὐτῆς ἀκινητήσειεν. Οὐδ᾽ ἄρα ὁ νοῦς. Καὶ ἡ κατὰ τοῦτον ἄρα ζωὴ ἀεικίνητος οὖσα, διηνεκῆ τὴν νόησιν ἀπαιτεῖ, καὶ μηδέποτε παυομένην. Γενοίμεθα δ᾽ ἂν ἐγγίον ἔτι, τῆς Ἀριστοτέλους οἶμαι διανοίας, ἐπὶ τὸν ἐνεργείᾳ προσειρημένον αὐτῷ νοῦν, οὑτωσὶ τὸν νοῦν ἐπιστήσαντες. Διακρίνων γὰρ αὐτὸς τὸν νοῦν τὸν ἐν ἡμῖν, τὸν μὲν οἱονεὶ ὕλην ὄντα τίθησι, καὶ δυνάμει, τὸν δὲ οἷον ἀρχὴν, καὶ ποιητικὸν, καὶ ἐνεργείᾳ. Βέλτιον δὲ ἴσως αὐτοῦ ἀκοῦσαι ταῦτα διδάσκοντος· „ ἐπεὶ δὲ ὥσπερ ἐν ἁπάσῃ τῇ φύσει, ἐστί τι
„ τὸ μὲν ὕλη ἑκάστῳ γένει, τοῦτο δὲ ὅτι πάντα δυνάμει ἐ-
„ κεῖνα, ἕτερον δὲ τὸ αἴτιον, καὶ ποιητικὸν, τῷ ποιεῖν πάν-
„ τα, οἷον ἡ τέχνη πρὸς τὴν ὕλην πέπονθεν, ἀνάγκη καὶ
„ ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρχειν ταύτας τὰς διαφοράς. (2) Προϊὼν δὲ ἐκτίθησι τὰς διαφορὰς ταύτας τὰς ἐν τῇ ψυχῇ, οὕτω.
„ Καὶ ἔστιν ὁ μὲν τοιοῦτος Νοῦς, τῷ πάντα γίγνεσθαι (οὗτος δὲ σαφῶς ὁ κατὰ τὴν ὕλην ἐστὶ, καὶ δυνάμει.) ὁ δὲ τῷ
„ πάντα ποιεῖν ὡς ἕξις τις, οἷον τὸ φῶς. (οὗτος δὲ ὁ κατὰ τὸ ποιητικὸν, καὶ ἐνεργείᾳ.) Τρόπον γάρ τινα καὶ τὸ
„ φῶς

(1) Ἀριστ. Ἐν Β΄. Περὶ Ψυχ.
(2) Ἐν Γ΄. Περὶ Ψυχ. Κεφ. Ε΄.

„ φῶς ποιεῖ τὰ δυνάμει ὄντα χρώματα, ἐνεργείᾳ χρώμα-
„ τα. Ἑξῆς τε τὸν νοῦν λαμπρότερον ἐκθειάζει, καὶ ὁποῖος
τις ἐστὶν ἐπιστημονικώτερον διαγνωρίζει. „Οὗτος γὰρ φησὶν ὁ Νοῦς
„ χωριστὸς, καὶ ἀμιγὴς, καὶ ἀπαθὴς τῇ οὐσίᾳ ὢν ἐνερ-
„ γείᾳ. Ἀεὶ γὰρ τιμιώτερον τὸ ποιοῦν τοῦ πάσχοντος, καὶ ἡ
„ ἀρχὴ τῆς ὕλης. Τὸ αὐτὸ δέ ἐστιν ἡ κατ᾽ ἐνέργειαν ἐπι-
„ στήμη τῷ πράγματι. Ἡ δὲ κατὰ δύναμιν χρόνῳ προτέρα
„ ἐν τῷ ἑνί. ὅλως δὲ, οὐδὲ χρόνῳ. Ἀλλ᾽ οὐχ ὅτε μὲν νοεῖ,
„ ὅτε δὲ οὐ νοεῖ. χωρισθεὶς δὲ, ἐστὶ μόνον τοῦθ᾽ ὅπερ ἐστί.
„ Καὶ τοῦτο μόνον ἀθάνατον, καὶ ἀΐδιον. Οὐ μνημονεύομεν
„ δὲ, ὅτι τοῦτο μὲν ἀπαθὲς, ὁ δὲ παθητικὸς νοῦς φθαρ-
„ τός. Καὶ ἄνευ τούτου οὐδὲν νοεῖ. Καὶ ὁ μὲν Ἀριστοτέλης
ταῦτα, οἷα, τ᾽ ἀληθὲς εἰπεῖν, αἰνιγματώδη τινὰ, καὶ οὐ
πάνυ διείκαστα. Ταύτῃ τοι καὶ τὸ χωρίον, ἅτε δὴ δυσαντί-
βλεπτον, εἰς ποικίλας τε καὶ μακρὰν ἀλλήλων διεστηκυίας τὰς
ὁδοὺς ἀπήγαγε τοὺς προσεσχηκότας, ἄλλων ἄλλως, ἥπερ ἕ-
καστος περὶ ψυχῆς δόξης εἶχεν, ἐπιβλῶναι πειρασαμένων.
Αὐτίκα καὶ γὰρ ὁ ἐξ Ἀφροδισιάδος, ἐνεργείᾳ νοῦν ἐνταῦ-
θα νοεῖσθαι ὑπείληφε τὸ πρῶτον αἴτιον, αὐτὸν τὸν Θεόν.
Α΄. ὅτι πάντα εἴρηται ὁ Νοῦς οὗτος ποιεῖν. Β΄. ὅτι τῇ οὐ-
σίᾳ ὢν ἐνέργεια. Γ΄. ὅτι οὐχ ὅτε μὲν νοεῖ, ὅτε δὲ οὐ
νοεῖ. Πρὸς οὖν Ἀλέξανδρον οὕτως ἐξειληφότα τὰ Ἀριστοτέ-
λους παραχρῆμα ἀπαντητέον. Καὶ Α΄. ὡς οὐ πάντα ποιεῖν
εἴρηται, τὸ εἶναι τούτοις δωρούμενον, πάντα δὲ νοητὰ κα-
θιστὰν, τὸ νοεῖσθαι αὐτοῖς παρεχόμενον. Ἀμέλει τοι γὰρ,
ποιεῖ πάντα, οἷον καὶ τὸ φῶς (φησὶ) τὰ χρώματα,
ἐξ ἀφανῶν δηλονότι, εἰς ἔμφασιν προκαλούμενον, καὶ τὰ
δυνάμει ὁρατὰ, εἰς τὸ ἐνεργείᾳ τοιαῦτα εἶναι μεταβιβά-
ζον. Εἰ δὲ τὸ πάντα ποιεῖν, ἐνθάδε κατάγε τὸ εἶναι ἑρ-
μηνεύειν, δι᾽ ἴσου ἂν κἀπὶ τοῦ δυνάμει κρίνειν ἔδει, τὸ
πάντα γίνεσθαι. Καὶ οὕτως ἂν εἰς τὸν Δία ἤδη ἀποθεω-
θέντος ἐκείνου, Πρωτεὺς ἂν ἡμῖν ἔσοιτο οὗτος εἰς πάντα
πάντῃ μεταβαλλόμενος σχήματα. Νοητέον οὖν τὰ τοιαῦτα,
ἀκυρ. τῇ οὐσίᾳ, ἀλλὰ κατ᾽ ἔμφασιν, ὥσπερ εἴρηται, καὶ
ὃν τρόπον Ἀριστοτέλης αὐτός φησιν (1) „ τὴν κατ᾽ ἐνέρ-
„ γειαν

(1) Ἀριστ. ἔνθα ἀνωτ.

„ γειαν ἐπιστήμην τὸ αὐτὸ εἶναι τῷ πράγματι. Οὕτω γὰρ καὶ τῶν νόων ἑκάτερος τὰ πράγματα ὁ μὲν ἐστὶν, ὁ δὲ γίγνεται. Β΄. Εἰ καὶ τῇ οὐσίᾳ εἴρηται ἐνεργείᾳ, οὐκ ἂν ἐντεῦθεν γεμίαν εἰσβάλοιτις, μὴ διὰ μεσιτευούσης αὐτῷ τὸ ἐνεργεῖν εἶναι δυνάμεως. (οὐδὲ γὰρ ἀναιρεῖ τὸ ἐνεργείᾳ, συνεισάγει δὲ μᾶλλον τὴν δύναμιν ἐν τῇ φύσει.) Τοῦτο δὲ μόνον ὑποσημαίνεταί τις ἐκ τούτου, ὅτι ἀεργὴς οὐδέποτε αὐτῷ ἡ οὐσία. „ Οὐ γὰρ (ἢ προστέθεικεν αὐτὸς ἑαυτὸν „ διασαφῶν ὁ Φιλόσοφος) ὁτὲ μὲν νοεῖ, ὁτὲ δὲ οὐ νοεῖ· ἀεὶ δὲ νοεῖ. Ὥσπερ ἂν εἴτις, καὶ περὶ τοῦ πυρὸς εἴποι, ὅτι τῷ καυστικῷ ἐστὶν ἐνεργείᾳ. παρείπων καὶ γὰρ τῶν περὶ ἃ πέφυκε δρᾶν, οὐχ ὁτὲ μὲν καίει, ὁτὲ δὲ οὐ καίει· ἀεὶ δὲ πέφυκε καίειν. Ἢ περὶ τῶν σφαιρῶν ἑκάστης, ὅτι τῇ κινήσει ἐστὶν ἐνεργείᾳ, οὐ γὰρ ὁτὲ μὲν κινεῖται, ὁτὲ δ᾽ οὐ κινεῖται· ἀεὶ δὲ κινεῖται· ἐξ οὕτω δέ τι σμικρᾶς προφάσεως ἀποθεοῦν ἐθέλειν τὸν νοῦν, μὴ καὶ ῥᾳδιουργοῦντος ἂν εἴη πρὸς τὸ δοκεῖν οἱ, τὰ λεγόμενα; Γ΄. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο τὸ ἐς ἀεὶ νοεῖν, οἷόν τι γνώρισμα τῇ πρωτίστῃ αἰτίᾳ εἰδοποιὸν, ὀρθῶς ὁ Ἀφροδισιεὺς περιάπτει. Ἐκεῖνος καὶ γὰρ ὁ Νοῦς ὁ ἀκρότατος, καὶ ἀεὶ, καὶ πάντα, καὶ ἅμα, καὶ ἀπείρως, καὶ ὑπερτελῶς νοεῖ· ὁ δὲ κατ᾽ ἐνέργειαν νοῦς, περὶ οὗ ὁ λόγος, οὐχ οὕτως. Δ΄. Πῶς δ᾽ ἂν καὶ περὶ τοῦ ὑπερτάτου Νοῦ τῷ Φιλοσόφῳ ἐν τούτοις, ὀρθῶς ἂν βαίνων ὁ λόγος, ἔνθα ἡ περὶ ψυχῆς μάλιστα πρόκειται σκέψις; καὶ παρέρριπται δόγμα τοσοῦτον, ἡλίκον μόλις τις ἂν πεισθείη, μηδαμῶς κατασκευαζόμενον, ἀλλ᾽ οἷον ἄντικρυς νομοθετούμενον; Ε΄. Πῶς δ᾽ ἄν τις ὅλως καὶ περὶ Θεοῦ λέγεσθαι ἐνταῦθα ἀναπεισθείη, τοῦ Ἀριστοτέλους αὐτοῦ „ ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρχειν ταύτας τὰς „ διαφορὰς διαρρήδην ἀποφηναμένου; καὶ τὸν μὲν εἶναι νοῦν τοιοῦτον, τὸν δὲ τοιοῦτον διορισαμένου; ἡ διαφορὰ, καὶ αὕτη οὐσιώδης, οὐσίας ὡς μὲν ὁ ἡμέτερος λόγος (§. ψμζ΄. ψμη΄.) δημιουργητῆς ἐκ τοῦ μηδενὸς ἂν εἴη, κατὰ δὲ τὸν Ἀριστοτέλην, πολλῷ τῶν θείων ὑποβεβηκείας, καὶ ἥττονος, ὁ Νοῦς ἐκεῖνος ὁ ὑπερούσιος; ς΄. Εἰ δὲ καὶ τὸν νοῦν τοῦτον τῷ φωτὶ ἀπεικάζει, καὶ τῇ ἕξει, ὧν ἐξ ἀνάγκης ἑκατέρου τὸ δυνάμει προϋποτίθεται, πῶς οὐκ ἂν εἴη τῇ ἀκράτῳ ἐντελεχείᾳ προστρίβων ὁ Σταγειρίτης τὰ ὑβριστικώτατα; Ζ΄. Ὁ

δυνά-

δυνάμει νοῦς ὑποτίθεται πρότερος ὢν τῇ ἐνεργείᾳ. „ Ἡ δὲ „ κατὰ δύναμιν, φησὶ, χρόνῳ προτέρα. Θείη δέ τι ἂν γένοιτο πρότερον; καὶ πῶς πρότερόν τι τοῦ χρόνου τοῦ ὑπὲρ χρόνον; Η΄. Καὶ οὗτος φησὶν ὁ νοῦς χωριστός ἐστιν. Ὁ δὲ πρωταίτιος Νοῦς, ὡς ἄριστα τοῦ Φιλοπόνου (1) σεσημείωται „ οὐ χωριστὸς, ἀλλὰ κεχωρισμένος. Θ΄. Καὶ χωρισθεὶς δὲ, „ ἐστὶ (φησὶν) ὅπερ ἐστί. Πρόδηλον οὖν ὅτι πρὶν χωρισθῆναι συμμέμικτο. Καὶ ἑτεροῖόν τι ἦν, καὶ οὐχ οἷον μετὰ τὸν χωρισμὸν γίνεται. Πῶς δὲ, καὶ τίνι ὁ θύραθεν νοῦς συμμιχθείη; τίνα δὲ χωρισμὸν πάθοι, τίνα δὲ ῥοπὴν, ὁ ἀεὶ ὢν, καὶ ἀεὶ αὐτός; Ι. „ Πῶς δὲ καὶ τὸ ῥηθὲν ἐκδε„ κτέον, ὡς τοῦτο μόνον ἀθάνατον ἐστὶ, καὶ ἀΐδιον; ἢ οὐχὶ καὶ τὰ κεχωρισμένα τῶν εἰδῶν, καὶ τὰ οὐράνια, εἰ μηδὲν ἄλλο, κατ' Ἀριστοτέλην αὐτὸν, ἀθανασίας τετύχηκε, καὶ ἀϊδιότητος; ΙΑ΄. „ Καὶ τὸ τοῦτο δὲ μόνον, οὐδετέρως λεχθὲν (ὡς ὁ Φιλόπονος (2)) εὐστόχως δοκεῖ ἀναφέρεσθαι, ἐπὶ τὸ ἀνωτέρω ῥηθὲν τῆς ψυχῆς μόριον. Ὁ δὲ Νοῦς ὁ θύραθεν μόριον οὐκ ἔστι. ΙΒ΄. Τελευταῖον προσέθηκεν ὅτι „ οὐ μνη„ μονεύομεν, ὅτι τοῦτο μὲν ἀπαθὲς, ὁ δὲ παθητικὸς νοῦς „ φθαρτὸς, ἐξ ὧν φανερὸν, ὡς τὸν νοῦν ἐκεῖνον ὁ Φιλόσοφος ἐν τούτοις σκοπεῖ, ὃς ἐν ἡμῖν ἐστι, καθάπερ καὶ ὁ παθητικὸς, καὶ δι' οὗ πολλῶν ἀντιλαμβανόμεθα, ὧν διὰ τὴν τοῦ παθητικοῦ συνάφειαν, τοῦ φθαρτοῦ ὄντος, ἐπιλανθανόμεθα. Πρὸς μὲν οὖν Ἀλέξανδρον ταῦτα· ὁ δὲ Μαρῖνος ὁ Νεαπολίτης, ὑπὸ τῆς συνήθους τῷ Ἀριστοτέλει (ὡς ὁ Φιλόπονος φησὶ (3)) μεγαλονοίας πληγεὶς, εἰς φαντασίαν περιπέπτωκε, ἥντινα καὶ οὗτος ἐπακτὸν τῇ ψυχῇ ἐπιστήσας, Δαιμόνιον, ὑποβεβηκότα μὲν τοῦ ὑπερτάτου, ὡς ἄρα καὶ ἐξ ἐκείνου, πλεῖστα γέμειν ὑπερφυῶς διὰ ὑπεροχὴν τῆς παρ' ἐκείνου περιούσης αὐτῷ πλειότητος, ἅπασι οἷς περισεμνύνεται ὁ νοῦς ἐκεῖνος ὁ κατ' ἐνέργειαν. Ἀλλὰ γὰρ, ὡς ἐκ οἰκείως, οὐδ' οὗτος ἀπαντᾷ τῇ προτεθείσῃ λέξει συνιδεῖν ῥᾴδιον

(1) Φιλόπον. Ἐν Ὑπομνήμ. Αὐτ.
(2) Ἐν Ὑπομν. Αὐτ.
(3) Αὐτ. Αὐτ.

διον ἐκ τῶν εἰρημένων τοῦ Δʹ, καὶ Εʹ, καὶ Ζʹ, καὶ Ηʹ, καὶ Θʹ,
καὶ Ιʹ, καὶ ΙΑʹ, καὶ ΙΒʹ. Οἷς δὴ ἔχοι αὐτίς προσθεῖναι, ὡς οὐ
μόνης ἄρα τῆς Ἀριστοτελικῆς λέξεως ἀλλοτρίω ἐστὸν, ἀλλὰ
καὶ ταῖς εἰς τόδε προτεθείσαις καὶ ἀποδειχθείσαις διὰ πολ-
λῶν ἡμῖν ἀνωτέρω ἀληθείαις λαμπρῶς ἀπομαχομένω ἑκα-
τέρω τὼ δόγματε. Εἴη γὰρ ἂν οὕτω κατὰ τὸν ἐξ Ἀφροδισιά-
δος ἡ λογικὴ ψυχὴ (τὸ νοῦν μέρος.) αἰώνιόν τι χρῆμα
(κατὰ τῶν §. ψμδʹ. ψμεʹ. ψμϛʹ.) Καὶ οὔτε ἐκ τοῦ μὴ ὄν-
τος δημιουργηθεῖσα (κατὰ §. ψμζʹ. ψμηʹ.) οὐδ' εἰς τὸ μη-
δαμῇ μηδαμῶς εἶναι ἐκπεσεῖσθαι ἔχουσα· (κατὰ τὸ §. ψμθʹ.
ψνʹ.) κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν αὖ, καὶ τὸν Μάξιμον, μία ἡ
ψυχὴ καὶ ἡ αὐτὴ κατά γε τὸν ἐνεργείᾳ νοῦν, ὃς ὁ τιμιώτερος
ἐστὶν, ἐν ἀνθρώποις ἅπασι. (κατὰ τῶν §. ψνγʹ. ψνδʹ.
ψνεʹ.) Ἐπὶ πᾶσι δὲ οὐδ' ἐκεῖνο τὴν ἀπιστίαν μικρὸν δο-
κεῖ, ὅτι ἐκ τοῦ ἀκολούθου πάντας εἰκὸς τοὺς ἀνθρώπους, εἰς
ἀκρότητα οὕτω γνώσεων ἁπασῶν ὁμολογεῖν ἥκοντας, ἤτοι
τῷ ὑπερθέῳ αὐτοῦ φωτὶ, ἢ νοῦ τοῦ δαιμονίου ἐκείνου Νῷ
φωταγωγουμένους, καὶ μεγαλόνοας οὕτως εἶναι τινὰς, καὶ μα-
καρίους, οὐδέτισι τῶν ἀτόπων, οὐδὲ ψαδῶν ὅλως γινομένους
προσεκτικούς. Εἰ γὰρ ὅ,τι δήποτε ὁ ἐν αὐτοῖς δυνάμει νοῦς
γίνεται τοῦτο νοεῖν οἱ πάντες πεφύκασι· γίνεται δ' ὅτι ὁ
ἐνεργείᾳ ποιεῖ, πρόδηλον ὡς οὐδὲν οὗτος, τηλικοῦτός γε ὤν,
νοεῖν παρέξεται μέτριον, οὐδ' ἀφελὲς, κοῦφον οὐδὲν, οὐδ' ἄλο-
γον, οὐδὲν πλημμελὲς οὐδὲ διημαρτημένον, καὶ ἑαυτοῦ ἥκιστα
ἄξιον. Ἀλλὰ γὰρ καὶ πρὸς τούτους ἅλις. Πλούταρχος δὲ ὁ Ἀ-
θηναῖος, καὶ σὺν αὐτῷ ὁ Φιλόπονος, αὐτὸν εἶναι ὑπειλή-
φασι τὸν ἐνεργείᾳ νοῦν, τῶν ἐν ἡμῖν, καὶ τῆς ἡμᾶς εἰδοποιού-
σης ψυχῆς τὸ μόριον τὸ τιμιώτατον, ὀρθῶς ἥπου τῷ Ἀρι-
στοτέλει στοιχοῦντες· τοῦτο δέ μοι δοκεῖ οὐ καλῶς αὐτοῖς ἐσκέφ-
θαι, ὅτι οὐκ ἐφ' ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν ἀνθρώπων, τὸ διττόν που
νοῦ χρῆναι εἰσάγειν ᾠήθησαν, οὐδὲ λέγειν ἐπὶ τῆς αὐτῆς
ψυχῆς, τὸν μὲν ἐνεργείᾳ νοῦν, εἶναι, τὸν δὲ δυνάμει, ἐπὶ
δὲ ἄλλης καὶ ἄλλης, ὡς εἶναι τούτων τὸν συνδυασμὸν λαβεῖν
μόνον, ἐπὶ τοῦ τῶν πάντων ἀνθρώπων ἀθροίσματος. „ Οὐ
„ γὰρ τὸν ἕνα ἀριθμῷ, φασὶ, (1) νοῦν λεγόμενον ἀεὶ νοεῖν,
„ ἀλ-

(1) Φιλόπον. Εἰς Γʹ. τῶν περὶ Ψυχ. Ὑπομν.

„ ἀλλ' ὅτι ἐν ὅλῳ τῷ Κόσμῳ ἀνθρώπινος νοῦς ἀεὶ νοεῖ. „ Κἂν ἐγὼ μὴ νοῶ, ἀλλ' οὖν ἄλλος νοεῖ. Καὶ τῇ διαδοχῇ „ γίνεται τὸ ἀεὶ, ἵνα μὴ ἐπιλείψῃ ἡ ἔλλαμψις πρὸς ἡ- „ μᾶς ἡ τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ μὴ ἀεὶ νοοῦμεν, ὅτε μὴ νοοῦμεν „ ἐπιλείψει. Εἰ δὲ οὕτω λέγομεν τὸ ἀεὶ νοεῖν, τοῦτο ἐπὶ „ τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ ὑπάρχει. Ἀεὶ γὰρ νοεῖν λέγομεν οὐκ „ ἐπὶ τοῦ ἑνὸς κατὰ ἀριθμὸν, ἀλλ' ἐπὶ πάντων, ὥσπερ καὶ „ ἀεὶ ζῆν λέγομεν ἄνθρωπον, οὐ διὰ Σωκράτην, ἀλλ' ὅτι „ τις ἄνθρωπος ἀεὶ ζῇ· ἢ ὅτι ἀεὶ νοεῖν λέγεται, ἐπειδὴ „ ἀεὶ δύναται νοεῖν· ὁ γὰρ ἔχων τὸν νοῦν ἐν οἱαδήποτε „ ὥρᾳ βούλεται, νοεῖ. Ἐκ τούτων οὖν μαθεῖν ἔστιν, ὡς οὐδὲν ἄλλο τὸ κινῆσαν τοὺς ἄνδρας οὕτω φρονεῖν, ἢ ὅπως μὴ τὸ ἀεὶ νοεῖν τῇ λογικῇ ψυχῇ ἀποδοῦναι ἀναγκασθεῖεν· λανθάνουσι δὲ τῷ Ἀριστοτέλει αὐτῷ προσκρούοντες, οἱ μόνου τοῦ Πλωτίνου δοκοῦντες ἀπέχεσθαι. Α'. „ Καὶ γὰρ εἰπὼν ἐκεῖνος „ ἐν ἑκάστῃ φύσει, τὸ μὲν ὡς ὕλη, καὶ δυνάμει, τὸ δ' ὡς ποιη- „ τικὸν, προσθεὶς δὲ ὅτι καὶ τῇ ψυχῇ ἀνάγκη προσεῖναι „ ταύτας τὰς διαφοράς. ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ταῦτα συνῆψεν ὑποκειμένου, οὐκ ἐπὶ ἄλλου ἐν καὶ ἄλλα ταῦτα διέστησε. Β'. Φωτὶ μὲν τὸν ἐνεργείᾳ νοῦν, τῷ χρωννυμένῳ δὲ τὸν δυνάμει ἀπεικάσας, εἰς τὸ αὐτὸ γινομένους ἄμφω σαφῶς ἠνίξατο. Γ'. „ Εἰπὼν ὅτι ἡ κατὰ δύναμιν χρόνῳ προτέρα, οὐκ ἔοικεν ἐπὶ πολλῶν ἀνθρώπων ποιεῖν τὴν παράθεσιν, ἐφ' ὧν οὐδὲν ἂν ἧττον ἀληθεύσειε, καὶ τὸ εἶναι ὑστέραν, καὶ τὸ ἅμα· τοὺς γὰρ πάντας ἀϊδίους ὑποτιθεμένου, ὅμοιον ἂν εἴη κἀνταῦθα τῷ χυδαίῳ ζητήματι, πότερον τὸ ὠὸν τῆς ὄρνιθος πρότερον, ἢ ἀνάπαλιν; ὃ δὴ καὶ ὁ Φιλόπονος αὐτὸς (οὐδὲ γὰρ ἄλλως τῶν παχυτέρων τις ἐγένετο.) συνεῖδε, διὸ καὶ τὸ ἐν τῷ ἑνὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου, καὶ οὐκ ἐπὶ τῶν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ ἐξέλαβε. Καίτοι δὲ διὰ τοῦ ἑξῆς, τὴν αὐτοῦ δόξαν παραμυθεῖται πως „ τὸ ὅλως δὲ, οὐδὲ χρόνῳ ἀντὶ τοῦ καθόλου, πρὸς τὸ δοκοῦν οἱ μεθέλκων καὶ βιαζόμενος, ἀλλὰ φανερὸν ἄλλοθεν τὸ βεβιασμένον τοῦ λόγου, καὶ τὸ τῆς ἐπανορθώσεως σχῆμα οὐκ ἐνδίδωσι πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς, ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους μετάβασιν. Δ'. „ Καὶ χωρισθεὶς „ δὲ, φησὶν, ἐστὶ κτ. τίνος ποτὲ χωρισθείς; ἢ (ὡς καὶ τῷ Φιλοπόνῳ δοκεῖ.) ἀπὸ τοῦ δυνάμει. Οὐκοῦν τούτῳ καὶ συ-

νημμένος ἐτύγχανε πρὶν χωρισθῆναι. Καὶ μὴν ὁ ἐν ἐμοὶ γινόμενος ἐνεργείᾳ (ἐρεῖ τις) οὐκ ἄν ποτε χωρισθείη, ὅτι μηδὲ συνημμένος ποτὲ ἦν, ἀεὶ δὲ κεχωρισμένος. Ε΄. Αὐτοῦ δὲ τοῦ Φιλοπόνου τὴν μαρτυρίαν, τὴν πρὸς τὸν Ἀφροδισιέα, καὶ τὸν Μαρῖνον λέγοντος. ὡς Ἀριστοτέλης περὶ αὐτοῦ φησὶν „ ὅτι τῷ μὲν ὑποκειμένῳ ὁ αὐτός ἐστι, τῷ δὲ „ χρόνῳ διάφορος, (1) κἀντεῦθεν διαφέροντος, οὐκοῦν νοητέον εἶναι νοῦν ἐνεργείᾳ ἐνταῦθα, τὸν θύραθεν, εἴτις ἐπ' αὐτὸν τοῦτον ἀντιστρέψειε διατεινάμενος, ἔστιν ὅπως οὐκ αὐτὸν τοῖς αὐτοῦ ἁλώσιμον ἀναδείξειεν; ς΄. Ὁ κατ' ἐνέργειαν νοῦς τῷ Ἀριστοτέλει ἀρχὴ καὶ ποιητικὸν εἶναι τίθεται, ὁ δὲ δυνάμει ὡς ἡ ὕλη καὶ τὸ γινόμενον· „ ὁ μὲν γὰρ, φησὶ, πάντα „ ποιεῖ, ὁ δὲ πάντα γίνεται· καὶ ποιεῖν μὲν λέγεται ὁ „ ἐνεργείᾳ νοῦς, διὰ τὸ πάντων τοὺς τύπους καταγράφειν ἐν „ τῷ δυνάμει νῷ, διὸ καὶ Πλάτων γραφείῳ τοῦτον εἰκάζει, „ Ἀριστοτέλης δὲ αὐτόθεν γραφέα αὐτὸν ὑποτίθεται. (2) Τί οὖν; ἢ τὸν ἐν τῷ Σωσίᾳ νοῦν, τὸν γραφέα εἶναι ῥητέον τῶν νοημάτων, τῶν ἐν τῷ νῷ, ὡς ἐν πίνακι γραφομένων τοῦ Κλεινίου; Ἀλλὰ γελοῖον τοῦτό γε. Ζ΄. Τί δὲ εἴπερ εἷς ἐν τῷ παντὶ καὶ μόνος, ὑποτεθείη ἄνθρωπος; τί δ' εἰ πάντες νοοῦντες τύχωσι; τί δ' εἰ τῶν πάντων μηδείς; (οὐδὲ γὰρ ἀδύνατα ταῦτα.) οὐκ ἂν κενὴ εἴη, καὶ φρούδη, καὶ τὸ ὅλον ἄτοπος, καὶ διεψευσμένη, ἡ περὶ τὸν οἰασὸν νοῦν ὑπόθεσις τοῦ Φιλοσόφου; Καὶ μὴν οὕτως „ ἀνάγκη ταύτας τὰς διαφορὰς „ ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρχειν φησί. Εἰ δὲ ἀνάγκη, κἂν μία, καὶ μόνη τύχοι ὑφεστηκυῖα ψυχὴ, τὸ προσῆκον ἐξ ἀνάγκης ἑαυτῆς τῇ φύσει οὐκ ἀφαιρεθήσεται, ἀλλ' ἕξει ἀναφαιρέτως· ὅ,τι γὰρ ἀναγκαίως τῷ εἴδει πρόσεστι, καὶ ἐν ἑκάστῳ τῶν ὑπ' αὐτὸ πάντως προσέσται. Η΄. Παρίημι λέγειν, ὅσα τὰ ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς δόξης ἄτοπα οἷον τὸ, „ κἂν ἐγὼ μὴ νοῶ, ἄλλος τις νοεῖ, ἵνα μὴ ἐπιλείψῃ ἡ „ πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ ἔλλαμψις, καὶ τὸ, ὥσπερ ἀεὶ ζῶν „ λέ-

(1) Φιλόπον. Ἐν Ὑπομνήμ. Αὐτ.
(2) Αὐτ. Αὐτ.

„ λεγόμενον ἄνθρωπον, ἐ τὸν Σωκράτην. Καὶ τὸ ἀεὶ νοεῖν „ λέγεται, ἐπειδὴ ἀεὶ δύναται νοεῖν, ἐν οἷς μάλιστα τὸ ἐνέργεια τῇ δυνάμει ἐκ προθέσεως ἀντιδιαστέλλεται· ταῦτα γὰρ ἐπιεικῶς ἀφελῆ, καὶ ψυχρὰ, καὶ ἐδὲ κομιδῇ πρὸς ἀλήθειαν εὔεδρα, ἐθ' ὑπὸ Φιλοσοφίας πρὸς ἀκρίβειαν ἀπεξεσμένα. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τῇ Φιλοπόνε δόξαν τέτων ἀποχρώντως εἰρημένων, τρίτην τακτέον τὴν κατὰ Σιμπλίκιον. Οὗτος ἐν ἔτι τὸ μετεχόμενον ὑπὸ τῆς ψυχῆς νῦν, οἷος ἂν εἴη ὁ κατὰ Μαρῖνον, ἐδ' ἔτι μᾶλλον περὶ τὸ ἀμέθεκτον, οἷος ὁ κατὰ τὸν Ἀφροδισιέα, ἐν τέτοις τὸν Ἀριστοτέλην πραγματεύεσθαι διατεινόμενος „ πῶς γάρ; εἰ περὶ ψυχῆς (φησὶν) „ ἡ πραγματεία; Περὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς τὴν ὅλην θεωρίαν κυριώτατα εἶναι ἐξέλαβε. „ Καὶ διττὸν μὲν εἶναι „ (φησὶ) τὴν πρώτην τὸν τῆς ψυχῆς λόγον, τὸν μὲν „ χωριστὸν, καὶ πλήρη ἀφ' ἑαυτὲ τῶν οἰκείων γνώσεων, κα„ θ' ὃν ἡ εἰς ἑαυτὴν τῆς ψυχῆς ἐπιστροφὴ, καὶ πρὸς τὰ „ κρείττω συνάφεια· τὸν δὲ, καθ' ὃν ἐξισταμένη τῆς ἐν αὐτῇ μονῆς, ὅλη πρὸς τὰ δεύτερα ἀποτείνεται. (1) κἀκεῖνον μὲν ἐνέργεια νῦν ἀποκαλεῖ, καὶ τέλειον εἶναι λέγει· τὸν δὲ πως ὑποβεβηκότα, καὶ δυνάμει, καὶ πλειέμενον. Ἐκ γὰρ τῶν ἀντικειμένων, ἅπερ ἐστὶ τὰ νοητά, τὸ διττὸν τοῦ νοῦ ποριζόμενος, ἐ παύομαι δοκεῖ τῷ Ἀριστοτέλει ἐδ' ἕτος συναπᾴδεσθαι. Α'. Καὶ γὰρ ὡς μὲν ἐκεῖνος, τὸ μὲν κατ' ἐνέργειαν ἐστὶ τῷ πάντα ποιεῖν, τὸ δὲ δυνάμει τὸ πάντα γίνεσθαι· ὡς δ' ἕτος ἔοικε δόξης ἔχειν, ὁ μὲν γίνεται τὰ κρείττω, τῶν χειρόνων ἀπεχόμενος, ὁ δ' ἀνάπαλιν τὰ χείρω ποιεῖ τῶν κρειττόνων ἀφιστάμενος, καὶ περὶ τὸ μηδέτερον αὐτῶν περὶ πάντα ἔχειν, καὶ θάπρος θάπρε τὸ ἔργον οἰκειεται τὸ μηδὲν οἱ προσῆκον περιποιέμενος· γίνεται γὰρ ὁ ἐνεργείᾳ, καί τοι ποιεῖν πεφυκὼς, ποιεῖ δ' ὁ δυνάμει, ὁ μόνον γίνεσθαι τεταγμένος· τὰ μὲν γὰρ κρείττω ὁ ἐνεργείᾳ καὶ ποιῶν ἐστὶν αὐτὸς ἑαυτὸν, καὶ γινόμενος· τὰ δὲ χείρω ὁ δυνάμει, ἑαυτόν τε αὐτὸς ποιεῖ, καὶ ὑφ' ἑαυτὲ γίνεται. Εἰς

εἴγε

(1) Σιμπλίκ. Ἐν Ὑπομν. Αὐτ.

εἴγε ὑπὸ τοῦ ὑπερβεβηκότος ὁ ὑποβεβηκὼς οὗτος νοῦς γίνεται, ἅττα καὶ γίνεται, ἔσται μὲν ἐκεῖνος αὖθις τῶν πάντων ποιητικός. τὰ μὲν ἑαυτοῦ ποιῶν. τὰ δὲ τοῦ ἑτέρου. ἔσται δὲ οὗτος τὰ ἑαυτοῦ μόνα, καὶ οὐχὶ πάντα ὑπ' ἐκείνου γινόμενος. Ἆ πῶς αὖτις ἔχοι τῷ πάντα λέγοντι λόγῳ δεῖξαι συνᾴδοντα; Β'. „Τῷ Ἀριστοτέλει δοκεῖ ὅτι δυνάμει πως ἐστὶ τὰ „νοητὰ ὁ νοῦς, ἀλλ' ἐντελεχείᾳ οὐδὲν πρὶν ἂν μὴ νοῇ. Ἀλλὰ μὴν καὶ αὐτὸς νοητός ἐστιν, ὥσπερ τὰ ἄλλα. Ἆρα καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέφων, καὶ πρὸς τὰ ἄλλα, πρὶν ἂν μὴ νοῇ, δυνάμει ἔσται· νοῶν δὲ ὅ,τι δήποτε ἐπιστήμης ἔσται ἐντελεχείᾳ. Οὐκ ὀρθῶς ἄρα φιλοσοφοῦντος ἐστὶ κατὰ τὸ Ἀριστοτέλει δοκοῦν, ἐκ τῆς τῶν νοουμένων διαφορᾶς, τὴν διαφορὰν τῶν νόων ἐκδέχεσθαι. Γ'. „Εἰ δὲ ὁ ἐνεργείᾳ νοῦς τῷ μὲν ὑποκειμένῳ „ὁ αὐτός ἐστι, τῷ δὲ χρόνῳ διάφορος, [illegible] τὸ δυνάμει, „καὶ τὸ ἐνεργείᾳ· πρότερον γὰρ ὢν δυνάμει, ὕστερον „ἐνεργείᾳ γέγονεν. (1) Ἐναντιώτατον ἂν εἴη τὸ πρᾶγμα κατὰ Σιμπλίκιον· οἷς γὰρ αὐτὸς ὑπείληφε, δεύτερον τὸν δυνάμει θετέον. Ἡ γὰρ πρὸς τὰ δεύτερα τῆς ψυχῆς ἀπόστασις, τὴν ἐν ἑαυτῇ μονήν, ἀφ' ἧς πως ἐξίσταται ὡς ὅρον ἀφ' οὗ ἐξ ἀνάγκης προϋποτίθησιν. Τελευταῖον ἐν τοῖς αὐτοῖς, ἡ καὶ παραπλησίοις τῶν λόγων καὶ ἡ τοῦ Ἄραβος Ἀβερρόου, ἡ αὐτὴ οὖσα τῇ κατὰ Μαρῖνον, καὶ ἡ τοῦ Θεμιστίου αὐτοῦ ἐλεγχθήσεται, ὅστις ψυχικὸν μὲν ὑπετίθετο τὸν ποιητικὸν νοῦν, καὶ οὐχὶ θύραθεν, ὅλως δ' ἀνθρώπινον, ἕνα γε μὴν τοῖς πᾶσι κοινότατον ὄντα τοῦτον ἐτίθετο, τῆς ἐν ἑκάστῳ ψυχῆς, τὸ τελειωτικὸν εἶδος τελοῦντα, τὸ ἔσχατον. Ὃ δὴ δόγμα πρὸς τοῖς ἄλλοις, εἰ καὶ τῇ κατὰ τὴν λογικὴν ψυχὴν οὐσιώδει τε καὶ ὑποστατικῇ τελειότητι σύμφωνον ἐστίν, ἄλλοι κρινόντων. Ἡμῖν οὖν τοῦ κατὰ τὰς τῶν ἄλλων ἑρμηνείας Ἀριστοτελικοῦ λόγου, ἀπυσάτω οὕτως ἔχειν δοκοῦντος ἑαυτῷ, καὶ τῇ τῆς ψυχῆς οὐσίᾳ ἥκιστα ἑπομένου, θετέον ἤδη τὸ δοκοῦν ὧδε. Περὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς ὁ Ἀριστοτέλης ἐνταῦθα δῆλος ἐστὶ πραγματεύεσθαι, ἣν δὴ μόριον εἰκότως, ἐν τῷ

πρὸ

(1) Φιλόπ. Εἰ Ὑπομ. Λύτ.

πρὸ τοῦ (1) Κεφαλαίῳ ἐκαλέσεν, ὡς δυνάμιν τινα, τῆς θρεπτικῆς, καὶ αἰσθητικῆς ἀντιδιαστείλας. Ταύτης δὲ τὰς ἐνεργείας κατὰ γνῶσιν, καὶ φρόνησιν εἶναι φησί. Τοῦτο δέ ἐστι τὸ εἴτε θεωρητικῶς, εἴτε καὶ πρακτικῶς νοεῖν. Καὶ δὴ τὸ νοεῖν αὐτὸ, κατὰ παράθεσιν πρὸς τὴν αἴσθησιν πολυπραγμονήσας (χωρεῖ γὰρ ἐπιστημόνως ἀπὸ τῆς τῶν ἐνεργειῶν, ἐπ' αὐτὴν τῆς δυνάμεως τὴν γνῶσιν χειραγωγούμενος) ἀδιαφόρως ἔχειν, ὥσπερ τὴν αἴσθησιν πρὸς τὰ αἰσθητὰ, οὕτω τοι καὶ τὸν νοῦν αὐτὸν πρὸς τὰ νοητὰ κατείληφεν. Ἑκατέραν τε δύναμιν, τῶν οἷς διαμορφοῦται εἰδῶν δεκτικὴν, καίτοι τὰ ἄλλα ἐπιστήμως διαφερούσας. Ἡ μὲν γὰρ ὑπὸ τῶν ὑπερβολῶν, καὶ τῶν ἐλλείψεων διαφθείρεται, ἡ δὲ ὑπὸ τῶν κρειττόνων μᾶλλον τελειοῦται. Ἡ τοίνυν δεκτικὸν τὸν νοῦν ὄντα τῶν νοητῶν, καὶ διὰ τὸ πρὸς αὐτὰ ἀδιάφορον, καὶ ὅτι ἀφ' ἑτέρου πέφυκε μεταβαίνειν εἰς ἕτερον, οὐδὲν αὐτὴν „ ἐνεργείᾳ τῶν ὄντων, „ πρὶν ἕκαστον νοεῖν, πάντα δὲ δυνάμει εἶναι προσείρηκεν. Ἀλλὰ δὴ τὸν αὐτὸν τοῦτον, καὶ νοῦν ἅμα ἐνεργείᾳ ἀποκαλεῖν ἀξιοῖ, ὡς ἑαυτὸν ἐπὶ τὸ νοεῖν διεγείροντα, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς ἕτερον γνωστικῶς μεταβιβάζοντα, καὶ καθ' ἑαυτὸν αὐτουργεῖν τὰς νοήσεις τὰς ἑαυτοῦ δύναμιν ἔχοντα· ἔνθα γὰρ μεταβολή τις ἐστὶ τελουμένη, ἐκεῖσε πάντως, τό, τε μεταβάλλον ὑπόκειται, καὶ τὸ ὑφ' οὗ ἡ μεταβολὴ, ὡς ὑπὸ ποιητικοῦ ἤρτηται. Τοῦτο δὲ φανερὸν ἐν ὅλῃ τῇ φύσει, ἐν οἷς αἱ μεταβολαὶ, καθ' ἃς τὸ μὲν μεταβάλλον τῇ ὕλῃ ἀναλογεῖ, τὸ δὲ ὑφ' οὗ, κατ' ἐνέργειαν τὴν ἑαυτοῦ, ποιητικὸν τῆς μεταβολῆς, καὶ παραίτιον ἐστίν. „ Φησὶν οὖν ὥσπερ ἐν „ ἁπάσῃ τῇ φύσει, ἐστί τι, τὸ μὲν ὕλη ἑκάστῳ γένει (τουτ- „ έστιν ἐφ' οἱασοῦν τάξεως μεταβολῶν.) τοῦτο δὲ (ὡς ὕλη „ δηλ.) ὅτι πάντα δυνάμει ἐκεῖνα. Ἕτερον δὲ τὸ αἴτιον, „ καὶ ποιητικὸν, τῷ ποιεῖν πάντα. (τὰ ἐν τῷ τοιῷδε γένει γινόμενα νοητέον.) „ οἷον ἡ τέχνη πρὸς τὴν ὕλην πέπον- „ θεν. Οὕτω τοι ἀνάγκη καὶ ἐν τῇ ψυχῇ (τὴν λογικὴν ἐκδέχομαι λέγοντα. Περὶ γὰρ ταύτης ἐνταῦθα λόγος.) „ ὑπαρ-

---

(1) Ἀριστ. Βιβ. Γ'. Περὶ Ψυχ. Κεφ. Δ'.

,, ὑπάρχειν ταύτας τὰς διαφοράς. Προσεκτέον γ' ἡμῖν, τὰ
τοιαῦτα κατ' ἀναλογίαν τινὰ καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἐκλαμβάνειν,
ᾗπερ ἐνδέχεται, καὶ συγχωρεῖ τὸ, περὶ οὗ ὁ λόγος, γέ-
νους ἡ φύσις· ,, ὥσπερ γάρ φησι, καὶ ἐν ἑκάστῃ δὲ φύσει
προσέθηκε, τὸ κατὰ τὴν προκειμένην φύσιν εἰκὸς διασώζειν
δεῖν ,, οἷον ὑποτιθέμενος. Καὶ γὰρ καὶ τὸ εἶδον ἡ τέχνη
πρὸς τὴν ὕλην αὐτὸ τοῦτο παρίστησι, τὸ μέχρι τινὸς τοῦ-
τοις τὴν ψυχὴν ἀπεικάζεσθαι. Ἄλλως τε γὰρ οὐθ' ὕλην κυ-
ρίως τὴν ψυχὴν ἔχειν, ἀληθές, οὐδέ τι ἐπίκτητον ἐστὶν αὐ-
τῇ τὸ ποιητικὸν τῆς δυνάμεως, ὡς τῇ τέχνῃ τὸ παντὶ ἀ-
φομοιοῦσθαι. Ἐφ' οἷς καὶ τῇ μὲν ὕλῃ συμβέβηκεν ὑποκεῖσθαι
τῇ τέχνῃ, τῷ τε ὑποκειμένῳ τῇ ἕξει. ,, Ἐπὶ δὲ τῆς ψυ-
,, χῆς, ἀνάγκη φησὶ ταύτας εἶναι τὰς διαφοράς. Οὐδ' ἂν
εἴη αὐτῇ κατὰ συμβεβηκὸς, τὸ εἰς νόησιν ἀναγκαῖον, οὐσίᾳ
διανοητικῇ οὔσῃ· ὡς ἐπ' αὐτῆς οὔτε τὸ δυνάμει, πράγματι
καὶ οὐσίᾳ διΐστασθαι τοῦ ἐνεργείᾳ, οὔτ' αὖ ἀνάπαλιν· μία γὰρ
ἡ δύναμις, τῷ μὲν ὑποκειμένῳ ἡ αὐτή. λόγῳ δὲ διαφέρου-
σα. ,, Καὶ ὁ μὲν τοιοῦτος ἐστὶ νοῦς τῷ πάντα γίνεσθαι, ὁ
,, δὲ τῷ πάντα ποιεῖν, τῇ οὐσίᾳ εἷς, τῷ λόγῳ διαφέρων.
Αὕτη γὰρ ἀφ' ἑαυτῆς ἡ λογικὴ ψυχὴ αὐτοδιόριστός τε οὖσα,
καὶ αὐτοκίνητος, πρὸς μὲν ἃ οὔπω διώρισται τὸ δυνάμει ἔ-
χουσα, πρὸς ἃ δὲ ἤδη τὸ ἐνεργείᾳ, ἑκάτερον εἶναι θεωρεῖ-
ται καὶ λέγεται. ,, Ὡς ἕξις τις. (ὁμοιωτικῶς δηλ. κἀνταῦ-
θα.) Ὥσπερ γὰρ ἡ ἕξις πρὸς ἅπαντα τὰ ἐκτὰ, καὶ τὸ
δυνάμει πλουτεῖ, καὶ τὸ ἐνεργείᾳ, τὸ μὲν, ἅτε πάντα δυ-
ναμένη, τὸ δὲ, ὡς περὶ πάντα κατὰ μετάβασιν, τὴν ἀφ' ἑ-
τέρου εἰς ἕτερον ἐνεργοῦσα, οὕτω καὶ ἡ ψυχή. ,, Οἷον τὸ
,, φῶς. (καὶ τοῦτο ὁμοιωτικῶς.) Τρόπον γάρ τινα, φησὶ,
,, καὶ τὸ φῶς ποιεῖ τὰ δυνάμει ὄντα χρώματα ἐνεργείᾳ ὄν-
,, τα χρώματα. Καὶ οὗτος ἂν ὁ νοῦς, ὁ πάντα καὶ ποιῶν καὶ
γινόμενος, καὶ τὸ μὲν ἐνεργείᾳ, τὸ δὲ δυνάμει προσειρημέ-
νος ,, τοῦτο δηλ. τὸ μόριον, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐλέγετο, ᾧ πάν-
,, τα φρονεῖ, καὶ γινώσκει ἡ ψυχὴ, χωριστός ἐστιν, (ὡς
καθ' ἑαυτὸν ὑφεστάναι δυνάμενος) καὶ ἀμιγὴς ,, (ἀνάγκη
,, γὰρ ὡς ἀνωτέρω ἐλέγετο, ἐπεὶ πάντα νοεῖ, ἀμιγῆ εἶναι,
,, ὥσπερ φησὶν Ἀναξαγόρας κτ.) καὶ ἀπαθὴς (μηδὲν ὑ-
πὸ τῶν νοητῶν δηλονότι, καθάπερ ἡ αἴσθησις ὑπὸ τῶν αἰ-

θη-

θεντῶν ὡς εἴρηται, παθαινόμενος.) ,, τῇ οὐσίᾳ ὢν ἐνέρ- ,, γεια. Ἐπεὶ γὰρ ὁ αὐτὸς καὶ δυνάμει ὑποτέθη ὤν, καὶ ἐνεργείᾳ, καὶ ἄμφω ταύτας τὰς διαφορὰς ἐξ ἀνάγκης ἔχων ἐστὶν, ἐκ τοῦ ἐνεργείᾳ εἰκότως τὴν οὐσίαν γνωρίζεται· τῆς τιμιωτέρας δηλονότι τῶν διαφορῶν, ὡς τι συστατικοῦ παραληφθείσης. Διὸ προστίθησιν, αἰτιολογῶν· ,, ἀεὶ γὰρ τιμιώ- ,, τερον τὸ ποιοῦν τοῦ πάσχοντος, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ὕλης. Ἀμέλειτοι γὰρ καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ Δʹ. Κεφαλαίου ἀποσεσαφηνίζων τινα, τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος μορίου ἀποδιδοὺς ,, ᾧ γινώσκει τε φησὶ ,, καὶ φρονεῖ ἡ ψυχὴ, οὐχ ᾧ δύναται γινώσκειν τε, καὶ φρονεῖν, τῇ ἐνεργείᾳ κἀκεῖσε, οὐ τῇ δυνάμει, τὸν ψυχικὸν νοῦν γνωρίσας. Καὶ μικρὸν κατωτέρω, ὡσαύτως ,, λέγω ,, δὲ νοῦν, ᾧ διανοεῖται καὶ ὑπολαμβάνει ἡ ψυχὴ, καίτοι ,, οὐδὲν εἶναι ἐνεργείᾳ τῶν ὄντων πρὶν νοεῖν. προστίθησιν. Οὕτως οὖν ἀπὸ τοῦ τιμιωτέρου, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἐνεργείᾳ νοεῖν, τὸν νοῦν περιτεμνιώσας, προστίθησιν ὅτι ,, τὸ αὐτό ἐστιν ἡ ,, κατ᾽ ἐνέργειαν ἐπιστήμη τῷ πράγματι. Διδάσκει δὲ διὰ τούτου σαφῶς, ὅτι νοῶν ἐνεργείᾳ ὁ νοῦς, αὐτὸ τὸ νοητόν πως ἐστίν. ,, ὥσπερ καὶ μὴ νοῶν, δυνάμει δὲ ἔχων, δυνάμει ,, πως εἶναι τὰ νοητὰ ἀνωτέρω ἐλέγετο. Εἴπερ οὖν ἡ κατ᾽ ἐνέργειαν νόησις (ἣν τῇ κατ᾽ ἐνέργειαν ἐπιστήμῃ προσείκασεν.) αὐτὸ τὸ νοητὸν, ἡ δὲ κατὰ δύναμιν αὐτὸ τοῦτο δυνάμει, σαφὲς ὅτι ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ νοητῷ παραβαλλομένων, προτέρα αὕτη ἐκείνης. Ὃ γὰρ ἤδη νοεῖ, πρὶν νοῆ- ,, σαι πάντως ἠδύνατο· λέγει τοίνυν, ὡς ἡ κατὰ δύναμιν ,, χρόνῳ προτέρα ἐν τῷ ἑνί. Ἐὰν δὲ οὐκ ἐπὶ ἑνός τινος τῶν νοητῶν, κατὰ γένος δὲ τὸ νοητὸν ἐκλάβῃς, οὐδὲ τοῦτο ἀληθὲς ὅτι χρόνῳ προτέρα, ἀλλ᾽ ἅμα, κατὰ τὸ αὐτὸ γὰρ τὸ μὲν νοεῖ, τὸ δὲ δύναται πάντως. Διὸ παρασυνῆψεν· ,, ὅλως δὲ οὐ- ,, δὲ χρόνῳ. Καὶ οὕτω σαφὴς γίνεται ἡ ἐπιδιόρθωσις. Εἰπὼν γὰρ ὅτι προτερεύει χρόνῳ ἐπὶ τοῦ ψυχικοῦ νοῦ, ὁ δυνάμει τοῦ ἐνεργείᾳ, ἐπὶ ὡρισμένου τινὸς, ἵνα μήτις ὑπολάβῃ, ὅτι ἠργηκέ ποτε, ἢ ἀργεῖ ἁπλῶς δυνάμει μένων, καὶ μηδὲν ἐνεργείᾳ νοῶν, ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπου, πάνυ γοργῶς ἐπήγαγεν ,, ὅλως δὲ, (ἤτοι πάντη κατὰ τὸ μηδὲν μηδαμῶς ,, νοεῖν) οὐδὲ χρόνῳ προτέρα. Διατί; ἰδοῦ σοι τὸ αἴτιον παρὰ πόδας ἀποδιδόμενον. Καί τι γὰρ ἐκεῖνο πρὸς ἔντι

τῶν

τῶν νοητῶν ἰδίᾳ, φθάσας ἀπεφηνάμην, φησὶν „ ὁ νοῦς ὁ-„μως ἀεί τι νοεῖ. Ἀλλ' οὐχ ὁτὲ μὲν νοεῖ, ὁτὲ δὲ οὐ νοεῖ. Ἀλλ' εἴποι αὖτις αὐτὸς, ὡς εἰ ἅμα ὁ ψυχικὸς οὗτος νοῦς, καὶ ἐνεργείᾳ ἐστὶ, καὶ δυνάμει, οὕτω δ' ἐπεὶ ἀνωμολόγηται ἅπαντα εἶναι δυνάμει, ἔσται ἄρα κἀκείνως ἅπαντα ἐνεργείᾳ. Καὶ οὕτως ἡ Ἐμπεδοκλέους ἀληθεύσει δόξα, καὶ τῶν ἄλλων, οἷς ἐκ πάντων τῶν ὄντων ὁ νοῦς συγκεκρότηται. Ταύτην δὴ φθάνων τὴν ἀπορίαν ἐπιλύεται „ χωρισθεὶς γάρ φησιν (ἔξω δηλαδὴ τοῦ περὶ ἐντὶ ὁποιονοῦν δυνάμει ἔχειν „ γενόμενος, καὶ κατ' ἐνέργειαν αὐτὸ νοήσας) ἐστὶ μόνον τοῦ-„θ' ὅπερ ἐστί. (τοῦτο ἀμέλει ἐστὶ μόνον, φησὶν, ὅπερ ἤδη νοεῖται αὐτῷ, ἤτοι τὸ νοητὸν αὐτὸ, συμφώνως οἷς προειρήκει μικρῷ πρόσθεν ἀποφαινόμενος καὶ ἤδη „ τὴν οὐσίαν εἶναι „ αὐτοῦ ἐνεργείᾳ· οἷά πω τὸ αὐτό ἐστιν, ἡ κατ' ἐνέργειαν „ ἐπιστήμη τῷ πράγματι. Ἀεὶ ἄρα νοεῖ τι, καὶ ἀεὶ ἐστί τι, αὐτὸ δηλονότι τοῦτο ὅπερ νοεῖ. Εἰ δέ τις τὸ οὐδὲν ἐστὶν ἐνεργείᾳ τῶν ὄντων πρὶν νοεῖν. Καὶ τὸ „ ἐντελεχείᾳ οὐδὲν „ πρὶν ἂν μὴ νοῇ, καὶ τὰ παραπλήσια ἡμῖν προβάλληται, ἐν αὐτῇ τῇ ἀπορίᾳ πρόχειρον, τὴν λύσιν εὑρήσει. „ Οὐ-„δὲν γὰρ πάντως, πρὶν νοεῖν, ἐν ᾧ δὲ νοεῖ, ἕκαστον· καὶ αὐτοὶ φαμέν. Ἀλλ' ἐκεῖνο δοκεῖ δυσχερέστερον, ὅπερ ἐν τῷ τέλει που τοῦ Δ'. Κεφ. φησί· „ τοῦ δὲ μὴ ἀεὶ νοεῖν τὸ αἴτιον „ ἐπισκεπτέον. Αὐτοὶ δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ἐροῦμεν, ὅτι οὐ τοῦτο ἐν ἐκείνοις ζητεῖ ὁ Φιλόσοφος, διότι οὐκ ἀεὶ νοεῖ; πῶς γάρ; „ εἴπερ μὴ ὁτὲ μὲν νοεῖν, ὁτὲ δὲ μή, ἀεὶ δὲ φθάσας προαπεφήνατο; Ἀλλὰ τί δήποτε ἑαυτὸν ἀεὶ παρόντα καὶ συνημμένον, ἀεὶ οὐ νοεῖ; ὅπερ ἐξ αὐτῆς τῆς τάξεως τῶν λεγομένων ἐστὶν ἐκδηλότατον. Ἐπὶ τούτοις οὖν κορωνίδα τῷ λόγῳ οἱονεὶ ἐπιτίθησιν, εἰπὼν καὶ τοῦτο μόνον ἀθάνατον, καὶ ἀΐδιον. Αὕτη γὰρ ἡ τῆς ψυχῆς δύναμις, ἣν μόριον ὑπέγραψεν ἐν τῷ Δ'. „ ᾧ γινώσκει τε, καὶ φρονεῖ, καὶ μι-„κρὸν ἀνωτέρω, εἶναι τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἔλεγεν, ἐκ τῆς ἐνεργείας, ὡς ἐκ τοῦ τιμιωτέρου δηλονότι γνωρίσας. Τοῦτο (δεῖ γὰρ φυλάττειν τὸ οὐδέτερον τοῦ κατὰ τοὔνομα γένους, ὡς οἱ ὑπομνηματισταὶ ἔγνωσαν.) „ μόνον φησὶν (ἐξῃρημένον τῶν ἄλλων δηλαδὴ μορίων τοῦ τε φυτικοῦ, καὶ τοῦ αἰσθητικοῦ, κτλ.) ἀθανασίας τετύχηκε, καὶ ἀϊδιότητος, ὡς κατὰ μὲν τ' ἄλλα οὐ-

δα-

δαμῶς (§. ψνα'. ψνβ'.) καὶ δὲ τοῦτο καὶ μάλα ἐνεργοῦσαν τὴν λογικὴν ψυχὴν, καὶ ἀπολυθεῖσαν τοῦ σώματος.

Ἔστι τοίνυν ἡμῖν (τούτου γὰρ ἕνεκα καὶ τὴν ἔκθεσιν τῆς Ἀριστοτελικῆς ἀνειλήμμεθα λέξεως, καὶ τῇ τῶν ὑπομνηματιστῶν προθυμίᾳ φέροντες σφᾶς αὐτοὺς ἐνεβαλόμεθα.) ὁμόψηφος ὁ ἐκ Σταγείρων τὸ δόγμα. „οὐχ ὅτε μὲν νοεῖ, ὅτε δ' οὐ „νοεῖ, ἀλλ' ὅτι ἀεὶ, καὶ ἀδιαλείπτως νοοῦσα ἐστὶν ἡ λογικὴ ψυχὴ ἐνεργεῖ τι πάντως, σαφέστατα ἀποφηνάμενος. Ὅπερ εἴ τις τοῦ Ἀριστοτελικοῦ λόγου ἀλλότριον εἶναι φήσειεν, οὗτος, ἤτοι τὸν Θεὸν αὐτὸν, ἢ τινὰ νοῦν θυραῖον ἄλλον δαιμόνιον, σὺν οὐδενὶ λόγῳ, ὡς ἰδικὸν τῇ ψυχῇ ἐπιστήσας, ἑκατέρῳ τὸ περὶ τὴν ἀξίαν προσάψεται, τὸ μὲν αὐθυφεστὼς καὶ κεχωρισμένον, εἰς ψυχικήν τινα τάξιν καταστάσας, καὶ ἰδικῶς πως τῇ ὕλῃ ἐγκαταμίξας, τὴν δὲ ψυχὴν δρυὸς μὲν καὶ πέτρης, καθ' αὐτὴν ἀναδείξας ἀφυεστέραν, καὶ τῆς ἀειδοῦς αὐτῆς ὕλης οὐδὲν τελεωτέραν, καὶ κρείττονα, ὡς ἄρα καὶ καθ' ἑαυτὴν παθητικὴν ἁπλῶς οὖσαν, καὶ δύναμιν οὐδ' ἥν τινα οὖν ἥπερ ἂν ἀφ' ἑαυτῆς ἐνεργήσειεν, ἔχουσαν. Εἶεν.

Ἀλλ' ἐρεῖς. Α'. Πῶς οὐ θεῖόν τι τὸ ἀεὶ κατ' ἐνέργειαν; Β'. Τί δὲ ἀπὸ ἐννοίας εἰς ἔννοιαν μεταπίπτοντες τῆς ἀμέσως προτέρας οὐκ ἀεὶ μνημονεύομεν; Γ'. Τίς δὲ ἡ ἀπὸ τῆς ἀδιαλείπτου νοήσεως ὄνησις; Δ'. Πῶς δ' οὐκ ἀεὶ ἡ ἐφεξῆς τῆς ἡγησαμένης ἐξ ἀνάγκης ἐξαρτηθήσεται, καὶ τὸ περὶ τὰς ἐννοίας οὕτως ἐλεύθερον, καί τις περὶ τὸν Γερμανὸν Λεϊβνίτιον. ἐλεύθερον οὐ περιξαπήσεται; Ε'. Τί δὲ καὶ νοήσει ἡ ψυχὴ τοῦ ἐμβρύου; Τί δὲ καὶ τοῦ τὴν πρώτην ἡλικίαν ἤδη ζῆν ἀρχομένου; Ϛ'. Πῶς δὲ καὶ λήθη παντελὴς τῶν τότε νοουμένων ἡμᾶς κατέλαβεν; Ζ'. καὶ τῶν ἐν ὕπνοις βαθυτάτοις νενοημένων ὡσαύτως; Η'. ἢ οὐχὶ τὸ νοεῖν ἐγρηγορέναι πάντως ἐστὶν, ᾗ τῷ Λωκίῳ δοκεῖ τῷ Ἄγγλῳ (1), ὅθεν οὐδὲ τοῖς διηνεκέσι ταῖς φροντίσι συνεχομένοις, οἱ ὕπνοι συνεῖναι ἐθέλουσιν; Θ'. Ἐπὶ τούτοις δὲ, καὶ τὸ συνειδέναι σφίσιν αὐτοῖς νοοῦντας, τοῦτο πρὸ πάντων τοῦ καθ' ἕκα-

κα-

(1) Βιβλ. Β'. Κεφ. Β'. Περὶ Νοῦ Ἀνθρώπου.

κασον λογικοῦ προσώπου, γνώρισμα οἷον, καὶ χαρακτὴρ ἐλήφθη (1) ἐπίσημος, καὶ διπρόσωπός πως ἂν εἴη ἕκαστος ἡμῶν, τὸ μὲν ἐν ᾧ ἐγρήγορε, τὸ δ' ἐν ᾧ καθεύδει, ἐν μέρει καθ' ἑαυτὸν συνειδέναι οὕτω δυνάμενος. Ταῦτα μάλιστα ἐστὶν, ἢ τοιαῦτα τινὰ, εἰς τοῦ δόγματος καταφέρονται. Ἡμῖν δὲ πρὸς αὐτὰ πάντα εὐχερὴς ἡ ἀπάντησις.

Α'. Οὐ τὸ ἀεὶ κατ' ἐνέργειαν ἁπλῶς θεῖον, καὶ ὁ Θεὸς αὐτόχρημα, πῇ δέ. Θεῖον δέ τι καὶ ἡ ψυχή. Θεοῦ δὲ ἐστὶ καὶ τὸ ἀεὶ κατ' ἐνέργειαν, καὶ τὸ ἀεὶ περὶ τὰ αὐτὰ, μᾶλλον δὲ περὶ πάντα, καὶ ὑπερτελῶς, καὶ ἀπείρως. Ψυχὴ δὲ οὐδ' ἀπείρως, οὐδ' ὑπερτελῶς, οὐδὲ περὶ πάντα κατὰ τὸ αὐτὸ, οὐδ' ἀεὶ περὶ τὰ αὐτὰ, ἐπὶ ποσὸν δὲ, καὶ ἐστιν ὅτε, καὶ ἐκ διαδοχῆς ἄλλο μετ' ἄλλο, καὶ τοσοῦτον μόνον ἀεί τι νοεῖν πεφυκυῖα ἐστὶν, ἅτε δὴ οὐσία φύσει ἐνεργὸς τυγχάνουσα, καὶ δραστήριος. Διὸ καὶ τό γε τοσοῦτον θεῖον εἶναί τι χρῆμα αὐτὴν σὺν Ἀριστοτέλει, καὶ Πλάτωνι δώσομεν. Ἁπλῶς δὲ τοῦ Θεὸν ἐπικαλεῖν ἄπαγε παρὰ τοῦτο, εἰ μὴ καὶ τοὺς τὸ ἀθάνατον πῦρ, καὶ μηδέποτε διαλεῖπον ἀποθειοῦντας, εὐλόγως προσολαβεῖν συγχωρήσομεν.

Β'. Ἑνός τινος ὁ νοῦς περιεχόμενος, ἐκείνη γίνεται ὅλος ἀεὶ τοῦ παρόντος· μᾶλλον δὲ ἐκεῖνο, ὅπερ ἐλέγομεν. Οὐ μνημονεύομεν οὖν τῆς ἀμέσως προτέρας ἐννοίας, ὅτι ὁ νοῦς τὴν δευτέραν ἤδη μεμόρφωται. Ὡς εἴγε τύπον τινὰ δι' ἐκείνης ἐνάργη τὸ φανταστικὸν ἐναπεμάξατο ὄργανον, καὶ τοῦτο συμβαίνει τὸ τῆς μνήμης, ὡς ἐξ ἀφορμῆς τοῦ τύπου, καὶ τῶν δι' ἐκείνου συρρεόντων πνευμάτων, ῥᾳδίως τῆς ψυχῆς ἐπὶ τὸ πρότερον αὐτῇ νοηθὲν ἐπαναστρεφούσης. Ἀλλὰ περὶ τύπων ἀκριβέστερον εἰσαῦθις.

Γ'. Τοσαύτη δὲ ἡ ἀπὸ τοῦ διηνεκῶς νοεῖν τῇ ψυχῇ ἐγγίνεται ὄνησις, ὅσον ἐπάναγκες αὐτῇ περιέσῃ μετεῖναι τῆς ἀειζώου ὑπάρξεως. Ἀλλ' εἰ πάντως ἂν καὶ ἡμῖν ἤτοι, τίς ποτε ἡ ἐπιφερομένη ἐντεῦθεν λύμη; Οὐ γὰρ οὖν ἔχοιτε εἰπεῖν, εἰ μὴ τυχὸν τὴν ἀπὸ τοῦ διηνεκῶς κινεῖσθαι (οἷαν

ἐπὶ

(1) Βιβλ. Β'. Κεφ. Β'. Περὶ Νοῦ Ἀνθρώπου.

ἐπὶ τῶν μηχανημάτων συμβαίνειν ὁρῶμεν) τῶν μορίων παρατριβὴν, καὶ φθορὰν καὶ ἐπὶ τῆς ἀσωμάτου ψυχῆς δεδίασιν.

Δ΄. Ὅτι ποικίλα αὐτῇ ἀπαντᾷ, ἅττα διά τινων σωματικῶν προσβολῶν καὶ κινήσεων τῶν ἀποπερατουμένων τῷ εἰδοποιουμένῳ ἐξ αὐτῆς σώματι, πρὸς τὸ νοεῖν τόδε, ἢ τόδε αὐτὴν ἐνάγει. Καὶ ὅτι αὐτεξούσιος ἡ λογικὴ ψυχὴ οὖσα, οὗτινος ἂν ἐθέλοι περιδράττεται. Οὐδ᾽ ἂν τύχοι κατὰ προσοχὴν ἀτενῶς ἐπειλημμένη, ἀπερίσπαστον καὶ ἀρρέμβαστον, ἔτι τοῦ τοιούτου ἅπτειν οὐδὲν, μᾶλλον δὲ εἰκός, ἀτάκτως τε καὶ ἀθυβόλως προϊέναι τὰς ἐννοίας, καὶ τύπον τὴν ἐφεξῆς κατὰ λόγον τῇ ἠγνοημένῃ ἀεὶ ἕπεσθαι.

Ε΄. Ἄλλοις ἄλλως πρὸς τοῦτο ἀπήντηται. Ὁ μὲν γὰρ (1) μὴ εἰδέναι ὁμολογήσας, τί ἐκ τούτου, προστίθησι, μὴ παρὰ τοῦτο, καὶ τὸ κατὰ φύσιν αὐτῇ προσῆκον εἶναι ἀποδειχθὲν, ἀποφήσομεν, ὅτι νοεῖ, ἐπεὶ τὸ τί δήποτε νοοῦσα ἐστὶν ἠγνοήκαμεν; Ὁ δὲ, τὴν μετὰ τοῦ σώματος συνάφειαν, οἴεται (2) ἐννοιῶν αὐτίκα τῇ ψυχῇ πορίζειν ὑπόθεσιν ἄφθονον· τὸ γὰρ ᾧ συνῆπται σῶμα παντοίως ὑπὸ τῶν περιστοιχούντων αὐτὸ ἄλλων σωμάτων κινούμενον, οὐκ ἔσθ᾽ ὅπως οὐκ εἰς τὸ προσέχειν αἰσθητικῶς αὐτὴν ἐνάγει, εἰ μηδὲν ἄλλο, ταῖς ἐπεισπιπτούσαις κινήσεσιν, ὑφ᾽ ὧν πολυτρόπως αὐτὸ ἄγεται καὶ φέρεται παθαινόμενον.

ς΄. Τὸ δὲ τῆς λήθης συμβαίνει, ὅτι οὔπω τοῦ ὑποκειμένου τῆς μνήμης ἐφ᾽ ὅσον ἔδει παγιωθέντος, ἀνάγκη πᾶσα τοὺς τύπους ἀφανεῖς γίνεσθαι, καὶ ταῖς κατὰ τὰς διαδεχομένας ἡλικίας ἰσχυροτέραις ἐναπομάξεσιν ὑπεξίστασθαι. Τὸ γοῦν ἐκ τοῦ μὴ μεμνῆσθαι, τὸ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ὅλως νενοηκέναι εἰσβάλλειν, πῶς οὐκ εὔηθες;

Ζ΄. Αὐτὸ δὲ τοῦτο ἀπαντητέον, καὶ περὶ τῶν ἐν ὕπνοις νοουμένων, ὧν ἐπιλανθανόμεθα, διὰ τὸ τὰ ἐν τῷ μνημονικῷ ἐγκαταλείμματα, ἐν οἷς αἱ μνῆμαι πεφύκασιν ἀπόκεισθαι, ἐξίτηλα γίνεσθαι· ὅτι γὰρ ἄλλως καὶ κατ᾽ αὐτοὺς τοὺς ὕπνους, οὐχ

(1) Γενουήσ. Ψυχολογ. Προτ. Ι΄. Ἐν τῷ Σχόλ.
(2) Σωάβε. Ὅρα Ἐν τῷ Περὶ Χρήσ. τοῦ Λογικοῦ.

οὐχ ὅπως διὰ φαντασμάτων ἐνεργεῖν τὸ ἐν ἡμῖν γνωστικόν, ἀλλὰ καὶ ἀκραιφνεστέραις ταῖς θεωρίαις πολλάκις ἐνδιατρίβειν, καὶ συλλογισμῶν τὰ πολλὰ σειρὰς διεξοδικὰς διαπλέκειν πέφυκε, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ διὰ πείρας ἴσμεν, καὶ περὶ ἄλλων πολλῶν ἀκηκόαμεν· ὥστε ἀληθὲς εἶναι τὸ εἰρημένον, ὅτι ἐγὼ καθεύδω, καὶ ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ.

Η'. Εἶναι δὲ τὸ νοεῖν αὐτὸ ἐγρηγορέναι, τίς ἂν ἐπιεικῶς γρηγορῶν, ποτὲ φήσειεν; Εἰ μή τις τὸ τῶν ἐνυπνίων σχῆμα δι' ὅλου ἀπαναινόμενος, περὶ πάντας ἀνθρώπους λέγειν τι, καὶ φρονεῖν ἕλοιτο; ὅτι μὲν γὰρ αἱ φροντίδες ἐπιπεσοῦσαι πολλάκις, οὐδὲ ὕπνου ἐφιᾶσι, φανερόν. Πόθεν δὲ τοῦτο; ἢ ἐπειδὰν αἱ κατὰ τὰς ἐννοίας ἐμποιούμεναι τῷ ἐγκεφάλῳ κινήσεις, σφοδρότεραι τύχωσι. Τηνικαῦτα γὰρ, τοὺς οἷον ὀχετοὺς τοῦ πνεύματος ὄντας, τὰ νεῦρα λέγω, παροξύνεταί τε, καὶ ὑπὲρ τὸ δέον συντείνουσαι, καὶ οὐδὲ πρὸς βραχὺ ὑφίεσθαι καὶ ἀποχαλᾶσθαι ἐνδιδοῦσαι, ἀπαρακωλύτως διαρρεῖν δι' αὐτῶν τὴν αἰσθητικὴν αὔραν, εἰσὶ παραίτιοι, καὶ τῆς παλιρροίας, ἀπὸ τῶν ἐκτὸς ὀργάνων, εἰς αὐτὸ τῆς ψυχῆς τὸ μυχαίτατον, συνεχῶς ἐπαναλυούσης, ἐντεῦθεν καὶ ἡ πρὸς τὰ ἔξω τῆς ψυχῆς κοινωνία, καὶ ὕπνοι ἀκολούθως διακοπτόμενοι. Ἀλλὰ γὰρ οὐχ ἁπλῶς τὸ νοεῖν, τὸ δ' οὕτω συντόνως τὰ αἰσθητήρια κραδαῖνον, καὶ κατασεῖον, τοῦτο μόνον καὶ τὴν ἐγρήγορσιν ἐμποιεῖν πέφυκεν.

Θ'. Τὸ πρόσωπον καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν φιλοσοφούντων, ἄτομον εἶναι λογικὸν ὁριζόμεθα, οὐκ ἐκ τῆς συνειδήσεως, οἷα τῷ Ἄγγλῳ δοκεῖ γνωρίζομεν, ἐκ δὲ τῶν ἀτομικῶν ἰδιοτήτων, καὶ μάλιστα ἐκ τῆς ἰδιαζούσης ὑπάρξεως συνιστῶμεν. (§. ρπε.) Ἐπιεικῶς δὲ γελοῖον (ὅ τις πρὸς Λώκιον ἀπετείνατο. (1)) εἰ τὸν ἐπὶ σκηνῆς, πῆ μὲν τὸν Ἑρμῆν, πῆ δὲ τὸν Σωσίαν ὑποκρινόμενον, καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ὑποκρίσεσι τὰ τῷ παντὶ διαφέροντα ἑαυτῷ συνειδότα, διττὸν εἶναι τὴν ὑπόστασιν τῷ ὄντι παρ' αὐτῷ φήσομεν. Ἐγὼ δ' αὖ καὶ τόδε προσθείην, ὡς εἰ τὸ συνειδέναι, αἷς τισιν ἐνδιατρεί-

βει

(1) Γενικῶς. Ψυχολ. Ποστ. Γ'. ἐν τῷ Σχολ.

βει ἐννοίαις, τὸ ἓν ἕκαστον προσωπικῶς τυγχάνει γνωρίζον, καὶ συνιστῶν, ἐπεὶ συνοῖδε μηδὲν κατὰ τὸν Ἄγγελον, ὁ μηδὲν καθ' ὕπνους τοῦ νοητικοῦ χωριζόμενος. οὐδὲ πρόσωπον ἔσται τὸ τοιοῦτον. Καὶ εἰς τὸ μηδὲν οὕτω τραπείη, αὐτὸ τὸ εἶναι, ὥσπερ δὴ καὶ τὸ νοεῖν ἐξ ἅπαντος ἀφῃρημένος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ Δυνάμεων τῆς ἐν ἡμῖν Ψυχῆς. Καὶ Πρῶτον Περὶ Δυνάμεως Κινητικῆς.

Θεώρημα ΛΓ'.

§. ψξα'. „ Τῶν ἐν τῷ ὀργανικῷ ἡμῶν σώματι κινή-
„ σεων, τῶν μὲν, τὴν λογικὴν ψυχὴν παραίτιον εἶναι ἡ-
„ γούμεθα, κἂν τὸν τρόπον ἐπιεικῶς ἀγνοῶμεν· τῶν δὲ οὐ-
„ δόλως· τῶν δὲ μέσως πως, καὶ ἐν μέρει.

Εἰσὶ γὰρ τοιαῦται τινὲς τῶν κινήσεων, ἃς νεύματι τῆς βουλήσεως, ἡμῖν ἐνεγείρεσθαι συνίσμεν. (§. χπε'.) Τὰς δὲ, οὐθ' ἐφ' ἑαυτοῦ ὂν τὸ σῶμα κινηθείη ποτὲ, σῶμά γε ὄν. (§. χιη. Α'.) οὐθ' ὑπὸ τῶν ἐκτὸς δήπου σωμάτων, ὧν ἐπίσης μὲν καθισταμένων πολλάκις, τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος, ἐπιτάσεων ὁρῶμεν, καὶ ὑφέσεων, καὶ διαφόρων παντοίων δεκτικὰς γινομένας· τοὐναντίον δὲ ἄλλοτε ἄλλως μεταβαλλομένων, ταύτας σαφῶς ἴσμεν ὁμαλῶς τε καὶ λείως, καὶ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ χωρούσας, καὶ πειθαρχούσας τῷ ψυχικῷ νεύματι. Ἀμέλει καὶ γὰρ ἔδει πρὸς τὰ ἐκτὸς κινητικὰ, εἴ τινα ταῦτα ἦν, μᾶλλον, ἢ πρὸς τοὐπίταγμα τῆς ψυχῆς, τὸ ἀνάλογον ἐν ταῖς τοιαῖσδε κινήσεσι (§. χιη. Β'.) διασώζεσθαι. Λείπεται τοίνυν ὑπὸ οὐσίας τῶν ἀσωμάτων τινὸς, μετεῖναι λέγειν τῶν τοιούτων φορῶν τοῖς ἑαυτῶν σώμασι· τὸ δὲ, καὶ ἀποκληρωτικόν πως ἂν εἴη, προῖκά τε, καὶ σὺν οὐδενὶ λόγῳ ὑποτιθέμενον. Καὶ ἄλλως, ἐπεὶ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν,

ἣ συναισθανόμεθα σαφῶς (§. χπέ.) αἱ τοιαίδε ὁρμαί, ἡ δὲ ἐν ἡμῖν ψυχὴ οὐσία οὖσα ἐδείχθη ἀσώματος. (§. ψκϛ΄. ψκζ΄. κτ. ψλγ΄. ψλδ΄, κτ.) ὥστε εἰ δεῖ, ὡς εἰς τοῦτο τελοῦσαν, εἰσαγαγεῖν, φύσιν τινὰ τῶν αὐλοτέρων, ταύτην εἰκός, ᾗ καὶ φύσει συμπίπτει, πρὸ παντὸς ἄλλου, τουτωνὶ τῶν κινημάτων, τῷ ἡμῶν ὀργανικῷ σώματι ἡγεῖσθαι παραίτιον. Ο. Η. τὸ Α΄.

Ἀλλὰ γὰρ ὅπως ἐνεισάγει τὴν κίνησιν τῷ σώματι ἡ ψυχὴ ἀσώματος οὖσα, συνιδεῖν, καὶ περινοῆσαι οὐ ῥᾴδιον. Ἕλξει, ὤσει, προσβολῇ, ὅτῳ δή ποτε τῶν τοιούτων, καὶ ὑπονοεῖν ἄτοπον· τῶν σωμάτων γὰρ ταῦτα· νεύματι βουλήσεως λέγειν εἰώθαμεν, καὶ οἱονεὶ ἐκ κελεύσματος. Τοῦτο δὲ ἔστι τοῖς αὐτοκινήτοις νοητὸν ἀμωσγέπως, πρὸς δὲ τὸ σῶμα, τὸ ἑτεροκίνητον ὂν (§. χκή.) ὡς οὔπω ἀπᾷδον ἐστὶ, καὶ ἀλλότριον. Ἀλλ' ἔστι τὴν δι' ὅλης τῆς φύσεως διακεχυμένην δύναμιν, εἰσὶν οἳ καταφεύγουσιν, ἧς τὸ παραυτίκα ἐνεργεῖν ἐστὶ, τῶν κωλυμάτων ἐκποδὼν γινομένων. Καὶ μὴν οὐδ' ἐκείνην ἔστιν ἥτις, ὅπως ἄγει, καὶ φέρει ἕκαστα εἰδέναι ἐχομένην, ἀσώματον καὶ αὐτὴν ἐξ ἀνάγκης εἶναι ὀφείλουσαν. Εἶτα δεήσει δηλονότι τὴν ψυχὴν ἀπάγειν τὰ προϊστάμενα, ὡς καὶ ἔχοι ἐνεργὸς εἶναι ἡ θαυμαστὴ δύναμις. Οὐδὲν οὖν τοῦ σκέμματος ἀπωνάμεθα, καὶ γὰρ, καὶ τὸ ἀπάγειν αὐτὸ τοῦτο κινεῖν ἐστὶν, ἢ οὐκ ἄνευ κινήσεως. Τὴν ἱερὰν τοιγαροῦν καθιᾶσιν ἄλλοι, πρὸς Θεὸν αὐτὴν ἀναφέροντες. Ἀλλ' ἀναιροῦσι τὸ Α΄., οὐκ ἀποσαφοῦσι τὸ Β΄. Ἀπερινόητον τὸ ζήτημα. Τί δὲ θαυμαστόν; ὅπουγε ἡ διὰ προσβολῶν τε καὶ ὤσεων, ὅσαι ἄρα γινομένη κίνησις, ὅπως ὑπ' ἀλλήλων τοῖς σώμασι κοινωνεῖται, οἱ ἄριστοι τῶν φιλοσοφούντων σαφῶς μὴ εἰδέναι (1) ὁμολογοῦσιν. (§. φοή. φοθ΄.) Ο. Η. τὸ Β΄.

Ἀλλ' εἰσὶν αἱ τῶν ἐν ἡμῖν κινήσεων, φυσικαί πως τῷ σώματι, καὶ ἀναγκαῖαι, μὴ ἀπὸ βουλῆς τοῦ ἡγεμονικοῦ ἠρτημέναι (§. χπέ.)· οἷον ἡ ἐν ἡμῖν πλαστικὴ, καθ' ἣν τῶν ἐν τῷ ὀργανικῷ ἡμῶν σώματι τὰ μὲν διακρίνεται, τὰ δὲ

(1) Μυσχεμβρϊκ. Στοιχ. Φυσικ. §. 3. καὶ 112.

δὲ συγκρίνεται, τρέφεται, αὔξει, θάλλει· τὰ δὲ συστέλλεται, καὶ διαστέλλεται, τὰ δ' ἐπιτείνεται καὶ ἀνίεται, τὰ δὲ ἐπιρρεῖ καὶ κύκλῳ φέρεται, τὰ δ' ἀπορρεῖ, καὶ ἀποφέρεται, καὶ τούτοις ἅπασα, ὡς εἰπεῖν, ἡ κατὰ τὸ ζῶον οἰκονομία ἁρμονικῶς, καὶ κατὰ λόγον τινὰ ζωτικὸν τελεσιουργεῖται. Εἶτ' ἐπὶ τούτοις, καὶ αἱ ἐναντίαι κινήσεις, αἷς ἀνωμάλως τε καὶ πλημμελῶς ἐστιν ἃ τῶν ἐν τῷ ζώῳ φερόμενα, φθορὰν ἐμποιεῖ καὶ λύσιν. Αὗται γοῦν ἀειδήλως, οὐ πειθαρχοῦσι τῷ νεύματι τῆς ψυχῆς, οὐδενὶ τρόπῳ, κἂν ὅτι πλεῖστον αὐταῖς ἐπιτάζει· μᾶλλον δὲ καὶ δυσαναχετεῖ κατ' ἐνίας γε τούτων ἡ ψυχή, καὶ ἐν δεινῷ ποιεῖται τὴν ἀταξίαν, δι' ἣν ἄλγη μυρία, καὶ πάθη τὰ χαλεπώτατα ἐπισκήπτει τῷ ζώῳ. καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἡ, ἣν περ μάλιστα ὑποπτήσσει καὶ ὀρρωδεῖ, τοῦ συνθέτου ἀνάλυσις. Ἄρα καὶ τὸ Γ'.

Τελευταῖον αἱ ὑπὸ τῶν ὀρεκτικῶν καλουμένων παθῶν, τῷ αἵματι, καὶ τοῖς ζωτικοῖς πνεύμασι, διεγειρόμεναι ταραχαί τε καὶ θύελλαι, οὐκ αὐτὴ κομιδῇ τῶν βουλητικῶν ὀρέξεων οὖσαι, ἔχονται μέν πως τῆς ψυχῆς, οὐκ αὐτίκα δὲ τῷ νεύματι τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐνδιδοῦσαι, οὐδὲ ῥᾳδίως ἀποκαθιστάμεναι, χρόνου δὲ ποσοῦ τινὸς, ἐπὶ τῷ καταστάθηναι, καὶ τέλεον κατασορεσθῆναι δεόμεναι, δυσαγώγοις τισὶ, καὶ δυσηνιοχήτοις ἵπποις ἐοίκασιν (§. χπε. χπς. χπζ.). Αὗται τοίνυν αἱ κινήσεις, καθ' ὡς αἱ πρῶται εἰς πειθὼ ἔχουσιν ἑτοίμως, καθ' ὡς αἱ δεύτεραι πάντη ἀφηνιάζουσαι. Ἄρα καὶ τὸ Δ'.

Σχόλιον.

§. ψξβ'. Τρίτον δέ τι κινήσεως εἶδος, καὶ Ἀριστοτέλης ὑποτιθέμενος φαίνεται, ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς ὀργανικῷ σώματι. „ (1) Τὰς μὲν γὰρ εἶναι ἑκουσίας κινήσεις, βούλεται „ καὶ αὐτὸς, οἷον τὸ βαδίζειν, φησὶ, καὶ τὰ τοιαῦτα. Τὰς „ δὲ

(1) Περὶ Ζώων Κινήσ. Κεφ. ια'.

„ δὲ ἀκουσίους ἃς κινεῖται ἔνια τῶν μερῶν, οἷον εἶναι τὴν
„ τῆς καρδίας, καὶ τὴν τοῦ αἰδοίου· φανέντος γὰρ πολλάκις
„ τινός, οὐ μὴν τοι κελεύσαντος τοῦ νοῦ, κινοῦνται. Τὰς δὲ
„ οὐχ ἑκουσίους, οἷον ὕπνον, καὶ ἐγρήγορσιν, καὶ ἀναπνοήν,
„ καὶ ὅσαι ἄλλαι τοιαῦταί εἰσιν. Αἴτιον γοῦν τῶν μὲν ἑκου-
σίων, καὶ αὐτὸς τὴν ψυχὴν οὖσαν ἐπιγινώσκει. (1) „ Ὁρῶμεν
„ δὲ καὶ τὰ κινοῦντα τὸ ζῶον, διάνοιαν, καὶ αἴσθησιν, καὶ φαν-
„ τασίαν, καὶ προαίρεσιν, καὶ βούλησιν, καὶ θυμόν, καὶ ἐπι-
„ θυμίαν. Ταὐτὸ δὲ οἶμαι εἰπεῖν, τὴν ψυχὴν νοοῦσαν τε,
καὶ βουλομένην· ὃ καὶ αὐτῷ δοκεῖ. Ταῦτα δὲ (λέγοντι)
„ πάντα ἀνάγεται εἰς νοῦν, καὶ ὄρεξιν. Καὶ γὰρ ἡ φαντα-
„ σία, καὶ ἡ αἴσθησις τὴν αὐτὴν τῷ νῷ χώραν ἔχουσι,
„ κριτικὰ γὰρ πάντα. (κἀπὶ τὸ μόριον τὸ γνωστικὸν τὴν
ἀναφορὰν ἔχοιντα.)....... βούλησις δέ, καὶ θυμός, καὶ ἐ-
„ πιθυμία, πάντα ὀρέξεις. Δεῖ τοίνυν ὡς ὁ ἐκείνου λό-
γος, τό,τε κριτικὸν εἰς ταὐτὸ συνελθεῖν, καὶ τὸ ὀρεκτικόν,
ἵν᾽ ἡ κίνησις τῷ σώματι ἕψοιτο. Συνέρχεται δὲ τῇ προαι-
ρέσει. „ Ἡ γὰρ προαίρεσις κοινὸν διανοίας, φησί, καὶ ὀρέ-
„ ξεως. Καὶ ἔστιν ἄρα ἐκ συλλογισμοῦ τινος, τοῦ κατὰ τὴν
ψυχὴν διασχηματιζομένου, κατὰ τὸν Φιλόσοφον, τὸ ἐνδόσιμον
„ τῷ σώματι, τὸ πρὸς κίνησιν. Συλλογισμοῦ δὲ τούτου, οὐ
„ τὸ τέλος (τουτέστι τὸ ἐκ τῶν κειμένων συμπέρασμα, οὐκ
„ ἔστι θεώρημα, ἀλλὰ πρᾶξις· οἷον ὅταν νοήσῃ (φησὶν)
„ ὅτι παντὶ βαδιστέον ἀνθρώπῳ, αὐτὸς δὲ ἄνθρωπος, βα-
„ δίζει εὐθέως. Ἂν δ᾽ ὅτι οὐδενὶ βαδιστέον νῦν ἀνθρώπῳ,
„ αὐτὸς δὲ ἄνθρωπος, εὐθὺς ἠρεμεῖ. (2) Τί δαί; καὶ νή-
ξεται ἄρα, ὁ οὕτω διαλογισάμενος, καὶ πτήσεται, καὶ πλου-
τίσει; οὐκοῦν ἅπαντα· „ ποιητικαὶ γὰρ αἱ προτάσεις γίνον-
„ ται διὰ δύο εἰδῶν, διά τε τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ διὰ τοῦ δυνατοῦ.
ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο συνῆκεν ὁ Φιλόσοφος, ὥς φαίη τις ἄν.
Ἀλλ᾽ αὐτὸς οὐ πάνυ τι κατ᾽ ἐμαυτὸν περὶ ἐμαυτοῦ, πολλοῦ γε
καὶ δεῖ περὶ ἄλλων φροντίσας εἰ δεῖ βαδίζειν, ἅμα δὲ βα-
δι-

(1) Περὶ Ζώων Κινήσ. Κεφ. ς.
(2) Αὐτ. Κεφ. ζ.

διστέον εἶναι γνοὺς, αὐτίκα τοὺς πόδας ἐκίνησα· ἅμα γὰρ
„ καὶ χρὴ τὸ αὐτὸ θέλομέν τι, καὶ κινούμεθα, οὐδενὸς ἐπιδεό-
„ μενοι μεταξὺ χρόνου τῆς τε βουλήσεως, καὶ τῆς κινήσεως,
„ ὡς ἐπὶ τῆς κινήσεως τῶν δακτύλων ἐστὶν ἰδεῖν. (1) Τούτου
χάριν μηδὲν ἐνδιατρίβειν τὸν νοῦν, φησὶν, ἐφιστῶντα, ἀλ-
λ' ὥσπερ οἱ τὰ δῆλα ἐπὶ τῶν ἐρωτήσεων ὑποτιθέμενοι ἀνε-
πιστάτως ἐπὶ τὴν πρᾶξιν χωρεῖν. Γίνεται γὰρ ἀντ' ἐρωτή-
σεως ἐνταῦθα, ἡ τῆς ὀρέξεως, καὶ νοήσεως ἐνέργεια, ἀντὶ
δ' ἀπαντήσεως ἡ πρᾶξις, καὶ κίνησις. „ ποτέον μοι ἡ ἐπι-
„ θυμία λέγει. (2) Τοδὶ δὲ ποτὸν, ἡ αἴσθησις εἶπεν, ἢ
„ ἡ φαντασία, ἢ ὁ νοῦς. εὐθὺς πίνει· οὕτω μὲν οὖν ἐπὶ
„ τὸ κινεῖσθαι, καὶ πράττειν τὰ ζῶα ὁρμῶσιν. Ταῦτα γοῦν,
εἴτις εὖ μάλα πιέσας ἐκθλίψειεν, οὐδὲν πλέον ἀποίσεται,
ἢ ὅτι ἡ ψυχὴ τῶν ἑκουσίων κινήσεων, αἰτία ἐστὶ τῷ σώ-
ματι. Ὅπερ ἦν τὸ παρ' ἡμῖν ἐν τῷ Θεωρήματι Α'. Πῶς
δὲ ταῦτα τῆς ψυχῆς διανοουμένης τε, καὶ δοκιμαζούσης, ὁ τοῦ
σώματος ὄγκος ἐκ τοῦ παραχρῆμα μεθίσταται, τοῦτο ποῦ καὶ ἔτι
ἀγνοεῖται, ὡς καὶ πρὸ τοῦ (ὅπερ ἦν τὸ Β.) καὶ δι' αἰῶνος
ἴσως ἐν ἀγνοίας ἀδύτοις λανθάνον κείσεται. Τί δὲ περὶ
τῶν ἀκουσίων, καὶ τῶν μὴ ἑκουσίων ῥητέον; ἢ, ὃ σαφὲς εἶναι
καὶ ἡμῖν ἐδείχθη (ὃ ἦν τὸ Γ'.) „ οὐθενὸς τούτων κυρία ἐστίν,
„ οὐθ' ἡ φαντασία, οὐθ' ἡ ὄρεξις. Αἰτίας οὖν τῶν κινήσεων
τουτωνὶ, φυσικάς τινὰς οἶδε, ταὐτὸν εἰπεῖν σωματικὰς καὶ
ἐνύλους, θερμότητάς τε, καὶ ψύξεις, τάς τε θύραθεν, καὶ τὰς
ἐντὸς, καὶ τὰς λοιπὰς ἀλλοιώσεις. Ἀφεστᾶσι δὲ ἄρα μᾶλλον
τῆς ψυχῆς αἱ ἀκούσιαι, τῶν μὴ ἑκουσίων, καὶ τοῦ λόγου πως
κατεξωνίσανται. „ Αἴτιον δὲ, φησὶ, (3) διὰ τὸ, ὥσπερ ζῶον
„ κεχωρισμένον ἑκάτερον εἶναι τῶν μορίων (τὴν καρδίαν
„ δηλαδὴ, καὶ τὸ αἰδοῖον.) τούτων δ' αἴτιον ὅτι ἔχει ὑγρότη-
„ τα ζωτικήν. Ἡ μὲν οὖν καρδία φανερὸν, δι' ἣν αἰτίαν
„ τὰς ἀρχὰς ἔχει τῶν αἰσθήσεων· τὸ δὲ μόριον τὸ γεννη-
„ τι-

(1) Νεμέσ. περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. ς'.
(2) Ἀριστ. Αὐτ.
(3) Αὐτ. Αὐτ.

„ τικὸν, ὅτι τοιοῦτον ἐστὶ, σημεῖον, καὶ ἀπὸ ἐξέρχεται ἐξ αὐ-
„ τοῦ, ὥσπερ ζῶόν τε ἡ τοῦ σπέρματος δύναμις. Ἀνάγκη δὲ οἶμαι κἀπὶ τούτων διακρίνειν, τάς τε μὴ ἑκουσίας, καὶ τὰς ἀκουσίας. Διαφορὰν δὲ ἔχουσιν ὅτι αἱ μὴ ἑκούσιοι ἐξ αἰτίων ἄλλων τοῦ ζώου, καὶ οὐδεμιᾷ μηχανῇ ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ ψυχῆς γινόμεναι, ἢ παυόμεναι· αἱ δὲ καὶ ἀπὸ τῆς ψυχῆς, ἔστι μὲν ὅτε διὰ μεσιτευούσης φαντασίας ἐγειρόμεναι, καὶ ὀρέξεως, ἔστι δ' ὅτε τοὐναντίον, τῇ ἐφ' ἕτερα τοῦ λογισμοῦ μεταβάσει, καταστελλόμεναι, καὶ κατευναζόμεναι, ὥσπερ εἴρηται. (§. χπέ. χπϛ'. χπζ'.) Τούτου γοῦν ἕνεκα καὶ αὐτὰς μέσας πως εἶναι τῶν ἑκουσίων, καὶ μὴ τοιούτων, αὐτὰς ὑπεθέμεθα. (ὃ ἰω̃ τὸ Δ'.)

Θεώρημα ΛΔ'.

§. ψξγ'. „ Τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων, αἱ μὲν εἰσὶν ἰ-
„ διάζουσαι τῇ ψυχῇ, αἱ δὲ τοῦ σώματι, αἱ δὲ τοῦ συ-
„ ναμφοτέρου, εἰσὶ κοιναί. Καὶ τούτων αὖ, ἕτεραι τῶν ἑτέ-
„ ρων τῶν μερῶν, μᾶλλον, ἢ ἧττον προσήκουσαι εἰσίν.

Αἱ μὲν γὰρ οὐ διὰ σωματικῶν κινήσεων ἐνεργοῦσαι (§. χοϛ'. χυθ'. ψ'. κξ.) τῆς ἀσωμάτου (§. ψκϛ'. ψκζ'.) καὶ τῶν κατὰ τὰ σώματα κινήσεων ὑπερτέρας ἀποδειχθείσης, καὶ κρείττονος (§. ψιέ. ψιϛ'. ψιζ'. ψιη. ψιθ'. ψκ'.) οὐσίας, δυνάμεις πάντως εἰσίν. Αἱ δὲ ἐν σωματικοῖς κινήμασι τὸ ἐνεργεῖν ἔχουσαι, ὧν οὐδόλως ἡ ψυχὴ κατὰ ῥεῦμα τὸ ἑαυτῆς παραίτιος γίνεται, (§. ψξά.) τοῦ σώματος ἁπλῶς εἰσίν. Ἄρα τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων κτλ. Ὁ ἰω̃ τὸ Α', καὶ τὸ Β'.

Ὧν δὲ δυνάμεων αἱ ἐνέργειαι καὶ κινήσεις σωματικαὶ πληρούμεναι εἰσὶ, τῆς ἀπὸ τῆς ψυχῆς ὡς παραιτίου ἐξηρτημένας (§. ψξά.), ἐκεῖναι ἐπεὶ δὴ ἑκάτερον ἀφορῶνται, τὸ μὲν ὡς ὑποκείμενον, τὸ δ' ὡς αἰτίαν, εἰκότως καὶ τοῦ συναμφοτέρου δυνάμεις κοιναὶ εἰσίν. Ο. Η. τὸ Γ'.

Αἱ δὲ, ἤτοι τῶν ῥεύματι τῆς ψυχῆς ἐγειρομένων κινήσεων ἀποτελεσταὶ εἰσί· (§. χπέ. ψξά.) ἢ γοῦν τῶν μέσως πως καὶ ἐν μέρει, (§. χπέ. χπζ'. ψξά.)

ῥὸ

μὴ αὐτίκα τῷ νεύματι τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐνδιδουσῶν, μηδὲ ῥᾳδίως ἀποκαθισταμένων. Τῶν δὲ τοιῶνδε κινήσεων, μᾶλλον μὲν αἱ πρῶται, ἧττον δὲ αἱ δεύτεραι προσήκουσαι εἰσὶ τῇ ψυχῇ, ἀνάπαλιν δὲ ἧττον μὲν αἱ πρῶται, μᾶλλον δὲ αἱ δεύτεραι προσήκουσαι τῷ σώματι. Ἄρα καὶ τὸ Δ'. καὶ Ε'.

Σχόλιον.

§. ψξδ'. Εἰσὶ τοιγαροῦν τοῦ μὲν Α'. Εἴδους, αἱ δυνάμεις τοῦ λογικοῦ, τό,τε διανοητικὸν, καὶ τὸ βουλητικόν. Καὶ τοῦ μὲν διανοητικοῦ, αἵτε ἁπλαῖ ἐπιβολαί εἰσι, καὶ αἱ κρίσεις, καὶ αἱ διάνοιαι, ὧν εἰσὶν αἵτε νοήσεις τῶν ὄντων, καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, καὶ τῶν τεχνῶν οἱ λόγοι· τοῦ δὲ βουλητικοῦ τὸ προαιρετικὸν, οὗ εἰσὶ πρὸς τὰ ἀγαθὰ ὁρμαὶ, καὶ αἱ ἀπὸ τῶν ἐναντίων ἀποφυγαί. Τοῦ δὲ Β'. Εἴδους δυνάμεις, αἵτε φυσικαὶ καλούμεναι, καὶ αἱ ζωτικαί. Καὶ τῶν φυσικῶν, ἥτε θρεπτικὴ, καὶ ἡ γεννητική. Καὶ τῆς θρεπτικῆς ἡ ἑλκτικὴ, ἡ καθεκτικὴ, ἡ ἀλλοιωτικὴ, ἡ ἀποκριτικὴ, καθ' ἃς τὰ εἰς τροφὴν συντελοῦντα τοῦ ζώου μόρια ἕλκει τὴν τροφὴν, καὶ ἑλκύσαντα κατέχει, κατασχόντα δὲ ἀλλοιοῖ, ἀλλοιώσαντα δὲ τὴν αὔξησιν ἐμποιεῖ, καὶ τὰ περιττὰ τὰ μὲν διὰ τῶν ἐπιδήλων πόρων, τὰ δὲ διὰ τῶν ἀδηλοτέρων ἐκκρίνει. Τῆς δὲ γεννητικῆς ἡ σπερματικὴ, ἡ τοῦ θορώδους χυμοῦ κατεργαστικὴ, κτ. Ζωτικαὶ δὲ αἱ καλούμεναι σφυγμικαὶ, οἷον ἥτε τῆς καρδίας περισταλτικὴ, καὶ τῶν φλεβῶν, καὶ τῶν ἀρτηριῶν, καὶ τῶν νεύρων· αἳ δὴ πᾶσαι ὡς μὴ ἐπιπειθεῖς οὖσαι, μηδὲ κατήκοοι τοῦ λόγου γινόμεναι, εἰκότως τῷ σώματι προσήκουσαι λέγοιντο. Τοῦ δὲ Γ'. Εἴδους, τῶν καλουμένων ψυχικῶν ἡ φανταστικὴ, ἡ μνημονικὴ, καὶ αἱ τῶν ἐκτὸς αἰσθήσεων, ἡ ὀπτικὴ, ἡ ἀκουστικὴ, ἡ ὀσφραντικὴ, ἡ γευστικὴ, ἡ ἁπτική· καὶ αἱ τῶν καθ' ὁρμὴν, ἢ προαίρεσιν κινήσεων ἀποτελεστικαὶ, οἷον ἡ μεταβατικὴ, ἡ παντοίων μελῶν τοῦ σώματος κινητικὴ, αἷς προσκαταλέγειν εἰώθασι, τὴν φωνητικὴν, τὴν ἀναπνευστικὴν, καὶ τὰς παραπλησίας, αἳ τοῦ ἡγεμονικοῦ τῆς ψυχῆς ἐπιπειθεῖς εἰσὶ, καὶ τοῦ λόγου κατήκοοι. Τοῦ δὲ Δ'. τέως, αἱ ὀρεκτικαὶ καὶ παθητικαὶ, καθ' ἃς ἐπιθυμίαι καὶ

φο-

φόβοι, ἡδοναὶ, καὶ λῦπαι, τὰ δυσάγωγα τῶν παθῶν, καὶ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας δεόμενα, εἰ μέλλει τιθασσευθέντα πῃ, καὶ χειροήθη γενόμενα, τῷ ὀρθῷ λόγῳ πειθαρχεῖν πῃ, καὶ ἕπεσθαι.

Περὶ Δυνάμεως Αἰσθητικῆς.

Θεώρημα ΛΕ΄.

§. ψξε΄. „ Ἐπὶ ἀνθρώπου οὐκ ἐν μόνῳ τῷ τοῦ σώματος „ διοργανισμῷ, ἀλλὰ τῆς λογικῆς ψυχῆς θετέον τὴν αἰσθη„τικὴν δύναμιν, οὐδ᾽ ἀνάπαλιν.

Τοῦτο ἔμφυτον τῷ ὄντι παντὶ ἀνθρώπῳ, καὶ τῆς ψυχῆς οἱονεὶ αὐτόφωνον δόγμα, ὅσαι ὧραι ἡμῖν αἰσθητικῶς ἐνεργοῦσιν ὑποτιθέμενον, καὶ πιστούμενον, (§. χοα΄. χοβ΄.) μὴ ἰσάζουσαν θατέρῳ τῶν ἐξ ὧν ἡμεῖς, κοινῇ δὲ τῷ συναμφοτέρῳ προσηκοῦσαν εἶναι (§. ψξγ΄. ψξδ΄.) τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν. Προσεμπεδοῦται δὲ ἔτι τὸ μὲν Α΄. μέρος, ἐκ τε τῶν ὕπνων, καὶ τῶν ἀτενεστέρων πρὸς τὰ νοητὰ τῆς ψυχῆς ἀφαιρέσεων, ἐν οἷς γὰρ μένουσι κατ᾽ αὐτὰς, καὶ ἀναισθητοῦσι. Καὶ διὰ τὸ ἅμα μὴ ἐξεῖναι ἀκριβῶς κατὰ διττὰς ἐνεργεῖν αἰσθήσεις, ἢ πλείονας, οἷον ὁρᾶν κατὰ τὸ αὐτὸ, καὶ ἀκούειν, καὶ ὀσφραίνεσθαι μετὰ κρίσεως, καίτοι παρόντων τῶν αἰσθητῶν τοῖς αἰσθητηρίοις ὑγιῶς ἔχουσι, περισπωμένης δηλονότι τῆς ψυχῆς, καὶ μεθελκομένης ἐφ᾽ ἕτερα, καὶ οἷον κατὰ περιδρομὴν ἐνεργούσης· ἔνθεν τοι καὶ τὸ τοῦ Πλουτάρχου καλῶς μοι δοκεῖ εἰρῆσθαι „ ὅτι τὴν αἴσθησιν ὀλίγα κινοῦσιν, „ οἱ πλεῖστα τῇ διανοίᾳ χρώμενοι. (1) Τὸ δὲ Β΄. κρατύνουσι, καὶ αἱ τοῖς αἰσθητηρίοις ὀργάνοις ἐμποιούμεναι λῦμαι· ἅμα γὰρ ἀργεῖ καὶ ἡ αἴσθησις. Οὐδὲ γὰρ ἡ κατασκευὴ τῶν ὀργάνων μάτην πεφιλοτέχνηται.

Σχό-

(1) Πλούταρχ. Ἐν τῷ περὶ Πολυπραγμοσύνης.

Σχόλιον.

§. ψξϛ'. Εἰκότως οὖν καὶ οἱ ἐκ τῆς Στοᾶς, (1) καὶ αὐτὸ τὸ ὄγδοον ἡγεμονικόν, ὡς ἀναγκαῖον εἰσῆγον εἰς αἴσθησιν,
„ ἀφ' οὗ ταῦτα πάντα ἐπιτέταται διὰ τῶν οἰκείων ὀργάνων,
„ προσφερῶς ταῖς τοῦ πολύποδος πλεκτάναις· τὸ ὁρατικὸν
„ δηλαδή, τὸ ἀκουστικόν, τὸ ὀσφρητικόν, τὸ γευστικόν, ἕκτον
„ τὸ φωνητικόν, ἕβδομον τὸ σπερματικόν. (2) Πλὴν ὅσον ταῦτα τὰ ἐν ἐσχάτοις δύω οὐκ ὀρθῶς, ἦν τάττων ὁ Ζήνων τοῖς αἰσθητικοῖς μορίοις ἐναρίθμια, ὧν τὸ μὲν τοῦ Β'. Εἴδους τῶν δυνάμεων εἶναι ἀνωτέρω (§. ψξδ'.) ἐτίθεμεν, τὸ δὲ φωνητικὸν τοῦ Γ'. ὡς καὶ Παναίτιος ὁ Φιλόσοφος ἐδόξαζε (3) „ τὸ μὲν φωνητικὸν τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως μέρος
„ εἶναι βουλόμενος, λέγων ὀρθότατα, τὸ δὲ σπερματικόν,
„ οὐ τῆς ψυχῆς μέρος, ἀλλὰ τῆς φύσεως. Τὸ γεμὴν ἀνῆκον ταῖς αἰσθήσεσιν, ὀρθῶς ἤπου τὴν αἴσθησιν ἀποδιδόασιν ὁριζόμενοι „ πνεῦμα νοερὸν ἀπὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐπὶ τὰ ὄρ-
„ γανα τεταμένον (4) καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῷ σώματι εἰς λόγον αἰσθήσεως συμπαραλαμβάνοντες. Ὀρθῶς δὲ καὶ Πλάτων (5) τὴν αἴσθησιν ἀποφαινόμενος „ ψυχῆς καὶ σώματος
„ κοινωνίαν πρὸς τὰ ἐκτός. Ἡ γὰρ δύναμις (κυριωτέρως μοι νόει διὰ τὸ εἶναι ταύτην τῶν δυνάμεων τῶν κατὰ τὸ Γ'. Εἶδος (§. ψξδ'.) τῶν μᾶλλον προσηκουσῶν τῇ ψυχῇ.)
„ (§. ψξγ'.) ἐστὶ ψυχῆς, τὸ δὲ ὄργανον σώματος, ἀμ-
„ φω δὲ διὰ φαντασίας ἀντιληπτικὰ τῶν ἔξωθεν. (6) Συμφώνως δὲ καὶ Ἀριστοτέλης (7) οὔτε τῆς ψυχῆς, φησί, τὸ αἰσθάνεσθαι, οὔτε τοῦ σώματος. „ Οὗ γὰρ ἡ δύναμις, τούτου καὶ
„ „

(1) Πλουτάρχ. Δ'. Ἀρεσκόντων Κεφ. η.
(2) Αὐτ. Αὐτ. Κεφ. δ'.
(3) Παρὰ Νεμεσίῳ περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. ιε.
(4) Νεμεσ. Αὐτ. Κεφ. ϛ'.
(5) Παρὰ Πλουτάρχ. Ἀρεσκ. Δ'. Κεφ. η.
(6) Παρὰ Νεμεσ. Αὐτ. Κεφ. ϛ'.
(7) Περὶ Ὕπνου καὶ Ἐγρηγόρσ. Κεφ. α.

,, ἡ ἐνέργεια. ἡ δὲ λεγομένη αἴσθησις, ὡς ἐνέργεια, (ὁ-
μωνυμεῖ γὰρ ἡ ἐνέργεια τῇ δυνάμει· καὶ οὐχ ὅπως, ἀλλὰ
,, καλεῖται πολλάκις αἴσθησις, καὶ τὸ αἰσθητήριον. (1))
,, Κίνησίς τις διὰ τοῦ σώματος τῇ ψυχῇ ἐστι· φανερὸν οὖν
,, ὡς οὔτε τῆς ψυχῆς τὸ πάθος ἴδιον, οὔτ' ἄψυχον σῶμα
,, δυνατὸν αἰσθάνεσθαι. Οὕτος δὲ καὶ ὁ τοῦ Στράτωνός ἐστι τοῦ
Φυσικοῦ λόγος, παρὰ Πλουτάρχῳ. (2) ,, Ὡς οὐδ' αἰσθάνεσθαί τι
,, τὸ παράπαν ἄνευ τοῦ νοεῖν ὑπάρχει. Καὶ γὰρ γράμματα
,, πολλάκις ἐπιπορευόμενα τῇ ὄψει, καὶ λόγοι προσπί-
,, πτοντες τῇ ἀκοῇ, διαλανθάνουσιν ἡμᾶς, καὶ διαδύονται
,, πρὸς ἑτέροις τὸν νοῦν ἔχοντας. Εἶτα αὖθις ἐπανῆλθε, καὶ
,, μεταθεῖ, καὶ μεταδιώκει τῶν προϊεμένων ἕκαστον ἀναλε-
,, γόμενος· ᾗ καὶ λέλεκται Νοῦς ὁρῇ, καὶ Νοῦς ἀκούει. τὰ
,, δὲ ἄλλα κωφὰ καὶ τυφλά, ὡς τοῦ περὶ τὰ ὄμματα, καὶ
,, ὦτα πάθους, ἂν μὴ παρῇ τὸ φρονοῦν αἴσθησιν οὐ ποιοῦν-
,, τος. Διὸ καὶ Κλεομένης ὁ Βασιλεὺς παρὰ πότον, εὐδοκι-
,, μοῦντος ἀκροάματος ἐρωτηθείς, εἰ οἱ φαίνεται σπουδαῖον,
,, ἐκέλευσεν ἐκείνους σκοπεῖν, αὐτὸν γὰρ ἐν Πελοποννήσῳ
,, τὸν νοῦν ἔχειν. Τούτοις δὴ σύμφωνον τὸ τοῦ Ἐμπεδοκλέους
,, τὴν σὺν Νῷ δέρκου, μηδ' ὄμμασιν ἧσο τεθηπώς. Οἷς καὶ
τὸ ἑξῆς προσθετέον, ὡς οὐδὲ μικρὰν τινὰ ῥοπὴν ἔχον εἰς
κατασκευὴν τοῦ Θεωρήματος. ,, Ἔστω γὰρ (3) (φησὶ) μὴ
,, δεῖσθαι τοῦ νοῦ τὴν αἴσθησιν πρὸς τὸ αὐτῆς ἔργον. Ἀλ-
,, λ' ὅταν γε τῷ ζώῳ πρὸς τὸ οἰκεῖον, καὶ τὸ ἀλλότριον ἡ
,, αἴσθησις ἐνεργασαμένη διαφορὰν ἀπέλθῃ, τί τὸ μνημο-
,, νεῦον ἐστὶν ἤδη, καὶ δεδιὸς τὰ λυποῦντα, καὶ ποθοῦν τὰ
,, ὠφέλιμα. καὶ μὴ παρόντων, ὅπως παρέσται μηχανώμενον
,, ἐν αὐτοῖς; κτ. Φανερὸν γὰρ δὴ ὅτι τὸ κεῖνον, ὅπερ οὐδὲ
τοῦ κατὰ τὸ αἰσθητήριον παθήματος ἀποτελουμένου, κεῖναι δυ-
νηθείη, εἰ μὴ καὶ τότε φθάσειεν ἐνηργηκός. Τὸ μὲν οὖν τοῦ
Πλουτάρχου (4) ,, ὅτι ἀνάγκη πᾶσιν οἷς τὸ αἰσθάνεσθαι, καὶ
,, τὸ

(1) Νεμέσ. Αὐτ. Κεφ. ς'.
(2) Ἐν τῷ πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα;
(3) Αὐτ. Αὐτ.
(4) Αὐτ. Αὐτ.

„ τὸ νοεῖν ὑπάρχειν, εἰ τῷ νοεῖν αἰσθάνεσθαι πεφύκαμεν, „ διὰ τὸ τῷ νῷ γέρας, ὃ τοῖς πᾶσιν ἐβράβευσεν ἴσως ἐκ ἀληθές, ἀνθρώποις δὲ τῷ λόγου προσαπτομένου τοῖς τῷ τιμιωτάτῳ μετέχουσιν, ἀψευδέστατον. „ Καὶ τὰ μὲν αἰ„ σθητήρια ε. Αἴσθησις δὲ μία, ἡ ψυχὴ ἡ γνωρίζουσα „ διὰ τῶν αἰσθητηρίων, τὰ ἐν αὐτοῖς γινόμενα πάθη. (1) Μία γὰρ ἐν ἡμῖν καὶ ἁπλουστάτη, ἡ αὐτὴ τῆς λογικῆς ψυχῆς ὑσία, ἀφ' ἧς ὑδὲν μᾶλλον τὸ ἁπλῶς νοεῖν ἐξῆπται καθ' ἑαυτὴν περὶ τὰ νοητὰ ἐνεργύσης (§. χος'.), ἢ τῷ αἰσθάνεσθαι προσχρωμένης τῷ σώματι. (§. χοβ'.) Τί γὰρ ἄλλο αἴσθησις, ἢ τῷ ἐν ἡμῖν διὰ κινήσεως σωματικῆς ἐπισκήπτοντος πάθυς νόησις; τί δ' ἄλλο νόησις, ἢ τῷ νοητῷ, καὶ ἄνευ σωματικῆς ἀλλοιώσεως αἴσθησις; (2) Διὸ καὶ οἱ παρὰ τὴν λογικὴν ψυχὴν, ἑτέραν τὴν αἰσθητικὴν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπυ εἰσάγοντες (3) ἐπιεικῶς περιττοί. Πῶς γὰρ ὐ περιττοί, εἰ μία ἐξήρκεσεν; νυνὶ δὲ, ὐ μόνον ἐξήρκεσεν, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη εἶναι τὴν αὐτήν. Εἰ μὴ γὰρ, ἀντιλήψεται πάντως τῶν κρειττόνων, ἤτοι τῶν νοητῶν, ὁ ἐν ἡμῖν λόγος, ἀδυνατήσει δὲ περὶ τὰ σωματικὰ ταῦτα τὰ χείρονα. Κἂν τύτων δέξηται τὰ εἴδη ἐξαυλύμενα (ὅπερ ὐδ' αὐτὺς ἂν ἐπωμοσαίμην εἰδέναι ἔχειν, ὅπως τελεῖται, τὺς λέγοντας.) γνώσεται μὲν τὰ τοῖς λοιποῖς, ἀγνοήσει δὲ παντῃ τὰ πάθη, τὰ τῷ εἰδοποιυμένῳ ὑπ' αὐτῷ, ἐπισυμβαίνοντα σώματι, καὶ ὐδ' ὅτι, ὐδ' ὅτι τῦτο ὑπὸ τῶν προσπιπτόντων ἀλλοιῦται ὅλως, διαγνώσεται. Εἴπερ γὰρ ἄλλως, καὶ αἰσθήσεται, τῦτο ἡμῶν λεγόντων εἶναι τὴν αἴσθησιν, ὐκῦν τὴν ἀλλοίωσιν, τὴν δὲ τῆς ἀλλοιώσεως διάκρισιν. „ Ἀλλοιῦται μὲν γὰρ τὰ αἰσθητήρια, διακρίνει δὲ τὴν ἀλ„ λοίωσιν ἡ αἴσθησις. (4) Ἀλλὰ μὴ καὶ περιττὸν λόγυς σιβάζειν, ἐπὶ προφανεῖ, καὶ ἀναντιῤῥήτῳ τῷ δόγματι;

„ Οὐ-

---

(1) Νιμέσ. Περὶ Ἀνθρώπυ Κεφ. ς'.
(2) Τερτυλλιαν. Περὶ Ψυχ. Κεφ. ιη.
(3) Ὅρα Παρὰ Νιμέσ. Αὐτ. Κεφ. ις'.
(4) Νιμέσ. Περὶ Ἀνθρώπυ Κεφ. ς'.

„ Οὔτις τοι τὸν μῦθον ὀνόσσεται, ὅσσοι Ἀχαιοί.
„ Οὐδὲ πάλιν ἐρέει.......
„ Ἀτὰρ ἐ τέλος ἵκεο μύθων......
τοῖς γάρ τι μηδὲ τὰς ἐπιφυλλίδας τῶν κατ' ἐπιστήμας θεωρημάτων παρέρχεσθαι ἀξιοῦσιν, ἐκ τῶν δε ὧδε πεισθέντων, ἕπεται τὰ ἐφεξῆς.

Πορίσματα.

§. ψξζ'. Α'. Ὡς οὐκοῦν ἄρα τῆς αἰσθητικῆς ἀμοιρήσει δυνάμεως ἡ ψυχὴ ἀπολυθεῖσα τοῦ σώματος. Τοῦτο γὰρ σαφῶς, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἢ λέγειν, ὅτι ἔξω τῆς ὕλης ἡ λογικὴ ψυχὴ, ἣ πέφυκε (§. ψλθ'.) γυμνωθὴν, ἥκιστα πρὸς ἐνέργειαν, ὡς ὅτε τὸ σῶμα εἰδοποιοῦσα ἐστὶ, τῇ ὕλῃ προσχρήσεται. (§. ψνα. ψνβ'.) Ταύτῃ τοι καὶ τὸ παρὰ τῷ
„ Θεολόγῳ Γρηγορείῳ (1) ἄκουε καὶ ἡ τοῦ Μεγάλου Καισα-
„ ρίου ψυχὴ, εἴτις αἴσθησις, καὶ ὅτῳ ἄλλῳ τοιοῦτό τι εἴρηται, καταχρηστικῶς ἐκληψόμεθα, τὴν αἴσθησιν ἐν τούτοις ἐκδεχόμενοι, αὐτὶ τῆς ὅπως δήποτε ταῖς ἀπολυθείσαις τῶν σωμάτων ψυχαῖς, ἐγγινομένης τῶν ὄντων τῶν σωματικῶν συνέσεώς τε, καὶ ἐπιγνώσεως· οὐδὲν δὲ ἄλλο, ἢ τοῦτο βούλεται καὶ Ἀριστοτέλης, ἐν οἷς τὸν πρακτικὸν νοῦν ἀποφαίνεται εἶναι ἀχώριστον· τὸ γὰρ πρακτικῷ εἶναι, ἐκ τῆς πρὸς τὸ σῶμα σχέσεως τοῦ νοῦ γίγνεται. „ Διὸ μετὰ τὸ ἀπολυθῆ-
„ ναι τοῦ σώματος, μόνος ἐστὶν ὁ θεωρητικὸς νοῦς, οὐκέτι δὲ
„ καὶ πρακτικός. (2)

§. ψξη. Β'. Καὶ μήν τοι, καὶ εἰ καθ' ὑπόθεσιν τὴν οὐκ ἀδυνάτως ἔχουσαν (ἐξείσθω δὲ καὶ ὑποτιθέναι τὰ δυνατὰ φιλοσοφοῦντας, ἐξ ὧν αὖτις ἔψοιτο, ἀκριβεστέρα τῶν ὄντως περίνοια) μηδὲν παραλυμανθείσης τῆς τοῦ σώματος ἁρμονίας τε, καὶ συστάσεως, ἀξέπτου δ' ὡς εἶχε καὶ τῆς ψυχῆς ἐν-

(1) Ἐν Α'. Στηλιτευτικῷ.
(2) Ὄρα τὸν Φιλόπον. Περὶ Ψυχ. Βιβλ. γ'.

ἐνδιαιτωμένης, κατά τε τὴν ἐν αὐτῷ διάπλασιν τε, καὶ οἰκονομίαν, ἐπὶ ποσὸν ὑπὸ τοῦ κρείττονος συντηρηθείσης, ἤτοι εἰς τὸ μηκέτι εἶναι ἐξαπείη (§. ψμθ'.) ἡ τῆς λογικῆς ψυχῆς οὐσία, ἢ γοῦν ὑπεξαχθεῖσα τοῦ σκήνους ἄλλοσέ ποι γένοιτο, κείσοιτο ἂν δήπου, τὸ καταλειφθὲν ὀργανικὸν σῶμα, διαφθορᾶς μὲν κρεῖττον, ἧττον δ' αἰσθήσεως. (§. ψξι. ψξϛ'. ψξζ'.)

§. ψξθ'. Γ'. Πᾶσα ἄρα ἀνάγκη, τοὺς μὲν γνωστικῆς οἱασοῦν ἀντιλήψεως ἀποστεροῦντας τὰ κτηνῶν εἴδη, καὶ τῆς ἀληθοῦς ἀπὸ μιᾶς ἀπογυμνοῦν πειρᾶσθαι αὐτὰ αἰσθήσεως· (§. ψξι. κξ.) τοὺς δὲ αἴσθησιν ἀληθῆ αὐτοῖς προσεῖναι ὁμολογοῦντας, καὶ γνωστικὰ ὁπωσοῦν αὐτὰ ἀποφαίνεσθαι. (§. Αὐτ.) Οὐ γὰρ εἶναι ἐθελούσῃ ἔοικεν, οὐδὲ φύσιν ὅλως ἐχούσῃ, ἡ κατὰ τὴν ἀληθῆ αἴσθησιν δύναμις, τοῦ κρίνοντος ἀποσχίζεσθαι.

Θεώρημα Λϛ'.

§. ψο. „ Τὰ τοῖς ἐκτὸς αἰσθητηρίοις ἐμποιούμενα ὑπὸ „ τῶν αἰσθητῶν πάθη, ἣν μὴ ἄχρι τοῦ ἐγκεφάλου, κινήσεως „ συνεχισμῷ ἀπολήξωσιν, ὡς εἰς ὅρον πρὸς ὃν ἀποπερματιζόμενα, „ οὐδεμιᾶς ἡμῖν αἰσθήσεως παραίτια γίνεται.

Πιστὸν δὲ τοῦτο τὰ νεῦρα καθίστησιν. ὧν ῥίζα μὲν οἱονεὶ αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἐγκέφαλος, ἀποσχιζομένων δέ, εἰς κλάδους προήκει τὰ ἄκρα, ἐπ' αὐτὰ τὰ ἐκτὸς αἰσθητήρια, ὥσπερ τοῖς περὶ τὴν ἀνατομὴν ἀσχολουμένοις ὁμόλογον φέρεται. Εἴπερ γὰρ ἡ κατὰ τὸ συνεχὲς ἀπὸ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων, κοινωνία τε καὶ ἀποπεράτωσις τοῦ πάθους, οὐκ ἀπαιτεῖται πρὸς αἴσθησιν, ἡ τῶν εἰρημένων νεύρων παρασκευὴ, καὶ περιουσία, περιττή τις ἂν εἴη, καὶ ἐπ' οὐδενὶ χρησίμη, ἡ ἐν ἐκείνοις περιεργία τῆς φύσεως. Ἄλλως τε καὶ ἀπόντων, ἢ τί παθόντων ἐκείνων, οὐδὲν ἂν ἧττον συνέβαινεν ἡμῖν τὸ αἰσθάνεσθαι. Ἀλλ' οὐχ οἷόν τε. Ἑνὸς γάρ τινος ὁποιουδήποτε τῶν νεύρων ἤτοι δεσμῷ σφιγγομένου, ἢ ἐπιρροῇ χυμοῦ παχυτέρου βυομένου, καὶ ἔμφραξιν πάσχοντος, ἢ σφόδρα τῇ τάσει διασπωμένου τε, καὶ σφακελιζομένου, ἢ πως τομῇ διαρρηγνυμένου,

μένει, τὸ πρὸς ὃ ἀπολήγει, καὶ πέρας ἔχει παραλύεται μέλος, κἂν ἄλλως ἐν ἀκροτάτῃ δεξίᾳ θάλλον εἴη τὸ ὄργανον, αἰσθήσεώς γε μὴν οἱασοῦν, καὶ κινήσεως τῆς καθ' ὁρμὴν, καὶ προαίρεσιν ἄμοιρον ἀπολείπεται. Ἄρα τὰ τοῖς ἐκτὸς αἰσθητηρίοις, κτ.

Σχόλιον.

§. ψοα. Ὅτι μὲν οὖν ταῦθ' οὕτως ἔχει, ᾗ λέλεκται, Ἰατρῶν παῖδες, καὶ Φιλοσόφων, οἵτε καθ' ἡμᾶς, καὶ οἱ Παλαιοὶ, ἐκ πείρας ἀμφιλαφοῦς τε, καὶ ἀσφαλοῦς διεγνωκότες
παραδεδώκασιν· „ ὅτι μὲν γὰρ οὐδὲν τῶν τοῦ ζώου μορίων, οὔτε
„ κίνησιν ἣν προαιρετικὴν ὀνομάζομεν (προσθείη δ' αὖτις,
ὡς οὐδὲ ζωτικὴν, οὐδὲ φυτικὴν ὅλως) οὐδὲ αἴσθησιν ἔχει
„ χωρὶς νεύρου, καὶ ὡς εἰ τμηθείη τὸ νεῦρον, ἀκίνητόν τε
„ καὶ ἀναίσθητον εὐθέως γίνεται τὸ μόριον, ὡμολόγηται
„ πᾶσι τοῖς ἰατροῖς. Ὅτι δὲ καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν νεύρων ἐστὶν
„ ὁ ἐγκέφαλος, ὥσπερ καὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, καὶ ὅτι τὰ μὲν
„ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐγκεφάλου, τὰ δὲ ἐκ τοῦ νωτιαίου πέφυκεν,
„ οὐ πᾶσιν ἐγνώσθη· κατ' αὐτὸν ἀμέλει τὸν λέγοντα (1)
καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς οὐδὲν τούτου γνωριμώτερον· μᾶλλον δὲ καὶ
παρὰ τοῖς πολὺ πρὸ ἡμῶν γενομένοις τὸ πρᾶγμα ἐγνωστο.
Ἔνθεν τοι καὶ Νεμέσιος, ὡς ἤδη ἀναμφήριστον ὑποτίθησιν·
„ (1) Ἐξ ἐγκεφάλου ἀρχῆς ὄντος κινήσεώς τε, καὶ αἰσθήσεως, καταρχίζεσθαι τὸ νεῦρον, καὶ ὅτι (2) τῆς κατὰ προαίρεσιν ἢ καθ' ὁρμὴν κινήσεως, ἀρχὴ μὲν ὁ ἐγκέφαλος,
„ καὶ ὁ νωτιαῖος μυελὸς, ἐγκεφάλου μέρος ὢν καὶ αὐτὸς, ὄργανα δὲ τὰ ἐκ τούτων πεφυκότα νεῦρα, καὶ οἱ συνδεσμοὶ,
„ καὶ οἱ μύες. Καὶ ὅτι (3) πᾶν νεῦρον αἰσθητικόν ἐστι....
„ καὶ ἀπ' ἐγκεφάλου τὴν ἀρχὴν ἔχει. Τοῖς δὲ ἐκ τῆς τομῆς

(1) Γαληνὸς Ἐν τῷ περὶ Νεύρων ἀνατομῆς.
(2) Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. κδ'.
(3) Αὐτ. Κεφ. κζ'.

μῆς τοῦ νεύρου κατὰ τὸν Γαληνὸν εἰρημένοις συμβαίνειν, παραπλήσια ὡς εὕροις, καὶ παρὰ τῷ Φιλοπόνῳ (1) μαρτυρούμενα „ πᾶσαι αἱ αἰσθήσεις, λέγοντι, ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου „ προΐασιν· ὅθεν εἰ πάθοι τι ὁ ἐγκέφαλος, ἀναίσθητον „ παντελῶς, καὶ ἀκίνητον τὸ ζῶον γίνεται· ἐπιτιθεμένου γὰρ „ ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον κάρφους, πᾶσα αἴσθησις, καὶ κίνησις „ ἀνενέργητος μένει. Εἰ γὰρ ἔμφραξις γένοιτο ἐν τῷ νεύ- „ ρῳ, ἢ τμηθείη, ἢ δεθείη, τὸ μὲν ἄνω μέρος τοῦ σώμα- „ τος αἰσθάνεταί τε, καὶ κινεῖται, τὸ δὲ κάτω ἀκίνητον ἔ- „ σται, καὶ ἀναίσθητον· ὥστε ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου πᾶσαι αἱ αἰ- „ σθητικαὶ δυνάμεις προέρχονται. Καὶ ἀδύνατον ἄρα (ὃς ἦν ὁ τοῦ Θεωρήματος λόγος) αἴσθησιν ἡντιναοῦν τελεσθῆναι, εἰ μὴ αἱ κατὰ τὰ αἰσθητήρια γινόμεναι κινήσεις, εἰς αὐτὸν τὸν ἐγκέφαλον, ἀποπερατωθεῖεν, ὡς δι' ὀχετοῦ τῶν νεύρων διαπορθμευόμεναι.

Πόρισμα.

§. ψοβ'. Ἐκ δὴ τούτου φανερὸν, καὶ ἥτις ἐν ἡμῖν ἕδρα τῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως, δικαίως ἀφορίσαι. Τίς γὰρ δικαιότερον ἄλλη, ἢ ἔνθα τὰ τῆς ἀλλοιώσεως ἵσταται, καὶ πέρας ἔχει, ἧς ἄνευ αἴσθησιν γενέσθαι ἀδύνατον; οὗτος δέ ἐστιν ὁ ἐγκέφαλος. (§. ψο'. ψοα'.) Εἰ δὲ τῆς αἰσθητικῆς οὗτος ὁ θρόνος, φανερὸν ὅτι καὶ τῆς λογικῆς. Αὕτη γὰρ, ἐκείνη ἐστὶν, ἡ παθαινομένῳ καὶ ὁπωσοῦν ἀλλοιουμένῳ, τῷ ὀργανικῷ προσέχουσα σώματι, καὶ γνωστικῶς δι' αὐτοῦ ἐνεργοῦσα, μία τῷ πράγματι. (§. ψξς'.)

Σχόλιον Α'.

§. ψογ'. Ἔδοξε δὲ τὸ περὶ τῆς ἕδρας τῆς ψυχῆς, τοῖς τε πάλαι, καὶ τοῖς ὕστερον οὐκ ἀπόβλητον, οὐδ' ἀπερίεργον ζήτημα.

(1) Ἐν Ὑπομν. εἰς τὸ Β'. Περὶ Ψυχ. τοῦ Ἀριστοτέλους.

μα. Πλάτων μὲν γὰρ καὶ Δημόκριτος (1) ἐν ὅλῃ τῇ κεφα-
„ λῇ τὸ ἡγεμονικὸν ἱδρυσάμενοι φέρονται, κατ' αὐτὸν δηλ.
τὸν ἐγκέφαλον, ὃν ὁ μὲν ἄρουραν τὸ θεῖον σπέρμα περιέ-
χουσαν, ὁ δὲ θρόνον ψυχῆς ἐκάλει. Ἐρασίστρατος δὲ πε-
„ ρὶ τὴν μήνιγγα τοῦ ἐγκεφάλου, ἣν ἐπικρανίδα λέγει.
„ Ἡρόφιλος δὲ ἐν τῇ τοῦ ἐγκεφάλου κοιλίᾳ, ἥτις ἐστὶ καὶ
„ βάσις. Παρμενίδης ἐν ὅλῳ τῷ θώρακι, καὶ Ἐπίκουρος.
„ Οἱ Στωϊκοὶ πάντες ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ, ἢ τῷ περὶ καρ-
„ δίαν πνεύματι. Διογένης ἐν τῇ ἀρτηριακῇ κοιλίᾳ τῆς καρ-
„ δίας, ἥτις ἐστὶ πνευματική. Ἐμπεδοκλῆς ἐν τῇ τοῦ αἵμα-
„ τος συστάσει. Οἱ δὲ ἐν τῷ τραχήλῳ τῆς καρδίας. Οἱ
„ δὲ ἐν τῷ περὶ καρδίαν ὑμένι. Οἱ δὲ ἐν τῷ διαφράγ-
„ ματι. Τῶν Νεωτέρων δέ τινες διήκειν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι
„ τοῦ διαφράγματος. Πυθαγόρας τὸ μὲν ζωτικὸν περὶ τὴν
„ καρδίαν, τὸ δὲ λογικὸν, καὶ νοερὸν, περὶ τὴν κεφαλήν.
Τί δὲ δή ποτε Ἀριστοτέλης καὶ περὶ τούτου ἐσόφισεν; ἐκ τῶν
αὐτοῦ περὶ ψυχῆς (2) ἐστὶν ἐκμαθεῖν. Τὰ γάρ τοι μόρια
τῆς ψυχῆς ὅσα ἐστὶν ἐπιμνησάμενος, τὸ θρεπτικὸν, τὸ
αἰσθητικὸν, τὸ διανοητικὸν, τὴν κίνησιν, ἀπορῆσαι ἠξίω-
σεν „ πότερον ταῦτα χωριστὰ λόγῳ μόνῳ, (τουτέστιν ὁρι-
„ σμῷ) ἢ καὶ τόπῳ; ὥστε κατὰ τὸν Τίμαιον ἐν καρδίᾳ μὲν
εἶναι τὸ θυμικὸν, τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν ἐν ἥπατι, καὶ ἐν τῷ
ἐγκεφάλῳ τὸ αἰσθητικόν. Ἀπαντῶν δὲ τῇ ἀπορίᾳ „ περὶ
„ μέν τινων, φησὶν, οὐ χαλεπὸν ἰδεῖν. Τίνα δὴ ταῦτα; τὸ
θρεπτικὸν, καὶ αὐξητικὸν, καὶ γεννητικόν· ταῦτα γὰρ οὐ χω-
ριστὰ τῷ τόπῳ εἶναι κρίνει, δι' ὅλου δὲ τοῦ ἐμψύχου διήκειν
σώματος, ἐξ αὐτῶν τῶν φυτῶν τοῦτο τεκμαιρόμενος, καὶ ἐκ τῶν
ἐντόμων ζώων, ὧν διαιρεθέντων, ἕκαστον τῶν τμημάτων, τῆς
ἐμψυχίας προφανῆ παρέχεται τὰ σημεῖα, τὰς δυνάμεις
ἐπιδήλως φέρον τὰς αὐτάς. Ἐκ τούτων οὖν ὁπωσοῦν, καὶ περὶ
αἰσθήσεως, καὶ φαντασίας, καὶ ὀρέξεως, τοπικῶς ἀχωρίστους
εἶναι, λόγῳ πάνυ ἀσθενεῖ καὶ ἀπαρ(ά)λειπτῳ (ὡς δῆλον)
συνά-

(1) Παρὰ Πλουτάρχ. Ἀρεσκ. Δ. Κεφ. Ε'.
(2) Ἐν Βιβλ. Β'.

συνάψας, οὐκέτι καὶ περὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς ὑπολαμβάνειν παραπλήσιόν τι ἀποτολμᾷ, προςίθησι γὰρ ἑχομένως· „ περὶ „ τοῦ νοῦ, καὶ τῆς θεωρητικῆς αὐτοῦ δυνάμεως, οὐδέ πω φανε„ρόν. Ἀλλ᾽ ἔοικε ψυχῆς γένος ἕτερον εἶναι. Καὶ τοῦτο μό„νον ἐνδέχεται χωρίζεσθαι καθάπερ τὸ ἀΐδιον τοῦ φθαρ„τοῦ. Ὅθεν δὴ πάλιν καὶ τὸ περὶ τοῦ ἀθανάτου τῆς ψυχῆς, θαυμαστῶς κρατύνεται δόγμα· νοητέον γὰρ δηλονότι τὸν χωρισμὸν, οὐ καθότι τὰ ἀτιμότερα μόρια, δυνατὸν εἶναι ἄνευ τούτου τοῦ τιμιωτέρου καὶ κρείττονος, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀλόγων, οὕτω γὰρ δὴ καὶ τὸ θρεπτικὸν αὐτὸ ἐστὶν ἄνευ τοῦ αἰσθητικοῦ, ὡς ἐπὶ τῶν φυτῶν, (εἰ καὶ αὐτὰ τῷ τόπῳ εἴρη„ται τυγχάνειν ἀχώριστα.) ἄνευ μὲν γὰρ τοῦ θρεπτικοῦ „ τὸ αἰσθητικὸν οὐκ ἔστι, τοῦ δὲ αἰσθητικοῦ χωρίζεται τὸ θρε„πτικὸν ἐν τοῖς φυτοῖς. (1) Καθὸ δὲ τοῦτο ἐκείνων ἄνευ, καὶ ἐκ τοῦ ἀκολούθου, χωρὶς τοῦ κατ᾽ ἐκεῖνα ἐμψύχου σώματος. Ἀλλὰ γὰρ περὶ μὲν τούτου ἱκανῶς ἡμῖν ὁ λόγος ἐν ἄλλοις ἀπήρτισται. Περὶ δὲ τοῦ προκειμένου ἀπόχρη καὶ τὸ ἐνδοιάζειν ἐπὶ ποσοῦτον τὸν ἄνδρα, καὶ ὑποδιστάζοντι ἐοικέναι, μηδ᾽ αὐτὴν δὴ τὴν τοῦ σώματος διάπλασιν, τὸν νοῦν εἶναι ἡγεῖσθαι. Ὡς περὶ τοῦ Νοῦ τοῦ θειοτάτου κἀνταῦθα, ἢ τοῦ θύραθεν ἐνδοιάζοντα ἐκδέχεσθαι τὸν Φιλόσοφον, καὶ ἀποφαίνοντα „ χωρίζεσθαι φύσιν ἔχει καθάπερ τὸ ἀΐδιον τοῦ φθαρ„τοῦ, καὶ οὐδέπω φανερὸν εἶναι λέγοντα τοῦτο, καὶ γένος ἕτερον „ ψυχῆς ὀνομάζοντα, οὐδὲ ὁμολογεῖν ἐθέλειν, τὸ θεῖον τε καὶ ἀκήρατον τῆς ἀσωμάτου ψυχῆς αὐτὸν ἐνταῦθα ἐπιγιγνώσκοντα διαμαρτύρεσθαι, ἧς ἐξηρημένως τῶν ἄλλων δυνάμεων, χωριστὴ σωμάτων ἡ φύσις, ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ τυφλώττοντος ἂν εἴη, καὶ πρὸς τὴν ἴσην ἀβλεψίαν τοὺς ἄλλους ἕλκοντος. Ἀλλ᾽ ἐπανιτέον ὅθεν εἰς ταῦτα προήχθημεν. Εἰ μὲν οὖν τὸ αἰσθητικὸν, καὶ τὸ θρεπτικὸν καὶ τὰ ἄλλα, ἀχώριστον εἶναι κείνας τῷ τόπῳ, δι᾽ ὅλου ἐξέτεινε τοῦ σώματος ὁ Φιλόσοφος, τὴν γενικὴν ἀρχὴν τοῦ μορίου, καὶ οἷον πηγὴν τῶν κατ᾽ αἴσθησιν ἐνεργημάτων, συμφώνως τοῖς Στωϊκοῖς,

(1) Ἀριστ. Ἐν Β΄. Περὶ Ψυχ.

κοῖς, ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ τάττειν ἔδοξεν, ἐν οἷς, οἱονεὶ ζῶον „ τὴν καρδίαν ἐκάλεσε παρὰ τὸ ἔχειν τὰς ἀρχὰς τῶν αἰ„ σθήσεων. (1) ᾧ δὴ παρηκολουθηκὼς, καὶ Μιχαὴλ ὁ Ἐφέ„ σιος, τοῦτο εἶναι τὸ α. αἰσθητήριον ἀπεφήνατο τὴν καρδίαν, „ ἐν ᾗ ἡ αἰσθητικὴ δύναμις τῆς ψυχῆς ἐστί. (2) Τοῖς τοίνυν Ἀρχαίοις ὅσα γε ἐμὲ εἰδέναι, οὕτως ἄλλῳ ἀλλαχῇ τὴν ἀρχὴν τῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως ἱδρυκόσι, περὶ τούτου τοσαῦτα. Τοῖς δὲ δὴ Νεωτέροις ἅπασιν εὐλογώτατον ἔδοξεν, ἐνταῦθα τοῦ σώματος τὴν ψυχὴν οἴεσθαι παροῦσαν, ἔνθα αἱ τὰ ἐκ πάντων τῶν ὀργάνων, εἰς τε κίνησιν, καὶ εἰς αἴσθησιν συμβαλλόμενα νεῦρα, ὡς ἐν ἀρχῇ τε καὶ ῥίζῃ συνίασι. Τοῦτο δὲ εἶναι τὸν ἐγκέφαλον ὁμολογουμένην, ἔτι λείπεται αὖθις ἀπορεῖν, πότερον ὁλοσχερῶς αὐτὸν εἶναι ὑποληπτέον τῆς ψυχῆς τὸ ἄμεσον σκῆνος, ἢ ἐκείνου μέρος; Εἰ δὲ καὶ μέρος, τὸ ποῖον; Τὸν μονήρη ἐν τῇ τρίτῃ κοιλίᾳ ὄντα ἀδένα, ἢ τῷ Καρτεσίῳ δοκεῖ, τὸν ἀπὸ τοῦ κωνοειδοῦς σχήματος, Κωνάριον προσειρημένον; Ἀλλὰ τοσαῦτα ὄντα τὰ δι᾽ ὅλου τοῦ σώματος προήκοντα νεῦρα, ἀφ᾽ οὕτω σμικροῦ μορίου, ἡλίκος ὁ τῆς πίτυος ἐστὶ καρπὸς τὸ μέγεθος ἀπηρτῆσθαι, θαυμάσειέ τις ἂν εἰκότως, καὶ ἀδύνατα φήσειε. Τὸ δὲ καὶ λιθίασιν, καὶ τὸ μόριον τοῦτο παθόντα, οὓς παρατετήρηνται, μηδὲν ἔπειτα βλαβῆναι τὴν αἴσθησιν, μηδ᾽ ἐμβροντηθῆναι, καὶ παρακοπῆναι τὸ σύνολον, εἰ τοῦτο τὸ πρώτιστον ἀληθῶς αἰσθητήριον, καὶ ἐπέκεινα οἶμαι θαύματος. Ἕτεροι γοῦν ἐπὶ τὴν ὑποκειμένην τοῦ ἐγκεφάλου οὐσίαν, τὴν στερροτέραν τε καὶ λευκοτέραν οὖσαν κατέφυγον. Οἱ δὲ ἐπὶ τὸν προμήκη μυελὸν, ἐξ οὗ ὁ νωτιαῖος ἐπιπέφυται ὁ τῆς ῥάχεως. Τοῦθ᾽ ὅπερ ἐπὶ τῶν δυσχερῶν καταληφθῆναι φιλεῖ συμβαίνειν, εἰς πολυδοξίαν ἡ ψῆφος μεμέρισται, τὸ δὲ δυσχερὲς ἐπὶ τοῦ προκειμένου δυοῖν ἕνεκα γίγνεται, τοῦ μὲν, ὅτι ὅθεν ἡ νευρώδης ἅπασα φύσις, ὡς ἐξ ἀρχῆς τε καὶ ῥίζης ἀποφύεται, εὑρεῖν οὐ ῥᾴδιον· τοῦ δὲ, καὶ ὅτι ὡρισμένως εἶναι

(1) Περὶ Ζώων Κινήσ.
(2) Περὶ Μνήμ. καὶ Ἀναμν. ἐν Προοιμ.

εἶναί πη τὴν οὐσίαν τὴν ἄϋλον, νοῆσαι χαλεπώτατον. Ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων καὶ τὸ πελάσαι μικρὸν τῇ εὐάσῃ ἴσως οὐκ ἀγεννές.

Σχόλιον Β'.

§. ψοδ'. Οὐδὲν δ' ἴσως ἀπῳδὸν τῆς παρούσης θεωρίας ἂν εἴη, συντόμως, καὶ ὡς ἐν τύπῳ διελθεῖν, ὅπως τελεῖσθαι τὰ τῶν αἰσθήσεων οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα δεινοὶ ἐκδιδάσκουσι. Τοῦ κρανίου τοὔμπροσθεν μὲν βρέγμα, τοὔπισθεν δ' ἰνίον, τὰ δ' ἑκατέρωθεν κρόταφος. Ὑπὸ δὲ τὸ βρέγμα ἐγκέφαλος, ὁ τοῖς πᾶσι γνώριμος, οὗ ἡ μὲν πῆξις ἁπαλὴ, ἐν βάθει μᾶλλον τραχυνομένη, ἡ δὲ πλοκὴ περιελικτὴ, ὡς ἡ τῶν ἐντοσθίων, ἡ δὲ χρόα τεφροειδὴς, τὰ ἐνδοτέρω μᾶλλον λευκάζουσα, τὸ δὲ σχῆμα σφαιροειδές. Καλύμματα δὲ παρὰ τὸ ὀστῶδες τοῦ κρανίου μήνιγγες δύο, ἡ μὲν λεπτὴ ἡ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἄμεσος, ἣν εἰκὸς ἐπεγκεφαλίδα καλεῖν, ἡ δὲ ἐπ' αὐτῇ, καὶ τῷ κρανίῳ ἀμέσως ὑποκειμένη, παχεῖά τε οὖσα καὶ τραχυτέρα τῆς ἄλλης, ἣν εὔλογον ἐπικρανίδα σὺν Ἐρασιστράτῳ (1) ὀνομάζειν. Μητέρας οἱ Νεώτεροι τῶν Ἀνατόμων προσαγορεύουσι ταύτας, τὴν ἁπαλὴν, καὶ σκληρὰν ἀντιδιαστέλλοντες, καί τινες καὶ ταύτας ἀπ' ἀλλήλων, τῇ παρεμπτώσει τοῦ ὑμένος τοῦ Ἀραχνοειδοῦς, εἰσὶ διατειχίζοντες. Γίνεται δὲ εἰς ἡμισφαίρια δύω ἡ τοῦ ἐγκεφάλου κατατομὴ, ὑπὸ τῆς τραχυτέρας τῶν μηνίγγων, δρεπανοειδῶς διαχωρούσης, καὶ τοὺς λοβοὺς ἀπ' ἀλλήλων διιστώσης· ὑπὸ δὲ τῆς αὐτῆς μήνιγγος, ὡσαύτως παρεμπιπτούσης, καὶ τῆς καλουμένης παρεγκεφαλίδος, διαπέφρακται ὁ ἐγκέφαλος, καὶ διατετείχισται. Κοιλώματα δ' ἄττα ἐνορᾶται τοῦ ἐγκεφάλου, τέτταρα τὸν ἀριθμὸν τὰ ἐπισημότατα, ἃ καὶ κόλποι ἀκούουσι, καὶ γαστέρες, ἢ κοιλίαι. Δύω μὲν πρόσθεν, ἑτέρωθεν ἕτεροι, εὐρυτέρω τε ὄντε τῶν ἄλλων, καὶ μη-

---

(1) Παρὰ Πλουτάρχ. Ἀρεσκ. Δ. Κεφ. Ε'.

μηνοειδεῖ τῇ σελήνῃ προσεοικότι τῷ σχήματι. Τρίτον δ' ὑπ' αὐτοῖν πρὸς τὸ ἰνίον μικρὸν ἀπονεῦον, ἐν ᾧ ἥτε χοροειδὴς πλοκὴ, ἐξ οὐκ ἀναρίθμων σκελῶν πεπύκασται, καὶ τὸ Κωνάριον, ὁ ἀδὴν, ἐκ τοῦ σχήματος. Καὶ ἐξοιδήσεις τέτταρες, δύω μὲν ἑκατέρωθεν τοῦ Κωναρίου προσκείμεναι αἷς καὶ γλουτοὶ, δύω δ' ὑπ' αὐταῖς αἷς ὄρχεις ὄνομα. Καὶ ἀγωγὼ δύω ὁ μὲν πρόσω, ὁ δ' ὀπίσω τείνοντε. Ἐπὶ τούτοις τῶν κοιλωμάτων τὸ δ'., τὸ τῇ παρεγκεφαλίδι, καὶ τῷ ὑπ' αὐτὴν νωτιαίῳ μυελῷ παρεγκείμενον.

Ἡ δὲ παρεγκεφαλὶς τῷ τε ἰνίῳ, καὶ τῇ παχείᾳ μήνιγγι διπτύχῳ ἀσφαλιζομένη, καὶ εἰς τὸ σφαιροειδὲς καὶ αὐτὴ ἀποκυρτουμένη ἐμφερῶς τῷ ἐγκεφάλῳ, καὶ διχηλουμένη. Ταύτης δὲ ἐν τῇ κατατομῇ ἐπιφύσεις δύω εἰσὶ σκωληκοειδεῖς τὴν μορφὴν, καὶ τρίτη ἡ πρὸς τῷ νωτιαίῳ μυελῷ κειμένη, ἣν γέφυραν ὀνομάζουσιν. Ἐφεξῆς δὲ ὁ προμήκης μυελὸς, ἔκ τε τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ τῆς παρεγκεφαλίδος ἐκφὺς, εἰς ἓν συνιόντων, ἄχρι τῆς ὑπὸ τὸ ἰνίον ὀπῆς προήκων, μικρόν τι μᾶλλον ἐκείνων τὴν σύστασιν ἀποπαχυνόμενος, καὶ ὑπὸ τῶν εἰρημένων ζιῶν ὑμένων, ὑφ' ὧν καὶ ὁ ἐγκέφαλος, καὶ οὗτος σκεπόμενος. Ἐχόμενος δὲ ὁ ἀκανθιαῖος μυελὸς, ἐκ τοῦ προμήκους κατὰ τὸ συνεχὲς προαγόμενος, καὶ ὑμέσι τοῖς αὐτοῖς περιειλημμένος, διὰ τῶν σπονδύλων, οἷς ἡ ἄκανθα διήρθρωται, πρόεισι, καὶ ἐπ' αὐτὸ τέως τὸ ἱερὸν ὀστοῦν ἀποτελευτᾷ.

Ἐκ γοῦν τῶν τοῦ νωτιαίου τοῦδε μυελοῦ ἀνωτέρων τε καὶ κατωτέρων μερῶν, ἀναβλαστάνει τὰ νεῦρα, συμφυῆ ὄντα αὐτῷ, πλὴν ὅσον μικρὸν παγιώτερα, ὡς ἀπὸ στελέχους κλάδοι τινὲς ἑκατέρωθεν προϊόντες καὶ καταχιζόμενοι, τὰ μὲν τὴν παρεγκεφαλίδα, ὅσα τοῖς ζωτικοῖς τε καὶ φυσικοῖς ὑπουργεῖ κινήμασι, τὰ δὲ τὸν ἐγκέφαλον, ὅσα τοῖς αἰσθητικοῖς τε καὶ ψυχικοῖς, ῥίζαν ἰδίαν ἑαυτῶν κεκτημένα, καὶ ἄχρι περάτων ὅλου τοῦ σώματος ἀποτερματούμενα.

Συζυγίαι δὲ τῶν μὲν ἀπὸ τοῦ ἀκανθιαίου μυελοῦ ἐκπεφυκότων νεύρων τριάκοντα, αἷς ἄλλοι καὶ δύω ἑτέρας προσέθεντο. Τῶν δ' ἀπὸ τοῦ προμήκους κατὰ μὲν τοὺς παλαιοτέρους ἑπτὰ, κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους εἰς δεκάδα προσαριθμούμεναι. Τούτων Α'. μὲν τῶν ὀσφρητικῶν, Β'. δ' τῶν ὀπτικῶν. Γ'. δὲ

τῶν

τῶν ὀφθαλμικῶν. (καλείσθω δὲ οὕτως, εἰς διαφορὰν τῶν τῆς Β'. συζυγίας, δι' ἐκείνων μὲν γὰρ ἡ ὄψις τελεῖται, διὰ δὲ τούτων παντοίας περιστροφὰς, καὶ κινήσεις τὸ ὄργανον ἐπιδέχεται.) Δ'. τῶν παθητικῶν, δι' ὧν πάθους τινὸς ἔμφασις, οὐ πάντη ἀτέκμαρτος ἐπιφέρεται τοῖς ὄμμασι. Ε'. τῶν γευστικῶν. ϛ'. τῶν πλευρικῶν, καὶ δι' ὧν (διπλόα γὰρ ὄντα ταῦτα, καὶ δίχηστα.) ἐν ποίαις ὄμμα πράττεται. Ζ'. τῶν (διπλόων καὶ τούτων ὡσαύτως ὄντων) ἀκουστικῶν, καὶ φωνητικῶν. ἡ δὲ Η'. νεύρων ἐστὶν [illegible], οὓς (ἅτε δὴ εἰς παντοῖα διασχιζομένους μέρη τοῦ σώματος, καὶ πρὸ πάντων ἐπ' αὐτὰ τὰ προκάρδια.) πλανῶντας ὀνομάζουσιν. Αἱ δὲ λοιπαὶ, ἥτε Θ'. συζυγία, καὶ ἡ Ι', πρὸς ὅσα δήποτε τινὰς καθ' ὁρμὴν καὶ προαίρεσιν ὑπείκει κινήσεσιν ἐπιδιανέμεται.

Οὐχ ἁπλᾶ δὲ ὡς ἔτυχεν, οὐδὲ μονόκλωνα εἰς τέλος περαιοῦσθαι, τοῖς πρὸς ἅπερ ἀπολήγουσι μέλεσιν, ὑποληπτέον τὰ νεῦρα, ἀλλὰ πολυσχιδῆ τινα εἶναι αὐτὰ νομιστέον. Ἔσθ' ὅπη δὲ, καὶ εἰς πάνυ πολλοὺς, οὐδ' εὐαριθμήτους κλάδους, μίτων δίκην τινῶν λεπτοτέρων, διαζευγνύμενα, καὶ πληθυνόμενα. Οἷον τὰ μὲν ὀπτικὰ πολυσχιδῆ τινα πως γενόμενα, καὶ δικτυοειδῶς διαπλεχθέντα, τοὺς ἐν βάθει τῶν ὀφθαλμῶν ἀμφιβληστροειδεῖς ὑμένας συνιστῶσι. Τὰ δὲ ὀσφραντικὰ διὰ τοῦ ἠθμοειδοῦς ὀστοῦ, τὸ ἐντὸς τῶν ῥωθώνων ὀσφραντήριον συνυφαίνουσι. Τὰ δὲ ἀκουστικὰ ἐν τοῖς τυμπάνοις τῶν ὤτων ἐκπίπτει, καὶ τ' ἄλλα ὡσαύτως.

Πότερον δὲ αὐλοειδῆ τυγχάνει τὰ νεῦρα, καὶ σωλῆνας δι' ὅλου κεκοίλωται, ἢ μεστὰ ναστόν ἐστιν, ἐπεξιόντες τινὲς αὐτῆς τὸ μεσαίτατον ἐπεχούσης διαπορῶνται μὲν τοῖς τὰ πλεῖστα πραγματευομένοις, πλὴν δὲ, οὐ βραχὺ διαφέρειν δοκεῖ, ὅπως ποτ' ἂν ἔχῃ τὸ περὶ τούτου, εἰ μόνον τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν, σῴζωμεν τὴν οὐσίαν. καὶ εἰς μῆκος τὰ πέρας κοινωνίας ἀλλήλοις φερούσας, ὑπολαμβάνουσιν. Ἡ γὰρ αὐτὴ χρῆσις ἑκατέρας τῶν ὑποθέσεων ἔρως. Τὸ οὐσίαν τινὰ διὰ τῶν νεύρων διοχετεύεσθαι, λεπτὴν ἐς ὑπερβολὴν, καὶ δραστηριωτάτην, δι' ἧς πᾶσα κίνησις, καὶ αἴσθησις πᾶσα, τῷ ζωϊκῷ, καὶ ἐμψύχῳ τελεῖται σώματι. Εἴτε αὕτη ὁ νευρώδης καλούμενος, εἴτε χυμὸς, εἴτε καὶ τι ἄλλως ζωτικὸν [illegible] πνεῦμα, οὐ τὸ μὲν τῷ τὸν ἐγκέφαλον διὰ τῶν

καρωτίδων λεγομένων ἀρτηριῶν, τὸ δὲ διὰ τῶν σπονδυλείων
κατὰ τὴν παρεγκεφαλίδα, ἐκ τοῦ καθαρωτέρου αἵματος ἀνα-
γομένου ἐπεξεργασθὲν, διϋλισθὲν, πνευματωθὲν, ἐντεῦθεν
ὡς ἐκ δεξαμενῶν τινων, εἰς τὰ νεῦρα, οἷον εἰς ὀχετούς τινας
πρὸς τὰς χρείας διϊέμεται, καὶ διὰ παντὸς τοῦ σώματος διαρ-
ρεῖ, καταρδοῦν τε καὶ ζωογονοῦν, καὶ τοῖς μὲν τῶν μελῶν κίνη-
σιν, τοῖς δὲ καὶ αἴσθησιν παρεχόμενον. Οὐ γὰρ ἀποδεκτέον
ἀμέλει, τοὺς μόνῳ τῷ σπασμῷ, καὶ τῇ τάσει τῶν νεύρων,
τὸ κινεῖσθαι, καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι ἀνατιθεμένους, πιστέον δὲ
τῇ διαχύσει τε καὶ διαπορθμεύσει τῆς πνευματώδους ταύτης
οὐσίας, ἐξ αὐτοῦ μὲν τοῦ ἐγκεφάλου διικνεῖσθαι τὴν κίνησιν
ἐς τὰ ἄκρα, ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν ἄκρων ἀνάπαλιν εἰς αὐτὸν
τὸν ἐγκέφαλον, παλιρροίας οἷον τινος γινομένης, ὡς εἰς
πηγήν τινα τὴν ἀναδρομὴν τελεῖσθαι, τοῖς δοκιμωτέροις τῶν
τε νῦν, καὶ τῶν πάλαι πιστεύοντας. „ Διʼ αὐτῶν γάρ τοι τῶν
„ νεύρων χορηγεῖται τοῖς μορίοις ἅπασιν (1), ὁ παρὰ
„ τῆς ἀρχῆς (νόσιμοι τοῦ ἐγκεφάλου.) ἐπιφέρεται· ὡς
„ τὸ ἄμεινον ἦν καὶ τὸν νωτιαῖον, οἷον ποταμόν τινα ἐκ πη-
„ γῆς ἐκρέοντα τοῦ ἐγκεφάλου, καθʼ ἕκαστον τῶν χωρίων, ἃ
„ παρερχόμενος ἀεὶ νεῦρον τυγχάνει, ἐπιπέμπειν, οἷον
„ ὀχετὸν αἰσθήσεως ἅμα, καὶ κινήσεως. Ἔστι δὲ τὸ ἐπιπεμ-
πόμενον, τὸ αὐγοειδὲς ἐκεῖνο πνεῦμα, περὶ οὗ ἐν τοῖς πε-
ρὶ Ἱπποκράτους, καὶ Πλάτωνος δογμάτων (2) ἀκριβέστερον ὁ
Γαληνὸς διαλέλεκται. Αὐτὰ ἐκεῖνα δηλονότι τὰ ζωτικὰ
πνεύματα, ἅπερ αἰσθητήρια οἱ ἐκ τῆς Στοᾶς ἐκάλουν,
„ πνεύματά τινα ὑπειληφότες καὶ αὐτοὶ ταῦτα νοερά. ἀπὸ
„ τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐπὶ τὰ ὄργανα τεταμένα. (3) Ἀλλὰ περὶ
τούτων οἱ ἐκ προθέσεως πραγματευόμενοι τὰ πλείω λεγόν-
των. Ἡμῖν δὲ τοσαῦτα ὑποθεμένοις, ὅσα γε ἅλις ἔχειν
ἐδόκει, εἰς τύπον τινὰ τῶν κατὰ τὰς αἰσθήσεις παθῶν, ἐ-
πʼ αὐτῶν δὴ τούτων τὴν ἔκθεσιν συντόμως εἴπον.

Α'. Τοῦ

(1) Γαλην. Περὶ Χρείας μορίων Λόγ. Ε'.
(2) Αὐτ. Βιβλ. Ζ'.
(3) Παρὰ Πλουτάρχ. Ἀρεσκ. Βιβλ. Δ'. Κεφ. Η'.

Λ'. Τοῦ Αἰσθητοῦ, ἤτοι ἀμέσως καθ' ἑαυτὸ, οἷον τοῦ ἁπτοῦ, τοῦ γευστοῦ, ἢ γοῦν καὶ διὰ μέσου ἀέρος, ἢ φωτὸς, ἤ τινων ἀπορροιῶν τῶν διὰ τοῦ ἀέρος, ὡς δι' ὀχήματος παραπεμπομένων, οἷον τοῦ ἀκουστοῦ, τοῦ ὁρατοῦ, τοῦ ὀσφραντοῦ, τοῖς κατὰ τὸ ἐκτὸς ὄργανον ἀποπερατουμένοις, ὡς εἴρηται, νευρειδίοις, κίνησίν τινα ποιαύτην ἐμποιήσαντος, καὶ διὰ τῶν ἐν αὐτοῖς εἰρημένων πνευμάτων τῆς κινήσεως, αὐτοῦ τοῦ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον πνεύματι κοινουμένης, τὸ προσεκτικὸν τῆς ψυχῆς αὐτίκα μάλα τὴν γενομένην ἀλλοίωσιν, ἀντιλαμβάνεται. (§. ψξέ. ψξς'.) Καὶ τοῦτο αἴσθησις. Πάνυ γοῦν τοῦ ἀληθοῦς ἀπήχθησαν, οἱ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἐκτὸς ὀργάνοις τὴν αἴσθησιν ἱδρυσάμενοι, μηδ' ἀπὸ τόπου, διά τε τῶν νεύρων καὶ τῆς ῥίζης αὐτῶν, ἐπ' αὐτὴν τὴν ψυχὴν τοῖς λογισμοῖς ἀναφέροντες, ἧς ταῖς κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἀλλοιώσεσι προσεχούσης, αἴσθησις γίνεται. Τί γοῦν; ἢ τοῖς ὀφθαλμοῖς μὲν ὁρᾶν, ὠσὶ δ' ἀκούειν, καὶ τὰ τοιαῦτα, οἱ γενναῖοι Σχολαστικοὶ ἡμῖν ὑποχρεώσουσιν; ἀλλὰ ταῦθ' ἡμεῖς αὐτοῖς οὐκ ἀπαρνησόμεθα, εἴπερ ὀργανικῶς μόνον λέγωσιν. Ὁρῶμεν γὰρ τοῖς ὀφθαλμοῖς. ὡς ὀργάνοις χρώμενοι. Ἡ δὲ δύναμις ἡ Κριτικὴ τοῦ ἐγκεφάλου ἐφεστῶσα, ἐνταῦθα λέγεται κυρίως ἀποτελεῖν, καὶ τὰ τῆς ὁράσεως. Καὶ γοῦν. καὶ σκεπάρνῳ, καὶ πρίονι τέμνομεν, ἀλλ' ἡ δύναμις ἡ τμητικὴ, οὐκ ἐν τῷ σκεπάρνῳ δηλονότι, οὐδ' ἐν τῷ πρίονι. Ἀλλ' ἀπομνημονεύεται φασὶν ἔμβρυα ἄττα, εἰς αὔξην μὲν προεληλυθότα, τοῦ δέ τοι κρανίου δι' ἀνατομῆς εὑρεθέντα πάγκενα. Τί δὴ περὶ τούτων ῥητέον; ὅτι τῆς πρὸς αἴσθησιν τυχὸν ἦν ἀμοιροῦντα δυνάμεως; ἀλλ' οὐκ ἄρα ζῶα ὑπῆρχον. Ἀλλ' ηὐμοίρει ὄντα; οὐκοῦν τοίνυν διὰ τοῦ ἐγκεφάλου τὰ τῆς αἰσθήσεως ἐξανύεται. Αὐτοὶ δὲ οὔτε αἰσθήσεως ἀμοιρῆσαι τὰ ἔμβρυα ταῦτα, εἰ ἀληθῶς εὕρηται, οἷα λέγεται, ἐροῦμεν, οὔτε ζῶα γεγονέναι τοιαῦτα ὄντα. „Ζῶντα δὲ ὅπωσοῦν, καὶ οὐδὲ τοῦτο „καθ' ἑαυτά. (τὸ μὲν γὰρ ζῆν διὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην „(ἤτοι τὴν θρεπτικὴν δύναμιν) ὑπάρχει πᾶσι τοῖς „ζῶσι, τὸ δὲ ζῶον διὰ τὴν αἴσθησιν πρώτως. (1)) Τῇ δὲ

(1) Ἀριστ. Βιβ. Β'. Περὶ Ψυχῆς.

δὲ τῆς κυήσεως ζωὴ πλαστουργούμενα, καὶ τρεφόμενα, καὶ αὔξοντα. Τάχα δὲ, καὶ πρὸ τοῦ τὸν ἐγκέφαλον αὐτῶν τέλειον διαφθαρῆναι, ἀμαυροῦντι καὶ ἔζη, καὶ ἤσθετο. Τάχα δέ τι καὶ ἄλλο ὑπῆρχεν αὐτοῖς (ὥσπερ εἶναι καί τισι τῶν ἀτελεστέρων ζώων οὐδὲν κωλύει.) ἀντὶ τοῦ ἐγκεφάλου ἀνάλογον. Εἶτα τούτῳ κομιδῇ ἐκλιπόντι, καὶ αἱ δυνάμεις συνεκλελοίπασιν, αἵ τε πρὸς κίνησιν, καὶ αἱ πρὸς αἴσθησιν. Εἴτι οὖν καὶ φαῖεν, ἴσως ἂν ὡς πεῖσαι ἡμᾶς οὐκ ἄν ποτε σχοῖεν, ὅτι ἄνθρωπος οὐδὲ ἐγκεφάλου, ζῶν τε, καὶ αἰσθανόμενος γένοιτο. Ἀλλὰ γὰρ πρὸς τούτους τοσαῦτα ἡμῖν εἰποῦσιν, αὐτὸν τὸν τοῦ λόγου σκοπὸν ἐπαναληπτέον.

Β'. Ἐπειδὴ τῇ διαπλάσει τῶν Αἰσθητηρίων διαφερόντων πρὸς ἄλληλα, οὐ τὰ αὐτὰ αἰσθητὰ ἐπίσης ἐπενεργοῦντα, ἴσην τὴν διὰ κινήσεως ἐπιφέρει ἀλλοίωσιν, ἀλλ᾽ εἰς ὃ πέφυκεν ἕκαστον ἐπιρρέπει, διὰ τοῦτο οὐ πάντα πάσαις ἀδιαφόρως ταῖς αἰσθήσεσι καθίσταται προσληπτά. Ἓν δέ τι γένος οὕτως εἰπεῖν ποιοτήτων, ἑκάστης ἴδιον ἀντικείμενον ἐστὶν, ὃ καὶ τοῦ καθ᾽ ἑκάστην ὀργάνου γίνεται ἀλλοιωτικόν· οἷον ὁράσεως μὲν χρώματα, μόνα γὰρ τὰ κατὰ τὸ ὀπτικὸν νεῦρα κινεῖ τὸ φῶς. Ἀκοῆς δὲ ἦχοι, μόνα γὰρ τὰ κατὰ τὸ τύμπανον κινεῖ, ἡ ἐν ἀέρι πληγή. Ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν, μόνα μὲν τὰ κατὰ τὰς ῥῖνας αἱ ἀπόρροιαι τῶν ὀζόντων. μόνα δὲ τὰ κατὰ τὴν γεῦσιν οἱ χυμοὶ, μόνα δὲ τὰ κατὰ τὴν ἀφὴν, αἱ ἁπτικαὶ καλούμεναι τῶν ποιοτήτων. Τῶν δὲ δὴ τὴν ἀφὴν συνιστώντων νευριδίων, δι᾽ ὅλου τοῦ σώματος ἐντός τε καὶ ἐκτός, εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιδερμίδα διὰ τοῦ δέρματος προκυπτόντων, πλατύτατόν πως ἐστὶν ὡς εἰκὸς τὸ κατὰ ταύτην τὴν αἴσθησιν πάθος, καὶ οὐχ ὥσπερ διὰ τῶν ἄλλων, ἐκ μερῶν ὡρισμένων, ἐξ ὅλου δὲ μονονοῦ δι᾽ αὐτῆς, τῶν ἐπισυμβαινουσῶν τοῖς νευρικοῖς πέρασιν ἀλλοιώσεων διαπέμπονται αἱ εἰσαγγελίαι, καὶ τῇ διὰ τῶν πνευμάτων κοινωνουμένῃ κινήσει, ἄχρι τοῦ ἐγκεφάλου, τῷ ἀντιληπτικῷ τῆς ψυχῆς ὑποβάλλονται.

Γ'. Εἰκὸς δὲ παρὰ τὴν τῶν κράσεων διαφορὰν καὶ τῶν αἰσθητηρίων αὐτῶν οὐ μικρὸν διαφερόντων, ἐξ ἰσοσθενῶν προσβολῶν, μὴ ἴσας ἐγγίνεσθαι τὰς κινήσεις τοῖς νευριδίοις, οὐθ᾽ ὑπὸ τούτων διὰ τῶν πνευμάτων τῶν ἐν αὐτοῖς, ἰσοδυνά-

μοις

μους τὰς ἀλλοιώσεις τοῦ ἐγκεφάλου ἐπισυμβαίνειν, οὔτε τοῖς πᾶσιν, οὔτε μὴν τῷ αὐτῷ ἀνθρώπῳ ἀεί. Διαφέρειν δέ, καὶ ἄλλους ἄλλων, καὶ τοὺς αὐτοὺς ἄλλοτε ἑαυτῶν τῇ δυνάμει, καὶ τοὺς μὲν παχυτέρους εἶναι, τοὺς δὲ πρὸς αἴσθησιν ὀξυτέρους, κτλ.

Δ΄. Εἰκὸς δέ, καὶ ἐάν ποτε τῶν πνευμάτων, ἢ συντόνῳ ψυχῆς ἀφαιρέσει, ἢ ἐξ ὕπνου βαθέος, ἢ καθ᾽ ὁτιοῦν ἄλλο σύμπτωμα, μὴ εἰς τὰ αἰσθητήρια διαχεομένων, οἱ τούτων ὀχετοὶ ἀπόκλειστοι τύχωσι, καὶ ἀπόχαυνοι, προσβάλλειν μὲν τὰ ἔξωθεν ἐπιόντα, διὰ δὲ τὸ τῆς προσβολῆς ἀκοινώνητον, καὶ τὸ τοῦ ὁρατοῦ, φέρε, παρόντος, τὸν ἀνεῳγμένους ἔχοντα τοὺς ὀφθαλμούς, μηδόλως αἰσθάνεσθαι, καὶ τοῦ ἀκουστοῦ μὴ ἀκούειν ἐπηχοῦντος, τὰς ἀκοὰς ὑγιῶς ἔχοντα. Καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως· ὡς εἴγε τὸ αἰσθητὸν ἐπαράξῃ σφοδρότερον, καὶ τὰ ἐνόντα (οὐδέποτε γὰρ οἶμαι τὰ νεῦρα πάντῃ διάκενα ἀπολείπεται, εἰ μὴ κατὰ τὰς ἰσχυρὰς παραλύσεις.) ὀξυτέρας τῆς κινήσεως μετασχόντα, ἔχοι ἂν οὕτω ἄχρι τῆς ἀρχῆς τὴν κίνησιν προαγαγεῖν, τά τε ἄλλα παρορμῆσαι, καὶ αὐτὸ τὸ προσεκτικὸν τῆς ψυχῆς διεγεῖραι εἰς τὴν τοῦ ἐπισκήψαντος πάθους ἀντίληψιν.

Ε΄. Ἐὰν δὲ τῇ συῤῥοῇ τῶν πνευμάτων κατ᾽ αὐτὸν τὸν ἐγκέφαλον, καὶ τοῖς πρὸς αὐτῷ πέρασι τῶν νεύρων (ὅπερ ἐν τοῖς ὕπνοις εἴωθε συμβαίνειν.) τοιαίδε τε, καὶ τηλικαῦται κινήσεις ἐνσκήψωσι (τοῦ λοιποῦ μυχοὺς ἤδη ὑποχαλασθέντος) οἷαί τε καὶ ἡνίκα παρόντων τῶν αἰσθητῶν θύραθεν ἐπισυμβαίνουσι, φανερὸν ὅτι ἡ ψυχὴ καὶ ὁρᾶν δόξει, καὶ ἀκούειν, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα καὶ ὕπαρ αἰσθάνεσθαι. Εἰκὸς δὲ ἧττόν τε μονίμους, καὶ ἀμυδροτέρας, τὰς κατ᾽ ὄναρ ἐμφάσεις τελεῖσθαι (§. χοβ.) μὴ ἐξίσως τὸ τηλικαῦτα τὸ αἰσθητόν, ὃ ἂν ποιητικὸν εἴη τῆς τοιαύτης κινήσεως. Εἰ δέ ποτε ἀφθονωτέρας συμπεσούσης, καὶ συντόνως εἰς ὑπερβολὴν τῆς τῶν πνευμάτων συῤῥοίας, μοίρας, ὅση ἀπόχρη εἰς τὸ σπᾶσαι καὶ τεῖναι, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ὀχετοῖς εἰσχεθείη, τότε δὴ καὶ ἡ ἄχρι περάτων τοῦ πνευματικοῦ ἔξοδος, τῇ μὲν τῶν εἰς κίνησιν συμβαλλομένων, κἀντεῦθεν καὶ μελῶν χρῆσις τῶν ἐπιτηδείων, ὡς ἐπὶ τῶν ἅμα ὑπνούντων, καὶ πολλὰ διαπραττομένων, τῇ δὲ καὶ τῶν εἰς αἴσθησιν συντελούντων, ἐξ οὗ ἐν

μεθ᾽

μετὰ ταραχῆς καὶ θορύβου ἀκραιαῖοι ἀφυπνισμοί. Ὁ γὰρ Τραγικὸς Ὀρέστης ὑπὸ τῶν φαντασιῶν πληττόμενος (1).

„ Ὦ μῆτερ ἱκετεύω σε μὴ 'πίσειέ μοι,
„ Τὰς αἱματωποὺς καὶ δρακοντώδεις κόρας.
„ Αὗται γὰρ αὗται πλησίον θρώσκουσί μου.

Ὁρᾷ μὲν οὐδὲν, δοκεῖ δέ. διὸ καὶ πρὸς αὐτὸν ἡ Ἠλέκτρα.

„ Μέν' ὦ ταλαίπωρ' ἀτρέμα σοῖς ἐν δεμνίοις.
„ Ὁρᾷς γὰρ οὐδὲν, ὧν δοκεῖς σάφ' εἰδέναι.

ϛʹ. Οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν (εἰ καὶ θαυμαστὸν δοκοῦν) πάσχοντές εἰσι, καὶ οἱ ἄλγους ὑπαισθανόμενοι, καθ' ὅ τι τῶν μελῶν, ὅπερ, ἀποτμηθὲν ἤδη αὐτοῖς ἐκ πολλοῦ, ἀφῄρηται. Τῆς γὰρ πρὸς τῷ ἐγκεφάλῳ τοῦ νεύρου ἀρχῆς, οὕτω συνταραττομένης τε καὶ κινουμένης, ὡς ὅτε πρὸ τῆς ἀποτομῆς, (εἴγε τυχὸν κάμνον τὸ μέλος ἐτύγχανεν) ἢ γοῦν κατ' αὐτὴν τὴν ἀποτομὴν, ἀπ' ἄκρων ὑπὸ τοῦ ἄλγους ἐπλήσσετο, ἀνάγκη τὴν ψυχὴν παραπλησίας αἰσθάνεσθαι τοῦ πάθους, διὰ τὸ τῆς προσβολῆς παραπλήσιον. Ὥσπερ οὖν παρὸν τὸ αἰσθητὸν, καὶ μηδὲν πάθος τῷ ἐγκεφάλῳ προσεμποιοῦν, ὡς εἰ μηδὲ παρείη κρίνεται ὅλως (ὅρα τὸ Δʹ. τοῦ αὐτ.), οὕτω τοι, καὶ μὴ παρὸν, εἰ παθαίνοιτο, ὡς ὅτε παρῆν ἡ ἀρχὴ τῆς αἰσθήσεως, οἷον εἰ καὶ παρὸν νομίζεται. Καὶ τό γε αἰσθητὸν εἶναι ἑκάστῳ, οὐχ οὕτως ἐκ τῆς κατὰ τόπον ψιλῆς παρουσίας, ἀλλ' ἐκ τῆς δι' αὐτοῦ παρόντος καὶ πάθος ποιοῦντος ἐπιδράσεως, ἤρτηται.

Ζʹ. Ἀλλὰ γὰρ καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, διακριτέον ἤδη ἧττον τὰς κατ' αἴσθησιν τῆς ψυχῆς ἀντιλήψεις τῶν δι' αἰσθήσεως γνώσεων. Καπνὸν εἶδον ποθὲν ἀναθρώσκοντα, τοῦτο αἴσθησις. Ἀλλὰ καὶ πῦρ ἐντεῦθεν ὑποκαιόμενον συνεῖδα, τοῦτο εἰκασία, καὶ γνῶσις ἡ δι' αἰσθήσεως. Ἀμέλει τοι γὰρ, οὐ τὸ παθόντα τὸ αἰσθητήριον ὑπὸ τοῦ τυχόντος, ἐπιβάλλειν προσέχοντα τῷ τυχόντι, ὑφ' οὗ μὴ ἀμέσως πεπόνθοι, ἀλλὰ τῷ πάθει αὐτῷ γνωστικῶς ἐπιστῆσαι, τοῦτ' ἐστὶ τὸ κυρίως αἰσθάνεσθαι. Οὔπω τοι καὶ γηράσκω πάσχων τί· ἀλλοιούμενος γάρ.

(1) Παρὰ Πλουτάρχ. Δ. Ἀρεσκ. Κεφ. ιβʹ.

γάρ. Οἶδα δὲ ὡς γηράσκω, οὐδ' ἀγνοεῖν ἔχω, ὁρῶν ἐμαυτὸν πολιούμενον, ῥυτιδούμενον, ὑπομαραινόμενον. Ἀλλ' εἰ καὶ πάθος, καὶ γνῶσις ἅμα ἡ τοῦ πάθους εἰς ταὐτὸ συνίασιν, οὔκουν ἀλλ' οὖν τοῦ γήρως, κυρίως εἰπεῖν αἰσθάνομαι. Οὐ γὰρ ἡ τοῦ πάθους ἀντίληψις ἐμοὶ γίνεται, δι' ἄλλων δὲ αἰσθητικῶν ἀντιλήψεων ἐκείνου ψιλὴ εἰκασία, καὶ γνῶσις ὡς εἴρηται, ἡ δι' αἰσθήσεως.

Η΄. Τῶν ἐκτὸς σωμάτων τοῖς αἰσθητηρίοις τὴν προσήκουσαν ἀλλοίωσιν ἐμποιούντων, τὸ αἰσθέσθαι ἢ μή, καὶ τὸ μὴ οὕτως, ἄλλως δέ πως, οὐ παρὰ τῇ ψυχῇ κεῖται. Οὐ γὰρ προαιρετικὴ ἡ παραυτίκα τῶν πνευμάτων ὁρμή, καὶ ἡ διὰ ταύτης ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον κίνησις, καὶ ἡ τῇ κινήσει ταύτῃ συνεφεπομένη τοῦ προσεκτικοῦ ἀντίληψις. Ἀλλ' ἔστιν ἄλλως τὴν αἴσθησιν παραιρεῖσθαι, τὸ πρῶτον, καὶ ἀρκτικόν, οὕτω φάναι, πάθος ἐκκλίνοντας· οἷον ὀφθαλμοὺς ἄλλοσε τρέποντας, καὶ ὦτα ἀποφράττοντας, καὶ τὸ γνωστικὸν οὕτω, τῆς αἰσθήσεως ἀπαλλάττοντας. Πολλάκις δὲ τῆς τοῦ ἐκτὸς προσπτώσεως ἀδρανεστέρας οὔσης, δυνατὸν ὑπὲρ τὴν αἴσθησίν πως γίνεσθαι, τὴν ψυχὴν οἷον ἀφαιροῦντας τοῦ προσέχειν τῷ προκειμένῳ, καὶ προσπίπτοντι, καὶ ἐφ' ἕτερον ἐπιστρέφοντας. Συμβαίνει γὰρ δή ποτε, τοῖς ἐν Ἀριθμῷ Δ΄. εἰρημένοις ἀνωτέρω, τι παραπλήσιον. Ἢν μέν τοι τύχοι ἐπερισσὸν εὐτόνως τὸ προσπίπτον, καὶ δριμύτερον ἤδη τοῦ ἐκτὸς ὀργάνου καθάπτοιτο, τὴν αἴσθησιν διεκφυγεῖν τῶν ἀμηχάνων ἂν εἴη. Ἀμήχανον γὰρ σφοδρῶς κατὰ κόρρης πληττόμενον, ἢ συντόνῳ στρόφῳ ἐντοσθίων θλιβόμενον, ἢ δεινῶς ποδαλγοῦντα, κἂν πλεῖστα βούλοιτο, ἢ μὴ ταύτην, ἢ μὴ τοιαύτην πειρᾶσθαι τῆς ὀδύνης τὴν αἴσθησιν.

Θ. Αἴσθησιν δὲ αἰσθήσεως ἀτονωτέραν, οὐ μόνον ὡς ἐκ τῶν ἀλλοιουμένων (ἐν τῷ Γ΄.) συμβαίνειν πειρώμεθα, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν τὰς ἀλλοιώσεις παρεμποιούντων, τῶν ἤτοι δυνάμει, ἢ ἀποστάσει διαφερόντων. Αἴσθησις γὰρ ἐξ ἀλλοιώσεως, ἀλλοίωσις δὲ ἐκ κινήσεως· ἡ δὲ κίνησις ἐπιτάσεώς τε καὶ ἀνέσεως οὐδαμῶς ἐστὶν ἀνεπίδεκτος. Ἀεὶ δὲ ἡ σφοδροτέρα τὸ κριτικὸν πρὸς ἑαυτὴν προσεφελκομένη, ἤτοι ἐπίπαν, ἢ ἐν μέρει γοῦν, ἀναισθητεῖν ποιεῖ πρὸς τὴν ἥττονα. Οὕτω τοι καὶ βροντῆς ἐξαίσιος πάταγος τὸν ἐπιβοήσαντα

τὰ ἀκουσθῆναι οὐκ εἴασε. Καὶ ἡλίου μαρμαρυγαὶ τὸ ἐκ σελήνης σέλας ἠφάνισαν. „ Καὶ ὅλως αἱ αἰσθήσεις τῶν μειζόνων αἰσθητῶν ἀντιλαμβανόμεναι, τῶν ἡττόνων οὐ δύνανται. (1)

Ι'. Ἐπὶ πᾶσιν οὐδὲ τὸ συμβαῖνον ἡμῖν κατὰ τὰς πυκνὰς μελέτας, καὶ θεωρίας τὰς ἀτενεστέρας, τὴν μὲν κεφαλὴν ὑποθερμαινομένοις (§. χξθ'.), τὰ δ' ἄκρα ψυχομένοις, πρὸς τὰ εἰρημένα ἐστὶν ἀσύμφωνον. Ὅπου γὰρ τὸ πνευματικὸν δαψιλῶς ἀναστρέφεται, καὶ τὸ τῆς κινήσεως ἐστὶν ἀκόλουθον, καὶ τὸ πάθος τὸ τῆς θερμότητος. Οὗ δ' ἄπεισι νωθεία τὸ λοιπὸν, καὶ ψύξις. Τῶν δὲ ὡς πλεῖστα τῇ διανοίᾳ χρωμένων, ἀπεῖναι μὲν τὸ πνεῦμα τῶν ἄκρων εἰκὸς ἀργῶν μενόντων, παρεῖναι δὲ τῷ ἐγκεφάλῳ ἀνάγκη, τὰ φαντάσματα ἀνατυπουμένῳ. Κἂν γὰρ ὑπὲρ τὴν φαντασίαν ᾖ τὰ νοούμενα, ὅμως ἀλλὰ καὶ τότε τῆς ψυχῆς ἔργον ἐστὶν οὐ μικρὸν, τὸ λύειν τὰ μεταξὺ συνιστάμενα, ἵν' εὐμαρέστερον ἔχῃ καθαρῷ τῷ νοερῷ χρῆσθαι, καὶ τὰς τῶν ὄντων ἀληθείας εἰλικρινῶς περιέχεσθαι.

Θεώρημα ΛΖ'.

§. ψοί. „ Ἥ τε τῶν ἐκτὸς καὶ ἐντὸς αἰσθητηρίων ἀκριβὴς
„ διάπλασις, καὶ ἡ τῶν αὐτῶν παρατηρουμένη προσήκουσα χρῆ-
„ σις, μετεῖναι ἀληθῶς, καὶ τοῖς ἀλόγοις τῶν ζώων αἰσθη-
„ τικῆς δυνάμεως ἀποδείκνυσιν.

Παραπλησίως γὰρ καὶ τούτοις ὄργανα περιῆψεν ἡ φύσις, τὰ εἰς αἴσθησιν ἐπιτήδεια, μηδενὶ τῶν ἡμετέρων τῇ ἀκριβείᾳ ἀπολειπόμενα. Ἐπίσης ὀφθαλμὸς ἐκ ποικίλων διαπλασθεὶς συνεσφαίρωται, καὶ οὖς ἑλικοειδῶς τετόρνευται, καὶ μυκτὴρ διεξηύλωται, καὶ ἅπαν ἁπλῶς αἰσθητήριον ἄριστα συγκεκρότηται. Καὶ σχήματος μὲν τοῦ προσήκοντος ἔλαχε, σχέσεσι δὲ, καὶ ὑμέσι, καὶ τοῖς ἐν αὐτοῖς προσφορωτάτοις ὑγροῖς, διωρ-

(1) Φιλόπονος εἰς τὸ Β'. τῶν Περὶ Ψυχ. τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν Ὑπομν.

διωργάνωνται, νευροειδέσι τε παμπληθέσι πεπύκασται. Ἐχόμενοι δὲ τούτων οἱ κλόνοι, εἰς εὐρυτέρους καὶ τὰ ἐντὸς παχυνόμενοι, ὀχετοὶ οἷοί τινες διά τε τοῦ νωτιαίου, καὶ τοῦ προμήκους τῶν μυελῶν, ἐπὶ τὴν παρεγκεφαλίδα καὶ τὸν ἐγκέφαλον αὐτόν, ὡς ἐπὶ πηγὴν ἀναφέροντες. Κἀντεῦθεν ἡ διοχετευομένη δύναμις, εἰς ἀρδείαν, καὶ θάλψιν, καὶ κίνησιν, καὶ αἴσθησιν διαμεριζομένη ὅλῳ τῷ σώματι, τὸ πνευματῶδες τουτὶ ἀπαύγασμα, ὃ τὸ διὰ τῶν καρωτίδων καὶ τῶν σπονδυλείων ἀρτηριῶν ἀναρρεῦσαν αἷμα, ἐπεξεργασθέν, καὶ πνευματωθέν, ἀποδίδωσιν. Καὶ ὅλως (ἵνα μὴ ἕκαστα λέγων περιττὸς εἶναι) οὐδὲν οἱ ἄνθρωποι τῶν ἀλόγων πλεονεκτεῖν ὁρῶνται, τοῖς γε πρὸς αἴσθησιν, εἰ μὴ καὶ ἡττονεκτεῖν ἐκείνους φαίνωνται ἐν πολλοῖς, πολὺ κατόπιν ἀπολειπόμενοι. Ὡς εἰ μὴ τὸ ἐξ ἀναλόγου ἐνταῦθα εἰσβάλλειν, οὐδὲ τοῖς φαινομένοις πειθαρχεῖν δίκαιον, σχολῇ γ᾽ ἂν ἐπί τινος ταῖς τοῦ λογιστικοῦ καταθαρρήσαιμεν πλάστιγξι, καὶ τὸ παρὰ τὴν κοινὴν ἔννοιαν φρονεῖν τε καὶ λέγειν, τοῦ λοιποῦ ἀνεπίληπτον εἴη, μάτην τε ἡ φύσις ἐλέγχοιτο τὴν παρασκευὴν ὀργάνων τοσούτων φιλοτεχνήσασα, καὶ ὑπόκρισιν ταύτην, ὡς ἐπὶ σκηνῆς, πρὸς οὐδὲν δέον, περιττῶς πάνυ δραματουργοῦσα, καὶ παίζουσα. Πῶς γὰρ οὐ περιττὸν εἴη σῶμα τοιούτοις τε καὶ τοσούτοις ὀργάνοις κεχορηγημένον, εἰ μηδὲν εἴη συντελοῦντα ταῦτα πρὸς αἴσθησιν; Ἀλλὰ τίς ποτε ἀτεχνῶς, τοιόνδε τι ἐν τῷ παντὶ συμβαίνειν ἑαυτὸν πείσειεν; Οὐδεὶς οἶμαι σπουδάζων. Θᾶττον γὰρ ἂν ἑαυτὸν ὁ τοιοῦτος, ἢ τὰ ζῶα αἰσθήσεως ἄμοιρον ἀπελέγξειεν.

Σχόλιον.

§. ψος΄. „ Ἀλλὰ γὰρ τὸ δ᾽ ἐξοπλίζει τ᾽ οὖπος ἀργεῖον „ λεών. Οὐδὲ γὰρ ἔστιν οἶμαι, ἐφ᾽ ὅτῳ, μείζων τε καὶ χαλεπωτέρα συνερράγη τοῖς φιλοσοφοῦσιν ἡ στάσις, τῆς ἐπὶ τῷ περὶ δυνάμεως αἰσθητικῆς ἐν τοῖς ζώοις τεθρυλλημένῳ ζητήματι. Ὡς τὰ μὲν πλεῖστα, κόμμα κόμματι ἀντιπαραπίπτεσθαι εἴωθε, καὶ φαλαγγηδὸν ἡ μάχη αὐτοῖς, αἱρέσεως ὅλης κινουμένης πρὸς ὅλην αἵρεσιν, „ ὡς φρήτρην φρήτρη-

„ φιν

„ φιν ἀρήγειν, φῦλα δὲ φύλοις. Περὶ τούτου δὲ, τούς τε ἄλλως διαφερομένας εὕροις συμπνέοντας, καὶ τοὺς ὁμοδοξοῦντας τ᾽ ἄλλα, ἔμπαλιν διαπληκτιζομένους. Καὶ δὴ καὶ πρὸς ἑαυτοὺς τὰ πολλὰ, τοὺς αὐτοὺς διαστασιάζοντας. Καὶ μάλα εἰκότως. Τοιοῦτο γὰρ τὸ θαυμαστὸν πρόβλημα, ὥσθ᾽ ὅ,τι ἄν ποτε καὶ ὑπολαβεῖν περὶ αὐτοῦ ἕλοιο, πολλά σοι τὰ δυσχερῆ ἐκ τοῦ ἐναντίου προσίσταται. Καὶ δέος ἀεὶ ὕπεστιν οὐ σμικρὸν, μήτοιγε τοῦ ἐγκριθέντος τὸ καταλειφθὲν δοκιμώτερον, καὶ διασχεῖν οἰομένῳ, μὴ μείζων ᾖ τῆς ἀποτυχίας ὁ κίνδυνος. Ταύτῃ τοι κἀμοὶ, ἐκτὸς πηλοῦ πόδας ἔχειν, τὸ τοῦ λόγου, ἐδόκει, ὀκνοῦντι ὡς εἰκὸς, καὶ ἀναδυομένῳ πρὸς τοῦ πράγματος τὸ δυσέφικτον. Ἀλλὰ παρελθεῖν ὅλως ἡ προτεθεῖσα μέθοδος οὐκ ἐπέτρεψε. Καὶ ἣν ἄρα τὴν ἀρχὴν μηδαμῶς ἐπὶ τὴν σκηνὴν παριέναι, παριόντας δὲ, καὶ τὸν κόθορνον ἤδη ὑποδησαμένους ὑποκριτέον τὸ δρᾶμα. Καὶ τοίνυν ὅσοις ὁπόποτε περὶ τῆς τῶν ἀλόγων ἐμψυχίας εἰπεῖν ἐπῆλθεν, εἰς ταύτας δὴ τὰς ἑξῆς διηνέχθησαν ὑπολήψεις. Οἱ μὲν γὰρ νοῦ καὶ λόγου, καὶ ψυχῆς ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν λογικῆς τῇ ἐν ἡμῖν παραπλησιωτάτης αὐτὰ ἀξιώσαντες, μόνῃ τῇ ἐκ τῆς διαπλάσεως, καὶ τοῦ κατὰ τὸ σῶμα ὀργανισμοῦ διαφορᾷ, τὸ κτηνῶδες γένος τοῦ ἀνθρωπείου ἀντιδιέστειλαν. Οἱ δὲ καὶ μᾶλλον ἀποτολμήσαντες, νοῦν μὲν καὶ αὐτοὶ, ἀνθρώπειον δ᾽ οὔ, τῶν δὲ κακοδαιμόνων ἕνα τινὰ, τῷ λόγῳ παραλαβόντες τούτοις ἐπέστησαν. Οἱ δὲ ἐκ διαμέτρου τούτοις ἀντιδοξάσαντες, δαιδάλεια οἷα ὑπειλήφασιν αὐτὰ ἔργα (τὰ κτήνη λέγω.) ἐκ μηχανῆς κινούμενα, ὥσπερ οὖν οἱασοῦν γνώσεως ἀντιληπτικῆς, οὕτω τοι καὶ αἰσθήσεως τὸ παράπαν ἀφῃρημένα. Οἱ δὲ τῶν ἀκροτάτων ἐπίσης ἀπέχεσθαι δεῖν ἡγούμενοι, οὔτε τῆς αἰσθήσεως ἐφθόνησαν, ὡς οὗτοι, μεταδοῦναι τοῖς κτήνεσι, οὔτε νῷ καὶ λόγῳ παραπλησίῳ τῷ καθ᾽ ἡμᾶς, ὡς ἐκεῖνοι κοσμῆσαι ἐτόλμησαν, ἀλλὰ τὸ κριτικὸν ἐν αὐτοῖς, οὐσίας (οὐδ᾽ αὐτοὶ ἧς τινος εἰπεῖν ἔχοντες) ἀσωμάτου γέμειν, καί τοι πολλῷ ταπεινοτέρας, καὶ πολλὴν τὴν ὑπόβασιν ἐχούσης, ἐνέργειαν εἶναι ὑπέθεντο, πραγμάτων οὕτω τῶν ἑκατέρωθεν, ἐν ὑποθέσει μιᾷ οἰόμενοι ἀπαλλάττεσθαι. Ἐπὶ τούτοις ἕτεροι τό,τε ἀναισθησίᾳ παντελεῖ καθυποβαλεῖν, καὶ τὸ εἰς αὔριον ἐξαρκεῖ

τα

τὰ κτηνῶν χωρὶς ἐπιστήμης καταιδεσθέντες, ἐξ ὕλης τινός, τὸ εἰς αἴσθησιν κριτικὸν πληθούσης, ψυχὴν τὴν ἐκείνων συνίστησιν. Διορίσαι γοῦν τὸ περὶ τούτου οὕτω χαλεπὸν, ὅτι εἰς δύω τὰ ἐναντιώτατα τῆς οὐσίας διαιρουμένης, τῆς μὲν σωματικῆς οἰκειότατον μὲν εἶναι δοκεῖ ἡ ἔκτασις, ἀλλοτριώτατον δὲ ἡ γνῶσις, τῇ δ' ἀσωμάτῳ ἔμπαλιν τὸ γινώσκειν ἀποκληρωθὲν, ἡ ἔκτασις ἠλλοτρίωται. Διὸ δὴ ἐκ τῶν τεσσάρων τουτωνὶ, ὧν δύω μὲν εἴδη, δύω δὲ διαφοραί, συζυγιῶν ἓξ προκυπτουσῶν, αἱ μὲν δύω, δόκιμοι εἰσὶν, αἱ τὰς διαφορὰς, οἷς προσήκουσιν εἴδεσιν, ἐν μέρει προσάπτουσαι, οἷαι, ἥτε τὴν ἔκτασιν τῷ σώματι, καὶ ἡ τὴν γνῶσιν προσοικειοῦσα τῷ πνεύματι. Αἱ λοιπαὶ δὲ τέτταρες παρὰ τὴν ἐνορωμένην ἀντίθεσιν ἀσυστάτως ἔχουσι, μία μὲν ἡ τὰ ἀντιδιαστελλόμενα εἴδη παραβάλλουσα σῶμα, καὶ πνεῦμα, ἑτέρα δὲ ἡ τὰς τούτων διαφορὰς ἐφ' ἓν λαμβάνουσα, ἔκτασιν, καὶ γνῶσιν· τρίτη δὲ καὶ τετάρτη, αἱ τῶν ἀντιθέτων εἰδῶν τῷ ἑτέρῳ, τὴν διαφορὰν τοῦ ἑτέρου ἀποδιδοῦσα, τὴν ἀπρόσφυῆ, καὶ ἀσύμβατον· οἷον τῷ μὲν σώματι τὴν γνῶσιν, τῷ πνεύματι δὲ τὴν ἔκτασιν.

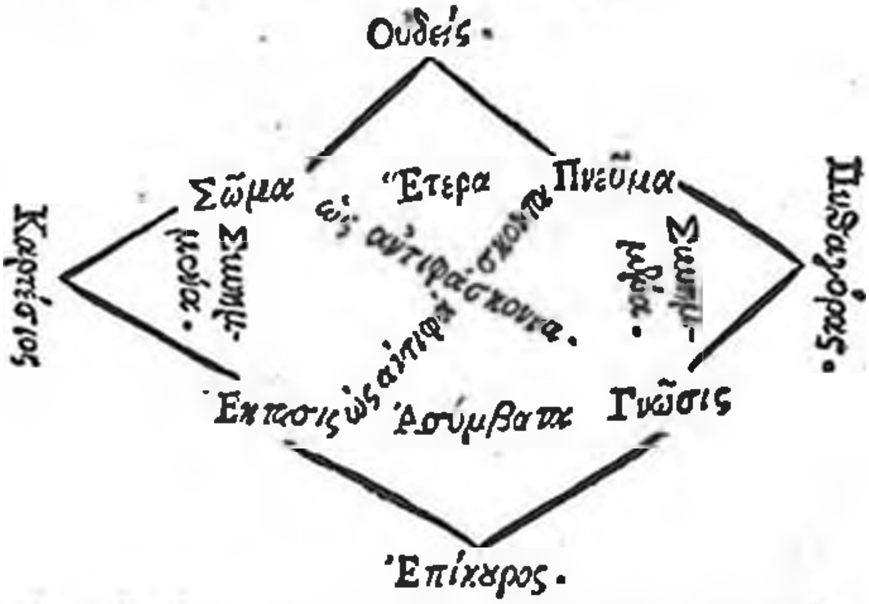

Τῶν γοῦν ἀσυστάτων τὴν τε Α'. καὶ τὴν Δ'. οὐδεὶς ὅστις ἐς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος εἰσεποίηκεν· οὐδενὶ γὰρ οἰκείως ἔδοξεν ἔχον τὸ σῶμα, οὐδὲ ἡ ἔκτασις ἡ σωματι-

κὴ τῇ φύσει τῷ πνεύματος. Τὴν δὲ Β΄. κὴ Γ΄. πολλοὶ ἀπεδέξαντο, οἷον οἱ τῆς ἐχάτης τῶν ἀνωτέρω δόξης γενόμενοι, οἱ τὴν ἔκτασιν εἰς ταυτὸ συνεῖναι τῇ γνώσει, ἐν τῇ αὐτῇ σωματικῇ φύσει μηδαμῶς ἀδυνατον ἡγησάμενοι. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς Α΄. κὴ τῆς Β΄. συστοιχείας οἱ πλείες καταφυγον, ὡς δῆθεν μηδὲν περιεχέσας ἀσύςατον. Οἱ μὲν γὰρ ὡς ἄρα πνευματικῇ καὶ ἀύλῳ ἐσῃ, καὶ τῇ τῶν ἀλόγων ψυχῇ, τὸ κατ' αἴσθησιν γνωςικὸν, κὴ μάλα προσῆκον εἶναι αἰήθησαν, οἷοι οἱ τῆς Α΄, κὴ Β΄, κὴ Δ΄. δόξης εἰσὶν, ἐδὲν ἐμποδὼν αὐτοῖς ἡγέμενοι ἔσεσθαι, εἴτι ἄυλον κὴ ἀσώματον, κἀν τοῖς κτήνεσιν αὐτοῖς ἐνοικήσειαν. Οἱ δὲ ἀπὸ δὴ ἁπλῶς σωματικῆς, καὶ μόνην τὴν ἔνολον ἔκτασιν διαφορὰν ἐχέσης, αἴσθησιν πᾶσαν, καθαπερὲν κὴ γνῶσιν, ὡς πορρωτάτω ἐκείνης ἀπήλασαν. (ἤτοι δὴ οἱ τῆς Γ΄. δόξης εἰσίν.) μηδὲν ἄτοπον ὑπολαβόντες, εἰ παντελῆ τὴν ἀναισθησίαν τῶν ἀλόγων καταψηφίσειαν. Οὕτως ἄφυκτόν πως ἐνταῦθα δοκεῖ, τὸ ἤτοι πυθαγορίσαι, ἢ ἐπικερίσαι, ἢ καρτεσιανίσαι ἐξάπαντος. Ἵνα γῦν, ὡς ἐπὶ τοσῦτον, εἰ μηδὲν ἄλλο, τὸ γῦν φαυλότερον εἰδέναι ἔχοιμεν, φέρε δὴ, τίνες αἱ μὴ ἐπιτρέπεσαι ἡμᾶς, τοῖς ἄλλοις συνθέσθαι, ἀτοπίαι, διὰ τῶν ἐφεξῆς θεωρήσωμεν.

Θεώρημα ΛΗ΄.

§. ψοζ΄. „ Οὐσίαν ἀϋλόντινα, κὴ νῦν αὐτόχημα, τὴν „ τῶν ἀλόγων αἰσθητικὴν ὑπολαμβάνειν ψυχὴν, ἄλογον.

Τὸ γὰρ τοιῦτο καὶ ἐσιωδῶς ἁπλῦν, (§. υιζ΄.) κὴ ἀνέκτατον, (§. υιη. υιϑ΄.) τὴν γε σωματικὴν ταύτην καὶ ἔνυλον ἔκτασιν. (§. φκα΄.) Καὶ ὃ περὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς ἀνωτέρω ἐδείκνυμεν (§. ψϑ΄. κζ΄.) ἐκ ἐςι συγκεκροτημένον, (§. φι΄. φιϑ΄. κζ΄.) ἐκ μερῶν ἐκτὸς ἀλλήλων τὸ εἶναι ἐχόντων, καὶ ἑπομένως, καὶ ἀδιαίρετον. (§. υιϑ΄.) Ἀλλὰ μὴν ἐν πολλοῖς τῶν ἑρπετῶν, καὶ ἐντόμων, οἷοι ἕλμινες, κὴ σκώληκες εἰσὶ, κὴ σῆπες, τεμνομένοις, τῶν τμημάτων ἑκάτερον κὴ αἴσθησιν ἔχει (1) κὴ κίνησιν

(1) Αριστ. Ἐν Β΄. Περὶ Ψυχῆς.

σιν· καὶ οὐδὲ τὸ ζῶον ἐκ τῆς τομῆς διαφθείρεται τὰ τοιαῦτα, σώζεται δὲ, τὸ ἐλλεῖπον, ἤτοι τὴν οὐρὰν, ἢ τὴν κεφαλὴν, ἐνεργούσης τῆς φύσεως αὐτοῖς, καὶ τὸ ὅλον ἀναπληρούσης, ὡς ὑπὸ μυρίων ὅσων παρατηρήσεων μεμαρτύρηται. Ἆρα ἡ ἐν αὐτοῖς ψυχὴ, καίτοι αἰσθητικὴ οὖσα, (ὁρᾷ γὰρ καὶ ταῦτα ἀληθῶς, καὶ κυρίως εἰπεῖν, καὶ ἀκούει, καὶ γεύεται, καὶ ἀφῆς εὐμοιρεῖ, καὶ οὐδὲν τῶν ἄλλων χείρονα τούτοις ἀναδείκνυται ὄντα, εἰμὴ καὶ θαυμασιώτερα, διὰ τὴν λεπτουργίαν τῆς φύσεως.) ἄϋλος οὐκ ἔστιν. Εἴπερ οὖν καὶ αὕτη τὸ ἄϋλος εἶναι, ἡ αἰσθητικὴ ψυχὴ ἀνεφάνη, πῶς οὐκ ἄλογον τὴν τῶν ἀλόγων φύσιν, λόγῳ κατακοσμεῖν ἐθέλειν, διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτοῖς αἰσθητικὴν δύναμιν; Ἆρα οὔτι

Σχόλιον.

§. ψοη'. Τῶδε τοίνυν, οὐ φαύλῳ οἶμαι, τῷ λόγῳ οἱ ἐκ τῶν Πυθαγόρου δογμάτων, καὶ τῶν τοῦ Πλάτωνος, οἱ ψυχαῖς ἀνθρωπίναις, τὰ ἄλογα τῶν ζώων κατακοσμήσαντες ἀπελέγχονται· ὧν εἷς τίθεται εἶναι, καὶ ὁ Χαιρωνεὺς Πλούταρχος, ὃς ἐν τῷ πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα, συγγράμματι, καὶ τῷ Διαλόγῳ, οὗ ἐπιγραφὴ Γρύλλος, τὸν ἐν τοῖς ἀλόγοις λόγον ὑπερεθαύμασε. Συναπελέγχονται δὲ καὶ οἱ ἐκ τῆς αἱρέσεως Μανιχαῖοι, καὶ οἱ Γνωστικοὶ κληθέντες, οὓς παραπλήσια δογματίσαι ἱστόρηται. Καὶ ὅσοι ἁπλῶς νοῦν τοῖς ἀλόγοις ἀποκληρῶσαι ἠξίωσαν, οὐκοῦν μὲν ἀνθρώπινον, νοῦν δὲ ὅμως τινὰ, τῇ οὐσίᾳ ἄϋλον, καὶ ἀσώματον, ἤτοι εἴδει ὧν ἴσμεν ἁπάντων ἰδέων διαφέροντα, οἷόν τι καθ᾿ ἡμᾶς καὶ ὁ Νεαπολίτης Γενουήσιος (1) διὰ πολλῶν κατασκευάζειν πειρᾶται, ἢ καὶ νὴ Δία νοῦν τῶν κακοδαιμόνων ἕνα, ἐν ἑκάστῳ ἐγκαθειργμένον κτηνώδει σώματι, οἷον ὁ Γαλλιστὶ συγγράψας sur le langage des bestes, πλάττειν ἐτόλμησεν. Ἀλλὰ γὰρ ἔστι καὶ διὰ ἄλλων βουλομένοις, τὴν ἀτοπίαν τῆς δόξης ἐκ περιουσίας στηλιτεῦσαι.

Α'. Γαρ

(1) Ἐν τῇ Διαλέξ. Περὶ τῆς Κτην. Ψυχ.

Α΄. Γὰρ ἐκεῖνο ὑπολαμβάνοντας, οὐδὲ τῇ διαφορᾷ τοῦ λογικοῦ, καὶ τοῦ ἀλόγου, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν εἰδῶν εἰκὸς αὐτοὺς χρῆσθαι, οὐδ᾽ ἄλλην μὲν οὖν τινα εἰδοποιόν, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας ἠρτημένην, καὶ τοῦ γε ἐπ᾽ αὐτοῖς ἧκον, ζῶον ἐστὶ λογικὸν οὐδὲν ἧττον ὄνος, ἢ ἄνθρωπος· καὶ οὐδὲν μᾶλλον ἀνθρώπου, ἢ βοὸς διενήνοχεν ὄνος τῇ οὐσίᾳ.

Β΄. Καὶ ἐπιστήμονος γνώσεως οὐ πάντη ἀποπέφυκε τὰ ζῶα ταῦτα λογικὰ ὄντα. Καὶ ἐλευθερίας δὲ τετύχηκε, καὶ αὐτεξουσίου προαιρέσεως, καὶ ὅμως οὐκ ἠμοίρησε τοῦ τοῦ καθήκοντος, καὶ ὑπὸ νόμοις ἄρα γίνεται, καὶ εὐθύναις ἐνέχεται. Ὅτι δὲ τοιαῦτα πεφυκότα οὐ φιλοσοφεῖ καὶ αὐτά, οὐ τέχνας τινὰς ἐπινοεῖ, αἷς ἂν ἄμεινον βιοτεύσειεν, οὐ σημεῖα τὰ ἐπιβαλλόμενα εἰς δήλωσιν τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐννοιῶν ἐξευρίσκει, καὶ ταῦτα ψᾶρες, καὶ κόρακες, καὶ ψιττακοί, καὶ κίσσαι, καὶ ὅσα τῶν ζώων λεξίζειν, οὐκ ἀφυῆ ἐστί, τῶν πρὸς λαλικῶν ὀργάνων εὖ ἥκοντα, τίνα ἔχει λόγον;

Γ΄. Πῶς δὲ τὸ αὐθόρμητον τοῦ νοῦ, καὶ αὐτόφορον τοῖς ἀλόγοις, κἂν τὸ ποικιλότροπον τοῦ ἐπινοητικοῦ, κἂν ἐν οἷς δύναται; πῶς γὰρ κατὰ ταὐτὰ ἀεὶ ἐργαζόμενα φαίνεται, πῶς ἡ ἀλκυὼν παραπλησίαν ἀεὶ κατασκευάζει τὴν νοττιάν, κἂν ὅτι πολὺ θαυμάζων ἐστὶ, τὴν συμμετρίαν αὐτῆς, καὶ „τὸ σχῆμα ὁ Πλούταρχος, (1) ὡς καὶ ἄλλοι, Δήλῳ δήποτε, „τὸν Ἀπόλλωνος παρὰ Ναῷ τὸν κεράτινον βωμὸν ἰδεῖν, „τὸν ἐν τοῖς ἑπτὰ καλουμένοις θεάμασιν ὑμνούμενον. Πῶς γοῦν οὐκ ἀμείβει ποτέ, ἢ θέσιν, ἢ σχῆμα, ἢ ἁρμονίας τέχνην, καὶ τρόπον συμπήξεως, ἵνα γοῦν καὶ φωραθῇ ὅτι τὸ κατὰ λόγον δοκοῦν αἱρετίζεται; Ἀλλ᾽ ἀεὶ μὲν ὡσαύτως καὶ χελιδὼν, μετέωρον ὑπὸ τῷ ὀρόφῳ τὴν καλιὰν πήγνυσιν, καὶ ὁμοιοσχήμονα. Περιστερὰ δὲ, καὶ κατάγαιον, εἰ τύχοι, καὶ ἐν ὀπῇ ἄχυρα συμφορήσασα νεοττεύει. Μέλισσα δὲ παραπλησίως μελιττουργεῖ, οὐδὲν δὲ καινοπρεπέστερον διαπονεῖται ἐν τῷ ὑφάσματι, τὰ τῆς Ἐργάνης ζηλοῦσα ἀράχνη κτ. Καὶ μὴν εἰκὸς ἦν ποικίλλειν τὰς ἐπινοίας, τὰ ἀπὸ νοῦ, καὶ βουλῆς

(1) Πλούταρχ. Ἐν τῷ πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα.

λῆς τὰ τοιαῦτα πραγματευόμενα. „ Ὅτι δὲ οὐ λογικῶς „ ταῦτα ποιεῖ (1) δῆλον ἐκ τοῦ κατ᾽ εἶδος ἕκαστον ζῶον ὁ- „ μοίως τὰ αὐτὰ ποιεῖν, καὶ μὴ διαλλάττειν αὐτῷ ἐν τῷ „ πλήθει τὰς ἐνεργείας, εἰ μὴ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον· „ ἀλλὰ κατὰ μίαν ὁρμὴν ὅλον τὸ εἶδος κινεῖσθαι. Πᾶς γὰρ „ λαγωὸς ὁμοίως τεχνάζεται, καὶ πᾶς λύκος ὁμοίως πα- „ νουργεῖ, καὶ πᾶς πίθηκος ὁμοίως μιμεῖται· ὅπερ οὐκ ἔ- „ στιν ἐπ᾽ ἀνθρώπου, μυρίαι γὰρ ὁδοὶ τῶν ἀνθρωπείων πρά- „ ξεων. Ἐλεύθερον γάρ τι, καὶ αὐτεξούσιον τὸ λογικόν, ὅ- „ θεν οὐχ ἓν καὶ ταὐτὸν πᾶσιν ἔργον ἀνθρώποις, ὡς ἑκά- „ στῳ εἴδει τῶν ἀλόγων ζώων, φύσει γὰρ μόνῃ ταῦτα κι- „ νεῖται. Τὰ δὲ φύσει, ὁμοίως παρὰ πᾶσιν ἐστίν· αἱ δὲ „ λογικαὶ πράξεις ἄλλαι παρ᾽ ἄλλοις, καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης „ αἱ αὐταὶ παρὰ πᾶσιν.

Δ΄. Πολλῷ δὲ τῶν ἀνθρώπων, ἔστιν ἃ τῶν κτηνῶν, ὑπερέχοι ἂν τῇ εὐφυΐᾳ, εἰ λόγῳ κεκόσμητο, ὅσῳ καὶ αἰσθήσεων ἀκριβεστέρων ἔλαχε, καὶ ὀξυτέρων, καὶ κρίσιν ἐπ᾽ ἐνίων παρεπιδείκνυται, εἰς ἃ παρὰ πολὺ ἐλάττωται ἄνθρωπος. Καὶ γὰρ ἀέρων τε μεταβολάς, καὶ στοιχείων ἀλλοιώσεις, καὶ φυτῶν, καὶ ἄλλων ἡμῖν ἀγνοουμένας σωμάτων δυνάμεις, πολλὰ τῶν κτηνῶν ὁρᾶται τεκμηριοῦντα καὶ ὑποσημαίνοντα.

„ Ἢ κοίλης μύρμηκες ὀχῆς ἐξ ὤεα πάντα
„ Θᾶσσον ἀνηνέγκαντο.....

Καὶ τοῦτο ὑετοῦ σημεῖον ποιεῖται ὁ Ἄρατος. (2) Ἐχῖνοι δὲ οἱ χερσαῖοι τὰς ἀέρος διαφορὰς προαισθόμενοι τὰς πρὸς τὸν πνέοντα ἄνεμον ὀπὰς τῆς κοιτῆς αὐτῶν ἀποφράττουσιν. Ἀλλὰ καὶ ἐχῖνοι οἱ θαλάσσιοι, ὅταν αἴσθωνται μέλλοντα χειμῶνα καὶ σάλον, ἑρματιζόμενοι λιθιδίοις ἑαυτοὺς προσερείδουσιν, ὅπως μὴ διὰ κουφότητα περιτρέπωνται. Καὶ κόγχαι δὲ ταῖς ὑψηλοῖς προσφυόμεναι πέτραις, καὶ τευθίδες πτερυγίζουσαι, καταιγίδα φέρονται προδεικνύουσαι. Καὶ δελφῖνες κυβιστῶντες μέν, ἐν γαληνιῶσι τοῖς κύμασιν, ὅτι

πε,

(1) Νεμέσιος. Ἐν τῷ περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. Ε΄.
(2) Παρὰ Πλουτάρχῳ ἔνθα πρίν.

τε, καὶ ὅθεν πνεύσει, ἐν δὲ ζάλῃ προσφυσῶντες ὕδωρ, γαλήνην ἰσομβρίαν προκαταγγέλλουσι. Καὶ βάτραχοι δὲ τὴν φωνὴν λαμπρυνόμενοι, κόρακοι δὲ πρωΐας κλαγγάζοντες, ὑετόν. Αἴθυιαι δὲ, καὶ νῆτται, ταῖς ῥύγχεσι τὰ ὠκύπτερα διακαθαίρονται, ἄνεμον δηλαὶ εἰσὶ προσδεχόμεναι. Καὶ τῶν ὑδροχαρῶν τὰ πολλὰ συνιπτάμενα, καὶ γέρανοι ἡσυχῇ τὴν πτῆσιν μετεωροτέρων ἰθύνουσαι, εὐδίαν τεκμήριον παρέχονται. Καὶ οἶες δὲ, σφριγῶντές τε καὶ ἀκόλαστον ἐξορχούμεναι, βόες δὲ τὸν οὐρανὸν οἷον ὑποσφραινόμεναι, καὶ ἀλλήλας ἀντίτειχας περιλείχουσαι, κλύδωνα σφοδρὸν προμηνύουσιν. Οἱ δὲ κροκόδειλοι, ὅσον Αἴγυπτος τοῖς νειλῴοις ἐπικλυσθήσεται ῥεύμασι μαντευόμενοι, τὸν τῆς ἐπικλύσεως ὅρον ταῖς ἐγχωρίοις, ἐκεῖσέ που τὰ αὐτῶν ᾠὰ καταθέμενοι, προδεικνύουσι. Θύννοι τε, καὶ πηλαμίδες, κυβικὰς τὸ εἶδος συνωνηχόμενοι παρατάττουσι τὰς ἀμίας, τὸ στερεὸν οἷον γεωμετροῦντες τοῦ σχήματος, καὶ τοῖς θυννοσκόποις, ὅσος ὁ ἀριθμός, ἐκ τῆς πλευρᾶς, ῥᾳδίως ἀναλογίζεσθαι παρεχόμενοι. Ὁ δὲ θύννος καὶ ἰσημερίας αἰσθάνεσθαι δοκεῖ, καὶ τροπῆς ἡλιακῆς, οἷάπερ οὖν καὶ ὄρυξ τὴν ἐπιτολὴν, φασὶ, τοῦ σειρίου κυνὸς καταγγέλλει· καὶ ταῦτα μηδὲν τῶν Ἀστρονομικῶν Θεωρημάτων ἀκούσαντες. Τὰς δὲ πρὸς θεραπείαν αὐτοῖς συμβαλλομένας δυνάμεις, ὅπως διαγιγνώσκειν πεφύκασιν; οὐκ ἐπὶ τὸν φλομὸν αὐτίκα τραυματισθεῖσα καταφεύγει ἡ Ἄρκτος; οὐκ ἐπὶ τὸ ἄρον συμμύσασα τοὐντόσθιον; οὐκ ἀσώδης γενομένη ἐπὶ τοὺς μύρμηκας; ἴσασι γὰρ ἀμέλει τὴν ἀπὸ τούτων ὠφέλειαν, οἷάπερ καὶ χελώνη τὴν ἀπὸ τοῦ ὀριγάνου, καὶ γαλῆ τὴν ἀπὸ τοῦ πηγάνου, ὅταν ὄφεως φάγωσιν. Οὕτω τοι καὶ κύνες πόᾳ τινὶ καθαίρουσιν ἑαυτοὺς χολεριῶντας, καὶ δράκων τῷ μαράθρῳ ἑαυτοῦ λεπτύνει τὸν ὀφθαλμὸν ἀμβλυώττοντα. Καὶ αἶγες αἱ Κρητικαὶ τῷ δικτάμνῳ τὸ τόξον ἀποτιτρώσκουσιν. Ἔστι δὲ καὶ λέοντι ἄκος πίθηκος βιβρωσκόμενος. Καὶ πάρδῳ μὲν αἰγὸς ἀγρίας, πολλοῖς δὲ ἄλλοις θηρίοις κυνὸς αἷμα πινόμενον. Ἐῶ τὰ ἄλλα μυρία τε ὄντα, καὶ περὶ ὧν ὅλαι βίβλοι γεγράφαται. (1) Ἐκ τούτων οὖν, οἱ

τῶν

(1) Ὅρα Πλούταρχ. ἐν τῷ πότερα τῶν ζώων φρονιμώτ. Ἀρισ. ἐν τοῖς περὶ ζώων Ἱστορ. Πλίνιος ἐν τοῖς περὶ Ἱστορ. Φυσικ.

νοῦν τε καὶ λόγον ἀΰλον φύσεως, τῇ κτηνώδει οὐσίᾳ ἐγκαθιδρύειν φιλοτιμούμενοι, πολλὴν δῆλον ὅτι, εἰς κατασκευήν τε καὶ πίστιν τοῦ κατ᾽ αὐτοὺς δόγματος, δαψίλειαν ἀποδείξεων, ἐκπορίζεσθαι οἴονται. Ἐμοὶ δὲ εἰς τοὐναντίον αὐτοῖς τὰ τοῦ σκοποῦ δοκεῖ περιΐστασθαι. Τί γάρ; εἰ ἀπὸ τοῦ λογιστικοῦ ταῦτα τοῖς ζώοις, τί ποτε ἐνδεῖ πρὸς Θεοῦ, τοῦ μὴ καὶ τῇ τῶν ὄντων θεωρίᾳ σχολάζειν αὐτὰ ὑπολαμβάνειν, καὶ ἐπιστήμονάς τινας εἶναι τοιούτους, οἵους τοὺς ἐν Φιλοσοφίᾳ τὸ ζῆν κατατρίβοντας ἐν ἀνθρώποις, παῖδας ἄντικρυς ἀποφαίνειν; Ἀλλὰ πρὸς τούτοις, οὐδὲ τοῦτ᾽ ἂν εἴη παραλειπτέον ἔσχατον ὑποτυπώσασθαι, τὸ πρώτιστον, ὅτι·

Ε΄. Εἰ τὸ οὐσιωδῶς ἁπλοῦν, ἐκ προϋφεστῶτος, ὡς ἐξ ὑποκειμένου, οὐκ ἂν σχοίη τὴν γένεσιν (§. υκα. υκβ΄.) τὸ ἐξ ὑποκειμένου τινὸς γινόμενον, μηδαμῶς τῇ οὐσίᾳ ἁπλοῦν, ἤτοι ἄϋλον καθεστηκέναι ὁ τῆς ἀντιστροφῆς βούλεται νόμος. Ἀλλὰ γὰρ ἐν ἱεραῖς γραφαῖς, ἐκ τῶν στοιχείων ἐξάγεσθαι τὰς τῶν ἀλόγων ψυχὰς παιδευόμεθα. „ Ἐξαγαγέτω γὰρ „ τὰ ὕδατα, φησὶν, ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν. (1) Καὶ ἐξή- „ γαγε τὰ ὕδατα κτ. Καὶ ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ψυχὴν „ ζῶσαν κατὰ γένος, τετράποδα, καὶ ἑρπετὰ, καὶ θηρία. Οὐκ ἄρα τὴν τῶν ζώων ψυχὴν, ἄϋλον φήσει, εἰμή τις τὸν θεῖον λόγον φθάσῃ προεξομόσασθαι. Καὶ ἐν ἄλλαις δὲ τῶν γραφῶν μαρτυρίαις αὐτὸ τοῦτο δείκνυται. „ Καὶ ἐπιστήσω „ φησὶ (2) τὸ πρόσωπόν μου ἐπὶ τὴν ψυχὴν τὴν ἐσθίουσαν „ τὸ αἷμα. Ἡ γὰρ ψυχὴ πάσης σαρκὸς αἷμα αὐτοῦ ἐστίν. „ Καὶ (3) πρόσεχε ἰσχυρῶς τοῦ μὴ φαγεῖν αἷμα, ὅτι αἷ- „ μα αὐτοῦ ψυχὴ, οὐ βρωθήσεται ἡ ψυχὴ μετὰ τῶν κρεῶν. Ταῦτα δήπου οὕτως εἰσὶ σαφῆ, ὡς μηδὲ παρερμηνευθῆναι ἐνδέχεσθαι. Εἰ δέ τις τύχοι τῶν ἐν τῷ φιλοσοφεῖν, μηδὲν ἐκ τῆς γραφῆς δυσωπουμένων, πρὸς τὸν τοιοῦτον τοῖς ἀνώτερω ἐπενεχθεῖσι λόγοις ἀρκεσθησόμεθα. Πρὸς δὲ τοὺς ἐπαγ-

γελ-

(1) Γεν. Κεφ. Α΄.
(2) Λευιτικ. Κεφ. Δ΄.
(3) Δευτερον. Κεφ. ΙΒ΄.

γελμένους τὸν θεόσδοτον λόγον εἰς ἀεὶ σέβειν καὶ ἀποδέχεσθαι, ὅπλον τοῦτο πρὸ παντὸς προβαλλόμεθα ἀρραγὲς καὶ ἀπρόσμαχον, πρὸς ὅπερ οὐδὲ ἀντιβλέψαι ὅλως τολμήσουσιν. Ἐχρήσατο δὲ θαυμαστῶς τῷ ὅπλῳ τῷδε, καὶ ὁ πολὺς ἑκατέραν τὴν σοφίαν Βασίλειος. (1) „ Διατί ἡ γῆ ψυχὴν
„ ζῶσαν ἐξάγει, φησίν, ἵνα μάθῃς διαφορὰν ψυχῆς κτή-
„ νους, καὶ ψυχῆς ἀνθρώπου. μικρὸν ὕστερον γνώσῃ, πῶς ἡ
„ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου συνέστη· νῦν δ' ἄκουε περὶ τῆς τῶν
„ ἀλόγων ψυχῆς· ἐπειδὴ κατὰ τὸ γεγραμμένον παντὸς ζώου
„ ἡ ψυχὴ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐστιν, αἷμα δὲ παγὲν εἰς σάρκα
„ πέφυκε μεταβάλλειν, ἡ δὲ σὰρξ φθαρεῖσα εἰς γῆν ἀ-
„ ναλύεται, νεκρά τις ἐστὶν εἰκότως ἡ ψυχὴ τῶν κτηνῶν...
„ Ὅρα τὴν ἀκολουθίαν ψυχῆς πρὸς αἷμα, αἵματος πρὸς
„ σάρκα, σαρκὸς πρὸς τὴν γῆν, καὶ πάλιν ἀναλύσας διὰ
„ τῶν αὐτῶν ἀνάποδισον, ἀπὸ γῆς εἰς σάρκα, ἀπὸ σαρκὸς
„ εἰς αἷμα, ἀπὸ αἵματος εἰς ψυχήν, καὶ εὑρήσεις ὅτι γῆ
„ ἐστὶ τῶν κτηνῶν ἡ ψυχή· μὴ νόμιζε πρεσβυτέραν εἶναι
„ τῆς τοῦ σώματος αὐτῶν ὑποστάσεως, μηδὲ ἐπιδιαμένουσαν
„ μετὰ τὴν τῆς σαρκὸς διάλυσιν· φεῦγε φλυαρίας τῶν σο-
„ βαρῶν φιλοσόφων, οἳ οὐκ αἰσχύνονται τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς,
„ καὶ τὰς κυνείας ὁμοειδεῖς ἀλλήλαις τιθέμενοι. Οἱ λέγον-
„ τες ἑαυτοὺς γεγενῆσθαι ποτὲ, καὶ γυναῖκας, καὶ θάμνους, καὶ
„ ἰχθύας θαλασσίους. Ἐγὼ δὲ εἰ μὲν ἐγένοντο ποτὲ ἰχ-
„ θύς, οὐκ ἂν εἴποιμι. Ὅτι δὲ ἐν ᾧ ταῦτα ἔγραφον τῶν
„ ἰχθύων ἦσαν ἀλογώτεροι, καὶ πάνυ ἐντόνως διατειναίμην.

Θεώρημα ΛΘ'.

§. ψοθ'. „ Οἱ τὰ κτηνῶν ψιλά τινα τυγχάνειν ἡγούμε-
„ νοι μηχανήματα, γνώσεως ὁποιασοῦν ἄμοιρα, ἀτοπίαν
„ τινὰ ὑπεκκλίνειν δοκοῦντες, εἰς ἄλλην οὐκ ἐλάσσονα κα-
„ ταφέρονται. Καὶ τοῦτο δή, τὸ τοῦ λόγου, τὴν αἰθάλην
„ φεύγοντες, ὅτι τὴν ἀνθρακιὰν περιπίπτουσι.

Ἤπι

(1) Βασίλ. Ὁμιλ. Η'. Εἰς τὴν Ἑξαήμ.

Ἤτοι γὰρ τὰ τῶν ἡμετέρων κατ᾽ αἴσθησιν κινημάτων, ταῦτα (ὡς ἂν αὐτοὶ φαῖεν) τὰ ἀπομιμήματα, ὑπὸ μηδενὸς αἰτίου τοῖς τῶν ἀλόγων σώμασιν ἐνεγείρεται, ἢ ὑπό του. Ἐπεὶ δ᾽ ἐκεῖνο τῶν ἀδυνάτων (§. χιη. Α'.), ἢ ὑπὸ τῶν θύραθεν αὐτοῖς ἐπενεργούντων σωμάτων, ἢ ὑπὸ τῆς ἐν αὐτοῖς ἐντέχνου ὀργανικῆς διαπλάσεως, ἢ ἐξ ἀμφοῖν.

Ἀλλὰ Α'. οὐ πάντως ὑπὸ τῶν θύραθεν. Αἱ γὰρ αὐταὶ τῶν ἐκτὸς ἐνέργειαι, οὐ τὰς αὐτὰς κινήσεις πολλάκις αὐτοῖς ἐνεποίησαν. Αἱ δὲ διαφέρουσαι ἄλλοτε τὰς αὐτὰς ἐμποιῆσαι ἔδοξαν· οἷον τὸ αὐτὸ ὀφθὲν νῦν μὲν μᾶλλον, νῦν δ᾽ ἧττον, νῦν δ᾽ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ὅλως τὸ ζῶον ὑπεκίνησεν. Ἄλλοτε δὲ ἄλλο καὶ ἄλλο ἐκίνησεν ἐπίσης. Καὶ πάταγος ἐξαίφνης ἐμπεσὼν, ὅτε μὲν ἐξέπληξεν, ὅτε δὲ οὔ. Ἄλλοτε δὲ ἐκ διαφερόντων τῶν ψοφημάτων, οὐδὲν τῷ ζώῳ πρὸς ἔκπληξιν τὸ διάφορον. Καὶ ἐπὶ μυρίων αὖτις διατηρήσας, τὰς διαφορὰς ἂν ἐπιγνοίη ταύτας, ἃς ἐπὶ τὸ λεπτότερον διεξελθεῖν ἡμῖν οὐ δοκεῖ. Ἀλλὰ γὰρ ταῦτα ἡ ἐναπαιτουμένη ἀναλογία, ἐπὶ τῶν ἐν τῇ φύσει ἐπενεργήσεών τε καὶ ἀντιδράσεων (§. χιη. Γ'.) οὐχ ὑφίσταται. Β'. ὁρμὰς ἔχει αὐτὰ πολλάκις ταῖς ὑπὸ τῶν ἔξωθεν κινούντων τὰς ἐναντιωτάτας· οἷον τοὺς ἵππους μόλις χαλινοῖς καὶ ῥυτῆρσι κατεχομένους. Ἰχθῦς τε πολλάκις ἄνω ποταμῶν ὁρῶνται νηχόμενοι. Ὅ,τε βοῦς καὶ πρὸς τὸ ἄναντες ἕλκει τὴν ἅμαξαν, δέον εἰ ἔξωθεν αὐτῷ ἐμποιεῖται ἡ κίνησις, τοὐναντίον συμβαίνειν εἰς ὅπερ ἡ παροιμία ἐπώθασεν. Γ'. ἐπεὶ δὲ καὶ τῆς κινήσεως τὸ μέγεθος ἀπό τε τοῦ ὄγκου τοῦ φερομένου, καὶ τοῦ κατὰ τὴν φορὰν ἐπιλογιζόμεθα τάχους, κινήσεις μεγίστας εἰκὸς ἦν συμβαίνειν ἐξ ἐλαχίστων, καὶ τὸ αἴτιον μακρῷ ἀποδεῖν τοῦ ἀποτελέσματος αὐτοῦ· οἷον ὅλον ποίμνιον, ἐκ μικρᾶς ἀφορμῆς εἰς φυγὴν ἐτράπη, καὶ πτηνῶν τῶν ἀγελαίων πλῆθος, κλάδου ὑποσεισθέντος ἀποσεσόβηνται. Ἐῶ λέγειν τοὺς ἐλέφαντας τοὺς πυργοφόρους, οἳ φωνῇ παιδαρίου μικροῦ πειθαρχοῦσιν ἀγόμενοι, καὶ τὰ κήτη τὰ μεγάλα τῷ μικρῷ ἰχθυδίῳ ἑπόμενα. Ἅπαντας οὖν τοὺς κειμένους τῇ φύσει θεσμοὺς ἀναιροῦσι προδήλως, οἱ τῶν τοιούτων ἐν ζώοις κινημάτων, παραίτια τὰ ἐκτὸς ἐκείνων τιθέμενοι σώματα.

Β'. Ἀλλ᾽ οὐδὲ ὁ τῶν κτηνῶν ὀργανισμὸς, καὶ ἡ διάπλασις

μόνη

μόνη καθ' ἑαυτήν, γένοιτ' ἄν ποτε τῶν τοιούτων αὐτοῖς κινήσεων αἴτιος. Α'. Ἔτι ὁ ὀργανισμὸς ἀεὶ ὁ αὐτὸς αὐτοῖς, τὰ δὲ κινήματα παντοῖα, καὶ ὅρον οὐκ ἔχοντα. Οὐκ ἔδει δέ. Ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν ὡρολογίων, καὶ τῶν ἄλλων μηχανημάτων, ὅσα κινεῖσθαι αὐτόματα λέγεται, ἡ αὐτὴ ἀκριβῶς ἐνοῦσα ὁρᾶται κατάστασις, καὶ κινήσεις ἀεὶ αἱ αὐταί, καὶ ἔοικε κατὰ τάξιν χωροῦσαι, ἐπίσης τε καὶ ἀεὶ ὡσαύτως στείχουσαι, καὶ οὐδὲ ποσότητι, οὐδὲ ποιότητι παραλλάττουσαι, οὕτως ἐπάναγκες ἦν καὶ τὰ ζῶα ἀεὶ ὡσαύτως, καὶ ὁρᾶν, καὶ ἀκούειν, καὶ γεύεσθαι, καὶ τ' ἄλλα δοκεῖν ποιεῖν, οἷς περ αἴσθησίς τις ἐμφαίνεται, τάξει τε καὶ λόγῳ τῷ αὐτῷ· τῆς γὰρ αὐτῆς ἀπαραποιήτου μενούσης αἰτίας, τὸ ἀποτέλεσμα διηνεκῶς ποικίλλεσθαι, καὶ μεταβάλλειν ἀδύνατον. Β'. τὰς μὴ ἑκουσίους, ἀλλ' ἀναγκαίας εἰρημένας ἐπὶ ἀνθρώπου κινήσεις (§. ψξα. ψξβ.), οἷαι ἡ τοῦ αἵματος, ἡ τῆς καρδίας, ἡ τῶν πνευμόνων, αἱ τῶν ἄλλων σπλάγχνων, ἀναπνοαί, αὐξήσεις, ὕπνοι, ἐγρηγόρσεις, τὰς ταῖς θύραθεν θερμότησι, καὶ ψύξεσι, καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀλλοιώσεσι προαγομένας, καὶ ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ οὔσας ἀεὶ ὡσαύτως ὁρῶμεν ἐπὶ τῶν ζώων χωρούσας, ὥσπερ καὶ ἐφ' ἡμῶν. Ἐπεὶ τοίνυν καὶ τὰς ταῖς ἐν ἡμῖν ἑκουσίαις παραπλησίας, κἂν τούτοις ἀνομοίους ἴσμεν, ἀστάτους, καὶ ἐνδελεχῶς μεταβαλλομένας, οὐκ ἂν ὀρθῶς καὶ ταύτας ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ κατ' ἐκείνας τελεῖσθαι φαίημεν, καὶ ἐκ τῆς διαπλάσεως. Γ. Ἀλλὰ καὶ ὁ ὀργανισμὸς οὗτος καθ' ἑαυτὸν πρὸς κίνησιν οὐδὲν συντελεῖ. Πᾶσα γὰρ κίνησις (πλὴν τῆς Α'.) ἀπὸ κινήσεως· ὁ δὲ ὀργανισμὸς οὐκ ἔστι κίνησις. Ἐπάναγκες ἄρα τὸ κινῆσαν θέσθαι τὸν ἄχει τῇδε, φέρε, ἱστάμενον, ἤδη δὲ κατὰ τοῦ πεδίου φερόμενον ἵππον. Ποῦ ποτε τοίνυν αὐτὸ θήσομεν; ἐπί τι τῶν ἐκτός; Ἀλλὰ τοῖς ἐν τῷ Α'. αὖθις περιπεσούμεθα. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐντός τινι; κείσθω, εἰ δοκεῖ, ἐπὶ τοῖς ζωτικοῖς καλουμένοις πνεύμασιν, ἃ κινηθέντα κεκίνηκε. Πότερον οὖν, ἐκινεῖτο καὶ πρὸ τοῦ δρόμου; ἢ οὐχί; Εἰ μὲν οὖν, τί καὶ πρότερον οὐκ ἦν τρέχων; Εἰ δ' οὐχί, τί τὸ κινῆσαν; Ἀλλ' εἶναί τι πᾶσα ἀνάγκη. Ὥστε τὸ ψιλὸν τὸν ὀργανισμόν, τῶν τοιῶνδε κινημάτων ἡγεῖσθαι παραίτιον, παγγέλοιον.

Γ'. Ἀλλ' ἐξ ἀμφοῖν, φαῖεν ἄν. φέρε δὴ ὅπως; Τὰ μὲν ἐκ-

ἐκτὸς ἐρωτᾷ; τὸ ἐν τῷ κτήνει πνεῦμα κινεῖ, τὸ δὲ πνεῦμα κινηθὲν, διὰ τὴν ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ δεξιότητα, κινεῖ τὸ ζῶον. Τί δέ; καὶ ἵστησιν; οὐκ ἂν εἴποις. Τρέχων γὰρ ὁ κύων, καὶ φωνῆς ἀκούσας γνωρίμου ἔστη, μικρὸν οἷον προσανέχων τῷ πράγματι. Εἶτ' ἀνέδραμε δεύτερον. Πῶς οὖν ἐκ μιᾶς κινήσεως συνέστη ἠρέμησις, ἐξ ἠρεμίας δὲ κίνησις τὰ ἐναντιώτατα; Ἀλλ' οὐκ ἔστιν. Ὢθ' ὅ,τι ἂν καὶ εἴποιεν οἱ θαυμαστοὶ ἡμῖν οὗτοι Δαίδαλοι, ἐπὶ τὰ ἀτοπώτατα κατενεχθήσονται, τῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως τὰ κτήνη ἀπογυμνοῦν μηχανώμενοι.

Σχόλιον.

§. ψπ'. Οὕτως ἀπῳδὸν ἐστὶ τῶν φυσικῶν κινήσεων, καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἀλλότριον, τὸ Καρτεσιάνειον Σκέμμα, ὃ παίζων τε, καὶ παραδοξολογῶν ἐκεῖνος (οὐ γὰρ εἶμαι σπουδάζων. καὶ τὸ δοκεῖν οἱ ἀποφαινόμενος), τῷ λόγῳ τὰ κτήνη κατέκτεινεν, ἀναίσθητα οἷον εἰδώλια καταλείπων (1), καὶ ψευδόζωα ἀναδείξας, μᾶλλον δὲ ζώων, μηχανικά τινα ἀπεικάσματα. Ὁ δὲ ἄρα, ὡς μέγα τι, καὶ λόγου ἐπιστημονικῶς τοῦ παντὸς ἄξιον (καίτοι οὐδ' αὐτὸς ἐστὶν ὁ πρῶτος ἐμματαιάσας τῷ πλάσματι· πρὸ γὰρ τούτου καὶ Ἱσπανός τις φέρεται ἰατρὸς, ᾧ Γομέσιος Περεῖρα ὄνομα (2), τοιοῦτό τι κωμῳδῆσαι, καὶ οἱ Στωϊκοί, εἰ χρὴ πιστεύειν τῷ Ῥωμαίῳ Σενέκᾳ (3) πολύ γε πρότερον.) ὡς ἐπὶ πλαστουργηθεῖσι τυχὸν ὑπ' αὐτοῦ ἀγάλμασιν ὑπερχαίρων τοῖς ζώοις ἐνετένιζεν. Αὐτοὶ δὲ παρὰ τὰ ἀνώτερω, καὶ πολλὰ ἄλλα πρὸς Καρτέσιον (αὐτοῦ γὰρ πως ὑπὲρ τοὺς ἄλλους φιλοκαλήσαντος, ἐξενίκησεν ἀκούειν τὸ δόγμα.) εἰπεῖν ἔχομεν.

Α'. Ὡς ὑπὸ τῆς ἐν αὐτοῖς τοῖς κτήνεσι τῶν αἰσθητηρίων δια-

(1) Καρτέσ. Περὶ Μεθόδ. Λειθ. Ε'.
(2) Ὅρα Περχετ. Μέρ. Ι'. Φυσικ. Τμήμ. Β'. Κεφ. Α'.
(3) Βιβλ. Α'. Περὶ Ὀργ. Κεφ. Ι'.

διαπλάσεως προφανῶς ἐλεγχόμενος (§. φοέ.) τῆς ματαιοτεχνίας ἐπιδήλου τῆς φύσεως καταιτιώμενος, καὶ φρονῶν, καὶ λέγων παρὰ τὴν κοινὴν ἁλίσκεται ἔννοιαν. Οὐ γὰρ ἂν εἰπεῖν ἔχοι ὡς ἅπαντα συντελεῖ τοῖς ἀλόγοις, εἰς τὸ μηχανικῶς κινεῖσθαι, καὶ ἐνεργεῖν, τὰ προσόντα τούτοις σκέλη, καὶ ὄργανα, μὴ πρότερον καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς τοῦτο ὑπολαμβάνων. Ἐπεὶ δὲ (πάνυ καλῶς δήπου συμβάλλων) τῶν μὲν τὴν χρείαν ἐπὶ τὰς ζωτικάς τε καὶ ἀναγκαίας τῶν κινήσεων, ἀφωρίσθαι ὑπέθετο, τῶν δὲ, ἐπὶ τὰς αἰσθητικάς τε καὶ γνωστικὰς, εἰ ἑπόμενα λέγειν μέλλοι, τὰ ἐν χρήσει ἐπίσης ἡμῖν τε κἀν τοῖς ζώοις ἐπιγιγνώσκων; καὶ αὐτὴν ὡσαύτως τὴν διαφορὰν συνομολογεῖν ἀναγκάζεται τὴν τῶν χρήσεων, μηδὲ τὰ πρὸς αἴσθησιν αὐτοῖς περιόντα θεώμενος, αὐτὴν ἔπειτα ἐκ μέσου ποιεῖσθαι τὴν δύναμιν τὴν χρωμένην.

Β'. Ἡ δὲ χρῆσις αὕτη τοῖς ἀλόγοις ἐστὶ προφανὴς, κἂν τις ἐθελοψευδῶν ἀπαναίνοιτο· οὐ γὰρ μόνον τὸ θύραθεν παρεισάμενον ἄγει καὶ φέρει αὐτὰ, ὥσπερ τινὰ ψιλὰ μηχανήματα, ἀλλ' ἐπὶ τὸ αἰσθητὸν ἑαυτὰ κινοῦσιν· ὀφθαλμοὺς γὰρ τρέπουσιν ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλα. Καὶ τὸ παρὸν ἐάσαντα μεταδιώκουσι τὸ ἀπὸν, καὶ μὴ προκείμενον ἰδεῖν ποθοῦσι, κἂν αὐτοῖς κρύπτηται δυσχεραίνουσι. Παραπλησίως δὲ καὶ ὦτα, καὶ ῥίνας ἄλλοτε ἄλλως ἰθύνουσι, τὰ μὲν ἐν ποσὶν ἀμελοῦντα, τὰ δὲ πόρρω σπουδαίως θηρώμενα. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τοῖς πειρῶσιν αὐτοῖς τῶν μελῶν ἐπιτάσειν, πρὸς τὸ σφίσι δοκοῦν ὑποχωρούμενα. Χρῆσις αὐτόπατον· ἢ λέγειν ἀναγκασθήσεται, ὡς τὸ μὲν ἤδη διατιθὲν αὐτοῖς τὸ ὄργανον ἀδυνατεῖ κινῆσαι, κινεῖ δὲ τὸ μήπω ἐμποιῆσαν αὐτοῖς τὴν διάθεσιν. Καὶ τὸ μὲν ἐνεργοῦν οὐχὶ, τὸ δὲ μὴ, τὴν πάθην εἰργάσατο· ὃ πόσης ἐστὶν ἀλογίας αὐτοὶ σκοπείτωσαν οἱ περὶ Καρτέσιον.

Γ'. Καὶ μνήμης μετεῖναι πολλοῖς τῶν κτηνῶν ὁρῶμεν, καὶ φαντασίας, ἧς ἄνευ οὐδὲ μνήμη. Καὶ αἱ καθ' ὕπνους ὀνειρώξεις αὐτοῖς συμβαίνουσι φανερῶς. Καὶ ὑπὸ παθῶν δὲ ἄγεται καὶ ταῦτα, ὥσπερ καὶ ἄνθρωπος. λυπεῖσθαι γὰρ καὶ χαίρειν εἰσὶ δῆλα, καὶ ὀργίζεσθαι, καὶ τῆς ὀργῆς αὖ πάλιν ὑφίεσθαι, καὶ ἐρᾶν, καὶ μισεῖν, ἅπερ οὐκ ἂν γένοιτο παντὸς

οὔσω

οὖσιν αὐτοῖς ψιλοῖς μηχανήμασι. Καὶ οἶδα μὲν ὃ φησὶν ὁ μηχανικὸς Φιλόσοφος, ὡς τῇ δοκήσει ταῦτα πάντα, καὶ οὐ ταῖς ἀληθείαις, τοῖς ζώοις ἐνεπιφαίνεται. Ἀλλὰ τί δήποτε πρὸς τὰ αὐτὰ, οὐχ ἡ τοῦ αὐτοῦ ἀείποτε πάθους ἔμφασις; Ἀμέλει καὶ νῦν, τὸν μὲν προσιοῦσα ἡ κύων ἔσαινε, τὸν δὲ οὐ διασπάσειν ἐπέδραμε. Τὰς κατὰ κράσεις ἀπορροίας μοι αἰτιάσῃ; Καὶ μὴν πρὸς τὸν αὐτὸν προσηνής τε καὶ φίλη πρόσεισι, καὶ νοσοῦντα, καὶ ὑγιαίνοντα, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἕξεων διαφορᾶς τῶν ἀποφορῶν, μηδεμίαν τοῦ ζώου τοῦ προτέρου πάθους ἐμποιούσης παραλλαξιν. Εἶτα καὶ ᾧ πρὶν συνυλάκτει, μετὰ δευτέραν, καὶ τρίτην ὄψιν ἐνασμενίζεται· πόθεν ἡ μεταβολή; ἐξ ἔθους ἐρεῖς; Τί δ' ἄλλο τὸ ἔθος, ἢ γνῶσιν τινὰ τοῦ ἐθιζομένου προϋποτίθησιν; τὸ γὰρ φύσει, καὶ μόναις ταῖς ἀναγκαίαις κινήσεσιν ἀγόμενον ἔθους παντὸς ἐστὶν ἀνεπίδεκτον. Οὐδὲν γὰρ τῶν φύσει ὄντων ἄλλως ἐθίζεται· οἷον ὁ λίθος φύσει τὴν ἐπὶ τὰ κάτω κεκληρωμένος φορὰν, οὐκ ἂν ἄνω φέρεσθαι ἐθισθείη, οὐδ' ἂν μυριάκις ἐθίζειν πειρῷτό τις ἐπὶ τὰ ἄνω ῥιπτῶν· οὐδὲ πῦρ κάτω, οὐδ' ἄλλο οὐδὲν τῶν ἄλλως πεφυκότων, ἄλλως ἂν ποτε ἐθισθείη. (1) Ἀλλ' ὅτι δὴ ἐθίζεσθαι φύσιν ἔχει τὰ κτήνη τίς ἀγνοεῖ; Ἐὰν γὰρ ταῖς πολλάκις γινομέναις τοῦ ζώου κινήσεσιν, αὐτὸ τοῦτο τὸ τοῦ ἔθους τις θήσειεν, αἷς αὐτοῦ τὰ μόρια ὁπωσοῦν παρατριβόμενα, καὶ καταλεαινόμενα, ὥσπερ ἐπὶ τῶν κλείθρων, καὶ τῶν τοιούτων μᾶλλον καθίσταται ὀλισθηρὰ, καὶ εὐκίνητα, ἑτοιμότερον ἔσται πάντως τὸ ζῶον, εἰς ὁρμὴν τὸ δεύτερον, ἢ τὸ πρῶτον, καὶ τρίτον, ἢ δεύτερον, καὶ ἑξῆς ὡσαύτως, ὡς μὴ ἀπὸ τῆς θηριωδίας ἐπὶ τὴν ἐναντίαν πρᾳότητα μεταβαίνειν δοκεῖν, τοὐναντίον δὲ μᾶλλον, ἐπὶ μείζονα χωρεῖν τὴν θηριωδίαν, τῶν ὁρμῶν ἐπιτεινομένων, τὸ ὑπὸ τῶν αὐτῶν αἰτίων κινουμένων.

Δ'. Εἶτα οὐ τοῦτο ἐστὶ τὸ πυκνῆς ἀχλὺν καταχέειν ἁπάσης, παντὶ τοῦ ἀνθρωπίνου, ὅσοι ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἄχρι τῶνδε γεγόνασι; τὸ γὰρ αἰσθάνεσθαι τὰ κτήνη, καὶ ὁ-

ρᾷν,

(1) Ἀριστ. Ἠθικ. Νικομαχ. Βιβλ. Β'. Κεφ. Α'.

ρᾶν, καὶ ἀκούειν, καὶ γνωρίζειν, καὶ τὰ τοιαῦτα ποιεῖν, οἱ πάντες ἐν ἀδιστάκτῳ πληροφορίᾳ ἡγήσαντο, καὶ σοφοὶ καὶ ἀπαίδευτοι. Καὶ ἀνατεθείη ἂν ἄρα ἡ τῆς ἀπάτης ἀρχὴ αὐτῷ τῷ Δημιουργῷ, τῷ ἡμᾶς τε κἀκεῖνα οὕτω κατασκευάσαντι, ὥστε πάντας περὶ πάντα λαμπρῶς διὰ παντὸς τοῦ βίου ἐξαπατᾶσθαι· τοῦτο δὲ τῶν ἀτοπωτάτων εἶναι φρονεῖν περὶ τοῦ ὑπεραγάθου, καὶ πανααληθεστάτου Θεοῦ, καὶ αὐτὸς ἐν ταῖς μελέταις ταῖς αὐτοῦ εἰσηγήσατο ὁ Καρτέσιος.

Ε'. Πῶς δὲ καὶ τὰ τῆς ἱερᾶς Γραφῆς θήσομεν; Εἰ μὴ γὰρ ἐκείνῳ, ἀλλ' ἡμῖν μέλει, εὐσεβεῖν αἱρουμένοις, μηδὲν ὅλως παραδέχεσθαι δόγμα, ὃ τῇ ἀπταίστῳ ἀληθείᾳ, ἀντίξουν φέροιτο καὶ πολέμιον. „ Ἔγνω γὰρ, φησὶν (1) ὁ βοῦς τὸν „ κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Καὶ (2) „ Ἀσίδα ἐν τῷ οὐρανῷ ἔγνω τὸν καιρὸν αὐτῆς, τρυγὼν, „ καὶ χελιδὼν ἀγροῦ, στρουθία ἐφύλαξε καιροὺς εἰσόδων ἑαυ„ τῶν· ὁ δὲ λαός μου οὗτος οὐκ ἔγνω τὰ κρίματα Κυρίου. „ Καὶ ἴθι πρὸς τὸν μύρμηκα ὀκνηρὲ, καὶ ζήλωσον ἰδὼν „ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καὶ γενοῦ ἐκείνου σοφώτερος. (3) Τέσσαρα „ δὲ ἐστὶν ἐλάχιστα ἐπὶ τῆς γῆς, (μύρμηξ) οἱ χοιρογρύλ„ λιοι (4), Ἀκρὶς, καὶ Καλαβώτης. (5) Ταῦτα δὲ ἐστὶ σοφώ„ τερα τῶν σοφῶν. (6) Ταῦτα οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα τίνα ἔχει οἰκειότητα λόγου, περὶ ἀναισθήτων πάντῃ μηχανημάτων λεγόμενα; ἢ πῶς οὐ ψευδῆ προφανῶς ἐλεγχθήσεται, τὸ βλασφημότατον; ἢ ἀνθρωπίνως εἰρημένα (ὃ σύνηθες αὐτοῖς λέγειν) μεταληφθήσεται; Ἀλλ' οὔπω λόγος ἐστὶν ἐνταῦθα τις ὁ ἀ-

---

(1) Ἡσαΐας Κεφ. Α'.

(2) Ἱερεμ. Η'. Ἀσίδα· ὁ μὲν Ἀκύλας ἐρωδιὸν ἐξέδωκεν· ὁ δὲ Ὀλυμπιόδωρος, Ἰνδικὸν ἐστὶ, φησὶ, γένος ὀρνέου ἡ Ἀσίδα· ὁ δὲ Σύμμαχ. ὁ Ἴκτιν.

(3) Παροιμ. ς'.

(4) Χοιρογρύλλιος. Οἱ μὲν εἶδος ἰχθύος εἶναί φασιν· οἱ δὲ τοὺς λαγωοὺς, οἱ δὲ τοὺς καλουμένους οἴστρους.

(5) Καλαβώτης. Ἰχθύος εἶδος, ἢ σαύρας.

(6) Παροιμ. κδ'.

ὁ ἀναγκάζων, ἐπὶ τὸ ἀνθρωπικώτερον τὰ τοιαῦτα μεταλαμβάνειν τε καὶ ἐκδέχεσθαι, οὗ οἱ τῶν θείων λογίων ἑρμηνευταὶ, καὶ ἱεροφάντορες, ἄλλως, ὅ,τι μὴ κυρίως τε καὶ ἀληθῶς εἰρημένα, ἐξέλαβον. Οὐδ' ἂν ψεύσοιτο, ἄπαγε! ἡ αὐτοαλήθεια. Ὥστε οὐδὲ γνώσεως ὁποιασοῦν αἰσθητικῆς ἀπογυμνωτέον τὰ ζῶα τὰ ἄλογα.

Θεώρημα Μ'.

§. ψπα. „ Οὐθ' ἡ λοιπὴ δὲ περὶ τῆς ἐν τοῖς κτήνεσιν αἰσθητικῆς ψυχῆς δόξα, ἀτοπίας οἱασοῦν καθαρεύει, „ ἀπαντᾷ δὲ καὶ αὐτὴ ἀπορίαις ταῖς χαλεπωτάταις.

Λοιπὴ δὲ ἐστὶ, τὸ μηδὲ αὔλοντι πνεῦμα πεφυκέναι (§. ψοζ'. ψοη'.) οὐδὲ τῆς κατὰ γνῶσιν ἀντιλήψεως, μὴ τέλεον ἀμοιρεῖν. (§. ψοθ'. ψπ'.) ἡ λοιπὴ δόξα συνελόντι φάναι περὶ τῆς κτηνώδους ψυχῆς, αὕτη ἐστὶν, ἡ τὴν γνῶσιν τῇ ὕλῃ συνάπτουσα. (§. ψοϛ'.) Ἀλλ' εἴπερ ἄρα, ἐν ὑλώδει τε καὶ σωματικῇ οὕτω τιθεμένῃ οὐσίᾳ ὡς δύναμις προσήκουσα τὸ γνωστικὸν ἀποκληρωθῇ, ἐν κινήσει πάντως τινὶ ἐκτελεσθήσεται τὰ τῆς γνώσεως αὐτῇ. (§. χϟϛ'. χϟζ.) Κινήσεις δὲ σωματικὰς τὰς τοῦ γνωστικοῦ προσοχὰς ἐν ἡμῖν, ἐδείχθη μὴ εἶναι, (§. χϟθ.) οὐκοῦν οὐδ' αἱ διὰ σωματικῶν εἰσὶ προσβολῶν ἔξωθεν ἐνεγειρόμεναι, (§. ψ.) οἵας δὴ πλεῖσθαι φαμὲν τὰς κατ' αἴσθησιν. (§. ψξε. ψξϛ'.) ὥστε οὐδὲ ἐπὶ τῶν κτηνῶν τοιαύτας ὑπολαμβάνειν εἰκὸς, εἰ κυρίως καὶ τύπων αἰσθήσεις εἰσίν. (§. ψξθ.) Ἢ γνώσεις τὰς ἐκείνων θετέον μὴ τοιαύτας, οἵας δὲ αὐτοὶ ἀγνοοῦμεν; Καὶ μὴν αὐτὸ τοῦτο οὐδὲν ἧττον ὑπολειφθήσεται ἀπορώτατον, πῶς ἂν διὰ κινήσεως σωματικῆς γνωστική τις ἀντίληψις, καὶ κρίσις ὁποιαδήποτε ὑποσταίη. (§. χϟϛ'. χϟζ'.) Ἔτι δὲ οὐδὲ αἱ ἀναμνήσεις πάντη πάντως σωματικαὶ κινήσεις εἰσίν. (§. ψα.) Ὅρα καὶ τὰ πλείω τῶν εἰρημένων, ἀπὸ §. χϟϛ'. ἄχει §. ψϛ'.

Σχό-

Σχόλιον.

§. ψπβ'. „Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος Πριάμοιό τε παῖδες,
„Ἄλλοι τε Τρῶες, μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ.

Οὐδὲν γὰρ ἄλλο Ἐπίκουρος, καὶ οἱ ἐκείνου πάντες συνθιασῶται, ὅσοι τε παλαιοὶ, καὶ ὅσοι νεώτεροι, ἥδιον ἂν ἀκούσαιεν, ἢ τοῦτο σφίσιν ὁμολογούμενον, μὴ πάντη δηλονότι ἀποπεφυκέναι τὴν ἔνυλον φύσιν πρὸς νόησιν. Οὕτω γάρ τοι καὶ τὰς ἀτόμους τὰς ἑαυτοῦ προχειρίζεται Δημόκριτος, καὶ οἱ μετ' ἐκεῖνον· ὅ,τε Ἐμπεδοκλῆς τὰ κατ' αὐτὸν στοιχεῖα τὰ τέτταρα. Καὶ Ἡράκλειτος τὴν ἀναθυμίασιν, καὶ Ἵππων τὸ ὕδωρ, καὶ Κριτίας τὸ αἷμα, ὅ,τε Δικαίαρχος, τὴν ἁρμονίαν. (§. ψκγ. ψκδ'.) Καὶ Λώκιος δὲ ὑποστήσεται τὴν αὐτοῦ ἡμῖν ὕλην, ὡς δεκτικὴν τῆς αὐτῆς ἐκτάσεώς τε, καὶ γνώσεως, καὶ ὁ Ὡββέσιος τὰς σωματικὰς ἐνεργήσεις τε, καὶ ἀντιδράσεις, εἰς ἐννοιῶν σύστασιν ἀποχρῆναι ἡγήσεται, καὶ πάντες ἁπλῶς οἱ Materialistæ, τοῦτο δὲ ἐστὶν Ὑλῖται, καθ' ἡμᾶς ἀκούοντες, διὰ τὸ μηδὲν, παρὰ τὰ ἔνυλα τῶν ὄντων, ἄλλο ἀποδέχεσθαι, πάντες τὰ νικητήρια ᾄσονται. Τοῦτο γὰρ αὐτοῖς τὸ σπουδαζόμενον ἦν, τὸ μηδὲν ἀπροσφυῶς ἔχειν τὴν σωματικὴν οὐσίαν πρὸς τὸ νοεῖν· τούτου δὲ δοθέντος, καὶ ἡ ἐν ἡμῖν ψυχὴ σῶμα, καὶ οὐδ' ἁπλῆ, οὐδ' ἀθάνατος, σωματικὴ γὰρ, καὶ αὐτὴ συνδιαλυομένη τῷ σώματι. Τί γὰρ ἄλλο κρεῖττόν τε, καὶ ἰσχυρότερον, εἰς κατασκευὴν τοῦ ἀθανάτου τῆς ψυχῆς ἐλαμβάνετο, ἢ τὸ ἄϋλον; Πόθεν δὲ τὸ ἄϋλον ἐκείνῃ συνεπεραίνετο, ἢ ἐκ τοῦ τῆς γνωστικῆς μετέχειν δυνάμεως; Τὸ γὰρ, ὡς ἑτεροία τις ἐπανατείνεσθαι θέλειν, ἡ τῶν ἀλόγων κατ' αἴσθησιν γνῶσις, τῆς ἀνθρωπίνης, καὶ ἡμετέρας, οὐδὲν ὀνίνησιν. Ἑτεροία γάρ τις, ἐροῦσι, καὶ ἡ τῶν κτηνῶν κρᾶσις καὶ σύστασις, ὕλη γε μὴν, τὸ κριτικὸν πλουτοῦσα, οὐκ ἄνευ τῆς τρίτης διαστάσεως. Τὸ γὰρ νοεῖν, ἐξ ἀφορμῆς κινήσεως τινὸς τῆς ἐπισκηπτούσης τῷ σώματι (τοῦτο γὰρ δὴ ἐτίθετο τὸ αἰσθάνεσθαι) (§. ψξε. ψξϛ'.), ἐκ μὲν τῆς ἀρχῆς, ὑφ' ἧς τὸ εἰς γνῶσιν ἐνδόσιμον, καὶ τοῦ πέρατος ὃ ἐστι τὸ γνωστὸν, ἔχει τινὰ διαφοράν. Καθ' αὐτὸ δὲ, καὶ εἰδικῶς οὕτω φάναι, ἡ ἐνέργειά τις ἐστὶν

διωά-

δυνάμεως γνωστικῶς ἀντιληπτικῆς, οὐδεμίαν. Οὐδ' ἐκεῖνα δέ, ἅτινες πρὸς διάκρισιν, τοῦ ἐν ἀνθρώποις, καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις γνωστικοῦ μορίου, ἀπαντήσειε, τὸ ἡμᾶς μὲν νοεῖν ὀξύτερον πεφυκέναι, καὶ τελεώτερον, τὰ δὲ νωθέστερά πως εἶναι πρὸς τοῦτο, καὶ ἀφυέστερα. Καὶ τοὺς μὲν κρίνειν τε καὶ διανοεῖσθαι, τὰ δὲ οὐδαμῶς, οὐδ' ἐκεῖνα οἶμαι εἰς ἐκφυγὴν τῶν πειϊσαμένων ἀτόπων ἀρκέσει. Ἐροῦσι γάρ, οἱ ὑλῖται οὗτοι, τὸ κοινῇ ἀξιούμενον ἐκεῖνο ὑπὲρ ἑαυτῶν προβαλλόμενοι, ὡς ἐκ τοῦ μᾶλλον καὶ ἧττον, οὐδεμία οὐσιώδης διαφορὰ τοῖς πράγμασι προσεγγίνεται. Ὅτι καὶ τῶν ἀνθρώπων πολλοί, οὕτω βλᾶκές εἰσι, καὶ ἠλίθιοι, ὡς μηδὲν εἶναι δοκεῖν τὰς κρίσεις, καὶ τῶν ἀλόγων βελτίονες. Ὅτι περὶ ἃ καθήκει αὐτοῖς, καὶ τὰ κτήνη κρίνειν ἐοίκασι, τάς τε ὁμοιότητας τῶν πραγμάτων, καὶ τούτων τὰς διαφορὰς, ἀρίστως διακρίνοντα, καὶ γνωρίζοντα· ὅτι τέως καὶ τὴν κατὰ διάνοιαν ἐνέργειαν οὐδὲ ταῦτα πάντῃ ἀφῄρηται. Ὁ γὰρ ἐκ (1) τοῦ Χρυσίππου, παρὰ τοῦ Σέξτου τοῦ Ἐμπειρικοῦ, τοῦ κυνὸς θρυλλούμενος συλλογισμός, καὶ πᾶσι μὲν οὖν, καὶ τοῦ μεγάλου δὲ Βασιλείου (2) ἀνώνεκται. „ Ἃ γὰρ οἱ κατὰ πολλὴν σχολὴν τοῦ βίου „ καθεζόμενοι, μόλις ἐξεῦρον, οἱ τοῦ κόσμου σοφοί, τὰς „ τῶν συλλογισμῶν λέγω πλοκὰς, ταῦτα δείκνυται παρὰ „ τῆς φύσεως ὁ κύων πεπαιδευμένος. Τὸ γὰρ ἴχνος τοῦ „ θηρίου διερευνώμενος, ἐπειδὰν εὕροι αὐτὸ πολυσχιδῶς σχι„ ζόμενον, τὰς ἑκασταχοῦ φερούσας ἐκτροπὰς ἐπελθὼν, μο„ νονουχὶ τὴν συλλογιστικὴν φωνὴν ἀφίησι διὰ τῶν πραττομένων· „ ἢ τήνδε, φησίν, ἐξῆψε τὸ θηρίον, ἢ τήνδε, ἢ ἐπὶ „ τόδε τὸ μέρος. Ἀλλὰ μὴν οὔτε τήνδε, οὔτε τήνδε, λει„ πόμενον ἐστί, τῇ δὲ ὡρμῆσθαι αὐτό· καὶ οὕτω τῇ ἀναιρέ„ σει τῶν ψευδῶν, εὑρίσκει τὸ ἀληθές. Τί περιττότερον „ ποιοῦσιν οἱ ἐπὶ τῶν διαγραμμάτων σεμνῶς καθεζόμενοι, „ καὶ τὴν κόνιν καταχαράσσοντες, τριῶν προτάσεων ἀναιροῦν„ τες τὰς δύο, καὶ ἐν τῇ λειπομένῃ τὸ ἀληθὲς ἐξευρίσκον„ τες;

---

(1) Βιβλ. Α'. Πυῤῥων. Ὑποθ. Κεφ. ΙΔ'.
(2) Βασίλ. Ὁμιλ. Θ'. εἰς τὴν Ἑξαήμ.

„ τις; Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτω. Ἐκεῖνο δὲ αὖθις, ὅ τινες
πρὸς διαφορὰν τῆς ἐν ἀνθρώποις καὶ κτήνεσιν αἰσθητικῆς
δυνάμεως προτείνειν εἰώθασι, αἰσθήσεως μὲν, γνώσεως δὲ
οὐδ᾽ ἧς τινοσοῦν μετεῖναι τοῖς κτήνεσι λέγοντες, λόγου ἥκιστα
ἔχεσθαί μοι δοκεῖ. Πῶς γὰρ αἴσθησιν ἔχει, εἰ μὴ καὶ γνῶσιν; (§. ϡξϛ'. ϡξθ'.) „ τοῖς γάρ τοι ζώοις, οὐ μόνον τὸ
„ γεννῆσαι ἔργον (τοῦτο γὰρ κοινὸν τῶν ζώντων πάντων.)
„ ἀλλὰ καὶ γνώσεώς τινος πάντα μετέχουσι, τὰ μὲν πλείο-
„ νος, τὰ δ᾽ ἐλάττονος, τὰ δὲ πάμπαν μικρᾶς. Αἴσθησιν
„ γὰρ ἔχουσιν. Ἡ δ᾽ αἴσθησις γνῶσίς τις. (1)

Σχόλιον Β'.

§. ϡπγ'. Περὶ μὲν οὖν τοῦ δυσχεροῦς προβλήματος, ὥς γε τὸ δυσέφικτον τοῦ ζητουμένου συνιδεῖν, καὶ τὸ πλημμελὲς, καὶ σφαλερὸν τῶν κατ᾽ ἄλλους περὶ τούτου δοξασιῶν ἀπελέγξαι, τοσαῦτα. Αὐτοὶ δὲ, τί δήποτε προελώμεθα; ἢ τὸ ἀπορεῖν ἐν οἷς δίκαιον. Οὐδὲ γὰρ, οὐδὲ τοῦτο ἄλλως ὀλιγωρητὸν, τὸ εἰδέναι, ἅ,τε ἀπορήσαντας διερευνᾶσθαι χρὴ, καὶ οἷς ἄλλοι, καί τοι πολλὰ καμόντες, τοῦ τέλους διήμαρτον. Ἐμοὶ γοῦν ταῦτα ἀμφότερα ἀεὶ προσίστη, καὶ νοῆσαι χαλεπὰ, καὶ διερμηνεῦσαι ἀδύνατα, ὅπως τε ἡ ἄυλος φύσις ἔχει, πρὸς τὴν φύσει παραπηδῶσαν τῇ ἐνύλῳ ἔκτασιν· (§. φκα.) καὶ ὅπως ἡ ἐπὶ τῶν κτηνῶν ἔνυλος, πρὸς τὴν προσήκουσαν τῇ ἀΰλῳ γνῶσιν. Τὴν μὲν γὰρ, καὶ πάντη ἀφελεῖν ἐκείνης, οὐ ξυνετὸν, καὶ προσάψαι ἄτοπον· (§. Αὐτ.) τὴν δὲ, καὶ προσάψαι ταύτῃ χαλεπὸν, (§. ϡπα. ϡπβ'.) καὶ τὸ σύνολον ἀπελάσαι ἄλογον. (§. ϡοθ'. ϡπ'.) Ἀλλ᾽ αὐτὸς μὲν οὕτως ἐγὼ περὶ τούτων, ὑπ᾽ ἀγνοίας φρονεῖν ἀναγόμενος· γένοιτο δέ τις (εὐξαίμην γὰρ αὖ τὸ τοῦ Ὁμηρικοῦ Ἀγαμέμνονος) ἄλλος,

„ .... Ὅς τις τῆσδε ἀμείνονα μῆτιν ἐνίσποι,
„ Ἢ νέος, ἠὲ παλαιὸς, ἐμοὶ δέ κεν ἀσμένῳ εἴη.

Πε-

---

(1) Ἀρις. Περὶ ζώων γενέσ. Βιβλ. Α'. Κεφ. ἔσχατω.

Περὶ Δυνάμεως Φανταστικῆς.

Θεώρημα ΜΑ'.

§. ψπδ'. „ Ἡ φανταστικὴ δύναμις, μόνῃ τῇ ἀρχῇ, ἀφ' ἧς τὸ εἰς κίνησιν ἐνδόσιμον ἀμέσως αὐτῇ, τῆς αἰσθητικῆς ἐστὶ διαφέρουσα.

Ἔστι γὰρ οὐδέν, ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς ἀντιληπτική, τῆς καὶ τὰς ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τῶν νεύρων ἀρχάς, κινήσεως, τῆς εἴθ' ὑπὸ τῆς ψυχῆς, εἴθ' ὑπὸ τοῦ ἐν ἐκείνῳ πνεύματος ἐνεγειρομένης, παραπλησίως τῇ ἄλλοτε κατ' αἴσθησιν, τοῖς μὲν ἐκτὸς ὀργάνοις ὑπὸ τὴν θύραθεν προσβολὴν τὴν ἀρχὴν λαβούσης, ἐπὶ δὲ τὰς αὐτὰς ἀρχὰς διαδοθείσης. (§. χϛβ. χοδ. καὶ §. ψοδ. Ε'.) Ἐπεὶ ἄρα ἐπ' ἀμφοῖν τῶν δυνάμεων, ἥτε τοῦ γνωστικοῦ ἀντίληψις μοῖρα ἡ αὐτή, καὶ ἡ αμέσως ἀντιληπτὴ ἐκείνῳ γινομένη κίνησις κοινή. Ἀφ' ὧν δὲ τὸ πρὸς τὴν κίνησιν ἐνδόσιμον ἕτερα ταῦτα. Τῇ μὲν γὰρ ἡ ψυχή, ἢ τὸ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον πνεῦμα ἀμέσως, τῇ δὲ τὰ ἔξωθεν τοῖς αἰσθητηρίοις προσαράττοντα πρώτως. Ἡ ἄρα φανταστικὴ δύναμις, κτ.

Σχόλιον.

§. ψπε'. Εἰκότως ἂν καὶ αἴσθησιν ἐσωτερικὴν τὴν φαντασίαν προσεῖπον, ἅτε δὴ δύναμιν ἀντιληπτικὴν τῶν ὑλῶν δι' ἐνδοτέρων κινήσεων, τοῦτο τῆς ἐκτὸς διαφέρουσαν ὅτι αὕτη δι' ἐξωτέρων. Ταύτῃ τοι καὶ ἀνάπαλιν, φαντασία τις οἷον „ ἐξωτερικὴ ἡ αἴσθησις ἤκουσεν. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἐστὶ φαν„ τασία, ἢ μικρὰ αἴσθησις, ὥσπερ καὶ αἴσθησις σφοδρὰ ἐστὶ „ φαντασία. (1) Ὁ γάρ τοι Χρύσιππος καὶ αὐτὴν τὴν αἴσθη-

(1) Φιλόπον. Ἐν Ὑπομν. εἰς τὸ Γ'. Περὶ Ψυχῆς.

θητὴν φαντασίαν ἐκάλει, οὐ μόνον ὡς Ἀριστοτέλης (1) τὴν ἀμυδροτέρων, ἢ οὐκ ἐναργῶς τοῦ αἰσθητοῦ ἀντιλαμβανόμεθα, ἀλλὰ καὶ τὴν μάλιστα ἐναργεστάτην. „ Πάθος γὰρ (2) εἶναι „ τοῦτο ἀποδίδου ἐν τῇ ψυχῇ γιγνόμενον, ἐνδεικνύμενον ἑαυ- „ τό, καὶ τὸ πεποιηκός. Ταύτην δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ φωτὸς ἔλεγεν οὕτως εἰρῆσθαι· καθάπερ γὰρ τὸ φῶς αὐτὸ δείκνυσι, καὶ τ᾽ ἄλλα τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα, οὕτω τοι καὶ ἡ φαντασία δείκνυσιν ἑαυτήν, καὶ τὸ πεποιηκὸς αὐτήν. Εἰ δὲ τὴν αἰσθητὴν φαντασίαν, κατὰ τὸ αἰσθητὸν ἐκ τοῦ ἀκολούθου, φανταστὸν εἰπεῖν οὐκ ὤκνει. „ φανταστὸν γὰρ κατ᾽ αὐτὸν τὸ ποιοῦν „ τὴν φαντασίαν, οἷον τὸ λευκόν, τὸ ψυχρὸν κτ. Διαφοράν δέ τινα ταῖς ὑπὸ τῆς φαντασίας ἀλλοκότοις καὶ παραχώδεσι τῶν κινήσεων ἐπισημειούμενος „ φανταστικὸν ἐ- „ στίν, ὡρίζετο διάκενος ἑλκυσμός, πάθος ἐν τῇ ψυχῇ ὑ- „ π᾽ οὐδενὸς φανταστοῦ γινόμενον, καθάπερ ἐπὶ τῶν σκιαμα- „ χούντων, καὶ κενὰς ἐπιφερόντων τὰς χεῖρας. Ὥστε κατά γε τὴν Χρυσίππειον δόξαν, τῇ μὲν φαντασίᾳ, (ἤτοι τῇ αἰσθήσει) ὑπόκειται τὸ φανταστὸν (τουτέστι τὸ αἰσθητόν·) τῷ δὲ φανταστικῷ οὐδέν. Νοητέον δὲ πράγματι, ἄλλως γὰρ ὑπόκειται καὶ τῷ φανταστικῷ τῇ δοκήσει τὸ φάντασμα, ἐφ᾽ ὃ ἑλκόμεθα κατὰ τὸν φανταστικὸν διάκενον ἑλκυσμόν. Ταῦτα δὲ γίνεται ἐπὶ τῶν μελαγχολώντων, καὶ μεμηνότων. (3)

Καὶ ὁ μὲν δὴ ταῦτα, αὐτοὶ δὲ τὸ ἐγγινόμενον πάθος τῇ ψυχῇ ὑπὸ ἐνδοτέρας κινήσεως, οὐ μόνον ἐκ μελαγχολίας, ἢ μανίας ταραττομένῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀταράχῳ τε, καὶ ἀκύμονι τῇ καταστάσει, οὐδὲν ἧττον διακειμένῃ, φαντασίαν ἀποκαλεῖν κυρίως εἰώθαμεν τοῖς τε κοινῇ δεδογμένοις στοιχοῦντες, καὶ τῆς τε παρούσης αἰσθήσεως αὐτὴν ἀντιδιαστέλλοντες, καὶ πλὴν τῆς ἀρχῆς, ἐξ ἧς ἡ τοῦ πάθους ποιητικὴ κίνησις τῇ ψυχῇ, τ᾽ ἄλλα πολὺ τὸ ὅμοιον ἔχειν τῇ αἰσθήσει, τὴν φαντασίαν ἡγούμενοι. Τῷ γὰρ ὅτι οὐκ αὖτις ἀπεικότως

την

(1) Περὶ Ψυχ. Γ΄. Κεφ. Γ΄.
(2) Παρὰ Πλουτάρχ. Περὶ Ἀρεσκ. Βιβλ. Δ΄.
(3) Χρύσιπ. Παρὰ Πλουτάρχ. Αὐτ.

τὴν φαντασίαν, ἐφ' ἡμισείας πως αἴσθησιν εἶναι ἀποφήναιτο. Πᾶσα γὰρ αἴσθησις καὶ φαντασίαν ἔχει, οὐχὶ δ' ἀνάπαλιν. Ἐκείνη μὲν γὰρ ἀπὸ πέρατος εἰς πέρας χωρεῖ τὸ πάθος, τοῦ μὲν ἀρχόμενον, τοῦ δ' ἀπολῆγον, (§. ψό. ψοα.) ταύτῃ δὲ κατὰ θάτερον μόνον συμβαίνει· ἐνταῦθα γὰρ ἡ ἀλλοίωσις ἔνθα δὴ καὶ ἡ ταύτης ἀντίληψις. Καὶ ἔστιν, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν ἡ φαντασία τῆς αἰσθήσεως οἷον τὰ τελευταῖα. Ἄλλως τε δὲ καὶ ὑποκείμενον ἐστὶ τὸ αὐτὸ δυνάμεως ἑκατέρας, ἡ τῶν νεύρων, ὡς εἴρηται, ῥίζα. Αἴσθησις γὰρ καὶ „φαντασία τῷ μὲν ὑποκειμένῳ ταὐτὰ, τῷ δὲ λόγῳ ἕτε„ρα. (1) Καὶ ἀντικείμενα τὰ αὐτὰ, τὰ σωματικὰ τῶν ὄντων, καὶ ἔνυλα, καὶ κατὰ μέρος. Οὐδὲν τε φανταστικῶς τῇ ψυχῇ τυγχάνει ἀντιληπτὸν, οὐ μὴ φθάσας δι' αἰσθήσεως ὁ ἐγκέφαλος τὰ ἴχνη προαπεδέξατο. „Ἡ γὰρ φαντασία κίνη„σίς τις δοκεῖ, καὶ οὐκ ἄνευ αἰσθήσεως γίγνεσθαι. (2) Ἀλλ' εἰ καὶ τούτοις οὕτω συμφωνεῖ τῶν δυνάμεων ἑκατέρα, ἔχουσί γε μὴν καί τινας διαφορὰς πρὸς ἀλλήλας, ἃς ὁ Σταγειρίτης κατέλεξεν. (3) Εἰσὶ δὲ αὗται. Α'. „ὅτι ἐν ὕπνοις „φανταζόμεθα μὲν, οὐκ αἰσθανόμεθα δέ. Β'. ὅτι αἴσθη„σις, φησὶν, ἀεὶ πάρεστι, φαντασία δ' οὔ. Τὰ γὰρ νεο„γνὰ (ὡς διερμηνεύει τὸ χωρίον ὁ Φιλόπονος) (4) „οὐ φαντάζεται, βδάλλει γὰρ πάντα μαστὸν, κἂν λίθινος „ᾖ, κἂν βόειος, κἂν οἱοσοῦν, ὕστερον δὲ τὸν τῆς μητρὸς „μόνον.... Καὶ πάλαι δὲ προσομιλήσαντα, καὶ καέντα, „πάλιν προσβάλλουσι τῷ πυρί. Ἀλλὰ γὰρ πρὸς ταῦτα οὐχ ὑγιὲς εἶναι μοι δοκεῖ, πεπονηκεῖα δὲ σφοδρῶς ἡ κατὰ Φιλόπονον κρίσις θεραπείας μόλις ἂν τύχοι τινός. Τί γὰρ, ὅτι βδάλλει πάντα μαστὸν, μὴ καὶ ἀναισθητεῖ; ἄμεινον δὲ λέγειν, ὡς οὐ μνημονεύει, οὐδὲ ἐκ προλήψεων κρίνει· φαντάζεσθαι δὲ καὶ αὐτὰ πᾶσα ἀνάγκη, ἐπεὶ καὶ αἰσθάνεται, οὐ-

δὲ

---

(1) Μιχαὴλ Ἐφέσ. ἐν Προοιμ. τοῦ περὶ μνήμ. καὶ ἀναμν.
(2) Ἀριστ. Περὶ Ψυχ. Βιβλ. Γ'.
(3) Αὐτ. Αὐτ.
(4) Ἐν Ὑπομν. εἰς τὸ Γ'. τῶν περὶ Ψυχ.

δὲ γὰρ ἂν χωρὶς εἴη ποτὲ αἴσθησις φαντασίας, εἰ καὶ φαν-
τασία εἶναι ἐνδέχεται ἄνευ αἰσθήσεως. Διόμοι δοκεῖ, καὶ
τὸν Φιλόσοφον νοεῖν ἐθέλειν, μὴ ἀεὶ παρεῖναι τὴν φαντα-
σίαν τὴν μετὰ κρίσεως. Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς ἀρτιγεννήτοις,
οὐχ οἷα ἐστὶν ἡ τοῦ ἐγκεφάλου οὐσία ἁπαλωτέρα οὖσα, ἀσύγ-
χυτα κατέχειν τὰ ἐν αὐτῇ ἐναποτυπούμενα, ταύτῃ τοι καὶ
περὶ τὰς ἐξ αὐτῶν προλημμένας σφάλλεται κρίσεις, καὶ τῆς
πιάς δὲ φαντασίας μόνης λέγεται ἀμοιρεῖν, αἴσθησιν δὲ
ζῶα ὄντα, ἀεὶ ἔχει. Γ'. „ ὅτι οὐ δοκεῖ φησὶ (1) πᾶσι
„ τοῖς θηρίοις φαντασίαν ὑπάρχειν. οἷον μύρμηκι, ἢ με-
„ λίττῃ, ἢ σκώληκι. Ἔχει δὲ καὶ τοῦτο ἀπορίαν, πῶς γὰρ
ἂν ἐπίσταιντο τὰς καταδύσεις τὰς ἑαυτῶν οἵ τε σκώληκες, καὶ
οἱ μύρμηκες μάλιστα, καὶ αἱ μέλιτται τὰ σμήνη, εἰμὴ καὶ
ἀπόντων ἔφερον τὰ ἀποτυπώματα; Δ'. „ ὅτι αἱ μὲν (αἱ
„ αἰσθήσεις) ἀληθεῖς αἰεὶ, (2) (ὡς τῶν ὄντων παραστατι-
„ καὶ) αἱ δὲ φαντασίαι γίνονται αἱ πλείους ψευδεῖς, ὡς
„ ἄρα καὶ τὰ μὴ ὄντα ἰνδαλλόμεναι. Ε'. (3) ὅτι αἱ αἰσθή-
„ σεις ἐναργεῖς, αἱ δὲ φαντασίαι ἀμυδραί. Οὐ γὰρ λέ-
„ γομεν, ὅταν ἐνεργῶμεν, ἀκριβῶς περὶ τὸ αἰσθητὸν, ὅτι
„ φαίνεται ἡμῖν τοῦτο ἄνθρωπος, ἀλλὰ μᾶλλον ὅταν μὴ
„ ἐναργῶς αἰσθανώμεθα, φαντασίας καλοῦντες τὰς ἀμυδρὰς
τῶν αἰσθήσεων. (§. χοϛ'.) ϛ'. „ ὅτι (4) φαίνεται καὶ μύου-
„ σιν ὁράματα· ἥτις διαφορὰ παραπλησία ἐστὶ σχεδὸν τῇ
πρώτῃ. Ὡς μὲν οὖν αἱ τεθεῖσαι διαφοραὶ ἅπασαι, πλὴν
τῆς Β'., καὶ Γ'., περὶ ἃς καὶ λόγος τις ὕπεστιν ἀμφιβολίας,
ἐκ τῆς τεθείσης ἡμῖν ἐν τῷ θεωρήματι ἐξηρτημέναι εἰσὶ,
ῥᾴδιον συνιδεῖν παραθεμένους. Ἡ γὰρ Α'. καὶ ϛ'. δι' ἐκεί-
νην πάντως· ὅτι καὶ καθεύδουσι καὶ μύουσι, κινεῖται μὲν τὰ
πρὸς τῷ ἐγκεφάλῳ τῶν νεύρων, τὰ δ' ἐπὶ τὸ ἐκτὸς αἰσθη-
τήριον ἥκιστα, οὕτω δηλ. ὥστε τὴν κίνησιν ἀνενεγκεῖν ἐπ' αὐ-
τὴν

(1) Ἀριστ. Περὶ Ψυχῆς. Βιβλ. Γ'.
(2) Αὐτ. Αὐτ.
(3) Αὐτ. Αὐτ.
(4) Αὐτ. Αὐτ.

τὴν τῶν ἀρχὴν, ὅθεν ἡ αἴσθησις. Καὶ ἡ Δ΄. δὲ, καὶ ἡ Ε΄. τὸν αὐτὸν ἔχουσι λόγον· τὸ γὰρ τοῦ αἰσθητηρίου ἐπενεργοῦν, ὅπερ ἐνεργεῖ, καὶ ὑφίστηκε. Τὸ δὲ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον κίνημα, παραπλήσιον τοῦ ἄλλοτέ ποτε γινομένου. καὶ ὑπὸ τῆς ψυχῆς ἔχοι ἂν γενέσθαι, καὶ τοῦ ἐκεῖσε πνεύματος. (§. ψοδ. Ε΄.) Τό,τε αἴσθημα, διὰ τῆς θύραθεν ἐπιούσης προσβολῆς ἐγειρόμενον, εἰκὸς εἶναι καὶ ἐναργέστερον, ἢ τὸ φάντασμα, ὅπερ ἐξωτερική τις αἰτία οὐδόλως πάρεισιν ἡ κινήσασα. (§. Αὐτ.)

Σχόλιον Β΄.

§. ψπς΄. Τῶν περὶ αἰσθήσεως ἀνωτέρω (§. ψοδ.) εἰρημένων τὰ πλεῖω, εὕροις ἂν καὶ ταῖς φαντασίαις, ἐπιστήσας, ἐπαληθεύοντα, εἴπερ ἐξ ἠγημένων τινῶν αἰσθήσεων. καὶ τὸ πᾶν αἰσθήσεις τινές εἰσι καὶ αὐταὶ ἐξ ἐνδοτέρων κινημάτων τὴν ἀρχὴν ἔχουσαι, καθάπερ εἴρηται. (§. ψπέ.)

Α΄. Οὖν ὥσπερ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων (§. ψοδ΄. Γ΄.) ἐλέγομεν, οὕτω κἀνταῦθα, μὴ ἴσων ἐμποιουμένων τοῖς πᾶσιν, οὐδὲ τοῦ αὐτοῦ ἀεὶ, τῶν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἀλλοιώσεων, διαφέρειν εἰκὸς καὶ ἄλλους ἄλλων, καὶ τοὺς αὐτοὺς ἄλλοτε ἑαυτῶν τῇ δυνάμει, καὶ τοὺς μὲν παχυτέρους εἶναι, καὶ ἀφυεστέρους, τοὺς δ᾽ ὀξυτέρους τε, καὶ ἑτοιμοτέρους· καὶ νῦν μὲν ἐμμελῶς ἔχοντας, καὶ εὐρύθμως, νῦν δὲ πλημμελῶς καὶ ἀτάκτως ταῖς φανταστικαῖς ἀντιλήψεσιν. Αἴτια δὲ, αἱ τῶν κράσεων διαφοραί· οἷον αὐτὴ δὴ τοῦ μορίου ἡ σύστασις, καθ᾽ ὃ ἀμέσως ἡ πρὸς φαντασίαν τελεῖται κίνησις. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀρτιγεννήτων, καὶ δὴ, καὶ τῶν κομιδῇ παίδων, διὰ τὸ ἁπαλὸν εἶναι καὶ ἥκιστα ἀντερεῖδον, ἀτονώτεραι καὶ αἱ φαντασίαι. Ἐπὶ δὲ τῶν προσηβηκότων ἤδη, καὶ ἀνδρωθέντων, διὰ τὸ στερρὸν, καὶ ἐλαστικώτερον, ἀκμαιότεραι. Γεγηρακότων δὲ ἤδη, διὰ τὸ ὑπαύχμηρον, καὶ ὑπόχαυνον, νωθρότεραι. Καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ καθεστῶσιν ἡλικίαν, τοῖς μὲν ὁ ἐγκέφαλος εὐρυτερός τε ὤν, καὶ καθαρώτερος, καὶ βαθύτερος, καὶ λειότερος, τοῖς δὲ ὑπεναντίως πως διακείμενος πλείστην ὅσην παρέχεται τὴν διαφορὰν τῶν φαντασιῶν. Δαιμονίως ταῦτα ὁ

Πλατωνικὸς Σωκράτης ἐκτίθεται (1) καὶ διερμηνεύει. „Θὲς δή μοι λόγου ἕνεκα ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐνὸν κήρινον ἐκμαγεῖον, τῷ μὲν μεῖζον, τῷ δ' ἔλαττον, καὶ τῷ μὲν καθαρωτέρου κηροῦ, τῷ δὲ κοπρωδεστέρου, καὶ σκληροτέρου, ἐνίοις δὲ ὑγροτέρου, ἔστι δ' οἷς μετρίως ἔχοντος. Θεαιτ. τίθημι..... Σωκρ. ὅταν οὖν ὁ κηρὸς ἐν τῇ ψυχῇ βαθύς τε καὶ πολὺς, καὶ λεῖος, καὶ μετρίως εἰργασμένος ᾖ, τὰ ἰόντα διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἐνσημαινόμενα εἰς τοῦτο τὸ τῆς ψυχῆς κέαρ, ὃ ἔφη Ὅμηρος, αἰνιττόμενος τὴν τοῦ κηροῦ ὁμοιότητα, τότε μὲν καὶ τούτοις καθαρὰ τὰ σημεῖα ἐγγιγνόμενα, καὶ ἱκανῶς τοῦ βάθους ἔχοντα, πολυχρόνιά τε γίνεται, καὶ εἰσὶν οἱ τοιοῦτοι, πρῶτον μὲν εὐμαθεῖς, ἔπειτα μνήμονες. Εἶτα οὐ παραλλάττουσι τῶν αἰσθήσεων τὰ σημεῖα, ἀλλὰ δοξάζουσιν ἀληθῆ· σαφῆ γὰρ, καὶ ἐν εὐρυχωρίᾳ ὄντα, ταχὺ διανέμουσιν ἐπὶ τὰ αὐτῶν ἕκαστα ἐκμαγεῖα. Ἃ δὴ ὄντα καλεῖται. Καὶ σοφοὶ δὴ οὗτοι καλοῦνται. ἢ οὐ δοκεῖ σοι; Θεαίτητ. ὑπερφυῶς μὲν οὖν. Σωκρ. ὅταν τοίνυν λάσιόν τις τὸ κέαρ ᾖ, ὃ δὴ ἐπῄνεσεν ὁ πάνσοφος Ποιητὴς, ἢ ὅταν κοπρῶδες, καὶ μὴ καθαροῦ τοῦ κηροῦ, ἢ ὑγρὸν σφόδρα, ἢ σκληρὸν, ὧν μὲν ὑγρὸν, εὐμαθεῖς μὲν, ἐπιλήσμονες δὲ γίγνονται· ὧν δὲ σκληρὸν, τἀναντία. Οἱ δὲ δὴ λάσιον, καὶ τραχὺ, λιθῶδές τι, ἢ γῆς, ἢ κόπρου συμμιγείσης, ἔμπλεων ἔχοντες, ἀσαφῆ τὰ ἐκμαγεῖα ἴσχουσιν· ἀσαφῆ δὲ καὶ οἱ τὰ σκληρά· βάθος γὰρ οὐκ ἔνι. Ἀσαφῆ δὲ καὶ οἱ τὰ ὑγρά· ὑπὸ γὰρ τοῦ συγχεῖσθαι ταχὺ γίγνεται ἀμυδρά. Ἐὰν δὲ πρὸς πᾶσι τούτοις ἐπ' ἀλλήλων συμπεπτωκότα ᾖ ὑπὸ στενοχωρίας, ἐάν του σμικρὸν ᾖ τὸ ψυχάριον, ἔτι ἀσαφέστερα ἐκείνων. Πάντες οὖν οὗτοι γίγνονται οἷοι δοξάζειν ψευδῆ· ὅταν γάρ τι ὁρῶσιν, ἢ ἀκούωσιν, ἢ ἐπινοῶσιν ἕκαστοι, ἀπονέμειν ταχὺ ἑκάστοις οὐ δυνάμενοι, βραδεῖς τε εἰσὶ, καὶ ἀλλοτριονομοῦντες. Παρορῶσί τε, καὶ παρακούουσι, καὶ παρανοοῦσι πλεῖστα. Καὶ καλοῦνται αὖ οὗτοι, ἐψευσμένοι τε δὴ τῶν ὄντων, καὶ ἀμαθεῖς.

Β'. Οὐχ

(1) Πλάτων ἐν Θεαιτήτῳ.

Β'. Οὐχ ὅπως δὲ ἐπ' αὐτὸ τὸ κέαρ ἀναθετέον τὰς διαφορὰς ταύτας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ ζωτικὸν πνεῦμα, ἀφ' οὗ ἀμέσως ἐκείνῳ ἐμποιεῖται ἡ κίνησις, ἧς αὐτὸ οὐδὲν ἐκμάσσεται. Τοῦ γὰρ πνεύματος ἐνδείᾳ τε, καὶ νωθείᾳ, ἀμυδρότερα πάντως τὰ ἐκμαγεῖα, ἣν δὲ δαψιλέστερον ᾖ, καὶ μᾶλλον ὀξυκίνητον, ζωηρότερα. Καὶ πάλιν οὕτως ἔχοντι τῷ εἰρημένῳ πνεύματι, ἐὰν ἡ ἀπαιτουμένη λεπτότης προσῇ, ὁμαλαὶ ἀποβήσονται αἱ ἀνατυπώσεις, καὶ ἀτάραχοι. Ἐὰν δὲ τραχύτης τις, ἐκ δυσκρασίας ἢ διαίτης πλημμελοῦς, ἐγγένηται, πολὺ κἀντεῦθεν ταῖς φαντασίαις, τὸ ἀνώμαλόν τε καὶ ταραχῶδες. Διὸ καὶ ἀὴρ ὁ εὐκραής τε καὶ εὔπνους, ἢ τοὐναντίον, ὡς ἄρα διὰ τῶν κλοναρίων τῆς τραχείας καλουμένης ἀρτηρίας, τὰ τῆς φλεβώδους εἰσιὼν, καὶ τὸ κατὰ τὴν καρδίαν αἷμα διαψύχων τε, καὶ διαρριπίζων, οὐκ ἀσυντελὴς πάμπαν πρὸς τὸ εὖ, ἢ μὴ, φαντάζεσθαι κρίνεται τοῖς ἀναπνέουσιν. Εἰ γὰρ πρὸς τὸ φιλοσοφεῖν ὁ θαυμάσιος Πλάτων δεξιῶς ἔχειν ὑπείληφε τὸ νοσῶδες χωρίον, ἐν ᾧ ἵδρυτο ἡ Ἀκαδημία, ἔμοιγε θαυμαστὸν, εἰ μὴ τὸ φιλοσοφεῖν ἠθικώτερον ἐκλάβοι τις, τὴν τῶν ἀτιθάσσων τε καὶ δυσαγώγων ὀρέξεων ἀποκέκρουσιν, πρὸς ἣν τὸ νοσῶδες τοῦ χωρίου, οὐ μικρὰν παρείχετο τὴν συντέλειαν. Διαφέρει δὲ πολὺ, καὶ τὸ σιτίοις χρῆσθαι εὐχύμοις, ἢ δυσχύμοις, καὶ τούτοις συμμέτρως, ἢ ἐν ἀμετρίᾳ, εἰς ἀρετὴν τοῦ φανταστικοῦ, ἢ κάκωσιν, ὡς ἐξ ὧν ὁ χυλὸς, ἐξ οὗ τὸ αἷμα, ἐξ οὗ τὰ πνεύματα, δι' ὧν τὰ φαντάσματα. Δηλοῦσι δὲ τοῦτο οἱ κραιπαλῶντες, καὶ οἰνωμένοι. Διὸ καὶ τὸ (1) „ πολύποδος κεφαλὴ, ἐν μὲν κακὸν, ἐν δὲ καὶ ἐσθλόν. Ὅτι τὸ βρωθῆναι μὲν ἐστὶν ἥδιστος, δυσόνειρον δὲ ὕπνον ποιεῖ, φαντασίας ταραχώδεις, καὶ ἀλλοκότους δεχομένων, ὡς λέγουσιν. Καὶ ὅλως καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων μεταβολῶν τῶν περὶ τὸ σῶμα γινομένων, αἱ φαντασίαι ποικίλλονται· οἷον οἱ πυρέσσοντες σφοδρῶς, παραπαίουσι, καὶ οἱ πληθωρικοὶ κινδυνεύουσι. „ Καὶ οἱ μελαγχολικοὶ φανταστικοί εἰσι· τὸ γὰρ „ τῇ

(1) Παρὰ Πλουτάρχ. ἐν τῷ πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ἀκούειν.

„ τῇ φαντασίᾳ ἀκολουθεῖν ταχέως, μελαγχολικὸν εἶναι ἐ-
„ στί. Διὸ καὶ οἱ ἰσχνόφωνοι μελαγχολικοί, προτερεῖ γὰρ ἡ
„ ὁρμὴ τοῦ λέγειν τῆς δυνάμεως αὐτοῖς, ὡς θᾶττον ἀκο-
„ λουθήσεως τῆς ψυχῆς τῷ φανέντι. (1)

Γ΄. Ὡς ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων (§. ψοδ΄. Η΄.) οὕτω τοι καὶ τῶν φαντασιῶν, τῶν μὲν, τῷ νεύματι τῆς ψυχῆς πειθαρχουσῶν, ἔνιαι (ὅσαι δήποτε ἐκ μὴ ἑκουσίων πλέμμαι εἰσὶ τοῦ πνεύματος κινημάτων) εἰσὶν ἀναγκαῖαι· ἐνίων δὲ οὐδ᾽ ἀποσοβοῦσα ἡ ψυχὴ τὰς ἀνατυπώσεις, ἀπαλλάττεσθαι δύναται. Καὶ ἀληθὲς ἄρα τὸ τοῦ Πλουτάρχου πρὸς Κολώτην „ ὅτι τὸ φανταστικὸν, οὐδὲ βουλομένοις ἀνελεῖν ἐ-
„ στὶν, ἀλλ᾽ ἀνάγκη προσεντυγχάνοντας τοῖς πράγμασι τυ-
„ποῦσθαι, καὶ πάσχειν ὑπ᾽ αὐτῶν. Καὶ αὐτὰ δὲ τῶν πραγ-
„ μάτων πολλάκις ἐκ μοχθηρᾶς ἕξεως ἀπαραίτητοι αἱ φαντασίαι, τοιαῦται δὲ μάλιστα αἱ ὑπὸ πάθους τοῖς κάμνουσιν ἐγγινόμεναι. Καὶ πολλοὶ δὲ διὰ τοῦτο οἷς ἂν σφοδρῶς ἰνδάλλοιντο, ἐμμένουσιν ἀκλινῶς, καὶ εἰσὶ τῷ λόγῳ οἱ τοιοῦτοι ἀμετάπειστοι. „ Τοῦ γὰρ ἐν ἐμοὶ (φησὶν ὁ Ὀλλανδὸς
„ Βοερράβης (2)) κοινοῦ αἰσθητηρίου οὕτω διακειμένου, ὡς ὅ-
„ τε, κύκλον ἐρυθρὸν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντι, τοῦτ᾽ αὖ ὁ-
„ ρᾶν ἀναμφηρίστως διατεινοίμην, κἂν ἐμοὶ διακόσιοι πε-
„ πεισμένοι, μηδὲν τοιοῦτο παρεῖναι, οἷον ὁρᾶν δοκῶ, διι-
„ σχυρίζοιντο. Ἔνθεντοι τοὺς τοιούτους οὐ λόγοις μεταπείθειν ἐπιχειρεῖν παραινεῖ, μᾶλλον δὲ συγκατατίθεσθαι μὲν τῇ ἀρχῇ, ἀφορμῆς δὲ παρεμπεσούσης, δι᾽ ἀντιθέσεως τινος φυσικῆς τε, καὶ ἀνεπιτεχνήτου, τῆς κατοχούσης παραφροσύνης θεραπεύειν πειρᾶσθαι. (3)

Δ΄. Ἄλλο δέ τι φαντασιῶν εἶδος ἐκεῖνο, ἅσπερ αἰσθήσεις αὐτόσχημα εἶναι τὰς ἀφ᾽ ὧν αὐτοῖς διατιθείσας οἱ πάσχοντες ὑπερδιατείνονται, ὧν ὁ καρπὸς νόσος, καὶ τὰ πολλὰ θανα-

(1) Προβλημ. Ἀνατ. Τμημ. ΙΑ΄. Πρ:βλ. ΛΗ΄.
(2) Ἐν ταῖς Ἰατρικ. Στοιχειώσ. Τόμ. Δ΄. Ἀρ. 586.
(3) Αὐτ. Αὐτ.

θάνατος· οἷον ὄναρ ἐδόκει ἐκεῖνος, ἐκ μαρμάρου λίθινον εἶναι αὐτοῦ τὸ ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ποδῶν ἡμίτομον, τὸ δὲ λοιπὸν, ὥσπερ εἶχε, σάρκινον. Ἀφυπνισθέντι δὲ, ἀποπληξία ἰσχυρὰ ἐμπεσοῦσα, τὸ ὄναρ ὕπαρ ἐποίησεν, ἡμιανδριάντα, οἷον ἀπολιθώσασα τὸν ἄνδρα. Καὶ τοῦ ποδὶ δέ τινος φλεβοτομουμένου, ἡ θεράπαινα παροῦσα, καὶ τὸν λύχνον ἐπὶ τῇ χειρουργίᾳ προσάγουσα, σφοδρῶς οὕτω τῇ φαντασίᾳ πρὸς τὴν νύξιν ἐπλήγη καταδείσασα, ὡς διὰ πολλῶν ἡμερῶν κειμένην, ὀδυνῶν δεινοτάτων ἐν τῷ μέρει αἰσθάνεσθαι. (1) Ὁ δέ τις εἰς ὄγκον οὕτω γιγάντειον, καὶ ὑπερφυῆ αὐξῆσαι πεφαντασμένος τε, καὶ ἀναπέπειστο, ὡς μηδὲ τοῦ δώματος, οὐ μὴν, ἐκκύπτειν τολμᾶν, μὴ κατὰ τὴν, δι' ἧς διέλθοι πύλην, συνθλασθείη διὰ στενοχωρίαν ὑφορώμενος. Ἐπεὶ δὲ βίᾳ αὐτὸν ἐξελκυσθῆναι, ὁ τὴν θεραπείαν τὴν αὐτοῦ ἀνειλημμένος, ἐκέλευσεν, ἀντέχων μὲν τὰ πρῶτα, καὶ ἀντερείδων τὼ πόδε, καὶ τρόπον πάντα ἐνιστάμενος, εἶτα ἐν τῷ ἐξέλκεσθαι ὡς ἄρα τῷ ὄντι τὰ ὀστᾶ πάντα συντριβείη καταδυνώμενος, μετ' οὐ πολὺ, καὶ τοῦ ἀλγεῖν, καὶ τοῦ ζῆν ἀθλίως παύσασθαι λέγεται. (2)

Ε'. Καὶ τὸ θαυμαστὸν δὲ ἐκεῖνο, τὸ πολλοῖς ἐπισυμβαίνειν ὁρώμενον, ἐντεῦθεν συνιδεῖν ἂν εἴη, ὅπως καὶ ἐν βαθυτάτοις τοῖς ὕπνοις, λέγουσί τε, καὶ ᾄδουσι, καὶ τῆς κλίνης ἀνεγειρόμενοι, βαδίζουσι καὶ πλεῖστα ποιοῦσιν, ὡς εἰ καὶ ἐγρηγορότες ἐτύγχανον ἐπιχειροῦντες τοῖς πράγμασι. Πλημμύρα γὰρ οἱονείτις τοῖς τοῦ πνεύματος γίνεται, δαψιλεστέρου τε ἐπιρρέοντος, τοῖς μέλεσι, καὶ ὀξυτέρου ὄντος εἰς κίνησιν, καὶ τὰ ὄργανα εὐτόνως ἄγοντος καὶ φέροντος ᾗ πεφύκασιν ὅτε κατὰ κέλευσμα τῆς ψυχῆς, αἱ τοιαίδε, ἢ τοιαίδε κινήσεις περαίνονται. (§. ψοδ'. Ε'.)

ϛ'. Ὥσπερ οὖν αἴσθησις αἴσθησιν ἀμαυροῖ καὶ ἐξαφανίζει, ἡ σφοδροτέρα τε καὶ ἐπικρατεστέρα τὴν ἥττονα· (§. ψοδ'. Θ'.) οὕτω τοι κἀπὶ τῶν φαντασιῶν συμβαίνειν εὔλογον. Ἐπεὶ δὲ

---

(1) Μαλεβράγχ. Περὶ Ζητήσ. Ἀληθ. Μέρ. Α'. Κεφ. Ζ'.
(2) Παρὰ Λιδεμάλλῳ Φυσικ. Μέρει Δ'. Κεφ. ΙΕ'.

δὲ κατὰ τὴν αἴσθησιν, εὐτονωτέρα ἡ τοῦ ἐγκεφάλου κίνησις· ἡ δὲ κατὰ τὴν φαντασίαν ἀμυδροτέρα, (§. ψπε.) διὰ τοῦτο δή, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς μύειν εἰώθασιν, οἱ ἀκριβῶς τι φαντασθῆναι βουλόμενοι. καὶ ἐν σκότῳ ἀναπολεῖν τὸ φανταζόμενον, καὶ τὸ ἔξω θορύβων γίνεσθαι πειρῶνται, καὶ ἐφ' ἡσυχίας τοῦ προκειμένου ἐμμελετᾶν, ἐπιτόνιόν τι οἷον τοῦ γνωστικοῦ τοῦτο ἡγούμενοι αὐτοῖς ἔσεσθαι, εἰ τῶν ἄλλων φαντασμάτων ἑαυτοὺς ἀπαλλάξειαν, ὑφ' ὧν τὰ ἐπιβάλλοντα ἐπισκοτεῖταί πως, ἢ καὶ τέλεον ἀφανίζεται.

Ζ'. Ἔχει δὲ δὴ καὶ ταύτην, ἐπὶ ταῖς ἄλλαις ἡ φαντασία, πρός γε τὴν αἴσθησιν, τὴν διαφοράν· ὅτι αἴσθησις μὲν αἰσθήσει οὐδαμῶς ἀκολουθεῖ ὡρισμένως, ἀλλ' ὡς ἂν τύχοι τὰ κινοῦντα τὸ αἰσθητήριον. Φαντασία δὲ φαντασία ποιά τις ποιᾷ τινι παροπηδεῖ πολλάκις ἀκολουθοῦσα· φανταζόμεθα γὰρ τόδε σὺν τῷδε, καὶ τόδε μετὰ τόδε, ὡς ἄλλοτε πεφαντάσμεθα, ἢ προῃσθήμεθα· (§. χογ'.) τῶν ἐγκαταλειφθέντων, ἢ δοκεῖ ἀνατυπωμάτων, παραπλησίᾳ τῇ τάξει, τῶν τὰς προηγουμένας διαθέσεις, ἡμῖν ἐνεγειρομένων.

Θεώρημα ΜΒ'.

§. ψπζ'. „Τὸ τῆς φανταστικῆς ἀμοιροῦν δυνάμεως, καὶ „τῆς αἰσθητικῆς ἀμοιρεῖν ἐπάναγκες.

Ἡ γὰρ φανταστικὴ ἀντιληπτικὴ ἐστὶ δι' ἐνδοτέρων κινημάτων, ὧν φθάσασα ἡ ψυχὴ διὰ τῶν ἐξωτέρων προῄσθετο. (§. χοβ. ψπε.) ὧν δὲ προϋποτίθεται ἡ ἐνέργεια, παρεῖναι δεῖ προηγουμένως τὴν δύναμιν. Ἄρα τὸ τῆς φανταστικῆς, κτ.

Σχόλιον.

§. ψπη. Ὀρθῶς οὖν ὁ Πλάτων (1), ὅταν δι' αἰσθήσεως „ πα-

(1) Ἐν Σοφιστῇ.

„ παρῇ τινὶ τὸ τοιῦτο πάθος, ἆρ᾽ οἷόν τε ὀρθῶς εἰπεῖν ἕ-
„ τερόν τι, πλὴν φαντασίαν; Οὐδέν. Ὀρθῶς δὲ καὶ Ἀριστο-
„ τέλης (1) φησὶν, ὡς οὐκ ἄνευ αἰσθήσεως γίνεται. Προσ-
φυῶς δὲ καὶ οἱ ὁριζόμενοι τὴν φανταστικὴν, δύναμιν τὰς τὰς προγενομένας αἰσθητικὰς ἀντιλήψεις, ἀπόντων τῶν αἰσθητῶν, ἀπεικονίζουσαν. Κατὰ δὲ λόγον καὶ οἱ ἀποδεδωκότες αὐτὴν αἴσθησιν εἶναι τινὰ παρατείνουσαν. Ἀλλ᾽ ὅσα (εἴποι τις ἄν) καὶ ἐγρηγορότες, καὶ ὑπνώττοντες φαντασικῶς ἰνδαλλόμεθα, ὧν οὐδὲν, οὐδὲ τὸ τυχὸν ποτὲ κατ᾽ αἴσθησιν προειληφότες ἐσμέν. Ἀλλ᾽ ἐπὶ τῶν τοιούτων, εἰ μὴ τὴν συνθήκην τοῦ πλάσματος, τὰ γοῦν τῶν στοιχείων δίκην ὄντα ἁπλούστερα αἰσθήματα, προλαβόντες ἔχομεν, ἐξ ὧν αἰσθητῶς ἤδη προεγνωσμένων, ἑκουσίως ἡμῖν, ἢ ἀκουσίως διὰ τῆς τῶν πνευμάτων συρροίας, καὶ τὰ προγεγονότα ἄλλοτε ἴχνη, ἤτοι συνθέσει, ἢ ἀφαιρέσει, ἢ μεταπλασμῷ τινὶ, τὰ παράδοξα τῶν φαντασμάτων, καὶ ἀλλόκοτα συνίσταται. „ Καὶ ἀναπλαττο-
„ μένη γὰρ ἀρχὰς λαμβάνει ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων· ἐπειδὴ γὰρ
„ εἶδεν ἰδίᾳ τράγον, καὶ ἰδίᾳ ἔλαφον, ἔλαβε ταύτας ἀρ-
„ χὰς ἁπλᾶς οὔσας ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως, καὶ τὸ σύνθημα
„ ἀνεπλάσατο. Εἰ δὲ καὶ ἄνθρωπον οὐρανομήκη ἀναπλάττε-
„ ται· ἀλλὰ πρότερον οἶδεν ἄνθρωπον τὸν καθ᾽ ἕκαστα. (2)

Πορίσματα.

§. ψπθ'. Α'. Διόπερ οἱ ἐκ γενετῆς τυφλοὶ, οὐδεμιᾷ ἂν μηχανῇ φαντασθεῖεν τὰ χρώματα. Οὗ χάριν, καὶ Ἀριστοτέ-
„ λης, τοῖς μύουσιν ἔφη (3) ὁράματα φαίνεται, οὐ γὰρ τοῖς τυφλώττουσιν, ὃ τῷ Φιλοπόνῳ (4) καλῶς σεσημείωται.

Β'. Καὶ τὰ σφοδρότερον κινήσαντα τὰ αἰσθητήρια, μᾶλλον ἀναφαίνεσθαι, καὶ τοὐναντίον.

Γ'. Καὶ

(1) Περὶ Ψυχ. Βιβλ. Γ'. Κεφ. Γ'.
(2) Φιλόπ. Ὑπομν. εἰς τὸ περὶ Ψυχ. Βιβλ. Γ'. Κεφ. Γ'.
(3) Ἀριστ. Αὐτ.
(4) Φιλόπον. Αὐτ.

Γ'. Καὶ τὴν προσφάτως γενομένην αἴσθησιν, ῥᾷδιον ταῖς φαντασίαις ἀνατυπούμεθα· καὶ τοὐναντίον.

Δ'. Καὶ ἂν συχναὶ γεγόνασιν αἱ αἰσθήσεις, οὐκ ἀνεξάλειπτοι αἱ κατὰ τὸ φανταστικὸν ἀνατυπώσεις· καὶ τοὐναντίον.

Θεώρημα ΜΓ'.

§. ψψ'. „ Τὸ τῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως λαχὸν, εἰκὸς, „ καὶ τῆς φανταστικῆς αὐτὸ ἀμοιρεῖν.

Ἐπὶ γὰρ τοῦ τοιούτου, ὅτι αἱ παρὰ τῶν ἔξωθεν προσβολαὶ, ἄχρι τῆς τῶν νεύρων ἀρχῆς ἀπολήγουσαι, εἰς τὸ πρὸς αὐταῖς ἔχειν τὸ κριτικὸν ἀνάγουσιν (§. ψοδ'. Α'.) εἰκὸς καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτὰς, εἴθ' ὑπὸ τῆς ψυχῆς αὐτῆς, εἴτε καὶ ὑπὸ τοῦ ἐν αὐταῖς πνεύματος ἀμέσως, τοῦτο πάσχειν ἐνδέχεσθαι· τοῦτο δ' ἂν εἴη φαντάζεσθαι. (§. ψπδ'.) Τὸ ἄρα τῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως, κτ.

Ἄλλως. Εἰ μὴ γὰρ, ἐνδοτέρα τις ἄρα κίνησις καὶ ἄμεσος αὐτοῖς, ὅτι μὴ ὑπὸ τῶν ἔξωθεν ἐμποιουμένη κατὰ τὸν ἐγκέφαλον, ἢ εἴτι ἄλλο ἀντὶ τούτου, τοῖς τοιοῖσδε ζώοις ἐνεγείρεται οὐδεμία. Τὸ δὲ ἤτοι παντελῆ τὴν ἀπουσίαν κατηγορεῖ τοῦ ζωτικοῦ πνεύματος, ἢ παντελῆ τὴν νωθρότητα, ἢ πῶς ἀδυναμίαν ἐλέγχει, καὶ αὐτῆς τῆς ἐμψυχούσης καὶ ζωούσης δυνάμεως. Ἃ πάντα τῆς τῶν αἰσθητικῶν φύσεως ἀλλοτριώτατα κρίνεται.

Σχόλιον

§. ψψα'. Ἐμοὶ τοίνυν οὐ πιθανὸς ὁ ἐκ Σταγείρων φιλόσοφος, ἐν οἷς τὰ νεογενῆ, καὶ ἔνια τῶν θηρίων, οἷον μύρμηκας, καὶ μελίττας, καὶ σκώληκας, τοῦ φανταστικοῦ ἀμοίρους (1) παρέδωκεν. Ἡ γὰρ κατὰ γνῶσιν ἐνέργεια ἀεὶ πα-

---

(1) Ἀριστ. Περὶ Ψυχ. Βιβλ. Γ'. Κεφ. Γ'.

παροῦσα εἶναι ἐθέλει, οἷς περ ὧν παρῇ (§. ψ. θ'. ψξ'.)
„ Ὅτι δὲ γνώσεώς τινος πάντα μετέχει (τὰ αἰσθητικὰ)
„ τὰ μὲν πλείονος, τὰ δ' ἐλάττονος, τὰ δὲ πάμπαν μι-
„ κρᾶς. Αἴσθησιν γὰρ ἔχουσιν, ἡ δ' αἴσθησις γνῶσίς τις, ἐ-
„ κείνου λόγος ἐστίν. (1) Ἀλλὰ γὰρ τῶν καθαρωτέρων νοη-
μάτων, οὐδὲ μετεῖναι εἰκὸς αὐτοῖς, οὐδ' εἰ μετῆν, ὡς φασὶ
μετῆν, οἷς οὐδ' ἡμῖν. Ὥστε ὑπάρχοι ἂν κατὰ τόνδε τὸν λόγον
αὐτοῖς, ἀργούσης ἐνίοτε τῆς αἰσθήσεως, τὸ φαντάζεσθαι. Ἄλ-
λως δὲ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους, δυνατὸν εἰσβαλεῖν.
Τὰ γὰρ ζῶα, καὶ αἰσθητικὰ, καὶ εἰ μὴ πάσας τὰς αἰσθήσεις,
πλείους ἀλλ' οὖν, ἢ τὴν ἁφὴν ἐξ ἀνάγκης ἔχοντα ἐστί. „ Τὰ
„ γὰρ ζῶα, φησὶ (2) πάντα μίαν ἔχουσι τῶν αἰσθήσεων
„ τὴν ἁφήν· ᾧ δ' αἴσθησις ὑπάρχει, τούτῳ ἡδονή τε καὶ λύ-
„ πη, καὶ τὸ ἡδύ τε καὶ λυπηρόν. Οἷς δὲ ταῦτα, καὶ ἡ ἐπιθυ-
„ μία. Τοῦ γὰρ ἡδέος ὄρεξις ἐστὶν αὕτη. Ἀλλ' εἴπερ ὄρε-
ξις, καὶ φαντασία πάντως, κἂν αὐτοῖς μὴ δοκῇ. Τῇ γὰρ αἰ-
σθήσει τοῦ ἡδέος, καὶ λυπηροῦ ἀντιλαμβάνεται. Ἀντιλαμβα-
νόμενα δὲ κρίνει· κρίνοντα δὲ, τὸ μὲν διώκει, τὸ δὲ φεύ-
γει. Καὶ διώκει μὲν, πρὶν ἢ καταλάβοι, φεύγει δὲ, ἤτοι
ἵνα μὴ καταλάβοι, ἢ ἐπεὶ καταλάβοι· κρίνει ἄρα, καὶ
πρὸ τοῦ καταλαβεῖν, καὶ μετὰ τοῦτο. Οὐκοῦν καὶ τοὺς ἰνδαλμοὺς
φέρει, καὶ ὀρέγει, καὶ μετὰ τὰς αἰσθητικὰς τῶν ἀντιλήψεων.
Ἔοικε γὰρ ἡ ἐπιθυμία τῶν ἀπόντων εἶναι, ὥσπερ καὶ ἡ
φαντασία. Καὶ οὕτω μὲν κατ' αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐκ τῶν
αὐτοῦ. Συνεῖδον δὲ καὶ τῶν ἐξηγητῶν τινὲς, τῆς Ἀριστοτέλους
δόξης τὸ ἀπερίσκεπτον, καὶ ἀβέβαιον· τοί γε ὁ μὲν Φιλό-
πονος (3) ἀπορήσας οὕτω· „ δοκεῖ δὲ αὐτὸ (τὸ μὴ ἔχειν
„ φαντασίαν ἔνια τῶν θηρίων) καὶ τὸν δεύτερον λόγον (τὸ
μὴ ἀεὶ εἶναι φαντασίαν οἷς περ ἡ αἴσθησις, οἷον τοῖς νεο-
„ γενέσιν) „ εἶναι ἐναντίον τοῖς ἐν τῷ Β'. λόγῳ, (ἤτοι
ἐν τῷ Β'. Βιβλίῳ τῶν περὶ ψυχῆς) εἰρημένοις· ἐλέγετο
„ γὰρ

(1) Περὶ Ζώων Γεν. Βιβλ. Α'. Κεφ. ἐσχάτῳ.
(2) Περὶ Ψυχ. Βιβλ. Β'.
(3) Ὑπομν. περὶ Ψυχ. Γ'. Βιβλ. Κεφ. Γ'.

„ γὰρ ἐκεῖ, ὅτι ὅπου ἐστὶν αἴσθησις, ἐκεῖ καὶ ὄρεξις ὑπάρ-
„ χει. Καὶ ὅπου ὄρεξις, ἐκεῖ καὶ φαντασία· ὡς ἂν διὰ μέ-
„ σης ὀρέξεως πάντως ἑπομένης τῆς φαντασίας τῇ αἰσθή-
„ σει. Πῶς οὖν φησὶν ὅτι οἱ σκώληκες, αἴσθησιν μὲν ἔχου-
„ σι, φαντασίας δὲ οὐκ ἔχουσιν; Εἶτα ἀπαντᾷ· ἢ τάχα
„ (λέγων) (1) καὶ οἱ σκώληκες ἔχουσι φαντασίαν, ἀλλὰ
„ συγκεχυμένην, καὶ ἀμυδράν. Προαγαγὼν δὲ αὖθις (2)
ἐπὶ πλέον τ' ἀπόρημα, καὶ, ἔσω, συγχωρήσας τοὺς σκώλη-
κας μὴ ἔχειν φαντασίαν „ ἔστι καὶ τοὺς μύρμηκας, καὶ τὰς
„ μυίας, ἔφη μὴ ἔχειν φαντασίαν· ψεύδεται γὰρ ἐν τού-
„ τῳ· ἔχουσι γὰρ καὶ οἱ μύρμηκες φαντασίαν, ὡς δηλοῖ τὸ
„ ἐπίστασθαι αὐτοὺς τὴν κατάδυσιν αὐτῶν. Ἀλλὰ μὴν καὶ αἱ
„ μέλιτται ἔχουσι φαντασίαν, ἐπίστανται γὰρ τὰ σμήνη
„ αὐτῶν, κἀκεῖ τὸ μέλι ἀποτίκτουσιν. Ἀπαντᾷ ὑπολαμ-
βάνει ἱκανῶς καὶ πρὸς ταῦτα, λέγων ὅτι „ διττὴ ἡ φαντα-
„ σία, ἡ μὲν ἀναμνηστική, ἡ δὲ διδακτή, καθ' ἣν διδασκό-
„ μεθα, ἣν καὶ ψιττακὸς ἔχει, κατ' αὐτὴν γὰρ διδάσκε-
„ ται τοὺς ἀνθρωπίνους λόγους. Ποίαν οὖν ἄρα φαντασίαν
„ ἀπὸ τούτων τῶν ζώων ἀφαιρεῖται ὁ Ἀριστοτέλης; καὶ λέγο-
„ μεν, φησίν. ὅτι οὐ τὴν ἀναμνηστικήν, ἀλλὰ τὴν διδα-
„ κτήν. Ὁ δὲ Σιμπλίκιος καὶ αὐτὸς ἐπιστήσας τῷ πράγμα-
τι, τὴν μὲν διωρισμένην, καὶ οὕτω φάναι ἀτομικὴν φαντα-
σίαν, διερμηνεύων τὸν Ἀριστοτέλους λόγον, ἀπήγαγε τῶν
τοιούτων, παρέλιπε γε μὴν φαντασίαν τινὰ ἀοριστοτέραν, καὶ
μᾶλλον ἀόριστον· „ μύρμηκι γάρ, φησὶ (3), καὶ μελίσσαις,
„ καὶ ἐναργέστερον σκώληκι, οὐχὶ ἑκάστου ὡρισμένως (ὁ φαν-
„ τασικὸς τύπος ἐγγίνεται.) ἀλλὰ κοινότερον τροφῆς, ἢ
„ εἰ καὶ τῆς ἐν τῷ δε τῷ ἄλσει, ὡς ἐπὶ μελισσῶν, ἀλλ' οὐ-
„ χὶ καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ ἀτόμου τοῦδὶ τοῦ ἄνθους. Οὕτω γὰρ ἀκου-
„ στέον μὴ ἐν πᾶσιν ὑπάρχειν τὴν φαντασίαν, ἀλλ' οὐχ
„ ὡς μηδόλως ὑπαρχούσαν. Ἐν πᾶσι γάρ, κἂν μὴ ὡρι-
„ σμε-

(1) Ὑπομν. περὶ Ψυχ. Γ'. Βιβλ. Κεφ. Γ'.
(2) Αὐτ. Αὐτ.
(3) Σιμπλίκ. ἐν Ὑπομν. εἰς Ἀριστοτέλους περὶ Ψυχ. Αὐτ.

„ σμένη. Ἐξ ὧν οὕτως ὑπολαβεῖν εἰσὶ φανεροὶ, ὡς εἰ καὶ τὸ φανταστικὸν ἐν τισὶ τῶν ζώων ὑπάρχειν ἔοικεν ἀπλέστερον, οὐδὲν ἀλλ᾽ οὖν ἧττον οὐδὲ ταῦτα, τὴν τοῦ ἀνατυποῦσθαι τὸ ἀπὸν, ἢ πάμπαν ἀφῄρηται δύναμιν, ἣν εἰκὸς πάντα ζῶα φύσει ἀπαιτεῖν, οἷάπερ καὶ τὴν αἴσθησιν.

Θεώρημα ΜΔ΄.

§. ψνβ΄. „ Ἡ κοινὴ τῷ Ἀριστοτέλει προσειρημένη αἴ-
„ σθησις, οὐδὲν ἀλλ᾽ ἢ ἡ αἰσθητικὴ, καὶ ἡ φανταστικὴ ἅμα
„ συνιοῦσαι εἰσὶ δυνάμεις.

Κοινὴ γὰρ αἴσθησις εἶναι λέγεται καθ᾽ ἣν ἡ ψυχὴ, κρίνει ὅτι τόδε, φέρε τὸ λευκὸν, ὃ τοῖς ὀφθαλμοῖς πρόκειται ἰδεῖν, ἐστὶ γλυκὺ, ἢ ὅτι πικρὸν, ἢ ὅτι ψυχρὸν, ἢ ὅτι βαρὺ, κτλ. Ἀλλ᾽ ἡ μὲν τοῦ παρόντος, δι᾽ ὄψεως, τοῦ λευκὸν εἶναι, ἐπίγνωσις τῆς αἰσθήσεως ἐστίν· (§. ψου΄. Α΄.) ἡ δὲ τοῦ γλυκέος, ἢ τοῦ πικροῦ, ἢ τοῦ ψυχροῦ, ἢ τοῦ βαρέος, ὡς μὴ παρόντων τῇ γεύσει, ἢ τῇ ἀφῇ, φαντασίας (§. ψπδ΄. ψπε.). Ἡ ἄρα κοινὴ αὕτη καλουμένη αἴσθησις, κτλ.

Σχόλιον.

§. ψνγ΄. Ὁ μέλι ποτὲ ἰδόντι, καὶ ἁψάμενος, καὶ γευσάμενος, διὰ τριῶν κινήσεων τῶν ἐν τῷ ἐνδοτάτῳ αἰσθητηρίῳ γινομένων αὐτῷ, τριττὰ πάθη αἰσθητικὰ ἐξαπλεῖ πεπονθὼς, ὧν ἑκάστου ἔσχεν ἡ ψυχὴ τὴν ἀντίληψιν. (§. ψξε΄) Ἐὰν οὖν καὶ δεύτερον αὐτῷ γένηται διὰ τῆς ὁράσεως, τὴν ἀναπλήσιν ἐκ τοῦ χρώματος, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῷ μέλιτι ὁρατῶν, κατὰ τὸν ἐγκέφαλον παθεῖν ἀλλοίωσιν, πείσεται ἅμα καὶ τὰς ἄλλας, τὴν ἐκ τοῦ χυμοῦ, φημὶ, καὶ τῆς ἀφῆς, καίτοι ἔξωθεν τῶν αἰσθητηρίων μὴ κατ᾽ αὐτὰ κινηθέντων. Καὶ δὴ ἡ ψυχὴ πρὸς μὲν τὴν μίαν ἔξωθεν, πρὸς δὲ τὰς λοιπὰς δύο ἔσωθεν ἐναγομένη, τριττὰς ἅμα τὰς ἀντιλήψεις, εἴδει ἀλλήλων διαφερούσας ἐπιδεδέξεται, ἂν τὴν μὲν κατ᾽ αἴσθησιν, τὰς δὲ κατὰ φαντασίαν, ὥστε

τὴν διαφορὰν τῶν ἀρχῶν, ἐξ ὧν ἡ κίνησις. (§. ψπδ΄.) Καὶ τοῦτο ἡ κοινὴ αἴσθησις ἐστίν. Ἦν οὐδὲν θαυμαστὸν, διὰ τοῦτο, εἰ σωρείαν τινὰ τῶν ἔξω αἰσθήσεων, ὁ Νεώτερος Γασσένδος ὠνόμαζε. (1) Aggeriem externorum sensuum· ἐπειπὼν ὅτι καὶ ταύτῃ ἡ ἔξω συνδιαφθείρεται. οὐκ ἀνάπαλιν δὲ, ὅτι δὴ εἰκὸς τῷ ὅλῳ τὸ μέρος, καὶ μὴ τῷ μέρει τὸ ὅλον εἶναι συμπαθαινόμενον. Ταύτῃ δὲ τῆς κοινῆς ἀναπτυχθείσης αἰσθήσεως, καὶ τὰ περὶ αὐτῆς, ὑπὸ Ἀριστοτέλους λεγόμενα ἀληθεύσειεν. „ Οὔτε γὰρ σὰρξ τὸ ἔσχατον ἐ-
„ στὶν αἰσθητήριον, (2) τοῦ γὰρ σώματος τὸ μεγίστως ἐστὶν ἐ-
νεργεῖν, οὐ γὰρ κεχωρισμένοις ἐνδέχεται κρίνειν τὸ κρῖνον,
„ δεῖ δὲ ἐνί τινι ἄμφω δῆλα εἶναι. Οὕτω μὲν γὰρ ἔχει (εἰ μὴ τὸ αὐτὸ δηλονότι ἁπλούστατον ἔχειν περὶ ἀμφοῖν)
„ κἂν εἰ τοῦ μὲν ἐγὼ, τοῦ δὲ σὺ αἴσθοιο. Καὶ τότε δήπου ἐν ἡμῖν, κατὰ Πλάτωνα, παραπλήσιόν τι συνέβαινεν ἂν, τοῖς ἐν τῷ Δουρείῳ ἵππῳ, οἷς οὐκ ἦν μία τε καὶ κοινὴ αἴσθησις. Ἀλλ' ἔστι τούτων οὐδὲν, κατὰ τὴν δεικνυμένην ἡμῖν θεωρίαν· τὰ γὰρ κατὰ τὴν κοινὴν αἴσθησιν διαφέροντα κινήματα, ἐπ' αὐτὴν τὴν ψυχὴν τυγχάνει ἀναφερόμενα, τὴν ἁπλουστάτην τε οὖσαν, καὶ τὴν αὐτὴν μόνην περὶ πάντων κρίνουσαν, καὶ ἐν τῷ τινὰ τῶν θύραθεν ὄντων κρίνειν, καὶ ταῖς κρίσεσι τῶν ἄλλοτε ποτὲ κατὰ τὸ αὐτὴ ἐπελθόντων, κατὰ συνείδησιν ἅμα προσέχουσαν. (§. χογ΄.) Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἀχρόνως ὁρᾶν σώζοιτ' ἂν καθ' ἡμᾶς, ἤτοι (ὡς ἐκεῖνος φησὶν (3)) „ τὸ ἐν ἀχωρίστῳ χρόνῳ, ἅμα δηλ. τῆς ψυχῆς, τῶν πλειόνων παθημάτων ἀντιλαμβανομένης. Λύοιτο δ' ἂν οὕτω καὶ τὸ ἀπόρημα „ ὡς ἀδύνατον ἅμα τὰς ἐναν-
„ τίας κινήσεις κινεῖσθαι τὸ αὐτὸ, ᾗ ἀδιαίρετον, καὶ ἐν ἀ-
„ διαιρέτῳ χρόνῳ (4). Αἱ γὰρ ἐναντίαι κινήσεις, εἴτινες κατὰ τὴν κοινὴν αἴσθησιν συμβαίνουσιν, ἥκιστα μὲν τῇ κρι-

νού-

(1) Φυσιολ. Τμῆμ. Γ΄. Μέλος Β΄. Βιβλ. Η΄. Κεφ. Α΄.
(2) Ἀριστ. περὶ Ψυχ.
(3) Αὐτ. Αὐτ.
(4) Αὐτ. Αὐτ.

νούσῃ ψυχῇ, τῶν πιπτόντων οὔσῃ ἀνεπιδέκτῳ, αὐτοῦ δὲ ἐμποιεῖνται τοῦ ἐγκεφάλου, ἢ τοῖς ἐν αὐτοῦ πνεύμασι, μεριστῶς· τῆς δὲ ψυχῆς ἴδιον εἶναι τὸ καὶ περὶ πολλῶν, καὶ ἀντικειμένων, κατὰ τὸ αὐτὸ κρίνειν, εἴρηται. (§. χοη.)

Θεώρημα ΜΕ΄.

§. ψνδ΄. „ Πολλῶν ἅμα καὶ διαφερουσῶν κινήσεων, ἐν „ διαφέρουσι μορίοις τοῦ ἐγκεφάλου συμπιπτουσῶν, πολλὰς „ ἐπανάγκες, καὶ τὰς φανταστικὰς ἀντιλήψεις, καὶ διαφερούσας „ κατὰ τὸ αὐτὸ εἶναι· ἐὰν μὴ τοιαῦται δηλ. ὦσιν, οἵας „ ὑπ' ἀλλήλων ἀναιρεῖσθαι αὐτάς.

Οὐ γὰρ ἔστι λέγειν ὡς τῆς μὲν ἀντιλήψεται, τῆς δὲ οὐχί. Ἢ οὐδὲ ἀντίληψις τῶν ἐνδοτέρων κινημάτων εἴη ἡ φαντασία. Ἀλλ' ἔστι τοιαύτη. (§. ψπδ΄. ψπε΄.) Ἄρα τὸ Α΄.

Ἐὰν δὲ αἱ κινήσεις τὴν ἀμοιβαδὸν τύχωσιν ἀναιρημένων, ἤτοι ἰσοσθενῶν οὐσῶν οὐδετέρα γίνεται, ἀλλ' ἀποσβέννυνται. (§. χιη΄. Β΄.) Καὶ τῆς κινήσεως ἀπούσης οὐδὲ φαντασία ἔσται. (§. ψπζ΄.) Ἢ ἡ ἐπικρατεστέρα διαφερέσασα τῷ γε ὑπερβάλλοντι, μία μὲν ἀπολειφθήσεται κίνησις, μοναθήσεται δὲ καὶ ἡ φαντασία. Ἄρα καὶ τὸ Β΄.

Πορίσματα.

§. ψνε΄. Α΄. Δῆλον ἄρα ὅθεν ἡμῖν συμβαίνει, τὸ ἄλλα μετ' ἄλλα, καὶ σὺν ἄλλοις φαντάζεσθαι. (§. χογ΄. ψπϛ΄. ϛ΄. ψνγ΄.) Οὐ γὰρ ἄλλοθεν, ἢ ἐκ τοῦ ἄλλας μετ' ἄλλας, καὶ σὺν ἄλλαις, ἐν διαφέρουσι μορίοις τοῦ ἐγκεφάλου συμπίπτειν ἅμα κινήσεις (§. αωτ.) μὴ ὑπ' ἀλλήλων ἀναιρουμένας.

Β΄. Παραδεκτέον τοίνυν καὶ ἡμῖν τὸν καλούμενον τῆς φαντασίας νόμον. Καθ' ὃν, φησί, διὰ τῆς ἐν μέρει αἰσθητικῆς προσλήψεως, ὁλοσχερὲς τὸ φανταστικὸν ἀνακαθίστασθαι ἴνδαλμα.

Γ΄. Οὐκ ἀποδεικτέος δὲ ὁ Γερμανὸς Βαυμειςέρειος (1), ὃς τῶν συνιουσῶν ἰδεῶν μηδαμῶς ἀντιφασκουσῶν, τὸ κατὰ τὴν φαντασίαν πλάσμα δυνατὸν, ἀντιφασκουσῶν δὲ, ἀδύνατον ὡς ἐκ τοῦ ἀντικειμένου ἀπεφήνατο εἶναι. Ἔνθα γὰρ αἱ ἰδέαι ἀντιφάσκουσι, καὶ αἱ φανταςικαὶ κινήσεις ἀμοιβαδὸν εἰσὶν ἀναιρούμεναι. (§. ψγδ΄. κατὰ τὸ Β΄.) Καὶ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν τὸ πλάσμα παρίςαται. Καὶ οὐχ ὅπως τοῦ ἀδυνάτου ἔςαι ὁ ἐξεικονισμὸς, ᾗ αὐτῷ δοκεῖ, ἀλλὰ καὶ πάμπαν ἀδυνάτως ἔχει συςαθῆναι αὐτὸ τὸ ἴνδαλμα. Ὅσῳ γὰρ αὖ καὶ ἐπείγοιτο, οὐδεὶς ἂν ἔχοι ποτὲ φαντασίαις ἑαυτῷ παραςήσασθαι τετράγωνον περιφερὲς, ἢ κύκλον γωνίας ἔχοντα, οὐδὲ τῶν τοιούτων οὐδὲν, ὧν διὰ τὴν ἐγχωροῦσαν μάχην τὰ εἴδη ἀσυμβάτως ἔχουσι.

Θεώρημα Μϛ΄.

§. ψϙϛ΄. „ Καὶ πάγε ἐνύπνια τοῦ φανταςικοῦ μορίου ἐ-
„ νέργειαι εἰσί.

Εἰσὶ γὰρ ἀντιλήψεις τῶν κατὰ τὸ ἐνδόταπον αἰσθητήριον γινομένων κινημάτων, ἐν ὁλοτελεῖ ἀργείᾳ τῶν ἔξω αἰσθήσεων μενουσῶν. (§. χοβ΄. ψοδ΄. Ε΄.) Τοιαῦται δὲ αἱ τοῦ φανταςικοῦ ἐνέργειαι. (§. ψπδ΄.) Ἄρα κτ.

Πορίσματα.

§. ψϙζ΄. Α΄. Ὅσα ἄρα περὶ φαντασιῶν εἴρηται, (§. ψπϛ΄.) αὐτὰ δὴ ταῦτα καὶ περὶ τῶν κατ᾽ ὄναρ εἰρήσεται· ὥςε πολὺ μὲν πρὸς τὸ τῶν ἐνυπνίων σχῆμα ἢ τὴν κατὰ τὰς κράσεις συντελεῖν διαφορὰν, καὶ ἀέρα, καὶ αἷμα, καὶ σιτία, καὶ τ᾽ ἄλλα, ἅπερ ἀνωτέρω ἐλέγετο. (§. ψπϛ΄. Α΄. καὶ Β΄.) ἥκιςα δὲ τῷ νεύματι τῆς ψυχῆς τὰ ἐνύπνια πειθαρχεῖν. (§. Αὐτ. Γ΄.)

(1) Ἐν Ἐπιτομ. Μεταφ. Προλεγομ. §. 191.

(§. Αὐτ. Γ΄.) προδρόμους δὲ οἷον πολλῶν καὶ παντοίων νοσημάτων αὐτὰ πολλάκις ἡγεῖσθαι. (§. Αὐτ. Δ΄.) παραίτια δὲ καὶ πολλῶν ἐξωτερικῶν κινημάτων (οἷα τοῖς ἐγρηγορόσι μάλιστα προσήκοντα ἐστί.) γίνεσθαι. (§. Αὐτ. Ε΄.). Καὶ ἄλλο ὑπ᾽ ἄλλου, τὸ ἀμαυρότερον δηλ. ὑπὸ τοῦ ἐναργεστέρου ἐξαφανίζεσθαι. (§. Αὐτ. ϛ΄.) Τὸ δὲ ἐφεξῆς, κατὰ τὰς προγεγονυίας ἀνατυπώσεις ἐν τάξει χωρεῖν, ἔστι μὲν ὅτε, καὶ ἐπὶ τῶν ἐνυπνίων συμβαίνει, (§. Αὐτ. Ζ΄.) τὰ δέ τοι πλεῖστα ἐπὶ τύπων ἀτάκτως χωρεῖ, καὶ ὡς ἂν τύχοι κινεῖσθαι τὸ πνεῦμα αὐτομάτως, ἢ ὑπὸ τοῦ προστυχόντος αἰτίου ἀγόμενον ἄνευ τοῦ τῆς ψυχῆς ἐπιτάγματος.

Β΄. Ἐπεὶ δὲ φαντασίαι εἰσὶ καὶ τὰ ἐνύπνια (§. ψϟϛ΄.), φαντασίαι δ᾽ οὐκ ἂν εἶεν ἄνευ προηγουμένων αἰσθήσεων (§. ψπή.), οὐδ᾽ ὄναρ ἄρα ἰδεῖν ἐνέσται ποτὲ, ὧν μὴ φθάσασαι, ἤτοι καθόλου, ἢ κατὰ μέρη πρότερον ἡμῖν αἱ αἰσθήσεις ποτὲ ἐνεγένοντο. Ὥστε καὶ τὰ ἀνωτέρω (§. ψπθ΄.) Πορίσματα, τοῖς ἐνυπνίοις ἐφαρμοστέον.

Σχόλιον.

§. ψϟή. Τὸ φανταστικὸν ἐν ὕπνοις, ὑπὸ διαφερουσῶν ἂν αἰτιῶν κινηθείη. Ἤτοι γὰρ ὑπὸ τοῦ ἐν ἡμῖν ζωτικοῦ πνεύματος, ἢ ὑπὸ Θεοῦ, ἢ (τοῦ Θεοῦ ἐπιτρέποντος) καὶ ὑπό τινος, φέρε, τῶν κακοδαιμόνων. Ἃ δὴ καὶ ἐκ τοῦ τέλους, οἷα ποτὲ ἐστὶ, καὶ ὅθεν τὴν ἀρχὴν ἔχοντα, μάλιστα αὐτὶς διαγνῶναι. Τῶν μὲν γὰρ τὸ τέλος συμφέρον, καὶ θεοφιλές, τῶν δὲ τοὐναντίον. Καὶ περὶ μὲν ἐκεῖνα μαντικὸν εἶναι, θεῖον. Καὶ ὅπερ ἂν δεδομένον ἄνωθεν ᾖ, ἐξ ἀποκαλύψεως. Διὸ καὶ πρὸς τὸν τὴν ὀπτασίαν διερμηνευκότα προφήτην ὁ βασιλεὺς (1) „ ἐπ᾽ ἀληθείας ὁ Θεὸς ὑμῶν αὐτὸς ἐστὶ Θεὸς „ Θεῶν . . . . ὁ ἀποκαλύπτων μυστήρια, ὅτι ἠδυνήθης ἀποκαλύψαι τὸ μυστήριον τοῦτο. Περὶ δὲ τὰ ὑπὸ τοῦ κακοδαί-

(1) Δανιὴλ Κεφ. Β΄.

δαίμενος τυχὸν, ἢ τινων αἰτίων ἄλλων φυσικωτέρων ἠρτημένα, τὸ τῆς μαντικῆς ἀπατηλόν τε, καὶ ψευδὲς, καὶ τὸ πᾶν φλυαρίας τινὰ ἡγεμένους, μᾶλλον τὴν ἀρχὴν ἀφ' ἧς ζητητέον, ἢ τὸ τέλος, μηδὲν ὂν σπουδαῖον, ὃ ταῦτα προσημαίνειν τοῖς ἁπλουστέροις πιστεύεται. Παραίτια δὲ τῶν κατὰ φύσιν ἐνυπνίων, ἥτε τοῦ σώματος ἕξις μάλιστα, καὶ πάθος τὸ ἐπικρατοῦν, διὸ, καὶ κατὰ τὰς τούτων διαφορὰς, κἀκεῖνα ποικίλλεται· οἷον χολερικῶν μὲν φασὶν ἐνύπνια εἶναι ἐμπρησμοὺς, καυματισμοὺς, χροιάς τε ξανθὰς καὶ φλογώδεις, ἔρεις, στάσεις, μάχας, φυγὰς, διώξεις, καὶ ὅσοις τις ὀξύτης ἐνεπιφαίνεται ἤθους τε, καὶ κράσεως. Μελαγχολικῶν δὲ ζόφους, ἀχλύας, ὀμίχλας, καπνοὺς μελαντέρους, ἄλας νυκτερινάς, πλάνας διὰ σκιμπρεστῶν, καὶ κατασκίων ἐρήμων, φάσματα ἐκδειματοῦντα, μορφὰς ἀλλοκότους καὶ φρίκην ἐμποιούσας, ἐπ' ἀβύσσοις χάσμασιν ἐπικύψεις, καὶ κατ' αὐτὰ μέλλουσι καταλισθήσεις· ἀνιαρά τε πάντα, καὶ φόβου πρόξενα. Τῶν δὲ φλεγματωδεστέρων τὴν κρᾶσιν, ὑδάτων ἐμφάσεις, βαλανείων, πλόων, καταδύσεις τε καὶ καταποντώσεις, ἄχθη ὑπερβριθέστερον πιέζοντα, καὶ τὴν κίνησιν διακωλύοντα, δεσμοὺς, ἁλύσεις, πέδας, καὶ ὅσα ἐξίσου ἐλέγχει νωθείαν τε καὶ ἀμβλύτητα. Τῶν δὲ αἱματωδεστέρων τε καὶ πληθωρικῶν, πανηγύρεις, θαλίας, εὐωχίας, ὀρχήσεις, συμφωνίας μουσικῶν ὀργάνων, περιπτύξεις τε καὶ ἀσπασμοὺς τῶν φιλουμένων μετὰ γλυκυθυμίας, ἐμφάσεις αὐγοειδεῖς, καὶ τερπνὰς, καὶ οἷς ἁπλῶς ἐπαγγέλλει τὸ φαιδρόν τε καὶ χαρίεν. Οὕτω μὲν οὖν καὶ ἐρώντων αἱ μετὰ τῶν παιδικῶν αὐτοῖς ὁμιλίαι, ὄνειροι εἰσὶν, αἱ φίλαι καὶ ὑπερήδιστοι, καὶ διψώντων πηγαί τε καὶ κρῆναι ἀείρροον νάουσαι, καὶ ῥύακες ἡδὺ αὐτοῖς κελαρύζοντες, καὶ νάματα ψυχροῦ, ἀπὸ φρεάτων ἀνιμήσεις, καὶ ἐξαντλήσεις, καὶ μὲν δὴ καὶ ἔνδροσοι αὖραι, καὶ πνοαὶ ἠρέμα τὸν ἀέρα διαρριπίζουσαι, καὶ τὸ περιέχον ταῖς ἀναπνοαῖς διαψύχουσαι. Καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ ἀναλόγως τοῖς πάθεσι, καὶ τοῖς ὑφ' ὧν κρατεῖται ἡ ψυχὴ ἑπομένως. Καὶ γὰρ (1) καὶ „ ἡματίαις φροντίσιν ὁμοῖα φάσματα νυ-
„ κτός.

(1) Ναζιανζηνοῦ Ἔπη.

„ κτος. Ὁ γοῦν Ἡρόφιλος (1) περὶ τοὺς ὀνείρους τοὺς θεοπνεύ-
στους, οὓς καὶ κατ' ἀνάγκην ἔλεγε γίνεσθαι, καὶ τοὺς συγκραμα-
τικοὺς αὐτοῦ ὀνομαζομένους τούτους „ οὓς ἐκ ταυτομάτου συμ-
„ βαίνειν ἐδόξαζε κατ' εἰδώλων προσπτῶσιν, ὅταν ἃ βουλό-
„ μεθα βλέπομεν, ὡς ἐπὶ τῶν τὰς ἐρωμένας ἔχειν ἐν ὕ-
„ πνῳ δοκούντων, καὶ τρίτον ὀνείρων εἶδος εἰσῆγεν, οὓς καὶ φυ-
„ σικοὺς ἐκάλει, παρίστασθαι δὲ τούτους ᾤετο, ἀνειδωλοποιου-
„ μένης τῆς ψυχῆς τὸ συμφέρον αὐτῇ, καὶ τὸ, πρὸς τούτοις,
„ ἐσόμενον. Ἀμέλει τοι ἐντεῦθεν καὶ τὸ ὀνειροπολικὸν εἶδος
τῆς μαντικῆς, περὶ ὃ μὴ μόνους τοὺς ἀγελαίους τῶν ἀνθρώ-
πων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπ' ἄκροις σοφίας θαμίσωντας, αὐτούς τε
Πλάτωνας καὶ Ἀριστοτέλεις σπουδάσαι, τίς οὐκ ἂν θαυ-
μάσειε; ἢ οὐ θαυμαστὸν τῷ ὄντι τῇ ψυχῇ τοῦ καθεύδοντος,
ἢ τῇ τοῦ ἐγρηγορότος πλεῖόν τι νέμειν δυνάμεως; Ἀλλὰ καὶ
περὶ ἐνυπνίων ἅλις.

Περὶ Μνήμης.

Θεώρημα ΜΖ'.

§. ψυθ'. „ Η μνήμη περὶ τὰ παρῳχηκότα ἐστίν.
Ἡ γὰρ μνήμη ἀντίληψίς τις ἐστίν, ἐξ ἑτοίμου τε καὶ προ-
χείρως, τῶν ἀλλοτέ ποτε ὑπελθόντων τοῦ γνωστικοῦ τῆς ψυ-
χῆς, τῆς σαφῶς συνειδείας, ὅτι τὰ αὐτὰ καὶ πρότερόν ποτε
αὐτῇ διέγνωστο. (§. χογ'.) Ἄρα ἡ μνήμη, κτ.

Σχόλιον.

§. ω'. „ Οὔτε οὖν τὸ μέλλον ἐνδέχεται μνημονεύειν, ἀλ-
„ λ' ἔστι δοξαστὸν, καὶ ἐλπιστὸν, ὡς Ἀριστοτέλης (2) φησὶν,
„ οὔτε

(1) Παρὰ Πλουτάρχ. Ἀρεσκ. Βιβλ. Ε'. Κεφ. Β'.
(2) Ἀριστ. ἐν τῷ περὶ Μνήμ. καὶ Ἀναμν. Κεφ. Α'.

„ ὔτε τῦ παρόντος, ἀλλ' αἴσθησις. Ταύτῃ γὰρ, ὔτε τὸ μέλ-
„ λον, ὔτε τὸ γενόμενον γνωρίζομεν, ἀλλὰ τὸ παρὸν μόνον.
„ Ἡ δὲ μνήμη τῦ γενομένου. Ἐξ ὧν ὀρθῶς ἐπιφέρει, ὡς
„ ὅσα χρόνυ αἰσθάνεται, ταῦτα μόνα τῶν ζώων μνημονεύει·
„ οἷον ὁ πεπτωκὼς ὄνος πέρυσιν εἰς τόνδε τὸν βόθρον,
„ τήμερον δὲ ἰδὼν αὐτὸν, καὶ ἀναχωρήσας, ᾔσθετο ὅτι πρό-
„ τερον πέπτωκεν ἐν αὐτῷ. Αἰσθάνεται ὖν καὶ τὰ λοιπὰ
„ τῦ χρόνυ (1).

Θεώρημα ΜΗ΄.

§. ωα΄. „ Οὐχὶ πᾶσα γνῶσις τῶν παρωχηκότων κατὰ
„ μνήμην ἐστί.

Μνημονεύει γὰρ ὁ συνειδὼς ἑαυτῦ, ὅτι καὶ ἄλλοτε τὸ αὐτὸ γνωστικῶς προσελάβετο. (§. χογ΄.) Δυνατὸν δὲ γνόντα καὶ πρότερον, ἤδη ἀγνοεῖν ὅτι ἐγνώκει. (ὡς δῆλον.) Ἆρα ὐχὶ πᾶσα, κτ.

Σχόλιον.

§. ωβ΄. „ Αἰεὶ γὰρ ὅταν ἐνεργῇ κατὰ τὸ μνημονεύειν, ὕ-
„ τως ἐν τῇ ψυχῇ λέγει, ὅτι πρότερον τῦτο ἤκυσεν, ἢ
„ ᾔσθετο, ἢ ἐνόησεν. (2) Τὸ δὲ πρότερον μὲν ὑπελθὸν τὸν νῦν, εἶτα παραρρυὲν, καὶ αὖθις ὡς νεαρὸν ἤδη καὶ πρόσφατον αἴσθημα, ἢ φάντασμα, ἢ νόημα, ἔκ τινος αἰτίας ἀνακαλύμενον, τῆς ψυχῆς μηδόλως ἐπιγινωσκύσης αὐτὸ, ὡς οἰκεῖον καὶ συνήθες, ὐ μνήμης τὸ τοιῦτον, ἀλλὰ γνωστικῆς τινὸς προσλήψεως ἄλλης χρήζεται. Θαυμάζειν ὖν ἔπεισιν, ὅπως ἀναμνήσεις ἐτίθεντο τὰς μαθήσεις, οἱ περὶ Πυθαγόραν, καὶ Πλάτωνα (3). Ἔςω γὰρ ὅτι κατὰ τὰς γενομένας

(1) Μιχαὴλ ὁ Ἐφέσιος Ὑπομν. Λυτ. εἰς Ἀριςοτέλην.
(2) Ἀριςοτέλης ἐνθα ἀνωτ.
(3) Πλάτων ἐν Θεαιτήτῳ.

μένας πρότερον τῇ ψυχῇ, ἐν ἄλλοις σώμασι περιόδους, ἢ καὶ κατὰ τὸν νοερὸν ἐν ἀρχῇ κόσμον, τὰς ἐννοίας ἔχειν, ἃς κατὰ μέρος ἤδη, διὰ μαθήσεως ἀναλαμβάνει, καὶ συμπορίζεται. Ἀλλ᾽ ἐπεὶ τούτων οὐδὲν καθ᾽ ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ συνοιδέ τι, καὶ συναισθάνεται, οὐδ᾽ ἀμυδρὰν γοῦν ἐπίκρισιν ἔχει, ὡς ᾔδει καὶ ἄλλοτε τοιαῦτ᾽ ἄττα, κἂν ἀορίστως (§. χογ.) ὃ δεῖγμα ἐστὶν ἀναμνήσεως, μεταμαθήσεις μὲν ἴσως, καὶ ταύτας ἀγνοοῦντος πάντῃ αὐτοῦ τοῦ μεταμανθάνοντος, ἀναμνήσεις δὲ καλεῖν τὰς τοιαύτας ἐπίπαν ἄλογον. Ἀλλ᾽ ὁ διδασκόμενος, φασί, δοκεῖ πως κατὰ τὴν ἀκρόασιν τοῖς λεγομένοις κατανεύειν καὶ ἕπεσθαι, ὡς ἐπὶ καὶ προεγνωσμένων αὐτῷ ἐπιχαίροντι, καὶ ἀσμενιζόμενος. Αὐτὸ δὲ τοῦτο, ὅτι προσῆκον ἐστί, καὶ φίλον τῇ ψυχῇ τὸ ἀληθές, καὶ τοῖς πρώτοις τοῦ λόγου σπέρμασι κατάλληλον, καὶ σύμφωνον τὸ ἤδη νοούμενον ὑπὸ τοῦ μαθητιῶντος, συμβαίνειν ἐροῦμεν. Δεῖ γοῦν μὲν τὴν ψυχὴν ἑαυτῇ συνειδέναι πως ἔχειν, τὴν περὶ τὸ κατ᾽ ἀνάμνησιν ἐπαναληφθέν, φθάσασαν προεπίγνωσιν, μηδ᾽ ὡς πρῶτον τουτὶ ἐπιὸν αὐτῇ νόημα παραδέχεσθαι. Οἱ δὲ τὰ πρώτως νοητά, κατ᾽ ἀνάμνησιν ἔχειν ὑπολαμβάνοντες, εἰ τοῦτο μετὰ πληροφορίας ὑπολαμβάνουσιν, οὐκ αὐτοῦ πάθους ὑπὸ φρονοῦσιν, συνέβη γὰρ ποτε καὶ Ἀντιφῶντι τινὶ „ὀρείτῃ φροντιῶντι, ἀπομνημονεύσεις εἶναι ἡγεῖσθαι τῶν „παρῳχημένων, καὶ ἃ κινούμενος ἤδη τὰ αἰσθητήρια προσε„λάμβανεν (1).

Θεώρημα ΜΘ΄.

§. ωγ΄. „Οὔτε ἐν μόνῃ τῇ ψυχῇ καθ᾽ αὑτὴν ἡ μνήμη „οὔτε ἐν μόνῳ τῷ ζωτικῷ πνεύματι, ἀλλ᾽ ἐν αὐτῷ τῷ „πρώτῳ αἰσθητηρίῳ, ὡς ἐν ὑποκειμένῳ, ἤτοι τῷ ἐγκεφά„λῳ ἑδράζεται.

Ἐπειδὴ γὰρ ἄλλοι ἄλλων εἰσὶ μνημονικώτεροι, ἴδει δήπου

καὶ

(1) Ἀρισ. ἐν τῷ περὶ Μνήμ. καὶ Ἀναμν. ἔνθα αὐτ.

καὶ τὰς ψυχὰς ἐν τούτοις μεταφυσικῶς διαφέρειν τὰς πλειότητας. Οὐ γὰρ δὴ φυσικῶς ἂν εἴποιεν, τὸ εἰς τοῦτο τεῖνον σῶμα, ἐκ μέσου ποιούμενοι. (§. ψνζ΄.) Ἀλλὰ γὰρ φυσικὰς μὲν διαφορὰς πρὸς ἀλλήλας αἱ ψυχαὶ ἔχουσι, μεταφυσικῶς δ' οὔ. (§. Λυτ.) Οὐκ ἄρα μόνῃ τῇ ψυχῇ τὴν μνήμην ἀναθετέον. Ο. Η. τὸ Α΄.

Τὰ δέ τοι πνεύματα, ἐπεὶ διηνεκῶς, διά τε τῶν καρωτίδων, καὶ τῶν σπονδυλείων ἀρτηριῶν, διηθούμενα, κατὰ τὸν ἐγκέφαλον, καὶ τὴν παρεγκεφαλίδα τοῦ καθαρωτέρου αἵματος, παρασκευάζεται· (§. ψοδ΄.) οὕτως ἀδιαλείπτως ἀπορρεῖ τε καὶ ἀποφέρεται, ὡς ἀεὶ καινὰ ἐπὶ ταῖς αἰσθητικαῖς καὶ φανταστικαῖς ἐνεργήσεσιν ἀντεισάγεσθαι, καὶ ἦν ἄρα ἐπαναγκὲς συναπορρεῖν αὐτοῖς καὶ τὸ μνημονικόν, καὶ ἐξίτηλον ἀεὶ γίνεσθαι. Ἀλλ' οὐκ ἔστιν. Ἄρα καὶ τὸ Β΄.

Σχολιον.

§. ωδ΄. Ἅπαντας, ὅσους ἄν ποτε περὶ μνήμης γεγράφοντας μετελθεῖν σοι γένοιτο, καὶ τῶν πάλαι καὶ τῶν ὕστερον, αὐτοῦ τοῦ πρώτου αἰσθητηρίου, εὕροις ἂν τὸ μνημονικὸν τῆς ψυχῆς ἀνατιθεμένους. Καὶ γὰρ καὶ Πλάτων, ἐκεῖνο δὴ τὸ κέαρ τὸ ὁμηρικὸν ὑποτιθέμενος „ δῶρον τοίνυν αὐτὸ φῶμεν εἶναι,
„ φησὶ, (1) τῆς τῶν μουσῶν μητρὸς μνημοσύνης, καὶ ἐς τοῦτο,
„ ὅ,τι ἂν βουληθῶμεν μνημονεῦσαι, ὧν ἂν ἴδωμεν, ἢ ἀ-
„ κούσωμεν, ἢ αὐτοὶ ἐννοήσωμεν ὑπέχοντες αὐτὸ ταῖς αἰ-
„ σθήσεσι, καὶ ἐννοίαις ἀποτυποῦσθαι, ὥσπερ δακτυλίων ση-
„ μεῖα ἐνσημαινομένους. Καὶ ὃ μὲν ἂν ἐκμαγῇ μνημονεύειν
„ τε καὶ ἐπίστασθαι, ἕως ἂν ἐνῇ τὸ εἴδωλον αὐτοῦ, ὅταν δὲ
„ ἐξαλειφθῇ, ἢ μὴ οἷόν τε γένηται ἐκμαγῆναι ἐπιλελῆ-
„ σθαί τε, καὶ μὴ ἐπίστασθαι. Καὶ Ἀριστοτέλης δὲ (2). Δῆ-
„ λον γὰρ ὅτι δεῖ νοῆσαι τοιοῦτο τὸ γιγνόμενον διὰ τῆς αἰ-
„ σθή-

---

(1) Πλάτων ἐν Θεαιτήτῳ.
(2) Ἀριστ. Ἐν τοῖς περὶ Μνήμ. καὶ Ἀναμν.

„ θήσεως ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ τῷ μορίῳ τοῦ σώματος τῷ ἔ-
„ χοντι αὐτὴν (τὴν αἴσθησιν) οἷον ζωγραφήματι τὸ πά-
„ θος, οὗ φαμὲν τὴν ἕξιν εἶναι μνήμην. Ἔνθα μόριον μὲν τοῦ σώματος, τὸ τὴν αἴσθησιν ἔχον, τὸ πρῶτον καλεῖ αἰσθητήριον, πάθος δὲ τὸν τύπον καὶ τὸ ἐγκατάλειμμα· ἕξιν δὲ τὴν εὐκολίαν ἣν ἔχει τὸ μόριον τοῦ σώζειν τοὺς τύπους διαρκεῖς, καὶ δυσεξαλείπτους. „ Ἡ γὰρ γινομένη κίνη-
„ σις, φησὶν, (1) ἐνσημαίνεται, οἷον τύπον τινὰ τοῦ αἰσθή-
„ ματος, καθάπερ οἱ σφραγιζόμενοι τοῖς δακτυλίοις. Ὥστε πᾶσαν εἶναι ἀνάγκην ἐκεῖσε τυποῦσθαι τὴν μνήμην, ἔνθα τελεῖται ἡ αἴσθησις, ὡς τῶν ἀδυνάτων ὂν, ἄλλῃ μὲν τὴν κίνησιν γίνεσθαι, ἄλλῃ δέ πῃ τὴν διὰ τῆς κινήσεως ἀνατύπωσιν. Παραπλησίως δὲ τούτοις, καὶ Ὠριγένης ὑπειληφὼς φέρεται, (2) „ φαντασίαν ἐγκαταλελειμμένην ἀπό τι-
„ νος αἰσθήσεως, τὴν μνήμην εἶναι ἀποδεδωκώς. Οὐ γὰρ ἡ ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως φαντασία ἐγκαταλείπεται, ἐκεῖσε φανερὸν ὡς ἡ μνήμη ἔχει τὴν ἕδραν. Καὶ Μιχαὴλ ὁ Ἐφέσιος (3). „ Ἀνάγκη δὴ πάντως λέγων, ἐν ᾧ τῆς ψυ-
„ χῆς αἰσθανόμεθα, ἐν τούτῳ καὶ φαντάζεσθαι, καὶ μνημο-
„ νεύειν ἡμᾶς. Ἡ γὰρ κατὰ τὴν γινομένην αἴσθησιν ἐναπόμαξις, κατὰ ἕξιν διαρκοῦσα καὶ μόνιμον, τοῦτο μνήμη. Εἰ γοῦν τὸ πάθος μόνῳ τῷ λόγῳ τυγχάνει διακρινόμενον, καὶ τὸ ἐν ᾧ αὐτὸ, τὸ αὐτὸ ἔσται, δηλαδὴ ὁ ἐγκέφαλος· καὶ οὐχ ὅπως, ἀλλὰ καὶ ἐν μέρει τῷ αὐτῷ. Τῇ γοῦν δόξῃ προστίθενται καὶ οἱ Νεώτεροι ὅλοις στίφεσι (4). Ἡ δὲ τοῦ Νεμεσίου δόξα ἐπιεικῶς ἀσφαλὴς „ τὸ ὄργανον εἶναι τοῦ μνημονευτι-
„ κοῦ, τὴν ὄπισθεν κοιλίαν τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι φάσκον-
„ τος, (5) ἣν καὶ παρεγκεφαλίδα καὶ παρακρανίδα καλοῦσι,
„ καὶ

(1) Ἀριστ. ἔνθα ἀνωτ.
(2) Παρὰ Νεμεσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. ΙΓ΄.
(3) Ὑπομν. εἰς τὸ Περὶ Μνήμ. καὶ Ἀναμν. ἐν Προοιμ.
(4) Καρτέσ. Περὶ Παθ. Ψυχ. Μέρ. Α΄. Ἄρθ. ΜΒ΄. Μαλεβράγχ. Βιβλ. Β΄. Περὶ Ἐξετ. Ἀληθ. Κεφ. Ε΄. §. Ι΄. Γασσένδ. Τμῆμ. Ι΄. Φυσικ. Μέλει Β΄. Βιβλ. Η΄. Κεφ. Γ΄. Μαίγναν. Φυσιολογ. Κεφ. ΚΔ΄. Ἄρθρ. ΛΔ΄. κτλ.
(5) Νεμέσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. ΙΓ΄.

„ καὶ τὸ ἐν αὐτῇ ψυχικὸν πνεῦμα. Καὶ οὕτω τὰς δυνάμεις, ὧν ὑποκείμενον τὸ αὐτὸ, τόπῳ χωρίζοντος. „ Τῶν „ γὰρ αἰσθήσεων (προσίθησιν) ἀρχὰς καὶ ῥίζας τὰς ἔμ- „ προσθεν εἶναι κοιλίας φαμὲν τοῦ ἐγκεφάλου, τοῦ δὲ διανοη- „ τικοῦ τὴν μέσην, τοῦ δὲ μνημονευτικοῦ τὴν ὄπισθεν. Οὐδὲ γὰρ ἱκανὸν εἰς ἀπόδειξιν (ᾗ ἐκείνῳ δοκεῖ.) τὸ [illegible], ὅτι τινὲς τῶν φρενιτιώντων, τὸ μὲν διανοητικὸν, διαφθείρονται, τὸ δὲ αἰσθητικὸν ὑγιαίνουσιν. Οἱ δὲ τυχὸν τὸ μνημονικὸν πεπονθότες, τ' ἄλλα εὖ ἔχουσιν. Ἐπεί πῶς γε δυνατὸν τὸ αὐτὸ ὄργανον τῶν μὲν πρὸς αἴσθησιν ἀλλοιώσεων εἶναι δεκτικὸν, τῶν δὲ πρὸς μνήμην ἐγκαταλειμμάτων, ἀνεπίδεκτον. Ἢ οὐχὶ καὶ ὕδωρ, φέρε, ἤτι τῶν ἄλλων ὑγρῶν, τὴν μὲν ἐγγινομένην κίνησιν προσεδέξατο, τὸ δὲ καταγραφὲν ἴχνος αὐτίκα συνέχεεν, οὐδὲν οὐδοτιοῦν ἐγκατάλειμμα κατέχειν οἷόν τε ὂν, καὶ ἐνθησαυρίζειν; Ἀλλ' ἐνταῦθα ἐκεῖνό μοι μάλιστα σημειούσθω, ὡς ἐπὶ τοῦ περὶ μνήμης, καὶ τῶν παραπλησίων δυνάμεων λόγου, τὰ ζωγραφήματα ταῦτα, καὶ τὰ ὥσπερ ἐναποσφραγίσματα δακτυλίων, καὶ τοὺς τύπους, καὶ τὰ τοῖς νεωτέροις λεγόμενα ἴχνη, μεταφορικῶς ἐκληπτέον, ὅπερ ὁ Ἐφέσιος Μιχαὴλ φθάσας παρῄνεσεν. „ Χρὴ „ δὲ καὶ τοῦ τύπου κοινότερον (1) ἐπὶ τῆς φαντασίας ἀκούειν. „ Κυρίως μὲν γὰρ τύπος τὸ κατ' εἰσοχήν τε, καὶ ἐξοχὴν, ἢ „ τὸ τοῦ τυποῦντος ἐν τῷ τυπουμένῳ σχῆμα γινόμενον, ὡς „ ὁρῶμεν τὰ ἐπὶ τῶν σφραγίδων ἔχοντα· οὐχ οὕτω δὲ καὶ „ τὰ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐγκαταλείμματα ἐν ἡμῖν γίνεται, „ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν κατὰ σχήματι, ἡ τῶν αἰσθητῶν ἀντίληψις. „ Ποῖον γὰρ σχῆμα τὸ λευκὸν, ἢ ὅλως τὸ χρῶμα; ἢ ποῖον „ σχῆμα ἡ ὀσμή; Ἀλλὰ δι' ἀπορίαν κυρίου τινὸς ὀνόμα- „ τος, τὸ ἴχνος, καὶ ἐγκατάλειμμα, τὸ γενόμενον ἀπὸ τῶν „ αἰσθητῶν ἐν ἡμῖν, τύπον καλοῦμεν μεταφέροντες τοὔνομα. Πῶς γὰρ ἂν οἷόν τε ἦν τοσούτων πλήθους πραγμάτων τοὺς τύπους, ἐν οὕτω σμικρῷ μορίῳ ἐγκεχαράχθαι ἡλίκος ὁ ἐγκέφαλος; Πῶς δὲ καὶ ἐν συστάσει σώματος ἁπαλωτέρου, καὶ μυ-

(1) Ὑπομν. εἰς τὸ Περὶ Μνήμ. καὶ Ἀναμν. ἐν Προοιμ.

μυρίας ὅσαι ὧραι τὰς ἀπὸ τῶν δι' αὐτοῦ φερομένων ὑγρῶν ἀλλοιώσεις ὑφισαμένου, τὰ ἴχνη ταῦτα ἀσύγχυτα ἐνδιασώζοιτο; νοήσαις αὖ ἄρα, δεξιότητα τινὰ, καὶ προσφυΐαν τοῖς τοῦ ἐγκεφάλου πόροις ἐγκαταλείπεσθαι, καθ' ἣν ἑτοιμότερον προσαρμόζονται, καὶ διατίθενται πρὸς τὸ δέον πειθαρχοῦντες τῷ γνωστικῷ ἐπιτάσσοντι, καὶ οὕτως ἑτοίμως ἔχουσι, πρὸς τὴν διὰ τούτων τοῦ πνεύματος διέξοδον, νεύματι τῆς ψυχῆς, τῆς κινούσης αὐτὸ, ὡς ἄλλοτε πρὸς ἀντίληψιν καὶ γνῶσιν, τῶν προεγνωσμένων κεκίνηται. (1) Ἡ ἕξιν τῶν ἰνῶν, ἐξ ὧν ὁ ἐγκέφαλος, καθ' ἣν διὰ πολλῶν ἤδη κινηθεῖσαι ἐνεργημάτων, ῥαδίως πρὸς τὴν ἀπαιτουμένην κίνησιν ἔχουσιν. (2) Οὕτω γὰρ ἂν ἴσως ἐπιλύσειέ τις εὐμαρῶς, καὶ τὸ Ἀριστοτέλους ἐκεῖνο περὶ μνήμης ἀπορημάτιον „ πῶς ποτὲ τοῦ μὲν „ πάθους παρόντος, τοῦ δὲ πράγματος ἀπόντος μνημονεύει „ τὸ μὴ παρόν; (3) Καὶ χωρὶς γὰρ τῆς διαιρέσεως ἣν πρὸς τοῦτο ἀπαντῶντες χρῆσθαι εἰώθασιν, ὡς ἐν τῷ θεωρεῖν τὸ φάντασμα, καὶ καθ' αὐτὸ, καὶ ὡς εἰκόνα, ῥητέον ὅτι τοῦ μὲν ἑτοίμως ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ πράγματος, ἡ ἐμποιηθεῖσα ἐκ προηγουμένων ἐνεργειῶν διάθεσις τῷ ἐγκεφάλῳ παραίτιος. Τοῦ δὲ μὴ ἀντιλαμβάνεσθαι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀπόντος ἁπλῶς ὡς φαντάσματος, μνημονευτικῶς δὲ θίγειν, αἴτιον, ὅτι καὶ ἣν ἤδη ἔχει τὸ μόριον ἑτοιμότητα πρὸς κίνησιν, ἡ ψυχὴ ἐπιγιγνώσκει, καὶ τὸ παρελάσαν τοῦ χρόνου, τοὐλάχιστον γοῦν ἀορίστως συνεπισκέπτεται, κἀκ τούτων κρίνει, ὅτι καὶ ἄλλοτε τοῦτο αὐτὸ προσελάβετο, ὃ μνήμης τυγχάνειν γνώρισμα ἰδιαίτατον εἴρηται. (§. ωα. ωβ'.) Οὐ χάριν, τὸ τοῦ Νεμεσίου ἔχει ὀρθῶς „ ὅτι τῶν ἀπόντων μὲν „ ἐστὶν ἡ μνήμη, οὐ μὴν δὲ ἀπὸ τῶν ἀπόντων γίνεται. (4)

Πο-

(1) Καρτέσ. ἔνθα ἀνωτ.
(2) Μαλεβραγχ. ἔνθα ἀνωτ.
(3) Ἀριστ. Περὶ Μνημ. καὶ Ἀναμν.
(4) Περὶ Ἀνθρώπου. Κεφ. ΙΓ'.

Πορίσματα.

§. ωε΄. Α΄. Ἐντεῦθεν φανερὸν ὅτι τῶν αἰσθητῶν τε, καὶ φαντασῶν κυρίως εἰσὶν αἱ μνῆμαι, τῶν δὲ διανοητῶν κατὰ συμβεβηκός, καὶ οὐκ ἄλλως, ἢ καθ' ὅσον ἐκ προλαβούσης φαντασίας περιγίνεται. „ Τὰ δὲ νοητὰ (1) ὅτι μὲν ἐμάθομεν, „ ἢ ἠκούσαμεν μεμνήμεθα, τῆς δὲ οὐσίας αὐτῶν μνήμην οὐκ „ ἔχομεν, οὐ γὰρ ἐκ προηγουμένης φαντασίας ἡ τῶν νοητῶν „ ἀνάληψις, ἀλλ' ἐκ μαθήσεως, ἢ φυσικῆς ἐννοίας.

Β΄. Ἐπεὶ δὲ τῷ ἐγκεφάλῳ ὡς ἐν ὑποκειμένῳ ἡ μνήμη ἑδράζεται (§. ωγ΄.) τύπων οἱονεί τινων αὐτῷ ἐνσημαινομένων (§. ωδ΄.), ἢ ἄμεινον εἰπεῖν διαθέσεως τῆς προσηκούσης, καὶ δεξιότητος αὐτοῦ, τῆς ἐπὶ τὸ ἑτοίμως, κατὰ τὰς τοῦ γνωστικοῦ ἐνεργείας κινεῖσθαι, ἐγκαταλειπομένης (§. αὐτ.), ἐπάναγκες ἂν εἴη ταῖς κατὰ τὰς κράσεις τοῦ μορίου διαφοραῖς τε καὶ ἀλλοιώσεσι, καὶ τὴν μνήμην συνδιατίθεσθαι. Ταῦτη „ τοι καὶ τοῖς (2) μὲν ἐν κινήσει πολλῇ διὰ τὸ πάθος „ (τουτέστι διά τινα ἐπισκήψασαν νόσον) ἢ δι' ἡλικίαν οὖ„ σιν, οὐ γίνεται μνήμη, καθάπερ ἂν εἰς ὕδωρ ῥέον ἐμ„ πιπτούσης τῆς κινήσεως, καὶ τῆς σφραγῖδος. Τοῖς δὲ διὰ „ τὸ ψύχεσθαι, (καὶ οἱονεὶ θρυλλίζεσθαι) καθάπερ τὰ „ παλαιὰ τῶν οἰκοδομημάτων, καὶ διὰ σκληρότητα τοῦ δεχο„ μένου τὸ πάθος (ἤτοι τὸ τῆς κινήσεως) οὐκ ἐγγίνεται „ ὁ τύπος. Διὸ οἵτε σφόδρα νέοι, καὶ οἱ γέροντες ἀμνήμο„ νες εἰσί· ῥέουσι γάρ, οἱ μὲν διὰ τὴν αὔξησιν, οἱ δὲ διὰ „ τὴν φθίσιν. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ λίαν ταχεῖς, καὶ οἱ λίαν „ βραδεῖς, οὐδέτεροι φαίνονται μνήμονες. Οἱ μὲν γὰρ εἰσὶν „ ὑγρότεροι τοῦ δέοντος, οἱ δὲ σκληρότεροι· τοῖς μὲν οὖν οὐ „ μένει τὸ φάντασμα ἐν τῇ ψυχῇ, τῶν δὲ οὐχ ἅπτεται. Οἱ δὲ ἐπὶ τὸ ὑγρότερον μέν, οὐ μὴν δὲ μεθ' ὑπερβολῆς, κλίνοντες, οἷοι οἱ εὐφυεῖς, ἀναμνηστικοὶ μᾶλλον εἰσίν. Ὥ-

ωσπερ

---

(1) Περὶ Ἀνθρώπου. Κεφ. ΙΙ΄.

(2) Ἀριστοτέλης. Ἐν τῷ περὶ Μνημ. καὶ Ἀναμν.

ὥσπερ οὖν οἱ ἐπὶ τὸ σκληρότερον, ἀλλ' οὐ πέρα τοῦ μετρίου, οἷοι οἱ μετὰ πόνου καὶ πραγματείας παραδεχόμενοι, μνημονικοί, ὡς ὁ Νεώτερος Κάτων παρὰ Πλουτάρχῳ γενέσθαι ἱστόρηται. (1) „Νωθρὸς μὲν γὰρ ἦν ἀναλαβεῖν καὶ βραδύς, ἀ- „ναλαβὼν δὲ κάτοχος, καὶ μνημονικός. Πολλοὶ γοῦν τῆς συμμέτρου καὶ ἀκριβοῦς εὐμοιρήσαντες εὐκρασίας, θαυμαστοὶ ἀνεφάνησαν καὶ τὰς μνήμας· οἷον Σενέκας φασὶν (2) ὁ Ῥωμαῖος δισχιλίων φωνῶν ἀσυνδέτων ἅπαξ ἀκούσας, ἀπταίστως ἀπεδίδου. Καὶ Πόρτιος ὁ ἐκείνου ἑταῖρος, ἁπάσας ὅσας ἐν τοῖς δικαστηρίοις φθάσας ἠγώνιστο, ἀπεμνημόνευε τὰς δημηγορίας. Καὶ Κινέας ὁ ὑπὲρ Πύρρου πρεσβεύσας πρὸς τὴν Ῥωμαίων Σύγκλητον, ἅπαντας ὅσοις τῇ προτεραίᾳ ἐντυχηκὼς ἦν, ἐξ ὀνόματος τῇ ὑστεραίᾳ προσεῖπε, δῆμον ὅλον. Καὶ Κῦρος δὲ τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατευομένους ὀνόμασι ἅπαντας προσφωνεῖν εἰώθει. Καὶ Λύκιος δὲ Σκιπίων, τοὺς τὴν Ῥώμην οἰκοῦντας ὁμοίως. Καὶ Χαρμίδης, ἢ ὡς ἄλλοι Καρνεάδης, τὰ ἐν ταῖς κατὰ τὰς βιβλιοθήκας σωζομέναις δέλτοις, ἅττα ἂν ἐρωτηθείη, ὡς ἀναγινώσκων ἕκαστα, ἑτοίμως ἀπαγγέλλων ἦν, καὶ ἀπροσκέπτως. Οὐχ ἧττον δὲ θαυμάσειέ τις ἐν τοῖς μνήμοσι καὶ Οὐαλλίσιον τὸν Νεώτερον Φιλόσοφον, ὃς ἐν σκότῳ τὰ προτιθέμενα οἱ τῶν ἀριθμητικῶν προβλημάτων εὐλόγως ἐπιλυόμενος, ἐξ ἀριθμῶν, οἷς ὑπὲρ τοὺς πεντήκοντα ἐπληθύνετο οἱ χαρακτῆρες, τὰς τετραγωνικὰς ῥίζας ἐξῄρει. Εὐδαίμονες τοῦ ὄντι τῆς εὐκληρίας!

Γ'. Ἀκόλουθον δὲ ἐστὶ καὶ τὰς προσφερομένας τροφάς, καὶ δίαιταν τὴν περὶ αὐτάς, καὶ ἀέρα τὸν ἀναπνεόμενον, καὶ τἆλλα ὡς περὶ τῆς φαντασίας ἐλέγετο, (§. σπς'. Β'.) διαφέρειν εἰς μνήμην. Διὸ καὶ τὸν οἶνον (3) μνήμης εἶναι ἐπιβοήθημα φασί, τοῖς μετρίως δηλονότι χρωμένοις, ἅτε δὴ τῇ τοῦ πνεύματος διαθερμάνσει εὐκινητέρας τοῦ ἐγκεφά-

λου

---

(1) Ἐν Βίῳ αὐτοῦ.
(2) Ἐν Λεξικ. Εὐφραὶμ. τοῦ Χάμβιρς ἐν φωνῇ Μνήμ.
(3) Αὐτ. Αὐτ.

λω ἐνεργαζόμενον τὰς κινήσεις· ὥστε καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς ἐπικουρίαν, μὴ παντῃ δέον ἡγεῖσθαι εἰς τοῦτο ἀλυσιτελῆ, οὐδ' ἀπρόσφορον. Ἀεὶ γὰρ τὸ νοσοῦν καὶ κακούμενον, καὶ ὑγιειώσεως δεκτικὸν εἶναι πέφυκεν. Ὅτι δὲ τὸ μνημονικὸν τῆς ψυχῆς, νόσοις ὑπόκειται ταῖς χαλεπωτάταις, ἐκ τε τῆς τῶν κράσεων διαφορᾶς (§. ωι. Πορ. Β'.) ἐστὶ τεκμαίρεσθαι, καὶ ἐκ τοῦ Ἑρμογένει τῷ Ταρσεῖ συμβάντος, περὶ ὃν τὸ ὁμηρικὸν ἀτεχνῶς ἠληθεύετο, τὸ τοὺς λόγους εἶναι πτερόεντας. (1)

Δ'. Ἐπεὶ δὲ, ἐν τῷ τοῦ ῥᾷδιον ἀποδέχεσθαι τὰς ἀπὸ τοῦ ζωτικοῦ πνεύματος ἀντιληπτικὰς κινήσεις, ὧν ἂν βούλοιτο ἡ ψυχὴ μνημονεύειν, ἐπιμένοντι τοῦ ἐγκεφάλου (§. ωϛ.), ἡ μνήμη κεῖται. Ἡ δὲ ἐπιμονὴ ἐκ πλειόνων ἐνεργειῶν ἐπιγίνεται, (§. αὐτ.) φανερὸν (2) ὅτι ἡ μνήμη, καθάπερ καὶ Ἀριστοτέλης (3) αὐτὴν ἐκάλεσεν, ἕξις ἐστὶ Κυριώτατα. Τοιαύτην δὲ καὶ πολλοὶ τῶν Ἀρχαίων ἐν Νεωτέροις (4) ἀποδεικνύουσι. Ταῦτ' ἄρα καὶ ῥᾷστα μνημονεύομεν, ἅπερ πλειστάκις προσέχομεν, καὶ οἷς ἐκπαθῶς, καὶ ἀτενέστερον ἐνενοήσαμεν, καὶ ἁπλῶς ὅσα κινεῖ πως σφοδρότερον. „ Διὸ „ καὶ τὰς τῶν πράξεων μνήμας (5) ἡδεῖς οἱ βέλτιστοι „ ἐκτήσαντο ἑαυτοῖς, ὡς ὑφ' ὧν μάλιστα κινοῦνται.

Ε'. Ἐντεῦθεν δὲ ῥᾴδιον, καὶ τί ἐστιν ἀνάμνησις δὴ διορίσαι. Τῶν γὰρ κατὰ τὸ αἰσθητήριον ἐφεξῆς πεπηγμένων πλειόνων ἰχνῶν, οἷον α, β, γ, δ, κτ. εἴγε ἐστὶν, ὃ δὴ πλείοσι ῥᾳδίως ὑπενδίδωσι τῷ ἐν αὐτῷ τὴν ἀντίληψιν ἐνεργαζομένῳ πνεύματι, τὰ λοιπὰ ὑπὸ μέσον, ὡς πάλαι ἀμυδρότερα γενόμενα, μὴ ἐπίσης συναποτελῶσι, μὴ δ' ἐχομένως, ὡς ἄλλο τι, ταῖς ἡγουμέναις τὰς ἐφεξῆς ἀντιλήψεις ἐπιούσας παρέχωνται, πῶς ἂν τὸ κινηθὲν, ἐπὶ ἐπείξει τῆς ψυχῆς ἀρχομένης κινήσει, ἐπὶ τὸ ξενωτερον ἐν-

(1) Σουίδ. ἐν Λεξ. Ἑρμογ.
(2) Ἐν τῷ Λογικ. Περὶ Ποιοτ.
(3) Περὶ Μνήμ. καὶ Ἀναμν.
(4) Λόκκ. Περὶ Νοῦ Ἀνθρ. Β'. Κεφ. Ι'. Καὶ Γραβεζ. Πραγ. ...
(5) Πλούταρχ. ὅτι οὐδὲ ζῆν ἔστιν ἡδέως κατ' Ἐπίκουρον.

ταῦτα μεταβαλόντα, τὸ πρότερον ἀναζωπυρήσωσι πάθος.
καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀνακτήσωνται δεξιότητα, τοῦτο ἐςαι τὸ
συμβαῖνον, ὃ καλεῖν εἰώθαμεν ἀνάμνησιν. „ Ὥςε διαφέρειν
„ μνήμης ἀνάμνησιν, τῷ τὴν ἀνάμνησιν εἶναι ἀνανέωσιν
„ προτέρας μνήμης, ἐπὰν λήθη γενομένη, τὸ συνεχὲς ἀ-
„ ναλίσῃ. Καὶ ἔςιν αἴτιον ἀναμνήσεως, ἡ τῶν προτέρων
„ κινήσεων ἀνανέωσις. (1) Καί τις ἂν ὀρθῶς οἶμαι ταύ-
την ὁρίσειε, ἀπὸ λήθης εἰς μνήμην εἶναι, διὰ μνήμης με-
τάβασιν. Εἰ μὴ γὰρ διὰ μνήμης, ἀ. ἔςαι ἀνάληψις. Εἰ
δὲ μὴ ἀπὸ λήθης, ἀπομνημόνευσις. Τὸ μὲν εἰ πρώτον τις
ἀναλάβοι, τὸ δὲ, εἰ δεύτερον ὑπομνηθείη. Διὸ καὶ ὁ Στα-
γειρίτης (2) εὐςόχως „ οὔτε μνήμης ἐςὶν ἀνάληψις, φη-
„ σὶν, ἡ ἀνάμνησις, οὔτε λῆψις. Ὁ δὲ Νεώτερος Γενουΐω-
σιος (3) καὶ πάνυ ἡμαρτημένως, ἀπέδωκε, τοσούτῳ μνήμης
„ διαφέρειν ἀνάμνησιν, ὅσῳ καὶ ἕξεως τὴν κατ᾽ αὐτὴν ἐ-
„ νέργειαν. Ἡ γὰρ ἐνέργεια τῆς καθ᾽ ἕξιν μνήμης ἐςὶν ἡ
ἀπομνημόνευσις, οὐχ ἡ ἀνάμνησις. Ἀνάμνησις γὰρ λέγε-
„ ται (4) ὅταν λήθη μεσολαβήσῃ τὴν μνήμην, ἔςι γὰρ
„ ἀνάμνησις μνήμης ἐξιτήλου γενομένης ἀνάκτησις.

ς'. Ἐπεὶ οὖν κινήσεώς τις συνεχισμὸς, τὸ τὴν ἀνάμνη-
σιν ἐςὶν ἐργαζόμενον (διὰ τὸ ἀνωτ.) φανερὸν, ὡς ὧντι-
νων ἂν αἱ κινήσεις ὦσι μᾶλλον ἀλλήλων ἐχόμεναι, τούτων
καὶ αἱ ἀναμνήσεις ῥᾷσαι. Τοιαῦτα δὲ μάλιςα τὰ πρὸς ἀλ-
ληλα ἐςὶν ἔχοντα, τούτων γὰρ καὶ αἱ φύσεις ἅμα, καὶ αἱ
γνώσεις, εἰ δὲ αἱ γνώσεις, καὶ αἱ κινήσεις, δι᾽ ὧν τὸ γνω-
ςικὸν αὐτοῖς προσέχειν ἐνάγεται. Διὸ καὶ οἱ ἀναλαμβάνειν
τῇ μνήμῃ ἑτοίμως βουλόμενοι, πρὸς ταῖς ἀναφοραῖς τὸν νοῦν
ἔχουσι. „ Καὶ ὅσα τάξιν τινὰ ἔχει, εὐμνημόνευτά ἐςιν·
„ ἐν ἀναφορᾷ γὰρ ἡ τάξις. (5)

Περὶ

(1) Μιχαὴλ ὁ Ἐφέσ. εἰς τὸ Περὶ Μνήμ. καὶ Ἀναμν. ἐν Προοιμ.
(2) Ἀρις. Περὶ Μνήμ. καὶ Ἀναμν.
(3) Ἐν Ψυχολογ. Ὁρισμ. Ζ'. καὶ ἐν τῷ Σχολ.
(4) Νεμέσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. ΙΓ'.
(5) Ἀρις. Περὶ Μνήμ. καὶ Ἀναμν.

Περὶ Δυνάμεως, ἣν ἰδιαίτερον Νοῦν καλοῦμεν.

Θεώρημα Ν΄.

§. ωϛ΄. „Ὅτι καὶ περὶ ὕλης παντοίας ἀπηλλαγμένη ἡ „λογικὴ ψυχὴ γνωστικῶς πέφυκεν ἐνεργεῖν, ὁμολογον.

Περὶ τούτου τὴν ἐν ἑκάστῳ ἐνοῦσαν συνειδήσιν μαρτυρόμεθα. (§. χοϛ΄.)

Ἄλλως· ἅτε δὴ μὴ πρὸς ἑαυτὴν οὖσα ἡ ψυχὴ ἀνεπίστρεφος, ἑαυτήν τε γινώσκει, καὶ τὰς ἐνεργείας τὰς κατ' αὐτήν. Ἃ δὴ ὕλης παντοίας φύσει ἀπήλλακται. (§. ψκϛ΄. ψκζ΄.)

Ἄλλως· τὸ τοῦ γνωστικοῦ τῆς ψυχῆς ἀντικείμενον τὸ ὄν, ἢ ἀληθὲς ὡμολόγηται. Ἀληθὲς δὲ οὐδὲν ἧττον τὸ ἐν ὕλῃ, τὸ ὕλης ἐκτὸς, εἰ μὴ καὶ πλέον. Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ωζ΄. Οὐδεὶς ἂν ἔξαρνος τούτου γένοιτο·

„Οὐδ' εἰ ψεύδεα μὲν ποιῇ ἐτύμοισιν ὁμοῖα,
„Γλῶσσαν ἔχων ἀγχήλην Νέστορος ἀντιθέου.

Τί γάρ; οὐ τὰ καθόλου ἡ ψυχὴ περισκέπτεται, οὐ τὰ προσόντα τῶν οἷς πρόσεστι δι' ἀφαιρέσεως ἀποσπάσασα, καθ' αὐτὰ ἀναπολεῖ; οὐ τάξεις, οὐ λόγους, καὶ σχέσεις, οὐ τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν, οὐ δυνάμεις, οὐκ ἐνεργείας ἁπλῶς τε καὶ ἀορίστως, χωρὶς τῶν ὧν τε εἰσὶ, καὶ οἷς περ ἔνεισι ταῦτα διανοεῖται; Οὐκ εἴδη τινὰ ὅλως τῆς ὕλης ἐξῃρημένα, καὶ κεχωρισμένα ὄντα; οὐ τὸν Θεὸν αὐτόν; οὐχ ἑαυτήν; Δῶμεν γὰρ πρὸς βραχὺ, ὅτι καὶ ἐκ τῆς ὕλης ἀεί ποτε ὡρμημένη τὸ πρῶτον, εἰς ταῦτα ποιεῖται διὰ συλλογισμοῦ τὴν μετάβασιν, ἀλλ' ἵσταται δήπου μεταβᾶσα, καὶ τούτων ἐναπτενίζει ταῖς φύσεσι καὶ τοῖς λόγοις, αὐτὰ δὴ πέρας λαβοῦσα πως τῆς ἑαυτῆς κινήσεως τὰ ἀσώματα, καὶ εἴπερ ἐξ ὕλης ἔχουσά τι εἰς θεωρίαν ἐνδόσιμον, οὐ μὴν καὶ μεθ' ὕλης ταῦ-

τα

τὰ περισκοπεῖ. Ἀλλ᾽ ὥσπερ ἀΰλῳ χρήματι τῷ τῆς ψυχῆς, ἀγόμενον ἐπὶ τὰ ἔνυλα τὸ σῶμα, ἢ τοιαῦτα, τὰς κατ᾽ αὐτὸ ἐνεργείας περαίνει, οὕτω τοι κἂν δοίημεν ἀεὶ διὰ σωματικῆς τινὸς προηγουμένης κινήσεως τὴν ψυχὴν, ἐπὶ τὴν τῶν ἀσωμάτων θεωρίαν ἀνάγεσθαι, ἀσωμάτως ἀλλ᾽ οὖν καὶ αὐτὴ, ἀσώματος οὖσα, τῶν ἀσωμάτων, ἢ τοιαῦτα θίξει. Εἰ μὴ μέλλοι, ἤτοι τοῦ σώματος αὐτοῦ ἀφυεστέρα κρίνεσθαι, ἢ ὡς οὐκ ἔχει, τουτέστιν ὡς ἔνυλα τὰ ὑπὲρ τὴν ὕλην ἀνατυποῦσθαι. Τὸ τοίνυν Θεώρημα οὐδ᾽ Ἀριστοτέλης αὐτὸς, οὐδ᾽ ὁ Νεώτερος Μεταφυσικὸς Λώκιος, οἱ μηδὲν εἶναι τοῦ νοῦ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει ὑπερδιατεινόμενοι, ἀποφήσειαν. Ὁ μὲν γὰρ εἰκασίαις τε καὶ συλλογισμοῖς καθ᾽ ἑαυτὴν προσχρωμένην, καὶ τῶν ἀυλοτέρων ἐννοιῶν ἐπιδεκτικὴν τὴν ψυχὴν εἶναι δίδωσιν· ὁ δὲ καὶ τὰ ὕλης παντελῶς κεχωρισμένα ὄντα ἀποφαίνεται. Ταύτῃ τοι καὶ τοὺς ἀρχαίους (τὸν Ἐμπεδοκλῆν καὶ τὸν Ὅμηρον λέγων) οὐκ ἐπαινεῖ (1) τοὺς οὕτω πεποιηκότας, ὡς εἴγε ταὐτὸν ἦν τῇ φαντασίᾳ καὶ τῇ αἰσθήσει, ἡ νόησις. „Ὁ μὲν γὰρ, πρὸς παρεὸν, φησὶ, μῆ-
„τις ἀέξεται· ὁ δὲ, ῥαψῳδεῖ·

„Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
„Οἷον ἐπ᾽ ἦμαρ ἄγῃσι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

Εἰ δὲ καί τινας προτείνας ἀπορίας Ἀριστοτέλης (2), τὰς τῇ ἐναντίᾳ δόξῃ συνηγορεῖν δοκούσας, οὐχ οὕτω σαφεῖς ἔπειτα παρατίθεται τὰς ἐπιλύσεις, ἔστι γεμὴν ἐκ τῶν αὐτοῦ, ἐν ἄλλοις που αὐτῷ εἰρημένων, καὶ τὰς πρὸς ἐκείνας ἀπαντήσεις κομιδῇ ῥᾴδιον προχειρίσασθαι. Βέλτιον δὲ ἴσως ἐκ τῶν τοῦ Φιλοπόνου λαβεῖν τὸν περὶ τούτου λόγον ἀστείως τε προβαλλόμενον, καὶ πολλὴν πρὸς διασάφησιν τοῦ προκειμένου παρεχόμενον τὴν συντέλειαν. (3) „Ἀριστοτέλης λέγει,
„ὅτι τριττὰ ἐστὶ τὰ νοητά· ἔστι γὰρ ἄυλα νοητὰ πρῶτα,
„δεύτερα νοητὰ μέσα, καὶ τρίτα τὰ ἔνυλα. Καὶ ἐπὶ μὲν

„τῶν

(1) Ἀριστ. Περὶ Ψυχ. Βιβλ. Γ΄.
(2) Αὐτ. Αὐτ.
(3) Φιλόπον. Ἐν Ὑπομν. εἰς τὸ Γ΄. Βιβλ. τῶν περὶ Ψυχ. Ἀριστ.

„ τῶν ἀΰλων, φησὶν, ὅτι οὐκ ἔστι χρεία φαντασίας· ἀφαντάστοι γὰρ αἱ νοήσεις. Ὅταν δὲ, φησὶ, τὰ μαθήματα νοῇ, ὑποκειμένῳ κέχρηται τῇ φαντασίᾳ. Εἰ δὲ καὶ ὡς ὑποκειμένῳ αὐτῇ κέχρηται εἰς τὸ εἰδέναι τὰ μαθηματικὰ, οὐ παρὰ τοῦτο τὰ αὐτὰ ἐστὶ φαντάσματα καὶ μαθήματα. Τὰ γὰρ φαντάσματα μόνῃ φαντασίᾳ ὑπόκειται. Τὰ δὲ μαθήματα ψυχῇ, ὑποκειμένῃ κεχρημένῃ τῇ φαντασίᾳ. Τὰ δὲ ἔνυλα γινώσκει ἡ ψυχὴ ὀργάνῳ κεχρημένη τῇ αἰσθήσει, καὶ φαντασίᾳ. Εἰ οὖν ἐστὶν ἀφάνταστος ἐνέργεια, δυνατὸν ἄρα τὸν νοῦν ἐν τῇ φύσει ὄντα, εἰδέναι ταύτην τὴν ἐνέργειαν. Οὐδενὸς γὰρ δεῖται εἰς τὸ εἰδέναι ταύτην. Συνηγορεῖ δὲ τῇ δόξῃ τῇ λεγούσῃ ὅτι ὁ νοῦς οὐ γινώσκει τὰ πάντῃ ἄϋλα εἴδη. Ταῦτα δὲ χωριστὰ τῆς ὕλης ἐστίν· ὤφειλεν οὖν καὶ αὐτὸς χωριστὸς εἶναι τῆς ὕλης ἵνα νοήσῃ ταῦτα. Εἴγε δεῖ ἐξομοιοῦσθαι κατὰ πάντα τὸ γινώσκον τῷ γινωσκομένῳ. Ἀλλ᾽ ἐν τῷ ζώῳ οὐ κεχώρισται, οὐκ ἄρα νοεῖ αὐτά. Αὕτη μὲν ἡ πρώτη συνηγορία. Ψευδὴς δὲ ἐστὶν ὦ Ἀριστότελες. Εἰ γὰρ οὐ νοεῖ ὁ νοῦς ἐν τῷ ζώῳ ὢν τὰ πάντῃ ἄϋλα, πῶς ἐν τῇ μετὰ τὰ φυσικά σου πραγματείᾳ καὶ ἐζήτησας τὰ πάντῃ ἄϋλα εἴδη, καὶ εὗρες, καὶ ἀπήγγειλας ἡμῖν; Ὥστε δῆλον ὅτι καὶ ἐν τῷ ζώῳ ὢν ὁ νοῦς γινώσκει τὰ πάντῃ ἄϋλα εἴδη.... Δευτέρα συνηγορία. Ὁ νοῦς οὐ νοεῖ τὰ ἄϋλα εἴδη, ἐπειδὴ οὐδὲ ἔστιν ὅλως ἄϋλα εἴδη... Πρὸς ἣν λέγομεν ἔτι πῶς ταῦτα λέγεις ὦ Ἀριστότελες, ὃς ἐν ἄλλαις πραγματείαις διαρρήδην βοᾷς, εἶναι τὰ θεῖα εἴδη, ἅτινα ἐστὶ τὰ ἄϋλα; ... Τρίτη συνηγορία. Ὁ νοῦς ἀεὶ μετὰ φαντασίας ἐνεργεῖ.... καὶ ὅτε περὶ τὰ θεῖα ἐνεργεῖ.... ἐκ γὰρ τοῦ γνῶναι τὸν νοῦν τὴν εὐταξίαν τοῦ κόσμου, καὶ τὴν ἀρετὴν τῶν πραγμάτων, ἀνάγεται ἐπὶ τὸ γνῶναι τὴν αὐτὰ διακοσμήσασαν πρόνοιαν.... ἡ δὲ φαντασία ἀεὶ τὰ ἔνυλα γινώσκει, μόνα γὰρ ἐκεῖνα οἶδεν, ἃ ἡ αἴσθησις οἶδεν.... ἡ δὲ αἴσθησις μόνα τὰ ἔνυλα οἶδεν. Ὁ νοῦς ἄρα μόνα τὰ ἔνυλα οἶδεν.... Καὶ πρὸς ταύτην δὲ ἀντιλέγομεν, ὅτι ὁ νοῦς ὅτε περὶ τὰ μερικὰ αἰσθητὰ ἐνεργεῖ, τότε μετὰ φαντασίας ἐνεργεῖ, καὶ οὐκ ἀφίσταται αὐτῆς ἀπ᾽ ἀρχῆς ἕως τέλους, ἀλλὰ μετ᾽ αὐτῆς ἐστὶν ἐν τοῖς αἰ-

„ θη-

„ θνητοῖς. Ὁπηνίκα δὲ τὰ θεῖα νοεῖ, τηνικαῦτα διὰ φαν-
„ τασίας μὲν ἐνεργεῖ· εἴπομεν γὰρ ὅτι διὰ τῆς ἀταξίας καὶ
„ ἀκοσμίας τῆς θεωρουμένης ἡμῖν μεταγόμεθα ἐπὶ τὸ
„ θεῖον· ὥστε διὰ μὲν φαντασίας, οὐκέτι δὲ μετ' αὐτῆς.
„ Οὐδὲ γὰρ ἔτι δεῖται αὐτῆς. Τὰ γὰρ ἀσώματα καὶ χωρὶς
„ φαντασίας ἵστανται.... Τετάρτη συνηγορία. Οὐ δύναται
„ ὁ νοῦς νοεῖν τὰ ἄυλα, διότι ὁ νοῦς ὁ αὐτός ἐστι τῇ φαν-
„ τασίᾳ· ὥσπερ γὰρ ἡ φαντασία οὐκ ἀληθεύει, οὐκ ψεύ-
„ δεται.... Πρὸς ἣν λέγομεν ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ νοῦς ταὐτὸν
„ τῇ φαντασίᾳ, διότι ἡ φαντασία ποιότητας μόνον γινώ-
„ σκει, ὡς καὶ αἱ αἰσθήσεις γινώσκουσιν. Οὐδὲν γὰρ οἶδεν ἡ
„ φαντασία, ὃ μὴ καὶ ἡ αἴσθησις οἶδεν· ὁ δὲ νοῦς τὰς οὐ-
„ σίας εἶδεν.... Οὐκ ἄρα ὁ νοῦς φαντασία ἐστίν. Ὅθεν
„ καὶ ἐν Θεαιτήτῳ ὁ Πλάτων φησὶν, ἡ δὲ φαντασία ἀτυχὴς
„ οὐσίας· ἀντὶ τοῦ οὐ τυγχάνει αὐτὴ γνώσεως οὐσίας· ὥστε
„ οὐκ ἔστι ταὐτὸν νοῦς καὶ φαντασία. Καὶ ταῦτα μὲν ἐξ Ἀ-
ριστοτέλους καὶ πρὸς Ἀριστοτέλην ἡμῖν ὁ Φιλόπονος. Οἱ δὲ
περὶ Θωμᾶν (1) Ἀριστοτελίζοντες, ἀντικειμένην τῷ νῷ ἐν
τῇ μετὰ σώματος καταστάσει, τὸ τί ἦν εἶναι τῆς ἐνύλου καὶ
αἰσθητῆς οὐσίας τιθέμενοι, ὡς ἄρα καὶ δι' εἰδῶν αἰσθητῶν
νοοῦντι, καὶ περὶ τὸ τῇ ὕλῃ συνῆφθαι, τὸ ἀναλογόν πως
πρὸς τὰ νοητὰ διασώζοντι, οὐκ ἂν ταύτῃ τὴν ψυχὴν, καὶ
ἐν σώματι οὖσαν, τῆς περὶ τὰ ἄϋλα ἀποστεροῦσι γνωστικῆς
δεξιότητος. Ὁμολογοῦσι καὶ γὰρ ἐνεργεῖν αὐτὴν, καὶ περὶ
τὰ ἐκ τῶν αἰσθητῶν διὰ συλλογισμοῦ μὲν ἐπιφερόμενα, αἰσθή-
σει δὲ μηδαμῶς γινώσκεσθαι φύσιν ἔχοντα· οἷα εἰσὶν (2) αἱ
ἀναλογίαι, καὶ αἱ σχέσεις, καὶ οἱ καθόλου λόγοι τοῦ ὄντος,
τοῦ ἀληθοῦς, τῆς ἐνεργείας, τῆς δυνάμεως, τῆς αἰτίας, τοῦ
αἰτιατοῦ, καὶ τῶν παραπλησίων· μᾶλλον δὲ, καὶ ἑαυτὴν, φα-
σὶ, καὶ τὰς κατ' αὐτὴν ἐνεργείας σαφῶς ἐπιγινώσκει· ὥστε
ἡμῖν ἀναμφίλεκτον κεῖσθαι τὸ δόγμα, καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς
δοκοῦσιν ὁπωσοῦν ἀντιφέρεσθαι, ἐγκρινόμενον.

Θεώ-

(1) Ἀκαδ. Α'. Μέρ. Ζητήμ. ΙΒ'. Ἄρθρ. Δ'. καὶ Ζητήμ. ΠΕ'. Ἄρθρ. Α'.

(2) Ἰσαδιν. Φυσικ. Δ'. Μέρ. Ζητήμ. Δ'. Περὶ Νοῦ. Ἄρθρ. Β'.

Θεώρημα ΝΑ'.

§. ωη'. „ Τὴν λογικὴν ψυχὴν, μηδὲν ὅλως καθ' ἑαυ-
„ τὴν γνωστικῶς ἐνεργεῖν οἵαν τε εἶναι, ἀεὶ δὲ ἐξηρτημένως
„ τοῦ σώματος, οὐ δοκεῖ.

Εἰ γὰρ ἀεὶ ἐξηρτημένως, ἤτοι ὡς ἐξ αἰτίου, ἢ ὡς ἐκ συναιτίου, ἢ πως ὡς ἐξ ἀφορμῆς εἰς τοῦτο αὐτὴν ἐναγούσης. Ἀλλὰ τὸ μὲν ὡς ἐξ αἰτίου, ἢ ὡς ἐκ συναιτίου, σχολῇ γ' ἂν λέγοιεν τοῖς ἀσώματον εἶναι οὐσίαν (§. ψκϛ'. ψκζ'.) αὐτὴν πεπεισμένοις, καὶ διὰ σωματικῶν κινήσεων, ἀδύνατον εἶναι γνῶσιν πληρῶσαι, ἤδη (§. χψθ'. κἑξ.) ἀποδεδειχόσι. Λοιπὸν δὲ ἄρα τὸ τρίτον. Καὶ συμπλεῖν τινα δῆθεν ἀεὶ σωματικὴν κίνησιν τῇ ψυχῇ ὑποληπτέον. καὶ ἐν οἷς τι τῶν οὐσία ἀΰλων ὄντων νοεῖ, (§. ωϛ'. ωζ'.) ἢ ὅτι ῥᾴδιον διὰ τῆς κινήσεως, ἢ ὅτι οὐκ ἄνευ. Ἀλλ' ἔστιν οὐδέτερον· ἡ γάρ τοι κίνησις, ἤτοι πρὸς ἑαυτὴν τὸ γνωστικὸν ἀνακαλοῦσα προσέχειν αὐτῇ ποιεῖ, ἢ οὐχί. Καὶ εἰ τοῦτο, ἀσυντελέστερον ἂν εἴη, ὡς εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ὅλως ἐγίνετο. Εἰ δ' ἐκεῖνο, ἀπάγοι ἂν ὡς εἰκὸς ἀπὸ τοῦ προκειμένου (§. χοδ'.), καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἀφέλκουσα, αἰσθήσεως μᾶλλον, (§ ψοδ'. Α'.) ἢ φαντασίας, (§. ψπϛ'. Γ'.) νοήσεων δὲ τῶν καθαρωτέρων (§. χοϛ'.) οὐδεμιᾶς παραίτιος γίγνοιτο, τοῦ νοητοῦ μάλιστα μηδὲν ἔχοντος κοινὸν πρὸς τὰ κινοῦντα τὴν αἴσθησιν. Πᾶσα ἄρα ἀνάγκη, ἢ μηδὲν τῶν πάντῃ ἀΰλων ὑπολαμβάνειν νοητὸν εἶναι τῇ ψυχῇ, ἢ μὴ ἀεὶ ἐξηρτῆσθαι αὐτὴν γνωστικῶς ἐνεργοῦσαν τοῦ σώματος. Ἐκεῖνο δ' οὐκ ἔστιν. (§. ωϛ'. ωζ'.) Τοῦτο ἄρα.

Ἢ καὶ οὕτως· Πότερον ποιεῖς τὴν λογικὴν ψυχὴν, χωρὶς τοῦ σώματος, κατ' οὐσίαν τουτέστι τὴν ἑαυτῆς ἀνασκευασάμενοι, γνωστικῆς ἁπάσης δυνάμεως ἄμοιρον θήσομεν; ἢ οὐχί; Εἰ μὲν γὰρ ἄμοιρον, χωρισθεῖσα δηλονότι τοῦ σώματος πράγματι, ἢ πέφυκεν, (§. ψλγ'. ψλδ'. Καὶ ψνα'.) οὐσία ἔσται νοήσεως οὐδόλως μετέχουσα, καὶ οὐδὲ ψυχὴ ὅλως. Ὅπερ ἄτοπον. Εἰ δ' οὐχί. οὐσιωδῶς δὲ αὐτῇ τὸ γνωστικὸν τῆς δυνάμεως προσοφείλεται, ἐπείπερ ἐν σώματι οὔσῃ, τῆς μὲν τοῦ καὶ ἄνευ σώματος γινώσκειν δυνάμεως μέτεστιν (ἐξ ὑποθ.),

ὑποθ.), τῆς δ' ἐνεργείας οὐδαμῶς, ἐμποδὼν αὐτῇ εἶναι τὸ σῶμα ῥητέον, τῷ μὴ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν ἔχειν τὴν αὐτῇ προσοῦσαν δύναμιν, ἤτοι ἀφέλκον ἐπὶ τὰς αὐτοῦ ἐπισυμβαινούσας κινήσεις, ἢ τέλεον αὐτὴν οἱονεὶ καταδεσμεῦον, καὶ ἀργεῖν ποιοῦν. Ἀλλ' εἰ τοῦτο, οὐδὲν ὅλως γνώσεται ἡ ψυχή· τὸ ἀλογώτατον. (§. χξη. κξ.) Εἰ δ' ἐκεῖνο, γνώσεται μὲν, προσέξει δὲ ἀεὶ ταῖς τούτου γινομέναις κινήσεσιν. Ἀεὶ δὲ ἄρα ἤτοι αἰσθήσεται, (§. ψοδ'.) ἢ φαντασθήσεται (§. ψπς'.) τῶν δὲ ὕλης πάντη ἀπηλλαγμένων νοήσει οὐδέν. Ἀλλ' οὐκ ἔστιν. (§. ως'. ωζ'.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ωθ'. Κἀνταῦθα πάλιν ἡμῖν πρὸς Ἀριστοτέλην γίνεται διαφέρεσθαι, καὶ οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἅπαντας μονονουχὶ τοὺς ἐνδοξοτάτους τῶν Νεωτέρων, εἴπερ ἀληθὴς ὁ εἰπὼν (1) vix hodie in Europa reperias, qui sit nominis alicujus, ejus doctrinæ Patronum. „ μόλις καθ' ἡμᾶς εἶναι τινὰ, τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην ἐν Φιλοσοφίᾳ περιωνύμων, ὃς τῆς δὲ τῆς δόξης προΐσταται. Ἀμέλει τοι τὸ μηδὲν εἶναι ἐν τῷ νῷ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει εἴη, οὕτω κοινὸν οἱονεί τι δόγμα, καὶ πάνδημον, παρὰ τοῖς νῦν Σοφοῖς διατεθρύλληται. Καίτοι τοὺς μὲν τὴν ψυχὴν κατασωματώσαντας οὕτω φρονεῖν εἰκὸς ἐστὶ, καὶ ἀκόλουθον, τοὺς δὲ ἄυλόν τινα φύσιν αὐτὴν εἰδότας, ἐπ' αὐτὸ τοῦτο ἐκείνοις συγκατενεχθῆναι τὸ φρόνημα. οὐκέτι οἶμαι λόγου τινὸς ἐχόμενον εἶναι, οὐδὲ ἀνεκτόν. Οὗτοι γὰρ δὴ οὕτω τῶν συγκροτούντων τὴν ἀνθρώπου φύσιν, τῷ μὲν ἀτιμοτέρῳ καὶ χείρονι παρέχονταί τι, καὶ καθ' ἑαυτὸ ὑπὸ ἄλλων κινεῖσθαι, μὴ πειθαρχοῦντι ψυχῇ τῇ κρείττονι· (§. ψξα'.) ταύτην δὲ χωρὶς ἐκείνου τό γε νοεῖν πάντῃ ἀδρανῆ ἀποφαίνονται. Καὶ δυσὶ

(1) Γενουήσ. Μετα. Μέρ. Β'. Περὶ τοῦ Συστήματος τῶν ἐμφύτ. ἰδεῶν.

σὶ τύπεις μάλιστα τὴν ψυχῆς οὐσίαν χαρακτηρίσαντες, τοῦ τε κινητικοῦ, καὶ τοῦ γνωστικοῦ (1) κατὰ μὲν ἐκεῖνο ταύτῃ τὸ σῶμα, καλῶς ποιοῦντες, κατὰ δὲ τοῦτο ταύτην τῷ σώματι, οὐκ ὀρθῶς δήπου, πάντῃ πάντως φέροντες καθυπέβαλον. Αὐτοκίνητόν τε (μάλιστα οἱ μετ' Ἀριστοτέλην) λέγειν ἀξιώσαντες, ἐπ' οὐδενὸς καὶ αὐτογνωστικὴν ἀποκαλεῖν φέρουσιν. Ἀλλ' ἐξεταστέον (οὐδὲ γὰρ μικροῦ τινος λόγου τὸ πρᾶγμα δοκεῖ) τὸ λεγόμενον. „Οὐδὲν φασὶν ἐν τῷ νῷ, ὃ μὴ πρότε„ρον ἐν τῇ αἰσθήσει. Πότερον οὖν, τὸ αὐτὸ ὑποκείσεται τῶν δυνάμεων ἑκατέρᾳ, ἢ τῇ ἑτέρᾳ ἕτερον; Εἰ γὰρ τὸ αὐτό, οὐκέτι δύο, μία δὲ ἀμφότεραι δυνάμεις ἔσονται, ἡ αὐτή. Τοῖς γὰρ ἀντικειμένοις περὶ ἃ ἐνεργοῦσι τὰς δυνάμεις εἰδοποιεῖσθαι, καὶ διακρίνεσθαι, οἱ πάντες φασίν. Εἶναι δὲ τὴν αὐτὴν δύναμιν νοῦν τε καὶ αἴσθησιν, οὐδεὶς ἂν φαίη, οὐδ' ἣν φαίη, οὐδὲ τούτοις ἀποδεκτὰ ἐρεῖ, πρὸς οὓς περ διαφερόμεθα. Εἰ δ' ἕτερον, τοὐναντίον ἄρα, τὸ ἐν τῷ νῷ οὐδὲ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει, οὐδ' ὕστερον, οὐδ' οὐδέποτε γένοιτο ἄν. Πρὸς ταῦτα γεμὴν ἐκεῖνο ἀπαντᾶν αὐτοῖς λείπεται, τὸ μὴ εἰδικῶς, ταυτικῶς δὲ, καὶ τῷ λόγῳ τοῦ ὑποκειμένου. Τῶν γὰρ ἐφ' ἑκάστου ἐπιθεωρουμένων, ἔστι μὲν ὧν ἀντιληπτικὴ τυγχάνει οὖσα ἡ αἴσθησις, οἷον τῶν χροιῶν, τῶν ὀσμῶν, τῶν χυμῶν, τῶν ἤχων, τῶν μεγεθῶν, τῶν σχημάτων, τῶν κινήσεων, καὶ τῶν παραπλησίων, ἄλλη ἄλλων, ἔστι δ' ὧν ὁ νοῦς, οἷον τῶν αἰτίων, τῶν σχέσεων, τῶν δυνάμεων, τῶν οὐσιῶν, καὶ τῶν τοιούτων. Καὶ τὸ αὐτὸ ἄρα οὐκ ἄν γε οὕτω ποτὲ παραξαίη τῷ νῷ, εἰ μὴ ἐκείνως πρότερον φθάσαν κινήσῃ τὴν αἴσθησιν. Ἀλλὰ Α'., εἰ μὲν περὶ ὑπάρξεως αὐτοῖς ὁ λόγος, ὀρθῶς ἂν ὁπωσοῦν χωροίη. Εἶναι γὰρ ἐνεργείᾳ τοῦδε καὶ τοῦδε, τὰς δὲ καὶ τὰς δὲ τὰς νῷ μόνῳ ληπτὰς τελειότητας, ἐκ τῶν αἰσθήσει τοῦ αὐτοῦ ἐπιφαινομένων ποιοτήτων, καλῶς εἰσβαλλόμεθα· οἷον ἐπεὶ ἐνεργεῖ περί τι τῶν ἡμετέρων αἰσθητηρίων, πάρεστι τεκμήρειεν ὅτι, καὶ δυνάμεως οὐκ ἀμοιρεῖ, ὅτι καὶ οὐσία τις ἐρεῖ, ὅτι καὶ ὑπάρχει, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Εἰ δὲ

πε·

(1) Ἀρισ. Περὶ Ψυχ. πολλαχοῦ.

περὶ τοῦ τί ἐστιν εἶναι τούτων ἕκαστον λέγοιεν, κομιδῇ ψευδὲς τὸ λεγόμενον. Οὐ γὰρ τῆς αἰσθήσεως ἐστὶ τὸ διδάσκειν τί τὸ ὂν καθ' ἑαυτό, καὶ ἡ οὐσία, καὶ τὸ εἶναι, καὶ τί δύναμις, καὶ τί τὸ φύσει πρότερα εἶναι ταῦτα τῶν ἐνεργειῶν, καὶ ὅσα τοῦ τοιούτου γένους. Ἐπεὶ οὐδὲ θιγεῖν ὅλως πέφυκε τούτων ἡ αἴσθησις· ἢ τοῦτ' ἂν ὅμοιον εἴη, τῷ τυφλὸν ὑπὸ τυφλοῦ ὁδηγεῖσθαι, εἰμὴ ἄλλοθεν ὁ νοῦς τὰς καθαρωτέρας ἔχων ἐννοίας, ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως ἕξειν ἐλπίσειεν τῆς οὔτ' ἐχούσης, οὔτε ὅλως λαβεῖν δυναμένης. Β'. Εἰ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐξ ἀφαιρέσεως νοητῶν, οἷα τὰ εἰρημένα, ἔχειν τι καὶ λέγειν ἐοίκασιν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν φύσει ἀΰλων, οἷον τὸ θεῖον, οἷα τὰ κεχωρισμένα εἴδη, οἷα ἡ ἐν ἡμῖν ψυχή, τί ποτε φήσουσιν; ἢ ὅτι ἐκ τῶν ἐνεργημάτων καὶ ταῦτα τῶν ταῖς αἰσθήσεσιν ὑποπιπτόντων καθίσταται πρόδηλα; Ἀλλ' εἴγε τὸ ὅτι, ταύτῃ γε ᾗπερ ἐνεργεῖ, ἡμῖν καὶ τὸ ὅ,τι ἐστὶ τούτων ἕκαστον, δῆλον γίνεται. Εἰ δὲ καὶ τούτου, ἀλλ' αἰσθητῶν ἤδη τῶν ἐνεργειῶν ὑποτιθεμένων, καὶ ἑπομένως σωματικῶν, πολλοῦ γ' ἂν δέοι ἐξ αὐτῶν ἔννοιαν ἡμᾶς ἔχειν τῆς ἐκείνων ἀϋλίας λαβεῖν, εἴπερ καὶ ἔχομεν. Τοὐναντίον δὲ καὶ σωματικὰ ἂν ἡγοίμεθα, καὶ λαμπρῶς ἐπικυρίζοντες, οὐδὲν ὅ,τι μὴ ἔνυλον ἐν τοῖς οὖσιν εἶναι εἰκότως ὑπολαμβανοίμεθα. Εἶτα κωφὸς ἀνήρ, ἤχου αἴσθησιν οὐκ ἂν λάβοι, καίτοιγε τὰς ἄλλας συγκεκροτημένος αἰσθήσεις, ὅτι τούτων οὐδεμία δεξιῶς ἔχει πρὸς τὴν τῶν ἤχων ἀντίληψιν. Οὐσίας δὲ ἀΰλου τε καὶ ἀσωμάτου, πρὸς ἣν πᾶσα αἴσθησις μακρῷ ἀφυεστέρα, ἢ πρὸς τὰς ἀέρος πληγὰς ἡ ὄψις, ἔστιν ἡμῖν ἐλπίσαι δι' αἰσθήσεως ἔννοιαν λήψεσθαι; Ἐμοὶ δὴ δοκεῖ, ὡς τῷ μηδὲν ἐνεῖναι τῷ νῷ, ὃ μὴ πρότερον ἐνείη τῇ αἰσθήσει διατεινομένῳ, εἰ σύμφωνα μέλλοι τῇ δόξῃ φρονεῖν, πάντα εἶναι σωματικὰ κατὰ τοὺς πάλαι, καὶ νεωτέρους τῶν Ἐπικουρείων ὑποληπτέον, καὶ τὴν μὲν τῆς ἀΰλου οὐσίας ὕπαρξιν ἐκ τῶν ὄντων, τὴν δ' ἔννοιαν ἐκ τῆς ψυχῆς τέλεον ἀποκρουστέον. Γ'. Ἀλλ' ἔστω δή τις ἄνθρωπος (ἐν ὑποθέσει οὐκ ἀδυνάτῳ ὅτι μὴ φύσει.) ἅπαντα πεπηρωμένος τὰ αἰσθητήρια, ἢ γοῦν ἅπαντα πλὴν τῆς ἁφῆς (ὃ τυχὸν οὐδὲ φύσει ἀδύνατον). Κείσθω δὲ καὶ τὸν περὶ τὸ ἀναίσθητον τούτου σῶμα ἀέρα, ἰσομέτρως ἔχειν τῇ ἐγκεκραμένῃ αὐτοῦ θερμότητι, ὡς μηδὲ οὕτως αἰσθάνεσθαι.

θαι. Τί οὖν; οὐδὲν ὅλως νοήσει ἡ ἐν αὐτῷ ψυχή, ἢ τί; Ἀλλ' ἔστι νοήσει, διά τινος ποτὲ αἰσθήσεως; εἰπεῖν οὐκ ἂν ἔχοις. Εἰ δ' οὐδὲν, θαυμαστή γε νὴ Δία ἡ ἐν τούτῳ ψυχή, ἢ ὅπως πλίνθου ἀφυεστέρα. Καὶ μὴν εἰ μηδὲν ἄλλο, ὅτι μέν τοι ὑπάρχει ἡ ψυχὴ αὕτη γνώσεται, καὶ ὡς τοῦτο οἶδε συνεπιγνώσεται. Δʹ. Ἐρωτήσαντες δὲ καὶ τοὺς προϊσταμένους τοῦ δόγματος, ὅπως τοῦτο ὑπειλήφασι, τὴν ἀπὸ τοῦ αἰσθήματος γένεσιν τοῦ καθαροῦ νοήματος, ἔτι ἀδυνατωτέραν εὑρήσομεν. Τί γὰρ ὁ Περιπατητικός; Ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ, φησὶν, ἔνυλόν τι εἶδος ἐντυποῦται τῷ αἰσθητηρίῳ, ᾧ προσβλέψας ὁ κατ' ἐνέργειαν νοῦς, τὸ εἶδος δημιουργεῖ τὸ ἄυλον· ἢ προὸν ἤδη, καὶ ἀτρεμοῦν τέως διεξανίστησιν. Ἔστω οὕτω. πελείσθω ταῦτα ὡς πλάττεται. Ἀλλ' εἰ τὸ ἄϋλον ἔκτυπον ἐστὶ τοῦ ἐνύλου, ὡς καὶ αὐτὸς ὁμολογεῖς, αὐτὸ τοῦτο νοητὸν καταστήσει τὸ αἴσθημα, οὐκ ἄρα δι' αἰσθήσεων αἱ ἔννοιαι τῶν καθαρωτέρων. Ἐπεὶ τοῦτο δι' ἐκεῖνο οὐχ ἕπεται. Οὐ γὰρ μὴ εἴποις, ὅτι καὶ τὰ ἀμιγῆ πρώτως φανταστὰ γίνεται, ἵν' ἔπειτα καὶ αὐτὰ νοητὰ καταστῇ, παρὰ γὰρ τὸ μηδεμίαν ἂν οὕτως ἔσεσθαι, φαντασίας τε καὶ καθαρᾶς νοήσεως τὴν διαφορὰν, καὶ περιττὸν ἀτεχνῶς τῇ παχύτητι περιαμπέχειν, τὸ, ἐφ' ᾧ νοηθῆναι, ὅσον παχύτητος ἔχει, ἀπαραιτήτως ἀπογυμνοῦσθαι ὀφεῖλον· φύσει γὰρ τῆς ὕλης ἀπηλλαγμένον, οὔτ' ἂν περιβάλλοιτο, ὃ οὐ πέφυκεν, οὔτ' ἂν ἀποβάλλοιτο, ὃ οὐκ ἔχει, καὶ οὐδόλως ἂν εἴη δι' αἰσθήσεως εἰς τὸν νοῦν τῷ τοιούτῳ εἰσιτητέα. Καὶ πρὸς μὲν τὸν ἐκ τοῦ Περιπάτου τοσαῦτα. Τί δὲ ὁ Λωκιανός; Συνθέσει ἅπαντα, καὶ ἀφαιρέσει, καὶ ἐπιστασίᾳ νοῦ, καὶ προσοχῇ, καὶ συλλογισμῷ, ἐκ τῶν ἡγουμένων, καὶ ἑπομένων, καὶ συνημμένων, ὁπόσαι ἡμῶν αἱ ἔννοιαι· νεανικώτερα νὴ Δία. Ἀλλ' οὐκ ἂν φθάνοι ἡμᾶς ἐκδιδάσκων, ὅπως διὰ τῶν χρωμάτων, καὶ ἤχων, καὶ ὀσμῶν, καὶ χυμῶν, καὶ ἐκ τῶν ἁπτῶν, τὸ μηδενὸς τούτων ἐν μετοχῇ ὂν, καθ' ἕνα δή τινα τῶν εἰρημένων τρόπων, νοητὸν κατασταθείη, οἷον ἡ ψυχή, οἷον ὁ νοῦς, οἷον αὐτὴ ἡ νόησις. Πότερον συνθέσει χρωμάτων· (ταῦτα δὲ λεγέσθω καὶ περὶ τῶν ἄλλων ποιοτήτων) ἀλλ' οὔπω τι ἔσται ἡμῖν πολύχρουν. Ἀλλ' ἀφαιρέσει; ἀλλ' οὔτι ἔσται τῶν πολλῶν χρῶμα ἤτοι ἁπλοῦν, ἢ τῶν ἐκ μίξεως. Ἀλλ' ἐκ τῶν συνημμένων; τῷ τρό-

πῳ;

πω; Τοιαῦτα γὰρ ἂν εἴη τὰ πρὸς ἄλληλα. Ἡ δὲ τῶν ἀποίων πρὸς τὰ ποιὰ σχέσις ὁποία τις; Ἀλλ' ἐκ τῶν ἡγουμένων καὶ ἑπομένων. Καὶ μὴν ταῦτα γένη τε καὶ εἴδη ἐστὶν, ἢ τοιαῦτα τινὰ συνεισάγοντά τε καὶ συναναιρούμενα, καὶ συνεισαγόμενα καὶ συναναιροῦντα. Τὸ δὲ σωματικὸν πρὸς τὸ ἀσώματον πάντη ἕτερον. Σὺ δέ μοι καὶ τοῦτο κάτεχε. Ὡς οὐδετέρῳ τῶν ἀνωτέρω τρόπων ἔννοιαν καθαρὰν πρώτην, τῇ ψυχῇ δυνατὸν ἐγγενέσθαι διὰ αἰσθήματος. Ἀνάγκη δὲ τὰς πρώτας αὐτὴν ἔχουσαν, ἐξ ἐκείνων οὕτως ἐννοεῖν, ἤτοι προστιθεῖσαν, ἢ ἀφαιροῦσαν, ἢ συλλογιζομένην. Πῶς γὰρ ἂν προσθέσει λάβοι πρώτην ἔννοιαν, δέον πρῶτον γινώσκειν τὰ προστιθέμενα; πῶς δ' ἂν ἀφαιρέσει; δέον προειδέναι τό,τε ἀφαιρούμενον, καὶ τὸ ἀφ' οὗ; Πῶς δ' ἂν συλλογισμῷ; μὴ ἐκ προγινωσκομένων; Ἢ γὰρ ἐκ τῶν ὁμοίων καὶ συνημμένων, καὶ ὅλως τῶν ἀναφορὰν πρὸς ἄλληλα ἐχόντων τινὰ συλλογιεῖται, καὶ τὴν τούτων προείσεται οἰκειότητα· ὧν δ' ἂν ἡ σχέσις ᾖ δήλη τούτῳ καὶ τὰ ἀντισχετικὰ πάντως· ἢ ἐκ τῶν ἡγουμένων τὰ ἑπόμενα εἰσβαλεῖται, καὶ ταῦτα ἐν ἐκείνοις ὡς μέρη τῶν ἐνεργείᾳ προενέψεται· ἢ ἐκ τῶν καθόλου τὰ κατὰ μέρος, κἂν τοῖς ἐκείνων λόγοις ταῦτα πρότερον ἐμπεριειλημμένα θεάσεται. Ὅλως γὰρ ἐφ' οἱασοῦν ἐπιφορᾶς τὸ ἐπαγόμενον τοῖς κειμένοις ἐνεπιθεωρεῖσθαι ἀναγκαιότατον ἐστίν· ὡς καὶ αὐτοὶ δὴ οἱ κἂν ἀκροθιγῶς τῶν λογικῶν μεθόδων ἀψάμενοι ἴσασιν. Τοῖς δὲ σωματικοῖς κινήμασιν, λεγέτωσαν, τίνι δήποτε λόγῳ ἐνεπιθεωρηθείη τὰ ἀσώματα; ἢ (ὡς ἂν τῇ φιλτάτῃ φράσει τῶν νεωτέρων τούτων προσχρήσωμαι) πῶς ἂν τὸν ἀποζῶντα λόγον τῆς τοῦ ἀσωμάτου ἐννοίας, περιέχοι τὸ συμβαῖνον τῷ σώματι; Ἀλλ' εἶναι σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν, καὶ σωματικάς τινας κινήσεις αὐτῆς τὰς ἐννοίας τοπάζει Λώκιος. Εἴπερ οὖν, οὐδὲ ἡμᾶς ἄρα πιστευόμενος ἕξει, τὰς τἀναντία [illegible], καὶ διὰ πολλῶν δείξαντας· (§. χυζ΄. χ[illegible]. ψ. ψα΄. ψβ΄. ψγ΄. ψδ΄. ψε΄. ψς΄. ψθ΄. ψι΄. ψι[illegible]. ψι[illegible]. ψιδ΄. ψιε΄. ψις΄. ψιζ΄. ψιη΄. ψιθ΄. ψκ΄. ψκ[illegible]. ψκζ΄. ψκη΄. ψκθ΄. ψλ΄. ψλγ΄. ψλδ΄. ψλζ΄. ψλη΄.) ἀλλὰ τοὺς ἐκ τῆς ἀγέλης τοῦ Ἐπικούρου, οἷς ἡδὺ καὶ συμφέρες τῷ βορβόρῳ καὶ τῇ ἰλύϊ τῆς ὕλης αὐτοῦ ἐκείνῳ συμπεριστρέφεσθαι.

Θεώ-

Θεώρημα ΝΒ'.

§. ωί. „ Τῶν ἐννοιῶν τὰς μὲν καθαρωτάτας, καὶ ἀφαν-
„ τάστους, καὶ πρώτας. πρὸς ἑαυτὴν, καὶ τὰς ἐνεργείας τὰς
„ ἑαυτῆς ἡ λογικὴ ψυχὴ ἐπιστρέψασα, τὰς δὲ μετὰ φαντα-
„ σίας, τῷ ὅπερ εἰδοποιεῖν ἐπάχθη σώματι προσέχου-
„ σα, προσπορίζεται.

Πρὸς ἑαυτὴν γὰρ ἢ πέφυκε (§. χξή.) καὶ τὰς κατ' αὐτὴν ἐνεργείας ἐπιστρέψασα, οἶδεν ὅτι ἐστὶ, κἀντεῦθεν αὐτῇ ἡ τοῦ ὄντος ἐγγίνεται ἔννοια. Καὶ ὅτι δύναται νοεῖν, καὶ βούλεσθαι, καὶ ὅτι νοεῖ, καὶ βούλεται, κἀντεῦθεν αὐτῇ ἡ ἔννοια τῆς δυνάμεως, καὶ τῆς ἐνεργείας, καὶ ἁπλῶς τῆς τελειότητος. Καὶ ὅτι ἐξ αὑτῆς τὸ νοεῖν, καὶ οὐκ ἄλλοθεν, αὐτὴ δὲ οὐκ ἐκ τοῦ νοεῖν, κἀντεῦθεν αἱ ἔννοιαι τοῦ αἰτίου, καὶ τοῦ αἰτιατοῦ. Καὶ ὅτι αὐτὴ καὶ νοεῖ, καὶ νοεῖται, κἀντεῦθεν ἡ σχέσις αὐτῇ παρίσταται. Καὶ ὅτι ὅ,περ ἂν βούλοιτο, καὶ νοεῖ, οὐ μὴν ὅ,τι νοεῖ καὶ βούλεται, κἀντεῦθεν τὸ φύσει πρότερον καὶ τὸ ὕστερον, νοητόν ἐστι, καὶ τὸ ἡγούμενον, καὶ τὸ ἑπόμενον. Καὶ ὅτι οὐκ ἐπὶ πᾶν, ὃ ἂν αὐτὴ περιέσῃ, ἐξαρκεῖ πρὸς ἀκριβῆ περινόησιν. Οὐδ' ὅτι βούλεται ποιεῖν ἔχει, κἀντεῦθεν ὅτι ἀτελὴς συνοίδεν. Καὶ ὅτι αὐτὴ ἐστὶν ἡ μικρῷ πρόσθεν, καὶ οὐκ ἄλλη, κἀκ τούτου ἡ ἔννοια αὐτῇ τῆς ταυτότητος, καὶ τῆς μονάδος. Καὶ ὅτι νῦν μὲν τῇδε, νῦν δ' ἄλλως πως ἔχει κατὰ γνῶσιν, ἢ βούλησιν, κἀντεῦθεν ἡ τῆς ἑτερότητος καὶ τοῦ ἀριθμοῦ. Παραβάλλουσα δὲ καὶ τὰς ἑαυτῆς ἐνεργειῶν ἄλλας ἄλλαις, τὸ ὅμοιον συνορᾷ καὶ ἀνόμοιον. Συνειδυῖα δὲ καὶ ὅτι ἦν, καὶ ἐστὶ, τῆς κατὰ τὴν διαμονὴν παρατάσεως, καὶ τοῦ προτέρου καὶ ὑστέρου τοὺς λόγους φέρει. Συνεπιγινώσκουσα δὲ ἑαυτῇ, καὶ ὅτι πρὸς ὃ ἤδη ἐστὶ πρότερον οὐκ ἦν διανοήματι, τὴν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος ἐπὶ τὸ εἶναί τι μετάβασιν ἐννοεῖ. Συνεπισταμένη δὲ καὶ ὅτι οὐκ ἀεὶ ἦν, ἤδη δ' ἐστὶ, τὴν ἰδίαν ἑαυτῆς παραγωγὴν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος διενθυμεῖται, καὶ πρὸς τὸν δόντα αὐτῇ τὸ εἶναι ἀναφέρεται. Κτ. Κτ. Ἄρα τὸ Α'.

Ἔννοιαι δὲ μετὰ φαντασίας εἰσὶν, αἱ διὰ τῶν ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις κινήσεων τῇ ψυχῇ γινόμεναι, οἷον αἱ χροιῶν, σχημά-

μάτων, χυμῶν, ὀσμῶν, καὶ τῶν λοιπῶν ποιοτήτων αἰσθητικαί, καὶ φανταστικαὶ ἀντιλήψεις (§. χοβ.). Τὰς δ' ἀντιλήψεις ταύτας, τῶ κατ' αὐτὰς κινεμένῳ σώματι, ὅπερ εἰδοποιεῖ ἡ ψυχὴ προσέχουσα ἀναδέχεται (§. ψξί. ψξς. Καὶ ψπδ'. ψπέ.). Ἄρα κτ.

Σχόλιον

§. ωιά. Οὗτος ἐκεῖνος ὁ πρὸς ἑαυτὸν συννευκὼς κύκλος, ὁ ἐκ τῆς ζωτικῆς εὐθείας διαμορφωθεὶς, ἣν ὁ Δημιουργὸς τήν τε ουσίαν, καὶ τὸ ταυτὸν, καὶ τὸ ἕτερον, τουτέστι τὰ στοιχεῖα τῶν ὄντων ἁπάντων κεράσας, παρήγαγε, καὶ εἰς λόγους τοὺς ἁρμονικωτάτους κατέτεμε· (§. ψιβ'.) οὕτως αὖ μόνως, καὶ οὐκ ἄλλως ἁρμονία λέγοιτο ἡ ψυχὴ ὀρθῶς, τὰς τῶν πολυμιγέων, καὶ δίχα φρονούντων νοημάτων ἀρχὰς ἐν ἑαυτῇ συμπεριειληφεῖα. „ Οὕτω δὲ καὶ ἀριθμὸς ἑαυτὸν κινῶν ἂν εἴη, διὰ τὸ πλήρωμα εἰδῶν εἶναι, καὶ λόγον ἐκ „ τῶν λόγων (1). Οὕτω δὲ καὶ τόπος εἰδῶν. Οὕτω δὲ πάντα γνωρίζειν ἂν ἔχοι τῷ ὁμοίω τὸ ὅμοιον. Οὐκ ἐκ τῶν πραγμάτων ἁπάντων συγκεκροτημένη, ὡς φλυαρείως τοὺς ὑπειληφότας Ἀριστοτέλης (2) ἀπήλεγξεν, ἀλλ' ἐξ ἑαυτῆς μετὰ τὰς ἀρχικωτάτας, καὶ ἁπλουστάτας ἐννοίας, δι' ὧν καὶ περὶ τῶν ἐκτὸς αὐτῆς κρίνει, προφέρουσα, διὰ δὲ τοῦ σώματος, ᾧ συνῆπται, ποικιλαχῶς κινουμένου, τὰς ἐνυλωτέρας τῶν ποιοτήτων ἀντιλήψεις λαμβάνουσα.

Πορίσματα.

§. ωιβ'. Α'. Τὸ αὐτὸ ἄρα γνωστικὸν τῆς ψυχῆς, κατάγε τὸν δεύτερον τοῦ ἐνεργεῖν τρόπον (§. ω.), αἴσθησις (§.ψοδ'.

(1) Φιλόπον. Ἐν Ὑπομν. εἰς τὸ Περὶ Ψυχ. Ἀρις.
(2) Ἀριστοτέλης ἐν Α'. Περὶ Ψυχ.

(§. ϡοδ΄. Α΄.) καὶ φαντασία (§. ϡπδ΄. ϡπε΄.), καὶ αἴσθησις κοινὴ, (§. ϡϙβ΄. ϡϙγ΄.), καὶ μνήμη, (§. ωγ΄. κξ.) κατὰ δὲ τὸν πρῶτον (§. ω΄.), νοῦς (§. χοϛ΄.) προσείρηται. Καὶ εἰσὶν ἄρα δυνάμεις τῷ μὲν ὑποκειμένῳ αἱ αὐταὶ, λόγῳ δὲ ἕτεραι. Τούτων τὴν διαίρεσιν, ὡς ἐκ τῆς τῶν Ἀρχαίων διδασκαλίας, παρὰ τῷ Φιλοπόνῳ εὑρίσκομεν οὕτω γινομένην. „ (1) Ἡ γνῶσις, φησὶν, ἢ περὶ
„ τὰ ἔξω καταγίνεται, καὶ ποιεῖ τὴν αἴσθησιν, ἢ περὶ τὰ
„ ἐντὸς καὶ ποιεῖ τὴν κοινοτέραν νόησιν. Καλῶς δὲ εἶπον
„ κοινοτέραν, ἐπειδὴ καὶ ἡ φαντασία περὶ τὰ ἐντὸς ἐνερ-
„ γεῖ, ἥτις καὶ παθητικὸς νοῦς λέγεται. Ἀλλ᾽ ἡ περὶ τὰ
„ ἐντὸς ἐνέργεια, ἢ περὶ καθόλου τι καταγίνεται, ἢ περὶ
„ μερικόν. Καὶ εἰ μὲν περὶ μερικὸν, ποιεῖ φαντασίαν,
„ εἰ δὲ περὶ καθόλου, ποιεῖ τὸν κυρίως νοῦν. Ἀλλ᾽ αὕτη ἡ
„ περὶ τὰ καθόλου γνῶσις, ἢ κρείττων γίνεται ἢ κατὰ συλ-
„ λογισμὸν, καὶ ποιεῖ τὸν θεωρητικὸν νοῦν, τὸν καθ᾽ ἕξιν,
„ καὶ κατ᾽ ἐνέργειαν· ἢ κατὰ συλλογισμὸν ἐνεργεῖ, καὶ ποιεῖ
„ τὴν κυρίως διάνοιαν, καὶ κοινοτέραν ὑπόληψιν. Ἡ γὰρ ὑ-
„ πόληψις καὶ κατὰ διανοίας καὶ κατὰ δόξης φέρεται. Εἰ δὲ χει-
„ ρόνως ἢ κατὰ συλλογισμὸν ἐνεργήσει, ποιεῖ τὴν κυρίως
„ δόξαν καὶ ὑπόληψιν. Ἡ μέντοι διάνοια ἢ περὶ θεωρητὰ
„ γίνεται, καὶ ποιεῖ τὴν ἐπιστήμην, ἢ περὶ πρακτά. Καὶ
„ εἰ μὲν βουλῆς δεῖται τὰ πρακτὰ ποιεῖ φρόνησιν· ἐνδεὴς
„ γὰρ βουλῆς ἡ φρόνησις. Εἰ δὲ οὐ δεῖται βουλῆς τὰ πρακτὰ
„ ποιεῖ τὰς τέχνας. Καὶ τὸν νοῦν δὲ αὐτὸν τριχῶς εἶναι καὶ λέγεσθαι παρὰ Ἀριστοτέλους ἐκδιδαχθέντες, οὐ συμφώνως οἱ διερμηνευταὶ ἐκλαμβάνουσιν. Ἀλέξανδρος γὰρ οἴεται εἶναι, τὸν μὲν καὶ κατὰ τὸ εἶναι δυνάμει, ὡς ἐπὶ τῶν παίδων, τὸν δὲ καθ᾽ ἕξιν μὲν τὸ εἶναι, δυνάμει δὲ τὸ ἐνεργεῖν ἔχοντα, ὡς ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν· τὸν δὲ μόνον ἐντελεχείᾳ καὶ κατ᾽ ἐνέργειαν, οἷον τὸ θύραθεν. Πλούταρχος δὲ, τὸν μὲν τῶν παίδων καθ᾽ ἕξιν· τὸν δὲ τῶν τελείων καθ᾽ ἕξιν καὶ ἐνέργειαν, κατ᾽ ἐνέργειαν δὲ μόνως τὸν θύραθεν. Ἀμμώ-

νιος

---

(1) Φιλόπον. Ἐν Ὑπομν. εἰς τὸ Περὶ Ψυχ. Ἀρχ. Γ΄.

νιος δὲ ἀμφοτέρους κοινῇ κακίσας, ἅτε δὴ τὸν Θύραθεν οἷς μὴ δέον ἐγκαταμίξαντας, καὶ ἰδίᾳ τὸ μὲν καθήψατο, ἔτι τὴν ψυχὴν, τὴν τῶν εἰδῶν εἶδος οὖσαν κατ᾽ Ἀριστοτέλην, ψιλόντι δυνάμει, καὶ ἀφυεστάτην ὕλην ἀνέδειξε. Τοῦ δὲ, ὅτι εἰς τὸ πλατωνικὸν δόγμα τὴν Ἀριστοτέλους γνώμην μεθείλκυσε, καὶ τόγε κατὰ τοῦτον ἄγραφον γραμματεῖον, γράψαι κατ᾽ ἐκεῖνον ἐτόλμησεν. Ὁ δὲ Φιλόπονος, τὸν μὲν τῶν παίδων δυνάμει πως καὶ οὐ δυνάμει, τὸ μὲν τὰ εἴδη, τὸ δὲ τὸ εἶδος αὐτὸν εἶναι, ὑπέθετο· τὸν δὲ τῶν τελείων, ὅταν οὐδὲν νοῇ, καθ᾽ ἕξιν, τὸν δὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν νοούντων, καθ᾽ ἕξιν καὶ κατ᾽ ἐνέργειαν, περὶ οὗ καὶ ἀνωτέρω φθάσας ἡμῖν εἴρηκεν. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω. Αὐτοὶ δὲ ἀληθολογεῖν αἱρούμενοι, ἢ ἀρχαιολογεῖν, οὔθ᾽ ἃ περὶ τῶν πραγμάτων κρίνουσιν ἄλλοι, ἃ δ᾽ ὤφειλον, ἀσπαζόμενοι, ἄλλως πως καὶ τὰ περὶ τούτων διοριζόμεθα. Νοῦς μὲν γὰρ ἡμῖν ἐστὶν ἡ γνωστικὴ δύναμις τῆς ψυχῆς, οὐ περὶ μόνα τὰ Καθόλου, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ ἀμιγῆ τῆς ὕλης (§. ωϛ΄. ωζ΄.), ἤτοι κατ᾽ ἀφαίρεσιν, οἷα τὰ Καθόλου αὐτὰ, ἢ καὶ κατὰ φύσιν, κἂν ἄλλως μερικώτατα ᾖ, οἷα ἡ ψυχὴ, καὶ αἱ κατ᾽ αὐτὴν ἐνέργειαι, καθ᾽ ἑαυτὴν, καὶ μὴ ἐξηρτημένως τοῦ σώματος, (§. ωη΄. ωθ΄.) ἀλλὰ πάντῃ ἀφαντάστως, (§. ωι΄.) ἐνασχολουμένη. Ἡ δὲ δύναμις αὕτη, ἅτε δὴ οὐσιώδης τῇ ψυχῇ (§. ωτ΄.) καὶ παισὶ, καὶ τελείοις, καὶ τοῖς παιδείας μετέχουσι, καὶ τοῖς μὴ, πᾶσιν ἁπλῶς τοῖς ἀνθρώποις φύσει προσήκουσα (ὡς ἄρα καὶ κατ᾽ αὐτὴν μάλιστα τῶν ἀλόγων διακρινομένοις, οἷς καὶ φαντασίας μέτεστι καὶ αἰσθήσεως.) καὶ καθ᾽ ἕξιν ἐστὶ, καὶ κατ᾽ ἐνέργειαν. Συνεχέστερον δὲ τῇ δυνάμει ταύτῃ, παίδων μὲν, οἱ τέλειοι τὴν ἡλικίαν, τῶν δὲ τελείων οἱ πεπαιδευμένοι, προσχρώμενοι εἰσὶν, ἐπεὶ καὶ ἧττον ὑπὸ τῶν αἰσθητικῶν κινημάτων συναρπαζόμενοι. Καὶ δὴ καὶ τελεώτερον, διὰ τὸ τῆς χρήσεως συνεχὲς, ἐπὶ πλεῖστά τε, καὶ ἐπὶ πλέον τῆς δυνάμεως, τοῖς νοητοῖς ἐνδιατρίβειν προσεθιζομένης.

Β. Τὸ περὶ τοῦ Νοῦ ἀπόρημα, πότερον ἄρα μόνα τὰ ἄϋλα νοεῖν πέφυκεν, ἢ παρ᾽ αὐτὰ, καὶ τὰ ἐν ὕλῃ, ῥᾷστα ἐπιλυσόμεθα, τὸ τῆς φωνῆς σημαινόμενον στήσαντες μόνον, εἰ περὶ τοῦ ἐν σώματι νοῦ ἡ ὁ λόγος. Εἰ γὰρ τὸν κυριώτα-

τα

τὰ νῦν ὑποθείημεν, εὔδηλον ὅτι μόνων ἐντὸς τῶν τῆς ὕλης ἀπηλλαγμένων, ἢ ἀφαιρέσει, ἢ φύσει (Πορ. Α΄.) ἐστὶν ὡς εἴρηται ἀντιληπτικός. Εἰ δὲ περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς γνωστικοῦ ἡ πεῦσις πλατύτερον γίγνοιτο, τῶν τε ὑπὲρ τὴν ὕλην, καὶ τῶν ἐν ὕλῃ, ἐπίσης ἅπτεσθαι αὐτὸ φήσομεν. Ἡ γὰρ αὐτὴ τοῦ ὑποκειμένου δύναμις οὖσα (Αὐτ.), καὶ λόγῳ διαφέρουσα μόνῳ, ἢ ἄνευ τῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀφαντάστως ὡς δέδεικται (§. ωι΄.) μόνων ἐπιδράττεται τῶν ἀΰλων, ἢ καὶ τῶν ἐνύλων αὐτῶν, ὡς ὀργάνῳ προσχρωμένη τῷ σώματι. Καὶ τοῦτο δὲ βούλεται καὶ ὁ Σταγειρίτης εἰπὼν „ ὅτι ἄλλῳ, „ καὶ ἄλλως ἔχοντι κρίνει ὁ νοῦς (1). Οὐχὶ τῷ μὲν ἐνύλῳ ἑαυτοῦ τὰ ἔνυλα, τῷ δ᾽ ἀΰλῳ τὰ ἄϋλα, ὡς Ἀλέξανδρος, καὶ Πλούταρχος ἐξειλήφατον (οὐδὲ γὰρ ὕλης ἐστὶν ὅλως μετέχων, φύσει (§. ψκϛ΄.) ἀσώματος ὤν. Ὁ δὲ παντὸς πάντη σώματος κεχωρισμένος ὢν νοῦς, καὶ τῶν ἐνύλων αὐτῶν ἀντιληπτικὸς εἶναι ὁμολογητέος, καὶ ἄνευ τῆς διὰ τοῦ σώματος ὑπουργίας. Ἄτοπον γὰρ τοὺς πολλῷ τῶν ἐνσωματουμένων κρείσσονας ὄντας, διὰ τὸ ἐλευθεριάζειν νόας, περὶ τὰς ὑποβεβηκυίας τε καὶ ταπεινοτέρας φύσεις, κομιδῇ ἀποφαίνεσθαι ἀνόας.

Γ΄. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπορία, ὡς ὁ νοῦς ὑπὸ τῶν ἐνύλων ἄρα πάσχει ἀλλοιούμενος, ἡνίκα ἂν νοῇ αὐτά, καὶ ἑπομένως τούτοις ἐστὶν ὁμόυλος, ἐπεὶ ἐκ τοῦ μὴ πᾶν τὸ ποιοῦν ἀντιπάσχειν, εἰ μὴ καὶ ὁμόυλον ᾖ, διαλελυκέναι τινὲς ἐνόμισαν, ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἐκ τοῦ τὸ πάθος τοῦτο τελειωτικὸν εἶναι λέγειν, οἷον ἂν ἄξιον εἴη καλεῖσθαι ἀπάθεια, ἀποκλίνειν ἔδοξε, ῥᾳδίαν ἔχει καὶ αὐτὴ τὴν ἐπίλυσιν. Αἱ γὰρ ἀντιδράσεις καὶ ἀντιπαθήσεις αὗται, ἐπὶ τῶν σωματικῶν κινημάτων τῷ ὄντι συμβαίνουσιν· (§. χιη΄. Γ΄.) ἡ δὲ τῷ ἐγκεφάλῳ κατ᾽ αἴσθησιν, ἢ φαντασίαν, ἐγειρομένη κίνησις, οὐδόλως ἀΰλῳ πεφυκότι τῷ γνωστικῷ τῆς ψυχῆς κοινωνεῖται, μόνον δὲ ὡς ἀντικείμενον γνωστικῶς ὑποβάλλεται, προσεχούσης δηλονότι τῆς ψυχῆς, τῷ, ᾧπερ συνήφθη, σώματι, (§. ωι΄.)

καὶ

(1) Ἀριστ. Περὶ Ψυχ. Βιβλ. Γ΄.

καὶ τὰς συμβαινούσας διαθέσεις, τῷ κατ᾽ αὐτὸ αἰσθητηρίῳ, μηδαμῶς ἀγνοούσης.

Δ΄. Φανερὸν δὲ ἐντεῦθεν οὐχ ἥκιστα, καὶ ὅπως ὁ νοῦς αὐτὸ γίνεται τὸ νοητόν. Εἰ γὰρ νοῦς μάλιστα ἐστὶ τὸ γνωστικὸν τῆς ψυχῆς, ᾗ τοῖς ὕλης κρείττοσιν ἐστὶ προσέχον, (διὰ τὸ Β΄.) πορίζεται δὲ τὰς τοιαύτας ἀφαντάστους ἐννοίας ἡ ψυχὴ, πρόσθ᾽ ἑαυτὴν, καὶ τὰς ἐνεργείας τὰς κατ᾽ αὐτὴν γνωστικῶς ἐπιστρέψασα, (§. ωί.) τὸ αἴτιο ἄρα ἀπ᾽ οὗ τε καὶ πρὸς ὃν τῆς νοήσεως γίνεται ὅρος. Ἐὰν δὲ καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ ἐν τῷ σώματι κινήματα ἐπιστρέψασα, αἰσθήσεώς τινος, ἢ φαντασίαν προσλάβηται, (§. Αὐτ.) εἶτ᾽ ἐπανακάμψασα, ἐννοήσῃ ὅτι καὶ οὕτω κατὰ γνῶσιν ἐνήργησε, τὴν διὰ τοῦ σώματος ἐνέργειαν ἑαυτῆς, αὐτὴ νοητοῦ ἅμα ἔχουσα, κατὰ τὴν λεγομένην συνείδησιν (§. χξή.) αὐτὸ καὶ οὕτω πάλιν ἔσται ὁ νοῦς, ὅπερ ἐνόησεν.

Ε΄. Ἐκ δὲ τούτων ἐπιλύσιμος καὶ ἡ ἀπορία ἐστὶ, πότερον ὁ νοῦς ἑαυτὸν νοῶν, καθὸ νοῦς, καὶ νοεῖται; ἢ ἄλλῃ; δοκεῖ γὰρ, ὡς, εἴπερ, ἄρα καὶ καθὸ νοεῖται νοῦς ἐστὶ· καὶ νόες; ἐκ τοῦ ἀκολούθου ἅπαντα τὰ νοούμενα. Εἰ δὲ μὴ διπλοῦς, εἰ ἄλλῃ πῃ, καὶ ἄλλη νοῦς, καὶ νοούμενος. Ἡ γοῦν ἐπίλυσις πρόχειρος. Ὁ γὰρ αὐτὸς νοῦς, καὶ νοῶν ἐστὶ, καὶ νοητὸς, ἅτε δὴ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρεπτικὸς, (§. χξή. καὶ ψκζ. ΙΒ΄. ΙΓ΄.) καὶ ἐν ἑαυτῷ τοὺς ἁπλουστάτους λόγους τῶν ἑαυτοῦ ἐννοιῶν περιέχων. (§. ωί.)

ϛ΄. Ἐπεὶ δὲ ἅμα ἑαυτῇ τε, καὶ τῷ ὥπερ συνῆπται σώματι ἡ ψυχὴ, γνωστικῶς προσέχειν οὐ πέφυκεν, τούτου δὴ χάριν, τοῖς μὲν νοητοῖς ἐμβατεύουσα τῶν κινημάτων ἀμελεῖ τῶν κατ᾽ αἴσθησιν, τοῖς δὲ αἰσθήμασι προσανέχουσα, τῶν καθαρωτέρων νοημάτων ἐξίσταται. „ Καὶ τοῦτο ἄρα τοῦ μὴ „ ἀεὶ νοεῖν τὸ αἴτιον, ὅπερ ἐπισκεπτέον μὲν εἶναι Ἀριστοτέλης παρήνεσεν (1). ἐκθέσθαι δὲ καὶ ἀποδοῦναι σαφῶς οὐκ ἠξίωσεν. Εἰ γὰρ καὶ πάρεστιν αὐτὴ ἑαυτῇ ἡ ψυχὴ ἀεί ποτε, ἀλλὰ καὶ τῷ αἰσθητηρίῳ οὐδὲν ἧττον ἀεὶ παροῦσα ἐστὶν, ἐν ᾧ

(1) Ἀριστ. Περὶ Ψυχ.

ᾧ αὖ τὴν συνάφειαν ἔχῃ τὴν μετὰ σώματος. Διὸ ποτὲ μὲν οἱονεὶ ἰδιοπραγοῦ, ἐμφιλοχωροῦσα πως ἑαυτῇ, καὶ, οὕτω φάναι, οἰκουροῦσα, καὶ καθ᾽ ἑαυτὴν μένουσα, καὶ τοὺς νοητοὺς λόγους ἐξελίττουσα, ποτὲ δὲ ἀλλοτριοπραγοῦ, ἐπὶ τὴν σωματικὴν, καὶ μιαρωτέραν φύσιν προκύπτουσα, καὶ διὰ τῶν σωματικῶν κινημάτων ῥεμβομένη ἐπὶ τὰ κατὰ μέρος ὡς εἴδωλα. Ὀρ-
,, θῶς γὰρ δὲ καὶ ὁ ἐν Ἀλκιβιάδῃ Σωκράτης ἔλεγεν (1) εἰς
,, ἑαυτὴν εἰσιοῦσαν τὴν ψυχὴν, τά τε ἄλλα πάντα κατό-
,, ψεσθαι, καὶ Θεόν. Συννεύουσα γὰρ εἰς τὴν ἑαυτῆς ἕνωσιν,
,, καὶ τὸ κέντρον συμπάσης ζωῆς, καὶ τὸ πλῆθος ἀποσκευα-
,, ζομένη, καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ἐν αὐτῇ παντοδαπῶν δυ-
,, νάμεων, ἐπ᾽ αὐτὴν ἄνεισι τὴν ἄκραν τῶν ὄντων περιω-
,, πήν..... Καὶ εἰς μὲν τὰ μεθ᾽ ἑαυτὴν βλέπουσαν, τὰς
,, σκιὰς καὶ τὰ εἴδωλα τῶν ὄντων βλέπειν. Εἰς ἑαυτὴν δὲ
,, ἐπιστρεφομένην, τὴν ἑαυτῆς οὐσίαν, καὶ τοὺς ἑαυτῆς λόγους
,, ἀνελίττειν.

Ζ΄. Ἢ οὐκ οἴχεται ἐκλυόμενα εἰς τὸ μηδὲν ἐκ τοῦ Θεω-
ρήματος (§. ωι.), καὶ ἅττα Λεύκιππος καὶ Δημόκριτος εἰ-
,, σῆγον σωματοειδῆ φάσματα, ἀπὸ τῶν σωμάτων ἁπάν-
,, των ἀπεξεόμενα; Οὗτοι γὰρ δι᾽ εἰδώλων οὐκ οἶδ᾽ ὧν τινων
,, ἔξωθεν προσιόντων ὑπελάμβανον τὴν αἴσθησιν, καὶ τὴν
,, νόησιν γίνεσθαι· μηδενὶ γὰρ ἐπιβάλλειν μηδετέραν χωρὶς
,, τοῦ προσπίπτοντος εἰδώλου, εἰ τῷ Πλουτάρχῳ (2) πιστεύον-
τας τηλικούτοις ἀνδράσιν ἀπεδοτέον δόξαν τοιαύτην. Εἰ γὰρ καὶ σωματικὴν ἡγούμενοι τὴν ψυχὴν αὐτοὶ, σωματικοῖς τισιν ἐξεικονισμοῖς ἑπομένως αὐτῇ πλάττεσθαι, καὶ τὰς κατ᾽ αἴσθησίν τε καὶ νόησιν ἀντιλήψεις, ἐτόπαζον, οὐ πάντῃ τοῦτο ταῖς ἰδίαις ἀρχαῖς ἀνακόλουθον λέγοντες. ἀλλὰ δόγμα ἄλλοθεν πολλαχόθεν γελοῖον, ὡς ἄνευ εἰσενεγκόντες ἐλέγχονται, πλείστην ὅσην τὴν ἀτοπίαν ἐπισυρόμενον, καὶ οὐχ ὅπως Φιλοσόφοις, ἀλλ᾽ οὐδὲ φρενῶν ἁπλῶς ἐπηβόλοις ἀνθρώποις πρέπον. Πῶς γὰρ οὐ φθίνει, οὐδ᾽ ἀπορρεῖ πως τὰ σώ-

---

(1) Παρὰ Πρόκλ. τῷ Διαδόχ. εἰς τὴν Θεολογ. Κεφ. Ι΄.
(2) Ἀρεσκ. Βιβλ. Δ΄. Κεφ. Η΄.

σώματα, διϊωνικῶς ὅπως οἷον ἀποφλοιούμενα; Πῶς οὐκ ἀλλήλοις ἐπιτρέχοντα πανταχόθεν, καὶ ἐπικρουόμενα τὰ εἰδώλια, οὐ συγχεῖται; Πῶς δὲ δι' ἀλλήλων χωρεῖ τὰ σώματα, καὶ διὰ τῶν αἰσθητηρίων, καὶ διὰ τῆς ψυχῆς, καὶ αὐτῆς σῶμα οὔσης; Πῶς δ' ὅ,τι ἂν ἡμῖν ἐπέλθοι νοῆσαι, αὐτοῦ ἑτοίμως ἡ εἰκὼν ἀκλητὶ πάρεισι; Πῶς δὲ εἰσιοῦσα, εἶτ' ἄπεισι; τίνα δὲ τὰ τῆς θερμότητος, καὶ ψυχρότητος ἐξεικάσματα; τὰ δὲ τῶν ὀσμῶν τίνα; τὰ δὲ τῶν χυμῶν; τὰ δὲ τῶν καθόλου; τὰ δὲ τοῦ μηδενὸς πόθεν; τὰ δὲ τῶν ἄλλων στερήσεων; τὰ γὰρ τῶν ἀσωμάτων οὐσιῶν, πρὸς τοὺς μηδὲν ἀσώματον εἶναι ἀποδεχομένους λέγειν παρίημι. Πῶς δ' αὖτις ἔχοι κώνωπα φαντασθῆναι ἴσον ἐλέφαντι; πῶς δὲ ἐλέφαντα ἴσον κώνωπι; Πῶς δὲ κατὰ τὰς ἀποστάσεις τὰ αὐτὰ νῦν μὲν μείζονα καθορᾶται, νῦν δ' ἐλάσσονα; ἢ τῶν εἰδωλίων καθ' ὁδὸν ἀποφθινομένων, καὶ ἀποβραχυνομένων, ἕως οὗ ἀφίκοιτο; βαβαὶ τῆς λέσχης! ὡς ἄμεινον τοῦ οὕτω φιλοσοφεῖν αἱρεῖσθαι, τὸ ἀπαιδευσίᾳ συνέχεσθαι! Ἀλλ' ἡμῖν ἐν μὲν τῇ ψυχῇ οἱ λόγοι τῶν αὐλοτέρων ἐνιδιῶν (§. ωί. ωια.) ἀποκείμενοι, ἐν δὲ τῷ αἰσθητηρίῳ, αἱ ἀπὸ τῶν ἐκτὸς κινήσεις κοινωνούμεναι, νῦν μὲν ἐφ' ἑαυτῇ προσεχούσῃ, νῦν δ' ἐπὶ τὰς ἀλλοιώσεις τοῦ αἰσθητηρίου ἐπιστρεφούσῃ, ἀρχαί εἰσιν ἐνιδιῶν τε καὶ αἰσθήσεων ἁπασῶν εὐλογώταται ἅμα, καὶ ἀφθονώταται.

Θεώρημα ΝΓ΄.

§. ωιγ΄. „Αἱ τῆς λογικῆς ψυχῆς γνωστικαὶ ἀντιλή-
„ψεις, αἱ αὐταί, ἢ καὶ μετὰ φαντασίας γινόμεναι, ἐνέργειαι
„εἰσιν, οὐ παθήσεις· ἐνέργειαι δὲ τῶν ἐμμόνων.

Ἐνέργεια γάρ ἐστιν ἀρχῆς ἑαυτὴν μεταβαλλούσης μεταβολή. ἤτοι αὐτοκινησία τις. (§. σοα.) ἐπείκα δηλ. ὁ ἀποχῶν ᾗ φασὶ λόγος τῆς μεταβολῆς, αὐτοῦ ἐνυπάρχει τῷ μεταβάλλοντι. Ἀλλ. αἱ γνωστικαὶ ἀντιλήψεις, αἱ τε αὐταί, καὶ αἱ μετὰ φαντασίας γινόμεναι, μεταβολαί τινες εἰσιν, αὐτὸ τὸ γνωστικὸν τῆς ψυχῆς ἀρχὴν ἐχούσαι, τῆς ὑφ' ἑαυτῆς

μὲν οἴκοθεν, ὑφ' ἑτέρου δέποτε, ὡς ἐξ ἀφορμῆς κινουμένης. (§. ψζ'. ψη'.) Ἄρα ἐνέργειαί εἰσι, κτ. Ὃ τὸ Α'.

Ἔμμονοι δὲ ἐνέργειαί εἰσι, καθ' ἃς ἡ μεταβολὴ ἐν αὐτῷ τῷ ὑποκειμένῳ μένει, ἀφ' οὗ καὶ πρόεισι. (§. σοα'.) Ἀλλ. αἱ κατὰ τὰς γνωστικὰς ἀντιλήψεις καθ' ἑκάτερον Εἶδος μεταβολαί, αἱ ἐξ αὐτῆς τῆς ψυχῆς προϊοῦσαι (διὰ τὸ Α'.), ἐν αὐτῇ καὶ μένουσιν. Αὐτὴ γὰρ ἐστὶ κατ' αὐτάς, ἡ τοδὶ μὲν ἤδη, τοδὶ δὲ ἤδη, ὅπερ οὐχὶ πρότερον, γινώσκουσα, καὶ κατ' αὐτὸ μεταβάλλουσα. Εἰ μή τις αὐτὴν μὲν ἥκιστα, ἄλλο δέ τι παρ' αὐτὴν τὸ γινῶσκον εἶναι, γελοιότατα διατείνοιτο. Ἄρα καὶ τὸ Β'.

Σχόλιον.

§. ωιδ'. Καὶ μήν, αἱ κατὰ γνῶσιν, φασίν, ἀντιλήψεις, οὐκ ἐξ αὐτῆς, ὑπ' ἄλλου δέ του, οἷον μορφαί τινες κηρῷ ἀπλάστῳ, καὶ ἐπιτυποῦσθαι δεξιῶς ἔχοντι, τῇ ψυχῇ ἐπιπλάσσονται. Ἦπου δὲ τοῦτο οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ παραπλησίως ἔχειν ἡγεῖσθαι τῇ νωθρᾷ καὶ ἑτεροκινήτῳ ὕλῃ, τὴν τῆς αὔλου ψυχῆς οὐσίαν, τὴν ζωηρὰν καὶ δραστήριον; („ἐνέργεια γὰρ „ἐστὶ κίνησις δραστική· δραστικὸν δὲ λέγεται τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ „κινούμενον. (1)) οὗ τί ἀτοπώτερον, καὶ τῇ ἐνδοτάτῳ συνειδήσει, τῶν καθ' ἑαυτὴν διανοημάτων μᾶλλον ἀντιμαχόμενον; τὸ γοῦν θύραθεν ἀεὶ τὰς μεταβολὰς ὑπ' ἄλλου ἐπιδεχόμενον, οὐκ ἐφ' ἑαυτῷ ἔχει τὸ μεταβάλλεσθαι, ἀλλὰ φορεῖ δὲ σαφῶς, πρὸς ὅ,τι ἂν ὑπὸ τοῦ ἐνεργοῦντος αὐτῷ ἐπιγένηται. Ἀλλ' ἐφ' ἡμῖν βουλομένοις κεῖσθαι, τῷ μὲν προσέχειν τὸν νοῦν, τοῦ δ' ἀποσχέσθαι, ἐπὶ δὲ τὸ γνωστικῶς μεταχωρῆσαι, καὶ τὰς ἐπιούσας ἐννοίας ἀλλήλαις παραβαλεῖν, ἢ μή, καὶ τόδε τοῦδε ἀφελεῖν, ἢ τόδε τῷδε προστιθέντας ὑφ' ἓν διενθυμηθῆναι, καὶ ἐξ ἑτέρου ἕτερον ἑπόμενον διανοῆσαι, καὶ τὸ μὲν λήθῃ ὑπορρυὲν εἰς μνήμην ἀνακαλέσαι, τὸ δ' ὑπελθὸν ἀποκρούσα-

(1) Νεμεσ. Κεφ. ιϛ'.

σαθαι, καὶ περιτείναι δὲ τὴν θεωρίαν ἄλλῳ ἐπιτρέψαντας, ἢ ταχὺ διακόψαι, ἢ καὶ δεύτερον ἀναλαβεῖν, ταῦτ' ἔφίω, καὶ τὰ τοιαῦτα γνωστικῶς ἡμᾶς ἐνεργεῖν δύνασθαι, τίνι οὐχὶ βοᾷ τὸ συνειδὸς αὐτὸ μαρτυροῦν; (§. χξη. κξ.) τοῖς μὲν ἐν σωματικῇ κινησαμένοις εἶναι τὴν ψυχὴν ἐκεῖνο λεγόμενον, ἔχει τι τάχα καὶ τὸ ἀκόλουθον. Καίτοι οὐδὲ τὴν τῶν σωμάτων φύσιν, ἐπίπαν ἀμοιρεῖν ἐνεργοῦ δυνάμεως, εἰσὶν οἳ οὐκ ἔξω τοῦ πιθανοῦ τίθενται· τοὺς δὲ ὑπὲρ τοῦ ἁπλοῦ, καὶ αὔλου, καὶ ἀειζώου τῆς ψυχῆς, λόγους πολλοὺς καταντλήσαντας, τίνα ἔχει λόγον, αὐτὴν ἔπειτα γυμνοτέραν ὑπὲρ καθ' ἑαυτὴν ἀναδεικνύειν, τῷ τὰς ἰδίας γνώσεις αὐτουργεῖν ἀποστεροῦντας τὴν δύναμιν; Ἢ τοῦτο κἀνταῦθα χώραν ἔχειν οἴονται τὸ ἐπὶ τῶν σωμάτων ὁμολογούμενον, ὅτι ὑφ' ἑτέρου κινεῖται πᾶν τὸ κινούμενον, ὡς ὑφ' ἑτέρου ἄγεσθαι πρὸς τὸ νοεῖν παραπλησίως πᾶν τὸ νοοῦν; Ἀράβιον τὸ πλάσμα. Ἀβικέννας καὶ γὰρ (1) τὰ νοερὰ καλούμενα εἴδη (οὐκ οἶδ' ἅττα λέγων εἰ μὴ τὴν τῶν εἰδῶν τύπων παρακτικὴν δύναμιν) τοῖς κεχωρισμένοις τῶν νόων προϋπάρχειν αὔλως εἰσπαίζειν, ἀπὸ δὲ τοῦ πρώτου τῷ ἑπομένῳ παράγεσθαι, κἀκ τούτου τῷ μετὰ τοῦτον, καὶ οὕτως ἐφεξῆς, ἄχρι τοῦ ἐσχάτου ἑνός, ὃς ἂν κεχωρισμένος ᾖ, ὃν καὶ Νοῦν εἶναι τὸν ἐνεργείᾳ ὀνομάζειν, ἐφ' οὗ τὰ νοητὰ εἴδη ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ἐπιρρεῖ, ὥσπερ ἄρα καὶ τὰ εἴδη τὰ αἰσθητὰ τῇ σωματικῇ ὕλῃ. Ἀλλ' ὅσης ἐστὶ κουφότητος τὸ οὕτως ὑπολαμβάνειν, ἐντεῦθεν ἄν τις συνιδεῖν ἔχοι οὕτω διασκεψάμενος. Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν σωματικῶν κινήσεων, ἀρχὴν θετέον, ἥτις μὴ σωματικὴ ᾖ, αὐτῶν τῶν κινήσεων, οὕτως ἄρα καὶ ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων, ἀρχὴν παραληπτέον, ἥτις μὴ νοητικὴ ᾖ, τῶν νοήσεων. Καὶ ἤτοι τὸ πρώτως νοοῦν οὐκ ἔσται, καὶ κατ' ἀκολουθίαν οὐδὲ τὸ ἔσχατον, ἢ ἐκεῖνο ὑποτιθέμενον, ἐξ ἀνάγκης ὁμολογητέον τὴν αὐτονόησιν. Εἰ δὲ θετέον ὡς οὐκ ἀδύνατον, μᾶλλον δὲ ἀναγκαιότατον, τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ τι προβάλλειν τὴν νόησιν, ἀποδεκτέον παραπλησίως καὶ ἐπὶ ἑκάστου νοῦ τὸ νοεῖν οὕτω

(1) Παρὰ τῷ Ἀκουΐνῃ Μέρ. Α'. Ζητήμ. πδ'. Ἄρθ. δ'.

οὕτω γίγνεσθαι. Ἄλλως καὶ γὰρ οὐδὲ νοῦς ἂν εἴη, νοεῖν μὴ δυνάμενος· νοεῖν δ᾽ οὐκ ἂν δύναιτο, εἰ μὴ καὶ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ, ὡς ὁ πρῶτος. Ἐκεῖνο γὰρ νοεῖν ἐστὶ κυριώτατα· οὕτως οἶμαι λόγος, εἰς κατασκευὴν τοῦ δραστηρίου τῆς νοητικῆς δυνάμεως, οὐκ ἀφελής. Εἰ δέ τις κατὰ τὸ αὐθυπάρχειν τε καὶ αὐτοεῖναι τοῦ πρώτου καὶ τὸ αὐτονοεῖν λέγει ἴδιον, τῶν δὲ δευτέρων τὸ ὑφ᾽ ἑτέρου, ὥσπερ εἶναι, οὕτω τοι καὶ νοεῖν. Ἴσω δὴ οὕτως Α΄., ὡς πάντῃ πάντα ἀποστερεῖ οὕτω γνώμης ἔχων τὰ ὄντα πάσης δυνάμεως, καὶ εἰς τὸν Σπινόζου ἀπαυθιῶνα ἑαυτὸν φέρων ἐμβάλλει, μίαν εἶναι καὶ μόνην τὴν αὐτὴν πρωτίστην οὐσίαν, τὴν καὶ δυναμένην, καὶ ἐνεργοῦσαν ἕκαστα εἰσηγούμενος. Β΄. ὅτι τοῦ αὐτοόν τι, καὶ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ, ἡ κατὰ τὸ ἐνεργεῖν δύναμις ἄπειρος καὶ ὑπερπλής, τοῖς δ᾽ ὑπ᾽ ἐκεῖνο, ὥσπερ τὸ εἶναι, οὕτω καὶ τὸ δύνασθαι παρ᾽ αὐτοῦ, ἀλλ᾽ οὐχὶ τὸ μὲν, τὸ δ᾽ οὔ, κατὰ τὰς λογικὰς ψυχὰς τῆς πρὸς τὸ νοεῖν ἀποστεροῦντας δυνάμεως. Γ΄. Καὶ τὸ ὑπάρχειν οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν εἶναι, ἀλλ᾽ ἀπὸ τοῦ πρώτου φανερόν, πῶς μὴ οὕτως ἢ ἄλλως ἔχειν πρὸς ὕπαρξιν, παρ᾽ ἑαυτῶν δυναμένοις, νοεῖν δὲ οὕτως, ἢ ἄλλως, καὶ τόδε ἢ τόδε ἔχειν, τίς ἐγένετο ὁ μὴ συνειδὼς ἑαυτῷ, καὶ συνεπιστάμενος; Ἐῶ δὴ λέγειν τὰς ἄλλας ἀτοπίας, τὰς ἐκ τῶν ἀπρέπων λογισμῶν, καὶ ἐπισφαλῶν Κελσίων, καὶ ἀθεμίτων ἐπινοιῶν, ὧν ἀπαλλάττουσι μὲν τὴν ψυχὴν, αἰτιῶνται δὲ τὸ Ὂν τὸ ὑπέρτατον, οἱ μὴ κατὰ γνῶσιν ἀφ᾽ ἑαυτῆς ἐνεργεῖν, παθαίνεσθαι δὲ μόνον, τὰς ἐννοίας ὑπ᾽ ἐκείνου ἐπιδεχομένην διατεινόμενοι.

Πορίσματα.

§. ωιϛ΄. Α΄. Οὐκ ἄρα παθητική τις ἐστὶ δύναμις ὁ Νοῦς, ὡς τοῖς περὶ τὸν Νεώτερον Καρτέσιον ἔδοξε.

Β΄. Καὶ ὁ παθητικὸς δὲ νοῦς κατ᾽ Ἀριστοτέλην αὐτὶ τῆς φαντασίας νοούμενος, τῷ μὲν τῶν ἐν τῷ αἰσθητηρίῳ κινημάτων λόγῳ, παθητικὸς καλείσθω, τῷ δὲ τῆς τῶν αὐτῶν ἀντιλήψεως, οὐκ ἂν ὀρθῶς οὕτω λέγοιτο. Διαφέρει δὲ πάμπολυ οὕτως, ἢ ἐκείνως λέγεσθαι. Ἐκείνως μὲν γὰρ μετρίως ἂν ἀποδοθείη τῷ σώματι, φύσει ὑποκειμένῳ ὄντι, ὁ κατὰ

και

τὴν κίνησιν πάθησις, ὅπου δήποι καὶ τῇ ἀσωμάτῳ ψυχῇ, τὴν τῶν σωματικῶν ἀπηλλαγμένην εἶναι κινήσεων, ἀληθέσι λόγοις (§. ψιε. κξ.) προαποδέδεικται. Εἰ δὲ παθητικὸν νοῦν, οὐχὶ κατὰ τοὺς πολλοὺς τὴν φαντασίαν, τὸν δὲ δυνάμει Νοῦν, κατὰ τὸ δόξαν τισὶν (1) ἐκλάβοιμεν, εἰς ταὐτὰ πάλιν τὰ ἀνωτέρω περιπεσούμεθα ἄτοπα, (§. ωιδ'.) καὶ ψξ'.) καὶ ἐξετάστο εἰκότως τὸν τοιόνδε νοῦν, τὸν μηδὲν περὶ τὰς κατ' αὐτὸν ἐνεργοῦντα νοήσεις, τῆς λογικῆς ψυχῆς ἐκσυρείττομεν.

Θεώρημα ΝΔ'.

§. ωις'. „ Τὰ νοητὰ εἴδη (ἃς καὶ ἰδέας καλοῦσι τῶν ὄν-
„ των περιπατητικοὶ) τὰ ὑπὸ πολλῶν εἰσαγόμενα ἐν τῇ
„ ψυχῇ, ἃ δὴ παρὰ τὰς αὐτῆς ἀντιλήψεις, καὶ τὰ ἀντι-
„ ληπτὰ πράγματα, ἕτερα ἂν εἴη, περιττά μοι δοκοῦσι, καὶ
„ οὐδὲν εἰς νόησιν συντελοῦντα εἶναι φιλοσοφικὰ τερετί-
„ σματα.

Ἡ γὰρ ψυχὴ, ἤτοι ἀφανταστίστως νοεῖ πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέφουσα, ἢ μετὰ φαντασίας, τῇ κατὰ τὸ αἰσθητήριον γινομένῃ κινήσει προσέχουσα. (§. ωι'.) Ἀλλ' εἰ μὲν οὕτως, εἶδος ἂν εἴη αὐτῇ νοητὸν, ἢ τὸ σωματικὸν ἴχνος, ἢ τι τούτῳ προσόμοιον τῇ ψυχῇ γινόμενον νοερὸν ἀπεικόνισμα. Ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν οὐχί· οὐ γὰρ δὴ τοιούτου τινὸς ἡ ἄϋλος φύσις ἐπιδεκτικὴ κρίνεται. Οὐδὲ μὲν οὐ τοῦτο· ἡ γὰρ ὁμοιότης τοῦ σωματικοῦ ἴχνους ἐν κινήσει ἂν εἴη, καὶ σχήματι, καὶ τοῖς τοιούτοις. Τῷ γὰρ γένει τῶν ποιοτήτων, ὡς βάσει πᾶσα ὁμοιότης ἑδράζεται. (§. τιβ'.) Ἡ δὲ τῆς ἀΰλου ἐνέργεια, ὥσπερ καὶ ἡ φύσις, τῶν κατὰ κίνησιν, καὶ σχῆμα, καὶ τῶν ἄλλων σωματικῶν ποιοτήτων πάντη ἐστὶ καθαρεύουσα, (§. ψιζ'. ψιε.) παραμὲν ἐπὶ τῶν κατὰ φαντασίαν γνώσεων τὰ νοητὰ

τοι-

(1) Ἀλέξανδρ. Ἀφροδισ. ἐν Ὑπομν. εἰς τὸ περὶ Ψυχ. Ἀριστοτέλους κ. Κεφάλ.

ταῦτα εἴδη οὐχ' ὅπως περιττὰ δοκεῖ, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατα. Ἀλλ' εἴπερ ἐπ' αὐτῶν, πολλῷ δὴ μᾶλλον περιττὰ ἂν εἴη ἐπὶ τῶν ἁπλουστέρων νοήσεων, λέγω τῶν ἀφαντάστων. Εἰσάγεται γὰρ ταῦτα (ὡς οἱ τούτων προστάται φασὶν) ἐπεὶ μὴ δυνατὸν, οὔτε τὸ νοητὸν αὐτὸ εἰσιὸν τῇ ψυχῇ συναφθῆναι, οὔτ' αὐτὴν ἑαυτῆς ἐξιοῦσαν, τῷ προκειμένῳ εἰς νόησιν πράγματι συμπλακῆναι. Ἀλλ. οἱ τῶν νοητῶν τούτων λόγοι, αὐτή ἐστιν ἡ ψυχὴ, καὶ αἱ περιοῦσαι αὐτῇ πλειότητες, δυνάμεις, ἐνέργειαι (§. ωί.), αἷς ἡ ψυχὴ συνοῦσι, πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέφουσα, καὶ ἑαυτῇ γνωστικῶς οἷον συναπτομένη, καὶ τόγε νοοῦν, καὶ τὸ νοητὸν ἡ αὐτὴ γινομένη. (§. ωιβ΄. Δ΄.) Ἆρα περιττὰ, κτ.

Σχόλιον.

§. ωιζ΄. Οὐκ οἶδ' ἐφ' ὅτῳ χρησίμῳ τὴν εἰδωλοποιΐαν ταύτην, εἰς τὴν νοοῦσαν ψυχὴν εἰσαγαγεῖν, μονονοὺ πάντες ἐφιλονείκησαν. Τί γὰρ δεῖ τῶν ἰδεῶν, καὶ τῶν εἰδῶν τούτων, ἐνὸν τῇ δυνάμει, ἤτοι ἑαυτῇ, ἢ καὶ τῷ, ὥπερ συνῆπται σώματι ἐπιστρεφομένῃ, τὰς ἁπλουστάτας καὶ πρώτας ἐννοίας ἔχειν, ἐξ ὧν κατὰ κρίσιν καὶ διάνοιαν, ὡς ἂν ἐπείη αὐτῇ, μυρίοις τρόποις γνωστικῶς ἐνεργήσειεν; εἰ μήπου τὰς ἑαυτῆς ἀντιλήψεις, αὐτὰς εἶναι τὰ εἴδη λέγοιεν. Ὅπερ ἐστὶ, τὰ νοητὰ, ἢ νοούμενα. Ἀλλὰ τῷ Μαλεβραγχίῳ ἥκιστα δοκεῖ. Εἶναι δὲ ταῦτα ὄντα ἀποφαίνεται ἄττα πραγματικὰ, οἷον εἰκόνες τινὲς, καὶ παραδείγματα, οὐκ ἔμφυτα τῷ νῷ, μεθεκτὰ δὲ παρὰ Θεοῦ, ἐν τῇ ἰδέᾳ, καὶ τῷ φωτὶ τῷ αὐτοῦ. Ἀρνάλδος μὲν οὖν ἁπάσαις μηχαναῖς, ταῦτα ἐκείνου καθελεῖν ἐπειράσατο τὰ εἰδώλια. Ἀλλ' αὐτοὶ τὰ Ἀρνάλδου ἐάσαντες, αὐτὸν ἂν πυθοίμεθα τὸν ἔνθεν Φιλόσοφον, πῶς ἐστι ταῦτα; μῶν γε οὐσίαι, ἢ συμβεβηκότα; Εἰ δ' οὐσίαι, τῶν ἀΰλων, ἢ τῶν σωματικῶν; σωματικὰς οὐκ ἂν εἴποι. Ἀΰλους οὖν λέγων νόας ἐρεῖ, καὶ αὐτοὺς πεφυκότας νοεῖν, καὶ παρὰ τὸ πλῆθος ὄντων νόων τὸν ἕνα νοῦν ἀποφαίνειν, καὶ τούτοις τοῖς δευτέροις, τὸ δι' ἰδεῶν νοεῖν ἀποδώσει, καὶ οὕτως ἑτέρους εἰσοίσει νόας νόων, καὶ ἰδέας ἰδεῶν ἐπ' ἄπειρον. Εἰ

δὲ

δὲ συμβεβηκότα πῶς ὄντα ἔπειτα ἔξωθεν τῇ οὐσίᾳ τοῦ νοῦ κοινωνούμενα· πῶς πράγματι ἐκείνου διαιρούμενα; Εἰ γὰρ τὰ σωματικὰ τῶν συμβεβηκότων, αὐτὰ τὰ σώματα ἐστὶν ὅπως διάκειται, καὶ τὰ νοερὰ ταῦτα οὐδὲν ἧττον, (εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, ἁπλουστάτης οὐσίας ὄντος τοῦ πνεύματος.) αὐτὸς ἔσται ὁ νοῦς, ἢ πῶς γνῶσιν ἐνεργεῖ. Ὅπερ καὶ ἐκ αὐτῶν τῶν αἰσθητῶν εἰδῶν, καὶ τῶν φαντασικῶν ἀνατυπωμάτων εἰσβάλλειν ἔπεστιν· ὥσπερ γὰρ ταῦτα οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἢ τὸ αἰσθητήριον αὐτὸ ᾗ κεκίνηται· οὕτως ἐκεῖνα οὐδὲν ἕτερον εἰκὸς εἶναι, ἢ τὸ γνωστικὸν, ᾗ νενόηκεν, μόνης ὑπούσης διαφορᾶς τῆς κατ' ἐνέργειάν τε καὶ πάθησιν. Ἀλλ' ὑπὲρ Μαλεβραγχίου ἵσταται καὶ ὁ Νεαπολίτης Γενουένσιος (1). „Εἰ γὰρ τὸ
„ αὐτὸ, φησὶν, ἰδέαι καὶ ἀντιλήψεις, δυοῖν θάτερον ἕψε-
„ ται, ἢ ὅτι παθητικῶς ὁ νοῦς ὑπόκειται ταῖς ἑαυτοῦ νοή-
„ σεσιν, οἷα ὁ κηρὸς ταῖς ἐνσφραγίσεσιν, ἢ ὅτι τὰς ἑαυ-
„ τοῦ ἰδέας ἁπάσας παράγει. Τὸ γοῦν πρῶτον καὶ ἡμῖν ἀνεσκεύασαι, (§. ωιγ'. ωιδ'. ωιε'.) τὸ δὲ δεύτερον λοιπὸν, παρακτικὴ ἔσται τῶν ἑαυτῆς ἰδεῶν ἡ ψυχή. Καὶ τί τὸ ἄτοπον, τῇ τὰς ἑαυτῆς ἀντιλήψεις, τουτέστι τὰς ἐνεργείας. (τοῦτο γὰρ ἀντὶ ἰδεῶν ὑποτέθη.) προβλυσαίνειν τοῦ νοῦ τὴν φύσιν τὴν ζωηρὰν, καὶ δραστήριον; μᾶλλον δὲ πῶς οὐκ ἀναγκαῖον τοῦτό γε, εἰ μὴ μέλλοι later crudus εἶναι, ὅπερ οὐδ' αὐτὸς ἡγεῖσθαι ἀνέχεται (2); Ναὶ φησὶν, ἀλλ' ὁ νοῦς οὐκ ἂν εἴη αἰτία παρακτικὴ τῶν ἁπλῶν αὐτοῦ ἰδεῶν. (3) Πάνυ μὲν οὖν· κἀγώ σοι σύμφημι, εἰ τὰς ἰδέας οὕτως ἐκλάβοις, ὡς ὄντα τινὰ ἕτερα παρὰ τὴν ψυχὴν, καὶ τὰς ἐνεργείας τὰς ἑαυτῆς τῶν νοητῶν ἀπεικάσματα, καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν. Τὸ γοῦν παριστάμενον ἐμοὶ φᾶναι, ὁ Φιλόσοφος οὗτος, παρὰ τὴν ὑπόθεσιν λέγων λαμπρῶς παραλογίζεται. Συνιδεῖν δὲ ὤφειλεν, ὡς ἐπεὶ ἅπαξ ταυτίζεσθαι ταῖς ἰδέαις τὰς ἀντιλήψεις καθ' ὑπόθεσιν ἔδωκε, (4) δοὺς ἤδη τὴν ψυ-

χὴν

(1) Γενουένσ. Ψυχολογ. Πρότ. κθ'.
(2) Ἐν Ἀποδ. Πρότ. λ'.
(3) Ἐν Πρότ. κη'.
(4) Ἐν Πρότ. κθ'.

γνῶ δημιουργὸν εἶναι τῶν ἑαυτῆς ἀντιλήψεων (1). καὶ τὰς ἰδέας αὐτουργεῖν ὁμολογῆσαι ἠνάγκασται, τὸ δοκοῦν αὐτῷ ἀπιθανώτατον. (2) Ἀλλ᾽ ἐκχωρείτωσαν αἱ ἰδέαι, καὶ ἀντὶ τούτων τὰ νοητὰ αὐτὰ νοείσθω (ταῦτα δὲ ἐστὶν ἥτε τῆς ψυχῆς φύσις, καὶ αἱ περιοῦσαι αὐτῇ πλειότητες ἐπὶ τῶν ἀφαντάστων ἐννοιῶν, ἐπὶ δὲ τῶν κατὰ φαντασίας, αἱ τοῦ αἰσθητηρίου κινήσεις, ὡς εἴρηται, (§. αι.) καὶ πάντα ἕξει καλῶς. Οὕτω γὰρ, τὰ μὲν ἀντιληπτὰ προϋποτίθεται, αἱ δὲ τῆς ψυχῆς ἀντιλήψεις, ἐξ αὐτῆς ἐπὶ τόδε, ἢ τόδε ἐπιστρεφομένης, παράγονται· ὃ δὴ καὶ αὐτὸς ἔοικε βούλεσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς Μαλεβραγχίτας τούτους. Ἵνα δὲ καὶ πρὸς τοὺς τὰ Ἀριστοτέλους εἴδη πυκνῶς ἐρυγγάνοντας τὸν λόγον ἰθύνωμεν, μηδενὶ δυσχερὲς ἔστω, εἰ περιττῶς καὶ αὐτοὺς αὐτὰ περιττίζειν φήσομεν. Τί γοῦν αὐτοί; Ἀπὸ τῶν ἔξω φασὶν αἰσθητῶν τὰ αἰσθητὰ εἴδη, αἵτινες ἐμφάσεις οἷαι εἰσὶν ὁμοιωτικαί, καθ᾽ ἃς διοριζομένη ἡ αἴσθησις ἐνεργεῖ (3). Ἀπὸ δὲ τῶν φαντασμάτων ἐγγίνονται τῷ νῷ ἐμφάσεις ὁμοιωτικαὶ τοῦ νοητοῦ, αἵτινες καὶ λέγονται εἴδη νοητὰ, πολὺ μέντοι αὐλώτερα (εἰ τόδε εἰπεῖν ἐφεῖται τὸ αὐλώτερα.) τῶν αἰσθητῶν, καθ᾽ ἃ διοριζόμενος ὁ νοῦς, νοεῖ τόδε, ἢ τόδε νοητόν. Ταῦτα δὲ τὰ νοητὰ εἴδη, οἱ μὲν οὐ διαμένειν ἐν τῷ νῷ βούλονται (4), ἐνεργεῖ γὰρ ἀδιαλείπτως ὁ νοῦς ὑπὸ τούτων ἀεὶ παρόντων διοριζόμενος. Οἱ δὲ (5) ἐνυπάρχειν αὐτῷ εἰσηγοῦνται ὑπὸ τῶν ἐκτὸς οἷον ἀφυπνιζόμενα καὶ διεγειρόμενα. Οἱ δὲ (6) προσιέναι μὲν αὐτὰ τοῖς κεχωρισμένοις τῶν νόων ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου καὶ κρείττονος, τῷ ὑποβεβηκότι ἀεὶ κοινωνούμενα, καὶ ἀπὸ τοῦ ἐσχάτου τούτων, ὃς ὁ ἐνεργείᾳ τυγχάνει νοῦς, ταῖς λογικαῖς ψυχαῖς ἐνιέμενα. Ἀεὶ

γοῦν

(1) Γενουΐνου. Αὐτ. Ὁρισμ. ί. καὶ Ἀποδ. Πρτ. λ΄.
(2) Αὐτ. Πρτ. κζ΄.
(3) Κορυδαλ. περὶ Ψυχ. ὅπερ τὰ νοητὰ εἴδη.
(4) Αὐτ. Περὶ Ψυχ. Αἱρ. τῶν ἐνυπαρχόντων ἐπὶ τοῦ νοῦ εἰδῶν.
(5) Τινὲς τῶν Ἀράβων παρὰ Πίκῳ Τόμ. Α΄. Σελ. 50.
(6) Ἀβικέννας παρὰ τῷ Ἀκινάτ. Α. Μέρ. Ζητ. πδ΄. Ἄρθ. δ΄.

γοῦν ὁ δυνάμει φασὶ νοῦς συλλαμβάνων τὰ νοητὰ τῶν εἰδῶν, καθ' ὃ καὶ ἔντυπα τούτων εἶναι, καὶ κατ' εἰσδοχὴν λέγεται, αὐτὸ οὕτω γίνεται τὸ νοητόν. Καὶ φαίης ἂν ὡς τότε τὸ γραμματεῖον γράφεται. Ὁ δὲ παράγων αὐτὰ καὶ γράφων, κατὰ μὲν τοὺς τρίτους ὁ κεχωρισμένος ἐστὶ νοῦς, κατὰ δὲ τοὺς δευτέρους ὁ Θεὸς ἂν εἴη. Καὶ οὗτος νοῦς ὁ ποιητικὸς, καὶ κατ' ἐνέργειαν. Τῷ μέντοι Κορυδαλεῖ (1) οὐ δοκεῖ, ὑπὸ τοῦ ποιητικοῦ νοῦ τὸν δυνάμει εἰς τὸ νοεῖν μεταβάλλεσθαι, ὅτι, „ φησὶν, ὁ ποιητικὸς νοῦς φύσει ἐνεργεῖ ἀεὶ ὡσαύτως, καὶ „ οὐδέποτ' ἐλλείπει, ὡς ὁ ἥλιος τοῖς βουλομένοις ὁρᾶν· τὸ „ δὲ νοεῖν τοῦ ἡμετέρου νοὸς οὐκ ἀδιάλειπτον. Πόθεν οὖν ἡ „ μεταβολὴ ἀπὸ τοῦ μὴ ἐνεργεῖν ἐπὶ τὸ ἐνεργεῖν;... Λεί„ πεται ἄρα τὸ νοητὸν ἐμφανίζεσθαι τῷ νῷ, διεγεῖρον τοῦ „ νοητικοῦ τὴν ἔννοιαν, ἀναλόγως τοῖς ἐπὶ τῆς αἰσθήσεως „ συμβαίνουσι. Ταῦτα δὴ τὰ τῶν Περιπατητικῶν γενναῖα· ὧν εἴπερ ἐν περινοίᾳ τῷ ὄντι γινόμενοι εἰσὶ, θαυμάζειν ἔπεισιν αὐτοὺς, καὶ μακαρίζειν τῶν φρενῶν τῆς λεπτότητος· ὡς ἔμοιγε πάντη τὰ τοιαῦτα ἀπερινόητα ὄντα ἐστί. Τίς γὰρ ἡ ὁμοιωτικὴ αὕτη ἔμφασις τοῦ αἰσθητοῦ, ἡ ἐγγινομένη τῷ αἰσθητηρίῳ, εἰ μὴ ποιά τις κίνησις, καὶ αὕτη σωματική; τίς δὲ ἡ κατὰ ταύτην τοῦ νοητοῦ ἡ ἐπιγιγνομένη τῷ νῷ, εἰ μὴ ποιά τις νόησις, καὶ αὕτη ἄυλος; Ἀλλ' ἐν ἐκείνῃ μὲν. κινήσει οὔσῃ, ἔσται μέντοι τὸ κινοῦν τὸ αἰσθητὸν, ἔσται δὲ τὸ κινούμενον τὸ αἰσθητήριον, καὶ παρὰ ταῦτα οὐδέν. Καὶ ταύτῃ δὲ, οἷα νοήσει ὁμοίως παρέσται μὲν τὸ νοητὸν, παρέσται δὲ καὶ τὸ νοοῦν, καὶ οὐδὲν ἄλλο· ὥστε πόθεν τὰ θαυμαστὰ εἴδη θήσομεν; Καὶ μὴν, καὶ τίνα ταῦτα εἶναι ὑποληψόμεθα; Ἔστω γὰρ (ἵνα πρὸς μικρὸν αὐτὰ συγχωρήσωμεν.) εἴδη τὰ μὲν αἰσθητὰ, ὡς λέγεται, τὰ δὲ νοητά. Πότερον οὖν, οὐσίαι ταῦτα, ἢ συμβεβηκότα εἰσίν; ἢ τί τρίτον, οἷον ἂν εἴη οὐδέτερον; τοῦτο γοῦν οὐκ ἂν εἴποις. Εἰ μὲν οὖν οὐσίαι, τὰ μὲν ἄρα σώματα εὔλογον εἶναι, τὰ δὲ πνεύματα τινά. Ἀλλὰ Δ'. τίς ἡ τῶν οὐσιῶν ἀπὸ τῶν οὐσιῶν ἀποτομή τε καὶ προ-

προ-

(1) Κορυδ. Διαίρεσ. τῆς δόξης τῶν ἀξιούντων χρείας εἶναι τὰ εἴδη.

προβλυσις; τίς δὲ καὶ ἡ τούτων αὐτῶν αὖθις εἰς τὸ μὴ εἶναι ῥοπή; Β'. δὲ πῶς μὲν τὰ σώματα διὰ τῶν αἰσθητηρίων χωρεῖ σώματος ὄντος; Πῶς δὲ τὰ πνεύματα οὐ νοεῖ καὶ αὐτὰ, ὡς καὶ ἄλλων εἰδῶν δεῖσθαι, καὶ ταῦτα ἐξῆς ἄλλων, (ὃ καὶ ἀνωτέρω ἐλέγετο) ἐπ' ἄπειρον; εἰ δὲ δὴ συμβεβηκότα πότερον πάλιν, ἀπὸ ὑποκειμένου μεταβαίνει εἰς ὑποκείμενον, οἷον ἀπὸ μὲν τοῦ ἐκτὸς ἐπὶ τὴν αἴσθησιν, ἀπὸ δὲ τῆς αἰσθήσεως ἐπὶ τὴν φαντασίαν, ἀπὸ δὲ τῆς φαντασίας ἐπὶ τὸν νοῦν; ἢ οὐ μεταβαίνει; εἰ μὲν γὰρ ἐκεῖνο, διδασκέτωσαν ἡμᾶς Α'., τίς ἡ τῶν συμβεβηκότων τούτων μετάβασις; ἐπεὶ κινητέον; γε τῆς καθ' αὐτὸ ἰσμὲν ἅπαν ὂν συμβεβηκὸς ἀνεπίδεκτον. Προσθέτωσαν δὲ καὶ Β'., πῶς τὸ μεταβαῖνον ἢ μεταβαίνει, ἄλλο μὲν ἦν ἐν τῷ ἀφ' οὗ ὁρμᾷ, ἄλλο δέ τι γίνεται ἐν τῷ πρὸς ὅν; οὐ γὰρ δήπου φήσουσι ποτὲ τὸ φυσικὸν εἶδος τὸ ἐν τῷ λίθῳ, αὐτόχρημα τὸ εἶδος εἶναι τὸ αἰσθητὸν, τὸ ἐν τῇ αἰσθήσει, οὐδέ γε τοῦτο τὸ ἐν τῇ φαντασίᾳ, οὐδὲ τοῦτο πως τὸ ἐν τῷ νῷ. Εἴγε ὁμοιωτικὰς εἶναι βούλονται ἐμφάσεις ἀεὶ τῶν πρώτων τὰ δεύτερα; Καὶ μὴν καὶ τοῦτο Γ'. οὐκ ἂν φθάνοιεν ἡμῖν ἐξηγεῖσθαι, τίς ἡ τῶν νοητῶν εἰδῶν τῶν πάντῃ ἀΰλων, πρὸς τὸ ἔνυλα ἐξομοιωτικὴ αὕτη ἔμφασις; Καὶ Δ'. ἐπὶ τῶν ὑπὲρ τὴν αἴσθησιν ἐννοιῶν, ὧν οὐκ εἰσὶ φαντασίαι πρόδρομοι, τὰ νοητὰ εἴδη πόθεν ἥκει τῷ νῷ; καὶ τίνι ἐξομοιοῦται; „ ἀπὸ γὰρ τῶν φαντασμάτων „ ἐγγίνεσθαι τῷ Νῷ τὴν ὁμοιωτικὴν ἔμφασιν τοῦ νοητοῦ, „ μετὰ τῶν γνησιωτέρων, ἥ φησιν, ἐξηγητῶν ὁ Κορυδαλλεὺς (1) εἰσηγήσατο. Γίνεσθαι δὲ νοήσεις καὶ ἄνευ φαντασίας, καὶ Ἀριστοτέλει δοκεῖ, καὶ τῇ ἀληθείᾳ. (§. ως'. ωζ'.) „ Ἀλ- „ λ' ἤτοι τῷ νῷ πάρεστι, φασὶν, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ νοη- „ τὸν, ἢ διὰ τῆς οἰκείας ἐνεργείας. Ἀλλὰ τὸ μὲν Α'. ἀ- „ δύνατον, οὐ γὰρ ὁ λίθος ἐγγίνεται τῇ ψυχῇ (ὡς εἴπερ ὁ λίθος ἦν τι τῶν νοητῶν, καὶ μὴ τῶν φαντασιῶν) ἀλλ' ἡ τοῦ „ λίθου ὁμοιότης. (2) Ἀπατώμεθα, ὡς ἐάν τι τῶν κυρίως ἢ νοη-

(1) Ἐν τῷ ὁποῖα τὰ νοητὰ εἴδη, καὶ ὅπως γίνεται.
(2) Αὐτ. Αὐτ.

νοητῶν, καθ' αὑτὸ πάρεστι τῇ ψυχῇ τὸ τοιοῦτο. Ἐξ αὐτῆς γὰρ τῆς ψυχῆς, καὶ τῶν προσόντων αὐτῇ, οἱ λόγοι παντὸς, ὃ ἂν ᾖ νοητὸν, λαμβάνονται. (§. ωι'.) Εἰ δὲ μὴ οὕτως, ἀλλὰ μετὰ φαντασίας, οἷον τὸ εἰς δεῖγμα ληφθὲν ὁ λίθος, οὐδ' αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ πάρεστι τῇ ψυχῇ, οὐδὲ διὰ τῆς ἐνεργείας τῆς αὐτοῦ τὸ τοιοῦτο. Ἐν γὰρ κινήσει τῶν σωματικῶν πᾶσα ἐνέργεια. (§. χυζ'.) Κίνησις δὲ σωματικῆς φύσεως ἀΰλου οὐχ ἅπτεται. (§. ψιε'. ψιϛ'. κξ'.) Ἀλλ' ἤτοι ἀμέσως ἐξ αὐτοῦ, ἢ ἐμμέσως πως ὑπὸ τῶν ἐκτὸς ὀργάνων ἐμποιουμένη κίνησις, ἄχρι τοῦ πρώτου αἰσθητηρίου χωρήσασα ἕστηκεν, ὥσπερ ἀμέσως παροῦσα ἡ ψυχὴ, καὶ προσέχουσα, καὶ ὅπως διάκειται γνοῦσα, τὴν τοῦ σωματικοῦ πάθους ποείζεται ἔννοιαν. (§. ψο'. κξ'. ψπδ'. κξ'.)

Θεώρημα ΝΕ'.

§. ωιη'. „Καθ' ἑαυτὴν μὲν ἡ κατὰ τὸν νοῦν δύναμις διαφορὰν οὐκ ἂν ἔχοι, ἐν ἀνθρώποις ἅπασιν οὖσα τῆς αὐτῆς τελειότητος. Ἐκ δὲ τῆς μετὰ τοῦ σώματος συναφείας, συμβαίνει διαφορὰν ἔχειν, καὶ νοῦν πρὸς νοῦν, καὶ τὸν αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν εἶναι ἄλλοτε ἄλλως.

Ἔστι γὰρ αὐτὴ ἡ ψυχὴ, ἡ τῆς ὕλης ἀπηλλαγμένη (§. χοϛ'.) νοοῦσα ἐστὶν (§. ωϛ'. ωζ'.) ἀφαντάστοις ἐννοίαις περὶ αὐτὰ ἀναστρεφομένη· ψυχὴ δὲ ψυχῆς καθ' ἑαυτὰς, οὐκ ἂν εἴη τελειοτέρα ἄλλη ἄλλης. (§. ψνζ'. ψνη'.) Εἰ μὴ μέσον φυσικῶς (§. αὐτ.) διὰ τὴν κρᾶσιν τοῦ ὅπερ ἔλαχεν εἰδοποιεῖν σώματος, καὶ τὰς ἐπισυμβαινούσας ὅσ' ὧραι αὐτῷ ἀλλοιώσεις, ὧν κατὰ τὸ ἔσχατον αἰσθητήριον γινομένων. ἀνάγκη αὐτὴν ἀντιλαμβάνεσθαι. (§. ψπϛ'.) Ἔτι δὲ καὶ ἠθικῶς (§. ψνζ'. ψιη'.) διὰ περιουσίαν, ἢ ἀπουσίαν τῶν ἕξεων, τῶν πολλὴν παρεχομένων πρὸς τὸ ἐνεργεῖν τὴν εὐμάρειαν, ὧν πρωτίστην τε καὶ ὀνησιμωτάτην τακτέον τὴν μνήμην, ἡ τὸ πᾶν σχεδὸν καὶ αὐτὴ τῆς σωματικῆς ἐξηρτημένη ἐστὶ συστάσεως. (§. ωδ'.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ωιθ'. Ἀρεταὶ δὲ τῆς νοητικῆς δυνάμεως, αἱ τῇ λόγῳ τῇ τοῦ σώματος κράσει, καὶ τῇ ἕξει ταῖς ψυχαῖς παρεπόμεναι, καταλέγονται αἱ ἐφεξῆς αὗται. Α'. τὸ πη-νὸν οἷον τοῦ νοῦ, καὶ ἀκίνητον, καθ' ὃ μὴ τοσοῦτον τῷ γεηρῷ σκήνει ἐπιβαρούμενος, μετεώρῳ ποδὶ καὶ κούφῳ, ἀπὸ τῶν κατ' αἴσθησιν, ἢ φαντασίαν, οἷς ἂν τύχοι πλαζόμενος, ἐπὶ τὰ νοητὰ πρὸς τὸ δέον ἑτοίμως ἔχει μεταβαίνειν καὶ αἴρεσθαι, ἑαυτοῦ οἷον γινόμενος, καὶ τοῖς καθαρωτάτοις τῶν νοημάτων ἀπαραποδίστως προσομιλῶν. Β'. τὸ προσεκτικόν, καθ' ὃ ἔξω πως τοῦ σώματος, καὶ τῶν περὶ ἐκεῖνο θορύβων ὁ νοῦς καθιστάμενος, αὐτῷ οἷον προσηλοῦται τῷ νοουμένῳ, καὶ ἀμφιλαφῶς ἔχεται αὐτοῦ, καὶ ἀκλινῶς τε καὶ ἀσέμφως προσεδρεύει, οὐδὲ βραχύ, οὐδ' εἴτι καὶ γένοιτο, τοῦ προκειμένου διολισθαίνων, οὐδὲ σαλευόμενος. Γ'. τὸ ἐπίμονον, καθ' ὃ ἐπὶ πολὺ παρατείνων τὴν θεωρίαν ὁ νοῦς, οὐκ ἀπαυδᾷ, οὐδ' ἀπολέγει, ἀεὶ δ' ἐν ἀκμῇ μένων, καὶ νεαρὸς ταῖς ἐνεργείαις ἀναδείκνυται. Δ'. τὸ πλάτος, καθ' ὃ ἅμα πολλῶν, καὶ διαφερόντων, οἷός ἐστιν ἀντιλαμβάνεσθαι, μὴ ἐπ' ὀλίγα στενούμενος. Ε'. τὸ βάθος, καθ' ὃ εἰς αὐτοὺς τῶν νοητῶν τοὺς ἐνδοτάτω μυχοὺς ἐμφιλοχωρῶν, οὐκ ἐπιπολῆς αὐτὰ περισαίνει, ἐναργῶς δὲ καὶ ἀκριβῶς τύπων ἐξιχνεύει τε καὶ διασμιλεύει τὰ γνωρίσματα καὶ τοὺς χαρακτῆρας, ἄχρις αὐτῶν τῶν ἁπλουστάτων, εἰ δέοι, ἐνιοῖν ἀναλύων ἕκαστα, καὶ ἀνασκοπῶν. Ϛ'. τὸ ὕψος, καθ' ὃ ἀφαιρῶν εὐμαρῶς ἀπὸ τῶν ἐν μέρει τοὺς καθόλου τε καὶ κοινοτάτους τῶν λόγων, καθ' ἑαυτοὺς ἐνθεωρεῖ. Ζ'. τὸ τῆς ὀξύτητος καθ' ἣν τὰς τῶν νοουμένων πρὸς ἄλληλα ὁμοιότητας, καὶ τὰς ἀπ' ἀλλήλων διαφορὰς ῥᾷστα συνορᾷ τε καὶ ἐπικρίνει. Η'. τὸ τάχος, καθ' ὃ διανοούμενος ἀπὸ τῶν ἡγουμένων ἐπὶ τὰ ἑπόμενα αὐτίκα μεταβαίνει, ἄλλα ἐξ ἄλλων προχείρως εἰσβάλλων τε καὶ συμπεραίνων. Οὕτως δὴ ὁ λόγος ἀκούει, ᾧ μάλιστα περικαλλύνεται ἄνθρωπος· ὃς καὶ λόγος ὀρθὸς μὲν ἔχων ἂν εἴη, εἰ κατ' ἀκολουθίαν τῇ τῶν πραγμάτων φύσει σύμφωνον οὖσαν, εὐστόχως ἐπιβάλλοι τοῖς συμπεράσμασιν· μὴ ὀρθῶς δέ, εἰ

παρα-

παραλογίζοιτο, καὶ τοῦ ἀληθοῦς παράγοιτο, τοῖς δοκοῦσι μὲν, μὴ τῷ ὄντι δὲ ἑπομένοις συναρπαζόμενος. Ἡ δὲ τοῦ λόγου δύναμις αὕτη ἐπίσημος ἐστὶ, τῷ τε τάχει, ὡς εἴρηται, ᾧ παραυτίκα ὁ νοῦς τὰ ἑπόμενα συνορᾷ διαφέρουσα, καὶ τῇ διεξόδῳ, καθ' ἣν ἐπιφορᾷ ἐπιφορὰν συνείρων, μακροτάτας οἵας ἐστὶν ἀποτείνειν τὰς δείξεις, καὶ ἐπὶ τὰ ἀπωτάτω πτερωμένος ἄνεισι, τῇ σχοινοτενεῖ ἐφόδῳ πλειόνων συλλογισμῶν, οἷς οὐκ αὖτις ἄλλος ῥαδίως ἕποιτο· τὰ οὐκ ἀναπόδεικτα δῆτα τοῖς ἀμβλυτέροις, διαπιστούμενος, καὶ κατασκευάζων.

Περὶ Δυνάμεως Ὀρεκτικῆς, καὶ περὶ Θελήσεως, καὶ τῶν παρεπομένων αὐτῇ. Ἐφ' οἷς καὶ περὶ Παθῶν.

Θεώρημα Νϛʹ.

§. ωκʹ. „ Οὐσίαν γνώσεως ἄμοιρον οὖσαν, ὀρεκτικῆς δυ„νάμεως ἀμοιρεῖν, τῶν ἀδυνάτων. Τὴν δὲ τὸ γνωστικὸν „πλουτοῦσαν, καὶ πάνυ τῶν ἀναγκαίων.

Ὄρεξις γάρ ἐστι δύναμις, καθ' ἣν ἡ οὐσία πρὸς μὲν τὸ οἰκεῖον αὐτῇ, καὶ προσῆκον εἶναι δοκοῦν, ὁρμὴν ἔχει, ἀποστροφὴν δὲ ἀπὸ τοῦ μὴ οἰκείου δοκοῦντος, μηδὲ προσήκοντος. (ἐξ ὑποθ.) Πρὸ ὁδοῦ ἄρα τῇ ὀρέξει γίνεται, ἡ τοῦ κρίνειν τε, καὶ γνωρίζειν δύναμις, ἥπερ ἂν τὸ προσῆκόν τε, καὶ οἰκεῖον παρισταμένη, ἀντιδιαστέλλοιτο τοῦ μὴ τοιούτου, ὡς δῆλον ἐξ αὐτῆς τῆς ἐννοίας, ἣν οἱ πάντες ἔχουσι τῆς ὀρέξεως. Ἄρα τὸ Αʹ.

Τῇ δὲ δὴ οὐσίᾳ τῇ τὰ οἰκεῖά τε, καὶ συμπλοῦντα αὐτῇ γνωριζούσῃ, καὶ πάντα τῶν οὐδὲν ὠφελούντων αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ βλαπτόντων, εἰ τύχοι, διαγινωσκούσῃ, ἀναγκαῖον τῶν μὲν ἐφίεσθαί τε καὶ ἔχεσθαι, τὰ δὲ διωθεῖσθαι ἔχειν καὶ ἀποστρέφεσθαι, ἄλλως γὰρ τὸ περιὸν τῆς γνώσεώς τε, καὶ ἐπιχειρήσεως ἐν αὐτῇ, οὐκ ἂν ἔξω τοῦ περιττοῦ γένοιτο. Ἄρα καὶ τὸ Βʹ.

Πο-

Πορίσματα.

§. ωκα'. Α'. Ἐκ δὴ τούτου φανερὸν, ὡς εἰ καὶ λόγῳ τὸ ὀρεκτικὸν τοῦ γνωστικοῦ διενήνοχεν, τὸ μὲν τῷ πρότερον, τὸ δὲ ὕστερον. Εἰ γὰρ ὀρέγεται, καὶ γινώσκει ἤδη αὐτὸ, οὐκ ἀνάπαλιν δὲ, οὐ γὰρ ὅ,τι γινώσκει, καὶ ὀρέγεται πάντως τοῦ αὐτοῦ, τῷ μέντοι ὑποκειμένῳ ταυτίζεται, καὶ πράγματι ἕν ἐστιν· ἡ γὰρ αὐτὴ ἐστὶν οὐσία, ἡ πρὸς τὸ οἰκείως ἔχον ἑαυτῇ, γνωστικῶς τε ἔχουσα, καὶ καθ' ὁρμὴν φερομένη, καὶ τῇ μὲν, τὴν γνῶσιν λεγομένη πλουτεῖν, τῇ δὲ, τὴν ὄρεξιν. Διὸ δὴ ἀβλεπτοῦντας σφᾶς οἱ Σχολαστικοὶ κἂν τούτῳ ἐλέγχουσιν, ἐν οἷς ἀλλήλων τὰς δυνάμεις πράγματι διαιροῦντες, τῇ μὲν ὀρέξει, καθ' ἑαυτὴν, ἀβλεψίαν προσερείβουσι τυφλὴν ὀνομάζοντες, τῇ δὲ γνώσει τὸ δᾳδουχεῖν ἐκείνῃ, καὶ τὰ τοῦ ὁδηγοῦντος πλεῖν ἀπονέμουσι. Πῶς γὰρ ἂν ἡ ὄρεξις καθ' ἑαυτὴν ποτε γένοιτο, ἄνευ τῆς γνώσεως; τίς δὲ, (κἂν ἐκεῖνο δοίημεν) ἡ ἐκ τῆς παρὰ τοῦ βλέποντος δᾳδουχίας, τῷ τυφλώττοντι ὄνησις; (1)

Β'. Πάντα ἄρα τὰ ζῶα, οἷς (εἴγε τῷ ὄντι αἰσθητικά εἰσι) (§. ψοθ'. ψπ'.) δυνάμεως γνωστικῆς ὁποιασοῦν μέτεστι (§. ψξθ'.), τοῦ ὀρεκτικοῦ ἀμοιρεῖ. (§. ωκ'. κατὰ τὸ Β'.) Καὶ ἀνάπαλιν. (§. αὐτ. κατὰ τὸ Α'.) Οὕτω γάρ πη τῇ κατὰ γνῶσιν δυνάμει συνῳκείωται ἡ κατὰ τὴν ὄρεξιν, ὡς ταύτης, ἐκείνης ἄνευ (2) ἀδυνάτου οὔσης, ἐκείνην ταύτης χωρὶς μένειν ἀργὴν, καὶ ἀνόνητον.

Γ'. Ἄνθρωπος δὲ ὅτι ὀρεκτικὸν ζῶον ἐστὶν, οὐ μόνον ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐνδοτάτω „ συνειδήσεως ἑκάστῳ ἐστὶ κατάδηλον. (§. χπα'. κξ'.) „ Οὐδὲ τοῦτο οὖν ἀναιροῦσιν οἱ περὶ πάντων ἐπέχοντες (3) (οὕτως ὁμόλογον τοῖς πᾶσι τὸ δόγμα, καὶ ἀναμφήριστον) „ ἀλ-

(1) Ὅρα Πουργοτ. Μεταφ. Μέρ. Β'. Τμημ. Γ'. Κεφ. Σ'.
(2) Ὅρα Πλουτ. ἐν τῷ πότερα τῶν ζώων φρονιμώτ.
(3) Πλουτ. πρὸς Κολώτην.

„ ἀλλὰ χρῶνται τῇ ὁρμῇ φυσικῶς ἀγνοοῦσι πρὸς τὸ οἰκεῖον. (Εἰ γάρ τοι τ' ἄλλα πάντα ὑπενδοιάζων καὶ διχογνωμῶν „ φαίνεται ὁ τὴν ἀκαταληψίαν δοξάζων) λαβὼν ὅμως καὶ „ αὐτὸς ἀληθῆ φαντασίαν ὀρέγεται καὶ ὁρμᾷ, πάντα πράτ- „ των, ὅπως ἐ διαφθείρεται αὐτὸν, ἀλλ' ὡς ἀνυστὸν ἀεὶ συ- „ νέσαι τῷ οἰκείῳ, φυσικαῖς, ἐ γεωμετρικαῖς ἑλκόμενος „ ἀνάγκαις.

Θεώρημα ΝΖ'.

§. ωκβ'. „ Ταῖς κατὰ γνῶσιν ἀντιλήψεσιν, αἱ κατὰ τὴν „ ὄρεξιν ἐφέσεις τῶν οἰκείων τε καὶ προσφόρων ἢ τοιαῦτα, „ ἀεὶ χωροῦσιν ἀνάλογον, τὰ πέσι μᾶλλον μὲν ὀρεκτὰ, τὰ „ μᾶλλον συμπλεῖν γινωσκόμενα, ἧττον δὲ, τὰ ἧττον.

Φέρε γὰρ μὴ, τοὐναντίον δὲ ἐπὶ τὸ ἧττον συμπλεῖς γινωσκόμενον, μείζονα τὸ ὀρεκτικὸν ἐχέτω τὴν τάσιν, ἐλάσσονα δὲ ἐπὶ τὸ μᾶλλον. Καὶ ἐκ ἄρα ἣ γινώσκει, ταύτῃ γε ὀρεχθήσεται. Ἀλλ' ἤτοι ὑπὲρ ὃ γινώσκει, καὶ φανερὸν ὅτι καὶ ὑπὲρ ἀγνοεῖ. Ἡ γὰρ ἀνορεκτήσει περὶ ὃ γινώσκει πρόσφορον ὂν, καὶ οἰκεῖον. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἀδύνατον (§. ωκ'. διὰ τὸ Α'.) τὸ δὲ ἀνόητον· (§. Αυτ. διὰ τὸ Β'.) ἄρα ταῖς κατὰ γνῶσιν ἀντιλήψεσιν, κτ. Ο. Ε. Δ.

Πορίσματα.

§. ωκγ'. Α'. Τὰ διαφέροντα τῇ γνώσει, διοίσει δήπου καὶ τῇ ὀρέξει. Καὶ ὥπερ ἂν, καὶ ἐφ' ὅ,τι ἀκριβεστέρα ἐκείνη, καὶ αὐτὴ συντονωτέρα παρέσαι. Καὶ πάντων ἄρα ζώων ὁ ἄνθρωπος ὀρεκτικώτατος, ὅτι καὶ γνωστικώτατος ὁμολογουμένως. Καὶ ἄλλος ἄλλου ὀρεκτικώτερος. Καὶ αὐτὸς ἑαυτὲ περὶ ἄλλο καὶ ἄλλο. Καὶ περὶ τὸ αὐτὸ δὲ, ἄλλοτε ἄλλως· ἐπεὶ καὶ συνδιαμένειν ἀλλήλοις ἴσμεν (§. χπά.) καὶ συνδιασώζεσθαι ταῦτα τὰ μόρια, συμπροϊόντα τε καὶ συνακμάζοντα, καὶ ὑπ' ἀλλήλων πως συνεχόμενά τε, καὶ ῥωννύμενα· ὡς συναύξειν μὲν ταῖς γνωστικαῖς ἀντιλήψεσι τὰς

πρός τινα κλίσεις, συνεπιτείνεσθαι δὲ, καὶ συνεπιδιδόσθαι ταῖς κλίσεσι τὰς ἀντιλήψεις, κτ. καθάπερ ἐν ἄλλοις που εἴρηται (§. Λυτ.).

Β΄. Διαφέρειν δὲ εἰκὸς τὰς τοῦ ὀρεκτικοῦ ἐπικλίσεις τῷ τόνῳ, οὐχ ὡς ἐκ τοῦ ὑποκειμένου μόνον (διὰ τὸ αὐωτ.), ἤτοι ἐξ αὐτοῦ τοῦ γινώσκοντος, ἀλλὰ δὴ καὶ ὡς ἐκ τοῦ ἀντικειμένου. τῷ λέγω δηλονότι αὐτοῦ τοῦ γινωσκομένου. Ὅσῳ γὰρ ἂν μᾶλλον τοῦτο οἰκειότερον φράσαιη, καὶ μᾶλλον προσῆκον εἶναι δόξειε, τοσούτῳ ἰσχυροτέραις ταῖς παρ᾽ ἑαυτοῦ ἴυγξι, τὸ ὀρεκτικὸν πρὸς ἑαυτὸ ἐπιθέλγει, καὶ προσεφέλκεται. Καὶ αἱ ὁρμαὶ ἐντεῦθεν ἐπικρατέστεραι, σφοδρότεραι, μᾶλλον δυσκάθεκτοι. Δεῖ γοῦν τῇ, ἥνπερ ἔχει πλείονα τὸ ὀρεκτὸν, οἰκειότητι, προσέχειν τὸ γνωστικόν· ἄλλως γὰρ, καθάπερ εἰ μηδὲ ἐπιεικῶς ὅλως, ὅσον γε πρὸς ὄρεξιν εἰπεῖν (§. ωκβ΄.) κεῖται.

Θεώρημα ΝΗ΄.

§. ωκδ΄. „ Τῆς αὐτῆς δυνάμεως τὴν ὀρεκτικὴν καλου-
„ μένην, ἐστὶν, ἥτε πρὸς τὸ οἰκεῖον ὁρμὴ, καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ μὴ
„ οἰκείου ἀποστροφὴ, καὶ ἀποφυγή.

Ἡ γὰρ πρὸς θατέρῳ τῶν ἐναντίων προσέγγισις ἀπὸ θατέρου ἐξ ἀνάγκης ἐστὶν ἀποχώρησις, ἡ δῆλον. Ἄρα κτ.

Ἄλλως· πᾶσα δύναμις περὶ τὰ ἐναντία πέφυκεν ἀναστρέφεσθαι, κτ.

Σχόλιον.

§. ωκε΄. Ὥσπερ δὴ τὸ γνωστικὸν τοῖς ἀντιφάσκουσιν ἅμα ἀδυνατεῖ συγκατατίθεσθαι, (§. λε.) ἀλλ᾽ ἐπὶ θάτερον τῶν μορίων, ὃ ἂν ἀληθὲς εἶναι δόξειε κατανεύσαν, τοῦ ἑτέρου, ἐξ ἀνάγκης, ὡς ψευδομένου ἀνένευσεν· οὕτωσὶ καὶ τὸ ὀρεκτικὸν, πρὸς τὸ δόξαν συντελὲς καὶ οἰκεῖον λαβὸν ἐπίκλισιν, ἀπὸ τοῦ ἀλλοτρίου τε, καὶ μηδὲν προσήκοντος, οὐκ ἔσθ᾽ ὅπως οὐκ ἂν ἔχει τὴν ἐναντίαν ἀπόκλισιν. „ Ἐστι γὰρ
„ ὥσπερ

„ ὅπερ ἐν διανοίᾳ κατάφασις καὶ ἀπόφασις, τοῦτ᾽ ἐν ὀρέξει „ δίωξις, καὶ φυγή. (1)

Πόρισμα.

§. ωκς΄. Καὶ τάγε δὴ περὶ τῆς κατὰ τὴν ὄρεξιν ἐπικλίσεως, ἀνωτέρω εἰρημένα, καὶ περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐναντίων ἀποστροφῆς τὰ αὐτὰ νοείσθω· ὅτι τε δηλ. καὶ ταύτης (§. ωκε΄. Α΄.) ἡ τοῦ ἀλλοτρίου γνῶσις πρὸ ὁδοῦ γίγνεται. Καὶ ὅτι (§. Αὐτ. Β΄.) παντὶ ζώῳ προσεῖναι εἰκὸς τὸ τῆς ἀποστροφῆς ἴδιον. Καὶ ὅτι (§. Αὐτ. Γ΄.) τῷ ἀνθρώπῳ πρὸ τῶν ἄλλων, ταῖς κατὰ γνῶσιν ἀντιλήψεσιν (§. ωκβ.) ἀνάλογον, καὶ ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ γνωστικοῦ (§. ωκγ΄. Α΄.) καὶ ὡς ἐκ τῶν γινωσκομένων (§. Αὐτ. Β΄.).

Θεώρημα ΝΘ΄.

§. ωκζ΄. „ Τῆς ὀρέξεως περὶ τὰ οἰκεῖα, ἢ μὴ ἀναστρέφεσθαι νοουμένης, κατὰ μὲν ἐπίκλισιν ὅρος πρὸς ὅν, τὸ ἀγαθὸν, κατὰ δὲ ἀποστροφὴν ὅρος ἀφ᾽ οὗ τὸ κακὸν, οὐχ ᾗ ὄντα, ᾗ δὲ φαινόμενα.

Τὸ γὰρ οἰκεῖον παντὶ, ᾗ τελειωτικὸν (§. υλγ΄.) ταύτῃτοι καὶ ἀγαθὸν (§. υμβ΄. υμγ΄.) ἐστίν· ὥσπερ δὴ τὸ μὴ οἰκεῖον, ὡς ἀλλότριον, καὶ ἀτελειότης (§. υλγ΄.) κακόν (§. υμς΄.). Ἄρα τὸ Α΄.

Ἐπεὶ δὲ αἱ ὀρεκτικαὶ ἀνατάσεις ταῖς κατὰ γνῶσιν ἀντιλήψεσι χωροῦσιν ἀνάλογον, εἴτε κατὰ κλίσιν (§. ωκβ΄. ωκγ΄.), καὶ αἱ κατὰ ἀποστροφὴν οὐδὲν ἧττον (§. ωκς΄.), ἥπερ ἄρα γινωσκόμενα ἐστὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ κακὰ, ταύτῃτοι καὶ ὅροι πρὸς οὓς, ἢ ἀφ᾽ ὧν τοῦ ὀρεκτικοῦ γίνεται. Καθ᾽ ὃ δέ τι φαίνεται ἕκαστον γινώσκεσθαι λέγεται, οὐδὲν δὲ καθ᾽ ἑαυ-

τὸ

(1) Ἀρισ. Ἠθικ. Βιβλ. ς΄. Κεφ. β΄.

τὸ ἧπερ ὂν ἐστίν. Τῇ ἄρα ὀρεκτικῇ τὰ ἀγαθὰ καὶ κακὰ ὅροι εἰσὶν οὐχ ᾗ ὄντα, ᾗ δὲ φαινόμενα. Ο. Η. τὸ Β΄.

Σχόλιον.

§. ωκη΄. Τοῦ γινωσκομένου ποτὲ μὲν πρὸ οἱασοῦν κρίσεως, ἢ ἁπλῶς πως καὶ συγκεχυμένως παρίσταται, τῇ ἀντιληπτικῇ δυνάμει προσπίπτοντος, καὶ τὴν ὄρεξιν αὐτίκα
„ οἷον καταγοητεύοντος· (ὅταν γὰρ φανῇ τὸ ἡδὺ οἰκεῖον, οὐ-
„ θὲν δεῖ πρὸς τὴν ἐπ' αὐτὸ κίνησιν, καὶ φορὰν, δόξης,
„ ἀλλ' ἦλθεν εὐθὺς ἡ ὁρμὴ, κίνησις οὖσα, καὶ φορὰ τῆς
„ ψυχῆς (1).) ποτὲ δὲ καὶ μετὰ κρίσεως μὲν, οὐκ ὀρθῆς δὲ, εἰκός ἐστι τὴν ψυχὴν περὶ τὰ οἰκεῖα, ᾗ μὴ ἐξαπατωμένην. ἐφίεσθαι μὲν τοῦ κακοῦ, ᾗ ἀγαθὸν, ἐκκλίνειν δὲ ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ, ᾗ κακόν. Διὸ καὶ αἱ ὀρέξεις περὶ τὰ ἀγαθὰ εἶναι λέγονται, οὐχ ᾗ ὄντα ἐστὶν, ᾗ δὲ φαινόμενα. Καὶ αἱ διαφυγαὶ τῶν κακῶν ὡσαύτως. Αὐτὸ δὲ τοῦτο νοητέον, καὶ ἐν οἷς ἡ ψυχὴ ἐπιτυχικὴ ἀναδείκνυται τῶν κυρίως ἀγαθῶν ὀρεγομένη, καὶ τῶν κυρίως κακῶν ἀποκλίνουσα. Οὐδὲν γὰρ ἧττον καὶ τηνικαῦτα πρός τε τἀγαθὰ, καὶ ἀπὸ τῶν κακῶν φέρεσθαι νοεῖται, οὐχ ᾗ ὄντα ἐστὶν, ἀλλ' ᾗ φαινόμενα, ᾗ τοιαῦτα δηλονότι γινωσκόμενα, καὶ διακρινόμενα. (Ὅρα καὶ §. χπγ΄.)

Θεώρημα Ξ΄.

§. ωκθ΄. „ Τὸ ἡδὺ καὶ τὸ λυπηρὸν, ᾗ μὲν αἴτια ὀ-
„ ρέξεως κινητικὰ, τὸ μὲν ἐπικλίσεως ὅρος, τὸ δὲ ἀπο-
„ στροφῆς ἀναδείκνυται· ᾗ δὲ αἰτιατὰ, ἑκάτερα ἑκατέρου ἐ-
„ στὶ παρεπόμενον.

Αἴτια γοῦν καθίσταται, ᾗ τὸ μὲν τοῦ ἀγαθοῦ τε καὶ οἰκείως ἔχον-

(1) Πλούταρχ. πρὸς Κολώτην.

ἔχοντος τὴν ἰδέαν. τὸ δὲ τοῦ κακοῦ, καὶ ἀλλοτρίως, περιλαμπέχεται τῷ τῆς ψυχῆς γνωστικῷ παριστάμενα. (§. ωκά.) ταύτῃ δή τοι τὸ μὲν ἐπικλίσεως ὅρος ἐστὶ, τὸ δὲ ἀποστροφῆς (§. ωκζ'.). Ἄρα τὸ Α'.

Αἰτιατὰ δὲ γίνεται καθότιγε ἥδεται μὲν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιτυγχάνουσα, ἀνιᾶται δὲ ἀτυχοῦσα. Κατὰ δὲ τὸν ἐναντίον λόγον, ἀθυμεῖ μὲν καὶ δυσχεραίνει, μὴ τὸ κακὸν ὡς πορρωτάτω ἑαυτῆς ἀπελάσασα, χαίρει δὲ τῶν κακῶν ἀπαλλασσομένη. Ἄρα καὶ τὸ Β'.

Σχόλιον.

§. ωλ'. Τινῶν ἐν τῷ περὶ τούτων φιλοσοφεῖν, τὸ μὲν ἡδὺ τῆς ὀρέξεως, τῆς δὲ ἀποστροφῆς τὸ ἀηδές τε, καὶ λυπηρὸν ἀχώριστον εἶναι τιθεμένων· ἐπιστητέον καὶ τούτοις, καὶ διαιρετέον. Εἴπερ γὰρ, ἡδὺ μὲν, τὸ εἰς ὃ τὸ ὀρεκτικὸν τὴν ὁρμὴν ἔχει, ἅτε δὴ πρὸς οἰκεῖον, καὶ ἀγαθὸν φαινόμενον, ὡς εἴρηται, (§. ωκθ'.) λυπηρὸν δὲ καὶ ἀηδὲς, ἀφ' οὗ τὴν ἀποστροφὴν αἱρεῖται, ὡς ἄρα μὴ οἰκεῖον, καὶ κακὸν λέγουσι, συμψήφους δὴ καὶ ἡμᾶς ἑαυτοῖς ἕξουσι, καὶ ὁμόφρονας. Ἃ μὲν γὰρ καθ' ἡδονὴν ἄν μοι περισκεπτομένῳ, ἑτοίμως ἔχω τοῦ διώκειν αὐτὰ, καὶ εἰς θήραν τὴν τούτων σπεύδειν. Ὅσα δὲ ἀηδίαν τινὰ μνηστεύεται, καὶ δυσχέρειαν ἔχει, ἐκκλίνειν πέφυκα, ὡς ἂν οἷός τε ὦ, καὶ φεύγειν. (§. χπά.) Εἰ δὲ τὸ μὲν ἡδὺ „ τελειότητος αἴσθησιν εἶναι φασὶν (1), ἀτελειότητος δὲ τὸ ἐναντίον, τοσούτου δεῖ τοῦ ἀχώριστα εἶναι, οἷα φασὶν, ὅσῳ γε καὶ ἐναλλὰξ, τὸ μὲν ἀηδὲς τῇ ὀρέξει, τῇ δὲ ἀποστροφῇ τὴν ἡδονὴν πολλάκις παροπηδεῖν διατεινόμεθα. Τί γὰρ ὀρέξεως ἀτυχούσης λυπηρότερον; τί δὲ τῆς
„ τῶν βλαπτόντων ἀπαλλαγῆς ἡδύτερον; ἐπιτυγχάνουσα γὰρ
„ ἡ ἐπιθυμία ἡδονὴν ἐμποιεῖ, ἀποτυγχάνουσα δὲ λύ-
„ πην (2).

Θεω-

(1) Βαυμεϊστέρ. Πνευματολ. Κεφ. δ'. §. 219. §. 221.
(2) Νεμέσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. ιζ'.

Θεώρημα ΞΑ΄.

§. ωλά. „ Τὸ ἀγαθὸν, καὶ τὸ κακὸν ᾗ τοιαῦτα τελικῶς „ κινεῖ τὸ ὀρεκτικόν.

Κινεῖ γὰρ ᾗ φαινόμενα (§. ωκζ΄. ωκη΄.), φαίνεται δὲ, ᾗ γνωστικῶς, τῷ γινώσκειν πεφυκότι ἀντιληπτά. (§.ωκ΄. ωκά.) Τὸ δ᾽ οὕτω κινεῖν τελικῶς κινεῖν λέγεται τὸ κινούμενον. (§. ωθ΄.) Ἄρα κτ.

Θεώρημα ΞΒ΄.

§. ωλβ΄. „ Τῇ ἀντιπεριπτώσει τῶν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κα- „ κοῦ προσλήψεων, ἤτοι τὸ ὀρεκτικὸν ἀκίνητον μένει, ἢ τῇ „ διαφορᾷ ἐκείνων ἰσομέτρως παρέψεται.

Ἐὰν γὰρ ἰσοσθενεῖς ὦσιν, ἔσται δύο τὰ τελικῶς κινοῦντα (§. ωλά.) ὑπεναντία πως ἀλλήλοις (ἐξ ὑποθ.) καὶ ἰσοδύναμα. Τοῦ δ᾽ αὐτοῦ, οὐκ ἂν τἀναντία ὡς τέλη, ἅμα κινητικὰ γένοιτο. (§. ργ΄. ρδ΄.) Ἄρα τὸ Α΄.

Ἐὰν δὲ ἡ ἑτέρα τῶν ἀντιμεθελκουσῶν πρὸς ἑαυτὰς προσλήψεων ὑπερσθενεστέρα ᾖ, τῆς προσαφαιρέσεως γινομένης (τῷ τὸ Α΄. μέρος) τὸ λειπὸν, ὅπερ ἐστὶν ἡ διαφορὰ ἀναλόγως ἑαυτῷ (§. ωκβ΄.) τὸ ὀρεκτικὸν ἐπιθέλξει. Ἄρα, κτ. Ὃ τὸ Β΄.

Σχόλιον.

§. ωλγ΄. Δυοῖν οὖν ἀγαθῶν ὑπεναντίως πως ἀλλήλοις ἐχόντων, καὶ τῷ μεγέθει τῆς ἐμφαινομένης ἐν αὐτοῖς ἀγαθότητος διαφερόντων, τὴν ἐπὶ τὸ προφερέστερον δοκοῦν ἐπίκλισιν, ἴσην εἶναι ἐπανάγκες, τῇ ὑπεροχῇ τῇ ὑπὲρ τὸ ἕτερον. Οἷον εἰ δόξειε, τὸ μὲν M=10, τὸ δὲ E=4, ἡ πρὸς ἐκεῖνο τὸ M τοῦ ὀρεκτικοῦ ῥοπὴ ἔσται=6. Ἴσης δὲ ἐπ᾽ ἀμφοῖν τῆς ἀγαθότητος ἐπιφαινομένης, ἀκόλουθον ἂν εἴη τὸ ὀρεκτικὸν μεταξὺ τῶν οἷον ἀντιμεθελκόντων αὐτὸ ἰσοδυνάμως

μένειν

μλύειν μετέωρον ὀπὶ ποσὸν, ἐν ἀκριβεῖ ἀντιῤῥοπίᾳ καθισάμενον. Ἐπίκλισιν γὰρ πρὸς θάτερον λαβὸν φέρε=10, ἐὰν (καθ' ὑπόθ.) ἀπάγηται καὶ ὑπὸ θάτερον, δυνάμει=10, πρὸς τὐναντίον ἀντιμεθελκόμενον, τὸ ἀποβαῖνον ἔσαι 10—10=0. Ταῦτο δ' εἰρήσθω καὶ εἰ τὰ φαινόμενα κακὰ ὄντα, τὰς διακρίσεις ἔχει ἀλλήλαις ἀντικειμένας, ὡς θάτερον διαφεύξεσθαι, ἀναγκάζεσθαι εἰς θάτερον περιπεσεῖν. Παραπλησίως δὲ καὶ εἰ τὸ μὲν ἀγαθὸν ῇ διωκτέον, τὸ δὲ κακὸν διωςέον. Ἐν γὰρ ἀνισότητι τῶν εἰδῶν τεθέντων, οἷον τοῦ μὲν Α=6. τοῦ δὲ Κ=4, ἡ θήρα τοῦ πρώτου ἔσαι=2. Ἀνάπαλιν δὲ, τοῦ μὲν Α=4, τοῦ δὲ Κ=6, ἡ διαφυγὴ τοῦ δευτέρου ἔσαι=2. Ἰσομέτρων δὲ ὄντων ἕψεται πάλιν τὸ ἀντίῤῥοπον. Ἐὰν γὰρ Α=6, καὶ Κ=6, τὸ τοῦ ὀρεκτικοῦ ἔσαι 6—6=0. Εἴπερ ἐπωάγκες εἴη ἑκάτερον παραδέξασθαι. (Μέτιθι τὰ ἐν ταῖς ὑποθέσεσιν εἰρημένα) (§. χπβ'. καὶ §. χπγ'.).

Θεώρημα ΞΓ'.

§. ωλδ'. „ Τοῦ ἐν ἡμῖν ὀρεκτικοῦ ὅρος κατὰ φύσιν ὁ ἔσχατος, ἡμεῖς αὐτοὶ ἐσμέν.

Τὸ μὲν γὰρ ἀγαθὸν διώκομεν ἢ οἰκεῖον τε καὶ συμπλὲς τυγχάνον σφίσιν αὐτοῖς, πρὸς σωτηρίαν τε καὶ σύςασιν τὴν ἑαυτῶν κατὰ φύσιν φερόμενοι· τὸ δὲ κακὸν διωθούμεθα, ἢ ἐπιβλαβὲς ἡμῖν αὐτοῖς καὶ ὀλέθριον. (§. χκ'.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ωλέ. Ὅτι ὀρεκτὸν τὸ δοκοῦν εἶναι οἰκεῖον, ἀποςρεφὲς δὲ, καὶ φυγῆς ἄξιον τὸ ἀλλότριον, οὐδὲν δὲ οἰκειότερον ἡμῖν τῆς ἰδίας ἑαυτῶν συςάσεως, πρὸς ἣν δὴ ἀνάγεται πᾶν ὅ,τι ἡμῖν οἰκεῖον ἐςὶν, ὥσπερ οὐδὲ ἀλλοτριώτερον ἄλλο, τῆς οἰκείας φθορᾶς, ἣν ἀποπλεῖν ἔοικεν, καὶ ἐμποιεῖν. πάνθ' ὅσα, ἡμῶν ἀλλότρια, ταύτη τοι καὶ τὸ κέντρον ἐς ὅ, ὡς ἀπὸ κύκλου τοῦ ὀρεκτικοῦ, ἴσαι συνδοῦσιν, ἅπασαι ἡμῶν αἱ

ὀρεκτικαὶ ἀναπαύσεις, αὐτοὶ ἡμεῖς ὄντες ἐσμέν· τουτέστιν ἡ ἡμῶν αὐτῶν σύστασίς τε καὶ σωτηρία. „Πρώτη οὖν εἰκότως „ὁρμὴ τοῖς ζώοις συνεῖναι εἴρηται (1) ἐπὶ τὸ τηρεῖν ἑαυ„τά, οἰκειούσης αὐτοῖς τῆς φύσεως ἀπ' ἀρχῆς. Πρῶτον γὰρ „οἰκεῖον παντὶ ζώῳ, ἡ σύστασις, καὶ ἡ ταύτης συνείδησις, „καὶ οἰκείως ἔχειν πρὸς ἑαυτά. Διὸ τὰ βλάπτοντα διωθεῖ„ται, τὰ δ' οἰκεῖα προσίεται. Αὕτη τοίνυν ὀρέξεων ἁπασῶν οἷον ἀρχὴ ἡ φιλαυτία. Ὀρθῶς δὲ κείνησι, καὶ τὸν νοῦν εἰς τὸν Δημιουργὸν ἀναπτερουμένοις, ἐπειδὴ αὐτὸς καὶ τοῦ εἶναι, καὶ τοῦ σώζεσθαι ἡμῖν παροχεύς τε καὶ αἴτιος, οὗπερ ἄνευ οὐδ' ἂν εἴχομεν τὴν ἀρχήν, οὐδὲ γεγονότες τελειωθείημεν, τῶν ἀγαθῶν τὸ πρώτατον, καὶ ἀκρότατον αὐτὸς ἐστὶν ὁ ΘΕΟΣ. Κέντρον ἄλλο τοῦτο ἐρώτων ὑπερφυῶν, πρὸς ὃ δὴ τὸ καθ' ἡμᾶς αὐτούς, εἰς ὅπερ ἐκ φιλαυτίας ὡς εἴρηται φύσει φερόμεθα, διϊθύνεσθαι δίκαιον, καὶ ἀνάγεσθαι. Οὗπερ ἐὰν ἔκκεντρον γένηται τὸ ἐν ἡμῖν, οὐ μᾶλλον ὀρέξεως ὅρος εἴη, ἢ ἀποστροφῆς τε καὶ φυγῆς ἄξιος.

Θεώρημα ΞΔʹ.

§. ωλϛʹ. „Ἡ ἐν ἡμῖν ὀρεκτικὴ δύναμις, ὀρθῶς εἰς τε „τὴν λογικὴν διῄρηται, καὶ τὴν ἄλογον, λόγῳ μὲν οὖσα „διττή, μία δὲ τῷ πράγματι.

Ἤτοι γὰρ ἡ πρὸ ὁδοῦ τοῦ ὀρεκτικοῦ γινομένη γνῶσις (§. ωκά.), μετ' ἐπικρίσεως ἐστίν, ἢ ἁπλῆ τις ἀντίληψις ἐστὶ τοῦ ὀρεκτοῦ, συγκεχυμένη τε οὖσα καὶ ἀνεπίκριτος. Εἰ τοίνυν ἐκείνως λογική τις ὄρεξις ἔσται ὀρθῶς ὀνομαζομένη, εἰ δ' οὕτως, ἅτε δὴ πρὸ τῆς κατὰ τὸν λόγον ἐπικρίσεως, ἄλογος. Ὃ τὸ Αʹ.

Ἔστι δὲ ἡ αὐτὴ ψυχή, ἥτε τοῦ λογιστικοῦ τὰς ὁρμὰς τῆς ὀρέξεως ὑπάγουσα, καὶ ταῖς παρ' ἐκείνου ὁδηγίαις αὐτὰς διϊθύνουσα, καὶ ἡ πρὸ τῆς τοῦ λόγου χρήσεως, ἐπὶ τὸ ἁπλῶς ἀντιληφθὲν ὁρμῶσα. Ἄρα καὶ τὸ Βʹ.

Σχό-

(1) Σουίδ. ἐν Λέξ.

Σχόλιον.

§. ωλζʹ. Τὴν μὲν οὖν λογικὴν ὄρεξιν, ἡ δύναμις θέλησιν καλοῦσιν, ἡ δὲ ἐνέργεια, βούλησιν. Ἄλλοι δὲ (1) τὴν μὲν δύναμιν βούλησιν, τὴν δὲ κατ᾽ αὐτὴν ἐνέργειαν τοιάνδε βούλησιν. Οἱ δὲ (2) τὴν μὲν θέλημα φυσικόν, τὸ δὲ θέλημα ὑποστατικὸν καὶ γνωμικόν· τὴν δὲ ἄλογον ὄρεξιν, εἰ μὲν ἐν ἠρεμαίᾳ τε καὶ γαληνιαίᾳ τοῦ σώματος καταστάσει, αὐτὸ τοῦτο ὄρεξιν καὶ ταύτην ἄλογον ὀνομάζουσιν, εἰ δὲ μετὰ σφοδροτέρας τε καὶ ἐπισήμου κινήσεως, διά τινος ἀήθους τοῦ αἵματος, καὶ τοῦ νευρώδους χυμοῦ, ἐγγινομένης ταραχῆς τῷ σώματι, πάθος. „Πάθος γάρ ἐστι κίνησις τῆς ὀρεκτικῆς δυνάμεως αἰσθητή, ἐπὶ φαντασίᾳ ἀγαθοῦ, ἢ κακοῦ.... Οὐδὲ γὰρ πᾶσα κίνησις τοῦ παθητικοῦ πάθος καλεῖται, ἀλλ᾽ αἱ σφοδρότεραι, καὶ εἰς αἴσθησιν προβαίνουσαι. Αἱ γὰρ μικραὶ καὶ ἀνεπαίσθητοι, οὐδέπω πάθη. δεῖ γὰρ ἔχειν τὸ πάθος, καὶ μέγεθος ἀξιόλογον.″ (3) Παθῶν δὲ εἴδη ποικίλα περὶ ὧν ὕστερον. Ἤδη δὲ ἐκεῖνο ἀκριβῶς σημειωτέον, τὸ ἐν τῷ Θεωρήματι τῷ Βʹ., ὡς οὐ δέον πράγματι διϊστᾶν τῆς λογικῆς ὀρέξεως, τὴν ἄλογον. Ἐγένοντο „μὲν γάρ τινες οἱ καθ᾽ ἑαυτὴν εἶναι εἰπόντες τὴν ἀλογίαν (4) ὡς ἄλογον ψυχὴν οὖσαν, καὶ οὐ μέρος τῆς λογικῆς. Πρῶτον μέν, ὅτι καὶ καθ᾽ ἑαυτὴν ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις εὑρίσκεται, ἐξ οὗ δῆλον, ὅτι τελεία τις ἐστί, καὶ οὐ μέρος ἄλλης. Εἶθ᾽ ὅτι τῶν ἀτοπωτάτων ἐστὶ τῆς λογικῆς μέρος εἶναι τὸ ἄλογον. Ἀριστοτέλης μέντοι καὶ μέρος εἶναι λέγει, καὶ δύναμιν, καὶ διαιρεῖ εἰς δύο, ὡς ἔφαμεν, καλεῖ δὲ ταῦτα κοινῶς, καὶ ὀρεκτικόν. Ἀλλὰ γὰρ οἱ λόγοι οὗτοι τῷ πράγματι τὰς ὀρέξεις ταύτας διακρινόντων οὐ-

δὲν

---

(1) Χρυσός. Ὁμιλ. Δʹ. εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ. Ἐπισ. καὶ ἐξ αὐτοῦ Ἰωάν. Δαμασκ. ἐν τοῖς περὶ τῶν ἐν τῷ Χριστῷ δύο θελημάτων.

(2) Μαξιμ. ἐν τῷ πρὸς Πύρρον. Διαλόγῳ.

(3) Νεμεσ. περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. ιςʹ.

(4) Αὐτ. Αὐτ.

δεῦ ἰσχύουσιν ἕως οὐ ἄλλην τινὰ δείξωσιν εἶναι παρὰ τὴν λογικὴν οὐσίαν, τὴν καθ' ἑαυτὴν ἀλόγως ὀρεγομένην ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μὴ τὴν αὐτὴν, τὴν νῦν μὲν διὰ λόγου, νῦν δὲ πρὸ λόγου πάντως, κατ' ὄρεξιν ἐνεργοῦσαν, τὸ δὲ τοι καὶ δεῖξαι ἀδύνατον, καὶ ὑπονοεῖν ἄλογον. Εἰ γὰρ ἡ αὐτὴ ψυχὴ, καὶ ἁπλῶς τῶν παρισταμένων κατὰ νοῦν, ἢ αἴσθησιν, ἢ φαντασίαν ἀντιληπτικὴ, καὶ τῶν αὐτῶν τούτων κατὰ λόγον τυγχάνει οὖσα ἐξεταστικὴ, ἡ αὐτὴ ἄρα, καὶ ὅπερ ἂν τῷ λόγῳ ἐξετασθὲν ἀκριβῶς, ὀρεκτὸν παρασταίη, διώκουσα, κατὰ θέλησιν ἄγεσθαι λέγεται καὶ νοεῖται. Πρὸ δὲ τοῦ λόγου ὑπὸ τῶν κατ' αἴσθησιν, ἢ φαντασίαν ἀντιληπτῶν συναρπαζομένη, ἀλόγως ὀρεγομένη ἐλέγχεται, καὶ κατὰ πάθος. Τὴν μὲν οὖν τῷ ὑποκειμένῳ διαίρεσιν τοῦ λογικοῦ καὶ τοῦ ἀλόγου, καὶ τῶν Νεωτέρων πολλοὶ, (1) καὶ οἱ Πλατωνικοὶ πάντες κατάσαντο, οἱ τὴν ἐκ τοῦ λογικοῦ, καὶ τοῦ ἀλόγου διπλόην ἀπὸ τῆς παγκοσμίου ψυχῆς, καὶ ἐπὶ τὴν ἀνθρώπινον αὐτὴν μετενηνοχότες. ὧν εἷς ἐστὶ καὶ ὁ Χαιρωνεὺς Πλούταρχος (2). Ἀλλ' ὅγε Μενέδημος ὁ ἐξ Ἐρετρίας, καὶ Ἀρίστων ὁ Χῖος, καὶ Ζήνων ὁ Κιττιεὺς, καὶ Χρύσιππος, οἱ παρ' αὐτῷ ἀπομνημονευόμενοι (3) πολλῷ εἰσὶ πιθανώτεροι, οἱ μὴ εἶναι τὸ παθητικὸν καὶ ἄλογον, διαφορᾷ τινι, καὶ φύσει ψυχῆς τοῦ λογικοῦ διακεκριμένον ἡγούμενοι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ τῆς ψυχῆς μέρος (ὃ δὴ καλοῦσι διάνοιαν καὶ ἡγεμονικὸν) δι' ὅλου τρεπόμενον καὶ μεταβάλλον, ἔν τε τοῖς πάθεσι καὶ ταῖς κατὰ ἕξιν, ἢ διάθεσιν μεταβολαῖς. κακίαν τε γίνεσθαι, καὶ ἀρετὴν, καὶ μηδὲν ἔχειν ἄλογον ἐν ἑαυτῷ, λέγεσθαι δὲ ἄλογον ὅταν τῷ πλεονάζοντι τῆς ὁρμῆς, ἰσχυρῷ γενομένῳ καὶ κρατήσαντι, πρός τι τῶν ἀτόπων παρὰ τὸν αἱροῦντα λόγον διαφέρηται. Καὶ γὰρ τὸ πάθος εἶναι λόγον πονηρὸν, καὶ ἀκόλαστον, ἐκ φαύλης, καὶ διημαρτημένης κρίσεως, σφοδρότητα, καὶ ῥώμην προσλαβόντα· ὃ καὶ ἡμῖν δοκεῖ, πρὸς τὸ ἁπλοῦν

(1) Γαοσ. Κυδβέρτ. παρὰ Γεννίου.
(2) Πλουτ. ἐν τῷ περὶ Ἠθικ. Ἀρετ.
(3) Αὐτ. Αὐτ.

πλὴν κ) ἀσυνθέτου τῆς ψυχῆς ἀποβλέπουσιν. Ἐντεῦθεν δὲ ἤδη αἱ κατὰ τοὺς Σχολαστικοὺς εἰς τὸ ἀνώτερον καὶ κατώτερον, οἷον εἰς μέρη τῆς ψυχῆς διαιρέσεις, ὧν τὸ μὲν κρεῖττον, τὸ δέ τοι χεῖρον εἶναι ἀκούει, καὶ τὸ μὲν τοῦ πνεύματος θέλημα, τὸ δὲ τῆς σαρκὸς, παρὰ τοῖς Θεολογοῦσιν ὠνόμασται, καὶ τὸ μὲν τῷ ἵππῳ, τὸ δὲ τῷ ἀναβάτῃ, κατὰ τοὺς Πλατωνικοὺς ἐξείκασται, ταῦτα δὴ, καὶ τὰ τοιαῦτα, εἰ μὲν εἴπερ ἡμῖν ὑπετέθη νοεῖτο, ἀποδεκτέα ἂν εἴη, ὡς πάνυ οἰκείως κ) προσφυῶς λεγόμενα. Ἣν δὲ τῷ ὑποκειμένῳ ἀποδιΐστωσι ἀλλήλων τὰ μόρια, ὡς συνθεσίν τινα τῇ ἁπλουστάτῃ ψυχῇ ἐπιφέροιτο, οὐκ ἐγχειρητέα. Καὶ τῶν νόμων δὲ, τοῦ μὲν τῆς σαρκὸς ἐν τοῖς μέλεσι, τοῦ δὲ τοῦ πνεύματος τὴν διαμάχην, τὴν κατὰ τὸν Ἀπόστολον (1), ἀντιστρατευομένων ἀλλήλοις, οὕτως ἐκληπτέον, ὡς νικᾷν οἴεσθαι πολλάκις τὰ τὴν αἴσθησιν ἐπιθέλγοντα, τὸ ἱερὸν τῆς ψυχῆς, τῇ ἐξ αὐτῶν ἀχλύϊ ἐπιθολοῦντά τε κ) σκοτίζοντα, κ) τὸ ὀρεκτικὸν αὐτῆς πρὸς ἑαυτὰ συναρπάζοντα, μηδ᾽ ἐπιτρέποντα καθ᾽ ἑαυτὴν διακειμένην τῷ ὀρθῷ χρήσασθαι λόγῳ, κ) τῷ ὑγιεστέρῳ οὕτως ἐπακολουθῆσαι φρονήματι.

Θεώρημα ΞΕ'.

§. ωλν'. „ Δυνατὸν καὶ ἄλογον ὄρεξιν ὀρθῶς εἶναι ἔχουσαν, κ) λογικὴν διημαρτημένως.

Δυνατὸν γὰρ κ) πρὸ τοῦ λόγου, ἐξ αἰσθητικῆς ἁπλῶς ἀντιλήψεως ἐπίκλισιν λαβεῖν πρὸς τὸ εὔλογον, καὶ μετὰ τὴν διὰ τοῦ λόγου γενομένην ἐπίκρισιν οὐκ ὀρθὴν, ἐπίρροπον ὀφθῆναι πρὸς τὸ ἥκιστα εὔλογον. Ἀλλ᾽ ἐκεῖνο μὲν ὀρέξεως ἂν εἴη, ἀλόγου μὲν (§. ωλς'.) ἐπιτυχικῆς δὲ ὅμως. Τοῦτο δὲ, λογικῆς μὲν (§. Αὐτ.), ἀλλ᾽ ἐπισφαλοῦς. Ἄρα κτ.

Σχό-

(1) Ἐπισ. πρὸς Ῥωμ.

Σχόλιον.

§. ωλθ΄. Δυνατὸν οὖν καὶ κατὰ πάθος φέρεσθαι τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ δέον, εἰ καὶ μὴ κατὰ τὸ δέον. Οἷον εἴτις πρὸς τὸ δεινὸν τυχόντι ὑπεραλγήσειε, πεπονθὼς ἂν εἴη πρὸς τὸ δέον, μὴ δεόντως· τὸ μὲν, ὅτι δέον ἐστὶν πολλάκις, καὶ περὶ πολλὰ ἀλγεῖν, οὐδὲ γὰρ μάτην ἐνετέθη τὰ πάθη τῇ φύσει, ἀλλ᾽ ἕνεκά του. „ Ἔστι γὰρ δὴ καὶ ταῦτα συστατικὰ „ τῆς ζωώδους οὐσίας. Ἄνευ γὰρ τούτων οὐκ ἔστι συστῆναι τὴν „ ζωήν. (1) τὸ δὲ, ὅτι οὐδέποτε δέον τὸ ὀρεκτικὸν πρὸ τοῦ λόγου κινεῖσθαι, ἀνθρώποις τοῖς λόγου μετέχουσι. „ Καὶ „ γὰρ πέφυκε πείθεσθαι τῷ λόγῳ καὶ τὰ πάθη. καὶ κινεῖσθαι „ ὡς ἂν ὁ λόγος κελεύῃ ἐπὶ τῶν κατὰ φύσιν ἐχόντων ἀν„θρώπων (2). Δυνατὸν δὲ ἀνάπαλιν, καὶ κατὰ θέλησιν δεόντως μὲν, μὴ μέντοι πρὸς τὸ δέον, τὸ ὀρεκτικὸν συγκινεῖσθαι. Καὶ γάρ τοι καὶ μετὰ κρίσεως μὲν, ἐπισφαλοῦς δὲ ὅμως ἡ ψυχὴ κινουμένη, καὶ κατὰ συνείδησιν διεψευσμένην πράττουσα πολλάκις διαμαρτάνει τοῦ καθήκοντος. Ἔνθεν τοι καὶ τῆς θελητικῆς δυνάμεως, ὥσπερ δὴ καὶ τῆς ὀρεκτικῆς ἐν γένει (§. ωκζ΄. ωκη΄.) ὅρος ἐστὶ τὸ ἀγαθὸν, οὐχὶ τὸ ὂν, τὸ δὲ φαινόμενον.

Θεώρημα Ξϛ΄.

§. ωμ΄. „ Ἐπεὶ ἑκούσιον εἶναι τίθεται, τὸ κατὰ γνῶσιν, „ καὶ οὗ ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ, αἱ τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν λογι„κὴν ἢ καὶ τὴν ἄλογον ὄρεξιν ὁρμαὶ, καὶ ἀποστροφαὶ, αὐ„ταὶ ἑκούσιοι εἰσίν· μᾶλλον μέντοι αἱ κατ᾽ ἐκείνην, ἢ αἱ „ κατὰ ταύτην.

Ἡγεῖται γὰρ πρὸ αὐτῶν ἐξ ἀνάγκης ἡ γνῶσις τῶν πρά-

ξ,

---

(1) Νεμέσ. περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. ιϛ΄.
(2) Αὐτ. Αὐτ.

ά, καὶ ἀφ' ὧν. (§. ωκά.) Καὶ τῇ γνώσει αὗται ἀνάλογον ἕπονται. (§. ωκβ΄.) Καὶ οὐδ' ἄλλη τις οὐσία ἐστὶν ἡ κατὰ τὴν ὄρεξιν ἐνεργοῦσα, ἄλλη δέ τις ἡ τὸ ὀρεκτὸν γινώσκουσα, μία δὲ καὶ ἡ αὐτή (§. ωκά.). Ἄρα τὸ Α΄.

Ἀλλ' ἡ μὲν γνῶσις ἧπερ ἡ λογικὴ ἐφέπεται ὄρεξις τελεωτέρα, ἀτελεστέρα δὲ ἧπερ ἡ ἄλογος. (§. ωλϛ΄.) Κἀπὶ μὲν τῆς λογικῆς ὀρέξεως τὸ πᾶν τῆς ὁρμῆς καὶ τῆς ἀποστροφῆς ἐστὶν ἐκ τῆς ψυχῆς τῆς κινούσης. ἐπὶ δὲ τῆς ἀλόγου, καὶ μάλιστα τῆς παθητικῆς, πολλάκις ἐκ τοῦ σωματικοῦ παράγου εἰς ὄρεξιν, ἢ ἀποστροφὴν, ἡ ῥοπή. (§. ωλζ΄.) Καὶ §. χπϛ΄. χπζ΄.). Ἄρα καὶ τὸ Β΄.

Σχόλιον.

§. ωμά. Ἀεὶ τοίνυν ἑκούσια τὰ κατ' ὄρεξιν κινήματα τῆς ψυχῆς. Οὔτε γὰρ ἂν κατ' ἄγνοιαν αὕτη ὀρεχθείη τινὸς, οὔτ' ἂν βίαν ὑποσταίη ποτὲ πρὸς τὸ ὀρεχθῆναι ἢ μὴ ὀρέγοιτο. Τὸ γὰρ ὑπὸ βίας ἔξωθεν ἐπιγίγνεται καὶ οὐ κατὰ φύσιν, τὸ δὲ ἐξ ὀρέξεως, οἴκοθεν, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς. Εἶναι δὲ τὸ αὐτὸ ἔξωθέν τε ἐπιὸν, καὶ ἔσωθεν προερχόμενον, ὅτι τῶν ἀδυνάτων ἐστὶν, ὡς ὠδῖνον ἀντίφασιν, παντί που φανερόν. Ἤδη μέντοι ἐπεὶ περὶ τοῦ ἑκουσίου ἐνταῦθα, καὶ τοῦ ἀκουσίου ἡμῖν ὑπόκειται λέγειν, πάρεργον ἂν εἴη, λαβόντας ἑκούσιον μὲν τὸ κατὰ γνῶσιν, καὶ ἐξ ἐνδοτέρας ἀρχῆς, ἀκούσιον δὲ τὸ κατ' ἄγνοιαν ἢ κατὰ βίαν, σημειῶσαι ὡς ἔστι μὲν ἃ τῷ ἀνθρώπῳ ἁπλῶς ἑκούσιά ἐστιν, ἔστι δὲ ἃ ἀκούσια, ἔστι δ' ἃ ἑκάτερον, ἔστι δ' ἃ οὐδέτερον.

Καὶ Α΄. δὴ παρ' αὐτὰς τὰς τῆς ψυχῆς ὀρεκτικὰς ἐπιθέσεις τάς τε κατὰ λόγον, καὶ τὰς σὺν ἀλογίᾳ, ἃς οὐσιωδῶς ἑκουσίους εἶναι φαμὲν (§ ωμ΄.)· εἰσὶ καὶ ἄλλαι πολλαὶ πράξεις τῶν ἀνθρωπίνων, ἃς ἑκουσίους οἱ πάντες ἴσασι, καὶ ὁμολογοῦσι. Τοιαῦται δὲ, ὅσαις τὸ ἐν ἡμῖν ὀρεκτικὸν ἐπιστατεῖν εἴρηται. (§. χπι.) Καὶ γὰρ καὶ νοήσεις εἰσὶν ἑκούσιαι, καὶ φανταστικαὶ ἀνατυπώσεις, καὶ ἀναμνήσεις, καὶ αἰσθήσεις, καὶ σωματικαὶ παντοῖαι κινήσεις, οἷον κεφαλῆς, γλωσ-

γλώσσης, χειρῶν, ποδῶν, καὶ αἱ παραπλήσιαι, ὧν καὶ γνῶσις ἡγεῖται, καὶ τὸ αἴτιον ἐνδόσιμον ἡμῖν ἐστὶν, ὑφ' οὗ προΐασι. Γνώμονες δὲ τοῦ ἑκουσίου ἐτέθησαν (1) „ τὸ πάντως ἐ-„ πακολουθεῖν ἔπαινον ἢ ψόγον (ὅπερ ἐπὶ τῶν ἠθικῶν μάλιστα ἀληθὲς, καὶ ἐν οἷς ὁ λόγος ἀρετῆς ἢ κακίας.) „ Καὶ τὸ μεθ' ἡδονῆς πράττεσθαι, καὶ τὸ αἱρετὰς εἶναι τὰς „ πράξεις τοῖς πράττουσιν, (ὃ δὴ τρίτον καὶ μάλιστα ὅλον τοῦ ἑκουσίου εἰδοποιόν.) „ ἢ ἀεὶ, ἢ τότε ὅταν πράττηται.

Β΄. Τοῦ δὲ ἀκουσίου εἰς τὸ κατὰ βίαν, καὶ τὸ κατ' ἄγνοιαν διαιρουμένου, κατὰ βίαν ἐστὶν, „ οὗ ἡ ἀρχὴ ἔξωθεν, μηδὲν „ συμβαλλομένου κατ' οἰκείαν ὁρμὴν τοῦ βιασθέντος (2). Τοιαῦται αἵ τε πρὸς θάνατον βίαιοι ἀπαγωγαὶ, καὶ ἑλκυσμοὶ, καὶ αἱ τοῖς μέλεσιν ἡμῶν ἐνισταμένων καὶ ἐπαχθέντων, ὑπὸ τῶν ὑπερσθενούντων δεσμεύσεις, στρεβλώσεις, καταπιέσεις, ζώσεις, τομαὶ, ἄλλαι κακώσεις, καὶ αἱ ἐνσκήπτουσαι νόσοι, καὶ ἀλγηδόνες, καὶ ὅσα τὴν αἴσθησιν προσπίπτοντα λυπεῖ, καὶ αἱ λοιπαὶ τοῦ σώματος διαφθοραὶ, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὁ θάνατος. Καὶ αἱ κινήσεις δὲ ἃς κινεῖται ἔνια τῶν ἐν ἡμῖν μερῶν· οἵαν εἶναι τὴν τῆς καρδίας καὶ τὴν τοῦ αἰδοίου Ἀριστοτέλης (3) φησίν. Καὶ τῶν ἐκτὸς δὲ, ὕβρεις, δυσφημίαι, χρημάτων ἀφαιρέσεις, κτημάτων ἀποβολαὶ, φίλων, ὅσαι τε συμφοραὶ καὶ περιπέτειαι ἀπαντῶσι τῷ βίῳ, ἐφ' αἷς ἡ ψυχὴ δυσανασχετεῖ. Ταῦτα πάθη· ὡς πάγε κατ' ἐνέργειαν ἡμῖν πραττόμενα, παρὰ τὸ μὴ τὴν ἀνάγκην εἰς αὐτὴν τὴν ψυχὴν ἀναφέρειν, τοῦ κατὰ βίαν ἀκράτως ἀκουσίου συμβαίνει εἶναι ἐκτὸς, εἰ καὶ τοῦ κατ' ἄγνοιαν ἴσως γίνεται. Ἀκούσια γὰρ κατ' ἄγνοιαν ἐστὶν, οἷς ἐξαμαρτάνει ἡ ψυχὴ ἄλλο μὲν σκοποῦσα, ἄλλου δέ τινος παρὰ τὸ σκοπούμενον ἐν τῷ πράττειν τυγχάνουσα· οἷον πατάσσειν τὸν πολέμιόν τις ὁρμήσας, κατέβαλε τὸν φιλούμενον. Καὶ θηρίου κατατοξεύειν δοκῶν, ἄνδρα ἀπέκτεινε καὶ νεανίσκον, εἰς

μα-

---

(1) Νεμέσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. κθ΄.
(2) Αὐτ. Αὐτ. Κεφ. λ΄.
(3) Ἀριστ. ἐν τοῖς περὶ Ζώων Κιν. Κεφ. ια΄.

μώλωπα αὐτῷ καὶ εἰς θαῦμα. Καὶ ὅσα τῷ πιόντι γέρας, οἷς δὴ πραττομένοις, ἐκ τῆς παρὰ προσδοκίαν ἀποβάσεως λύπη ἐπακολουθεῖ. Ἐφηδομένῳ γὰρ ἐπὶ τοῦ συμβαίνοντος τῷ πράττοντι οὐκ ἀκούσια, κἂν ἀγνοῶν πράττοι. Οἷον εἰ θηρῶν, τὸν παριόντα ἐχθρὸν καταστοξάσειε, καὶ ἐπιχαρείη τῷ φόνῳ. Καὶ εἴπερ ὀρύσσων εἰς φυτείαν θησαυρῷ περιτύχοι· ταῦτα δὴ τὰ ἐκ τύχης εἶναι λεγόμενα. Δεῖ δὲ μὴ ἑκούσιον τὴν ἄγνοιαν εἶναι, οὐδὲ αἱρετήν, ἵν᾽ ᾖ καὶ τὰ κατ᾽ αὐτὴν ἀκούσια. Καὶ γάρ, κἂν ἀγνοῶντες ὅμως ἐπειδὴ τὴν ἄγνοιαν ᾑρετίσατο, οὐ παρὰ τὸ ἀγνοεῖν ἔξω εὐθύνης γενήσεται. Οἷον εἴτις ὑπὸ μέθης εἰδὼς ἑαυτόν, εἰς οὐδὲν ὅ,τι τῶν ἀτόπων, μὴ ῥαδίως καταφερόμενον, εἶτα μεθυσθεὶς καὶ ἔκφρων γενόμενος τινὰ διαχειρίσειεν, ὁ τοιοῦτος τὸν μὲν φόνον ἀγνοῶν, τὴν δὲ ἄγνοιαν ᾑρημένος, ὡς οὐ πάντῃ ἄκων, ταῖς τῶν ἀνδροφόνων ὑπενεχθήσεται δίκαις. (1) Κείσθωσαν οὖν
„ καὶ τοῦ ἀκουσίου γνώμονες, τὸ συγγνώμης ἀξιοῦσθαι, ἢ ἐ-
„ λέους, καὶ τὸ μετὰ λύπης πράττεσθαι, καὶ τὸ μὴ εἶναι αἱρε-
„ τὰς τὰς πράξεις (μήτε προσεχῶς δηλονότι, μήτε πόρ-
„ ρω (2).

Γ΄. Τινὰ δὲ τῶν ἐν ἀνθρώπῳ συμβαινόντων μικτὰ εἶναι κρίνεται, οἷον ἔκ τε τοῦ ἑκουσίου, καὶ τοῦ ἀκουσίου συνάμικτα. Τοιαῦται αἱ πράξεις, ὧν ἀρχὴ ἡ καλουμένη ὑπὸ πολλῶν πειθανάγκη, πειθώ τις οὖσα μετὰ βίας. Τοιαῦται δὲ καὶ αἱ ἀγαθοῦ τινος ὑποπαραιτήσεις, δι᾽ ἐλπίδα ἀγαθοῦ μείζονος, καὶ αἱ κακοῦ τινος αἱρέσεις εἰς ἀποφυγὴν τοῦ χείρονος· οἷον οἱ πλέοντες τὴν ἀποβολὴν τῶν φορτίων, τοῦ ἐν ὕδασι θανάτου ἀνταλλάσσονται. Οὕτως ὁ Ζήνων εἰς τὸ Διονυσίου πρόσωπον τὴν γλῶτταν ἐξέπτυσεν, ἵνα μὴ τοὺς φίλους τῷ τυράννῳ προδῷ. Καὶ Ἀνάξαρχος διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὑπὸ Νικοκρέοντος ὑπέμεινε πτίσσεσθαι. Ἔστι γάρ τι ἀεὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων εὑρεῖν γινόμενον, ὃ καθ᾽ ἑαυτὸ ἀκούσιον ὄν, καὶ ἥκιστα αἱρετόν, δι᾽ ἄλλο ἑκούσιον γίνεται. Διακρίνειν δὲ πολλα-

(1) Νεμέσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. λα΄.
(2) Αὐτ. Κεφ. κθ΄.

λάκις ποῖον ποίου αἱρετὸν, οὐ ῥᾴδιον. Δεῖ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ (τοῦ Νεμεσίου (1) παραινοῦντος) „ πρὸ τῶν αἰσχρῶν „ αἱρεῖσθαι τὰ λυπηρὰ, ὡς Σωσάννα, καὶ Ἰωσὴφ ἐποίησαν· „ οὐκ εἰσὶ μέντοι. Περισσῶς γοῦν διὰ τὸ μὴ περιπεσεῖν τῇ „ αἰσχύνῃ τῇ τῶν Αἰθιόπων, ἐπιθῦσας, τοῦ παντὸς ἐξέ- „ πεσε (2). Τοῖς δὲ δὴ μικτοῖς ἐξ ἑκουσίου τε καὶ ἀκουσίου, συγκαταλογείσθω, καὶ ὅσα δι' ἄγνοιαν πράττοντες, τοῖς ἀπο- βαίνουσιν ἐφήδονται. (ὅρα ἐν τῷ ἀνωτ. Β΄.) Τούτων γὰρ ἡ μὲν ἀρχὴ διὰ τὴν ἄγνοιαν ἀκούσιος, τὸ δὲ τέλος ἑκούσιον διὰ τὴν ἡδονήν. Ὥσπερ οὖν τῶν ἄλλων, περὶ ὧν μικρῷ πρόσθεν, ἑκουσία μὲν ἡ ἀρχὴ διὰ τὴν αἵρεσιν, ἀκούσιον δὲ τὸ τέλος διὰ τὴν λύπην.

Δ΄. Τελευταῖον δὲ τῶν οὐδετέρων, τουτέστιν οὔθ' ἑκούσια, οὔτ' ἀκούσια εἰσὶν, ὅσα οὔτ' ἐφ' ἡμῖν κεῖται, καὶ οὐδὲ ἀπὸ τῆς ἐν ἡμῖν ὀρέξεως γίνεται· οἷον ἡ τῶν βρωμάτων πέψις, ἡ χύλωσις, ἡ αὔξησις, αἱ τῶν χυμῶν ἐκκρίσεις, ἡ τοῦ αἵματος κυκλοφορία, ὕπνος, ἐγρήγορσις, ἀναπνοὴ, καὶ αἱ τοιαῖδε κινήσεις, ἃς οὐχ ἑκουσίους (μήτε ἀκουσίους οὔσας) ὁ Ἀριστοτέλης ὠνόμαζεν (3).

Θεώρημα ΞΖ΄.

§. ωμβ΄. „ Τῇ λογικῇ ψυχῇ ἐλευθερίας μέτεστι καὶ αὐ- „ τεξουσιότητος. Παρέπεται δὲ αὐτῇ τὸ τῆς ἐλευθερίας κα- „ λὸν ὡς ἀναγκαῖον παρακολούθημα τῆς κατ' αὐτὴν φύ- „ σεως.

Ἐλευθερίαν τε καὶ Αὐτεξουσιότητα τὴν δύναμιν ἀποκαλῶ, καθ' ἣν αὐτοδιορίστως ἡ ψυχὴ, καὶ αὐτοκινήτως ῥέπει πρὸς τὰ κατὰ γνῶσιν αὐτῇ παριστάμενα, αὐτὸ τὸ κράτος τῶν κατὰ τὴν θελητικὴν δύναμιν ῥοπῶν ἐπὶ τ' ἀγαθὰ, καὶ τῶν ἀπο-

στρο-

(1) Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. λ΄.
(2) Ὅρα Νικηφόρ. Ἱστορ. Βιβλ. Ε΄. Κεφ. λβ΄.
(3) Περὶ Ζώων Κινήσ. Κεφ. ια΄.

στρεφων ἀπὸ τῶν μὴ ἀγαθῶν ἔχουσα, οὕτως ὥστε ἐν ᾧ αὖ πρὸς θάτερον ῥέποι τῶν ἀντικειμένων, παρ' αὐτῇ κεῖσθαι καὶ τὴν πρὸς θάτερον οὐδὲν ἧττον ἑλέσθαι ῥοπὴν καὶ ἐπίκλισιν. (§. χπβ. χπγ.) Μετεῖναι δὲ τῆς δυνάμεως ταυτησὶ παντὶ ἀνθρώπῳ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐνδοτάτης συνειδήσεως τὸ πιστὸν ἔχει καὶ βέβαιον. (§. Αὐτ.) Ὅτι δὲ καὶ ἀναγκαῖον παρακολούθημα τόδε τῆς κατὰ τὴν λογικὴν ψυχὴν ἐστὶ φύσεως, οὕτως εἰσβάλλω.

Φύσει τῇ λογικῇ ψυχῇ ἡ τοῦ λόγου ἐνουσίωται χρῆσις, καὶ τὸ περὶ τῶν παρισταμένων αὐτῇ κατὰ γνῶσιν ἀναζητεῖν καὶ διασκέπτεσθαι. Τοῦτο δ' αὖ εἴη οὐδὲ τῶν πρακτέων τὸ βουλεύεσθαι, ὡς πάντες φασίν· ἑπόμενον δὲ τῇ κατὰ τὴν βούλευσιν ἐνεργείᾳ, τὸ ἄλλα ἄλλων προκρίνειν, ὅπερ ἐστὶ τὸ προαιρεῖσθαι, τὸ δὲ προαιρεῖσθαι, ἀκόλουθον ἔχει τὸ ἐλευθέρως βούλεσθαι. Εἴπερ οὖν ἐξ ἀνάγκης ἐφέπεται τοῖς προτέροις τὰ ὕστερα, ἐνουσίωται δὲ τῇ λογικῇ ψυχῇ ὁ λόγος, ἐνουσίωται ἄρα αὐτῇ καὶ τὸ βουλεύεσθαι καὶ τὸ προαιρεῖσθαι· καὶ ἐκ τοῦ ἀκολούθου τὸ ἕτερον πρὸ τοῦ ἑτέρου βούλεσθαι.

Ἀλλ' ἐν ᾧ τι κατ' ἐνέργειαν βούλεται, ἤτοι κατὰ τὸ αὐτὸ δύναμιν ἔχει, τοῦ μὴ τοῦτο αὐτὸ βουληθῆναι, ἐθελῆσαι δὲ θάτερον, ἢ τοὐναντίον εἰ τύχοι, ἢ μή. Καὶ εἰ μὴ ἔχει τοιαύτην δύναμιν οὐκ ἄρα τὸ ἕτερον πρὸ τοῦ ἑτέρου βουληθήσεται. Ἀλλ' ἁπλῶς πῇ ἐθελήσει, ὥσπερ οὖν καὶ βέλος λόγου χάριν ἐπ' εὐθείας πεμφθὲν, οὐδεὶς ἂν εἴποι ὅτι τήνδε πρὸ τῆσδε, ἀλλ' ὅτι τήνδε ὡρισμένως χωρεῖ. Οὐ γὰρ ἂν δηλονότι χώραν σχοίη τὸ τῆς παραθέσεως, ὅτι ἄλλο πρὸ ἄλλου, ᾧ μὴ κατὰ θέσιν προσήκουσα ἢ ἀμφοῖν τῶν ὅρων ἡ μετουσία. Καὶ οὐδὲ προαιρεῖται οὕτως, οὐδ' ἐγχειρεῖ τι ἡ ψυχὴ, οὐδὲ βουλεύσεται, οὐδὲ λόγου ἁπλῶς, καί τοι λογικὴ οὖσα, μέτοχος ἔσται. Εἰ δὲ ἐν ᾧ τι κατ' ἐνέργειαν βούλεται, δύναμιν ἔχει κατ' αὐτὸ τοῦ μὴ τοῦτο βούλεσθαι, ἐθελῆσαι δὲ τὸ ἕτερον τυχὸν, ἢ τοὐναντίον. Αὕτη ἄρα ἔχει ἐκ φύσεως τὸ κράτος αὐτοδέσποτον τῶν οἰκείων αὐτῆς κατὰ βούλησιν ἐνεργειῶν. Καὶ προσέσται ἐν αὐτῇ τὸ τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτεξουσιότητος καλὸν, ὡς ἀναγκαῖον παρακολούθημα τῆς κατ' αὐτὴν φύσεως. Ο. Ε. Δ.

Σχόλιον.

§. ωμγ'. Ἐμφιλοσοφώτατα τοίνυν καὶ ὁ θεσπέσιος Δαμα-
σκηνὸς (1) ἀπεφήνατο φθάσας,„ ὡς κατὰ φύσιν ἄρα πρόσε-
„ στι τῇ λογικῇ, καὶ νοερᾷ ζωῇ ἡ αὐτεξουσιότης. Αὐτεξουσιό-
„ της δὲ οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν εἰμὴ ἡ θέλησις. Ὅ,τε Νεμέσιος
„ πρὸ ἐκείνου εἰπὼν (2) ὅτι φαμὲν τῷ λογικῷ συνεισέρ-
„ χεσθαι τὸ αὐτεξούσιον. ὡς οἷον συνεισαγόμενα ἀμοιβα-
δὸν ὑπ' ἀλλήλων καὶ συναναιρούμενα, καὶ ἐκ τοῦ ἀναγκαίου τῆς
συναφείας τὸ ἀκόλουθον ἔχοντα. „ Πᾶσα γὰρ ἀνάγκη τὸν
„ ἔχοντα τὸ βουλεύεσθαι, καὶ Κύριον εἶναι πράξεων. Εἰ γὰρ
„ μὴ κύριος εἴη πράξεων, περιττῶς ἔχει τὸ βουλεύεσθαι.
„ Εἰ δὲ τοῦτο, ἐξ ἀνάγκης παρυφίσταται τῷ λογικῷ τὸ αὐ-
„ τεξούσιον. Ἢ γὰρ οὐκ ἔσται λογικὸν, ἢ λογικὸν ὂν Κύριον
„ ἔσται πράξεων. Κύριον δὲ ὂν πράξεων, πάντως αὐτεξού-
„ σιον ἔσται. (3) Τὴν δὲ ἐπὶ τῶν ἐλευθέρων τῆς ψυχῆς
πράξεων ἔφοδον ἀνατυπουμένοις, πρῶται δὴ πάντως ἀπαν-
τῶσιν αἱ τῶν βουλητῶν προλήψεις, ὡς τὰ ἀγαθὰ, ἢ μὴ,
κατὰ πρώτην, οἷα φασὶ προσβολὴν προϊσχόμεναι. Ταῖς δὲ
παρὰ πόδας αὐτίκα τὸ κατ' ὄρεξιν τῆς ψυχῆς ἑκούσιον ὅρ-
μημα, τὸ ὥσπερ δὴ πρὸ λόγου παντὸς, οὔτοι καὶ πρὸ τῆς
ἐλευθερίας γινομένων. Οὐδὲ γὰρ ἡ ὄρεξις αὐτὴ τὸ ἐλεύθε-
ρον ἐστὶν, οὐδ' ἁπλῶς τὸ ἑκούσιον· φανερὸν δὲ ἐκ τῶν ἀλό-
γων, καὶ ἐκ τῶν παιδίων, ὧν ἑκούσιαι μὲν, οὐκ ἐλεύθεραι
δὲ αἱ ὁρμαὶ, τῶν μὲν οὔπω τῆς χρήσεως τοῦ λόγου ἐγκρατῶν
γενομένων, τῶν δὲ πάντῃ ἀποπεφυκότων. Ἐπιγενομένου δή-
πα τοῦ λόγου ἐπ' αὐταῖς ταῖς προλήψεσι, σκέψις πλεῖται
καὶ ἀνάκρισις τοῦ προειλημμένου, εἰ τῷ ὄντι ἀγαθὸν ἐστὶν,
οἷον παρίσταται, ἢ γοῦν ἐπὶ πολῆς τυγχάνει τὸ φύκος ἐπι-
φερόμενον· τοῦτο δὲ ἡ τοῦ λόγου κρίσις ἐστὶν, ἀλλ' οὐδ' ἐν τού-

τῳ

(1) Περὶ Ὀρθοδόξ. Πίστ. Βιβλ. γ'. Κεφ. ιη.
(2) Περὶ Ἀνθρώπου. Κεφ. μα.
(3) Νεμέσ. Αὐτ.

τω οὐδέπω πάρεστι τὸ ἐλεύθερον. Τὸ γὰρ εἰδοποιεῖσθαι πως τὴν ψυχὴν, ἤτοι ἐξ ὧν ἔχει νοητικῶν σπερμάτων, εἴτ' οὖν καὶ ἐκ τῶν σωματικῶν προσλήψεων, οὐ πάντῃ τοῦ ἀναγκαίου γίνεται ἐκτὸς, διὸ δὴ οὐδ' ἡ τῇ τοῦ λόγου χρήσει παρεπομένη κρίσις ἐλευθερίας μετείληφε. Τῆς δὴ κρίσεως γενομένης, ὡς οὐ τὸ παραστὰν φέρε ἐγκριθείη, καὶ τὴν λευκὴν, οὕτω φάναι· ὡς ἤπου ἀγαθὸν εἴη τοιοῦτον, καὶ τηλικοῦτον, ἀπενέγκοιτο ψῆφον, ἐντεῦθεν ὡς οἰκεῖον ὑπὸ τῆς λογικῆς ὀρέξεως ἀφορᾶται, ὅπερ ἑξῆς πρὸς αὐτὸ τοῦτο μὴ ῥοπὴν ἔχειν οὐ πέφυκεν. Ἡ δὲ ῥοπὴ αὕτη τῆς θελητικῆς δυνάμεως (ἥτις οὐδὲν ἐστὶν ἀλλ' ἢ, ὡς εἴρηται (§. ωλϛʹ. ωλζʹ.) ὄρεξις λογικὴ, πρὸς τὸ κατὰ λόγον κριθὲν ἀγαθὸν εἶναι ἐπίκλισιν ἔχουσα) τοῦτο μόνον ῥοπή τε καὶ νεῦσις, καὶ ἐπίκλισις οὖσα, ἑκουσία μὲν ἐστὶν, ἐλευθέρα δ' οὐκ ἔστιν. Οὐδὲ γὰρ παρὰ τῇ θελήσει κείμενόν ἐστι, τὸ νεῦσιν ἔχειν, ἢ μὴ, πρὸς ὅ,τι ἂν ὑπὸ τοῦ λόγου αὐτῇ ἐγκριθείη. ἢ γὰρ ἐλεύθεροι ἂν οὕτως εἶεν, καὶ αἱ κατὰ τὰς ἁπλᾶς ἐκείνας προσβολὰς πρῶται ὁρμαὶ, αἱ τοσούτῳ δὴ τῶν δευτέρων διαφέρουσαι τούτων ὅσῳ τὸ πρὸ λόγου πάσης εἶναι, καὶ κρίσεως. Ἐπεὶ ὅσῳ γε τὸ ἐκ τῆς γνώσεως διορίζεσθαι, καὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐνδεχομένους εἶναι, κοινὸν τοῦτο ἑκατέρῳ τῷ εἴδει (§. ωμʹ,) ὅπου γε καὶ τῶν κατὰ λόγον πολλάκις ἀποτυγχανουσῶν, αἱ πρὸ τοῦ λόγου ἐκεῖναι ἐπιτυχικαὶ τοῦ δέοντος ἐνίοτε ἀναδείκνυνται. (§. ωληʹ. ωλθʹ.) Ἔστι γὰρ καὶ ἄλλως· ἐφ' ἑκατέρων ἡ αὐτὴ ψυχὴ, (§. ωλϛʹ. ωλζʹ.) ἡ πρὸς τὸ δοκοῦν ἀγαθὸν, νῦν μὲν παραβόλως σὺν τάχει καὶ ἀπερισκέπτως, νῦν δ' ἐσκεμμένως τε, καὶ κεκριμένως, μετ' ἐπιτυχίας ἢ μὴ, ὡς πρὸς ὅρον τοῦ κατ' αὐτὴν ὀρεκτικὴ ἐπισπεύδουσα. Ἐνὸς δὲ καὶ τοῦ αὐτοῦ ὅρου παρόντος, σὺν αὐτῇ τῇ ἀσειστίᾳ, καὶ ἡ αὐτεξουσιότης συναπέσται, καὶ ἡ ἐλευθερία. Ὥστε καὶ κατ' αὐτὴν ἔτι τὴν πρὸς τὸ ἐγκριθὲν ὑπὸ τοῦ λόγου ἀγαθὸν ῥοπὴν τῆς θελήσεως γενομένοις, ζητεῖν λείπεται τὸ ἐλεύθερον. Τοῦ δὲ, ἐφ' ἑνί τινι καὶ μόνῳ ὁμολογουμένως μὴ ὑφισταμένου, ἐπάναγκες ἂν εἴη, δύο τινὰ τοὐλάχιστον παρεῖναι, εἰ μὴ πλείω, περὶ ἅττα ἂν ἔχοι ἡ ψυχὴ, τῇ αἱρέσει ἄλλου πρὸ ἄλλου, τὸ οἰκεῖον ἑαυτῆς ἐπιδείξασθαι κράτος, τὸ μὲν παραδεχομένη καὶ διώκουσα, τὸ δὲ παραγκωνιζομένη καὶ δια-

φθέγγουσα ἅμα τε καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ, καὶ τὴν ἑαυτῆς οὕτως αὐτὴ ῥοπὴν κατὰ διορισμὸν πληροῖ τε καὶ ἔχει ἂν διορίζουσα. Ἐν ᾧ, κατά γε τὸν ἐμὸν λόγον, τὸ πᾶν τῆς δυνάμεως κρηπίζεται, καθ᾽ ἣν αὐτεξούσιοι πεφυκέναι λεγόμεθα. Εὐμαρὲς δὲ τὰ δύο, ἢ τὰ πλείω ἐκεῖνα ἅπαντα, εἴτις ἀκριβῶς τὰς ἀνθρωπίνας τῶν πράξεων ἐπισκοπήσειε. Τὰ γὰρ ἀγαθὰ περὶ ἃ αἱ κατὰ τὰς θελήσεις ἐνέργειαι στρεφόμεναι εἰσὶν, οὔτ᾽ ἄπειρα ἐστὶν, οὔτ᾽ ἀπερίστατα, πεπερασμένα δὲ πάντα, καὶ τῶν καθ᾽ ἕκαστα. Καὶ ᾗ μὲν πεπέρασται, πολλοῖς δὴ καὶ ἄλλοις ἀντιπαράκειται, ὧν τοῖς μὲν ὑπεναντία πως ἐστὶ, τῶν δὲ διαφέροντα, τῶν δὲ καὶ ἄλλως ὁπωσοῦν ἕτερα, οἷς οὐδὲν ἧττον κἀκείνοις, αἱ τῆς ἀγαθότητος ἰδέαι σαφεῖς ἐπιφαίνονται, τοῖς μὲν ἴσης ἐπωθούσης, τοῖς δὲ ἐλάσσονος, τοῖς δὲ, εἰ τύχοι, καὶ μείζονες. ᾗ δὲ καθ᾽ ἕκαστα, ποικίλα ἔχει τὰ περιεστηκότα αὐτὰ, καὶ οἷον περιορίζοντα, καὶ γὰρ καὶ χρόνον καθ᾽ ὃν, καὶ τόπον ἐν ᾧ, καὶ τρόπον, καὶ τ᾽ ἄλλα ὅσα τοῖς ἐν μέρει γινομένοις πέφυκε παρακολουθεῖν. Τοιγαροῦν καὶ πρὸς τὸ ἐγκεῖσθεν τῷ λόγῳ, ὡς εἴρηται, ἀγαθὸν, καθ᾽ ὁρμὴν ἐθελούσιον τῆς λογικῆς ὀρέξεως ἤδη ἐντελεχείας, λοιπὸν ἂν εἴη τῇ ψυχῇ (ὃ παρ᾽ αὐτῇ ὅλως ἐστὶ) ταῖς ἐπιπειθέσιν οὔσαις αὐτῇ δυνάμεσι, (πολλαὶ δὲ εἰσίν.) (§. χπδ´. χπε´.) τῆς ἐξ αὐτῶν συμβαλέσθαι ἐνεργείας κελεῦσαι, ὡς ἂν ἀχθεῖσαι διωθεῖεν τὸ θελητὸν εἰς ἐπίβασιν. Ταὐτὸν εἰπεῖν τοῖς δεξιοῖς τε καὶ προσφυέσι προσχρήσασθαι μέσοις, ὧν ἄνευ τοῦ τέλους περιγενέσθαι ἀδύνατον. (§. υα´.) Ἔργον δὲ οὐ μικρὸν, οὐδὲ φαῦλον τοῦτό γε, ἀλλ᾽ οἷον δὴ καὶ τὴν πρᾶξιν πλειοποιεῖν, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἐπὶ τῶν πραττομένων αὐτεξούσιον κράτος, ὅσον ἐστὶν ἐπιδεικνύειν. Δύναται γὰρ ἡ ψυχὴ ταῖς ὑπουργοῖς ἐκείναις δυνάμεσιν ἐπιτάξαι, καὶ μὴ ἐπιτάξαι. Ἢ ἐκείναις μὲν οὔ, ἄλλαις δέ τισι, καὶ πρὸς ἄλλο φερούσαις. Ἢ δι᾽ ὧν ἄλλως τὸ αὐτὸ διαπραχθείη, καὶ οὐχ οὕτως· ἢ δι᾽ ὧν ἄλλο τε, καὶ οὐχὶ ἤδη, ἢ δι᾽ ὧν ἀλλαχοῦ, καὶ οὐχ ὧδε· ἢ καὶ ἁπλῶς ἀργίαν αὐταῖς παντελῆ διαγορεῦσαι, ὡς εἶναι τὸ τέλος πάντῃ ἀνέκβατον. Ἐν τούτῳ δὲ πάντως ἡ βουλὴ τῆς ψυχῆς ἐμφαίνεται, εἴτ᾽ οὖν ἡ βούλευσις. Διὸ καὶ ὀρθῶς τοῖς Παλαιοῖς εἰρῆσθαί μοι δοκεῖ, ὅτι ἡ μὲν βούλησις τοῦ τέλους ἐστὶν, ἡ δὲ βου-

βουλὴ καὶ ἡ βούλησις τῶν πρὸς τὸ τέλος. (1) Καὶ ὅτι βουλευόμεθα περὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν, καὶ δι' ἡμῶν δυναμένων γενέσθαι, τουτέστι περὶ τῶν ἐπίσης ἐνδεχομένων, ἅπερ αὐτά τε δυνάμεθα, καὶ τὰ ἀντικείμενα αὐτοῖς. Ἀλλ' ἥκει δὴ πάως ἐπὶ πᾶσιν ἡ προαίρεσις, ὅλη ὅλως τῆς ψυχῆς οὖσα, καὶ τοῦτο δὴ τῆς βουλῆς διαφέρουσα, ὅτι ἡ μὲν βουλὴ ἐπὶ τοῖς ἔτι ζητουμένοις, ἡ δὲ προαίρεσις ἐπὶ τοῖς ἤδη κεκριμένοις, μᾶλλον δὲ αὐτὴ ἡ κρίνουσα ἐστίν, ὡς ἄρα τόδε πρὸ τοῦδε τιθεῖσα, καὶ τὸ ἐνεργεῖν, ἢ μή, ταῖς ὑπουργοῖς δυνάμεσιν ἔσχατον ἐπιτάσσουσα, δι' ὧν πᾶσα πρᾶξις περαίνεται. Οὕτω δέ τοι νοητέον καὶ τὸ λεγόμενον „ ὡς ἡ προαίρεσις μικ-
„ τόν τι ἐστὶν ἐκ βουλῆς, καὶ κρίσεως, καὶ ὀρέξεως, καὶ οὔτε
„ ὄρεξις καθ' ἑαυτήν, οὔτε βουλὴ μόνη, ἀλλ' ἐκ τούτων τὸ
„ συγκείμενον (2)· οὐχὶ τῶν ἀποκειμένων ἀπ' ἀλλήλων διαιροῦντας, ἀλλ' ἢ τῷ λόγῳ· οὐδὲ διὰ χρόνου (ἥν τις μόνον τὸ τῆς κρίσεως, καὶ τὸ τῆς βουλῆς ἐξαιροίη, τὰ ἐπὶ τινῶν χρόνου ποσοῦ τινος ἐπιδεόμενα) ἀλλὰ θᾶττον ἢ λόγος ἐπὶ πάνυ συχνῶν ἐκπλεῖσθαι ὑπολαμβάνοντας. Ἁπλῶς γὰρ ἡ ψυχὴ προσλαβοῦσα, ἀλόγως ὥρμησε. Χρησαμένη δὲ τῷ λόγῳ βουλευτικῶς ἐβουλεύσατο· βουλευσαμένη δὲ προείλετο, προελομένη δὲ ἐλευθέρως διεπράξατο· ἐπ' αὐτῇ γὰρ ἦν τὸ μὴ προελέσθαι. „ Ἐλεύθερον δὲ εἶναι δεῖ τὸ ἐφ' ἡμῖν· ἦν
„ δ' αὖ ἐλεύθερον, εἰ τῶν αὐτῶν προεστηκότων (3) ἐφ' ἡμῖν
„ ἦν, τὸ ποτὲ μὲν ὁρμᾶν, ποτὲ δὲ μὴ ὁρμᾶν. Κυρίως δὲ
„ ἐφ' ἡμῖν ἐστι τὰ ψυχικὰ πάντα, (4) καὶ περὶ ὧν βουλευό-
„ μεθα, βουλευόμεθα γάρ, ὡς ἐφ' ἡμῖν ὄντος τοῦ πρᾶξαι
„ τὸ προκείμενον, ἐδείχθη δὲ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν (ἐν
„ Κεφ. λδ'.) ἡ βουλὴ τῶν ἐπίσης ἐνδεχομένων οὖσα· ἐπί-
„ σης δὲ ἐνδεχόμενόν ἐστιν, ὃ αὐτό τε δυνάμεθα, καὶ τὸ ἀν-
„ τικείμενον αὐτῷ· ποιεῖται δὲ τούτου τὴν αἵρεσιν ὁ νοῦς ὁ
„ ἡμέ-

(1) Ἀριστοτέλης Ἠθικ. Βιβλ. γ'. Κεφ. Ε'. καὶ ς'.
(2) Νεμέσ. Κεφ. λγ'.
(3) Αὐτ. Κεφ. λε'.
(4) Αὐτ. Κεφ. μ'.

» ἡμέτερος. Καὶ οὗτος ἐστὶν ἀρχὴ πράξεως. Καὶ ταῦτα ἐστὶ
» τὰ ἐφ' ἡμῖν, οἷον τὸ κινεῖσθαι καὶ μὴ κινεῖσθαι, ὁρμᾶν καὶ
» μὴ ὁρμᾶν, ὀρέγεσθαι τῶν μὴ ἀναγκαίων, καὶ μὴ ὀρέγε-
» σθαι, ψεύδεσθαι καὶ μὴ ψεύδεσθαι, διδόναι καὶ μὴ διδόναι,
» χαίρειν οἷς δεῖ καὶ μὴ χαίρειν, καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἐν οἷς
» ἐστὶ τὰ τῆς κακίας καὶ τῆς ἀρετῆς ἔργα· τούτων γὰρ ἐσμὲν
ΑΥΤΕΞΟΥΣΙΟΙ.

Πορίσματα.

§. ωμδ'. Α'. Αἱ κατὰ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς πρώτισαι ὁρμαὶ, τῷ αὐτεξουσίῳ οὐχ ὑποπίπτουσιν, ὡς μὴ οὖσαι ἐκ προαιρέσεως (§. ωμγ'.). Τὸ δὲ ἐμμένειν καὶ προσενδιατρίβειν φιληδονοῦντας αὐταῖς, ὑπαίτιον γίνεται, ὡς ἐφ' ἡμῖν ὂν τῷ προσεκτικῷ, τὴν ἀπὸ τοῦ περὶ ἐκείνων διενθυμεῖσθαι, ἐπὶ τὸ μὴ ἐπ' εὐθεῖαν πλοῦντα ἐπικελεῦσαι μετάβασιν (§. χπγ'. χπε'.).

Β'. Οὐδὲ αἱ πρὸς τὸ κεκριμένον ἤδη ὑπὸ τοῦ λόγου, τῆς θελήσεως ἀμέσως ἀνατεινόμεναι ἐφέσεις, ὡς καὶ αὐταὶ πρὸ τοῦ ἐσχάτου διορισμοῦ τῆς ψυχῆς τοῦ κατὰ τὴν προαίρεσιν οὖσαι, ἐν ᾗ τὸ ἐλεύθερον (§. ωμγ'.), οὐδὲ αὗται πάντῃ πάντως ἐν αὐτεξουσιότητι εἰσίν.

Γ'. Οὐκ ἄρα οὐδὲ τὰ πάθη (διὰ τὸ Α'.) οὐδὲ ὁ λόγος (διὰ τὸ Β'.) τοῦ αὐτεξουσίου τῆς ψυχῆς διοριστικὰ τυγχάνει, κυρίως εἰπεῖν, ἀλλ' ἢ μόνον ὑπερεθιστικὰ, καὶ οὐδὲ αἴτια, ἀφορμαὶ δὲ, διεγείρουσαι μὲν οὐ μετρίως τὸ ἡγεμονικὸν, αὐτὸ δὲ καταλίπουσαι πανελεύθερον, ὡς ἐν αὐτῷ κεῖσθαι καὶ μετὰ τὴν ὑπ' ἐκείνων παρόρμησιν, ἐπινεῦσαι τῇ κατ' αὐτὸ προαιρέσει πρὸς ὁπότερον τῶν παριςαμένων προσέλοιτο.

Δ'. Οὐκ ἄρα ὥς τινες τῶν Νεωτέρων (1) τὴν ἐνεργητικὴν δύναμιν vim activam, τούτε πάθη, καὶ τὸν λόγον,
tam-

(1) Γεννουΐσ. ἐν Μέρ. Β'. τῆς Μεταφ. Ὁρισ. ιβ'. Σχολ.

tamquam motiva, ὡς παραίτια ἐξ ἀνάγκης διορίζοντα ὑποθέτεσιν, ὡς ὑπ' ἐκείνων μὲν ἀγομένην τὸ ἐλεύθερον ἀποτίθεσθαι, ὑπὸ δὲ τούτου, διασώζειν. Παρὰ τῇ ψυχῇ γὰρ κεῖται, καὶ τοῖς πάθεσι παροιστρωμένην μὴ ἐνδιδόναι, καὶ τῷ λόγῳ χαλιναγωγουμένην ἐθελοκακεῖν, καὶ ἀφηνιάζειν, ἀπαραλύματον ἑκατέρωθεν διατηροῦσαν τὴν τοῦ προαιρεῖσθαι αὐτεξουσιότητα. Οἱ δὲ ἐν τούτῳ ἱδρύοντες τὴν ἐλευθερίαν, „ἐν τῷ τὴν ψυχὴν αἱρεῖσθαί τι ἔχειν, ἢ φεύγειν, ὅπερ ἂν τῷ κατ' αὐτὴν λόγῳ ἀγαθὸν εἶναι ἢ κακὸν δόξειεν (1) δοκοῦντες τῆς λογικῆς οὐσίας τὸ ἐλεύθερον στηρίζειν, κομιδῇ παρεκτρέπουσι.

Ε'. Ζητουμένου δὲ εἰ τῷ ἀνθρώπῳ ἐλευθερίας μέτεστι, οὐ τοῦτο πρόκειται μαθεῖν, ᾗ φασὶ (2) „πότερον ὑπὸ τῶν παθῶν διορίζεται ἄνθρωπος, ἢ ποτὲ καὶ ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ λόγου; Ἐκεῖνο δὲ, πότερον ἡ τῷ πάθει ἐγκαταδυομένη ψυχὴ, δύναμιν ἔχει τοῦ ὑπερκύψαι, καὶ τῆς προσβολῆς κρείττων ὀφθῆναι; Πότερον ἡ τῷ λόγῳ φωταγωγουμένη ψυχὴ, δύναμιν ἔχει εἰς ἀνοδίας ἑαυτὴν ἐμβαλεῖν, τῆς ὑπὸ τοῦ δᾳδουχοῦντος λόγου δεικνυομένης αὐτῇ πορείας ἐκκλίνουσα; τουτέστιν ἔξω μεταφορῶν λέγοντας εἰπεῖν, καὶ ἐν ᾧ τὸ μὲν πάθος προσβάλλει, ὁ δὲ λόγος τὸ δέον ὑποβάλλει τῇ ψυχῇ, ἔστιν αὐτῇ δύναμις τοιαύτη, καθ' ἣν ἂν ἔχοι ἑλέσθαι καὶ πρᾶξαι τὰ ἐναντία, ἢ οὐχί; Εἰ μὲν γὰρ τοῦτο, ἐξ ἀνθρώπων ἤδη, φεῦ! τὸ ἐλεύθερον, εἰ δ' ἐκεῖνο, ἐλεύθεροι ἄρα ἐσμέν.

ϛ'. Οὐδ' ἐκεῖνον δὲ ἡμῖν ἐγκριτέον τὸν ὁρισμὸν τῆς ἐλευθερίας, ὃν οἱ παρὰ τοῖς Γερμανοῖς φιλοσοφοῦντες ἀπεδώκαν (3). „Δύναμιν εἰπόντες εἶναι καθ' ἣν ἐκ πλειόνων ὧν ἂν ἐφίεσθαι ἔχοι, ἡ λογικὴ φύσις αἱρεῖται τὸ ἐγκριθὲν εἶναι ἄριστον. Εἴπερ γὰρ τῶν πλειόνων, ὧν ἐφίεσθαι ἔχει, καὶ αἱρεῖσθαι ἔχει ὁτιοῦν, οὐκ ἔσται οὐσιῶδες τῇ ἐλευ-

(1) Γενουΐνσ. ἐν Μέρ. Β'. τῆς Μεταφ. Ὁρισ. ιβ'. Σχολ.
(2) Αὐτ. Αὐτ.
(3) Βαυμεϊσ. Πραγματ. Μέρ. Ι'. Κεφ. ια'. §. 267.

ἐλευθέρᾳ ψυχῇ, τὸ αἱρεῖσθαι τὸ ἄριστον. Εἰ δὲ μὴ ἔχει αἱρεῖσθαι ἐκείνων μηδέν, ὧν ἄλλων ἐφίεται, κεναὶ μὲν αἱ ἐφέσεις, αἱ μηδέποτε πληρωθήσονται, ψευδὴς δὲ ἡ αἵρεσις ἡ ἑνὶ καὶ μόνῳ προσδεδεμένη τῷ ἀρίστῳ, καὶ τῶν λοιπῶν ἑλέσθαι μηδὲν ἕτερον ἔχουσα.

Ζ'. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ αὐτεξουσίου ἐκδοχῆς (§. ωμγ'.) κἀκεῖνο σώζεται, περὶ οὗ ἄλλοσε (§. χπγ'.) ἐν ὑποθέσεως μοίρᾳ, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς ἐνδοτάτω συνειδήσεως μαρτυρούμενον, ἡμῖν διείληπται. „ Ὡς ὅταν δυοῖν ἴσον δυναμένων, καὶ ὁμοίως ἐχόντων, θάτερον ᾖ λαβεῖν „ ἀνάγκη, μηδεμιᾶς αἰτίας ἐπὶ θάτερον ἀγούσης, τῷ μηδενὶ τοῦ ἑτέρου διαφέρειν, θατέρου τὴν λῆψιν οἴκοθεν αἱ„ ρούμεθα διοριζόμενοι (1). Τοῦτο γάρ, οὐδ' οἱ τῷ λόγῳ τὸ αὐτεξούσιον ὑπάγοντες (ἐν Δ'. καὶ Ε'.), οὐδ' οἱ τῷ ἀρίστῳ τῶν πλειόνων ἀεὶ προσδεσμεύοντες (ς'.), οὐδένα τρόπον ἔχοιεν ἂν ἐκτιθέναι, εἴ γε μὴ τῇ Χρυσιππείῳ φρενὶ καὶ ἤτοι συμψυχαδόμενοι, ἀστραγάλους ἡμῖν καὶ ζυγούς τινας παρατιθῶνται, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἃ τὰς πρὸς θάτερον ῥοπάς τε καὶ μεταπτώσεις ὑπ' ἀδήλων αἰτίων τινῶν, καί τοι ἀδήλως πολλάκις ὑποδεχόντων, λαμβάνειν οὐ δύνανται. Ἀλλὰ γὰρ ἐπεὶ τὰ κινοῦντα κατ' αὐτοὺς δῆλα εἶναι δεῖ, εἰ κατὰ λόγον πέφυκε κινεῖν, οὐδὲ τοῦτο αὐτοὺς τὸ τοῦ Χρυσίππου ὀνήσεται, ἀμηχανήσει δὲ διὰ παντὸς αὐτοῖς ἡ ψυχή, ἴσα τῇ κατ' Ἀριστοτέλην τριχί, τῇ δι' ὅλου ἰσοσθενεῖ, καὶ διὰ τοῦτο πάμπαν ἀδιαρρήκτῳ, ἄπρακτος διαμένουσα. Καθ' ἡμᾶς δὲ ἔξω τῆς ἀντιρροπίας γενήσεται, οἱονεὶ βάρος ἐπιθεῖσα, τὴν ὅπερ ἔχει κράτους ἐπὶ τῶν τοιούτων χρῆσίν τε, καὶ ἐπίδειξιν. Καὶ λήψεται τὸ μηδὲν διαφέρον, δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα ὅτι μηδὲν διαφέρει, ἵνα δείξῃ ὅτι τῆς παρ' αὐτῇ καὶ τοῦτο ἐστὶ δυνάμεως. Ἀλλ' ἡ δραστήριος οὖσα δύναμις (οὗτος γὰρ αὐτοῖς ὁ τοῦ λόγου τόνος (2), κατὰ πᾶν μέρος ἅμα τε καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ διορίζεσθαι ἀδυνατοῦσα, ἀναγκαίως ἀπαιτεῖ τι ἔνθα μαλ-

(1) Παρὰ Πλουτάρχῳ.
(2) Ἰσχύος. Δυνάμεως. ἔνθα αὐτ.

μᾶλλον ἢ ἔνθα διορίσαι ταύτην δυνάμενοι· τουτέστιν ἀποχωροῦντος αὐτῇ λόγου τινὸς, ἢ λέγειν εἰώθασιν, κείσεται ἀδιόριστος. Ἀλλὰ κατὰ τὸ μέρος ἅμα οὐδ᾽ αὐτοί φαμεν ἐν μέρει δὲ ἄλλοτε ἄλλως· τὸ δὲ δεῖσθαι τοῦ διορίσοντος, ἐπὶ μὲν τῶν ἑτεροκινήτων ἔχειγε οὕτως, ἤγε μὴν αὐτεξουσιότης δύναμις ἐστὶν αὐτοκίνητος καὶ αὐτοδιόριστος, ἔχουσα τὸν ἀποχῶντα λόγον τῶν οἰκείων ἐνεργειῶν ἐν τῇ οὐσίᾳ τῇ ἑαυτῆς, καθ᾽ ὅτι κυρία οὖσα τῶν ἰδίων ὁρμῶν, ποτὲ μὲν τοῖς πάθεσιν, ἄλλοτε δὲ τῷ λόγῳ ἄγειν ἑαυτὴν δίδωσι, ποτὲ δὲ ἀσυνδότως πρὸς ἑκάτερον ἔχει προσισταμένη τε τούτοις καὶ ἀντιβαίνουσα, καί ποτε μηδετέρου τούτων ὑπ᾽ ὄντος, ὡς ἐπὶ τῶν ἀδιαφόρων, αὐτὴ ἐνδεικνυμένη ἣν ἔχει δύναμιν (ὃς δὴ λόγος ἐστὶν ἱκανώτατος) θατέρῳ προσέχειν ἀφεῖσα, αὐτεξου-
„ σίως αἱρεῖται τὸ ἕτερον. Ἀμφότερα γὰρ ὁ ἀνθρώπινος Νοῦς
„ ἀγαθὸς ἀλόγῳ σώματι χρώμενος. Αὐτοκράτωρ δὲ χρώ-
„ μενος, κατ᾽ ἐξουσίαν ἄνω καὶ κάτω μεταχωρεῖ ἕτερον αἱ-
„ ρούμενος πρὸ ἑτέρου. Τοῦτο γὰρ ἡ ἀνθρώπου προαίρεσις
δύναται (1).

Η΄. Καθ᾽ ἡμᾶς δὲ πως, καὶ παντὶ τρόπῳ ἐλευθερίας ἡ ψυχὴ τὸ ἀδέσποτον ἔλαχε καὶ ἀδούλωτον. Καὶ γὰρ καὶ βίας τῆς ἔξωθεν ἐπαγομένης κρείττων ἐστὶν, ἐξ ἑαυτῆς τὰς ἰδίας θελήσεις προβάλλουσα, καὶ πρὸς τὸ θέλειν, ὃ αὖ μὴ ἐθέλοι, οὖσα ἀπαραβίαστος. Καὶ ἀνάγκης τῆς ἐσωτερικῆς καλουμένης ὑπέρκειται· ὡς οὔθ᾽ ὑπὸ τῶν παθῶν καταναγκαζομένη, οὔθ᾽ ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου δυνάμεως ἐκβιαζομένη, αὐτὴ δὲ ἀφ᾽ ἑαυτῆς ἐνδιδοῦσα, καὶ ὑπ᾽ αὐτῶν ἄγεσθαι καὶ φέρεσθαι ἐπιτρέπουσα, καί ποτε καὶ τούτοις καρτερῶς ἀντιβαίνουσα. Καὶ ἐλευθερίας δὲ τετύχηκεν, ἥν φασι, τῆς κατ᾽ ἀντίφασιν, ὡς πράττειν τε καὶ μὴ πράττειν ἐξ ἴσης τὸ αὐτὸ δύναμιν ἔχουσα. Καὶ τῆς κατ᾽ ἐναντίωσιν καλουμένης, ὡς καὶ δυοῖν προκειμένων ἐναντίων ἀλλήλοις, ὁπότερον ἂν βουληθείη ἑλέσθαι, παρ᾽ αὐτῇ ὄν. Καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἐλευθέρα ἐστὶ, καὶ κατὰ τὴν ἀκριβῆ ἀντιρροπίαν, ἄτε δὴ, καὶ ἐπὶ τῶν

μη-

(1) Αἰνέ. Γαζαί. ἐν Διαλογ. ἐπιγρ. Θεόφραστος, ἢ περὶ Ψυχῆς.

μηδενὶ διαφερόντων, τῇ αἱρέσει τοῦ ἑτέρου (κατὰ τὸ αὐτ.) τὴν αὐτεξουσιότητα τὴν ἑαυτῆς ἐπιδεικνυμένη· ὃ δὴ εἶδος ἐλευθερίας, inter anilium rerum deliramenta, τουτέστι τοῖς γραώδεσι λήροις οἱ τοῦ ἐφ᾽ ἡμῖν ἀναιρετὰς Γερμανοὶ Φιλόσοφοί (1) ἐναρίθμιον ἔθεντο.

Σχόλιον.

§. ωμε. Πολλῶν δὴ καὶ πάλαι καὶ καθ᾽ ἡμᾶς τῇ ἐλευθερίᾳ τῇ ἑαυτῶν κατὰ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς καταχρησαμένων, καὶ πολλὰ εἰς ἀναίρεσιν τοῦ αὐτεξουσίου συγγραψάντων, ἐπάναγκες ἂν εἴη καὶ ἡμᾶς τὸν ἐνυάλιον ἀλαλάξαντας κατ᾽ ἐκείνων ἰέναι, μηδὲ περιδεῖν οὕτως ἀθλίως τὸν ἐν ἡμῖν ἄνθρωπον ἀνδραποδιζόμενον, καὶ καταδουλούμενον, καὶ πάντων ὧν ἔχει πλεονεκτημάτων τὸ μέγιστον καὶ ἐπισημότατον ἀποσυλώμενον. „Τὸ γὰρ αὐτεξούσιον ψυχῆς λογικῆς κάλλιστον „ἀξίωμα. Αὕτη πρώτη πρὸς ἡμᾶς, καὶ μεγίστη τοῦ Δημιουρ„γοῦ δωρεά, ἣν ἐγὼ παντὸς μᾶλλον ἀσπάζομαι, καὶ πλεί„στην οἶδα τῷ δεδωκότι τὴν χάριν. Τί γὰρ ἐλευθερίας „σεμνότερον, ἡ παραλαβοῦσα τὸν ἄνθρωπον, Θεὸν τὸν ἄν„θρωπον ἀπεργάζεται (2);

Α΄. Αἱ κατὰ τὰς θελήσεις ἡμῶν, φασίν, ἐνέργειαι, ταῖς κλίσεσί τε καὶ ἀποστροφαῖς ἑπόμεναι εἰσίν. Αἵτε κλίσεις αὗται καὶ αἱ ἀποστροφαί, ταῖς ἐμποιουμέναις ἡμῖν προσβολαῖς τε καὶ διαθέσεσιν ἀνάλογοι εἰσίν. Αἱ δὲ ταῖς ὑπὸ τῶν ἐκτὸς πρὸς ἡμᾶς ἐνεργείαις, ὡς ἂν καὶ κράσεως τῆς σωματικῆς, καὶ καταστάσεως τῆς ψυχικῆς ἔχοντες τυχοίμεν, συμμέτρως ἐμποιοῦνται. Ἔνθεν τοι ἀναγκαῖαι μὲν αἱ διαθέσεις, τοιαῦται δὲ καὶ αἱ ῥοπαί, καὶ ἀποστροφαὶ τῆς ψυχῆς, καὶ ἐκ τοῦ ἀκολούθου καὶ αἱ κατὰ τὰς θελήσεις ἡμῶν ἐνέργειαι (3).

Περὶ

---

(1) Βαυμεϊστέρ. Πραγματολ. Μέρ. Γ΄. Κεφ. ια. § 268.

(2) Αἰνείας Γαζαῖος ἐν Διαλόγῳ ὃς ἐπιγρ. περὶ Ψυχ. ἢ Θεόφρ.

(3) Recherches sur la liberte, ἐν τοῖς Ἀφορισμ. Λεϊβνιτ. Νόθ. κτ. Τομ. α΄.

Περὶ τοῦδε τὸν λόγον ἀναλαμβάνειν μετὰ τὸν Κολλῖνον, φησὶν ὁ Γενουήσιος (1) πολλοὺς δὲ τῶν φιλοσοφούντων προσοκείλαντας μηκέτι δυνηθῆναι περαιτέρω χωρῆσαι. Αὐτὸς γε μὴν πεπεισθὼς τῇ ἀληθείᾳ, ἄκρατον εἶναι σόφισμα τὸ προτεθὲν ἐπαγγέλλεται δεῖξαι. Ἀμέλει καὶ γὰρ αἱ κατὰ τὴν θέλησιν ἐνέργειαι, ἤρτηνται μὲν ἐκ τῶν κλίσεών τε καὶ διαθέσεων, οὕτω δὲ ἤρτηνται, φησὶν (2) ὡς ἐκ τοῦ λόγου ἠρτῆσθαι, τοῦ οὐκ ἄλλως τὴν αὐτεξούσιον δύναμιν ἐπικάμπτοντος, ἢ διὰ τῶν κατὰ φύσιν τινῶν ῥοπῶν καὶ ἀποστροφῶν. Καὶ οὕτως ἄρα ἤρτηνται, ὡς τὰ παραίτια οἷς τὸ ἐλεύθερον ἐπικάμπτεται, ἀεὶ τοὺς λόγους αὐτοὺς τυγχάνειν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ· διὸ δὴ σώζεται τὸ ἐλεύθερον. Ὁ μὲν νοῦς (3) μόνον ὑπὸ τοῦ ὑπερτάτου ἀγαθοῦ ἀναγκαίως ἔχοι ἂν ὁρίζεσθαι, τοῖς δὲ πεπερασμένοις τῶν ἀγαθῶν, οὐκ ἂν ἐξ ἀνάγκης συναρπαθείη διοριζόμενος, διασώζων δὲ τὴν τοῦ περὶ αὐτὰ βουλεύεσθαι δύναμιν, σὺν αὐτῇ ταύτῃ διασώζει καὶ τὸ ἐλεύθερον. Ἔνθα δή τις διακρίνας Α΄. τὰς θύραθεν ἐπιούσας κινήσεις. Β΄. τὰς ἐκ τύπων ἐμποιουμένας ἡμῖν διαθέσεις. Γ΄. τὰς κατ᾽ αὐτὰς κλίσεις. Δ΄. τὰς περὶ τὰ πεπερασμένα τῶν ἀγαθῶν, ἢ κακῶν, ἢ τῷ λόγῳ παρίστανται, βουλάς. Ε΄. τὰς τοῦ αὐτεξουσίου αἱρέσεις. Ἄχρι τοῦ Γ΄. τὴν ἀνάγκην φύσει παροπηδοῦσαν εὑρήσει, κατὰ δὲ τὸ Δ΄. αὐτὸ τὸ ἐλεύθερον, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο, κατ᾽ αὐτὸν, ἐστὶν, ἡ δύναμις τοῦ ἑλέσθαι ἢ φυγεῖν ex ratione, κατὰ λόγον τὸ παριστάμενον. (4) ἀγαθὸν εἶναι ἢ κακόν.

Ἀλλὰ γὰρ ἐνταῦθα, ἵνα πλήρης ᾖ ἡ ἀπάντησις, ἐκεῖνο δὴ ἔτι ἂν εἴη ἐξεταστέον. Πότερον ἡ δύναμις αὕτη τὸ μὲν ἑλέσθαι ἀεὶ τῷ ἀγαθῷ συνάπτειν πέφυκε, τὸ δὲ φυγεῖν τῷ κακῷ, ὡς ἀπαραιτήτως ἐκεῖνο μὲν, ὃ τῷ λόγῳ ἀγαθὸν παρέστη διωκτέον αὐτῇ εἶναι, ἀπαραιτήτως δὲ, ὃ κα-

(1) Μεταφ. Μέρ. Β΄. Κεφ. Δ΄. in Appendice §. 28.
(2) Αὐτ. Αὐτ. §. 28.
(3) Αὐτ. Αὐτ. §. 29.
(4) Γενουησ. Αὐτ. ἐν Ὁρ. ιβ΄. καὶ Ὁρ. ιγ΄. ἐν τῷ Σχολ.

κακὸν εἶναι φευκτέον; ἢ καὶ ἐναλλάξασαν ἔχειν αὐτὴν, μὴ ἑλέσθαι μὲν τὸ ἀγαθὸν, μὴ φυγεῖν δὲ τὸ κακόν; Εἰ μὲν γὰρ τὸ Α΄., προσδεδεμένη ἔσαι ἐξ ἀνάγκης τοῦ ἀγαθοῦ παρισταμένου ἢ τοῦ κακοῦ ἡ ἐλευθερία, καὶ οὕτω δὴ τὸ ἑλέσθαι, ἢ μὴ τὸ αὐτὸ, καὶ τὸ φυγεῖν ἢ μὴ τὸ αὐτὸ, οὐ παρ' ἡμῖν ἔσαι, ἀλλὰ συναρπασθήσεται μὲν ἐκείνῳ φανέντι κατά τινα ἀνάγκην ἄφυκτον ἡ ψυχὴ, ἀποκρούσεται δὲ καὶ ἀποσοβήσει ἐξ ἀνάγκης καὶ τοῦτο. Καὶ ποῦ τὸ ἐλεύθερον; Εἰ δὲ τὸ Β΄. (§. ωμδ΄. Δ. καὶ Ε΄.) κρατήσει δῆτα τὸ αὐτεξούσιον, καὶ ὡς ἀράχνης ἱςὸν τὴν τοῦ Κολλίνου πλεκτάνην, ἡ ψυχὴ διαλύσεται. Αὐτίκα γὰρ ἡ πρώτη ἐκείνης κρόκη σαθροτάτη εὕρηται εἶναι, ὅτι αἱ κατὰ τὰς θελήσεις ἐνέργειαι, ταῖς κλίσεσί τε καὶ ἀποςροφαῖς, ὥσπερ δὴ αὗται ταῖς ἐμποιουμέναις ὑπὸ τῶν ἐκτὸς διαθέσεσιν, ἑπόμεναι εἰσίν. Ὅπως γὰρ αὐτὸ νοητέον. ἀεὶ οὕτω συμβαίνειν, καὶ ἐξ ἀνάγκης; ἢ ποτὲ, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐντεῦθεν οὐδὲν παραβλαπτομένης; ποσοῦτον γὰρ ταῦτα διαφέρειν, ὅσον τ' ἀληθὲς φαμὲν τοῦ ψεύδους ἀποδιίςασθαι. (1) „ Πολλαὶ γοῦν, καὶ
„ τοιῶνδε ζῴων φύσεις, καὶ τοιαίδε συγκράσεις τοῦ περιέ-
„ χοντος, κρυμῶν τε ἐπιφοραὶ, καὶ φλογμῶν ἐκκαύσεις, πλεῖ-
„ ςά τε ἄλλα κατά τινας οἰκείους λόγους, φυσικῶς μὲν κινού-
„ μενα, συμβατικῶς δὲ ἡμῖν προσπίπτοντα, τάραχον οὐ
„ τὸν τυχόντα τοῦ καθ' ἡμᾶς αὐτεξουσίου διὰ τὴν πρὸς τὸ
„ σῶμα συμπλοκὴν παρέσχηκε, τῆς τῶν ἡμετέρων σωμά-
„ των φύσεως τὰς τῶν ἔξωθεν ἐπιφορὰς οὐχ ὑπομενούσης,
„ κρατουμένης δὲ, καὶ νικωμένης ὑπὸ τῶν ἐκτὸς κατὰ φύσιν οἰ-
„ κείαν ἐπιπλουμένων... Πάλιν δὲ ὥσπερ ἡ τοῦ σώματος ἡ-
„ μῶν φύσις νικᾶται πολλάκις πρὸς τῶν ἔξωθεν ὑποπι-
„ πτόντων, οὕτως ἔσιν ὅτε καὶ προαίρεσις ὑπὸ μυρίων ἔξω-
„ θεν ἐνοχλουμένη προαιρέσεων, αὐτεξουσίῳ γνώμῃ πει-
„ θεῖσα, ἑαυτὴν τοῖς ἔξωθεν ἐπιδίδωσι, καὶ τοτὲ μὲν βελ-
„ τιόνων, τοτὲ δὲ χειρόνων ἀποπελεῖται.... Ἀλλὰ δὴ καθά-
περ αὐτοὶ ταῦθ' οὕτως ἔχειν δίδοαμεν, ἀνάγκη πᾶσα κακεί-

ν... [catchword: νους]

(1) Εὐσεβ. Εὐαγγελ. Προπαρ. Βιβλ. ς΄. Κεφ. ς΄.

τις ὁμολογεῖν, ὡς οὐ πάσαις ταῖς τοιαύταις ἐπιφοραῖς αἱ τῶν ἀνθρώπων θελήσεις ὑποδιδοῦσαι ἁλίσκονται, ἀλλ' ἐκείνων πολλάκις καὶ περιγίνονται, τῆς αὐτεξουσίου δυνάμεως, τοῦ ἑλέσθαι, καὶ μὴ, καὶ τοῦ φυγεῖν, καὶ μὴ, τὸ αὐτὸ, ἀδιάστατον παρ' ἑαυτῇ ἐχούσης τὴν αἵρεσιν. (§. ωμγ'. ωμδ'. ἐν Γ'. καὶ Ζ'.) καὶ πάσῃ δυνάμει ἀήττητον. „ Ἰσχύει γὰρ πάλιν οἰκεία καὶ λογικῆς οὐσίας ἀρετὴ, καὶ θείαν ὡς ἀληθῶς, καὶ θεοειδῆ τὴν δύναμιν ἐπιδείκνυται· ὅτι πρὸς πάντα τὰ ἐκτὸς ἀντέχουσα, καὶ τὰ πάντα ἐλευθέρῳ φρονήματι ὑπερνικῶσα, πρὸς οὐδὲν τῆς οἰκείας ἀρετῆς ὑφιεμένη, φιλοσοφεῖν παρεσκεύασαι. (1) Ἡ οὐχὶ ψυχῆς πρὸς πᾶσαν ὁπηποτε προσβολὴν ἀνένδοτον τὴν ἐλευθερίαν ἐπιδεικνυμένης ἐκεῖνο μαρτύριον;

„ Ἴτω μὲν πῦρ, ἴτω δὲ φάσγανον τέμνε,
„ Κάταιθε σάρκας, ἐμπλήσθητι μου πίνων
„ Κελαινὸν αἷμα. Πρόσθε γὰρ κάτω γαίης
„ Ἴασιν ἄστρα, Γῆ δ' ἄνεισ' ἐς οὐρανὸν,
„ Πρὶν ἐξ ἐμοῦ σοι θῶπ' ἀπαντῆσαι λόγον.

Β'. Ἀγωγῇ τε, καὶ ἔθει, καὶ κράσεσι, καὶ ἡλικίαις, πολλὴν ὁρῶμεν τὴν πρὸς ἀλλήλους διαφορὰν ἔχοντας τοὺς ἀνθρώπους, τάς γε αἱρέσεις, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ τοὺς βίους. Καὶ ὅλα δὲ γένη, ὅλων ἐθνῶν ἐπὶ γῆς κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν κλιμάτων, ἐπισήμως περὶ τὰ πρακτέα φαίνεται παραλλάσσοντα. Εἴτε τοῦ περιέχοντος τοῦ ἐμπροίῳ τῆς θέσεως, ταῖς τῶν σωμάτων ἕξεσι, καὶ δι' αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς, ἀλλοιώσεις τινὰς οὐκ ἀφανεῖς ἐνεργαζομένου, εἴτε καὶ δυνάμεώς τινος ὁποιασοῦν, ἄνωθεν ἀπὸ τῶν ἀστέρων, εἰς τὰ ὑπὸ σελήνην ἐπιρρεούσης, καὶ ταῖς λογικαῖς φύσεσιν ἀδήλως μὲν, ἀνθεκτῶς δὲ ὅμως ἐπενεργούσης, καὶ ταῦτα ἢ ἐκεῖνα πρὸ τῶν ἄλλων τίθεσθαι ἀναγκαζούσης. Καὶ δέος οὖν μὴ ἡ θρυλλουμένη αὕτη τῆς προαιρέσεως αὐτεξουσιότης, μηδὲν, ἀλλ' ἢ ψιλὸν εἴη καὶ κενὸν ὄνομα.

Ἀλλ' ὅτι μὲν ταῦτα πάθη καὶ ὁ λόγος, οὐ μικρὰν εἰς ἐπι-

χαμ-

(1) Εὐσέβ. ἔνθα ἀνωτ.

κάμψιν τοῦ ἐν ἡμῖν αὐτεξουσίου ἔλαχε τὴν ῥοπήν; οὐκ ἂν οὐδ' αὐτοί, οὐδ' ἄλλος τις ἔξαρνος γένοιτο (§. ωμδ'. ἐν Γ'.), ἢ τρόπον ἂν τὴν κατ' ἄνθρωπον σωματώδη ταύτην ζωὴν ἀνασκευάσειεν, ἀπαθῆ τε πάμπαν αὐτὸν τιθέμενος, καὶ τοῦ λόγου ἀκίνητον. Καὶ ὁμόλογον ἄρα καὶ ἡμῖν, ὅτι φύσει πως ἐκ τῆς κατὰ τὸ σῶμα συστάσεως, οἱ μὲν εἰς ὀργὴν εἰσὶν ὀξεῖς, οἱ δὲ πραότητι διαφέρουσι. Καὶ οἱ μὲν βαρεῖς τινες τὸ ἦθος εἰσὶ καὶ πικροί, οἱ δὲ ἡδεῖς καὶ χαρίεντες. Καὶ οἱ μὲν καταφερεῖς, οἱ δέ πως εἰς ἀκρασίαν δυσκίνητοι. Καὶ τ' ἄλλα ὡσαύτως· ταῖς δ' ἕξεσι φανερόν, καὶ τὰς τοῦ περιέχοντος διαφοράς, καὶ τροφῶν δυνάμεις, καὶ διαίτης τρόπον, καὶ μὴν καὶ ἡλικίαν, καὶ ἀγωγήν, πλεῖστον ὅσον συντελεῖν εἰς τὴν τῶν ὀρέξεων ἐπίτασίν τε καὶ ὕφεσιν. Καὶ ἐκ τοῦ λόγου δέ, ὁ προαγωγός τε καὶ τελειοποιὸς ἡ παιδεία, μέγα τι σφόδρα ἐν τῇ ψυχῇ, εἰς ῥοπὴν τὴν ἐπὶ τάδε, ἢ τάδε ἐγγίνεσθαι κράτος. „Ἐγγίνεται γὰρ τὰ φαῦλα πάθη τῇ ψυχῇ διὰ τρίων τούτων· διὰ κακῆς ἀγωγῆς, ἐξ ἀμαθίας, ὑπὸ καχεξίας· μὴ ἀχθέντες γὰρ καλῶς ἐκ παίδων, ὡς δύνασθαι κρατεῖν τῶν παθῶν εἰς τὴν ἀμετρίαν αὐτῶν ἐμπίπτομεν. Ἐκ δὲ τῆς ἀμαθίας φαῦλαι κρίσεις τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς, ὡς οἴεσθαι τὰ φαῦλα χρηστὰ εἶναι, καὶ τὰ χρηστὰ φαῦλα· γίνεται δέ τινα καὶ ἐκ τῆς τοῦ σώματος καχεξίας. Ὀργίλοι γὰρ εἰσὶν οἱ πικρόχολοι, καὶ καταφερεῖς οἱ θερμοὶ καὶ ὑγροὶ τὴν κρᾶσιν. (1) Ὅτι δὲ ταῦτά τε ἐφ' ἡμῖν κομιδῇ ἀφανίζοντα, τὴν κατὰ τὸ αὐτεξούσιον οὐσιωδῶς ἐνοῦσαν δύναμιν τῇ ψυχῇ ἀναιρεῖ, τοῦτ' ἔστιν ὃ ψευδὲς εἶναι ἡγούμεθα. Δυνατὸν γὰρ καὶ οὕτως ἔχουσιν ἀντέχειν, μηδ' ἐνδιδόναι τῷ ἐπικάμπτοντι. Εἰ γὰρ ὑπ' ἐκείνων πολύ τι τὸ ἐνδόσιμον εἰς αἵρεσιν τῇ βουλήσει αὐτίκα ἐμποιεῖσθαι φιλεῖ, ἀλλ' ὅμως ἐκ πείρας συνιδεῖν ἐξεγένετο, ἐνὶ καὶ μάλα τῷ ἐπιτακτικῷ τῆς βουλήσεως χρησαμένους, ταῖς ὑπηρέτισι τῶν δυνάμεων ἀργίαν κελεῦσαι, ὥστε ἐκλειπούσης κατὰ βραχὺ τῆς φορᾶς, καὶ ἀρχὴν μὲν οἱονεὶ

λπ-

(1) Νεμέσ. περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. ιζ'.

ὑπομαρανθείσης, τέως δὲ καὶ πάντῃ ἀποσβεσθείσης, ἐλευθέραν ἔτι τὴν ψυχὴν μένειν, καὶ οἵαν αὐτοκινήτως ἐθελήσασαν ἀκολουθῆσαι τῷ ὑγιεστέρῳ φρονήματι. (§. χπζ΄.)
„ Εἰ γὰρ καὶ τὴν ἀρχὴν ἔξωθεν ἔχουσιν, ἀλλ' αὐτοὶ δι'
„ ἑαυτῶν, καὶ τῶν ὀργανικῶν μορίων ἐνεργοῦσι, καὶ οὐχ ὑπο-
„ πίπτουσι τῷ ὅρῳ τοῦ ἀκουσίου· ὁπότε καὶ τῆς ἀρχῆς τὴν
„ αἰτίαν ἑαυτοῖς παρέχονται διὰ φαύλην ἀγωγήν. (1)
Τοσούτῳ γοῦν ἀπέχει τοῦ ἐκ τῶν τοιούτων τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀναιρεῖσθαι, ὅσῳ γε καὶ θαυμαστῶς συμβαίνει κατασκευάζεσθαι καὶ κρατύνεσθαι. Εἰ γὰρ οὐδὲ ἐκ τῶν βιαστάτων τουτωνὶ περιτρέπεται, πῶς εἰ μηδὲν ἄλλο οὐ στήσεται, ἐν αἷς ἔλασσον τὸ τῆς βίας ἐμφαίνεται πράξεσι. Νῦν δὲ καὶ τῶν τυραννούντων ὁ αὐτοκράτωρ λογισμὸς οἷος ἐστὶ κρατεῖν, καὶ οὐ μόνον δύναμιν ἔχει ἐκείνοις μὴ ἕπεσθαι, ἀλλὰ καὶ τέλεον
„ αὐτὰ βουληθεὶς ἀπαλεῖψαι, δυνατὸν γὰρ θεραπεῦσαι τὸ
„ μὲν κακὸν ἔθος, ἔθει καλῷ· τὴν δὲ ἀμαθίαν μα-
„ θήσει, καὶ ἐπιστήμῃ· τὴν δὲ καχεξίαν ἰατρὸν σωματι-
„ κῶς, μεθιστάντας αὐτὴν ὡς οἷόν τε εἰς τὴν μέσην κρᾶ-
„ σιν ἁρμοζούσῃ διαίτῃ, καὶ γυμνασίοις, καὶ φαρμάκοις, ἐὰν
„ καὶ τούτων δεηθῶμεν. (2) Πολλὰ γοῦν τὰ φάρμακα ἀγαθά·
„ τροφή, καὶ παιδεία, καὶ νόμος, καὶ λόγος, καὶ ἡ τῶν καλῶν
„ μελέτη, καὶ συνήθεια, καὶ ἐπιστήμη, (3) κτ. Πολλοὶ δὲ οἱ χρησάμενοι τοῖς τοιοῖσδε φαρμάκοις φέρονται· οἷον Πλάτωνι εἰς σωφροσύνην τὸ νοσῶδες χωρίον (ἔρρωτο γὰρ) πολὺ συνεισήνεγκε. Καὶ Θεάγει τῷ ἡμετέρῳ (φησί που Σω-
„ κράτης (4) πάντα συμβάλλεται πρὸς τὸ ἐκπεσεῖν φιλο-
„ σοφίας, ἡ δὲ νοσοτροφία κατείργουσα ἐπέχει. Καὶ περὶ ἑαυτοῦ δὲ λέγων (5) μηδὲν ἐσφάλθαι ἔφη τὸν αὐτοῦ κατα-
„ φυσιογνωμονήσαντα Ζώπυρον· ἦν γὰρ αὖ τοιοῦτος, φησίν,
„ ὅσον

(1) Νεμ. περὶ Ἀνθρώπ. Κεφ. λ΄.
(2) Νεμέσ. περὶ Ἀνθρώπ. Κεφ. ιζ΄.
(3) Αἰνείας Γαζαῖος ἐν Διαλόγ. Θεόφρ. ἢ περὶ Ψυχ.
(4) Αὐτ. ἐνθ. ἀνωτ.
(5) Παρὰ Ἀλεξ. τῷ Ἀφροδισιεῖ ἐν τῇ Προπαρασκ. τῆς Εὐαγγ. τοῦ Εὐσεβ. Βιβλ. ς΄.

„ ὅσον ἐπὶ τῇ φύσει, εἰ μὴ διὰ τὴν ἐκ φιλοσοφίας ἄσκη-
„ σιν, ἀμείνων τῆς φύσεως ἐγένετο. Εἶεν. Τί δὲ περὶ
τῆς ἐκ τῶν κλιμάτων διαφορᾶς ῥητέον, καὶ τῆς ἐν ὑπονοίᾳ πι-
πτούσης ἀπὸ τῶν ἀστέρων ὡς ἡμᾶς ἐφήκειν τοῦ ἐφ' ἡμῖν ἀνα-
γκαστικῆς δυνάμεως; ἢ ὅτι τῶν ἀλογωτάτων ἐστὶ, τὴν προ-
„ φανῆ αἰτίαν τῶν καθ' ἡμᾶς πράξεων (ἐπείπερ ἐναργῶς
„ αἰσθανόμεθα ἑαυτῶν ἡμετέρᾳ ὁρμῇ καὶ κινήσει τὰ δέ τινα
„ προθυμουμένων.... Καὶ οὕτως ἄρα ἐναργὴς ὁ τοῦ αὐθε-
„ κουσίου λόγος, ὥστε ὁμοίως τῷ ἀλγεῖν καὶ τῷ ἥδεσθαι, καὶ
„ τῷ τὸ δέ τι ὁρᾶν, καὶ τὸ δ' ἀκούειν, οὐ συλλογισμῷ ἀλλ' ἐ-
„ νεργείᾳ καταλαμβανομένων, συναισθέσθαι ἑαυτῶν ἐξ ἡ-
„ μῶν αὐτῶν καὶ τῆς ἡμετέρας βουλῆς ὁρμώντων καὶ τὰ δέ τι-
„ να αἱρουμένων, τινὰ δὲ ἀποστρεφομένων. (1) Ταύτην δὴ
τὴν ἐναργῆ αἰτίαν παρέντας, αἰτίας ἀδήλους ζητεῖν, ἃς οὐδ' αὐτοὶ οἱ πλάττοντες, οὐδ' ὅτι εἰσὶν, οὐδ' ὅπως, εἰπεῖν τι σαφὲς ἔχουσιν. Εἰ μὲν γὰρ τὴν Εἱμαρμένην εἶναι φάσκουσι, τὴν δίκην ἀψύχων ἡμᾶς τῇδε, καὶ τῇδε νευροσπαστοῦσαν καὶ ἕλκουσαν, πῶς οὐκ ἀναιδεῖς εἰσὶ καὶ ἀναισχυντότατοι, δόγμα εἰσηγούμενοι ὑφ' οὗ πάντα ἄρδην ἀνατρέπεται, ὅσα τε θεῖα, ὅσα τ' ἀνθρώπινα; (§. χμ'. χμα. χμβ'. κξ'.) Εἰ δέ τινα δύναμιν ἄλλην ἀπὸ τῶν ἄστρων ἡμῖν, ὡς αἱ Θετταλίδες τὴν σελήνην μυθεύονται, ἐπὶ τὰ ἀνθρώπινα κατάγουσι πράγματα, ἧς οὐδὲ ὄνομα εἰπεῖν ἔχουσιν, οὐδὲ ἐνέργειαν κατάδηλον στῆσαι, πῶς οὐχὶ, ἐπὶ τῷ ἄλογοι εἶναι, καὶ ἀνδέσατοι. Ἔδει γὰρ δὴ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, διαφορωτάτων γινομένων τοῖς ἑτεροεθνέσι τῶν προαιρέσεων, τοῖς ὁμοιοκλίμωσιν εἶναι ὁμοιοτάτας. Συμβαίνει δὲ, οὐδὲν ἐλάσσονας ἐνορᾶσθαι τὰς τῶν ἐξ ἔθνους ὄντας τοῦ αὐτοῦ διαφορὰς τοῖς τε τρόποις καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασιν, ἢ τὰς ὁμοιότητας. Οὐδὲν δὲ τῶν ἐξ ἑτέρου τὰς κοινωνίας, ἢ τὰς παραλλαγάς. Ἀλλὰ γὰρ πρὸς αὐτοὺς τοὺς οὕτως ὑπολαμβάνοντας θαυμαστὰ εἰς ἔλεγχον τὰ τοῦ Βαρδισάνους, καὶ λόγου τοῦ παντὸς ἄξια, ὧν αὐτοὶ βραχεῖαν ὅσον ἐνταῦθα παρεχόμενοι τύξιν, τὰ
λοι-

---

(1) Εὐσέβ. Εὐαγγ. Προπαρ. Βιβλ. ς'. Κεφ. ς'.

λοιπὰ μετιτέα τοῖς βουλομένοις παρὰ τῷ Συγγραφεῖ τῆς Προπαρασκευῆς καταλείπομεν. (1) „ Παντὶ ἔθνει, φησί, καὶ
„ πάσῃ ἡμέρᾳ, καὶ παντὶ τρόπῳ τῆς γενέσεως γεννῶνται ἄν-
„ θρωποι. Κρατεῖ δὲ ἐν ἑκάστῃ μοίρᾳ τῶν ἀνθρώπων νόμος
„ καὶ ἔθος, διὰ τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ οὐκ ἀναγ-
„ κάζει ἡ γένεσις τοὺς Σῆρας μὴ θέλοντας φονεύειν, ἢ τοὺς
„ Βραχμᾶνας κρεοφαγεῖν, ἢ τοὺς Πέρσας ἀθεμίτως μὴ γα-
„ μεῖν, ἢ τοὺς Ἰνδοὺς μὴ καίεσθαι, ἢ τοὺς Μήδους μὴ ἐσθίε-
„ σθαι ὑπὸ κυνῶν, ἢ τοὺς Πάρθους μὴ πολυγαμεῖν, ἢ τὰς
„ ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ γυναῖκας μὴ σωφρονεῖν, ἢ τοὺς
„ Ἕλληνας μὴ γυμνάζεσθαι γυμνοῖς τοῖς σώμασιν, ἢ τοὺς
„ Ῥωμαίους μὴ κρατεῖν, ἢ τοὺς Γάλλους μὴ γαμεῖσθαι, ἢ
„ τὰ ἄλλα βάρβαρα ἔθνη ταῖς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λεγο-
„ μέναις μούσαις κοινωνεῖν, ἀλλ' ὡς προεῖπον ἕκαστον ἔ-
„ θνος, καὶ ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων χρῆται τῇ ἑαυτοῦ ἐλευ-
„ θερίᾳ, ὡς βούλεται, καὶ ὅτε βούλεται. Καὶ δουλεύει τῇ
„ γενέσει, καὶ τῇ φύσει διὰ τὴν περίκειται σάρκα, πῆ μὲν
„ ὡς βούλεται, πῆ δ' ὡς μὴ βούλεται. Πανταχῇ γάρ, καὶ
„ ἐν παντὶ ἔθνει εἰσὶ πλούσιοι καὶ πένητες, καὶ ἄρχοντες
„ καὶ ἀρχόμενοι, καὶ ἐῤῥωμένοι καὶ νοσοῦντες, ἕκαστος κατὰ τοὺς
„ τῆς γενέσεως αὐτοῦ κλήρους..... Οὐδὲ γὰρ ἑπτὰ νόμοι εἰ-
„ σὶ κατὰ τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας, οὐδὲ δώδεκα κατὰ τὰ ζώδια, οὐδὲ
„ τριακονταὲξ κατὰ τοὺς Δεκανούς, ἀλλὰ μυρίοι.... Καὶ ἐν
„ ἑνὶ κλίματι, καὶ ἐν μιᾷ χώρᾳ τῶν Ἰνδῶν, εἰσὶν ἀνθρω-
„ ποφάγοι Ἰνδοί, καὶ εἰσὶν οἱ ἐμψύχων ἀπεχόμενοι. Καὶ
„ οἱ Μαγουσαῖοι, οὐκ ἐν Περσίδι μόνῃ τὰς θυγατέρας γα-
„ μοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ ἔθνει ὅπου ἂν οἰκήσωσι, τοὺς
„ τῶν προγόνων φυλάσσοντες νόμους, καὶ τῶν μυστηρίων
„ αὐτῶν τὰς τελετάς..... Ἰουδαῖοι πάντες οἱ διὰ Μωσέως
„ δεξάμενοι νόμον, τοὺς γεννωμένους ἄῤῥενας παῖδας ἐν τῇ
„ ὀγδόῃ ἀμελλητὶ περιτέμνοντες, οὐκ ἀστέρος παρουσίαν ἀ-
„ ναμένοντες, οὐ κλίματος ἐξουσίαν ἐκτρεπόμενοι, οὐχ ὑπὸ
„ νόμου ἀλλοτρίας χώρας ἀγόμενοι, ἀλλ' εἴτε ἐν Συρίᾳ τυγ-
„ χά-

(1) Εὐσεβ. Εὐαγγ. Προπαρ. Βιβλ. ς'. Κεφ. ι'.

„ χαμοῦσιν, εἴτε ἐν Γαλλίᾳ, εἴτε ἐν Ἰταλίᾳ, εἴτε ἐν Ἑλ-
„ λάδι, ἢ ἐν Παρθίᾳ, ἢ ὅπου ἂν ὦσι τοῦτο ποιοῦσι......
„ Καὶ οὔτε οἱ ἐν Παρθίᾳ Χριστιανοὶ πολυγαμοῦσι Πάρθοι
„ ὑπάρχοντες, οὔθ' οἱ ἐν Μηδίᾳ κυσὶ παραβάλλουσι τοὺς νε-
„ κρούς, οὐχ' οἱ ἐν Περσίδι γαμοῦσι τὰς θυγατέρας αὐτῶν
„ Πέρσαι ὄντες, οὐ παρὰ Βάκτροις καὶ Γάλλοις φθείρουσι τοὺς
„ γάμους· οὐχ οἱ ἐν Αἰγύπτῳ θρησκεύουσι τὸν Ἆπιν, ἢ τὸν
„ κύνα, ἢ τὸν τράγον, ἢ αἴλουρον, ἀλλ' ὅπου εἰσίν, οὔτε
„ ὑπὸ τῶν κακῶς κειμένων νόμων νικῶνται.

Γ'. Οὐδὲν φασὶν αὐτὸ ἑαυτὸ κινεῖ· ἢ γὰρ ἂν καὶ ἑαυτό τι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παράγειν δύναιτο. Καὶ δεῖται ἄρα τὰ πάντα, ὥσπερ δὴ τοῦ δωρουμένου αὐτοῖς τὸ εἶναι, οὕτω καὶ τοῦ εἰς τὸ εἶναι συνέχοντος αὐτά, καὶ τοῦ κινοῦντος. Κινοῦνται δῆτα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ αἱ λογικαὶ φύσεις. Καὶ Θεὸν αὐτὸν ἴσασιν αἴτιον ὄντα τῶν καθ' αὐτὰς προαιρέσεων.

Τὸ μηδὲν αὐτὸ ἑαυτὸ κινεῖν εὐλόγως ἠξιῶσθαι φαμὲν ἐπὶ τῆς σωματικῆς καὶ ἐνύλου φύσεως, τῆς καθ' ἑαυτὴν ἀδρανοῦς τε καὶ παθητικῆς οὔσης τε καὶ λεγομένης. Τῇ δὲ αὔλῳ τὸ δραστήριόν τε καὶ αὐτοκίνητον, προσῆκόν τε καὶ ἰδιάζον εἶναι ἡγούμεθα γέρας. Ταῖς γὰρ οὕτως ἐχούσαις φύσεσι καὶ δύναμιν ἐνῆκεν ὁ Δημιουργός, τοῦ παρ' ἑαυτῶν κινεῖσθαι ἔχειν, καὶ οἴκοθεν προχειρεῖσθαι, οἷα δὴ καὶ τοῦ βούλεσθαι. ἢ τί καὶ ἔδει βουλῆς αὐταῖς, ὑπὸ ἄλλου βουλητικῶς ἀγομέναις; Ἡ δὲ κατὰ τὴν αὐτοκινησίαν δύναμις αὕτη, τὴν λογικὴν κτίσιν ὑπὲρ τὴν ἄλογον τάττουσα, τὴν ἐν τῷ Κτίσαντι καταγγέλλει ἀπειροπληθῆ σοφίαν καὶ δύναμιν. Ψυχὴν δέ, οὐκ ἄν τις ἔχοι ὅσον εἰπεῖν, τὸ ἀφ' ἑαυτῆς τι κινεῖσθαι, τῷ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παράγεσθαι παραπλήσιον τίθεσθαι. Τῆς γὰρ δυνάμεως προσούσης μὲν ἐκεῖνο, ἀπούσης δὲ τοῦτο· μηδεμιᾶς τῷ μηδενὶ προσούσης δυνάμεως. Καὶ δεῖσθαι τοίνυν τοῦ παράγοντος, καὶ συνέχοντος Θεοῦ, καὶ τὰς ψυχὰς αὐτὰς ὁμόλογον, ὡς μὴ ἀναγκαῖον τὸ εἶναι ἐχούσας, ἐνδεχομένως δέ, καὶ κατὰ μετουσίαν παρὰ τοῦ Αὐτοόντος, εἶθ' ὅτι καὶ καθ' ἑαυτάς, ἐπὶ τὸ μὴ ὄν, ἀφ' ἧς ἡ πρώτη φύσις αὐταῖς, διολισθαινούσας τε καὶ ὑποπιπτούσας. Δεῖσθαι δὲ καὶ τοῦ κινοῦντος αὐτάς, οὐχὶ καθ' ἑκάστην τῶν ἰδίων αἱρέσεων αὐτὰς διεγείροντος, καὶ οἷον ὠθοῦντος, (πῶς γάρ, εἰ

τῇ

τοῦ βούλεσθαι περὶ τὰ πρακτέα ἔχειν αὐτὰς καταπλευτικῶς;) ἀλλὰ συνέχοντος μὲν αὐταῖς τὸ αὐτοκίνητον τῆς δυνάμεως, καὶ συντηροῦντος, τῷ δὲ ὀρθῷ λόγῳ, ὃν φύσει αὐταῖς ἐνῆψε λαμπτῆρος οἰκεῖον, δᾳδουχοῦντος. „ Τοῦτον γὰρ „ ἁπάσῃ ψυχῇ φυσικὸν νόμον βοηθὸν αὐτῇ καὶ σύμμαχον „ ἐπὶ τῶν πρακτέων, ὁ τῶν ὅλων Δημιουργὸς ὑπεστήσατο (1). Οὕτως ἂν καὶ κινεῖσθαι λέγειν ὑπὸ Θεοῦ τὰς ψυχὰς, κατὰ τὰς θελήσεις δώσομεν, τῇ αὐτεξουσίᾳ ἀκεραίου καὶ ἀβλαβοῦς αὐταῖς μένοντος. Ὡς οἵγε ἀμέσως ἐπὶ μιᾷ ἑκάστῃ προαιρέσει, ὥσπερ ταῖς ὑπ' ἀλλήλων προσβολαῖς τὰ σώματα καὶ συγκρούσεσι, τὸν Θεὸν ἄγοντα καὶ φέροντα ἐφιστάνοντες, ὡς οἱ περὶ Μαλεβράγχιον, καὶ Θωμᾶν ὑπειλήφασιν φέρονται, τῶν λογικῶν οὐχ ὅπως ἀδικοῦσι φύσιν αὐτοί, τὸ κατ' αὐτὴν αὐτεξούσιον σώζοντες μὲν τῷ δοκεῖν, πράγματι δὲ περιτέμνοντες, ἀλλὰ δὴ καὶ πρὸς Θεὸν αὐτὸν τὰ βλασφημότατα ἀπερεύγονται, ἅμα μὲν τὴν τοῦ προάγειν τὰ ἀφ' ἑαυτῶν κινεῖσθαι δυνάμενα ἰσχὺν ἀποστεροῦντες, καὶ ὥσπερ ὡρολογοποιὸν φαῦλον τοῖς τεχνικοῖς τῶν ὡρῶν γνώμοσιν ἐνδελεχῶς ἐπικαθίζοντες, ἅμα δὲ καὶ τῶν πλειόνων, ἅπερ ἀτόπως καὶ παρὰ λόγον αἱροῦνται ἄνθρωποι, τὰς αἰτίας τῷ Παναγάθῳ προστρίβοντες.

„ Ὢ πόποι, οἷον δή νυ Θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται.
„ Ἐξ ἡμέων γάρ φασι κάκ' ἔμμεναι· οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ,
„ Σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν, ὑπὲρ μόρον ἄλγε' ἔχουσιν.

„ Ἀλλὰ γὰρ, αἰτία δὲ τοῦ ἑλομένου, Θεὸς ἀναίτιος·" ὅσα τοίνυν δεῖ τῶν ἐν ἡμῖν προαιρέσεων γίνεσθαι, ὡς αὐτοὶ φασὶ, παραίτιος, ἔσται γε καὶ τοῖς προαιρετοῖς εἶναι ὑπαίτιος.

Δ'. Εἰ πάντα Θεοῦ προγινώσκεται ἀπ' αἰῶνος, καὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν, προγινώσκεται δὲ ἀσφαλῶς, καὶ ἀπταίστως· γίνεται ἄρα ἀσφαλῶς καὶ ἀπταίστως· ὅτι συμπαρακολουθεῖ ἡ τάξις τῶν ἡμῖν πραττομένων, τῇ τάξει τῶν ὑπὸ Θεοῦ γινωσκομένων, μὴ ἐξὸν ἄλλως μὲν λέγειν ἐφ' ἡμῖν γίγνεσθαι, ἄλλως;

(1) Σειρά. Εὐαγγ. Παύλου [illegible]

ἄλλως δήπως ὑπ᾿ ἐκείνου προεγνῶσθαι. Τῆς ἄρα τάξεως τῶν ἐσομένων κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόγνωσιν ἀμεταθέτως ἐχούσης, καὶ ἡ τῶν ἐφ᾿ ἡμῖν τάξις ἀπαραίτητος ἔσται· ὡς μηδὲ ἐφ᾿ ἡμῖν εἶναι ταῦτα γίνεσθαι, ἢ μὴ γίνεσθαι, ἀλλ᾿ ἐπανάγκες εἶναι γίνεσθαι. Ἄρα κτ.

Ὁ μὲν οὖν λόγος οὗτος, ὃς καὶ θεολογικὸς ἐστὶν, ὡς ἐκ τῆς θείας προγνώσεως εἰλημμένος, πολὺς ἔδοξεν εἶναι, ὅτι ἀναιρέσει τοῦ αὐτεξουσίου, τὴν ἰσχύν. Διὸ καὶ τῶν Σχολαστικῶν Ἀρμαχαῖος τις ὄνομα, καὶ Καϊετάνος ἕτερος, ὁ καὶ τῇ Καρδιναλείῳ πορφύρᾳ σοβήσας, πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀπορίας ἀπειρηκότες, ὁ μὲν ἐπὶ εἰκοστὸν ἔτος, ὥς λέγεται (1) περὶ τὴν ἐπίλυσιν σφαδάσας, ὁ δὲ εἰς τὸν εἰσέπειτα αἰῶνα τὴν λύσιν εἶναι ὑπερθετέαν ἀποφηνάμενος, οὐδὲν ἔσχεν ὅ,τι καὶ εἴποιεν λόγου ἄξιον. Φησὶ δὲ καὶ Αὐγουστῖνος, (2) ὡς ὁ Ῥωμαῖος Κικέρων τουτέστι ἐν τοῖς περὶ Μαντικῆς Βιβλίοις αὐτοῦ διηπορηκώς, (3) μᾶλλον εἵλετο τὴν πρόγνωσιν τῶν Θεῶν ἀποσκευάσαι, ἢ τὸ ἐφ᾿ ἡμῖν παρακινῆσαι, καὶ ut nos faceret liberos, fecit sacrilegos, ἵνα ἐλευθέρους ἡμᾶς ἀναδείξῃ, ἱεροσύλους ἀπέφηνε. Πρός γε μὴν τὴν ἀπορίαν ὁ ἱερὸς οὗτος ἀνὴρ εὐστόχως μάλα ἀπήντησε. „Μηδὲ γὰρ ἕπεσθαι, τοῦ Θεοῦ τὴν γνῶσιν τῶν αἰ„τίων ἁπάντων βεβαίως προέχοντος, μηδὲν παρὰ τοῦτο „ἐφ᾿ ἡμῖν εἶναι. Καὶ γὰρ καὶ αὗται ἡμῶν αἱ θελήσεις, „ἐν τῇ τάξει τῶν αἰτίων εἰσίν. (4) Ἀμέλει τοι γὰρ πάντα προειδὼς ἀπ᾿ αἰῶνος, καὶ τὰς ἡμετέρας αὐτὰς θελήσεις προέγνω· καὶ ὡς ἐλεύθεραι ἔσονται, καὶ ὡς ἐλευθέρως τῷ κατ᾿ αὐτὰς αὐτεξουσίῳ προσχρήσονται. Οὕτω δέ τοι προεγνωκότος τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ δέοι ἐψευσμένην τινὰ τὴν τῶν ἐσομένων γνῶσιν ἐκείνου λέγειν προειληφέναι, εἰκὸς ἡγεῖσθαι ἐλευθέρας εἶναι τὰς θελήσεις καὶ αὐτεξουσίους, ἅττα αὖ βου-

(1) Παρὰ Γενκίῳ. ἐν Β΄. Μέρ. τῆς Μεταφ. Κεφ. δ΄. in Appendice §. 36.

(2) Βιβλ. Ε΄. Περὶ Θεοῦ Πόλ. Κεφ. θ΄.

(3) Βιβλ. Β΄.

(4) Αὐγ. ἐνθ. αὐτ.

βούλοιντο, προαιρεῖσθαι, λόγος δὲ τοῦ τοιούτου, ἐπεί τοιγε προγνοὺς, οὐχὶ καὶ προδιετάξατο, οὐδέτι εἰς ὑπόστασιν τοῦ ὄντι συμβάλλεται τὸ τῆς προγνώσεως, εἰ τοῦτο μόνον πρόγνωσις εἴη. ,, Ὥσπερ γὰρ δὴ ἡ τῶν παρῳχηκότων μνήμη, ,, οὐδὲν ἀναγκάζει τὰ γεγονότα εἶναι (εἴγε ταῦτα δηλονότι ἐλευθέρως ἐγένετο.) ,, οὕτως ὁ Θεὸς τῇ κατ' αὐτὴν προ- ,, γνώσει οὐκ ἀναγκάζει (τουτέστιν οὐκ ἀναγκαίως ἔσεσθαι ,, ποιεῖ τὰ ἐσόμενα, (εἴπερ δηλ. ἐλευθέρως αὐτὰ ἔσεσθαι.) (1). Καὶ ἡ μὲν πρόγνωσις ἐν τῷ Θεῷ προαιώνιος, τὰ δὲ γινωσκόμενα ἐν χρόνῳ τε καὶ ὑπὸ χρόνον. Κἀκείνη μὲν ἄπειρος, τὰ δὲ πεπερασμένα, καὶ ἡ μὲν ἄτρεπτος, τὰ δὲ τρεπτὰ καὶ ἀλλοιωτά. Κατὰ τὸν αὐτὸν ἄρα λόγον ἐκείνη μὲν ἀναγκαία τε καὶ ἀμετάθετος, τὰ δὲ ἐνδεχόμενα, καὶ ἐφ' ἡμῖν πρὸς τὸ οὕτως, ἢ ἄλλως ἔχειν κείμενα.

Ε'. Ἄρ' οὖν οὐκ ἄμεινον ἦν ἀγαθοὺς ἀνάγκῃ γενέσθαι, ἢ ἐλευθερίας ὀνόματι ἐξεῖναι κακίω αἱρεῖσθαι;

Αὕτη δὴ ἡ τοῦ παρὰ τῷ Γαζαίῳ Αἰνείᾳ Θεοφράστου (2) πρότασις. Πρὸς ἣν Ἀξίθεος εὖ μάλα, καὶ τοῦ Θεοῦ ἀξίως ἀπήντηκεν. ,, Καὶ τίς αὕτη γένοιτ' ἂν (εἰπὼν) ἀ- ,, ρετὴ, δουλεύειν ἠναγκασμένη ψυχή; βίαιον γὰρ οὐδὲν ,, κάλλιστον μάθημα· οὐδ' ἀνάγκῃ τὸ γινόμενον πρὸς εὐδαι- ,, μονίαν ἐπιτήδειον. Πῶς δὲ ἀμείνων ὁ ἄνθρωπος ἦν, εἰ ,, λίθινος ἦν, ὅπου βούλοιτο ὁ τεχνίτης περιφερόμενος, ἢ ,, τινὰ φθόγγον παρ' ἑαυτοῦ παρεχόμενος, ὃν εἰς τὴν ὅλην ,, ἁρμονίαν ὁ Δημιουργὸς συντάσσει καλῶς; (3) Τούτοις σύμφωνα τὰ τοῦ Εὐσεβίου (4)· τὸ γὰρ δίκην ἀψύχων λέγειν κι- ,, νεῖσθαι ἡμᾶς, τῇδε, κἀκεῖσε ὑπό τινος ἔξωθεν δυνάμεως ,, νευροσπαστουμένους, εἰς τὸ ἐπ' ἀνάγκαις ἐθελῆσαι τόδε πρα- ,, ξαι, καὶ ἑλέσθαι παρὰ προαίρεσιν ἕτερα, πῶς οὐκ ἂν εἴη ,, ἀναιδὲς καὶ ἀναισχυντότατον; Οἱ γοῦν ταῦτα ἀποφαίνοντες αὐ-

---

(1) Αὐγ. Βιβλ. Β'. περὶ Αὐτεξ. Κεφ. δ'.
(2) Ἐν Διαλόγ. περὶ Ἀθαν. Ψυχ.
(3) Αὐτ. Αὐτ.
(4) Εὐαγγ. Προπαρασκ. Βιβλ. ς'. Κεφ. ς'.

αὐτὴν, δοκοῦντες κάλλιστα ζητεῖν, τὴν ἀνθρώπου φύσιν, ἄρδην ἀναζρέπουσι, τὸ κάλλιστον ὧν ἔχει καὶ οὐσιωδέστατον ἀφαιρούμενοι. (§. ωμβ'. ωμγ'.) „ Καὶ τὸν Θεὸν αἰτιώ„ μενοι ὅτι οὐκ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον κακίας ἀνεπίδεκτον, „ ἀλλ' αὐτεξούσιον, λανθάνουσιν ἑαυτοὺς αἰτιώμενοι τὸν Θεὸν, „ ὅτι λογικὸν ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὐκ ἄλογον. (1) Ἀλλὰ γὰρ λόγους πρὸς τοὺς τοιούτους (ἀρέσκει γάρ μοι τοῖς Οἰνομάου πρὸς Χρύσιππον, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς καταδουλοῦν πειρωμένους τὸ ἐν ἡμῖν αὐτεξούσιον, χρήσασθαι ῥήμασι) λό„ γους δὴ οὐκέτι πρὸς αὐτοὺς ποιησόμεθα, σκύτος δέτι τὸν „ αὐτῶν λαβόντες, ὡς ἐπ' ἀναγώγους παῖδας τὰς πλευρὰς „ εὖ μάλα καταξαίνουσιν τοὺς αὐτοῦ.

Θεώρημα ΞΗ'.

§. ωμς'. „ Τὰ λεγόμενα πάθη, (ἃς ζωτικάς τινας ὀ„ ρέξεις μετὰ συντόνου καὶ σφοδρᾶς κινήσεως τινὸς ἐν τῷ σώ„ ματι οὔσας, καὶ μάλιστα τοῦ αἵματος, καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ „ ψυχικοῦ εἶναι φαμὲν (§. χπς'.) οὔτ' ἐν μόνῳ τῷ σώ„ ματι, ὡς ἐν ὑποκειμένῳ κείμενα ἐστὶν, οὔτ' ἐν τῇ ψυχῇ „ μόνῃ καθ' ἑαυτὴν, ἀλλ' ἐν τῷ συναμφοτέρῳ.

Εἰ γὰρ ὀρέξεις τινὲς τὰ πάθη ταῦτα τίθενται εἶναι (ἐξ ὑποθ.) ἐν τῇ τὸ ὀρεκτὸν κεκτημένῃ ψυχῇ (§. ωκα'.), καὶ πρὸς αὐτὸ, ἡ ἀπ' αὐτοῦ φερομένη, κείσονται πάντως. Εἰ δὲ καὶ μετὰ κινήσεως τινὸς ἐν τῷ σώματι οὔσων ὑπάρχουσιν, (ἐξ ὑποθ.) καὶ ἐν τῷ σώματι δῆλον ὅτι. Ἄρα κτ.

Πορίσματα.

§. ωμζ'. Α'. Καὶ ποιά τις αἴσθησις ἄρα τὸ πάθος ἂν εἴη, ὡς κατὰ κοινωνίαν τῆς ψυχῆς συμβαῖνον μετὰ τοῦ σώματος.

---

(1) Νεμέσ. περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. μα'.

τος. (§. ψξέ. ψξϛ'. κξ.) Ἡ οὐκ ἄνευ αἰσθήσεως. „ Ταύτῃ τοι καὶ τις πάλαι κίνησιν εἶναι τῆς ὀρεκτικῆς δυνάμεως αἰσθητὴν, ἐπὶ φαντασίᾳ ἀγαθοῦ, ἢ κακοῦ (1) τὸ πάθος ὥρισαι. Ἥτε διαίρεσις τῆς ὀρέξεως εἴς τε τὴν λογικὴν, καὶ ἀπαθῆ, οἵα ἡ κατὰ τὴν βούλησιν εἶναι λέγεται (§. ωλϛ'. ωλζ'.) καὶ τὴν αἰσθητικήν τε καὶ ἐμπαθῆ ἔδοξεν ἔχειν εὖ (2). Ὅ,τε Νεώτερος Καρτέσιος perceptiones, „ aut sensus, aut commotiones animae (3) προσλήψεις, „ ἢ αἰσθήσεις, ἢ ταραχὰς τῆς ψυχῆς οὐκ ἀπεικότως τὰ παθήματα ἀπέδωκεν ὁρισάμενος.

Β'. Διαφέρει δὲ ἡ κατὰ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος πάθη, τῆς κοινοτέρας αἰσθήσεως. α. ὅτι ἡ μὲν ἁπλῶς αἴσθησις, διὰ κινήσεως πραοτέρας τε καὶ ἀταράχου, καὶ τῇ ἁρμονικῇ τοῦ ζώου συστάσει προσηκούσης τελεῖται, ἡ δὲ μετὰ κινήσεως σφοδροτέρας ἐνσκήπτει τῷ ζώῳ, καὶ πολὺν αὐτοῦ τῷ αἵματι, καὶ τῷ ψυχικῷ πνεύματι ἐγγειράσης τὸν σάλον καὶ τάραχον. „ Διὸ δὴ κίνησις παρὰ φύσιν τῇ ὁρμῇ πλεονάζουσα εἶναι „ εἴρηται. (4) Χρῆναι δὲ ἔχειν τὸ πάθος, ὑποπιθῆ, καὶ „ μέγεθος ἀξιόλογον (5). β. Ὅτι ἡ μὲν αἴσθησις, τῇ γνώσει τοῦ αἰσθητοῦ καθ' ἑαυτὴν ὥρισται· τὸ δέ τι πάθος καὶ ὀρέξει συμπίπτει· ἔχει τι, ὡς αὐτὶς ἀναλογισάμενος εἴποι, ὡς ὁ τῆς πρὸς τὴν βούλησιν, οὕτω καὶ πρὸς τὸ πάθος ἡ αἴσθησις.

Γ'. Ἔνθεν τοι οὐκ ἅπαν μὲν πάθος αἴσθησις ἐστὶν, ἡ πᾶσα δὲ πάθος αἴσθησις.

Δ'. Καὶ ἡ ψυχὴ δὲ χωριζομένη τοῦ σώματος, ὥσπερ οὖν ἡ πᾶσα ἄυλος φύσις, τῶν τοιούτων παθῶν ἀνεπίδεκτος ἐστὶν, οἵαπερ καὶ ἁπλῶς τῆς αἰσθήσεως. (§. ψξζ.)

Ε'. Κατὰ δὲ τῆς ἀναισθησίας πάντη τῶν κτηνῶν κατηγο-

( ) Νεμεσ. Κεφ. ιϛ'.

(1) Πορφυρ. Μεταφ. Μέρ. Β'. Κεφ. Ε'. Βουλφίε. Πνευματολ. Κεφ. Ϛ'. §. 210.

(3) Καρτεσ. περὶ Παθ. Μέρ. Α'. Ἄρθρ. 27.

(4) Ἀνδρέας Πετραν. κατὰ Σιμπλ. Βλάχ. ἐν Ἀρμ.

(5) Νεμ. Ανθ. Κεφ. ιϛ'.

γοροῦντας, ἀπαραιτήτως κατηγορητέα τῶν αὐτῶν, σὺν αὐτῇ τῇ τῆς ὁποιασοῦν γνώσεως (§. ψξθ΄.) καὶ αὐτῆς τῆς ὀρεκτικῆς δυνάμεως ἡ ἀπουσία. Καὶ οὐδὲ πεινάσει κατ᾽ αὐτοὺς τὰ κτήνη κυρίως εἰπεῖν, οὐδὲ διψήσει, οὐδὲ πρὸς συνουσίαν ἐξοιστρηθήσεται ὅλως, οὐδὲ μὴ κομιδῇ ἀλγήσει ποτὲ καίτοι μεληδὸν κατατεμνόμενα καὶ σπαραττόμενα, οὐ μᾶλλον ἢ τὰ φυτὰ ἐκπρεμνιζόμενα, καὶ ἀποφλοιούμενα. Ὅθεν δὴ τοῖς θαυμαστῶς οὕτω φιλοσοφοῦσιν, οὐδὲ τὴν ἄλογον ὄρεξιν, ἄλογον ἀλόγως ὀνομαστέον, πλὴν ὅσον ἐν ἀνθρώποις τοῖς νοῦ καὶ λόγου μετέχουσι, βουλῆς οἱασοῦν ἡγεῖται καὶ σκέψεως.

Θεώρημα ΞΘ΄.

§. ωμη΄. „Ἐπὶ τῶν ὀρεκτικῶν παθῶν, συμβαίνει τις „τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι ἀμοιβαία ἀλληλενέργεια, εἴτουν „ἀλληλοπάθεια, κἂν ὁ τρόπος ᾖ ἡμῖν ἀγνοούμενος.

Τὸ δὴ Α΄. μέρος, ἐξ αὐτῆς δῆλον τῆς συνειδήσεως. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδ᾽ ἐν μόνῃ τῇ ψυχῇ ἐνιδρυμένον τὸ πάθος ἐστίν, οὐδ᾽ ἐν μόνῳ τῷ σώματι, ἀλλ᾽ ἐν τῷ συναμφοτέρῳ (§. ωμς΄.) καὶ ποιά τις αἴσθησις ἐστὶν αὐτὸ κατὰ κοινωνίαν (§. ωμζ΄.) τῶν τε ἔσω καὶ τῶν ἔξω τῶν ἐν ἡμῖν περαινομένων, ὁποτέρωθεν ἂν τὸ πάθος, τὸ ἐνδόσιμον σχοίη, ἐπὶ θάτερον ἀνάγκη μεταχετεύεσθαι, καὶ ὑπ᾽ ἀλλήλων οὕτως ἐν τοῖς πάθεσι, τὰ ἐξ ὧν ὁ ἄνθρωπος συγκεκρότηται, ἄγεσθαι, καὶ φέρεσθαι, ὡς μηδὲ τὸ σῶμα ἀτρεμεῖν πεφυκέναι, τῆς ψυχῆς πρὸς τοῖς ἐμπαθῶς ὀρεκτοῖς ἐχούσης, μηδὲ τὴν ψυχὴν ἀνάπαλιν ἀδιαφορεῖν, τοῦ σώματος προσπαθέστερον συνταρασσομένου. Ὅρα ἐν ταῖς ὑποθέσ. (§. χπη΄.)

Ἀλλὰ καὶ τὸ Β΄. οὐδεὶς ἂν οὕτω θρασὺς δογματιστὴς εἶναι θελήσειεν, ὡς οὐκ ἂν ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος αὐτοῦ τὴν τοσούτου πράγματος προσμαρτυρήσειεν ἄγνοιαν. Εἰ γὰρ ὅπως ἡ ψυχὴ πνεῦμα οὖσα, τῷ ὁπωσοῦν κινεῖσθαι, παραίτιος τῷ σώματι γίνεται (§. ψξα΄.) ἀνείκαστον ὅλως καὶ ἀτέκμαρτον, ἡμῖν τε καὶ πᾶσι τοῖς ἐπιεικῶς φιλοσοφοῦσι φθάσαν προσωμολόγηται, πόσῳ δὴ μᾶλλον ἐν ἀγνοίας ἀδύτοις ἀποκείσεται ὁ λόγος, καθ᾽ ὃν ἀνάπαλιν ἡ ὕλη, οἵα ἂν ᾖ,

διά-

διάθεσιν καὶ ἀλλοίωσιν ὁποιανοῦν τῇ ψυχῇ πνεῦμα οὖσῃ προσεμποιοῦσαι; Ἆρα, κτ.

Σχόλιον.

§. ωμθ'. Τῆς ψυχῆς τι τῶν καταθυμίων αὐτῇ ὄντων ἀναστρεφούσης τοῖς λογισμοῖς, ῥᾷόν πως αὐτίκα καὶ ἑτοιμοτέρα γίγνεται τοῦ αἵματος ἡ φορά, πλείων δὲ καὶ δαψιλεστέρα τοῦ πνεύματος ἡ διάχυσις. Ἄττει δέ πως ἡ καρδία, πλατύνονται δὲ σφυγμοί, ὄμμα δὲ χαροπόν, καὶ πρόσωπον ἐν φαιδρότητι θάλλον, τῷ τε ἐπανθοῦντι τῆς χρόας ἐπισήμου παρεπιδεικνυμένης τὸ γαῦρος, καὶ τῷ ἐπιτρέχοντι τοῦ μειδιάματος, τἄνδον τῆς ψυχῆς λαμπρῶς καταγγέλλει· τοὐναντίον δὲ εἴ τι τῶν ἀηδεστέρων τῇ ψυχῇ διενθυμηθῆναι ἐπέλθοι, καὶ τῷ σώματι αὐτοῦ ταῖς εἰρημέναις διαθέσεσι τὰς ἐναντιωτάτας ἐπισυμβαίνει παθαίνεσθαι· ὠχρός τε γὰρ εἶναι παρειὰς καὶ βλέμμα σκυθρωπόν, καὶ στεναγμὸς πολλάκις καὶ δάκρυον, σφυγμοί τε στενούμενοι, καὶ τὸ σπλάγχνον τῆς καρδίας ὑπεκλεῖπον, καὶ πνεῦμα, καὶ αἷμα νωθέστερά τε καταστάντα εἰς κίνησιν, καὶ ἀμβλύτερα, τῆς ψυχῆς ἀριδήλως τὴν ἀθυμίαν μηνύει. Εἶτ' ἀνάπαλιν τοῦ σώματος κακουμένου, καὶ τοῖς ἀλγεινοῖς κατατεινομένου τῇ ψυχῇ ἐκ τοῦ ἀκολούθου δυσθυμία καὶ λύπη, προσιόντως δὲ καὶ νόσοις διατιθεμένου, ἀθυμία καὶ πένθος. Καὶ ἐν θυμοῖς δέ, καὶ ἐπιθυμίαις, καὶ ἐλπίσι, καὶ φόβοις, οὕτως ἀπαραίτητος ἐστὶ καὶ ἄφυκτος ἡ τῶν μερῶν αὐτῶν ἀλληλοπάθεια, ὡς ταύτης ἀρθείσης μηδὲ τὸ πάθος συνίστασθαι. Διὸ καὶ εἴτω ἐκ μακρᾶς ἕξεως, ἢ μᾶλλον ἐκ θείας τινὸς μοίρας, ἀσυμπαθῆ ἔχειν περί τι τῶν ἔσω τὰ ἐκτὸς γίνονται, ἢ ἀνάπαλιν, τῷ τῆς ἀπαθείας πλεονεκτήματι τὸν τοιοῦτον περισεμνύνειν εἰώθαμεν, τῆς ἐν αἵματι καὶ σαρκὶ ἀσθενείας τιθέμενοι κρείττονα. Τῇ μὲν οὖν Πηνελόπῃ ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀλληλοπαθείᾳ τὸ πάθος καταφαίνεται.

„ Ὣς τῆς τήκετο καλὰ παρήϊα δακρυχεούσης.
„ Κλαιούσης ἑὸν ἄνδρα παρήμενον. Αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς

τοῦ ἀσυμπαθοῦς τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω κινήματα θαυμασίως παρέφαινε τὴν ἀπάθειαν. Καὶ γὰρ

„ Θυμῷ μὲν γοόωσαν ἐλέαιρε ἑὴν γυναῖκα,
„ Ὀφθαλμοὶ δ' ὡσεὶ κέρα ἕστασαν, ἠὲ σίδηρος.
„ Ἀτρέμας ἐν βλεφάροισι, δόλῳ δ' ὅγε δάκρυα κεῦθεν.

Ὁ δὲ ἐν τῇ τοῦ πλεονάζοντος ὑφαιρέσει τὸ μετριοπαθὲς παρεπιδεικνύμενος, τὸν ἄνθρωπον ἐλέγχει, ᾧ συνδιατίθεται μὲν ὑπ' ἀλλήλων κατὰ φύσιν τὰ μέρη, κολάζεται δὲ τὸ χεῖρον, τῷ κρείττονι ὑπεῖκον καὶ ὑπερέχοντι. Καὶ καλῶς πάλιν Ὅμηρος εἰπών·

„ Τοῦ δ' ἀγαθοῦ οὔτ' ἂρ τρέπεται χρώς, οὐδέ τι λίην
„ Ταρβεῖ,

„ Τὸν φόβον οὐκ ἀφεῖλεν, ἀλλὰ τὸν ἄγαν φόβον, ᾗ καλῶς τῷ Πλουτάρχῳ σεσημείωται·

Ἀλλὰ γὰρ (ὁ τὸ Β'. λέγων) τίς ἂν ἐξειπεῖν ἔχοι, καὶ διερμηνεῦσαι ὅπως ἡ ψυχὴ ὑπὸ τοῦ σώματος ἄγεσθαι καὶ φέρεσθαι πέφυκεν; ὅπως ἡ ἄϋλος φύσις, ᾗ μηδὲν παρὰ τὸ γινώσκειν καὶ ἁπλῶς βούλεσθαι, προσῆκον εἶναι κατ' οὐσίαν νοεῖται, τὰς κατὰ τὰς εὐθυμίας καὶ δυσθυμίας, ἐπιθυμίας τε καὶ ὀργάς, καὶ ἐλπίδας, καὶ πτοίας, καὶ τὰς λοιπάς, ὅσαι τοῦ τοιούτου γένους εἰσίν, ἀλλοιώσεις, καθ' αὑτὴν τρέπεσθαι καὶ ἀλλοιοῦσθαι δύναται; τῶν δὲ τοιούτων καὶ ἐπιτάσεως καὶ ἀνέσεως οὐκ ἀνεπιδέκτων ὁμολογουμένων, πῶς ἡ ἀπλουστάτη οὐσία, τὸ κατ' αὐτὰς μᾶλλον ὑποστήσεται καὶ τὸ ἧττον; Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ πολλοῖς ἐπῆλθε τῶν Νεωτέρων, ἀρχαῖον δόγμα ἀνορύξαι ἐκ πολλοῦ κείμενον, καὶ μέσην τινὰ ψυχῆς καὶ σώματο, οἷον ψυχὴν ἄλλην ὑποθέσθαι τὴν τὰ πάθη τῆς ἀλογίας, καὶ τὰς κατ' αὐτὰ ἀλλοιώσεις ἀναδεχομένην (1), ὃ δὴ πάλαι τις παρὰ Πλάτωνι ἐπρεσβεύετο. Ὑπὲρ οὗ καὶ Πλούταρχος ὁ Χαιρωνεὺς ἵσταται (2) περὶ τὴν τῆς ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ἐν ἀνθρώπῳ διπλόην, ἥτις (ᾗ φησὶν) ἡ ἐμ-

(1) Γασσενδ. Κυδβόρθ. καὶ ἄλλοι παρὰ Γενουεσ. ἐν Β'. Μέρ. τῆς Μεταφ. Ὁρ. α'. Σχόλ. Καὶ ὁ αὐτ. ἐν Πρατ. τε. Ἀριθμ. 5.

(2) Ἐν τῷ περὶ τῆς Ἠθικ. Ἀρετῆς.

ἡ ἐμφανεστέρα ἐστί, καὶ ἑτέραν μίξιν εἰσάγων „ καθ' ἣν αὐ„τῆς ἐστι τῆς ψυχῆς ἐν ἑαυτῇ συνθετόν τι, καὶ διφυές, καὶ „ ἀνόμοιον, ὥσπερ ἑτέρου σώματος τοῦ ἀλόγου πρὸς τὸν λό„γον ἀνάγκῃ τινὶ καὶ φύσει συμμιγνυμένου, καὶ συναρμοσθέν„τος. Ἔκ τε τοῦ Πυθαγόρου τεκμαιρόμενος, τοῦ διὰ τῆς Μουσικῆς τὸ ἄλογον τοῦτο κηλεῖν καὶ παραμυθεῖσθαι σπουδάσαντος, καὶ ἐκ τοῦ Πλάτωνος ἀναμφίδοξον τιθέμενος, τό, ὥσπερ οὖν τὴν τοῦ παντὸς ψυχήν, οὕτω τοι καὶ τὴν ἀνθρώπου, ἐκείνης οὖσαν ἀπόμοιραν, μὴ ἁπλῆν εἶναι καθ' αὑτὴν οὐδὲ μονοειδῆ τινα, οὐδ' ἀσύνθετον. Ἡ μέντοι τῆς τρίτης ταύτης οὐσίας θέσις, ἄτοπός τε ἐστί, καὶ οὐδὲν εἰς διασάφησιν τοῦ κατὰ τὰ πάθη συμβαίνοντος τῇ ψυχῇ συνεισφέρουσα, οὐδὲν ἐλαττόνων, εἰ μὴ καὶ πλειόνων δυσχερειῶν τὸ πρᾶγμα ἐμπίπλησιν. Εἰ γὰρ ἄϋλόν τι κἀκεῖνο, πῶς τῇ ὕλῃ συμπεριενεχθήσεται; πῶς ὑπὸ τοῦ σώματος πείσεται; εἰδ' ὕλη τις, ὅσον αὖ καὶ διαφέροι λεπτότητι τὸν τῆς ὕλης λόγον μὴ ἀποβάλλουσα, πῶς αὖθις τῷ ἀΰλῳ τῆς ψυχῆς κοινωνήσει, τῶν ἃ παθαίνεται. Εἰδ' οὐκ οἶδ' ὅ,τι τούτων οὐδέτερον εἶναι φήσωσιν, αὐτὸ δή, ζόφῳ ζόφον προσεπιχέουσι, καὶ ἀγνοίᾳ ἐκ μέσου ποιῆσαι πειρῶνται τὴν ἄγνοιαν. Εἰ δὲ πως μηδὲν τῆς ψυχῆς ὑπὸ τῶν παθῶν κινεῖσθαι τὸ λογικὸν λέγουσι, τὸ δέ τοι ἄλογον, θαυμαστὸν ὅσον πάλιν ἐκθρώσκει τοῦ λόγου ἀπορειῶν οὐκ ἐρῶ σμῆνος, ἀλλὰ σφηκιάν. Τί γάρ, τὸ τὴν ἁπλῆν ψυχὴν ἐξ ἐναντίων συγκροτεῖν ἐθέλειν ἀλογώτερόν τε, καὶ βιαιότερον; Πῶς δὲ οὐδὲν ἐκ τοῦ πάθους τῷ λογικῷ ἐπισυμβαίνει, εἰ τοῦτο ἐκείνῳ συνδιαστρέφεται; πῶς δ' οὐδὲν ἐκ τοῦ λογικοῦ τῷ ἀλόγῳ, εἰ ὑπ' ἐκείνου τοῦτο μορφοῦται, καὶ διευθύνεται; Ἀλλ' οὐδὲν ἐπιεικῶς ἐκ τοῦ πλάσματος ὄφελος. Καὶ ὁμολογητέον τοίνυν, τὴν μὲν τῶν ἐν ἀνθρώπῳ μερῶν κατὰ τὰ πάθη ἀλληλοπάθειαν, ὡς ἐναργές τι δόγμα καθ' ἑαυτό, καὶ αὐτόπιστον. Συνομολογητέον δὲ τῷ δόγματι καὶ τὸν τρόπον εἶναι ἀπερινόητον, οἷα πολλὰ τῶν ἐν τῇ Φιλοσοφίᾳ καὶ ἄλλα, ὧν τὸ ὅτι ἐστὶ γινωσκομένου, τὸ ὅπως τε καὶ διατί ἐστιν, ἠγνόηται.

Πορίσματα.

§. ωι'. Α'. Ὀρθῶς ἂν ἔχον ἐντεῦθεν μοι δοκεῖ ἀποφαίνεσθαι ὡς αἱ κατὰ τὰ πάθη ὁρμαί, ὅτε μὲν ἀπὸ τῆς ψυχῆς, ὡς ἐξ αἰτίας ἐγείρεσθαι ἄρχονται, ὅτε δὲ ἐξ αὐτοῦ τοῦ σώματος. Διόμοι καὶ ὁ τὸ περὶ παθῶν ἐκπονήσας Νεώτερος (1) οὐκ ἀκριβής, ὁ τῇ κινήσει τοῦ ζωτικοῦ πνεύματος, ὡς αἰτίῳ παρακτικῷ τὰ πάθη ἀνατιθέμενος, ὅ,τι τοῦτον ἀπευθύνειν νομίζων, ὡς δῆθεν τὴν τάξιν τῆς φύσεως διαστρέψαντα, καὶ τῇ ἑνούσῃ ψυχῇ προκαταρκτικῶς τὰ πάθη ἀποδιδοὺς (2) οὐ πάνυτοι δίκαιος. Τὸ γὰρ δὴ ταῖς ἀντιλήψεσι τῶν ἀγαθῶν ἢ κακῶν τὰ πάθη πρώτιστα διεγείρεσθαι ἀληθὲς ὂν οὐδὲν ἧττον, ἢ τῇ παραστάσει τε καὶ παραμονῇ τῇ ἐκείνων συνεπιδιδόναι ταῦτα, καὶ ἐπιρρώννυσθαι (§. χπα'.) οὐδὲ τοῦτο ψευδές ἐστιν, ὡς ποτὲ μὲν σωματική τις προσβολή, καὶ διάθεσις ἔξωθεν ἐπιοῦσα τὴν ἀντίληψιν ἐνειργάσατο, ὑφ' ἧς ἡ ὁρμή, καθ' ἣν τὸ πάθος· ἄλλοτε δ' ἀνάπαλιν ἡ ψυχὴ αὐτή, καὶ ἄνευ τῆς ἐκ τοῦ σώματος ἀφορμῆς, τό τε ὀρεκτὸν ἐξ ἑαυτῆς προσεῖχε, καὶ τὴν ἐν τῷ σώματι τρικυμίαν αὐτοβουλήτως ἐκίνησε.

Β'. Ὅτι δὲ τὰ πάθη οὐκ ἔξω τῆς τοῦ λόγου γίνεται ἐπικρατείας αὐτόθεν καταφανές. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν παθῶν, νῦν μὲν τὸ σῶμα προκατάρχει, νῦν δ' ἡ ψυχὴ αὐτοκινήτως καθάπερ εἴρηται (ἄνωτ.) τῷ ἴσῳ λόγῳ ἡ ψυχὴ παρ' ἑαυτῇ κείμενον ἔχει, ὥσπερ δὴ τὸ μὴ εἰς πάθος τοῦ σώματος ἡγεῖσθαι, οὕτω τοι τὸ μηδὲ ἕπεσθαι. (ὅρα §. χπζ'. καὶ §. ωμδ'. Ἀριθμ. Γ'.) Διὰ τοῦτο δὴ τοῦ ἀλόγου εἰς τὸ ἐπιπειθὲς τῷ λόγῳ, καὶ μή, παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει (3) διῃρημένου, τὰ πά-
„ θη ἐπιπειθῆ τῷ λόγῳ καὶ κατήκοα εἴρηται γίνεσθαι, ὅτι
„ πε-

(1) Καρτέσ. Περὶ Παθ. Μέρ. Α'. Ἄρθρ. 27.
(2) Γενουήσ. Μεταφ. Μέρ. Β'. Ὁρισμ. ιί. Σχόλ.
(3) Ἐν τοῖς Ἠθικοῖς.

„ πέφυκε πείθεσθαι λόγῳ, καὶ κινεῖσθαι, ὡς ἂν ὁ λόγος
„ κελεύῃ ἐπὶ τῶν κατὰ φύσιν ἐχόντων ἀνθρώπων (1).

Θεώρημα Ο'.

§. ωνα'. „ Ἀχωρίστως τοῖς πάθεσιν ἡδονῆς, ἢ λύπης „ παρέπεται αἴσθησις, κατὰ τὸ μᾶλλον, καὶ ἧττον.

Ἡ γὰρ κατὰ τὰ πάθη τῷ τε ζωτικῷ πνεύματι, καὶ τοῖς ἄλλοις ὑγροῖς, καὶ διὰ τούτων τοῖς στερεοῖς ἐγγινομένη ἀλλοίωσις, ἤτοι, ὡς ἡ κατὰ φύσιν τοῦ σώματος ἀπαιτεῖ ἁρμονία τελεῖται, κἀντεῦθεν ἡδονῆς, ἢ οὐχ οὕτως, καὶ ἡ τῆς λύπης αἴσθησις ἐκ τοῦ σύνεγγυς. Τὰ δὲ σωματικὰ ταῦτα κινήματα οὐκ ἰσομέτρως ἀεὶ ἔχοντα ἐπιτάσεις δέχεται καὶ ὑφέσεις, ἄλλοτε ἄλλως· ὥστε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, ἐν τοῖς πάθεσιν, ἡ τῆς ἡδονῆς, ἢ λύπης αἴσθησις ἐστὶν ἀχώριστος.

Σχόλιον.

§. ωνβ'. Διακριτέον ἐν τούτοις τὸ ἡδὺ καὶ τὸ λυπηρὸν, ᾗ κατ' ἰδίαν σκοπούμενα, τῶν τοῦ ὀρεκτικοῦ ἐπικλίσεών τε καὶ ἀποστροφῶν τελικῶς κινητικὰ γίνεται. (§. ωκθ'.) Διακριτέον δὲ καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐπιτυχίας, ἢ ἀποτυχίας τοῦ τέλους παρεπομένην ἡδονήν τε καὶ λύπην, (§. Αὐτ.) τῶν γὰρ τοιούτων μετείη ἄν ποτε τῇ ψυχῇ, κἂν ταῖς κατὰ βούλησιν οὔσῃ λογικὴν ἀπαθεστέραις ὀρέξεσιν. Ὡσαύτως δὲ οὐδὲ περὶ τῶν κατὰ θεωρίαν ἡδονῶν, οἵας ἐν τοῖς μαθήμασιν ἥδεσθαι φαμὲν τὰς ψυχὰς τῶν φιλεπιστημόνων, οὐδὲ περὶ τῶν ἐν ταῖς „ καλαῖς πράξεσιν, ἃς οὐ πάθη, ἀλλὰ πείσεις καλεῖν εἰώ„ θασιν. (2) Εἰ βούλει δὲ καὶ τὰς κατ' αἴσθησιν ψιλὴν ἡδονὰς ἢ λύπης οὐδέ μοι ὑπέξελε τῷ λόγῳ, οἷον εἴτις ἠδά-

δυς

(1) Νεμέσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. ιϛ'.
(2) Αὐτ. Κεφ. ιη'.

δὺς ὀσφρησάμενος, ἢ τερπνόν τι ἰδών, ἢ γλυκέως ἀπογευσάμενος, ἡδέως διατεθείη τὸ αἰσθητήριον, ἢ γοῦν ἀηδῶς τοὐναντίον, εἰ δυσώδους ὀσφρήσαιτο, ἤ τι αἰσχρὸν ἰδεῖν καὶ ἀκαλλὲς ἴδοι, ἢ πικροῦ γεύσοιτο, ἢ συμφώδους, καὶ τῶν τοιούτων. Περὶ δὲ ἐκείνων μάλιστα ἐκδεκτέον ἐνταῦθα, ἃς ἐν ᾧ τὸ πάθος μετά τινος ταραχῆς ἐπισήμου, ἐν ἡμῖν κρατεῖ, κατ' ἐνδοτέραν τινὰ ἥκιστα λανθάνουσαν ἡμᾶς αἴσθησιν, ἡδονὰς αἰσθανόμεθα καὶ λύπας. Αἱ γὰρ τοιαῦται ὀπαδοί πως εἰσὶ τοῖς πάθεσι, καὶ τούτοις συναύξουσι, καὶ συνεπιδιδόασιν, ἢ συμφθίνονται καὶ συναπομαραίνονται ἀναλόγως, ὁποία ποτ' ἂν ᾖ, ἡ ἐν τῷ αἵματι καὶ τοῖς πνεύμασιν ἐπισυμβαίνουσα ἀλλοίωσις, καὶ μεταβολή. Παρὰ δὲ τὰς ὀπαδοὺς δὴ ταύτας τοῖς πάθεσιν οὔσας ἡδονάς τε καὶ λύπας· καὶ ἡ ἐκ θυμηδίας διάθεσις τῆς ψυχῆς, καὶ ἡ ἐκ τῆς ταύτῃ ἀντιθέτου ἀθυμίας, οὐκ ἄνευ σωματικῆς ἀλλοιώσεως γινόμεναι ἡδοναὶ καὶ λῦπαι εἰσίν, οὐχὶ τοῖς πάθεσι παρεπόμεναι, πάθη δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις μάλιστα τὰ ἐπισημότατα. Τῶν τοίνυν σωματικῶν ἡδονῶν, αἳ τοῖς πάθεσιν ἕπονται, τὴν διανομὴν ἄριστα ὁ Νεμέσιος διαιτήσας ὑπέθετο (1). „ Τούτων
„ αἱ μὲν εἰσὶ (φησὶν) ἀναγκαῖαι ἅμα καὶ φυσικαί, ὧν
„ χωρὶς ζῆν ἀδύνατον· ὡς αἱ τροφαὶ αἱ τῆς ἐνδείας ἀ-
„ ναπληρωτικαί, καὶ τὰ ἐνδύματα ἀναγκαῖα. Αἱ δὲ φυσι-
„ καὶ μέν, οὐκ ἀναγκαῖαι δέ, ὡς αἱ κατὰ φύσιν, καὶ κατὰ νό-
„ μον μίξεις. Αὗται γὰρ εἰς μὲν τὴν διαμονὴν τοῦ παντὸς
„ γένους συντελοῦσι, δυνατὸν δὲ καὶ χωρὶς αὐτῶν ἐν παρ-
„ θενίᾳ ζῆν. Αἱ δὲ οὔτε ἀναγκαῖαι, οὔτε φυσικαί· ὡς ἡ
„ μέθη, καὶ ἡ λαγνεία, καὶ αἱ πλησμοναὶ τὴν χρείαν ὑ-
„ περβαίνουσαι· οὔτε γὰρ εἰς διαδοχὴν τοῦ γένους ἡμῶν συμ-
„ βάλλονται, ὡς ἡ κατὰ νόμον συνουσία, οὔτε εἰς σύστασιν
„ τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ προσβλάπτουσι. Τῷ τοίνυν κατὰ Θεὸν
„ ζῶντι μόνας μεταδιωκτέον τὰς ἀναγκαίας ἅμα καὶ φυσι-
„ κὰς ἡδονάς· τῷ δὲ μετ' ἐκεῖνον, ἐν δευτέρᾳ τάξει τῆς ἀ-
„ ρετῆς τεταγμένῳ, ταύτας τε, καὶ τὰς φυσικὰς μέν, οὐκ ἀ-
„ να-

(1) Νεμέσιος Κεφ. ιη'.

„ ναγκαίας δὲ, μετιτέον μετὰ τοῦ προσήκοντος καὶ μέτρου, καὶ
„ τρόπου, καὶ καιροῦ, καὶ τόπου· τὰς δὲ ἄλλας φευκτέον παν-
„ τὶ τρόπῳ· ἁπλῶς δὲ ἡγητέον ταύτας εἶναι καλὰς ἡδονὰς,
„ τὰς μὴ συμπεπλεγμένας λύπῃ, μήτε μεταμέλειαν ἐμ-
„ ποιούσας, μήτε βλάβης ἑτέρας γεννητικὰς, μήτε τοῦ με-
„ τρίου παραχωρούσας, μήτε τῶν σπουδαίων ἡμᾶς ἔργων ἀ-
„ φελκούσας ἐπὶ πολὺ, ἢ καταδουλούσας.

Θεώρημα ΟΑ'.

§. ωνγ'. „ Τὰ πάθη τῶν ζώων ἁπλῶς ἐστὶν ἀναγκαῖα·
„ οὐδὲν ἧττον δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐπωφελῆ ἐστι, καὶ ᾗ ἄνθρω-
„ πος, εἰ μὴ εἰς ὑπερβολὰς ἢ διεκπίπτοντα.

Ἐπειδὴ γὰρ ἐστὶ τῶν ὀρέξεων, εἰς τὸ ζῶον, ὅσα μὲν εἰς σύστασιν τὴν ἑαυτοῦ καὶ σωτηρίαν συντελοῦντα ἐστὶν, ἥπερ ἔχει δυνάμεως, μεταδιώκει, ὅσα δὲ εἰς φθορὰν φέροντα, ἐκκλίνει καὶ διαφεύγει. Ἄρα τὸ Α'.

Τῷ δὲ ἀνθρώπῳ, ὃς νοῦς ἐστὶ (Σωκρατικῶς φάναι) ἐν σώματι, πολλοῖς μὲν προσεκτέον, πολλῶν δὲ ἀφεκτέον, οἷς ἂν ἀλύπως τε καὶ ἀσφαλῶς τὸν σωματικὸν δὴ τοῦτον διανύσειε βίον. Πρὸς ἃ δὴ, κατὰ μέτρον, τὸ ὑπὸ τοῦ λόγου ὁριζόμενον, διεγείρεσθαι πέφυκεν, καὶ κινεῖσθαι. Ἄρα καὶ τὸ Β'.

Σχόλιον.

§. ωνδ'. „ Ἔστι γοῦν καὶ ταῦτα τὰ πάθη συστατικὰ τῆς
„ ζωώδους οὐσίας. Ἄνευ γὰρ τούτων, οὐκ ἔστι συστῆναι τὴν
„ ζωήν. (1) Οὐ γὰρ οὐδ' ἂν τὰς φύσει παρεπομένας αὐτοῖς ἐνδείας πληροῖ, μὴ ὑπὸ πείνης κινούμενα καὶ δίψης τὰ ζῶα, ἐπείγοιτο, καὶ οὐδὲ τῶν οἰκείων ἀντέχοιτο, οὐδὲ τῶν ἀλλοτρίων ἀπέχοιτο, μὴ ὑπὸ μὲν ἐκείνων ἡδέως, ὑπὸ δὲ τούτων ἀηδῶς

(1) Νεμέσ. Κεφ. ιε'.

δῶς διατιθέμενα. Οὐδὲ μὲν οὖν σφίσιν ἀμύνεσθαι, καὶ διασώζειν ἑαυτὰ τῶν πολεμίων, ἑτοίμως ἂν ἔχοι, μὴ ὑπὸ θυμοῦ ἐντόμενα, οὐδὲ τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ ἑαυτῶν εἴδους φροντίζοι, μὴ πρὸς συνουσίαν ὀργῶντα, οὐδ᾽ αὖ τῶν φιτύντων αὐτοῖς ἐπιμεληθείη, μὴ φιλοπαθῶς πρὸς αὐτὰ ἔχοντα. Καὶ τῷ ἀνθρώπῳ δὲ, εἴτις κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς, πρὸς μηδὲν μὲν ὄντα χρήσιμα, νοσήματα δὲ ἄττα, καὶ κακώσεις τινὰς εἶναι ἁπλῶς τὰ πάθη ἀποφαίνοιτο, ἧττον ὁ τοιοῦτος οὐδὲν τῆς ἀψύχου στοᾶς, κρίνειν ἔοικε τὸν ἄνθρωπον ἐμψυχότερον. Πῶς γὰρ οὐκ ἀναγκαῖα τῷ ζωτικὸν ἕλκοντι τὸν ἐπὶ γῆς βίον, τὰ τῆς ζωώδους συστάσεως παρακολουθήματα; Εἰ δὲ καὶ ἀρετὴ τὸ ἰδιάζον ἀνθρώπῳ, καὶ περισπούδαστον, πῶς οὐ συντελῆ ἔσται αὐτῇ τὰ ὀρεκτικὰ ταῦτα κινήματα, ἃ καὶ πρὸς ἀρετὴν κέντρα γίνεται, καὶ ἀρεταὶ ἄντικρυς εἰσὶν, εἰ μόνον ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ εἶεν ῥυθμιζόμενα λόγου, μηδ᾽ εἰς ἀμετρίας ἐκπίπτοντα; „ἔοικε γὰρ συνῳκειῶσθαι τοῖς πάθεσι τὴν τοῦ ἤθους
„ἀρετὴν, ὡς Ἀριστοτέλης φησίν. (1) Ταύτητοι οὐδὲ βούλε-
„ται ὁ λόγος τὸ πάθος ἐξαιρεῖν παντάπασιν. (οὔτε γὰρ
„δυνατὸν. οὔτε ἄμεινον). Ἀλλὰ ὅρον τινὰ, καὶ τάξιν ἐπι-
„τιθεὶς αὐτοῖς, τὰς ἠθικὰς ἀρετὰς οὐκ ἀπαθείας οὔσας,
„ἀλλὰ συμμετρίας παθῶν, καὶ μεσότητας ἐμποιεῖ. (2)
„Τὰ γὰρ πάθεα τᾶς ἀρετᾶς ὕλα· περὶ ταῦτα γὰρ καὶ ἐν
„τούτοις αἱ ἀρεταί. (3) Καὶ δεῖ τοίνυν ἕξιν τοῦ δέοντος ὑ-
„πάρχοισαν τὰν ἀρετὰν, καὶ μεσότητα τῶν παθέων, μή-
„τ᾽ ἀπαθέα, μήτ᾽ ἐκπαθέα ἦμεν· ἁ μὲν γὰρ ἀπάθεια
„ἀπαρόρμητον καὶ ἀνενθουσίαστον, παρέχεται τὰν ψυχὰν
„ποτὶ τὸ καλόν· ἁ δ᾽ ἐκπάθεια συμπεταραγμένον, καὶ ἀ-
„νεπιλόγιστον. (4).... γίνεται γὰρ ἐκ τῶν παθέων ἁ ἀ-
„ρετὰ, καὶ γεννηθεῖσα πάλιν σὺν αὐτοῖς συνίσταται.....
„Οὐκ ἀφελεῖν οὖν δεῖ τὰ πάθεα τῆς ψυχῆς, οὔτε γὰρ ὠ-
„φέλιμον, ἀλλὰ συναρμόσασθαι ποτὶ τὸ λόγον ἔχον τὸ
„δέοντος, καὶ τοῦ μετρίου.

Σχό-

(1) Ἠθικ. Βιβλ. ί. Κεφ. η.
(2) Πλούταρχ. Περὶ Ἠθικ. Ἀρετ.
(3) Θεαγὴς ὁ Πυθαγορ. Περὶ Ἀρετῶν. (4) Αὐτ. Αὐτ.

Σχόλιον Β'.

§. ωνέ. Οὐκ ἄπο δὲ σκοποῦ τοξεύειν δόξαιμεν οὐδ' ἐνταῦθα, εἰ συντόμως περὶ ἑνὸς ἑκάστου τῶν παθῶν διελθοίμεν, ἅς τε διαφορὰς ἔχει πρὸς ἄλληλα αὐτὰ, καὶ τίνα τὰ παρεπόμενα ἑκάστῳ ὑποτιθέμενοι. Ἐνστησόμεθα δὲ τὸν λόγον ἀπὸ τῆς ἡδονῆς ἀρξάμενοι καὶ τῆς λύπης. Ἡδονὴ καὶ λύπη, οὐχ ἢ δὴ τοῖς λοιποῖς τῶν παθῶν ὀπαδοί τινες γινόμεναι διαθέσεις (§. ωνά. ωνβ'.) ἢ δὲ, αὐτὸ τοῦτο, πάθη ὄντα καὶ αὐτὰ, τῶν παθῶν ἁπάντων κρίνεται τὰ κεφαλαιωδέστατα, καὶ ἀφ' ὧν, οἱονεὶ ῥιζῶν, τὰ ἄλλα ἔοικεν ἀναφύεσθαι· „ (1) τῶν δὲ παθέων ἡδονὰ καὶ λύπα ὑπέρτατα. (2)

Ἡδονή.

§. ωνς'. Ἔστι δὲ ἡδονὴ ἁπλῶς ἡδεῖά τις καὶ φαιδρὰ διάθεσις τῆς ψυχῆς, ἐπὶ ἀντιλήψει ἀγαθοῦ παρόντος, ἐπίσημόν τινα ἀλλοίωσιν ἐμποιοῦσα τῷ σώματι. Διὸ καὶ κίνησιν λείαν αὐτὴν ὡρίσαντο, τῆς κατὰ τὴν λύπην τραχυτέρας οὔσης κινήσεως ἀντιδιαστελλομένην. Ἰδιαίτερον δὲ ἡδονὴ ἄλογος ἐστὶ φασὶν ἔπαρσις· ἡ δὲ χαρὰ εὔλογος ἔπαρσις· καὶ ἀσμενισμὸς ὁ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τοῖς ἀπροσδοκήτοις· καὶ ἡ ἐπὶ τοῖς τοῦ σώφρονος ἔργοις εὐφροσύνη. Εὐθυμία δὲ, ἡ ἐπὶ διαμονῇ, καὶ ἀνεπιζητησία παντός. Καὶ ἡ μὲν δι' ὤτων ἡδονὴ κήλησις· ἡ δὲ δι' ὄψεως τέρψις, οἱονεὶ ῥέψις τις οὖσα, καὶ προκοπὴ τῆς ψυχῆς ἐπὶ τὸ ἀνειμένον. Διάχυσις δὲ, ἀνάλυσις ἀρετῆς. Ἐπιχαιρεκακία δὲ ἡδονὴ ἐπὶ τοῖς τῶν πέλας ἀτυχήμασιν· ἐπὶ τέρψεις δὲ καὶ ἡδονὴ καταστηματικὴ ἀκούει, ἡ ἐπ' ἀναιρέσει ἀλγηδόνων, καὶ οἷον ἀοχλησία τις οὖσα

(1) Βαυμγάρτεν Πνευματολ. Μέρ. Γ'. Κεφ. Α'. §. 133.
(2) Θεαγ. Ἐν τοῖς περὶ Ἀρετ.

σα πλεῖα. (1) Καὶ οὕτω μὲν Πρόδικος, καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς, ἑκάστῳ τῶν ὀνομάτων τούτων ἰδιόν τι σημαινόμενον ὑποτάσσοντες, καὶ νομοθετοῦντες ἄντικρυς τὰ ὀνόματα. „Τὸ „μέντοι εἰπεῖν ἡδονὴν χαρὰν οὐχ ἁμάρτημα, ὥσπερ οὐδὲ „τὴν μονάδα ἀδιαίρετον Σουΐδας φησί. (2)

Γίνεται δέ τις κατὰ τόδε τὸ πάθος τῶν σκελῶν πλατυσμός, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ὑγρῶν, καὶ τοῦ αἵματος μάλιστα ἀραίωσις, καὶ ἡ κυκλοφορία ταχίων καὶ δαψιλεστέρα, ὡς καὶ πλημμυροῦντος ἐνίοτε τῇ ὑπερβολῇ τοῦ πάθους, καὶ τὴν καρδίαν ἐπικλύζοντος, καὶ θάνατον ἐξάπινα προμνηστεύεσθαι· τῆς δὲ ψυχῆς γηθομένης ἡ τοῦ πνεύματος διάχυσις, καὶ αὐτὸ φαιδρύνει τὸ πρόσωπον, καὶ τὰ μέλη πάντα οἷον ἀνακουφίζει, καὶ μᾶλλον εὐκίνητα ἀπεργάζεται. Ἀνίστανται γοῦν ὑπὸ χαρᾶς πολλάκις καθήμενοι, καὶ οὐδὲ μένειν οἷοί τε εἰσί, τρέχουσι δέ, καὶ σκιρτῶσι, καὶ χεῖρας ἐπ' ἀλλήλαις ἀνακροτοῦσι, καὶ ᾄδουσι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐντυχεῖν, καὶ προσλαλῆσαι σπεύδουσι τὸ θυμῆρες. Οὐ γὰρ οὐδὲ σιγὴν, ἡ χαρὰ ἀσπάζεται, οὐδὲ μόνωσιν. Καὶ δαψιλὲς δέ, καὶ καπυρὸν ἐκγελῶσιν, εἰ τύχοι τι μάλιστα τῶν ἀήθων καὶ παρὰ δόξαν συμβαῖνον, ἐφ' ᾧ τὸ τοῦ γέλωτος. Ψυχῆς γὰρ θυμηδούσης ὁ γέλως, κατ' Ἐπίκτητον εἰπεῖν (3) οἱονεί τις ἐστὶν ὑπερέκ„χυσις.

Λύπη.

§. ωνζʹ. Λύπη ἐστὶ διάθεσις ἀηδὴς τῆς ψυχῆς, ἐπὶ ἀντιλήψει κακοῦ παρόντος, οὐκ ἄνευ σωματικῆς ἀλλοιώσεως. Ἄλογον ὡρίσαντο συστολὴν, ἢ δόξαν πρόσφατον ἐπὶ κακοῦ παρουσίᾳ. (4) Καταμεριζομένοις δὲ καὶ ταύτην, ὡς μὲν ἐκ

τῶν

(1) Ὅρα Ἀνδρόν. Περιπατ. Περὶ Παθῶν, καὶ Σουΐδαν ἐν λέξ. Ἡδονή.

(2) Σουΐδ. ἐν λέξ. Χαρά.

(3) Ἐπίκτ. ἐν τῷ Ἐγχειριδίῳ. Κεφ. μγʹ.

(4) Ἀνδρόνικ. Περιπατ. Περὶ Παθῶν.

τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ τοῦ μεγέθους, ἄχος μὲν ἐστὶ λύπη ἀφωνίαν ἐμποιοῦσα, ἄχθος δὲ λύπη βαρύνουσα· (1) ὄχλησις δὲ λύπη στενοχωροῦσα· βαρυθυμία δὲ λύπη βαρύνουσα, καὶ ἀναψυχὴν μὴ διδοῦσα. Σφακελισμὸς δὲ λύπη σφοδρά. Ὀδύνη δὲ λύπη ὀξεῖα· ὡς δὲ ἐκ τῶν αἰτίων, ἔλεος καὶ οἶκτος λύπη ἐπ᾽ ἀλλοτρίοις κακοῖς, ἢ ἐπὶ τοῖς παρ᾽ ἀξίαν πεπειρωμένοις. (2) Φθόνος δὲ λύπη ἐπ᾽ ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς, ὧν ἡ μὲν ἀγάπῃ συνῆπται, ἡ δὲ μίσει. Ζῆλος δὲ λύπη ἐπὶ τὸ ἄλλοις ὑπάρχειν, ἡμῖν δὲ μή, ἐν ᾧ καὶ τὸ τοῦ πόθου πάθος ἐμφαίνεται. Πένθος δὲ λύπη ἐπ᾽ ἀοράτου τέλους. Δυσέρεια δὲ λύπη ἐξ ἐναντίων λογισμῶν. Ἀνία δὲ λύπη ἐξ ἀναλογισμῶν. Μεταμέλεια δὲ λύπη ἐπὶ ἁμαρτήμασι πεπραγμένοις. Σύγχυσις δὲ λύπη τοῦ διορᾶν τὸ ἔργον, τὸ δὲ μέλλον οὐ κωλύουσα. Ἀθυμία δὲ λύπη ἀπελπίζοντος ὧν ἐπιθυμεῖ τυχεῖν. Νέμεσις δὲ λύπη ἐπὶ ἐπαιρομένοις παρὰ τὸ προσῆκον. Δυσφορία δὲ ἐστὶ λύπη μετὰ ἀπορίας τοῦ πῶς χρήσεται τοῖς παροῦσι.

Ἡ δὲ τῷ σώματι κατὰ τὰς λύπας ἐμποιουμένη διάθεσις, τῇ κατὰ τὰς ἡδονὰς ὡς εἰκὸς ἐναντιωτάτη. Σπεῦται γὰρ λυπουμένοις τὰ σκέλη συστελλόμενα, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ὑγρά, καὶ τὸ αἷμα πρὸ τῶν ἄλλων, καὶ τὸ πνεῦμα, οἷον ἀποναρκεῖ, καὶ ἀμβλειοῦται. Διὸ καὶ ὑπερφυῶς ὁ ἐκ Ναζιανζοῦ „ μέγας (3) δεσμὸν καρδίας τὴν λύπην ὠνόμαζε. Κἀντεῦθεν νωθεῖς εἰσί, καὶ ἀμβλεῖς λυπούμενοι, κάτω τε νενευκότες εἰς γῆν καταπίπτει τὸ ὄμμα, καὶ χαῦνόν τι βλέπον, καὶ λελυμένον ἔχουσιν ὠχριῶσί τε, καὶ βαρὺ στένουσι, καὶ ποτνιῶνται τοῖς ἄλλοις, εἶτα τὴν σιγὴν ἀσπάζονται, καὶ τὴν μόνωσιν, καὶ δακρύουσι δέ, καὶ κόπτονται. Εἰ γάρ τοι, καὶ ταῖς ἡδοναῖς τὰ πολλὰ τὸ δακρύειν φαίνεται συνακολουθοῦν, ἐκ λύπης ἀλλ᾽ οὖν τινος συναναχεκραμμένης καὶ τότε τῇ θυμηδίᾳ. (4) Τὰ δὲ δάκρυα, καὶ τὸ πλεονάζον τῆς λύ-
πης

(1) Νεμέσ. Κεφ. ιθ΄. Καὶ Ἀνδρόν. ὁ Περιπατ. ἐν τῷ περὶ Παθ.
(2) Μέγας Βασίλ. εἰς Ψαλμ. ριβ΄. Δαμασκ. περὶ Πίσ. Κεφ. λα΄.
(3) Γρηγόρ. ὁ Θεολόγ. παρὰ Βλάχῳ ἐν Ἀρμονίᾳ.
(4) Βουδδαῖος ἐν Ἠθικ. Θεολογ. Σελ. 210.

πης ἀποφορτίζει, ὡς ἄρα τῇ ἀποθλίψει τοῦ ἐκ τῶν ἀδένων ὑγροῦ, τὸ ἐκλελοιπὸς τῆς κινήσεως αὔξονται. Καὶ ὁ οἶνος
„ δὲ διὰ τὸ πνευματῶδες, διὸ καὶ δότε οἶνον φησὶ (1) τοῖς
„ ἐν λύπαις. Καὶ τὸ τοῖς φίλοις τὰ λυπηρὰ ἐξαγγέλλειν, καὶ διεξιέναι. Κουφίζονται δὲ οἱ λυπούμενοι, καὶ τῶν φίλων
„ συναλγούντων. Διὸ κἂν ἀπορήσειεν αὖτις, πότερον ὥσπερ
„ βάρους μεταλαμβάνουσιν; ἢ τοῦτο μὲν οὔ· ἡ παρουσία δὲ
„ αὐτῶν ἡδεῖα οὖσα, καὶ ἡ ἔννοια τοῦ συναλγεῖν ἐλάττω τὴν
„ λύπην ποιεῖ; (2) ἢ ὅτι τὴν συνέχουσαν ἀχλὺν τῇ συντυχίᾳ, καὶ προσλαλιᾷ διαρριπίζοντες οἷον καὶ διασκεδαννῦντες τῆς καρδίας ἀποσκεδάζονται. Διὸ καὶ ὁ Τραγῳδός· (3)

„ Συνάλγησον, ὡς ὁ κάμνων δακρύων μεταδοὺς
„ Ἔχει κουφότητα μόχθων.

Ἰσχυρὸν δὲ ἄλλως τὸ τῆς λύπης ὑποστέλλει, καὶ λόγος ὁ δεικνὺς μὴ τοσοῦτον τὸ δεινὸν εἶναι, ἡλίκον δοκεῖ τῷ πάσχοντι. Οὐ γὰρ ἐστὶν (4)

„ Οὐκ ἔστι λύπης ἄλλο φάρμακον βροτοῖς,
„ Ὡς ἀνδρὸς ἐσθλοῦ καὶ φίλου παραίνεσις.

Καὶ γὰρ (5)

„ Ἥδυγε φίλου λόγος ἐστὶ τοῖς λυπουμένοις.

Π Ι-

---

(1) Παροιμ. Κεφ. κδ'.
(2) Ἀριστ. Ἠθικ. Βιβλ. θ'. Κεφ. ια'.
(3) Εὐριπίδης ἐν Ἀνδρομέδῃ.
(4) Αὐτ. ἐν Δικ.
(5) Μένανδρος.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ

ΕΝ Τῌ ΨΥΧΟΛΟΓΙᾼ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

ΚΕΦ. Α'. Περὶ ὧν σφίσιν ἑαυτοῖς προσέχοντες συνίσμεν ἐνεργειῶν, καὶ δυνάμεων. Σελ. 5

ΚΕΦ. Β'. Εἰ αἱ κατὰ τὰς προτεθείσας δυνάμεις ἐνέργειαι τῇ ἁπλῶς σωματικῇ καὶ ἐνύλῳ φύσει προσήκουσι. Καὶ εἰ τὰ τοῦ σώματος πάθη, καὶ ἡ ἐν ἀνθρώπῳ ψυχὴ προσοικειοῦται. 20

ΚΕΦ. Γ'. Τίς ἡ τῆς λογικῆς ψυχῆς Οὐσία; 62

ΚΕΦ. Δ'. Περὶ Δυνάμεων τῆς ἐν ἡμῖν Ψυχῆς· καὶ Πρῶτον περὶ Δυνάμεως Κινητικῆς. 147

Β'. Περὶ Δυνάμεως Αἰσθητικῆς. 154

Γ'. Περὶ Δυνάμεως Φανταστικῆς. 195

Δ'. Περὶ Δυνάμεως Μνημονικῆς, ἢ περὶ Μνήμης. 215

Ε'. Περὶ Δυνάμεως, ἣν ἰδιαίτερον Νοῦν καλοῦμεν. 226

ϛ'. Περὶ Δυνάμεως Ὀρεκτικῆς, καὶ περὶ Θελήσεως, καὶ τῶν παρεπομένων αὐτῇ· ἐφ᾽ οἷς καὶ περὶ Παθῶν. 255